
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
4 Q
7M

Hic Liber est [illegible]

Rocca [illegible] dantis [illegible]

Romæ

1651 [illegible]

Hic Liber e[st] Iohannis Matthei [illegible]
Dantis Philosophiæ studiosi [illegible]
Romæ anno salutis 1650
Die decimo secundo [illegible]

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI OPERA LOGICA.

In hac Secunda Editione multis Annotationibus aucta, & erroribus expurgata; tum in figuram quandam commodiorem digesta.

Cum Indice locupletissimo rerum omnium, quæ in hoc uolumine continentur.

CVM PRIVILEGIO.

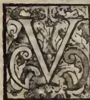
VENETIIS,
Apud Paulum Meietum Bibliopol. Patauinum,
M. D. LXXXVI.

INDEX OPERVM.

SERENISSIMO
STEPHANO
POLONIAE REGI,
MAGNO DVCI LITVANIAE,
ET PRINCIPI
TRANSYLVANIAE.

Iacobus Zabarella S. P. D.

ERAM ego semper existimaui esse illorum sententiam, STEPHANE Rex potentissime, qui dixerunt hominum alios ad imperandum, alios ad obediendum nasci; sic enim natura nec mundum vniuersum, nec in mundo rem vllam è partibus dignitate paribus existere vnquàm voluit, sed hanc præesse, ac regere, illã parere, ac regi; quod cum in cæteris omnibus rebus, tum potissimũ in homine ipso inspicere possumus: quum enim animo, & corpore constet, animus ei ad regendum, & imperandum, corpus uerò ad obediẽdum, ac seruiendum datum est. Eos igitur homines, qui quantùm animus corpori præstat, tantùm ipsi virtute aliis hominibus antecellunt, natura Reges, & ad imperandum natos esse, gentesque omnes, si ab huiusmodi viris regerentur, beatas fore credendum est. Sed hunc naturę ordinem praua consuetudo, prauique hominum mores peruerterunt: quẽadmodum enim plurimos inuenias, in quibus appetitus, qui natura seruus est, rationi, cui obtemperare deberet, dominetur; ita regnare, & imperare aliquando visi sunt homines nequam, & uitiosi, & Regia dignitate prorsus indigni; cuius mali causam putandum est esse illam, quam omnes ferè nationes seruare solitę sunt, obtinendi imperii rationẽ; ius enim regnandi hæreditarium faciunt, & à parentibus ad filios per succesionem trãsire uolunt, quasi non sæpe uideamus filios à parentum uirtute plurimùm degenerare. Plerique etiam per vim & patriæ libertatem, & regna quoque aliena occuparunt, quorum magna pars insigni auaritia, & crudelitate præditi esse consueuerunt. Quòd si gentes singulę suo arbitratu sibi Regem deligerent, semper uiri lectissimi, & qui uirtute aliis anteirent, regnare conspicerentur. Huius quidem rei exemplum pręclarissimum Illustrissimi Poloni Proceres nunc omnibus gentibus præbuerunt, nec possum ipsorum iudicium, & probitatem, & prudentiam non maximoperè admirari; illius enim regionis amplissimæ, & opulentissimæ Regem electuri non ignorabant esse in eorum numero complures, qui & genere, & uirtute eo honore dignissimi, & ad maximum illud regnũ administrandum aptissimi erant; sed quum te, licèt alienigenam, omnibus regiis uirtutibus exornatum, quasi Lunam nocte serena inter cætera astra fulgentem, inter omnes mortales insigniter eminere conspicarentur, in te unũ conuersis omnium animis te summa omnium ordinum consensione Regem declararunt; iam enim perspicua, & præ oculis omnium erant ea, quæ magna cum laude in Transyluania gesseras, ubi nobilissima stirpe natus simili populorum electione iampridẽ illius bellicosissimæ gentis Princeps creatus fueras. Sed ea, quæ nunc in administrando Polonię regno gessisti, non modò po

a 2 pulos

pulos illos tuæ ditioni subiectos, sed alias quoque gentes, ac nationes, ad quas tui nominis fama perlata est, magna tui admiratione affecerunt; multorum enim Regum, & Imperatorum memoria colitur, qui belli, multorum etiam, qui pacis artibus claruere; sed qui in utrisque excelluerint, pauci admodum reperti sunt; singuli nanque ad singula nascimur, nec omnes simul animi dotes prouida Natura singulis frequenter cōtribuere solita est, sed perpaucis, qui miraculo cæteris hominibus forent, & qui iis gubernandis, ac instruendis præficerentur. Te uerò, Rex præstantissime, in his paucis non modò numerandum esse, sed etiam mirum in modum excellere quis non uideat? magna nanque res est Regem in bello summam prudentiā, ac fortitudinem præseferre; in pace tum omnia prudenter agere, tum philosophari; & æquè utrisq; temporibus iustitiam colere, temperanter uiuere, & clementia, liberalitate, ac magnificentia nemini cędere; sed & his omnibus uirtutibus singulariter insignē esse, & tum tempore pacis omnia, quæ ad bellum attinent, prouidere, tum belli tēpore studia pacis non intermittere, qualem te esse & homines prædicant, & tua facta declarant, maximum certè est, & nescio quid uidetur habere diuinitatis. Tu quidem rei militaris peritia nulli Imperatori secundus, omnium liberalium disciplinarum cognitiòne, & eloquentia, qua plurimum uales, Regibus, ac Principibus omnibus, qui ad hæc usq; tempora extiterunt, anteire contendis; ferunt enim te in sapientiæ, ac bonarum artium studia ita sedulò, & enixè incumbere, ut ab iis ne ipsū quidem bellum, & maxima, quam in eo gerendo adhibes, cura, ac diligentia te auertere possit; idque hoc anno tota fermè Italia non sine magna admiratione experta est; quum enim ab urbe Regia longè absens in ultimis regni tui finibus bellū gereres, ad omnia ferè Italię Gymnasia, ad Patauinum pręsertim, Nuntios misisti, qui literatos uiros, omniūque disciplinarum professores Cracouiam magnis propositis pręmiis tuo nomine aduocarent, quanuis enim in illa nobilissima urbe gymnasium uetustissimum adhuc floreat, in quo uiri, ut audio, eruditissimi omnes liberales disciplinas magna cum laude profitentur; eo tamen tu non contentus, simul atque regnum inisti, nouam Academiam accersitis ex Italia doctoribus extruere constituisti; tantus enim te sapientiæ, ac literarū amor tenet, ut neque absentia, neque bellum, neque amplissimi Imperii nouitas uel honestissimo tuo desyderio obsistere, vel retardare animum tuum potuerit. Hoc uerò omnium animos in admirationem, tuique nominis reuerentiam cōuertit, pręsertim nostræ huius Patauinæ Academiæ, omniumque, qui hic sunt, studiosorum, ac literatorum hominum, qui tuam eximiam liberalitatem, & magnificentiam, & singulare sapientiæ studium, aliasq; regias uirtutes, quarum fama iam per omnes gentes uulgata est, quotidiè celebrare, ac laudibus in cælum ferre non desinunt. Id quidem de me ipse profiteri possum, tantam esse meam erga te obseruantiam, ut in te absente colendo, ac uenerando nemini cedam, nilque in hac uita magis optem, quàm ut commoda oblata occasione Italiam cum Sarmatia commutare, & te præsentem colere, tibique inseruire, & siquid est in me ingenii, ac uirium, id omne ad arbitrium tuum conferre, ac denique sub tuo nuto uitam traducere mihi liceat; nam si inter mortales sola philosophorum uita beata est, ut sapientes omnes censuerunt, beatissimum certè est sub rege philosophante uitam agere philosophando. Propterea quum superioribus diebus nuntii tui, & amici quidam mei plurima, & ea quidem mihi non incognita, de tua & humanitate, & liberalitate prædicantes, ac pollicentes, me tuo nomine inuitare, ac rogare cęperunt, ut ad te accedere, & in Cracouiensi Academia philosophiam publicè profiteri uellem: Ego tum gaudio, tum mœrore affectus sum; gaudio quòd occasionem optatissimam tranquillè, beateq; uiuendi ultro mihi oblatam uiderem; dolore autem tum quòd Illustrissimo Senatui Veneto, & Clarissimis Patauinę Academię moderatoribus, qui me ad philosophiam publicè interpretandam conduxerunt, pactione me obligatum sentio, & hinc discedere, nisi facta mihi ab iis potestate, nec possum, nec debeo, tum quòd etiam si ipsi, ut non omnino despero, id mihi permiserint, ego nunc negotiis familiaribus, quæ tam breui tēporis spatio confici nequeunt, ita sum impeditus, ut non sine magno rerum mearum detrimento patriā hoc anno relinquere possim; familiam quoque numerosam habeo, quam improuisò

deserere

deserere & mihi molestum,& ipsi perniciosum esset,in Sarmatiam autẽ traducere onerosum. Veruntamen hæ difficultates animum meum alioqui cupidissimum,& incitatissimum perturbare quidẽ hactenus,ac retardare,sed non omnino retrahere potuerunt: spes enim aliqua subest eas & Dominorum humanitate,& auxilio amicorum,& consilio,& labore posse superari,His contrariis agitatus curis,& de euentu incertus mecum ipse cogitare,cœpi qua ratione possem interea meam incredibilem in te obseruantiam, animique deuotionem tibi significare; in mentem venit meum Logicorum operum uolumen,quod iam Typographo excudendum tradideram,& præter veterem consuetudinem sub nullius patrocinio in lucem proferre constitueram; solent quippe cuncti, qui libros in publicum edunt,patronum aliquem sibi deligere magnæ authoritatis virum,sub cuius nomine,& cuius auspiciis liber honoratior,& illustrior exeat in lucem, quem morem nulli prorsus reprehensioni obnoxium,sed laude potiùs dignum esse existimarem,si Reges,& magni Principes uel sapientiæ studiis dediti, vel saltem sapientũ, ac literatorum hominum amatores,& fautores,quales priscis temporibus magnum Alexandrum,& Augustum,& Mecœnatem extitisse ferunt,nostris quoque temporibus haberentur,nec potiùs in sola belli studia incumbentes, aut etiam in voluptatibus vitam agentes,sapientię studium,omnemq́ue literaturam contemnerent;quo factum est ut tales librorum dicationes multi non modò neglexerint,sed,ut audio,etiam molestè tulerint;quod quidem animum meum ab inscribendo his Libris alicuius nomine prorsus auertit,quum scirem nec me hac inscriptione rẽ illis gratam facturum,nec multũ splendoris eorum nomine,à quibus philosophia tam parui æstimaretur,philosophicis libris accessurum fuisse.Quũ igitur,dum liber meus iam sub typis esset,in hac sententia perseuerarẽ,tu solus præstantissime Rex,in quo cum magna potentia summam eruditionẽ, & sapientiæ amorem coniunctum esse intellexi,me consilium mutare coegisti;quum primum enim virtutes tuæ,de quibus etiã ante audiueram, notissimæ mihi esse cœperunt, nil habui antiquius,quàm tibi,cui iam animum deuouerã,hos libros meos dicare, eosq́ue sub tuo nomine,ac patrocinio in publicum edere;præsertim quum nobilissimo cõsilio tuo conuenientissima hæc dicatio esse videretur,quum enim philosophiæ,ac bonarum artium studia erigere, & instaurare in animo habeas,nil certè ad id accõmodatius esse videbatur,quàm hoc logicorum operum volumen,in quo totam rectè philosophãdi rationem nunc aliis non satis cognitam explicandam,& facilem omnium disciplinarum aditum patefaciendum mihi proposui;sic etiam fiet vt libri mei tum nominis tui Maiestate illustrati,& muniti in conspectum hominum honoratissimi,& ab inuidorum morsibus tutissimi prodeant; tum etiam tanquàm nuntii, atque interpretes animi mei summæ meæ erga te obseruantiæ,quam in præsentia declarare aliter nequeo,specimen tibi aliquod præbeant. Videbor etiam laudabilem Parthorum morem, institutumq́ue imitari,quibus sine munere,quo obsequium,& obseruantiam suam significarent, ad Regem accedere non licebat;quum enim non desperem futurum,vt paucis post mensibus ad te ore salutandum,meq́ue tibi totum dedendum Cracouiam me conferam,id quidẽ si ex sententia successerit, alacriùs certè, & audaciùs præmisso munusculo hoc,in tuum conspectum veniam,minusq́ue tanti Regis dignitatem,ac Maiestatem uerebor; quòd si uoti compos esse non potero,hac saltem ratione,quando alia non licebit,mihi ipse satisfecero,quòd hac librorum meorum dicatione animi quoque mei deuotionem tibi significauero,& opera mea splendore tui nominis multo illustriora reddidero. Tu igitur,Rex potentissime,munusculum hoc meæ perpetuæ in te obseruantiæ pignus,& monimentum,benignè,& humaniter,vt omnia soles,excipito; quod tametsi ipsum per se tenue,atque exiguum est,si uerò cum dignitate,atque amplitudine tua conferatur, tenuissimum;tamen pro virium mearum,quæ maiora præstare nequeunt,conditione maximum, meæq́ue erga te obseruantiæ argumentum firmissimum iudicandum est. Vale Rex præstantissime,& bonarum artium studia,quę nomen tuum ad astra tollent, amore prosequi, & fouere ne desinas.

Pataüii Calendis Maiis M. D. LXXVIII.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

IN TOTVM LOGICORVM OPERVM VOLVMEN

Præfatio ad Lectorem.

QVANTI momenti ad benè philosophandum sit eius disciplinę cognitio, quæ Logica dicitur, si alia nulla ratione demonstrari posset, eo certè uno argumento satis probaretur, ꝙ antiqui philosophi, ut passim apud Aristotelem legimus, ob ignorantiam Logicę, in multos, eosque grauissimos in philosophia errores lapsi sunt; quod malum suis temporibus uulgatum ne auerteret Arist. logicā autem ita egregiè, ac, si dicere fas est, ita diuinè composuit, ut, si nullum toto uitæ suę tempore alium librum scripsisset, sola Logicę traditione admirandum, omnibusq; philosophis præferendum se uniuersæ studiosorum posteritati præbuisset. Attamen nescio quo casu, seu ipsa eiusmodi rerum difficultate, seu librorum Arist. obscuritate, seu philosophantium incuria, qui res logicas paruipendunt, euenerit, vt ad posteriora quoque tempora, & ad nostram usq; hanc tempestatem is morbus obrepserit; nam post Aristotelem pauci admodum extitere, qui benè, ritèque philosophati sint, idque non aliam ob causam cōtigit, quàm ꝙ libros eius logicos, eos præsertim, qui Posteriores Analytici nuncupantur, quàmplurimi tū logicæ, tum philosophiæ professores non intellexerunt; in iis enim libris Aristot. totam rectè contemplandi, & exquisitè sciendi methodum præstantissimè explicauit, ut quisquis eos plenè intelligat, is cuiusq; rei perfectam scientiam ex ipsa rei natura, propriisq; principijs uenari, & consequi aptus sit, quam solam ut certus sū esse rectam philosophandi rationem, ita post Arist. a paucis (ne dicam a nemine) seruatam esse audeo profiteri; nam omnes ferè in magnis philosophorum altercationibus, & controuersiis dirimendis, & in philosophicis quæstionibus soluendis, uel sola Arist. magniue alicuius uiri authoritate, uel probabilibus tantùm argumentis inniti solent, rationem autem ex natura rei desumptā, quę una sufficeret, & in qua sola uerus philosophus acquiescere potest, non exquirūt. Communem hunc errorem ego tunc primùm deprehendi, quum olim in hac patria Academia Logicam publicè docere cœpi, in cuius muneris functione ꝙ quinque integros annos cōsumpserim me nunquàm pœnitebit; quum enim libris Aristotelis Posterioribus Analyticis iugiter incumberem, eosq; primùm ita intelligerem, ut ipse iampridem a pręceptoribus meis edoctus fuerā, postea animaduerti alium quendam sensum verbis Arist. subesse, & aliud quoddam consilium, & artificium, quod nec ego adhuc noueram, nec ab ullo alio declaratum, aut cognitum fuisse uideram, uel audiueram; itaque ad illud eruendum omne ingenium meum, omneq; studium contuli, plurimumque, ut multi sciunt, laboraui; nec me (ut puto) spes, atq; opinio mea fefellit: etenim post crebram, ac diligentem uerborum Arist. consyderationem, & Auerrois, ac Themistii, qui soli eos libros intellexerunt, meque plurimùm adiuuerunt, assiduam lectionem, multa & ad scopum, & ad artificium, & ad sententias Arist. pertinentia inueni, professoribus quidem Logicæ omnibus incognita, & ab eorum plerisq; noua dogmata, & παράδοξα appellata, in quibus tamen animus meus penitus conquiesceret, quum & rationi maximè consentanea esse uiderentur, & plurimorum cum studiosorum iuuenum, tum literatorum uirorum consensio ea mirificè comprobaret. Post eos autem annos quum relicta logica ad naturalem philosophiam interpretandam decimo ab hinc anno transissem, complures cum auditores mei, tum alii eruditi uiri me hortari, & rogare nunquàm destitere, ut uel commentarios ederem in Posteriores Analyticos, uel alia aliqua ratione eos libros, qui maximè omnium interprete indigere uidentur, scriptis illustrarem, asseuerantes hanc laborum meorum editionem magnæ utilitati studiosis omnibus futuram, quandoquidem quisquis libros illos benè intelligit, is bonus philosophus euadat necesse est, quemadmodū iis non intellectis nihil in philosophia proficere quispiam potest. Ego uerò eorum precibus, ac desyderio morem gerere ad hanc usque diem pertinaciter recusaui, qui enim me, uiresque meas nūquàm magnifacere ausus sum; non potui non timere ne discipulorum, & amicorum erga me beneuolētia ita eorum animos obumbrarit, ut mihi, scriptisque meis multò plus, quàm par sit, tribuerint, ideoq; ipsorum de rebus meis opinioni iudicium aliorum literatorum hominum, quod ego magnoperè metuendum esse censeo, responsurum minimè sit. Postea uerò quàm pollicentibus omnibus, si eis obtemperauero, nunquàm fore ut me facti pœniteat, ipse illorum precibus, & obtestationibus resistere ampliùs non potui, ne amicissimorum hominum consilium, & iudicium, & desyderium tanto-

perè

Ad Lectorem.

petè aspernati videret, me ad rerum logicarum studia iterum contuli, ut aliqua de his, quę utilitati aliis fore uiderentur, conscriberem, satis equidē commoditatis ad id peragendum nactus in prætérita patrię nostræ calamitate, quum .n. relicta ob ingentem pestilentiam urbe in agrū secessissem, cunctisq; urbanis curis, & negotiis, & studiis expeditus in magno otio essē, arti logicæ reuisendæ, ac declarandæ me totum tradidi, & in eam operam totus incubui. Sed in ipso statim huius laboris initio alia noua dubitatio animum meum conturbauit, in mentem .n. uenire cœpit quàm contrarię sint his temporibus philosophorum de elocutione sententiæ, alii nanq; latinę linguæ candorē pluris, quàm rerum cognitionem, æstimantes, ea tantùm legere possunt, quæ Tullianam sermonis elegantiam redoleant; cætera omnia, quæ ipsi barbarè scripta appellant, respuunt, & stomachantur; quasi pręstātissima philosophiæ arcana etiam absq; locutionis ornamentis, & summa cum orationis barbarie significari, ac declarari nequeant. Contra uerò alii elegantiorum literarum notitiā non modò contemnūt, sed etiam contrariam esse philosophiæ studiis opinari uidentur; in quam opinionem ideò uenere, ut ego arbitror, ꝙ uiderunt eos omnes, qui tum hac uostra, tum superiore ętate in eo literaturę genere uel excelluere, uel saltem mediocriter eruditi habiti sunt, aut philosophiam non attigisse, aut eius intima non penetrasse, sed leuiter admodum, & pingui Minerua in rerum contemplatione uersari solitos esse; quo inani argumento ducti pleriq; adduci non possunt ut credant illū esse posse uel præstantem, uel mediocrem philosophum, quem limatioris linguæ notitia pręditum esse uideát. Idcirco hi nullam elocutionis curam habendam esse rati in omnem sermonis barbariem præcipites eunt, non parum meo quidem iudicio philosophiæ uenustatem, & splendorem labefactantes. Harum ego duarum philosophandi rationum hanc quidem nunquàm probaui, sed illam semper abhorrui, neglecta .n. penitus elocutione seu scribendo, seu dicendo philosophari, etsi indecorum est, attamen cū profunda rerum contemplatione, & cum magna scientia potest esse coniunctum; sed omnem in sermonis elegantia curam, omneq́; studium ponere, intimas autem rerum naturas, causasq́; non penetrare, & leuiter, ac sicco pede omnia percurrere, licèt multi hoc pacto philosophiam profiteātur, indignum prorsus philosophiæ nomine iudicandum est. Ego itaq; de rebus logicis scripturus in ipsa quidem rerum theoria posteriorem potiùs sectam, quàm priorē, quam semper neglexi, imitandā censui; omnium tamen ueritatem ex sola cuiusque rei natura, quod illi, quanuis acutissimè disputantes, non faciunt, depromere constitui. Quod uerò ad elocutionem attinet semper equidē aliis omnibus philosophum illum antecellere iudicaui (si quis modò talis extet) qui eloquentiam cum profunda rerum cognitione coniunxerit, & disciplinarum pręstantissimam philosophiam, quasi speciosissimam mulierem pretiosis uestibus, gemmisq́; exornans, elocutionis ornamentis pulchriorē, ac splendidiorem reddiderit; attamen habita horum temporum ratione diù anceps, ac dubius fui, nec potui non alterius sectæ reprehensionem uereri; nam si spreta penitus elocutione uoluero ea, qua cōmuniter alii utuntur, sermonis libertate uti, elegantiores philosophi mea scripta respuent, & ipsorum lectionem tolerare minimè poterunt; si uerò iis uocabulis neglectis, quæ nunc apud omnes in usu sunt, magnam limandæ orationis curam habuero, aliis contrariæ sectæ philosophis, quorum maximus est numerus, & displicebo, & obscurus fiam; complures .n. assueti solùm barbarè scripta legere, & barbarè loqui, latinum sermonem, ut ego in plerisq; bonarum artium studiosis notaui, haud planè intelligunt, proindę latinè scripta odio prosequuntur, ac fugiunt. Hæc ipse omnia considerans diu cogitaui an aliqua esse posset loquendi ratio ita omnium animis accommodata, ut per eam nemo (si fieri posset) a librorum meorum lectione auerteretur. Tandem me optimè facturum iudicaui, si uiā quandam mediam tenens tum uulgatam illam loquendi licentiam, summamq́; barbariem fugerem, tum ad uitandam obscuritatem aliqua etiam consuetudini, & usui cōdonarem, nec me Tullianę locutionis limitibus prorsus obstringerem; illud .n. mihi certum, atq; indubitatum est, philosophis multò maiorem rerum, quàm uocabulorum curam habendam esse, ideoq́; propter communem utilitatē id maximè omnium esse attendendum, ut claritate sermonis & studiosorum animi ad legendū alliciantur, & ad rerum cognitionem planior, ac facilior eis pateat aditus. Constat autem plures nunc voces in usu esse apud philosophos, quas etsi latina spreuit antiquitas, tamen earum sensum uō modò nulla latina uoce, sed ne oratione quidem exprimere potis esset; quid .n. naturalitas, corporeitas, alietas, identitas apud philosophos nostros significent manifestum est, at si his uti non possumus, quibusnā aliis uocibus earum significationem melius, & elegantius referemus? & hoc si fieri nequit, eritne a philosophia latinis hominibus abstinendum, ꝙ uocibus ad omnia, quæ ipsi cogitant, significāda accommodatis destituti sint? Ego quidem cum Fabio Quintiliano cur eiusmodi uocabula tantoperè aspernemur nihil uideo, nisi ꝙ iniqui iudices aduersus nos sumus, ideoq́; paupertate sermonis laboramus; profectò ad hunc iuanem, ac puerilem metum pellendum sufficere uobis Gręcorū exēplum deberet, quibus ad omnia, quæcunque uolunt, significāda uoces omnes suo arbitratu fingere, & deriuare, & componere absq; ulla elocutionis lęsione permittitur; etenim si illis ἑτερότητα, & ταυτότητα dicere licet, cur nos alietatem, & identitatem pronuntiare prohibemur? hoc equidem eò minus reprehendendum esse censeo, quò cuiusq; linguæ elegantiam multo magis in stylo, formulisq́; dicendi, atq; in uerborum cum nominibus, omniumq́; inter se orationis partium connexu, quàm in ipsis

solis,

solis, nudisq; dictionibus constitutam esse putãdum est; quo fit ut iis, quæ diximus, uocabulis in philosophando uti uel nullus error sit, uel ita leuis, ut, si coniunctam habeat sermonis perspicuitatem, ia multo maiorem, quàm limatissima oratio, quę obscura, ac difficilis intellectu sit, excusationē mereatur; philosopho nanq; tantum laboris, ac difficultatis in rebus, earumq; naturis perscrutandis subeũdum est, ut minimè conueniens sit ipsum orationis quoq; duritie, & obscuritate fatigari, & interrupta rerum contemplatione in ijs, quę ad Grammaticum pertinent, tempus conterere; testimonio sũt libri omnes Arist. quos quum ipse dedita opera obscurissimos, & intellectu difficillimos composuerit, ne præstantissima philosophię arcana cum ignauis, & indignis hominibus communicaret, eam tamen totam obscuritatem in sententiis; nullam in stylo ponere uoluit, nemo. n. est Grææ linguę peritus, qui ignoret clarissimam, & facillimam esse locutionem Arist. quamuis sensus obscuri admodũ, & reconditi sint. Sermonis autem claritatem in hoc potissimũ sitam esse puto, ut uocabulis utamur notis, & apud eius disciplinæ, quam docemus, professores usitatis; propterea eius ego sententię sum, earum, quas barbaras uocant, dictionum usum non modò tunc, quum nullæ latinæ uoces extãt, probandum, ac recipiendum esse, uerùm etiam quum extant quidem, sed ętatis nostræ philosophis uel omnibus, uel plurimis incognitæ, & inusitatæ sunt; latinè quidem a M. Tullio connexum dicitur id, quod logici nostri minus rectè, & barbarè uocant consequẽtiam; attamen, quia latina uox paucis nota est, hæc autem omnibus, ego semper consequentiam dicam, nunquàm connexum: latina etiã uox est ratiocinatio, Græca syllogismus, tamen, quia frequentissimus nũc est apud philosophos Gręci uocabuli usus, latini autem rarus, multo sæpius syllogismum dicam, quàm ratiocinationem, illud. n. nomen ab omnibus intelligi certò scio, hoc autem a plerisq; latinam linguam non satis callẽtibus, quorum utinam non magnus esset numerus, fortasse non intelligitur. Illud quoq;, quod Græci ἀδύνατον uocant, omnes fermè his temporibus impossibile appellare consueuerunt, aliqui tamen elegãtiores uocabulum hoc minimè recipientes id, quod fieri nequit, dicere maluerunt, latinè id quidem, sed obscuriùs; euenit. n. interdum ut, si impossibile pronunciare nolimus, in magnam sermonis obscuritatem labamur; nonnulli etiam, ut unica dictione huius uocabuli sensum referrent, nefas dixerunt, sed qua ducti ratione equidem non uideo, quum neq; propriam, neq; usitatam, proinde obscurissimam eam locutionem esse manifestum sit. Quoniam igitur conditionis horum temporum rationẽ habendam, & studiosorum utilitatem ab iis, qui philosophiam docent, quęrendam esse cẽseo; ob id non modò possibile, & impossibile, sed & possibilitatem, & impossibilitatẽ, & alias eiusmodi uoces pro occasione proferre non uerebor; præstat. n. cum moderatione his uocabulis uti, quàm lõgis uerborum circuitibus, & ambagibus orationem obscurare. Hæc nolui de elocutione pręfari tum excusationis gratia, tum ut quicunq, huius nostri instituti rationem intellexerint, ij uel nos hac in re nõ reprehendant, uel saltem eos, qui de philosophia aliter scribant, maiori obnoxios esse reprehensioni fateantur uel inniti. Illud præterea scire lectorem uelim, quum scopus & cõsilium meum fuerit libros Arist. Posteriores Analyticos, quantum per me fieri potest; scriptis illuminare, me quidẽ non ignorasse ad exactam eorum librorum illustrationem duo postulari, unum ut commentariis in eos libros compositis & uerba, & methodus Aristo. declarentur; alterum ut arduę quæstiones, ac dubitationes, quæ longum examen, profundamq; contemplationem requirunt, & ad sensus Aristotelis penetrandos, atq; eruendos pertinent, excutiantur, ac persoluantur: sed quum uno, & eodem labore nõ satis commodè utrunq; absolui posse animaduerterim, quandoquidem interpretatio uerborum Aristot. non uidetur prolixis disputationibus esse interrumpẽda, decreui cõmentariorum editione in aliud tempus dilata aliquot de rebus logicis libros nunc in lucem proferre, in quibus omnes illæ quęstiones examinantur, quas præcipuas esse, & cum ad logicam uniuersè, tum potissimum ad lib. Posteriores Analyticos illustrandos, & eorum intimos sensus aperiendos conferre existimaui; etenim absq; harum rerum declaratione parum utilitatis sola, ac nuda uerborum interpretatio afferre poterat; cõtra uerò his omnibus libris intellectis non difficile erit iis, qui aliquo ingenio prædìti sunt, adhibito mediocri studio, ac diligentia uerborum quoq; Aristotelis intelligẽtiam consequi; pręsertim quum oblata mihi sæpius in his libris occasione plura loca, eaq; tum præcipua, tum perobscura in Posterioribus Analyticis diligenter explanauerim; ut fortasse non sint defuturi qui dicant me in eosdem libros præterea commentarios scribere nõ magnum operępretium fore; quod si, ut opto, contigerit, altero illo labore libentissimè supersedebo; quòd si & opera hęc logica in manibus studiosorũ assiduè uersari, iisq; grata, atque utilia esse, & ab eis commentarios quoq; in illos Aristotelis libros desyderari intellexero, simulatq; a studiis philosophiæ, quam publicè interpretor, satis mihi otii fuerit, nitar, & si magno meo cum labore, eorum desyderio satisfacere. Interea syncero, atque ingenuo animo hoc Logicorum operum uolumen perlegant, ut ego syncero animo, ac iuuandi tantùm gratia hunc laborem suscepi.

INDEX LOCVPLETISSIMVS OMNIVM RERVM NOTATV DIGNARVM, QVAE IN TOTO HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

B

C

defini-

Enun-

F I N I S.

Errata sic corrigantur, numerorum autem prior columnam, posterior lineam significabit, sed scias non modo lineas ipsas, sed spatia quoque linearum, ubi non sunt scriptæ lineæ, tibi esse connumeranda.

Col.1.lin.44.lege.cognoscat.2.55.l. in his rebus.4.23. in margine. l.cap.8.4.45.l. habituum.4.50.l. intellectum.5.41.l. cognito.6.44.l. hominis.7.42.l.necessariarum.9.37.l.nullus.11.32.l.& quemadmodum.11.39 l. facit, ita.13.16 l. seu.14.21.l.inseritur 14.35.l. possint 25. 19.l.corporale.15.39.l.dicebatur.16. 35.l. effectuum.16. 55.l. operamur. 21. 1.l. instrumentorum.21. 60. in margine. l. dox.22. 44.l. limatione. 24.3. in margine.l. meatus. 24. 5.l. ast habitus. 29. 20.l.ipsior.31. 50.l. dirigitur. 31. 41.l.est, uel falsa. 31. 50.l. ac si alias.32. 20.l. ibi principem. 32. 41.l. electionem.36. 36.l. sunt, ut à 37. 12.l.instrumenti. 39. 27.l.ea his.40. 46.l. contrariam.41. 8.l.soli 47. 59.l.dicit.50. 3.l. igitur.54. 46.l. & ad eorum.54. 57.l. simul de his 62. 54.l. red eo modo 66. 13 l.quæ ab. 66. 23 l. notitia.67. 4.l. indigeat.68. 18 l.modum. 73. 8.l.probabilibus.73. 28.l.conficit.76. 37.l. Auerroes.78. 1.l.sufficit. 78. 35.l.didicimus.85. 45.l.elocutio.88.45. l.de omni re.90. 25.l.Dialectica.98. 1.l. possint. 102. 28. l. Auerroes 107. 6.l.artificiosos. 113. 34.l. risibile.113. 54.l.syllogismus.115. 10. l.intelligimus.120. 20.l.faciemus.120. 35.l.animali. 123. 7.l. multis in locis.124. 54.l.postposita.125. 14. l.habeamus.137. 38.l.definito. 140. 47.l.explicari.140. 50.l.rationem.150. 56 l.oporteret. 152. 32.l. aliter.153. 11.l.unus.153.58.l.intelligimus.156. 12.l.à notione.159. 29.l.consyderata.161. 39.l.unam 162. 37.l. direxerit.163.42. l. nullam.165. 1.l.posset. 169. 6.l.uel unum medium.172. 36.l. principijs. 173. 53.l experti . . . 177. 18.l.definitione. 178. 51.l.diuersas. 179.6. l.in definitione, quod.184. 46.l.scientiam.187. 1.l.hominis. 187. 3. l.heterogeneas.189. 26.l.an in illa.189. 34.l. desyderium. 192. 27.l. tota, ac tota. 196. 66.l.aliud est.198. 51.l.corporibus.200. 54.l. sumi 202. 55.l.oporteret.206. 31.l.natura.210. 36.l.uidetur aduersus hũc. 211. 45.l.quia pars illa.212. 30.l. noluimus. 218. 53.l. uter. 222. 9 l. nodum.223. 55.l.uidetur.230. 22.l.resolutio.235. 20.l. syllogismus. 242. 29.l. facimus. 248. 35.l.eundem.248. 41.l. cognito.260. 35.l.sufficit.260. 57.l. quodcunque. 261. 13 l. ea uerba. 262. 29. l. dicimus. 271.32. in margine.l.habent.277. 3.l. libro priorem.281. 5.l.enunciationes.281.19. l.in his libris.282. 16.l.an in illa. 291. 58.l. ergo. 293. 49. l.ac de definitione.299.48.l.ignota. 300. 2.l.secundum propriã naturam nota quatenus.300. 6.l. & in. 312. 52.l. è demonstratione definitionem. 313. 30.l. Arist. igitur in.313. 58. deleatur, uel. 320. 56.l.se de.335. 19.l.quare latius.344.11.l.significari.368.2.l. Tugesimi quinti. 369. 20.l.& non. 377. 56.l.eandem. 383. 18. in margine. l. in uerbis.387. 1.l.& de.388. 41.l. prædicari. 389. 12.l. ponitur, & ablato.396. 1.l.per tertiam. 396.2.l limati.397.47.l.risibilis.401.1.l. quod est ex.402. 36.l. natura. 412. 38.l.se de demonstratione. 412. 55.l.habent.416.29.l.cum.416.39.l.negationem. 419. 39.l eadem, 424. 59.l.sed non motor.431.21.l.τοῦ ὅτι τι, alteram τοῦ ὅτι.431. 47.in margine.l. Auerroe. 432. 38 l. τοῦ διότι. 434.58.l. Auerroe. 435.54.l.demonstrato 426. 31.l. Regressu.428. 50.l. differunt. 443. 39.In margine.3.l. consequuntur.444.9.l. illi similiter.444.31.l.demonstrationem.447. 24.l.cognitum.451. 56.l.demonstrationis. 454. 43.l.omni.456.20.l.rationem esse.462.26. in margine.l. quæ non est. 476. 32.l.dicimus. 480.42.l.effectum.481.2.l.afferre.493.11.l.cognito.493.16.l.cognito ad A.497.49.l spiritali.581. 50.l. hoc enim omnino ipsius conditionis.502.34.in margine. l.in qua.503.19.l.etiam ne 505.60.l.habeamus.510.44.l.consilijs.510. 56.l.tractationi.514.56.l. principia ubi non.520.12.l.constituit.523 6.l.naturalis.528.22.l.non in ijs.530.49.l.quidem omnes.532.51.l.medium.534. 26.l. sermonẽ 546 38.l.non posse.546.42.l.ipse.551.10.l.superus.555.39.l.uoluisse. 556.11.in margine.l aliquãdo secundo.559.13.l.natura 562.6.l. ferrex.568.34 l.demonstrationis.569.41.in margine. l. quia.574. 38.l. differentem.575.51.l.subijcere.580.34.l.causalis.584.59.l.potissima 585.32.l.enim dum demonstrationem. 595.22.l. tribuitur.596. 32.l. Aristotelis.597.48.l.sensu.598.32.l.angulum.599.41. l.unus rectus. 600.28.in marg.l.eo exemplo.602.57.l.non possemus.604.10.l. illã 608.21.l.solua.610.2.l.est secundum. 612.8.l. finalis.612. 41.l.illud ut.615.21.l.fine.616.28.l.in demonstrationis terminis.

IACO-

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE NATVRA LOGICAE Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem Libri continens.

IN COGNOSCENDA A logicæ artis natura multo maior, quàm multi putent, difficultas inest; etsi enim definitio nominis neminem ferè latere solet, si quidem nomine logicę cūcti etiam parum eruditi disciplinam quādam argumentatricem, seu artem quandam argumentandi significari intelligunt; attamen definitio rei, quæ intimam eius disciplinæ naturā, & conditionem declaret, ita obscura est, vt eam plurimi literati uiri, & logicę, ac philosophię professores tum superioribus, tum his quoque nostris temporibus ignorauerint. Huius autem difficultatis ea (ut arbitror) causa fuit, quòd nemo quid sit logica benè intelligere potest, qui & propinquum eius genus, & subiectum, & finem, unde differentiæ sumuntur, non cognoscant; subiectum tamē logicæ nemo hactenus cognouit, nisi solus Auerroes; finē verò nosse perfectè non possumus, dum subiectū ignoramus; sed & de genere logicæ, quod ante omnia cognoscendum est, magna est inter philosophos altercatio, quū alij logicam sciētiam esse, alij artem, alij neque scientiam, neque artem, sed facultatē; alij nullum horum recipientes nil aliud esse, quàm instrumentum existimauerint. Hoc igitur dignum esse censuimus, de quo aliqua sciberemus, & sententiam nostram, præsertim quum ea ab aliis plurimum distet, exponeremus, genus quidem logicę proximum in primis inuestigando, deinde finem, & subiectum, ac demum in partes totam logicam diuidendo, & singularum scopos, ac sedes considerando.

Caput Secundum de rerum, ac disciplinarū diuisione.

NATVRAM logicę peruestigaturi à rerum diuisione exordiū sumamus oportet, si quidem ab ea disciplinarum quoq; diuersitas, & singularum natura deriuatur. Res omnes in duo genera diuiduntur ab Aristotele in tertio Capite sexti libri de moribus ad Nicomachum, alias enim necessarias, ac sempiternas esse dicit, alias contingentes, quæ esse, & non esse possunt; necessarias quidem uocat tum eas omnes, quæ ipsæ per se semper sunt, & nunquàm fiunt; tum eas, quæ fiunt quidem, non tamen à uoluntate nostra, sed à natura per certas causas operante; hæ nanque etsi quatenus sunt singulares nō semper sunt, tamen quatenus ad vniuersitatem rediguntur, & ita à certis causis necessariò pendere consyderantur, vt eas esse, uel non esse, fieri, aut non B fieri non sit in nostra uoluntate constitutum, eatenus necessariæ, ac sempiternæ dici possunt, cuiusmodi esse res omnes naturales manifestū est, Restat ut alterum diuisionis membrum res illas contineat, quę ab hominis voluntate pendent, quoniam eas facere, vel non facere in arbitrio nostro positum est, quo circa nullam habent necessitatem, sed contingentes dicuntur, quæ tum esse, tum non esse nostro arbitratu possunt. Quoniam igitur disciplinam omnem, quæ aliquid doceat, rem aliquam tractare necesse est, duo oriuntur disciplinarum genera, quorum unum ijs rebus versatur, quæ à nobis fieri possunt; alterum in ijs, quæ non à nobis fiunt, sed vel semper sunt, vel certas alias causas extra nostram uoluntatem positas consequuntur; aliud equidem disciplinæ genus non uideo, nam si quę alia præter has statuatur, ea, quum nihil tractet, pro-

Rerum duo genera.

Res naturales quomodo sint necessariæ.

Disciplinarū duo genera.

fectò nihil erit. Aliç itaque disciplinæ res necessarias tractant, quç à nobis fieri non possunt; aliç verò eas quæ à nobis fiunt; duplex autem hæc tractatio duplicem finem, duplicemq; scopum habeat necesse est, aut enim rem aliquam mente tractamus ut eam cognoscamus, aut vt eam efficiamus, seu efficere discamus; si quis alium aliquem scopum excogitare potest, illum in mediũ afferat, ego etenim nullum alium imaginari, aut mente fingere possum. Duo hi diuersi fines ex ipsa rerum natura deducũtur, nam res illas, quas efficere non possumus, eo tantùm consilio contemplamur, ut eas cognoscamus, non ut efficiamus, fatui nanque hominis esset id facere uelle, quod ab ipso fieri nulla ratione potest; eas verò, quas facere possumus, ideò consyderamus, vt efficiamus; quòd si earum quoque cognitionem quçrere uideamur, scopus tamen pręcipuus non est cognitio, sed operatio, nam ea mente quærimus cognoscere, ut per cognitionem efficere aliquid ualeamus, quod sine cognitione, aut non efficeremus, aut difficiliùs, vel deteriùs efficeremus; propterea de morali disciplina loquens rectè dicebat Aristoteles in Tertio capite primi libri de moribus finem ipsius non cognitionem esse, sed actionem. Hæc quum ita se habeant, disciplinæ illæ, quæ in rebus necessarijs versantur eo tantùm scopo, vt eas cognoscant, meritò sciẽtiæ contemplatiuę appellatę sunt, solam enim scientiam per contemplationem quærunt, non operationem, earumq; ue diuisio è rerũm omniũ, quæ in uniuerso sunt, & earum multiplici consyderatione desumitur, cuius quidem rei declaratio omittenda est ut à proposito aliena; satis est in pręsentia si dicamus tres esse ad summũ scientias contemplatiuas, diuinam, quæ metaphysica dicitur, mathematicam, & naturalem; diuina quidem res à materia penitus abiunctas consyderat; naturalis autem res materiales quatenus materiales sunt; mathematica uerò eas, quæ materiales quidem sunt, propterea quòd sine materia non existerent, tamen quia earum essentia à sensili materia non pendet, ab ea per mentalem consyderationem separantur. si aliud genus rerum, quæ à nostra uoluntate non pendeant, pręter hæc tria non datur, sequitur neque scientiam aliam dari præter eas tres, quas modò nominauimus. Reliquç omnes disciplinæ in rebus illis uersantes, quç quòd ab humana voluntate ęquè fieri, ac non fieri possunt, contingentes ab Aristotele uocantur, si propriè loqui velimus, scientiæ appellãdæ non sunt, tum quòd cognitionem pro fine non habent, quemadmodum diximus; tum etiam quòd ea cognitio, quum rerũ necessariarum non sit, scientia nominari non debet; scientia nanque est firma, ac certa cognitio rerum simpliciter necessariarum, & sempiternarum, ut in memorato loco sexti libri de moribus asserit Aristoteles, ubi eam definit esse habitum demonstratiuum; in primo autem posteriorum Analy-

Disciplinæ contemplatiuę.

Disciplinæ operatrices.

Sciẽtia quid sit.

D ticorum dicit scientiam esse rei cognitionẽ per suam causam, cum animi certitudine quòd aliter res illa esse non possit propter illam causam. docet autem eo in loco Aristoteles duplicem in scientia requiri necessitatem, unam in ipsa re scita, quç simpliciter necessaria sit, & aliter esse nõ possit; alteram in animo scientis, qui omnino certus esse debet rem illam aliter esse non posse; harum duarum conditionum altera vtrauis sublata non habemus scientiam, ut si rerum contingentium nostra cognitio sit, uel necessariarum quidem, sed cum animi incertitudine, & hęsitatione. Rerum autem contingentium, & à nostra uoluntate pendentium duo sunt genera, ut Aristoteles docet in Quarto capite sexti libri de moribus, vnde duç quoque disciplinarum in his uersantium classes oriuntur; eorum enim, quç à nobis fiunt, alia agi, alia effici propriè dicuntur, actio quidem eorum est, quç ad uirtutem, & uitium pertinent, quorum intellectualis habitus prudentia dicitur, atque in his E tota moralis disciplina uersatur; effectio verò eorum, quç ad materialia opera pertinent, quorum habitus intellectualis dicitur ars; propterea prudentiam, & artem definiens Aristoteles dicit prudentiam esse habitum recta cum ratione actiuum; artem uerò habitum cum recta ratione effectiuum, inter actionem, & effectionem illud discrimen est, quod inter finem, & ea, quç sunt ante finem, seu modo quodam quod inter dominum, & seruum; artes enim omnes aliquam materiam tractantes, & elaborantes ad ciuilem fœlicitatem tanquàm eius ministrę diriguntur, si quidem ab illis omnibus uitę ciuili commoda suppeditantur, proinde nihil propter se efficiũt, sed propter fęlicitatem; actio uerò non ad fœlicitatem dirigitur, sed fœlicitas ipsa est apud Aristotelem, qui fœlicitatem uult esse non uirtutem ipsam, sed actionem ex habitu uirtutis proficiscentem; huiusmodi igitur actio domina est, & finis omnium effectionum, effectiones autem omnes propter actionem tanquàm propter finẽ, & ipsius seruę, ac ministrę sunt. Sed horum om- F nium diligens declaratio ad alios pertinet, nobis satis sit si intellectualium habitum numerum, & differentiam pro pręsenti occasione cognoscamus; tres quidem intellectuales habitus ex ijs, quç dicta sunt, colligimus, scientiam, prudentiam, & artem; sed alios duos adijcit Aristoteles in sexto libro de moribus intellectum; & sapientiam; intellectus quidem dicitur principiorum cognitio, ex qua scientiam conclusionum adipiscimur, quare maiorem habet certitudinem, & necessitatem, quàm scientia, ut probat Aristoteles in Secundo capite primi libri posteriorum Analyticorum, & in ultimo capite secundi libri. Sapientia uerò est habitus pręstantissimus scientiam cum intellectu coniungens, & ueluti scientię caput habens, ut in illo sexto libro de moribus docet Aristoteles. Quum igitur quin-

In scientia duplex est necessitas.

Actiones, & effectionis discrimẽ, unde infra ca. 8.

Quinq; habitus intellectuales.

quinque sint habitus intellectuales, manifestum est tres ita esse rerum simpliciter necessariarum, & æternarum, vt extra eas nullum locum habeant, nempe scientiam, intellectum, & sapientiam; duos verò contingentium, quæ in nostræ voluntatis arbitrio sunt constitutæ, prudentiam, & artem: præter hos nullum alium intellectualem habitum posuit Aristoteles; de quibus hæc pauca dicere necessariũ esse iudicauimus, quia non benè possumus intelligere qualis habitus logica sit, nisi aliquam ipsorum habituum notitiam habeamus. Quoniam autem de duobus potissimum habitibus dicturi sumus, scientia, & arte, in quibus ferè tota difficultas posita est, non est ignorandum id, quod ab Aristotele dicitur de sciẽtia, & de arte in vltimo capite secundi libri posteriorum, dicit enim sciẽtiam de ente esse, artem verò de generatione, significare volẽs id, quod nos paulò superius diximus, scientiam in ijs rebus versari, quæ iam sunt, artem verò respicere eorum effectionem, & generationem, quæ nondum sunt, & fieri à nobis possunt; philosophus enim contemplatiuus nihil efficere vult, sed ea, quæ iam sunt, cognoscere; artifex autem efficere vult aliquid, quod nõ est; propterea etiam in quarto capite sexti libri de moribus inquit Aristoteles, artem omnem in generatione versari, nõ quidem generationem intelligens naturalem, sed eam, quæ à nobis fit per habitum artis, vt generationem lecti, nauis, domus, & similium; hæc enim, & alia eiusmodi, quæ nondum sunt, docet ars cum recta ratione generare, & efficere.

Caput tertium, in quo ostenditur logicam non esse scientiam.

LOGICAM habitum esse intellectualẽ dubitare minimè debemus, numero igitur talium habituũ cognitio uidendum est sub quonam ex illis hæc disciplina constituenda sit: Primùm quidem an sit scientia maximè dubium est, quanquàm enim tota ferè Peripateticorum schola id constantissimè negauit, tamen non defuere tum antiquis, tum posterioribus tẽporibus qui logicam esse scientiam, etiam secũdùm Aristotelis placita, asserere ausi fuerint. Nos verò quum logicam non esse scientiam arbitremur, illud in primis demonstrare conabimur, non equidem argumentorum multitudine, sed ratione ex ipsius rei natura deducta, si quidem docendi, ac iuuandi, non disputãdi gratia hanc prouinciam suscepimus; mox cognita veritate quædam præcipua aliorum argumenta logicam scientiam esse asserẽtium adducemus, atq; soluemus. Quum cuiusq; disciplinæ natura ab ijs rebus pendeat, quæ in ea consyderantur, si res in logica tractatas benè perpendamus, eam non posse scientiam dici apertissimè conspiciemus. Est omnium com-

Primæ, & secũ-

A munis sententia quòd solæ secundæ (ut uocant) notiones, seu secundò intellecta à logico tractentur, quum primas consyderare philosophi potiùs, quàm logici munus esse uideatur; sunt autem primæ notiones nomina statim res significantia per medios animi conceptus, ut animal, & homo, seu conceptus ipsi, quorum hæc nomina signa sunt; secundæ uerò sunt alia nomina his nominibus imposita, ut genus, species, nomẽ, uerbum, propositio, syllogismus, & alia eiusmodi, siue conceptus ipsi, qui per hæc nomina significantur. Nominibus quidem primæ notionis statim res ipsa significata extra animum respondet, quocirca hæc opus nostrum esse non dicuntur; nemo enim cœlum, elementa, animalia, & stirpes opus humanum esse diceret; quia licèt omnia nomina ab hominibus inuenta, & rebus imposita suo arbitratu fuerint, tamen dum illud, quod per tale nomen significatur, respicimus, B id à nobis fieri non dicitur, ut animal ab homine factum non dicimus, etsi homines huius uocis inuentores fuerunt. At secundas notiones nemo negaret opera nostra, & animi nostri figmẽta esse homo quidem, & equus sunt etiam nobis non cogitantibus, sed genus, & propositio, & syllogismus ubinam sunt, nisi quando à nobis fiunt? nobis nil horum cogitantibus nullum horum est. Huius autem differentiæ ea est ratio, quòd nomina primæ notionis res significant prout sunt, ideo illud, quod per illa significatur, etiam nobis non cogitantibus esse dicitur, quemadmodum sine ulla nostra cogitatione animal, & stirpem, & elementa existere uidemus; at nomina secundæ notionis res significant prout à nobis mente concipiuntur, non prout extra mentem sunt, propterea conceptus potius conceptuum, quàm conceptus rerum significant, unde secundi conceptus, & secundæ notiones appellatæ sunt; opera igitur, atque figmenta animi C nostri iure nuncupantur; quæ quidem omnia exemplis fient manifestiora; dum consyderamus Socratem, & Platonem, & Calliam in hoc similes esse, quòd homines sunt, conceptum hominis communem mente formamus, qui dicitur conceptus rei, proinde primus conceptus, & prima notio; postea uerò dum conceptum hunc cogitamus esse commune quiddam, quod de multis solo numero, non natura discrepantibus prædicatur, ideoque conceptum hominis, & omnem alium eiusmodi uocamus speciem, tunc secundam notionem effingimus, secundum enim nomen primo nomini imponimus, & in conceptu rei alterum secundum conceptum formamus. Eadem ratione dum hominem, bouem, & equum natura quidem differentes, sed in eo tamen conuenientes esse consyderamus quòd animalia sunt, communem animalis conceptum facimus, qui statim res significat, & primus conceptus dicitur; deinde quum eum conceptum contemplamur, & dicimus prædicari de pluri-

de notiones q̃d sint.

bus differentibus specie in eo quod quid est, & omne tale appellamus genus, secundum conceptũ in primo formamus, & secundam notionem in prima, nempe in conceptu rei. Propterea magnopere animaduertendum est, vt rectè intelligamus id, quod ab omnibus dici solet, logicum tres illas nostri intellectus operationes consyderare, simplicium apprehensionem, compositionem, ac diuisionem, & ratiocinationem; si enim simpliciter intelligamus logicum has mentis nostræ operationes consyderare, decipimur, quia ea tractatio à facultate logica alienissima est, quum ad solos libros de Anima pertineat, vbi de humanæ mentis natura, ac de eius operationibus sermo fit; sed intelligendum est consyderari à logico tres gradus secundarum notionum, qui ex illa triplici mentis nostræ operatione ab ipsa mente nostra generantur, & producuntur; nam, vt modò dicebamus, hæ secundę notiones non significant res prout sunt, sed prout à nobis mente concipiuntur; triplex autem est nostra conceptio, aut enim simpliciter rem apprehendimus, ex qua apprehensione oritur formatio harum notionum, genus, species, nomen, verbum, & aliarum similium; aut huiusce rei conceptum cum illius conceptu conferimus coniungendo, vel separando, quam operationem vocamus enunciationem, quæ in affirmationem, & negationem diuiditur, quare enunciatio est secunda notio, quæ ex secunda operatione intellectus ortum habet; aut tandem ab hoc ad illud discurrimus, & vnum ex alio colligimus, quam operationem vocamus ratiocinationem, tanquàm secundam hanc notionem in tertia intellectus operatione generantes. His declaratis argumentemur hũc in modum, tota tractatio logica est de secundis notionibus, hæ autem opus nostrum sunt, & arbitratu nostro esse, ac non esse possunt; non sunt igitur res necessariæ, sed contingentes, itaque sub scientiam non cadunt, quum scientia sit rerum tantummodo necessarium, vt dictum est. Quòd verò Latini dicunt, logicam esse scientiam, quia est scientia rationalis, ridiculum est, quum hoc ipso argumento demonstretur eam scientiam non esse; quemadmodum qui ex eo quòd aliquis est homo mortuus, colligere vellet eum esse hominem, is efficaci ratione illum non esse hominem ostẽderet; vt enim in illo adiecto, mortuus, contrarietas inest, quæ totam hominis naturam interimit, facitque solum hominis nomen æquiuocum remanere; ita etiam de hoc adiecto, rationalis, dicendum est, quandoquidem ea, quæ isti vocant entia rationis, sub scientiam non cadunt, quum non sint necessaria; quamobrem dicere scientiam rationalem, perinde est ac dicere scientiam moralem, scientiam medicam, scientiam ædificatoriã, & quisquis ostendere niteretur aliquam hoc pacto esse scientiam, is re uera nõ esse scientiam argumento efficacissimo demonstraret. Idcirco in hoc nullum est discrimen inter res logicas, & res arte factas, nam si res arte factas Aristoteles contingentes vocat, quoniam à nobis fiũt, cur res logicas esse contingentes inficiemur, quę similiter à nobis fiunt libero mentis arbitrio operantibus? licèt enim non sint materiales, nec per corporea instrumenta genitæ, vt res artefactæ, sed sola mentis cogitatione fabricatæ, nõ tamen propterea necessariæ dici possunt, quandoquidẽ esse necessarium, vel contingens non in eo consistit quòd materiale sit, vel non materiale; sed in eo, quòd à nobis liberè operantibus produci possit, vel non possit, quemadmodum declarauimus. Vnde patet logicam similiorem esse artibus, quàm scientijs in rerum consyderatarum conditione: scientiæ nanque in rebus simpliciter necessarijs versantur, logica uerò, & artes omnes in rebus contingentibus, quæ à nobis producuntur: propterea etiam ratione scopi, & finis logica artibus similis est, scientijs verò dissimilis, nam scientiarum finis est sola rerum consyderatarum cognitio; artium verò nõ cognitio, sed effectio, si quam enim cognitionem habent, eam ad effectionem dirigunt; fatua enim, & puerilis opinio esset, si quis crederet eorum, quæ à nobis fieri possunt, cognitionem à nobis vnquam ita quæri, vt in ea sola uelimus cõquiescere; sic enim infinitus penè exoriretur inaniũ disciplinarum numerus, quum nos plurima efficere possimus; quæ tum ipsa per se nihil dignitatis habent, tum ad nihil aliud utilia sunt; talium igitur cognitio à nobis non propter se quæritur, sed vt modum faciendi, seu rectè faciendi cognoscentes, meliùs ea faciamus. Quum igitur logicus in ijs versetur, quæ fieri à nobis possunt, non potest ipsius scopus, ac finis esse eorum cognitionem tradere, sed modum generationis docere, vt ea facere, & factis uti tanquàm instrumentis possimus. Huiusmodi autem esse artes omnes manifestũ est, docent enim quomodo multa instrumenta à nobis fiant, quibus factis postea vtamur ad humanę vitæ commoditatem. Quòd igitur Logica non sit scientia, & quam ob causam, manifestum est.

Quo logicus consyderet tres operationes intellectus.

Argumentum quòd logica nõ sit scientia.

Caput quartum, in quo eadem sententia testimonio Aristotelis confirmatur.

HAEc, quæ argumento ex ipsa rei natura deducto confiteri, & asseuerare compellimur, testimonio quoq; Aristotelis apertissimo comprobari possunt; Aristoteles nanque in primo libro priorum Analyticorum in principio secundæ, ac tertiæ sectionis asserit se generationem syllogismorum docere; nempe quomodo efficiendi sint, & quomodo facilè à nobis fieri possint, vt nos ad eos efficiẽdos apti reddamur; at quis non videat talem esse artem omnem docentem? Si quis enim artem ędificatoriã scriberet, nil aliud doceret, quàm quomodo sit benè, ac facilè ædificanda domus, & aliæ

Argumentum ex 1. lib. Priorũ.

aliæ artes similiter. Alius est apud Aristotelem A locus pro huius sententiæ confirmatione ualidissimus in capite nono primi libri Topicorum, vbi definitionem problematis Dialectici ex diuersis materiebus desumptam tradens, Aristoteles tria problematum genera enumerat, actiuum, contemplatiuum, & logicum; actiuum problema est vtrum voluptas sit bonum; contemplatiuum an mundus sit æternus; logicum an detur quarta syllogismorum figura, an medium demonstrationis sit definitio subiecti, an affectionis, & alia eiusmodi. Dantur quidem etiam in artibus propria problemata, nempe quæstiones de rebus duobijs, quæ ad discutiendum proponuntur; attamen nullam horum mentionem ibi Aristoteles facit, quoniam ea sola problematũ genera commemorare vult, quæ sub philosophorum consyderationem cadere possunt; solent autem philosophi tum de agendis rebus differere, ac scribere, quæ dicitur pars philosophiæ actiua; tum B de rebus ad philosophiam contemplatiuam attinentibus; tum etiam de rebus logicis: logica enim est opus, & inuentum philosophorum; de illis autem rebus, quæ ad effectrices artes pertinent, philosophi non differunt quatenus philosophi sunt. Hæc igitur tria problematum genera Aristoteles accipere uolés, eorum proptiis nominibus non vtitur, sed ea per proprias conditiones circunscribit, nimitum per scopos diuersos illarum trium disciplinarum; dicit enim alia problemata per se respicere electioné, & fugam, quæ quidem sunt problemata ad actionem pertinentia, eorum enim scopus non est cognitio, sed electio, vel fuga, idest agere, vel non agere; alia dicit per se tendere ad veritatem, & scientiam, significans problemata speculatiua, quorum nullus alius est scopus, quàm scientia ueritatis; alia demùm dicit vtrique parti philosophiæ auxiliari, quæ sunt problemata logica, hæc etenim sunt instrumenta, quibus vtitur tum C actiua, tum contemplatiua philosophia; itaque sententia Aristotelis est, quòd rerum logicarum non sit scientia, quum per hãc conditionem separet problemata speculatiua ab actiuis, & logicis, quòd sola speculatiua scopum habent scientiam. Quòd si aduersarius aliquis dicat euenire posse vt eadem res tũ ad alia cõferat, tum etiam ipsa per se expetibilis sit, vt sanitatem & propter se ipsam expetimus, & vt conferentem ad obeundas operationes vitæ; quocirca idem uidetur de logica dici posse, tum ipsam per se cognitu dignam esse, quia cognitionem tradit rerum logicarum, tum etiam esse instrumentum utile ad vtranque philosophiæ partem; quum igitur hæc duo inter se non pugnẽt, Aristoteles dicens logicam instrumentum esse philosophiæ, non propterea negat ipsam per se scientiam esse, & cognitu dignam. Hanc responsionem & verba Aristotelis, quæ modo exposuimus, non admittunt, & multo minus alia sequentia, quæ sunt

argumẽtum ex primo li. Top.

Solutionis impugnatio.

hæc; Quædam enim problematũ vtile est scire tantùm ad eligendum, vel fugiendum, vt an voluptas sit eligenda, nec ne; quædam autem ad sciendum tantùm, ut an mundus sit æternus, nec ne; quædam uerò ipsa quidem per se ad neutrum horum, adminiculantia autem sunt ad aliqua talium; Pleraque enim ipsa quidem per se non volumus cognoscere, sed aliorum gratia, ut per illa aliud quippiam cognoscamus; certè nõ poterat Aristoteles clariùs hanc ueritatem pronunciare, & aduersariorum errorem refutare; res enim logicas dicit non esse per se dignas cognitu, sed propter alia, quia ad eorum, quæ digna cognitu sunt, cognitionem adipiscendam conducunt; quam sententiam optimè declarat Alex. in sua præfatione in primum librum Topicorum, qui non ignorauit opinionem fuisse Arist. quòd logica non sit scientia, quia nullius rei scientiam tradit.

Caput quintum quomodo Logica sit scientia, & quomodo non sit.

EX eodem Aristotelis loco desumitur optimam esse Græcorum sententiam, deterrimam uerò Latinorum, quum enim vtrique duplicem esse logicam fateãtur; unam, quam Latini docentem, Græci seiunctam à rebus uocant; alteram, quam Latini vtentem, seu in usu positam, Græci rebus, seu philosophiæ applicatam appellant; Græci quidem logicam docentem negant scientiam, vel philosophiæ partem esse, sed eam dicunt instrumentum tantum modò esse philosophiæ; applicatam uerò scientiam, & philosophiæ partem esse fatentur; contra Latini docentem dicunt esse scientiam, applicatam verò non scientiã, sed instrumentum; quã sententia nihil falsius est, vt tum ratio à nobis declarata, tum uerba Aristotelis memorata demonstrant; certum est enim logicam esse scientiam eatenus solùm, quatenus scientiam parit, quatenus autem scientiam non parit, eatenus non esse scientiam; Aristoteles antem eo in loco partim asserit logicam parere scientiam, partim negat; negat quidem per se, asserit autem propter alias res, quæ per logicam sciuntur; quasi dicat parere scientiam remotè, nõ proximè; In libris enim logicis, quæ est logica docens, nihil per se dignũ cognitu tractatur, quare logica docens nullam scientiam parit per se, & proximè; parit tamen remotè, quia potest philosophiæ, & rebus cognitu dignis applicari, & earum scientiam parere. Quis ergo ita cæcus est, vt non videat Aristotelé ibi manifestè dicere logicam per se sumptam, & à rebus adhuc seiunctam, quæ dicitur docens, scientiam non esse; applicatam verò scientiis, & in vsu positam, verè esse scientiam? Si quidem applicata scientiam parit, seiuncta verò nullius rei tradit scientiam. Verùm ignorare non debemus, quomodo intelligendum sit logicam applicatam

Logica duplex, una à rebus abiuncta, altera rebus applicata.

Latinorum sententiæ confutatio.

Logica docens non est scientia applicata uerò est scientia.

Quomodo logica applicata sit scientia.

catam philoſophiæ p[illegible]em philoſophię,& ſcientiam eſſe; etenim [illegible]a eſt ſcientia, vt præter alias ſcientias quædam ſcientia ſtatuatur, quæ dicatur logica, ſi quidem præter illas tres contemplatiuas ſcientias alia ſcientia non datur; ſed ſciẽtia dicitur quatenus fit ſcientia illa, cui applicatur; quid enim aliud eſt naturalis philoſophia, quàm logica rebus naturalibus applicata? Tota certè naturalis philoſophia eſt congeries multarum propoſitionũ, inductionum, & ſyllogiſmorum in rebus naturalibus formatorũ; ita de Geometria, de Arithmetica, & de aliis ſcientiis dicimus; propterea logica applicata nomen logicæ non ſeruat, ſed ſcientia efficitur, & nomen ſumit à rebus illis, quibus applicatur, & uocatur ſcientia Naturalis, uel Arithmetica, uel alia aliqua. Videtur autem philoſophantibus illud eueniſſe, quod multis longum iter facturis contingere ſolet; priuſquàm enim iter ingrediantur, futuram viam meditantur, conſyderantes per quæ media ad propoſitum ſibi locum meliùs, & cómodiùs peruenire queant; mox uia inuenta, & cognitis medijs iter aggrediuntur, & præcedentẽ illam meditationem exequuntur, & in vſu ponunt: ſimili ratione philoſophus uolens ad rerum ſcientiam peruenire uiam priùs meditatur, quæ eò ducere poſſit, qua inuenta per eam ad rerum contemplationem progreditur, & meditationem illam præcedentem in uſu ponere dicitur. Meditatio quidem uiæ logica eſt, quæ dicitur docens; executio verò, & uſus eſt ipſamet philoſophia; quemadmodum qui futurum iter meditatur, nullum adhuc iter facit, & ita philoſophus dum logicę cognitionem tradit, nullam adhuc ſcientiam alicuius rei parit, ſed præcepta tantùm, & modum docet, quo ſcientia eſt adipiſcenda; ſcire autem, ſeu ſcientiam tradere tunc incipit, quando incipit uti, & ex habitu logicæ in rebus philoſophari: ſic & viator ille tunc incipit iter facere, quando factam meditationem incipit exequi, & ea uti. Ex his autem, quæ modò diximus, colligere poſſumus logicam ſimpliciter dictam non eſſe ſcientiam; quanuis enim in vſu poſita ſcientia eſſe dicatur, ea tamen non uocatur ampliùs logica, ſed philoſophia naturalis, vel mathematica; logica verò propriè dicitur ea, quę docet, & pręcepta tradit, & futuram viam meditatur, hæc autem non eſt ſcientia.

Caput ſextum de argumentis Scoti, & eorum ſolutione.

VERITATE cognita, conueniens eſt ut aliorum argumenta, quæ huic ſententię obſtare videntur, ſoluamus, quod difficile non erit. Duo argumenta à Scoto afferũtur in prima quęſtione Vniuerſalium, altero probat logicam docentem eſſe ſcientiam, quod tale eſt; logicus eſt ſciens, ergo logica eſt ſciẽtia; aſſumptum ſic probat logicus demonſtrat, ergo eſt ſciens; hoc quoq; aſſumptum probat, logica habet ea omnia, quæ ad demonſtrationem faciendam requiruntur, habet enim proprium ſubiectum, nempe ſyllogiſmum, habet proprias eius affectiones, quæ de ipſo demonſtrantur, habet principia, per quę demonſtrantur, nam per definitionem ſyllogiſmi multa ipſi ineſſe oſtenduntur; logico itaque nihil deeſt, quo minus in rebus logicis demonſtrationes poſſit extruere.

Primũ argumẽtũ Scoti.

Altero argumento probat logicam in uſu poſitã non eſſe ſcientiam, logica applicata philoſophiæ procedit per media communia, at ſcientia ex proprijs fit, non ex communibus, igitur logicã illa non eſt ſcientia; minorem probat authoritate Ariſtotelis, qui multis in locis philoſophię naturalis quando vtitur rationibus probabilibus, & communibus, quæ ſcientiam non pariũt, eas uocat logicas, & à rationibus demonſtratiuis quaſi ex aduerſo diſtinguit, quia ex communibus fiunt, demonſtratiuæ autem ex proprijs.

Secundum argumentũ Scoti.

Hęc ſunt argumenta Scoti, quorum uanitatem oſtendere facile eſt; prius quidem argumentũ, ſi ualidum eſſet, non magis in logica, quàm in artibus omnibus effectricibus locum haberet; ſi nanque artem aliquam docentem ſtatuamus, ut medicam, vel ædificatoria, illa quoque ſubiectũ proprium habebit, de quo multa demonſtrabit per propria illius artis principia; omnis enim doctrina fit ex præcognitis, & per diſcurſum à noto ad ignotum; Quid igitur? Ars ædificatoria docens erit ſcientia ſpeculatiua? Ad argumentum igitur Scoti negandum eſt antecedens, logicus enim neque eſt ſciens, neque demonſtrat, neque habet ea omnia, quæ ad ueram demonſtrationem ueræ ſciẽntiæ effectricem requiruntur; non habet enim ſubiectum tale, quale ad ſcientiam contemplatiuam requiritur; ſcientia quidem ſubiectum poſtulat æternum, non contingens, quod arbitrio noſtro eſſe, ac non eſſe poſſit; at ſyllogiſmus eſt opus, & figmentum noſtrum, quare idoneum ſcientię ſubiectum non eſt, imo nec dignus eſſet, in quo cognoſcendo laboraremus in logica, niſi ad rerum ſcientiam in philoſophia adipiſcendam utile nobis inſtrumentum eſſet. Præterea minimè uerũ eſt quod ſyllogiſmus logico proponatur ut ſubiectum cognoſcendum, ſed potius ut generandus, & efficiendus proponitur, quemadmodum antea demonſtrauimus; querimus enim generationem cognoſcere ſyllogiſmi, vt generare ipſum apti ſimus, & genito utamur, non vt cognoſcamus ſolùm; quod autem de ſyllogiſmo dicimus, illud idem de demonſtratione, ac de alijs rebus logicis dicendum eſt. Quòd ſi obijciat Scotus, nonne logicus multas colligit neceſſarias concluſiones ex principijs neceſſarijs? in rebus igitur neceſſarijs, non in contingentibus verſatur; obiectio hæc nõ minus in artibus effectricibus, quàm in logica locum habet, quælibet enim ars

docens,

In operationibus non est necessitas simpliciter, sed solùm ex suppositione.

docens, ut ędificatoria, & medica, sumit propositiones quasdam necessarias, ex quibus necessarias conclusiones colligit; sed si benè consyderemus, non est ibi necessitas simpliciter dicta, sed solùm ex constitutione finis, aliquo enim fine constituto cętera omnia ex eo colliguntur, ut si extruenda sit domus utilis ad habitandum, & ad nos tuendos à frigore, & æstu, necesse est eam ex tali, uel tali materia construi; ita in logica dicimus, si sit colligęda uniuersalis affirmatiua, necesse est in primo modo primæ figuræ syllogismum fieri; si per syllogismum tradenda sit perfecta conclusionis scientia, necesse est ipsum fieri ex propositionibus necessarijs, & primis, & causis conclusionis; tota igitur hęc necessitas est ex finis constitutione, se (ut dicitur) suppositione, quia simpliciter loquendo nulla nos necessitas cogit ut syllogismum formemus, uel ut alicuius rei scientiam per demõstrationem adipiscamur; attamen dum constituimus indagandam esse scientiam, ex hac constitutione sequitur necessarium esse tales propositiones assumere, simpliciter tamen non est necessarium, quia neque scientiam indagare est nobis simpliciter necessarium; quemadmodum non est nobis simpliciter necessarium ædificare, sed dum constituimus construendam esse domum, sequitur necessarium esse talem materiam pro ędificatione accipere. Alterum argumentum, quo probat Scotus logicam applicatam rebus scientiam non esse, ita uanum est, ut profectò mirari non desinam quomodo uir eruditus, ut ita sit deceptus, aut decipere alios fallacissima ratione per uocis ambiguitatem noluerit; nam Aristoteles quando in philosophia rationibus leuibus, & communibus utens eas uocat logicas, probabilia argumẽta intelligit, quæ contra rationes Analyticas, & ex propriis scientiæ principiis ductas distinguere solet, logicam enim sumit non pro tota logica disciplina, sed pro sola facultate Topica, quam cur logicam uocet, quum hoc sit totius artis logicæ commune nomen, ratio cognoscenda est, quam à nemine uidi unquàm fuisse declaratam. Duæ sunt partes logicæ inter cæteras, quemadmodum postea declarabimus, Demonstratiua, quę libris posterioribus Analyticis, & Dialectica, quæ libris Topicis traditur; inter has illud est discrimen, quòd demõstratiua dum præcepta, ac regulas docet, non est scientia, sed instrumentum scientiarum; ut uerò applicatur rebus, est uerè scientia, non quidem scientia, quę dicatur logica, sed fit scientia naturalis, uel Geometrica, uel alia, quoniam scientia naturalis nihil aliud est, quàm ea pars logicæ, quæ demonstratiua dicitur, ad contemplationem rerum naturalium, & ad earum scientiam ex earum propriis principiis comparandam applicata; quod si uerum est, ut certè est uerissimum, non uideo, si argumentum Scoti contra ipsum conuertamus, quid possit ad illud respondere Scotus, dicit enim logicam applicatam philosophiæ non esse scientiam, quoniam scientiam non parit, quum per communia procedat, nõ per propria; at sumamus logicam illam, quæ posterioribus Analyticis traditur, hanc si in usu in rebus naturalibus ponamus, nõne per eam res naturales ex propriis principiis cognoscemus? ergo earum scientiam hæc logica pariet, cognitionem enim rei tradere per propria eius principia est scientiam eius parere, erit igitur scientia, quia scientiam pariet. Facultas autem Topica non modò ut docens non est scientia, sed neque ut in usu posita, quia dum alicui scientiæ applicatur, non sumit propria eius scientiæ media, sed communia, quę scientiam non pariunt; ex quo discrimine etiam in appellatione discrimen oritur, ars enim demonstrandi dum alicui scientię applicatur, ex intimis, & proprijs illius scientiæ principiis ad eorum, quæ ignorantur, demonstrationem progreditur, & rebus illis, seu illi scientiæ ita immiscetur, & inferitur, ut in eius naturã trãseat, & nomine logicæ relicto nomẽ certæ alicuius scientiæ accipiat, quę sibi certam subiecti naturam consyderandam præscribit, & uocatur nõ ampliùs logica, sed Geometria, uel Arithmetica, uel scientia naturalis. Ars autem Topica, si rebus naturalibus applicetur, intima earum non penetrat, neque ex earum propria natura rationes desumit, idcirco rebus naturalibus, aut scientiæ naturali inseri non dicitur, neque eius scientiæ nomen sumit, quia mediis communibus utitur, quæ cum earum rerũ natura nullum habent essentialem connexum, & nõ minùs aliis quoque rebus aptari possunt, quàm naturalibus; quo fit ut nõ possint appellari rationes naturales, omnis enim argumentatio nominatur à medio, quare ubi mediũ est pluribus scientiis commune, ratio quoque communis dicitur, & à nulla certa scientia nominationem sumit; huiusmodi igitur rationes, quum nouum nomen nõ suscipiant, nomen suum retinent, & dicuntur rationes logicę; ex his colligimus idem esse in rebus naturalibus dicere rationes Analyticas, siue demonstratiuas, & dicere rationes naturales, rationes enim naturales illę dicuntur, quę è propria rerum naturalium natura desumptę sunt; at nõ ita idem est in rebus naturalibus dicere rationes Topicas, siue logicas, & dicere rationes naturales, nam quæ alijs quoque scientijs sunt communes, naturales nominari non possunt. Propterea aduertendum est ne ob illa, quæ à nobis antea dicta sunt, aliquis in errorem labatur; quũ enim diximus logicam docentem, & à rebus seiunctã scientiam non esse, sed philosophię instrumentum, de tota logica, & de omnibus eius partibus id intelleximus; quum autem logicam applicatã rebus scientiam esse diximus, non de omnibus logicæ partibus id accipiendum fuit, sed de sola parte præcipua, quę libris posterioribus Analyticis, & aliis pręcedentibus, qui eorum potissimum

Cur rationes Topicę uocentur logicæ.

Ars demonstratiua scientiis applicata scientia est.

Ars Topica nec ut docens, nec ut scientiis applicata scientia est.

mùm gratia ſcripti ſunt, continetur, uam Dialectica nunquàm ſcientia dici poteſt, neque ut à rebus ſeiuncta, neque ut applicata. Cęterùm dubitare aliquis poſſet de eo, quod diximus, logicā ſeiunctam à rebus eſſe inſtrumentum, ipſis autē applicatam non ampliùs inſtrumentum eſſe, ſed ſcientiam; nam cuiuſque inſtrumenti natura in fine, & uſu conſiſtit, quare omne inſtrumentum tunc maximè propriè inſtrumentum dicendum eſt, quando in uſu eſt poſitum, ut gladius tunc potiſſimè inſtrumentum uncandum eſt, quando actu incidit aliquid; abſurdum igitur uidetur, & ab inſtrumenti natura alienum id, quod diximus, logicam eſſe inſtrumentum philoſophiæ, ſed in uſu poſitam, & philoſophiæ applicatā non ampliùs eſſe inſtrumentum. Ad hanc obiectionem dicendum eſt aliam eſſe rerum corporaliū naturam, aliam ſpiritalium, inſtrumentum quidem corpore non poteſt fieri illud ipſum, cuius eſt inſtrumentum, vt ſi uſus gladii eſt inciſio panis, gladius non poteſt fieri ipſa inciſio, quoniā corpus in non corpus, & in accidens tranſire nō poteſt; neque poteſt fieri idem, quod panis ipſe inciſus, quia neque datur corporum penetratio, neque corpus aliquod in aliud corpus ſine alteratione mutari poteſt: res autem ſpiritales applicatione, & coniunctione inter ſe unum, & idē fieri ſolent, ut ex Ariſtotele colligimus in tertio libro de anima, ibi nanque dicit mentem noſtrā intelligentem fieri illam ipſam rem, quæ intelligitur, quia intellectio eſt receptio ſpeciei incorporeæ, & ſpiritalis, proinde idē eſt id, quod intelligit, & id, quod intelligitur, & ipſa intellectio; nō eſt igitur mirum ſi habitus logicæ, quādo ſpiritalibus rerum cōceptibus commiſcetur, & eorum contemplationi, quæ philoſophia ipſa eſt, applicatur, fit ipſamet philoſophia, & inſtrumentum fit illud ipſum, cuius inſtrumentum eſſe dicebat; in his igitur inſtrumenti natura inſpici non poteſt diſtincta ab eo, cuius eſt inſtrumētum, niſi ab eo, & ab vſu ipſo ſeiungatur, quare logica dum ſeiuncta à rebus, & ab uſu ſumitur, inſtrumentum philoſophiæ eſſe cognoſcitur, at dum in uſu ponitur, iam eſt ipſa philoſophia; corporalia tamen inſtrumēta & ſeiuncta ab uſu, & applicata ad uſum inſtrumenta dicuntur propter eam, quam diximus, cauſam.

Dubiū. *Solutio Differētia inſtrumenti ſpiritalis, & corporalis.*

Caput ſeptimum quòd logica non ſit intellectus, neque ſapientia, neque prudentia.

HACTENVS logicam docentem ſcientiam non eſſe oſtendimus, ad hoc unū enim demonſtrandum ea omnia, quę hucuſque diximus, pertinuerunt. Eadem ratione oſtenditur eam non eſſe habitum illum, qui dicitur intellectus, ſi quidem eiuſdē generis, & conditionis eſſe oportet res illas, quæ ſub ſcientiam cadunt, & illas, quarum eſt intellectus; eſt enim ſcientia habitus concluſionū, intellectus uerò habitus principiorum, ex quibus concluſiones ipſæ deducuntur; quoniam igitur ſcientia eſt rerum ſimpliciter neceſſariarum, ſequitur intellectum quoque non minus rerum neceſſariarum eſſe, concluſio enim neceſſaria per ſyllogiſmum ſciri à nobis non poteſt, ni ex neceſſarijs principijs colligatur, ut oſtendit Ariſtoteles in primo libro poſteriorum Analyticorum; quare ſi res logicæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, ſequitur habitum logicæ, vt non eſt ſcientia, ita non eſſe intellectum. Similiter oſtenditur non eſſe ſapientiam, quum nil aliud ſit ſapientia, quàm ſciētia ſimul cum intellectu. Sed neque prudentia dici poteſt, prudentiam enim definit Ariſtoteles eſſe habitum recta cum ratione actiuum, ſiquidem ad actionem, non ad cognitionem pertinet, cuiuſmodi logicam eſſe nemo unquàm dixit, quum potius cognitionem reſpiciat, & inſtrumenta cognitionis tradat. Quæ omnia, quum ipſa per ſe ſint ſatis conſpicua, dimittenda ſunt, & ad alia tranſeundum.

Quòd logica non ſit intellectus. *Quòd logica non ſit ſapientia.* *Quòd logica non ſit prudentia.*

Caput octauum quòd logica non ſit ars.

CONSYDERANDVM ſequitur an logica ſit ars, de hoc enim dubitare aliquis poſſet propter illa, quæ ſuperiùs dicta ſunt, dum enim eam non eſſe ſcientiā oſtenderemus, artem appellare, & ad artis habitum ipſam redigere uiſi ſumus. Attamen ſi definitionem artis ab Ariſtotele in quarto capite ſexti libri de moribus traditam expendamus, logicam non eſſe artem uidebimus; definiens artē Ariſtoteles dicit eam eſſe habitum recta cum ratione effectiuum, efficere autem propriè ea dicimur, quæ extra edimus, ideò Ariſtoteles in ſecūdo libro Phyſicorum dicit artem eſſe principiū operandi in alio, hoc enim diſcrimine artem ſeparat à natura, quòd natura eſt principium operationis receptæ in eo ipſo, in quo natura ineſt, quam noſtri immanentem operationem uocant; ars uerò eſt principium operationis in alio, quam tranſeuntem appellant; propterea in ipſo artis opere ars non ineſt, ſed extra eſt, nempe in animo artificis; quam ſententiam in ſexto quoque libro de moribus apud Ariſtotelem legimus; hinc fit ut omne artefactum corporeum, & materiale ſit, in alio enim edita operatio in eo tanquàm in ſubiecta materia recipiatur neceſſe eſt, nam operari in alio hoc ſignificat, recipi autem in alio operatio artis non poteſt, niſi in corpore aliquo naturali, quare omne opus artis corporeum eſt; eſt etiam materialis ea operatio ratione partiū noſtri corporis, vt manuum, vel pedum, quibus tanquàm inſtrumentis operamus. His omnibus diſcriminibus ars, & logica diſtinctæ, ac ſeparatæ ſunt, nam logica eſt quidem habitus animi, non tamen effectiuus alicuius operis extra animum, ſed in ipſomet animo, ideò eius operatio eſt immanens, & omnino, ac uerè immanens,

Quòd log. non ſit ars. *Efficere quid ſit.*

quia

qnia in ipsa mente, in qoa inest habitus logicæ, ea operatio manet sine vlla cõmunicatione cum corpore; est etiam operatio illa fine ulla materia, in ipso nanque iotellectu, qui nullo corporeo organo utitur, recipitur, vt Aristoteles docet in sexto cõtextu tertij libri de Anima. inquit enim solam aoimam intellectiuam esse locum specierum, quia seosus sit quidem per receptionem speciei, & perpessionem, attamen noo in ipsa anima seosibili recipitur species, sed in organo aoimato, vt color oon io visu, sed in oculo; ast anima iotellectiua oullo utitur corporeo organo in speciebus recipieodis, sed ipsa eas recipit, proinde sola inter omoes partes animæ dicitur locus specierũ, hic enim solus est sensus uerborum Aristotelis in illo sexto contextu tertij libri de Aoima. Logica igitur est habitus, qui sine vlla prorsus materia operatur tum organi, tum recipientis habita ratione; ars itaque dici non potest, dum propriè oomen artis accipitur; ampla tamen significatione non negaremus eam non modò artem, sed scientiam quoque appellari posse, dum enim scientiç nomeo latè sumitur pro omni cognitione, quæcunque ea sit, oon modò logica, sed & actiua philosophia, & ars omois docens potest uocari scientia, propterea quòd cognitiooem aliquam tradit; hac ratione medicina solet quandoque appellari scientia. Similiter si nomen artis amplè sumatur pro quauis meotis nostræ artificiosa cogitatiooe, vel operatiooe (artificiosa autem dicitur, quando est ordinata, & ad propositum sibi finem aliquem per connenientia, & idooea media progreditur) noo modò logica, sed ipsa quoque philosophia tum actiua, tum contemplatiua potest ars nominari, quemadmodum Auerroes quandoque dicere solet artes speculatinas, hç tamen satis impropriè dicuntur artes, quum nullam alicuius finis productiooem respiciat, & io sola versentur contemplatiooe; propterea latissima est huius uocis significatio, quando ad contemplatiuas quoque scieotias exteoditur; minùs autem lata, & mioùs impropria, quaodo solis exceptis contemplatiuis alias omnes disciplinas complectitur; sed maximè propria, quando pro solis effectricibus artibus sumitur, quo modo nomeo artis accepit, ac definiuit Aristoteles in quarto capite sexti libri de moribus. Logica igitur hoc tertio modo ars appellari oon potest, primo tamen, atque etiam secundo conuenit ei artis nomen; sed per hoc tameo proximum eius geous ooo exprimitur, sed remotum, & ualdè commnoe; neque adhuc cognoscimus sub quo iotellectuali habitu, habitus logicæ constituendùs sit, quooiam ars, quæ ab Aristotele ioter intellectuales habitus ponitur, logicam, quemadmodum demonstrauimus, non amplectitur.

Logica potest & ars, & scientia uocari lato uocabulo.

Artis nomen triplici ter dici tur.

A

B

C

Caput nonum, quòd genus Logicæ non sit facultas.

ALIQVI fuere, qui ea, quæ modò diximus, consyderantes, logicam neque scieotiam, neq; artem, sed facultatem uocandam esse existimarunt, ex Aristotele hanc appellationem sumentes, qui in principio primi libri de arte Rhetorica dicit Dialecticã, & Rhetoricam similes esse inter se, & ntranque δύναμιν quandam esse; statuere igitur uidetur Aristoteles facultatem genus logicæ proximum, quod etiam Rhetoricam complectatur. Sed hi, si id, quod dicunt, intelligerent, viderẽt utiqoe se ad propositam de geoere logicç qoęstiooem uel falsam responsionem adducere, vel oullam, proinde iotegram adhuc manere difficultatem. Videndum est quid nomine facultatis intelligant, sumitur enim quandoq; facultas ita latè, ut omnes disciplinas docentes complectatur, & actiuas, & cootemplatiuas, & effectrices, & alias omnes, si quæ sunt, ut ab Aristotele acceptum fuit in primo capite primi libri de moribus; nam omnes disciplinç ea ratione facultates dici possoot, quateous earum cognitio animum potentem reddunt, idest aptom ad aliqoid contemplaodum, vel ageodum, vel efficiendum, ot scientia naturalis dicitur naturalis facultas, quatenus is, qui ea est prçditus, facultatem adeptus est contemplandi res oaturales; hoc modo si facultatem sumant, noo dicunt genus logicæ, nisi amplissimum, & remotissimum, quasi dicant logicam esse quandam disciplioam, vel habitum quẽdam, omnis enim habitos intellectualis animum aptum reddit ad aliquid, quemadmodum dicebamus; verùm hoc, qoum per se compertissimum sit, in præseotia oon quærimus, sed magis propinqnum logicç geous indagandum proposuimus. Aliquando strictiùs, & magis propriè nomen facultatis accipitur, quam significationem declarat optimè Alexander in præfatione soa in primum librum Topicorum, vbi dicit δύναμιν, quam nos facultatem, seu potestatem appellamus, eã propriè uocari, quæ æquè vtrunque contrarium respicit, is enim propriè dicitur posse, qui contraria potest, vt ambulare is potest, qui etiam potest oon ambulare; cœlum verò posse moueri impropriè dicitur, qnnm non possit non moueri: in hac acceptione si disciplinis oomen facultatis tribuẽdum sit, duæ tantùm sunt (ut ibi docet Alexander) qnibus hæc appellatio conneniat, quia hæ solæ docent in ntranq; partem dispntare, & nos aptos reddnnt ad æquè vtranqoe partem tuendam, qnod etiam testatur Aristoteles in illo primo libro de arte Rhetorica, obi dicit has solas uocari δυνάμεις excogitãdi argumentatiooes pro utrinsqoe partis defensione. Certum est autem nomine Dialecticæ Aristotelem non totam logicam intelligere, sed solam eius

Aliorũ opinio.

Confutatio.

Facultatis nomen duplici ter sumi.

Dialectica.

ars Topica, nō logica tota.

eius partem disputatricem, quę octo libris Topicis continetur, hanc comparat cum Rhetorica, & ei similem esse dicit, non totam logicam: ideò non parum miror quòd multi viri eruditi in hūc errorem inciderint, vt putauerint Aristotelem ibi nomine Dialecticæ totam logicam intelligere, quum neque nomen ipsum Dialectica, neq; illa, quæ de Dialectica ibi dicuntur ab Aristotele, toti logicæ aptari possint; ipse nanque ibi asserit Dialecticum æquè paratum esse in utranque partem, & περὶ τοῦ δοθέντος disputare; hoc autem arti demonstrandi, quæ præcipua pars logicæ est, certè non conuenit, ea enim non docet quomodo quanlibet rem propositam demonstrare debeamus, quandoquidem non omnia eiusmodi sunt, vt sub demonstrationem cadant; neque docet quomodo æquè vtranque contrariam partem demonstremus, quod à natura demonstrationis alienissimum est, quoniam altera tantùm contradictionis pars, quæ uera, & necessaria est, demonstrationis est capax, non altera, quę falsa est. Sed neque similem toti logicæ Rhetoricam diceret Aristoteles, quia Rhetorica est pars quędam logicæ, ut mox de logicę diuisione loquentes demōstrabimus; quemadmodum igitur nemo hominem animali similem diceret, quum homo secundùm suam substantiam animal sit; ita neque Rhetoricam logicæ, quoniam Rhetorica secundùm essentiam suam est logica, & sub logicæ parte vniuersali tanquàm species sub genere continetur. Cęterum etsi speciem generi suo similem nūquàm dicimus, alteri tamen eiusdem generis speciei similē dicere possumus, vt asinum equo, quia neutrum de altero prædicatur; ita Rhetoricam Dialecticæ similem dicit Aristoteles, idest parti logicæ disputatrici, quæ Topica dicitur, sunt enim duæ diuersę partes eiusdem disciplinæ, & pars parti similis dici potest, sed non pars toti, presertim quum totum de parte in casu recto prædicatur. Nomen quoque Dialecticæ solam disputatricem facultatem significat, non logicam totam, quia διαλέγεσθαι apud Gręcos non significat ratiocinari, vel demonstrare, sed disserere, ac disputare, quare si non bene diceremus demōstrantem διαλέγεσθαι, artem quoque demonstrandi nulla ratione possumus Dialecticam appellare, igitur si aliqua logicæ pars est, & ea inter omnes pręcipua, cui nomen Dialecticæ non conuenit, sequitur etiam logicę toti nomen illud non congruere; imò nulli parti logicæ congruit, nisi solis libris Topicis, omnes enim libri logici, qui posteriores Analyticos pręcedunt, ad eos diriguntur, & eorum potissimum gratia scripti sunt, quare si posteriores Analytici non sunt Dialectici, alij quoque non possunt Dialectici nominari; parua itaque Logicæ pars remanet, cui hoc nomen aptari queat, tantum abest vt totam logicam disciplinam hoc nomine liceat appellare. Propterea irridendos esse semper existimaui multos elegantius

D philosophantes, qui Latini sermonis candorem magis, quàm philosophiam, sectantes, disciplinam totam malunt Dialecticam, quàm logicam nominare, quasi Dialectica latinum nomen sit, logica verò alienum, vel barbarum; neutrum certè vocabulum Latinum est, sed Græcum vtrunque; nec magis uno, quàm altero nobis uti licet; eorum autem ea est proprietas, vt Dialectica solam disputatricem facultatem significet, quæ logicæ pars quędam est; logica uerò totam disciplinam, à nomine enim λόγος deriuatur, & significat artem quandam, quæ ratione uti, ac ratiocinari doceat, cuiusmodi est logica vniuersa. In eum errorem Aristoteles, & Græci interpretes lapsi non sunt, apud quos uix vnquàm Dialecticæ nomen pro tota arte sumptum reperias, quando enim totam disciplinam significare volunt, logicæ nomine utuntur; quando autem partem solam disputatricem, eam uocant Dialecticam.

E Vt igitur ad id, quod proposuimus, redeamus, facultatis nomē propriè sumptum toti logicæ non congruit, & Aristoteles quando Dialecticam dicit esse facultatem, non de tota logica loquitur, sed de sola parte logicæ disputatrice, vt locum illum, & ea, quæ modò diximus, considerantibus manifestum est. Illud preterea animaduertere illi deberent, qui logicam dicūt esse facultatem, quòd per hanc eorum responsionem difficultas, quæ in presentia nos vrget, non soluitur; quum enim constet logicam habitum esse intellectualem, & credendum sit plenam, & sufficientem esse talium habituum enumerationem, quam Aristoteles in sexto libro de moribus fecit, attamen nondum apparet ad quem ex illis habitus logica redigendus sit, imò nos ad nullum eorum redigi posse demonstrauimus, quia logica neque est scientia, neque intellectus, neque sapientia, neque prudentia, neque ars; qui igitur facultatem esse dicunt, si facultatem alium quendam

F habitum esse putant preter illos quinque, Aristotelem in habituum enumeratione mancum, ac diminutū faciunt; si uerò non alium, sed eorum aliquem, id declarare debebant, & argumenta, quę nos attulimus, soluere, quod ipsi neque fecerunt, neque facere, vt arbitror, potuerunt.

Caput Decimum, in quo propria sententia de genere Logicæ exponitur.

EGo semper sententiam illam verissimam esse existimaui, quam Gręci interpretes significare uisi sunt, logicam instrumentum esse philosophiæ, eiusque naturam non posse melius, & aptius, quàm instrumenti nomine significari, & declarari; proinde genus logicę esse disciplinam instrumentalem, seu habitum instrumentalem. Hæc sententia tum ratione, tum Aristotelis testimonio fuit à nobis in præcedentibus declarata, dum alia de genere logicę dogmata refutaremus, sed nunc

nunc magis declaranda eſt,& inſtrumentorum genera diſtinguenda, vt quale inſtrumentum logica ſit intelligamus. Ante omnia non eſt ignorandum quid ſit inſtrumentum, inſtrumētum illud eſſe dicimus, quod quum propter aliud ſit, tanquam propter finem, ipſius ea tantùm eſt natura, vt ad illum finem aſſequendum vtile ſit; quo fit vt illud propriè dicatur inſtrumentum, quod amota vtilitate ad illud, ipſum per ſe expetendum non eſt.

Inſtrumentum quid.

Inſtrumentorum autem duo ſunt genera, alia nanque à natura, alia à nobis fiunt, partes quidem animalium,& ſtirpiū naturæ opera ſunt, & inſtrumenta animæ ad obeundas operationes vitæ. Quæ verò à nobis fiunt, alia corporea ſunt, vt omnia artefacta, hæc enim per habitum artis à nobis fiunt, vt ijs tanquàm inſtrumentis vtamur ad illa nobis comparanda, quæ humanæ vitæ neceſſaria, vel commoda ſunt; tale inſtrumētum eſt clauis, & domus,& nauis, & gladius, & alia eiuſmodi. Alia uerò ſunt incorporea,& in ſola mentis conceptione conſiſtunt, fabricat enim illa intellectus, vt ijs iuuetur ad rerum cognitionem adipiſcendam; hęc non ſunt niſi conceptus animi, qui voce articulata ſolent à nobis ſignificari, vox enim articulata eſt ſignū conceptus, qui eſt in animo, duplex autem eſt eiuſmodi vox, vt in huius libri initio dicebamus, alia nanque ſignificat conceptum rei, vt homo, animal; alia uerò conceptum conceptus, vt genus, ſpecies, nomen, verbum, enunciatio, ratiocinatio,& alia huiuſmodi; propterea hæ vocantur ſecundæ notiones, illæ autem primæ; priùs enim mens rem concipit, deinde in eo cōceptu alium conceptum effingit, eumque voce ſignificat, quę dicitur uox ſecundæ notionis, & eſt nomen potiùs conceptus, ſeu nominis, quàm rei: voces quidem primæ notionis non ſunt inſtrumenta, ſed ſigna conceptuum, vel ſaltem ipſi primi rerum conceptus nulla ratione inſtrumenta ſunt, ſed imagines rerū, ut docet Ariſtoteles in principio libri de interpretatione; propterea diſciplinæ illæ, quæ in his uerſantur, nō dicuntur inſtrumentales. At uoces ſecundæ notionis inſtrumenta dicuntur, quoniam conceptus, qui per eas ſignificantur, ſunt inſtrumēta noſtri intellectus, nam fingere in conceptibus rerum alios ſecūdos conceptus non oportuiſſet, niſi aliquam nobis utilitatem præſtituri fuiſſent; igitur aliud non ſunt, quàm inſtrumenta, quoniam ea utilitate amota indigni qui à nobis cognoſcerentur, ſeu formarentur extitiſſent; ſed quum utiles ſint, & ad rerum cognitionem capeſſendam maximè conferant, digni fuerunt, de quibus aliquę diſciplinæ conſtituerentur, non quidem per ſe digni, ſed propter alia, ad quæ utiles ſunt; propterea hæ diſciplinę uocantur inſtrumentales, quia non propter ſe, ſed propter alias traditæ ſunt. Has ego duas eſſe exiſtimo, Grāmaticam, & Logicā, nam utraque eſt inſtrumentum philoſophiæ, ſed alia, & alia ratione, quę differentia breuiter declaranda eſt.

Inſtrumentorum diſtinctio.

Primæ, & ſecundæ notiones.

Diſciplinę inſtrumentales duæ, Grā. & Log.

A Mentis humanæ officium eſt tum humanam ſpeciem conſtituere tanquam propriæ eius formæ, tum etiam proprias hominis edere operationes, quarum pręſtantiſſima eſt contemplari, & cognoſcere, deinde uerò & actionibus noſtris præeſſe, & inſpicere quid à nobis eligendum, quidve fugiendum ſit. Sed ea eſt ipſius infirmitas, ut ipſa per ſe abſque alieno auxilio tum in contemplatione, tū in actione parum proficere queat, & nemo hactenus fuerit inuentus, qui ſolus ipſe cogitando,& ratiocinando plenam & ſciendarum, & agendarum rerum cognitionem fuerit conſequutus; ſed artes omnes,& ſcientię ab hominibus per additamētum inuentę,& perfectæ ſunt; primus quidem aliquis in aliqua diſciplina aliquid inuenit, id tamen rude, & imperfectum; alius poſtea eo principio adiutus aliquid aliud inuenit; deinde alius aliud adiecit, donec ad perfectionem per multorum operam ducta ſit; B quiſq; igitur noſtrum doctore indiget ad plenam eorum notitiam aſſequendam, quę homini humanis uiribus utenti cognoſcere datum eſt; diſcimus autem ab alio aut præſente, & per uocem docente, aut abſente,& per literas, quę loco uocum ſunt; idcirco quū & ab alijs intelligi,& intelligere quid alij dicant, & ſcribant & ad diſcendum, & ad docendum omnino neceſſarium fuerit, Grammatica inuenta eſt, quæ cōcinnè loqui, & ſcribere doceret; cuius quidem diſciplinæ cognitio, ſi omnes uno, atque eodem idiomate uteremur, minus fortaſſe neceſſaria, licèt non omnino inutilis nobis eſſet, quum ſæpe uideamus rudes, & imperitos homines illa, quæ ab eruditis dicuntur, uel ſcribuntur in eodem idiomate nō intelligere; ſed propter linguarum varietatem eſt penitus neceſſaria, quum neq; literati viri ea, quę ab alijs alio idiomate dicūtur, intelligere queant, niſi illius linguę intelligentiam per Grammaticam fuerint aſſecuti: C propterea non eſt eadem apud omnes Grammatica, quia neque eędem uoces, neque eędem literę, vt ait Ariſtoteles in principio libri de interpretatione, uerſatur enim Grammatica in ſola uocum, quibus conceptus animi ſignificantur, limitatione, & quum ad omnium diſciplinarum intelligentiam utilis ſit, pręcipuè ad omnium pręſtantiſſimam confert, quę philoſophia eſt, eiuſq; potiſſimum gratia inuentam, ac traditam fuiſſe credendum eſt. Logica uerò alia ratione inſtrumentum dicitur, quoniam non in polienda locutione, ſed in conceptibus ordinandis tota eius natura conſiſtit; propterea una, & eadem eſt omnibus gentibus,& nationibus, quia apud omnes homines ijdem ſunt conceptus, tametſi non ijſdem uocibus, neque ijſdem literis apud omnes ſignificentur; ideo logica eget Grammatica, eaque poſterior eſt, quia intelligere aliorum conceptus non poſſumus, niſi uoces eorum ſignificatrices intelligamus; quare omnium diſciplinarum prima debet eſſe Grammatica, quia omnes ea

egent,

matica, & logica.

Grāmaticæ utilitas, & neceſſitas.

Logicæ utilitas.

Grāmatica.

egent, ut intelligere, ac intelligi possint. Ob aliã quoque rationem logica Grammaticam sequitur, quoniam ipsius logicę constitutio à nomine, & uerbo exordium sumit, quę à Grammatico uidetur accipere logicus, quanquàm alia, & alia est horum consyderatio in Grammatica, & in logica, Grammaticus enim uoces rerum significatrices alias uocans nomina, & alias uerba, has, & reliquas orationis partes tractat ut partes locutionis, conceptum autem significatum non consyderat nisi propter uocem significantem; logicus uerò conceptus ab eis significatos cõtemplatur, ipsas autem uoces significantes non considerat nisi propter conceptus significatos, quod discrimen in definitionibus nominis, & uerbi à Grammatico, & à logico traditis inspici potest, logicus enim primariò conceptus respicit, secundariò uoces; contra Grammaticus primariò uoces, conceptus secũdariò. Ex ijs, quæ diximus, manifestum est logicam unà cum Grammatica sub intellectuali instrumento tanquàm sub proximo genere contineri, utraque enim est disciplina instrumentalis, seu habitus animi instrumentarius, & nobis inseruiens ad omnium aliarum disciplinarum, & habituum acquisitionem, pręcipuè uerò ad pręcipuas disciplinas, & ad habitus omnium prętiosissimos. Differentia uerò harum duarum instrumentaliũ disciplinarum, quemadmodum & aliorum omnium instrumentorũ, à scopo, & ab usu utriusque desumitur, Grammaticę enim scopus est recta, atque cõcinna locutio, qua iuuemur ad omniũ disciplinarum intelligentiam & audiendo, & legendo. Logicæ uerò scopus est uiam, ac methodum tradere, qua ad rerum notitiam adipiscendam uti debemus, ignotum enim non cognoscitur nisi ex alicuius noti cognitione, & ad cuiusque ignotæ rei notitiam assequendam à statutis quibusdam principijs, & per certa quędã media progredi necesse est, sine quibus eius rei cognitione nunquàm potiremur. Tales igitur methodos logica docet, quas cognoscere uanum prorsus esset, si ad rerum notitiam adipiscendam nihil nobis utilitatis præberent; quamobrem ea est logicæ natura, ut scientiarum instrumentum sit, & doceat quomodo conceptus rerum disponendi sint, ut ex notis cognitionem ignotorum adipiscamur. Sed de logicæ fine diligentiùs, ac fusiùs in sequentibus loquemur.

Nota discrimẽ Grãmaticę. & logicæ.

Caput Vndecimum, an Logica sub aliquo quinque habituum intellectualium contineatur.

DECLARATVM est hactenus qualis habitus logica sit, est enim habitus intellectualis instrumentalis, quo iuuatur intellectus ad aliorum habituum adeptionem. Nunc uidendum est an in illis quinque ab Ari-

D stotele numeratis contineatur. Dicunt nonnulli Aristotelẽ in illo sexto libro de moribus solos nominare uoluisse habitus principales, itaque sufficientẽ esse eã numerationẽ tanquàm habituum principaliũ; est habitus logicę nõ est principalis, quũ sit instrumentarius, nullũ enim instrumentũ dicitur principale quatenus instrumentũ est, quia est pp alind tanquã propter finẽ, finis autem præstantior est ijs, quæ ipsius gratia sunt, vel fiunt; habitus igitur logicæ illa enumeratione non fuit comprehendendus. Hanc respõsionem haud equidem spernendam, aut refutandam esse censeo, sed potius magis declarandam, ut omnis hac in re difficultas tollatur. Videtur enim dicendum esse logicam ea habituum numeratione & comprehensam fuisse, & non comprehensam; non fuit comprehensa, quia non fuit expressa, siquidem Aristoteles solos exprimere voluit habitus principales; fuit tamen
E etiam modo quodam implicitè, & secundariò comprehensa, quia præcipuorum habituum nominatione illi quoque comprehenduntur, qui eorum gratia sunt; quemadmodum si quis ad percontantem quò iuerit, respondeat Romam, hac responsione alias quoque medias urbes, per quas transeundum fuit, implicitè significat, ut Bononiam, uel Florentiam, quæ exprimendæ non sunt, proprerea quòd præcipuus illius itineris scopus, ac finis non fuere, sed sola Roma. Simili ratione solemus dicere, Imperator Romam uenit, sine expressione aliorum quàm plurimorum Ducum, & militum, qui unà uenerũt, hi nanque eius gratia uenerunt, ideo eius unius nominatione totum eius comitatum subintelligimus. Ita habitus logicę quum ipse per se nihil dignitatis habeat, per se, & separatim nominandus non fuit; sed quum tota ipsius dignitas in utilitate ad alios adipiscendos posita sit, eorũ
F appellatione fuit secundariò comprehensus, præsertim illorum ad quos præcipuè dirigitur, nam scientiæ nominatione non solum ipsum scientiæ habitum significamus, sed etiam cognitionem methodi, & habitus instrumentarij, per quem habitus scientiæ acquiritur. Hic certè fuit Aristotelis sensus in illa habituum numeratione, ut ipsius verba significare uidentur, dicens enim scientiam esse habitum demonstratiuum, demonstrationem innuit, quę instrumentum est scientię acquirendę; ex eo autem loco ualida sumitur sententiæ nostræ comprobatio quòd logica neque sit ars, neque scientia, sed instrumentũ tantummodo, & instrumẽtalis disciplina; quod idem etiam in nono capite primi libri Topicorum antea à nobis declarato apertissimè significauit. Cęterum dubitare quispiam posset ob ea, quæ modò dicebamus, nam si Aristoteles exprimere non debuit habitus illos intellectuales, qui præcipui non sunt, dicuntur autem non pręcipui illi, qui aliorum gratia sunt, sequitur neque prudentiam, neque artem eo in loco nominan-

Habitus alij principales, alij instrumẽtales.

Exemplum.

Confirmatio sententiæ q̃ logica nõ sit ars, nec sciẽtia.

Dubiũ.

nandas fuisse, quia sunt propter aliud, nam ad operationem diriguntur, inutilis est enim habitus prudentiæ, nisi actio sequatur; & habitus artis, nisi sequatur effectio, vt eorum definitiones declarant. Præterea certum est eorum quinque habituũ alios alijs esse nobiliores, & vnum fortasse aliorum omnium præstantissimum esse; atqui id, quod in quoque genere est eiusmodi, aliorum omnium eiusdem generis scopus, ac finis est, vnus igitur aliquis ex ijs quinque habitibus aliorum quatuor finis erit, vt si talẽ esse sapientiam dixerimus, vel aliorum aliquem, necesse est enim inter omnes mentis nostræ habitus aliquem vnũ esse, qui sit summa ipsius mentis perfectio, & cuius gratia sint reliqui omnes; eum itaq; vnum Aristoteles exprimere debuit, alios verò implicitè tantùm complecti.

Dubitationes.

Solutio

Ad priorem quidem dubitationem dicimus aliud esse habitum aliquem dirigi ad aliorum habituum adeptionem, aliud esse habitũ dirigi ad operationẽ propriam; dum enim dicimus habitũ aliquem esse propter alios habitus, dicimus ad eos dirigi tanquàm ad finem, & eorum instrumentum esse, & habitum instrumentalem, cuiusmodi est habitus logicæ respectu habituum principalium; quisque enim habitus ab alijs habitibus distinctus est, ideo propter illos esse est seruum alterius esse: sed habitum dirigi ad operationem tanquàm ad finem non rectè dicitur, neque propterea fit vt seruus alterius esse dicatur, operatio enim est de interna perfectione ipsius formæ, quia perfectio formæ est vt non sit otiosa, sed operetur, habitus autem forma quædam est, & actus primus, vt inquit Aristoteles in principio Secundi libri de Anima; igitur ad operationem dirigi non est alteri inseruire, sed est potius perfectionem, & complementum sibi comparare; propterea Aristoteles in eo secundo lib. de Anima dixit animam esse causam & vt formam, & vt effectricem, & vt finem, non dixit operationem esse finẽ formæ, sed formam ipsam dixit esse finem, quia formam integram, & totum suum complementum assecutam accepit, proinde non otiosam, sed operantem, idest formam cum suis operationibus, hæc enim dicitur finis; similiter itaque habitus intellectuales habent locum finis, dum accipiuntur simul cum operationibus suis, nam habitum sapientiæ assequi volumus, vt contemplemur; habitum artis quærimus, vt efficiamus; respectus itaque habituum intellectualium ad suas operationes, quas edere possunt, perfectionem ipsorum habituum significat, operari nanque, seu posse operari perfectio est, & forma quanto plures edere potest operationes, tantò nobilior est: sed respectus instrumenti ad finem, cuius gratia est, imperfectionem, & ignobilitatem notat ipsius instrumenti, quia est propter aliud, & alijs inseruit, inseruire autem est imperfectio; ad argumentum igitur dicimus habitum nõ esse instrumentalem ea ratione, qua aptus est operari; sed quando ad alterius habitus adeptionem dirigitur, & propter illam est, tanquam propter finem, tunc instrumentum eius esse dicitur, qualis est habitus logicę respectu aliorum habituũ, qui principales dicuntur.

Operatio non est finis formæ.

Instrumentum est ignobilitas suo fine.

A

Ad alteram verò dubitationem respondere possemus declarando quomodo illorum quinque habituum principalium alij ad alios conferant, & alij alijs nobiliores sint, & habeant rationem finis, hoc enim verissimè dicitur, sed est sano modo intelligendum, hoc etenim rectè intellecto appareret nullum eorum habituum instrumentalem respectu aliorum dici posse. Sed quoniam multo altior esset ea contemplatio, quàm vt ad logicum pertinere possit, ea omissa satis sit pro præsenti occasione si dicamus non sequi, si unus ex eis habitibus aliorum præstantissimus, & instar finis sit, eum solum sine aliorum expressione nominandum fuisse; fieri enim potest vt aliquid tum ad alia vtile sit, tum etiam ipsum per se aliquam dignitatem habeat, & non modò propter alia, sed etiam propter se ipsum expetibile sit, quales dicimus eos habitus esse respectu illius, qui aliorum præstantissimus sit; quamuis enim modo aliquo propter illum sint, tamẽ ipsi quoque per se dignitatem habent, vt illo quoque amoto per se ipsi expetibiles maneant; ast habitus logicæ non est huiusmodi, ita enim est propter alios habitus, vt nullo pacto sit propter se, neque propter se expetatur, sed solùm quia ad alios adipiscendos confert, vt supra demonstrauimus. Quum igitur dicimus Aristotelem eo in loco solos nominare voluisse habitus principales, nomine principalium non eos tantum intelligimus, qui præstantissimi sint, & nullum habeant præstantiorem, sed eos omnes, qui ipsi per se aliquid habeant dignitatis, qua per se quoq; expetibiles sint; expetendus per se est habitus prudentiæ, & habitus artis, licèt scientia præstantior sit, & præstantissima omnium sapientia; idcirco nominandi, atque exprimendi omnes fuerunt, non ita habitus logicæ ob eam, quam diximus, rationem.

Solutio dub.

B

C

Caput duodecimum, de duplici logica, & de eius origine.

EIus, qui naturam logicæ sit declaraturus, non parum interest de eiusdem origine uerba facere. Sciendum est igitur duplicem esse logicam, unam naturalem, alteram artificiosam; logica naturalis est quidam naturalis instinctus, & uis quædam nullo humano studio comparata, qua homines etiam penitus indocti syllogismos, & argumentationes faciunt sine ulla notitia artis argumentandi; hac logica naturali usi sunt in philosophando prisci sapientes, antequàm enim aliquis logicam artem scripsisset, vel docuisset, ipsi naturali in-

Logica duplex.

Logica naturalis.

stinctu ducti in rerum contemplatione methodum quandam seruabant, & quibusdam notis principijs constitutis ad ignota progrediebantur. Posteriores autem philosophi eorum scripta legentes non modò philosophiam, verùm etiam logicam modo quodam didicerũt, nam philosophandi rationem, ac methodum expendentes, eam ad regulas, & ad artem redegerũt, & logicam, quæ artificiosa dicitur, composuerunt. Laudem hanc sibi attribuit Aristoteles in calce secũdi libri Elenchorum sophisticorum, vbi profitetur se primum, quum ante ipsum nemo de syllogismis aliquid docuisset, hanc nobis operam præstitisse, & logicam artificiosam tradidisse. Simile principium artem quoque Rhetoricam habuisse testatur in principio primi libri Rhetoricorum, priusquàm enim de arte illa aliquis scripsisset, multi naturali quodã instinctu ducti Rhetorica naturali vtebãtur ad persuadendum; postea verò alij ex eorum orationibus regulas, & præcepta collegerunt, quæ ad artem redigentes Rhetoricam artificiosam composuerunt; quoniam igitur prius ex arte, quàm de arte locuti sunt homines, ideo priores Rhetoribus oratores extiterunt, & arte logica prior fuit philosophia. Ex his manifestum est logicã artificiosam, de qua in pñtia loquimur, opus quoddã, & partum quendam esse philosophiæ, ab alio.n.nullo, nisi à solis philosophis, & p philosophię habitũ, produci, ac generari poterat; sed pręsertim à philosophia cõtẽplatiua ortũ duxit, cuius scopus cognitio est prius nãq; oportuit animum rerum cognitione præditum extitisse, quàm de ratione, & methodo philosophãdi artem logicam, quæ alijs opem ferret, composuerit. Possemus quidem etiã per solam logicam naturalem philosophari, vt complures fecerunt, sed tanta cum difficultate, tanto cum labore, vt pauci admodũ, & ij tantum, qui perspicacissimo essent ingenio, philosophia, & cognitione rerum potirentur. At logica hæc artificiosa ab Aristotele condita mirificè viam nobis ad philosophandum explanauit, & multo faciliorẽ cognitu reddidit vniuersam philosophiã. Philosophia igitur causa fuit logicæ tum vt effectrix, tum vt finis, philosophi enim logicam genuerunt propter philosophiam, vt facilem alijs uiam philosophandi redderent. Verùm etsi propter solam philosophiam logicã à philosophis inuenta est, tamen contingit ut genita alijs quoq; omnibus disciplinis utilis esse comperta sit, nec tamen propterea omnium disciplinarum instrumentum uocanda est, sed philosophiæ solius, à qua sola, & cuius solius gratia fuit composita; artes enim neque generare logicam aptæ erant, neque finalis causa generationis logicæ fuerunt, sed sola philosophia, contemplatiua quidem primariò, secundariò autem actiua, ut in sequentibus declarabimus; ad artes uerò quòd logica cõferat, etsi non est contra intentionem philosophorum, qui eam genuerunt, est tamen præter eorum intentionem: sic enim etiam artifex ensem facit ad pugnandum, non ad secãdum panem, factus tamen ensis & ad panem incidendum, & ad alia multa præter illius artificis intẽtionem aptari potest. Ex his omnibus colligimus, resque per se manifesta est, logicam & posteriorem philosophia fuisse, & priorem, in illorum enim animis, qui primi logicæ inuentores fuerunt, necesse est scientiarum habitus habitu logicæ priores fuisse; in alijs verò, qui logica genita vti cœperunt, habitum logicę priorem esse oportet, nõ quòd ita necessitas cogat, sed ad maiorem vtilitatem, & philosophandi facilitatem; logica tamen naturalis in omnibus hominibus ex necessitate præcedit philosophiæ habitũ; si quis enim hoc naturali acumine careat, is ad philosophandum ineptus omnino est, vtpote necessarijs ad hoc munus auxilijs à natura penitus destitutus. Logicæ autẽ artificiosæ si & principiũ, originẽq;, & finem spectemus, eam possumus appellare scientiam, quatenus à scientijs, & propter scientias genita est; si verò ipsam per se eius naturam consyderemus, nõ est scientia, sed scientiarum instrumentum, & artibus similior, quàm scientijs, quia in ijs rebus uersatur, quæ fieri à nobis possunt, & earum generationem docet, quod etiam artes faciunt: ex ipsius autem logicæ origine, & ex eorum, qui eam inuenerunt, scopo, & consilio id comprobari potest, nam philosophi non alio consilio eam uidentur composuisse, quàm ut alijs esset instrumentũ utile ad philosophandum. Nolo hic silentio præterire argumentum quorũdam, quod etsi leue, ac puerile est, adolescentibus tamen, atq; tironibus negotium facessere potest; nonnulli nouorum dogmatum inuẽtores uideri cupientes Græcorum sententiam corrigere voluerunt, quum enim Græci dicant logicam esse instrumentum philosophiæ, hi non rectam esse hanc appellationem inquiunt, siquidem instrumenta ea sunt, quæ in logica traduntur, non logica ipsa; sunt enim logica instrumenta syllogismus, enthymema, inductio, demõstratio, & alia eiusmodi, his nanq; philosophus vtitur, non utitur tota logica, ipsa igitur logica instrumentũ uocanda non est, sed facultas instrumentorũ fabricatrix. Puerilis certè animaduersio, quasi aliquis uel Græcorũ, uel posteriorũ ita fatuus fuerit, ut logicam ita instrumentũ esse dixerit, ꝙ scientiæ toto ipso uolumine logicæ tãquàm instrumento utantur. Quum igitur nemo id unquàm dixerit, sed omnes logicam ita esse philosophiæ instrumentum intellexerint, quia instrumenta ipsi philosophiæ subministrant, certum est istos de solo nomine controuersari, quum de ipsa re inter nos cõueniat; etenim quibus instrumentis philosophia utatur nemo Græcorũ, aut posteriorũ philosophorũ ignorauit; sed sola appellatio horũ

animum

Logica artificiosa.

Rhetorica naturalis.

Logica est partus philosophiæ.

Philosophia fuit causa logicæ & efficiens, & finalis.

Logica & prior philosophia, & posterior.

Dubiũ.

Solutio

animum turbauit, quæ tamen nobis nullam difficultatem facit, quam enim rationem habent res logicæ ad philosophicas, eandem habet logica tota ad ipsam philosophiam, quoniam igitur disciplinæ à rebus consyderatis pendent, & ab eis nominationem suscipiunt, logica potest respectu philosophiæ vocari instrumentum, quoniam ea, quæ tractantur in logica, sunt instrumenta cognoscendi res in philosophia consyderatas; vt nomine instrumenti nil aliud intelligamus, quàm disciplinam instrumétalem, qualem ipsi quoque logicam esse affirmant.

Caput Decimumtertium, de fine Logicæ.

QVONIAM autem cuiusq; instrumenti natura, & differentia propria à fine sumitur, non satis est proximũ logicæ genus cognouisse, nisi finẽ quoque ipsis propriũ cognoscamus; de eo quidem aliqua diximus dum logicam à grammatica distingueremus, aliqua etiam ad eius plenam intelligentiam dicenda manent. Solet à multis assignari definitio logicæ talis, Logica est instrumentum philosophiæ à philosophis inuentum ad discernẽdum in philosophia verum à falso, & bonũ à malo; duplicem enim finẽ exprimere voluerũt, quoniam logica utriusq; philosophię instrumentum est, philosophia quidem cõtemplatiua in vero, ac falso versatur, id est in cognitione, cognitio enim est veri, & falsi; actiua verò in bono, ac malo, idest in actione, vt agendo eligamus bonum, & malum fugiamus; significare igitur voluerunt finem logicæ esse discernere in philosophia contemplatiua verum à falso, & in actiua bonum à malo, hac ducti ratione, quòd inter omnes cõstat logicam vtriusque philosophiæ instrumentum esse. Videtur etiam eorum sententia testimonio Aristotelis comprobari, qui in capite nono primi libri Topicorũ dicit logicam esse instrumentũ vtriusq; partis philosophiæ, & adminiculari tum ad cognitionem ueritatis in parte contẽplatiua, tum ad electionem, & fugã in parte actiua, electio autem est boni, fuga uerò mali. Mihi tamẽ hęc sententia non probatur, puto enim satis esse si dicamus finem logicę esse discernere in philosophia uerũ à falso, quasi dicamus cognitionẽ esse totius logicæ finem; de bono aũt, & malo nullã faciendã esse mentionem, sed superuacaneã esse hanc additionem, & in definitione uitiosam, quod quidem facilè ostẽdemus. In primis illud confitemur, logicã & specularinæ, & actiuæ philosophiæ instrumẽtum esse; dicimus tamen non esse in definitione logicæ mentionem ullam faciendam boni, & mali, sed solum ueri, & falsi; sic enim satis, & ad plenũ ipsius logicæ utilitatem, & finem exprimimus, quia uerũm, & falsum, eorumq; cognitio non modò in cõtemplatiua philosophia, sed etiam in actiua,

Definitio logicæ à quibusdam tradita.

Argumentum illorũ.

Confutatio.

Finis logicæ.

A & in omnibus artibus locum habent, ut asserit clarè Arist. in 2. cap. sexti libri de moribus; nam in omnibus disciplinis cognitio quæritur, & distinctio ueri à falso; id tantum interest q contemplatiuæ nullum alium finem habent, quàm cognitionẽ; reliquæ uero omnes cognitionem non per se quærunt, sed propter operationem; docet hoc de artibus Aristoteles in contextu vigesimotertio septimi libri Metaphysicæ dicens cuiusq; artis duas esse partes, vnam docentem, quæ cognitionem ipsius artis tradit; alteram uerò, quæ ex cognitione operatur: eadem ratione etiã actiua philosophia diuiditur in docentem, & agentem, docens quidem moralibus, & ciuilibus libris continetur, quos legendo cognitionem assequimur uirtutum, ac uitiorum, & uerìtatem docemur de agendis rebus bonis, & malis, sed nondum aliquid agimus, licèt aptiores ad bene agendum per eam cognitionem reddamur; actio enim cognitionẽ sequitur, & extra moraleslibros constituta est; ideo Aristoteles in tertio capite primi libri de moribus dicebat iuuenem non esse illius disciplinæ auditorẽ idoneum, quia perturbationes sequitur; finis autem nõ est cognoscere, sed agere, quasi dicat se solam cognitionem agendarum rerum in ijs libris tradere, quæ inutilis est nisi actio sequatur. Bonum igitur, & malum alia ratione sub actionem cadunt, alia sub cognitionem, sub actionem enim cadunt prout re ipsa sunt, & ea ratione bonum, & malũ propriè appellantur; sub cognitione autem cadunt quatenus animo concipiuntur (Latini nostri dicerent esse reale, & esse cognitum) sic autem ad uerũ, & falsum rediguntur, quælibet enim mentis nostrę cognitio, quælibet affirmatio, vel negatio uera, uel falsa est, siue ea sit de rebus bonis, & malis, siue de salubribus, & insalubribus, siue de quanis alia re ad quanuis disciplinam pertinente. Verum igitur, & falsum omnes disciplinas docẽtes amplectuntur, idq; negare non possumus, si certũ, indubitatumq; est in ijs omnibus aliquã cognitionem tradi siue sciendarũ rerum, siue agendarum, siue efficiendarũ; & Aristoteles ipse in memorato loco de morali disciplina hoc confitetur dum dicit non esse in ea disciplina quæren das exquisitas demonstrationes, sed tales, quales subiecta materia postulat, debemus enim (inquit) esse cõtenti si pingui quadã Minerua, & figurata adũbratione uerũ ostendamus; ueritatem igitur se traditurũ asserit de eligendis, ac de fugiẽdis rebus. Ex ipsa quoq; logica, & logicis instrumẽtis argumentũ sumi potest ad id cõprobandũ, quum enim & artis cuiusq;, & moralis disciplinæ duæ sint partes, una docens, & cognitione tradẽs; altera operãs, logica est instrũm, quo pars docens utitur, nã ædificator põt quidẽ arte logica uti in tradẽda arte ædificatoria, sed non in operatione, & domus constructione; logica itaq; secundũ propriã naturã cognitionẽ vt

Bonũ, & malum,

verũm, & falsũ in omnibus disciplinis locum habent.

B

C

finem reſpicit, non operationem, cognitio uerò eſt veri, & falſi per ſe, non eſt boni, ac mali, niſi ex accidenti. Ipſa quoq; logica inſtrumenta, ſi eorum vim, & natura conſyderemus, apta per ſe ſunt diſcernere verum à falſo, non bonum à malo, niſi ex accidenti, quatenus vero, & falſo contingit eſſe in rebus bonis, vel malis; hoc autem videtur per ſe eſſe maniſeſtiſſimū, & nulla probatione indigere; ſed ex Ariſtotele aperte deſumitur in Priorib. Analyticis, poſtquàm enim in primo libro locutus erat de conſtructione, & de natura ſyllogiſmi, tranſit in ſecundo libro ad ſyllogiſmi iam conſtructi proprietates, ac vires conſyderandas, & inter alias docet hanc, ſi propoſitiones ſyllogiſmi veræ ſunt, neceſſe eſt concluſionem quoque veram eſſe; ſed ſi ſint falſæ, non eſt neceſſarium concluſionem eſſe falſam, quum poſſit ex falſis uera colligi; ſed an ex propoſitionibus bonis concluſio bona, an mala colligatur, illud nūquàm docuit Ariſtoteles, quia aliena prorſus eſſet à E natura ſyllogiſmi hæc conſyderatio; quemadmodum etiam in libro de interpretatione docuit eſſe omnis enuntiationis eſſentialem conditionem vt ſit vera, vel falſa, non dixit an ſit bona, vel mala; & tum in toto illo libro, tum in omnibus libris Analyticis videmus ueri, & falſi frequentiſſimè fieri mentionem, non boni, ac mali; quia omnium logicorum inſtrumētorum natura ad uerū, & falſum per ſe dirigetur, non ad bonum, & malum. Ea igitur conſyderatio enuntiationis, ac ſyllogiſmi aut eſt communis, & omnes diſciplinas complectens, aut eſt propria ſcientiarum contemplatiuarum; ſi eſt propria, eſt uitioſa, quia logica debet eſſe commune inſtrumentum omnium diſciplinarum, ſaltem omnium partium philoſophiæ, præſertim ea pars logicæ, quæ libro de interpretatione, & prioribus Analyticis continetur: quòd ſi eſt cōmunis, ut reuera eſſe debet, igitur in libris quoquè moralibus omnis enuntiatio uera eſt, falſa, & omni ſyllogiſmo uerum, uel falſum concluditur; bonum autem, & malum propriæ conditiones materiei ſunt, ſicuti ſalubre, & inſalubre, æternum, & caducum, durum, & molle, calidum, & frigidum, quas, & alias eiuſmodi omnes ars logica, & omnia logica inſtrumenta accidentariè reſpiciunt; ideo ſi in definitione logicæ ſumamus bonum, & malum, perinde eſt ac alias quoque multas materierum conditiones accipiēdo dicamus logicam eſſe inſtrumētum, quo diſcernimus bonum à malo, calidum à frigido, & durum à molli; quod ſi abſurdum eſt, ut certè eſt abſurdiſſimū, ſequitur ſatis eſſe ſi ex cognitione ueritatis, ſeu diſtinctione ueri à falſo definitionem logicæ ſumamus, tāquàm ex ipſo fine logicæ, & ampliſſima omnium diſciplinarum, & omnium materierum conditione, quæ alias omnes proprias ſingularum materierum conditiones amplectitur; hoc uidetur

D Auerroes non ignoraſſe, qui in commen. 35. primi libri Phyſicorum, & in Epitome Metaphyſicę tractatu ſecūdo capite primo dicit logicam eſſe inſtrumētum, quo diſcernitur uerum à falſo, nihil dicit de bono, & malo. Ad Ariſtotelem autem in primo libro Topicorum capite nono dicentem problemata moralia ad electionem, & fugam pertinere, contemplatiua ad ſcientiam ueritatis, logica uerò ad neutrum horum per ſe, ſed tamen eatenus ad utrunq; pertinere, quatenus ſunt inſtrumenta adminiculantia ad utrunq; conſequendum; reſpondemus Ariſtotelem non ita intelligere logicam conferre ad electionem, & fugam, quia per ſe, & ſtatim ſit inſtrumentum conferens ad benè agēdum, ſed quia per cognitionem ueritatis de agendis rebus ut mediam, & intercedentem ad benè agendum conducit; cur autem actionem in moralibus nominare maluerit, q̃ cognitionē, ratio eſt, quoniam actio ibi in principem locum tenet, quum E ſit ultimus, ac præcipuus finis, ad quem omnis earum diſciplinarum cognitio dirigitur, quare non poterat aliter loqui Ariſtòteles de fine, & ſcopo actiuæ philoſophiæ. Sed notādum eſt cognitionem, & actionē alio modo ad moralem diſciplinā referri, alio ad logicam, logica enim primario cognitionem ueritatis reſpicit, actionem ſecundariò, & per mediam cognitionem; moralis uerò actionem primariò, ſecūdariò cognitionem, quia propter actionem tanquàm propter finem. Quòd autem ea ſit mens Ariſtotelis eo in loco, ipſe ſequentibus uerbis declarat, dum inquit, {quædam enim problematum utile eſt ſcire tantùm propter electionem, & fugam} perpendendum eſt enim illud uerbum {ſcire} quod ſignificat problemata moralia prius ſub cognitionem cadere, deinde ad electionem, & fugam pertinere, ad hunc enim ultimum finem totam illorum problematum cognitionē dirigit; uult igitur etiā logica proble- F mata eatenus ad electionum, & fugā pertinere, quatenus ad ipſorū problematū moralium cognitionē cōducunt. Ex his, quæ modo diximus, ſumitur ratio cur logica ſit præcipuè inſtrumentum philoſophiæ contemplatiuæ, aliarū autem diſciplinarum ſecundariò, nā logica eſt inſtrumentū per ſe conferens ad cognoſcendū, non per ſe ad operandū; diſciplinæ igitur ut cognitione, ita & logicæ utilitate participant; contemplatiuæ quidē per ſe, & primariò cognitionem quærūt, & præterea nihil, ideo ad eas primariò logica confert; actiuæ aūt, & artes omnes cognitionem non præcipuè, ſed ſecundariò quęrunt, propterea logica ſecundariò harū inſtrumentū eſt. Quòd autem appellari ſoleat inſtrumētum philoſophiæ tū contēplatiuæ, tū actiuæ, nec ita dicatur artiū inſtrumentū, id non fit quia magis ad actiuā philoſophiā, quàm ad artes conferat, ſiquidem ad has omnes æqualis eſt logicæ utilitas, & minor, quàm ad contēplatiuas; ſed ratio

Auerroes.

Solutio argumēti aliorum.

Cur logica ſit primario iſtrumentum ſcientiarum cōtemplatiuarū, aliarum uerò ſecundario.

eius

eius sumitur ex consilio, & scopo generantis, A philosophi nanq; logicam genuerunt, & propter philosophiam, non propter artes, idcirco philosophiæ, non artium, instrumentum dicitur. Quæ igitur sit logicæ vtilitas, & qui finis manifestum est.

Caput decimumquartum, in quo aliorum sententiæ de subiecto logicæ proponuntur.

FINE logicę declarato de ipsius subiecto dicendum est, de quo magna fuit inter Latinos controuersia, quæ adhæc vsque tempora inter posteriores perdurat, Thomas enim enarrationis dixit esse subiectum logicæ, Scotus syllogismum, Albertus argumentationem, alij quidam secũdas notiones prout sunt instrumenta (vt ipsi dicunt) notificandi, alij fortasse alia. Qui omnes vno, atque eodem argumento ad suam quisque sententiam tuendam vsi sunt, quod sumitur ex conditionibus B ad subiectum scientiæ requisitis, & ab Aristotele declaratis in posteriorib. Analyticis, cui nanque illę omnes conditiones competunt, illud videtur in logica subiectum statuendum esse, propterea in eo demonstrando singuli laborarunt. Horum altercationẽ ego semper uanam, & similem cœcorũ pugnæ esse iudicaui, quandoquidem neq; logicę disciplinæ naturam, neque quale subiectum in ea quærendum sit, eorum vllus cognouit; idcirco uno argumento omnes, vnoq; labore per veritatis declarationẽ conuinci possunt: igitur omissa de ipsorum fabulis disputatione ad explicãdam veritatem accedendũ est, hæc enim cognita communem omnium errorem detegere facilè poterit.

Caput decimumquintum, de significationibus vocis huius, subiectum.

QVVM de subiecto logicæ quęstio nobis proposita sit, non est ignotãdum C quot modis subiectum accipiatur, ne in ambiguo laboremus, vt alij laborasse videntur. Plurimę sunt huius vocis significationes, quarum plures vt ad propositum non conferentes dimittendę sunt, præsertim quum tritę sint, & vulgatæ, & ferè nulli philosopho incognitæ; eam unam acceptionẽ expendere in pręsentia satis est, quando subiectũ sumitur pro re consyderata in aliqua scientia, uel disciplina, quę uocari etiam solet materia strata; hęc enim acceptio adhuc ambiguitatem habet, & in multas significationes diuiditur, quas diligenter consyderare oportet, quia paucis notę sunt, & ob harum ignorationem multi in errores labuntur. Primùm quidem sumi potest subiectum in significatione amplissima, vt quicquid in aliqua scientia, vel arte tractatur, eius subiectũ uocetur, hoc modo etiam princi-

Prima subiecti acceptio.

A pia, & affectiones subiecti possunt dici in scientia subiectum, quia in ea consyderantur; ita in arte & finis, & ea, quę ante finem sunt, & quæcunque alia in ea tractantur, subiectum vocari possunt, quemadmodum in arte medica & corpus humanũ, & sanitas, & morbus, & medicamenta, & signa possunt dici subiectum, quoniam hęc omnia sub medici consyderationem cadunt. Alio modo sumitur subiectum magis propriè, ut non omne, quod in aliqua facultate tractatur, subiectum uocetur, sed illud solum, cui certę quædam adsint coditiones; hæ autem alię sunt in subiecto scientię contemplatiuæ, alię in alijs disciplinis, quę contemplatiuę non sunt; quas omnes ut uno uocabulo significemus, & contra contemplatiuas distinguamus, possumus disciplinas operatrices appellare, ob eam rationem, quam fusè in pręcedentibus declarauimus, finem enim habent operationem, at speculatiuę finem habent scientiam. condi- B tiones quidem subiecti sciẽtię speculatiuę fuerunt à nobis alio in loco diligenter declaratę, ideò eas in pręsentia breuiter exponemus; debet subiectum esse ens necessariũ, & nobis pręcognitum tum quid nomen significet, tum quod sit; debet etiam habere proprias affectiones, & propria principia, ut affectiones per principia de ipso demonstrẽtur; & nullus alius debet esse scopus philosophi in tali subiecto contemplando uersantis, quàm eius subiecti affectiones, & principia, si latuerint, cognoscere; propterea subiectum scientię potest subiectum demõstrationis uocari, siue subiectum, de quo; de ipso enim accidentia demõstrantur, ut sciantur, subiectum igitur scientię contemplatiuę huiusmodi est. Operatricis autẽ disciplinę, eiusq; subiecti alia est conditio, hęc enim quanquàm sine subiecto esse non potest, tamen à fine, cuius generationem quęrit, constituitur, & pendet, non à subiecto; quo fit, ut in talibus disciplinis quã- C doq; per metaphorã finis subiectũ uocetur; ut si dicamus sanitatem in arte medica subiectũ esse, quam enim rationem ad scientiã subiectum habet, eandem finis habet ad artem, quoniã ita ars à fine constituitur, ut scientia à subiecto; impropria tamẽ locutio est, quia hę disciplinę pręter finẽ etiã subiectũ habent propriè sumptum, & à fine distinctum, ut ars medica habet humanũ corpus, in quo uult sanitatẽ uel efficere, uel conseruare; itaq; si propriè loqui uolumus, debemus humanũ corpus artis medicæ subiectũ uocare, sanitatẽ uerò nõ subiectũ, sed finem; ita philosophia moralis subiectũ habet hominem animalem, ut enim corporis ars medica, ita hęc animi sanatrix est; finẽ uerò uirtutes, siue bonas actiones, in quib. fęlicitas est constituta; sic ædificator subiectã materiã habet lapides, cęmẽta, ligna, & alia eiusmodi; finẽ uerò formã domus, quam ipse efficere uult. Finis quidẽ aliquas habet ipse quoque conditiones, quibus partim

Secunda acceptio.

Conditiones subiecti sciẽtiæ, uide lib. de [illegible] tis cap. 2.

Tertia acceptio.

Vt sciẽtia à subiecto pendet, ita ars à fine.

 simi-

Similitudo, ac diſſimilitudo ſubiecti ſciẽtiæ, & finis artis.

ſimilis eſt ſubiecto ſcientiæ, partim diſſimilis; ſimilis eſt quia eſt præcognoſcendum quid eius nomen ſignificet; diſſimilis uerò quia nõ proponitur vt exiſtens, ſed potius ut non exiſtens, & à nobis generandus; ideo ſubiectum prænoſcitur quòd ſit, finis uerò non quòd ſit, nondum enim eſt, ſed quòd fieri, & eſſe poſſit. Accidentia uerò, & principia habere quidem poteſt, ſed longè aliter, quàm ſubiectum ſcientiæ; quæ res magnopere digna cognitu ut intelligatur, ſciendũ eſt plurimas eſſe artes, in quibus duo ſunt fines, iiſq; ſimilem eſſe logicam, vt aliàs docuimus, eiuſmodi enim ſunt illæ omnes, quę alicuius inſtrumenti effectrices ſunt; vt ædificatoria domum efficere uult tanquam inſtrumentum, quo ad habitandum utamur, ideo domus ipſa efficienda finis illius artis eſt, ſed quia omne inſtrumentum alicuius vſus gratia fit, & propter aliquem ulteriorem, ac magis præcipuum finẽ, ideo uſus ipſius domus, ſeu utilitas, quam ex ea percipimus, finis alter eius artis eſt, vt habitatio, uel conſeruatio ſuppellectilis, uel aliquid huiuſmodi; & hic quidem artis ædificatoriæ finis externus dicitur, domus uerò finis internus, quoniam domus ab ipſa arte comprehenditur, ac producitur; habitatio uerò ab ædificatore non fit, ſed extra artem ædificatoriam ab alio fit, qui domo facta utitur; huiuſmodi eſt magna pars artium, nimirum illæ omnes, quæ præter operationem opus quoque relinquunt, etenim omne eiuſmodi opus inſtrumentũ eſt ad uſum, & commoditatem humanam ab arte ſabricatum. Aliquæ etiam artes ſunt, quæ non relinquunt opus, ſed ſolam edunt operationem, vt ars nautica edit operationem, quæ dicitur nauigatio, hęc autem ipſa per ſe non expeteretur, niſi eam aliquod aliud bonum conſequeretur, cuius gratia fit, ueluti ſepulchrum domini uiſere, vel bellum gerere, uel merces uehere, vel aliquis alius humanus ſcopus.

Logica, & aliæ multæ artes duos habent fines.

Ars medica unicum finẽ habet.

Ars autem medica vnicum habet finem, quem ipſa efficit non ob alium externum finem, efficit enim ſanitatem, quæ licèt ad plurimas operationes utilis ſit, tamen etiam ſi nullum aliud bonum eam conſequeretur, per ſe ipſa expetibilis eſſet; quod quidem eius artis præſtantiã demonſtrat, aliæ nanque ſiue operationem, ſiue opus efficiant, rem tamen per ſe expetibilem non efficiũt, ſed propter alium externum finẽ ipſa expetibiliorem, qui fortaſſe etiam ipſe propter alium quæritur, donec omnes omnium artium fines tandem ad ciuilem fœlicitatem tanquam ultimũ omnium artium finem dirigantur.

Cur ars medica omniũ artiũ præſtantiſſima ſit.

Sanitas uerò uel particula quædam eſt ipſius fœlicitatis, vel ſaltem conditio quædam, ſine qua non poteſt eſſe fœlicitas; medicinam quidem ſcientiam eſſe non dicimus, & falluntur medici, qui id audent aſſeuerare; ſatis habeant, quum effectricem artem exerceant, ſi eam cæteris artibus pręſtare fateamur, propterea quòd talem finem ſibi efficiendum proponit, qui non propter alium externum finem, ſed propter ſe à nobis expetitur, uel ſaltem non ita propter alia conſequentia commoda expetitur, ut non etiam propter ſe, & magis propter ſe, quàm propter alia. Hęc omnia ad tollendam ambiguitatem declarãda fuere, ut omnes intelligerent nos in pręſentia de ſolo interno fine loqui, non de externo, quum enim de ſubiecto logicę diſceptatio nobis propoſita ſit, cuius gratia huius uocis ſignificationes numerare cœpimus, finis externus, quum extra artem ipſam ſit, ſubiectum eius non dicitur, idcirco eius conſyderatio ad præſentem contemplationem non pertinet; ſed ille iãtum finis ſolet interdum vocari ſubiectum, qui ab ipſa arte fit, & internus appellatur; poſſumus enim dicere artis ædificatoriæ ſubiectum eſſe domum, ſed habitationem nunquàm ſubiectum diceremus. Quum igitur internus finis interdum per metaphoram ſubiectum dicatur, quid inter ipſum, & ſubiectum ſcientiæ interſit declarare cœpimus, diximusque huius finis & principia, & accidentia in arte conſyderari, alia tamen ratione, quàm principia, & accidentia ſubiecti in ſcientia conſyderentur, quod quomodo ſe habeat breuiter declarandum eſt;

Finis in arte duo habet accidentium genera.

finis hic, quum ſit inſtrumentum ab operatrice diſciplina vſus gratia fabricatũ, accidentia plura habet, quę in duas claſſes diuiſa ſunt, alia nanque eiuſmodi ſunt, vt eorum cognitio cõferat ad principiorum inuentionem, quæ per reſolutionem fit, vt ſi quę ſint proprietates, & accidentia domus, quorum cognitio ad materiam, ex qua domus conſtruenda eſt, inueniendam conducat; quę quidem omnia ſimul cum ipſo fine pręcognoſcenda ſunt, à notione finis meliùs, ac faciliùs inueniamus principia; ideo horum tractatio in arte docente longè diuerſa eſt ab accidentium conſyderatione in ſcientia contemplatiua, nam accidentia hęc non de ipſo fine demonſtrantur, quemadmodum accidentia de ſubiecto in ſcientia ſpeculatiua; ſed potiùs pręnoſcuntur pro principiorum inuentione: & accidentia quidem ſubiecti ex principijs demonſtrantur in ſcientia; in arte autem potiùs principia ex accidentibus finis declarantur, vt in arte ędificatoria ſi benè domus ędificationem docere alios uolumus, proprietates quaſdã, quas domus habitura eſt, abſque ulla probatione accipiamus oportet, ut plenam finis pręnotionem habentes meliùs illa principia, quę ad talem finem conducunt, indagare, & inuenire ualeamus; propterea & in accidentium, & in principiorum conſyderatione magnum diſcrimen eſt inter ſcientiam, & artem; ſubiectum enim ſcientię habet principia conſtituentia, ex quibus accidentia demonſtrantur; at finis habet principia, ex quibus ipſe à nobis efficiatur, non ex quibus aliquid demonſtretur, propterea contrario modo ſe ha-

bent principia, & accidentia finis in arte, quàm principia, & accidentia subiecti in scientia; nã in scientia à principiis ad accidentium demonstrationem progredimur, & principia sunt termini, à quibus; accidentia uerò termini ad quos; at principia ipsius finis sunt termini, ad quos; accidentia uerò termini, à quibus; nam disciplinę operatricis docentis scopus est ex fine cum suis proprietatibus, & accidentibus præcognito inuenire principia ad ipsius finis generationem idonea. Aliæ sunt ipsius interni finis, & instrumentis proprietates, & accidentia, quorum cognitio non ad principiorum inuentionem pro instrumenti fabricatione conducit, sed ad ipsius iam fabricati usum, facto nanque instrumento utile est quasdam eius proprietates cognoscere, ut meliùs eo uti sciamus; hæc igitur accidentia cognoscẽda quidem sunt ab artifice, non tamẽ ante principiorum cognitionem, siquidem ad inueniendа principia non conferunt, sed post ipsam inuentionem, ut ars perfecta tradatur; ut si tradẽda sit ars ædificatoria, ante omnia cognoscẽdus est finis cum illis proprietatibus, quæ ad principiorum inuentionem conferunt; deinde facta resolutione, & inuentis principijs, ex quibus domus construenda est, debet artifex etiam de usu domus sermonẽ facere, & eas proprietates declarare, quarum cognitio ad eius usum cõferat; hæ quidem proprietates consequuntur principia per resolutionem inuenta, ideo post eorum inuentionem cognoscendæ sunt; illæ uerò aliæ, quæ ad principiorum inuentionem conducũt, formam potiùs consequuntur, hoc est definitionem finis, ideo cum fine sunt præcognoscendę, ut inde ad principiorum inuentionem ducamur. Per hæc, quæ diximus, facilè quisque intelliget methodum ab Aristotele seruatam in libris Analyticis in tractatione de syllogismo, & de demonstratione; necnon ea, quæ dicuntur ab Auerroe in Commentario centesimo, secundi libri Posteriorum Analyticorum, dum declarat quomodo sit perfecta tractatio de syllogismo, & de demonstratione in libris Analyticis, quæ omnia aliàs fortasse à nobis explicabuntur, si occasio dabitur edendi Commentarios in libros Analyticos. Nunc satis sit differentiam inter subiectum scientię, & finem disciplinę operatricis declarasse, ut omnes intelligant finẽ non esse subiectum propriè dictum, sed per translationem tantùm posse uocari subiectum ob eam, quam diximus, rationem. Si uerò subiectum in disciplina operatrice non ipsum finem appellemus, sed illud, quod propriè dicitur subiectum, & à fine distinguitur, quale est in arte medica humanum corpus, in morali disciplina anima humana, in arte fabrili ferrũ, uel lignum, adhuc non parum differt subiectũ hoc à subiecto scientię contemplatiuę; & prima, ac potissima differentia à scopis harum di-

Quarta acceptio.

Discrimen inter subiectũ sciẽtiæ, & subiectum artis.

A sciplinarum desumitur, è qua aliæ plures postea deriuantur; scopus quidem scientiæ contemplatiuę est perfecta propositi subiecti cognitio; quo fit ut omnia eius principia, & omnia eius propria accidentia nullo prætermisso cognoscenda sint: at disciplinę operatricis scopus nõ est scire, sed operari, ideo subiectum ei non ad sciendum, sed ad operandum proponitur, ut in ipso formam aliquam, quę eius disciplinę finis est, generet, & efficiat, ut moralis philosophus uirtutes in anima humana, medicus sanitatem in humano corpore, faber formam clauis in ferro; nos enim substantiam aliquam facere per aliquem animi nostri habitum minimè possumus, sed sola accidentia, ideo necesse est aliquã certam materiam illius formæ susceptricem nobis proponi, in qua formam generemus, quum nihil generetur ex nihilo; talis igitur materia est subiectum non ad sciendum, sed ad operandum, proponitur enim ut in ea aliquid efficiatur; hinc discrimen aliud oritur, quòd non est necessaria talis subiecti perfecta cognitio, sed tanta, quanta ad operationem, & ad finem assequendum sufficiat; propterea sæpe non cognoscuntur ab artifice principia sui subiecti, ut faber naturam ferri ignorat, & multas eius proprietates, quoniam ad effectionem clauis non conferunt, sed satis ei est rudis quædam ferri, & aliquorum eius accidentium cognitio ad clauẽ efficiendam; ita morali philosopho non est necessaria plena notitia partium animæ, sed tanta, quanta ad propositi scopi consequutionem sufficiat, ut Aristoteles ipse testatur in ultimo capite primi libri de moribus; de huiusmodi igitur subiecto nulla fit demonstratio accidentium per sua principia, nisi aliquando propter operationem talis aliqua demonstratio requiratur, quod rarò admodum euenit. Pręterea subiectum scientiæ contemplatiuæ est eius proprium, neque alij alicui disciplinę potest communicari; at subiectum disciplinæ operatricis potest ei cum alijs esse commune, ut corpus humanum non modò in arte medica, sed in alijs quoque artibus, & in aliqua etiã parte naturalis philosophię subiectum est; quod enim eam artem ab alijs disciplinis separat, non est subiectum, in quo operatũr, sed finis, quem efficere uult; ideo finem quæque proprium habet, qui nulli alij communicatur, scientię uerò per subiecta distinguũtur. Non est hic silentio prætereunda similitudo quędam inter subiectum scientię, & subiectum disciplinę operatricis, nã subiectum scientię duas partes habet, unam ueluti materiam, quę dicitur res consyderata; alterum ueluti formam, quę dicitur ratio, & modus consyderandi; res quidem consyderata non est cuiusque sciẽtię propria, sed potest ei cum alijs esse communis, modus autem consyderandi cuique proprius est, & rem consyderatam restringit, quæ ipsa per se communis erat; ita in ope-

Non est necessarium ut artis subiectũ pfectè cognoscatur

Quomodo dicatur modus consyderandi

syderãdi restringere rem consyderatã, [illegible] cap.

operatricibus solemus subiectum à fine restrictum nominare, ut quum dicimus subiectum in arte medica esse corpus humanum vt sanandũ; videtur enim operatricis disciplinę subiectum rei consyderatæ in contemplatiua, & finis operatricis modo consyderandi illius proportione quadam respondere; cum hac tamen similitudine etiam dissimilitudo coniuncta est, quia modus ille consyderandi hominem in arte medica non est res aliqua existens, quæ ad cognoscendũ proponatur; sed significat potiùs aliquid non existens, quod efficiendum proponitur; ideo non propriè loquimur dum dicimus subiectum in arte medica esse hominem vt sanandum, quasi ex his duabus partibus tanquàm ex materia, & forma subiectum constituatur; sed propriè loquendo altera tantùm pars dicitur subiectum, nempè humanum corpus, altera uerò nõ subiectum, sed finis; quoniam enim hic ꝓprius eius artis est, ideo subiectum, quod cõmune est, per relationem ad illum coarctatur, quemadmodum in scientia per modum consyderandi res cõsyderata restringitur, sed hic utraque pars proponitur, vt existens, & ut subiectum ipsum scientię complens, atque constituens. Quale igitur subiectum habeant scientiæ cõtemplatiuę, quale disciplinæ operatrices, & his manifestum est; nos autem ut alterum ab altero sine ulla confusione distinguamus, proprijs utraque nominibus appellabimus, subiectum quidē quale scientię habent, subiectum demonstrationis uocabimus, seu subiectum de quo, de ipso enim affectiones per principia demonstrantur; subiectũ uerò quale operatrices habent, uocabimus subiectum operationis, siue subiectum in quo, in eo enim operandum est, & efficiẽdum aliquid.

Collectio quatuor acceptionum huius uocis subiectũ.

Ex omnibus, quæ dicta sunt, quatuor subiecti acceptiones colligimus, prima est quando subiectum latissimè sumitur pro quacunque re consyderata in quauis disciplina; secunda quando sumitur pro subiecto demonstrationis, quale habent scientiæ contemplatiuę; tertia quando per metaphoram accipitur subiectũ pro fine facultatis operatricis, ut quum subiectum medicinæ dicimus esse sanitatem; quarta demum quando sumitur pro subiecto operationis, quod in operatricibus propriè subiectum dicitur, ut in arte medica corpus humanum, & in fabrili ferrum.

Caput decimumsextum, de subiecto logicæ in prima significatione.

Quomodo omnes de subiecto logicæ opiniones ueræ sint.

HIs declaratis ad propositæ quæstionis solutionem accedendum est; primùm quidem si in prima illa amplissima significatione subiectum sumamus pro quacunque re consyderata in quauis disciplina, non modò facilis explicatu res est, sed omnes quoque, qui hac de re locuti sunt, uerum di-

D xerunt; à logico nanque consyderatur ens rationis, & secundæ notiones applicatę primis, imò etiam ipsę primæ, quia secundæ sine primis tractari non possunt; consyderantur etiam nomen, uerbum, enũtiatio, syllogismus, inductio, enthymema, exemplum, demonstratio, & uniuersè argumentatio, & instrumenta cognitionis; qui igitur aliquod horum, uel plura, uel omnia subiectum logicę esse statuunt, nil falsi dicunt, nisi dum huiusmodi subiecto eas conditiones aptare nituntur, quas Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorũ declarat, hæ nanque omni rei consyderatæ non competunt, sed subiecto propriè sumpto, quale habent scientiæ contemplatiuæ; quod si omni rei consyderatæ conuenirent, sequeretur principiorum esse principia, & affectionum esse affectiones, & sic in infinitum; nam principia quoque, & affectiones sunt res consyderatæ, proinde subiectum in prima significatione appellari possunt; quare si om-

E ne tale haberet principia, & affectiones, id, quod modò diximus, absurdum sequeretur, & ita omnis scientia tolleretur, quia infinitum comprehendi non potest. Propterea certum, atque indubitatum esse debet neminem eorum, qui de subiecto logicæ locuti sunt, in prima hac nimis ampla, & nimis rudi acceptione subiectum sumpsisse.

Caput decimumseptimum, de subiecto logicæ in secunda significatione.

OMNES, qui subiectum logicæ quæsiuerunt, in secunda significatione subiectum accepisse uidentur, nempe pro subiecto demonstrationis, de quo affectiones per sua principia demonstrantur sciendi gratia; huic enim subiecto, non alij alicui, cõditiones illæ ab Aristotele positę conueniunt, quas isti etiam subiecto logicæ, quod quisque

F constituit, ut syllogismo, uel argumentationi, uel instrumento notificandi, uel enti rationis accommodare nituntur. Hos quum ego omnes à ueritate plurimum aberrasse existimem, uno argumento omnium sententias refellam, & contrariarum omnibus dogma tuebor; in hac enim acceptione nullum puto in logica subiectum dari, quod probo tali argumento, Logica non est scientia, ergo tale subiectum non habet, argumentum clarum est, quoniam & antecedens, & consequens satis in præcedentibus declarata, ac demonstrata fuere; ostendimus enim scopum logicæ internum non esse scire, sed instrumenta ad sciendum fabricari, & efficere; ostendimus etiam solas scientias contemplatiuas tale subiectum habere, quod existat etiam nobis non cogitantibus, & nobis notum proponatur, ut eius affectiones per propria principia sciendi gratia demonstremus. At syllogismus, demonstratio, argumentatio, instrumenta cognitionis secun-

Argumentũ contra alios omnes de subiecto logicæ.

secũdę notiones, & quicquid aliud ab alijs subiectum logicę statuitur, opera, & figmenta animi nostri sunt, neque logicus eorum tanquàm existentium cognitionem tradit, si quidem in ipso logicæ initio adhuc non extant; sed ipsorum ut non existentium fabricationem docet; uanum igitur, & ridiculum est horum alicui eas conditiones tribuere, quas Aristoteles solis subiecti scientiarum contemplatiuarum tribuẽdas esse existimauit. Hoc autem cuique diligenter consyderanti, & liberè, atque ingenuè philosophanti ita deberet esse manifestum, ut mirandum profectò sit tantam fuisse aliorum cæcitatem, & tam crassam in rebus logicis ignorantiá, ut tale subiectum in logica quęrere, & in eo partem materialem, & partem formalem, & alia, quę in solo subiecto scientiæ contemplatiuæ locum habent, consyderare voluerint. Sed magis perspicua, & clara res est, quàm vt pluribus verbis indigeat, ideo ad alia transeamus.

Caput XVIII. de subiecto logicæ in tertia significatione.

SI uerò in tertia significatione subiectum pro fine μεταφορικῶς accipiatur, similiter omnes illę, quas memorauimus, opiniones aliqua ex parte ueræ sunt, etsi omnes quoque aliqua ex parte decepti fuere; nam syllogismus, & argumentatio, & demonstratio, & secundę notiones sunt reuera finis logicę, non subiectum, sed tamen per metaphoram potest horum quodlibet appellari subiectũ, quemadmodum si formã domus dicat aliquis esse subiectum in arte ędificatoria, & sanitatem in arte medica. Illi itaque hęc subiectum uocantes nõ aberrarunt; sed in eo omnes decepti sunt quòd tali subiecto conditiones propriè accepti subiecti aptare uoluerunt; quamuis enim finis per translationem subiectum dici possit, tamen nõ tale penitus esse debet, quale est subiectum propriè dictum, sed in multis discrepant, quemadmodum antea declarauimus; in hoc enim solo eorum similitudo consistit, quòd sicuti scientia à subiecto, ita ars, & omnis disciplina operatrix à fine constituitur; at utriusque conditiones diuersæ sunt; sic quoque admittit Aristoteles ut per translationem dicamus poculũ esse ensem Bacchi, & ensem dicamus esse poculum Martis, ut enim poculum ad Bacchum, ita ensis ad Martem sese habet, in hoc tãtum posita est eorum similitudo, non in omnibus; nec oportet, si ensis est ferreus, poculum quoque ferreum esse; uel si poculum est uitreum, ensem quoque esse uitreum. Quoniam autem hi omnes subiectum pro fine accipientes non omnino falsum dicunt, illud enim, quod subiectum logicę statuunt, est potiùs ipsius logicæ finis, uidendum est quinam meliùs, qui deteriùs senserint; mea

Opinionũ aliorum inter se comparatio.

quidem sententia qui syllogismum, & qui demonstrationem dixere, sunt reliquis omnibus pręferendi, nam si uniuersalem totius logicę finem quęrimus, is non alius est, quàm fabricatio syllogismi; si verò præcipuum, is est demonstratio; nam syllogismus Topicos quoque, & sophisticos libros amplectitur, demonstratio verò eos non comprehendit, nisi quatenus ij quoque libri aliqua ratione demonstrationi inseruiunt, quod nos postea declarabimus. Secundæ autem notiones, seu ens rationis, quod in logica subiectum à quibusdam ponitur, nimis amplum est, quum latiùs pateat, quàm logica, & ad Grammaticam quoque extendatur; ideo alij quidam minùs errarunt, qui dixerunt secũdas notiones prout sunt instrumenta notificandi esse subiectum logicę; sic enim proprium logicæ finem expresserunt, quod ab eis subiectũ uocatur; sed in eo tamen sunt deridendi, quòd putantes illud esse propriè dictum subiectum ex materiali, & formali parte ipsum constituũt, dum dicunt secundas notiones tanquàm rem consyderatam, deinde ut instrumenta notificãdi tanquàm modum consyderandi; quem errorem ut detegamus notandum est quòd subiecto modus cõsyderandi apponitur ad coarctãdam non rem ipsam consyderatam, ut multi putant, sed eius consyderationem, quod tali exemplo declaro, est enim res maximè digna cognitu, quam pauci animaduerterunt; si quis diceret esse in aliquo libro subiectum animal quatenus est rationale, is non rectè diceret, quia, si hęc locutio esset admittenda, oporteret omne animal esse rationale, qui enim ita loquitur, uidetur supponere omni animali rationale inesse, uel saltem non simpliciter animal sumit, sed restrictum, & pro solo homine, ut perinde sit ac si diceret, homo quatenus rationalis, sic enim rectè diceret, etiam si eandem rem bis exprimeret, semel quidem tanquàm rem consyderatá, deinde iterum tanquàm modum consyderandi, licet enim dicere, homo quatenus homo, sed non rectè dicitur, animal quatenus homo, nisi animal pro homine solo accipiatur; dum enim dicit, animal quatenus est homo, non omne animal statuit esse rem consyderatam, sed solum hominem, quia bos non potest consyderari quatenus homo, res igitur consyderata est solus homo, quam melius est proprio nomine significare, quàm nomine generis, quanuis enim idem dicat ille, qui dicit, homo quatenus homo, atque ille, qui dicit, animal quatenus homo, hic tamen in eo est reprehendendus quòd rem accidentariam dicit, nam animali accidit esse hominem. Certum est igitur modum consyderandi æqualem rei consyderatę esse debere in constituendo uero subiecto scientiæ contemplatiuę; quòd si quis obijciat, ergo modus consyderandi superuacaneus est, quum nihil ab eo restringatur, nã ab æquali nulla fit coarctatio;

Vniuersalis finis logicæ est syllogismus, præcipuus uerò demonstratio.

Sententia Balduini, eiusque confutatio.

Nota quomodo modus cõsyderandi rem consyderatam restringere dicatur.

Modus cõsyderandi debet esse æqualis rei consyderatæ.

ctatio; dicemus non rem, ſed conſyderationem reſtringi, homo quidem, & rationale ęqualia ſũt, neque reſtringitur homo per rationale, ſed hominis conſyderatio poteſt eſſe multiplex, ideo hęc reſtringitur; poteſt homo conſyderari ut ſanabilis, ut fœlicitatis capax, & aliis fortaſſe modis, ideo dum dicimus ſubiectum eſſe hominem ut homo eſt, uel ut eſt rationalis, ad hanc unam cõſyderationem hominem coarctamus, & alias excludimus: ita quum dicimus corpus quatenus habens principium motus eſſe ſubiectum philoſophię naturalis, non corpus ipſum reſtringimus, ſed corporis conſyderationem, corpus enim omne habet in ſe principium motus, & omne habens principium motus eſt corpus; ſed tamen poteſt corpus conſyderari ut quantum, & aliis multis modis, quos omnes excludimus dum dicimus quatenus habẽs principium motus ideo id, quod dicere ſolemus, rem conſyderatam eſſe ampliorem modo conſyderandi, uerum eſt, ſi ſano modo intelligatur, cõmunior enim eſt nõ quatenus res, ſed quatenus cõſyderabilis. Hæc ſi vera ſunt, duplex eſt illorũ error, qui dicũt ſecũdas notiones pro ut ſunt inſtrumenta notificãdi eſſe ſubiectũ logicę; etenim rem conſyderatam reſtringunt, quod faciendum non eſt; conſyderationem autem non reſtringunt, quam potius reſtringere debuiſſent; ſecundę quidem notiones latiùs patent, quàm inſtrumenta notificandi, à Grãmatico nanque ſecundæ notiones conſyderantur, quę inſtrumenta notificandi non ſunt; vidẽtur itaque ſic dicẽtes rem ipſam reſtringere. Quòd ſi ſecundas notiones nõ amplè ſumant, ſed ſtrictè pro illis tantùm, quæ à logico conſyderantur, & ſunt inſtrumẽta notificandi, nihil reſtringunt dum dicunt, prout ſunt inſtrumenta notificandi, rem enim non reſtringunt, vt manifeſtum eſt; ſed neque modũ conſyderandi, quia harum nulla datur alia cõſyderatio, quàm prout ſunt inſtrumenta notificandi; meliùs itaque dixiſſent ſecundas notiones, quæ ſunt inſtrumẽta notificandi, ſiue ſimpliciter inſtrumenta notificãdi eſſe ſubiectũ logicæ. Fuit autẽ huius erroris cauſa, quòd finẽ pro ſubiecto acceperunt, quem ſi propriè finem eſſe, non ſubiectum, cognouiſſent, eum ex re conſyderata, & modo cõſyderandi conſtare non aſſeruiſſent, quoniam fini compoſitio hęc non conuenit, ſed potius ipſe totus locum habet formæ, & modi conſyderandi reſpectu ſubiecti diſciplinę operatricis, ut quum dicimus in arte medica ſubiectum eſſe hominem quatenus eſt ſanabilis; ipſam autem ſanitatem ex re conſyderata, & modo conſyderandi conſtare non diceremus, quum non ſit ſubiectum, ſed finis. Videntur autem hi inſtrumento notificandi ut ſyllogiſmo latius accepiſſe, & ad Alberti ſententiam acceſſiſſe, qui non ſyllogiſmum, ſed argumentationem ſubiectum logicæ ſtatuit, ut alia quoque præter ſyllo-

D giſmum logica inſtrumenta complecteretur, nã & enthymema, & inductio, & exemplum, & apud aliquos etiam definitio inſtrumenta ſunt notificandi. Verùm quod ad definitionem attinet, eam non eſſe logicum inſtrumentum in libro noſtro de methodis demonſtrauimus; cætera uerò inſtrumenta quidem notificãdi ſunt, ſed ad ſyllogiſmum omnia redigũtur, & ſi quã uim colligendi habent, eam per ſyllogiſmum habent, quem uirtute continent, propterea in ſyllogiſmum aliquem omnia poſſunt transformari, ut docet clarè Ariſtoteles in poſtrema parte ſecundi libri priorum Analyticorum in ipſa tractatione de enthymemate; de inductione, & de exemplo, inquit enim omnem uiam, omnẽque rationem faciendę fidei in tribus ſyllogiſmorum figuris eſſe conſtitutam, & oſtendit quomodo & enthymema, & inductio, & exemplum ad aliquem trium figurarum modum reducantur.

Omne logicũ inſtrumentũ redigitur ad ſyllogiſmum.

Quum igitur tota uis colligendi, & E inferendi aliquid ex aliquo in ſyllogiſmo poſita ſit, ſatis eſt ſyllogiſmum dicere uniuerſæ logicæ finem, & omnis cognitionis inſtrumentũ eſſe; quia dum argumentationem, uel inſtrumentum notificandi dicimus, nihil diuerſum à ſyllogiſmo dicimus. quòd ſi quis petat, quodnam erit diſcrimen inter ſyllogiſmum, & alias dictas argumentationes? dicendum eſt partim aliquod eſſe diſcrimen, partim nullum; nam ſi formam, quam actu habent, ſpectemus, alia eſt inductionis forma, alia ſyllogiſmi; ſi uerò ipſã inferendi uim reſpiciamus, quam habent per formam, quam non actu, ſed poteſtate continent, ſunt ſyllogiſmi; propterea omnem inferendi uim ſolemus ſyllogiſticam appellare, etiã ſi in modum enthymematis, uel in modum inductionis prolata ſit, quia non datur alia inferendi uis, quàm per dictum de omni, & per dictum de nullo, quę ſyllogiſmos primę figuræ conſtituunt, ad quos neceſſe eſt omnem argu-F mentationem reduci.

Syllogiſmus ab aliis argumẽtationibus in quo differat.

Hęc eſt ratio cur Ariſtoteles in primo capite primi libri Priorum Analyticorum de ſolo ſyllogiſmo agendum proponat, non de alijs logicis inſtrumentis, quoniam nomine ſyllogiſmi ea omnia comprehendit. Vniuerſalis igitur totius logicæ finis eſt conſtructio ſyllogiſmi; eſt enim communis forma omnium logicorum inſtrumentorum, & in omnibus libris logicis conſyderatur; ſignificauit hoc Ariſtoteles in fine libri Elenchorum ſophiſticorum, vbi dicere uolens ſe primum logicę inuentorem fuiſſe, quã ante ipſum ne incęperat quidem aliquis alius, inquit ſe primũ docuiſſe de ſyllogiſmis, de quibus nemo ante ipſum locutus erat, totam igitur artem logicam in ſyllogiſmi fabricatione uerſari exiſtimauit: id circo dũ inſtrumentum diſtinguendi uerum à falſo, vel inſtrumentum notificandi tanquàm commune quoddam dicimus, nil aliud, quàm ipſum ſyllogiſmum dicimus, hic enim eſt forma, & genus

omni-

omnium logicorum instrumentorum. Quòd si non de communi, sed de principali fine loquamur, is est demonstratio, quę inter species syllogismi principem locum tenet, & cui aliæ omnes, ut mox ostendemus, inseruiunt. Hoc quoque significauit Aristoteles in principio primi libri Priorum Analyticorum dum dixit considerationem esse circa demonstrationem, & scientię demonstratiuæ gratia, & statim subiunxit agendum prius esse de syllogismo, quasi dirigens tractationem de syllogismo ad tractationem de demonstratione; quo in loco notare debemus Aristotelem tum externum, tum internum logicæ finem, & hunc tum communẽ, tum principalem pulcherrimè expressisse; externus enim finis est scientia demonstratiua, idest perfecta, & omnibus numeris absoluta, quę est effectus, & finis demonstrationis, internus autem communis est syllogismus, internus uerò pręcipuus demonstratio; rectè autem de externo fine dicit, cuius gratia, de interno uerò circa quod; nam externus finis extra logicam in philosophia quęritur, & eius gratia instrumentum in logica fabricatur; at demonstratio in logica fit, ideo internus finis uocatur, & logica circa ipsum versari dicitur, dum ipsius fabricationem docet; propterea superius dicebamus internum finem posse per metaphoram uocari subiectũ, quia disciplina ipsum amplectitur; externum uerò non posse, quia non in ipso uersatur ars, sed in fabricando instrumento illius gratia. Quis igitur sit logicæ finis dictum est.

Caput decimumnonum, de subiecto logicæ in quarta significatione.

POSTREMA significatio expendenda relinquitur, quam unam omnes, qui de subiecto logicę sermonem faciunt, considerare deberent; quoniam enim logica est disciplina operatrix, & instrumentorum fabricatrix, aliquam ei materiam substerni necesse est, quæ subiectum in quo, siue subiectum operationis dicatur, id enim omnibus operatricibus omnino necessarium est, quia nulla forma à nobis produci potest, nisi in aliqua subiecta materia, quę ipsam recipiat. Propriè igitur loquendo nullum aliud subiectum, quàm operationis, quęrendum est in logica, idque dicimus esse res omnes, siue earum conceptus, qui primi conceptus, seu primę notiones vocari solent; quem enim locum habet in arte statuaria ęs, & lapis, & in fabrili ferrum, & lignum, & in medicina humanum corpus, eundem in logica habent conceptus rerum, qui dicuntur primę notiones, nam quemadmodum statuario proponitur ęs tanquàm materia, in qua formam statuæ efficiat, quæ eius artis scopus, ac finis est; ita logico proponuntur res omnes, siue earum conceptus tanquàm subiectum, in quo

Verum logicæ subiectũ sūt

A secundę notiones effingantur, ut sint instrumenta nos iuuantia ad rerum notitiam adipiscendam; hę sunt finis logici, non subiectum; primæ uerò notiones sunt subiectum logicę propriè loquendo, non quidem subiectum, de quo demonstrationes fiant, sed subiectum operationis. Hanc sententiam ab omnibus prolatam uideo, inscijs tamen, & ipsa rei ueritate ad ita loquendum coactis, omnes enim dicunt logicũ secundas notiones tractare applicatas primis, quod nil aliud significat, quàm primas notiones esse subiectum, in quo logicus efficit secundas, quę sunt finis logici; secundę uanque sine primis neque esse, neque mente cõcipi possunt, quid enim esset hęc uox, genus, nisi ei substaret animal, stirps, triangulum, & alia eiusmodi? certè nihil. Nõ est autem existimandum secundas notiones esse quiddam à primis disiunctum, quod postea illis imponatur; sed sunt ipsęmet res, seu rerum conceptus his secundis conceptibus operti; B quare subiectum à logico consyderatũ sunt res omnes, non tamen quatenus res sunt; sed quatenus secundis notionibus substantes, homo enim, & equus res sunt, & à logico consyderantur, non tamen vt homo, & ut equus, sed ut species, & nomina appellantur; consyderat logicus hominem esse risibilem, cęlum esse mobile circulo, non quidem vt hominem, ut risibile, ut cœlum, sed prout hę dicuntur enuntiationes, seu propositiones. Cuius quidem rei illud est clarum argumentum, quòd omnia præcepta logica, & omnes definitiones logicæ ueritatem habent de primis notionibus, non de secundis; de primis tamen nõ prout rerũ notiones sunt, sed ut secundis notionibus subiacentes, quod exemplis clarius reddetur; animal est uox primæ notionis, genus verò secundę, dicit logicus genus prædicari de pluribus differentibus specie in eo quod quid est, hæc definitio est ne uera de hac uoce, genus, an de hac uoce, animal? C certè non de ea uoce, genus, hæc enim de speciebus non prędicatur, si quidem homo non est genus, sed de illa uoce, animal, homo enim est animal; attamen animali competit non prout est res, & prout est animal, sed prout ei ab intellectu tribuitur hoc secũdum nomen, genus; dicit etiam logicus enuntiationem esse orationem verum, vel falsum significantem, quæ definitio non est uera de hac voce secundę notionis enuntiatio, hæc enim nõ est oratio, sed uox simplex, quę neque verum, neque falsum significat; sed est uera de hac uoce primæ notionis, homo currit, non quidem quatenus est res, & quatenus homo, & quatenus currere, sed quatenus illi conceptui imponitur hoc secundum nomen, enuntiatio; eadem ratione omnia reliqua pręcepta logica ueritatem habent non de secũdis notionibus, sed de primis prout secundis notionibus velatę, & opertæ sunt. Ipsæ igitur res sunt id, quod consyderatur à logico tanquã subie-

Secundæ notiones qd sit.

subiectum, modus autem consyderandi à fine sumitur, quemadmodum etiam in artibus, medicus enim non omnino corpus humanum consyderat, sed solùm ut sanandum; ita logicus res omnes tractat ea tantùm ratione prout ipsis secundæ notiones imponuntur. Verùm quia res omnes in philosophia contemplatiua tanquàm subiectum consyderantur, differentia cognoscenda est inter logicum, & philosophum contemplatiuum in rebus consyderandis, quo eodem discrimine idem philosophus ab omnibus artificibus distinguitur; necesse est enim omni scientię, & omni disciplinę rem aliquam, quæ uerè sit, substerni, sed diuersis modis, philosophus enim contemplatiuus rerum omnium, quæ dignæ cognitu sint, notitiam assequi uult, ideò ipsius contemplationi res omnes subijciuntur, nec solùm dico res omnes, sed & omnibus modis, quibus cognosci possunt, vt alijs disciplinis nulla res cognoscenda relinquatur: attamen hæ quoque aliqua subiecta re indigent, in qua operentur, ideò omnes à philosophia contemplatiua subiectum aliquod accipiunt, in quo uersentur, sed alio consilio, quàm philosophus ipse contemplatiuus; hic enim res consyderat, vt eas cognoscat; reliquæ vero disciplinę in aliqua re versantur, ut in ea operentur, & efficiant aliquid, & formam artificialem materiæ naturali imponant; alia igitur est consyderatio ferri in philosophia naturali, alia in arte fabrili, in ea enim consyderatur, ut cognoscatur, in hac uerò ut ei forma clauis imponatur; sic alia est consyderatio humani corporis in libris de animalibus, alia in arte medica, ibi quidem est cognoscendum, hic uerò sanitas in eo efficienda est; sic anima in libris de anima consyderatur ut cognoscatur, in libris autem moralibus non ut cognoscatur, sed ut uirtutum habitibus exornetur quam differentiam clarè ab Arist. expressam legimus in cap. 7. primi libri de moribus, quando dicit, faber, & geometra diuerso modo rectũ angulum cõsyderant, ille quatenus ad opus solummodo utile est, hic quum ueritatis speculator sit, quid, & quale sit indagat; nam geometra sciendi ferra rectũ angulum consyderans uult, & naturam, & affectiones cognoscere. Hoc eodem discrimine logicus à philosopho differt in rerum consyderatione, ab eo enim non quidem hanc, uel illam rem sibi consyderandam sumit, sed omnes, res igitur omnes consyderat philosophus, res omnes logicus, ille ut eas cognoscat, hic ut in eis secundas notiones effingat, quę instrumenta cognoscendi sint; ibi quidem sunt subiectum demonstrationis, hic uerò operationis. Hanc sententiam apertissimè legere apud Auerroem possumus in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum, ubi dicit decem Categorias esse subiectum, & in scientijs, & in logica, duobus tamen diuersis modis, in logica quidem quatenus eis contingunt intentiones secunda, id est quatenus eis secundę notiones imponuntur; in scientijs uerò quatenus sunt conceptus rerum, quę extra animam sunt, quasi dicat quatenus sunt cognoscibiles, res nanque cognoscimus per ipsarum conceptus, quos mente apprehendimus. Visus est etiam hoc significare Ioannes Gandauensis in quæstione sexta quarti libri metaphysices dicens in logica duplex esse subiectum, unum quidem primariò consyderatum, & sunt res omnes, alterum secundariò, & sunt secundæ notiones. Sed in Gandauensem quidam posteriores acerrimè inuehuntur, & dicunt sententiam eius esse in extremo (ut eorum uerbis utamur) falsitatis, & abominationis, quandoquidem Aristoteles existimauit res omnes scientiarum tantùm consyderationi esse subiectas, non logicæ, in qua de solis secundis notionibus agitur. Prætereà ubi aliqua res est subiectum, ibidem definitur, ibidem eius affectiones quærũtur, at in logica nulla res, nulla prima notio definitur, nulla eius affectio quæritur. Ego uero etsi non puto Gandauensem plenè ipsam rei ueritatem esse assecutum, sed temerè, ac ueritate coactum hęc dixisse, tamen hos eius aduersarios egregiè deceptos fuisse existimo tum hac in re, tum in alijs multis ad logicam attinentibus, in quam superioribus annis & commentarios, & quęstiones ediderunt: hi si logicæ disciplinæ naturam cognouissent, facilè uidissent, quàm inania hęc argumenta sint, quæ ipsi ut ualidissima aduersus Ioannem attulerunt; nos enim firmis, solidisque nitentes fundamentis nullo negotio ea soluemus; ad priorem quidem rationem Auerroes respondet in memorato loco Epitomes Categoriarum, dum dicit res omnes & in philosophia, & in logica subiectum esse, sed diuersis modis, ut iam declarauimus; at qui absurdum non est si eadem res diuersis modis in pluribus disciplinis subiectum statuatur, esset quidem absurdum si eodem modo; ferrum est subiectum in libris naturalis philosophiæ ubi de metallis agitur; quid igitur? non potest propterea ferrum esse subiectum in arte fabrili? non potest humanum corpus esse subiectum in arte medica, quoniam in scientia quoque naturali subiectum est? res certè nimis clara hæc est; sed causa erroris multorum, ne dicã omnium, fuit quòd differentiam inter subiectũ demonstrationis, & subiectum operationis, & discrimen inter contemplatrices, & operatrices disciplinas, necnon earum naturas non cognouerunt. Ad alterum argumentum duobus modis possumus respondere, primo quidem negãdo maiorem illam, ubi res est subiectum, ibi definitur, ibi eius affectiones demonstrantur; nam uera est de subiecto demonstrationis, sed falsa de subiecto operationis, hoc enim non ad sciendum, sed ad operandum supponitur, quare neque

Marginalia (printed): Discrimen logici, & philosophi in consyderatione rerum. — Omnes disciplinæ à philosophia contemplatiua subiectum sumunt. — Auerroes. — Gandauensis. — Argumenta contra Gandauensem. — Responsio pro Gandauense.

que necessarium est ipsum definiri, neque perfectè cognosci, neque eius affectiones demonstrari, quia satis est tanta eius notitia, quanta ad operationem requiratur, vt in arte fabrili non est necessaria perfecta cognitio naturæ, & proprietatum ferri, ideò ipsius definitionem faber ignorat. Hanc sententiam apud Aristotelem legimus in ultimo capite primi libri Ethicorum, ubi dicit necessariam esse morali philosopho cognitionem animę, & partium eius, non quidem perfectam, & exquisitam, sed rudem, & imperfectam, idque pulcherrimò exemplo declarat dicens, quemadmodum medico oculum curaturo necessaria est aliqua oculi cognitio, quanta ad curationem sufficiat, ita philosopho morali, qui medicus quidam est animæ humanæ, aliqua cognitio partium animæ necessaria est; & statim in eodem capite rudem, & popularem nobis tradit animæ, & partium eius notitiam sine vlla definitione, sine vlla accidentium demonstratione. Non est igitur necessarium ut subiectum operationis ibi definiatur, ubi est subiectum, sed illud est necessarium de subiecto demonstrationis, quale habent scientię contēplatiuæ, ideò argumentum nil aliud ostendit, quàm res ipsas non esse in logica subiectum demonstrationis, quod ad sciendum proponatur, quod quidem nos concedimus. Sed data, nec tamen concessa illa propositione maiore possumus aliter respondere negando minorem, dicimus enim res omnes in logica definiri ea ratione, qua sunt subiectum logicæ, nimirum non prout res sunt, sed prout eis secundæ notiones attribuuntur, homo enim definitur in logica non prout est homo, sed prout est species, & prout est nomen; ita animal in logica definitur prout est genus, non prout est animal; secundæ nanque notiones non significant aliquid à primis separatum, vt antea dicebamus, sed res ipsas his secundis conceptibus apprehensas, & his secundis nominibus appellatas; genus enim non significat aliquid disiunctum ab animali, stirpe, & alijs eiusmodi, sed significat animal ipsum, & stirpem, & alia similia, non quidem prout tales res sunt, sed prout earum conceptus, quos mens nostra facit, prædicantur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est; qua igitur ratione consyderantur in logica animal, & planta, & aliæ omnes res, ea ratione definiūtur, nempè ut secundis notionibus subiacentes, non ut res sunt. Dictum autem Gandauensis, nisi ad rectum sensum trahatur, quem ipsi cognitum fuisse non arbitror, reprehensione non caret; logicus enim & in primis notionibus uersatur, & in secundis, & utrasque posse dici subiectum logicę non negamus, sed quòd res primariò consyderentur à logico, secundæ autem notiones secundariò, id quidem non videtur esse uerum; quia secundæ notiones sunt finis logicæ, ad quem reliqua omnia diriguntur, principem igitur locum in logica tenent; quemadmodum etiam in qualibet arte id, quod primariò consyderatur, est ipse artis finis; quomodo igitur dicit Ioannes secundas notiones esse subiectum logicæ secundarium? quòd si primarium, & secundarium ad solam appellationem referantus, & primarium subiectum illud intelligamus, quod magis propriè subiectum nocatur, secundarium verò id, quod impropriè, dictum Gandauensis admitti potest; subiectum enim logicæ reuera sunt res ipsæ, non secundæ notiones, dum propriè loqui volumus, ut in arte medica subiectum est corpus humanum, non sanitas. Sed hæc Gandauensis neque consyderauit, neque cognouit.

Error Gandauensis.

Cap. XX. in quo ratio eorum, quæ dicta sunt, & definitio logicæ exponitur.

Horum, quæ de subiecto logicæ diximus, si quis rationem quęrat, ea & ex ipsa logicorum instrumentorum natura, & ex eorum fine, & ex effectrice causa facilè desumi potest; à natura quidem ipsorum, quoniam, vt priùs dicebamus, ea est secundarum notionum natura, ut sine primis esse nequeant, sunt enim conceptus quidam secundarij primarijs rerum conceptibus accidentes, qui sine illis esse non possunt, quemadmodum neque accidens sine subiecto. A fine autem, quoniam finis logicæ ultimus, quem externum uocauimus, est omnium rerum cognitio, idcirco in omnibus rebus tanquàm in subiecta materia ipsam uersari oportuit, & in omnibus instrumēta fabricare, quæ omnium rerum cognitionem præbere nobis possent. Ab effectrice autem causa, quoniam logica à philosophis genita est, & à philosophię habitu originem duxit, philosophia uerò omnium rerum est cognitio; ipsarum igitur rerum conceptus philosophi in animo habebāt, in quibus alios secundos, & instrumentarios conceptus effinxerunt. Nec turbare nos debet ordo, quo nos has disciplinas apprehendimus, quum enim priùs logicam, quàm philosophiā discamus, posset aliquis existimare priùs in animo nostro secundas notiones concipi, quàm primas; hoc enim minimè verum, est neque vlla ratione fieri potest, sed rudis quædam, & confusa rerum cognitio in animo præcedat oportet, & rudes rerum conceptus, in quibus postea secundarij conceptus formentur, his demum iuuamur ad perfectam, & exquisitam rerum cognitionem in philosophia comparandam. Declarata est hactenus, ni fallor, tota logicæ artis natura, ut facilè cuique

Logicæ definitio.

cuique sit eius definitionem ex omnibus, quę diximus, colligere, est enim logica habitus intellectualis instrumentalis, seu disciplina instrumentalis à philosophis ex philosophiæ habitu genita, quæ secundas notiones in conceptibus rerum fingit, & fabricat, vt sint instrumenta; quibus in omni re uerum cognoscatur, & à falso discernatur. Quod igitur ad uniuersam logicam attinet, perfecta, & omnibus numeris absoluta est hæc definitio, quia nihil in ea uidetur fuisse prętermissum, etenim logicæ essentiam exprimit, & causam eius effectricem, & subiectam materiam, & finem, cuius gratia fuit constructa; quę omnia quum abundè in præcedentibus declarata à nobis fuerint, eorum explicatio repetenda non est, sed ad partes logicę consyderandas transeundum.

FINIS PRIMI LIBRI.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE NATVRA LOGICAE Liber Secundus.

Caput Primum de diuisione logicæ.

EA OMNIA, quę ad logicę uniuersę naturã cognoscendam conferre poterant, in libro præcedente declarauimus, reliquũ est ut ipsius diuisionem in partes, & ipsarũ partium seriem doceamus; his enim ignoratis logicę disciplinæ natura plenè cognita esse nõ potest. Quoniã autẽ non modò perfectã, & omnibus numeris absolutã, sed etiam admirabili ordine dispositam esse eam logicam arbitramur, quã scripsit Aristoteles, ideò in logicis eius libris tũ logicę diuisionem, tũ ordinẽ partiũ considerare statuimus. Quot partes logica habeat, & quis singularum locus sit, partim manifestũ omnibus est, omnique difficultate caret, partim dubium, & uel apud interpretes Aristotelis cõtrouersum, uel etiam ab eorum nemine tactũ,
B vel declaratum; hac igitur de re sermonem habituri operęprecium faciemus, si ea, quæ nihil difficultatis habent, paucis exposuerimus, in reliquis postea diutiùs morari. Illud in primis inter oẽs cõstat, quod ab Auerroe declaratur in sua præfatione in primũ lib. Posteriorum, totã logicam in duas pręcipuas partes secari, quarũ unam uocat Auerroes vniuersalem, seu cõmunẽ, alteram particularem, siue propriam; pars cõmunis tribus libris absoluitur, libro Categoriarũ, de Interpretatione, & Priorum Analyticorum; pars autẽ propria cõtinet posteriores Analyticos, & alios omnes sequentes; cur autẽ illa cõmunis dicatur, hæc autẽ propria, ratio clara est, illa enim de syllogismo latissimè sumpto, & ad nullã materiã, nullamve speciem contracto differens iure cõmunis nuncupatur; hęc autem de speciebus syllogismi tractans particularis, ac ꝓpria dicitur. Pars cõmunis parti proprię anteponenda fuit, quia quæ magis cõmunia sunt,

A debent in docttina pręcedere, vt Aristoteles docet in præfatione primi libri Physicorum, & ut tribus argumentis probat ibi Auerroes in suo proęmio, quibus eisdem etiã in procemio suo in primũ librum Posteriorum ostendit partem logicę cõmunem parti propriæ anteponendã fuisse; quæ omnia missa facimus, ne in re omnibus nota tempus conteramus. Sed & de singulis, qui parte communi continentur, libris nemo dubitauit quo ordine disponendi sint, omnes enim, qui librum Categoriarum logicum esse putant, eum omnium primum statuunt, secundum uerò librum de Interpretatione, tertium autem librum Priorum Analyticorum, à qua cõmuni sententia credimus nũ esse recedendũ.

Caput secundus, in quo de libro Categoriarum sententiæ aliorum exponuntur.

B SED liber Categoriarum nõ paruum multis negotium facessit, nam & quę sit eius libri subiecta materia, & quomodo ad logicam pertineat non satis constat. Cuius quidem difficultatis explicatio quoniam ad ea, quę antea diximus, confirmanda magni momenti est, ad eorum, quę modò proposuimus, intelligentiam summopere necessaria, idcirco digna est in qua aliquantum insistamus; pręsertim quò à nemine adhuc res hęc plenè declarata, aut intellecta fuerit. Dicam priùs quid hac de re alij senserint, & in quo singulos errasse existimem, deinde quid ipse sentiam declarabo. Ammonius, atque Simplicius in hoc uno demonstrando laborarunt, Aristotelem in eo libro nõ de uocibus tantùm agere, neque de rebus tantùm, neque de solis conceptibus animi, sed simul his omnibus, videlicet de uocibus res significantibus per medios animi conceptus, quod qua ratione ostendant non referam, quũ apud eos hęc omnia legere possimus, & quum

Ammonii, ac Simplicii sententia.

res ita sit manifesta, vt nulla probatione indige re videatur; quomodo enim de uocibus agi potest, nisi res significantibus? quomodo de re bus, nisi per uoces, à quibus significantur? nam docere, vel scribere de aliqua re nō possumus, nisi uoce utamur eam rem significante; sed con ceptus quoq; animi intersint necesse est, priùs nanque conceptum rei in animo formari opor tet, quàm per uocem ea res significetur, uoce enim significamus conceptum rei, quem in animo habemus. Sed quomodo hæc tractatio ad logicam pertineat, & an liber sit logicus, Græci non consyderarunt. Latini, & posteriorū magna pars, vt ad logicam facultatem hunc li brum reducerent, dixerunt tres esse nostri intel lectus operationes ita dispositas, ut & prima ad secundam, & secūda ad tertiam tanquàm pars ad totum referatur; prima est simplicium apprehensio, ut quando hominem, vel equum, vel aliam rem mens nostra concipit; secunda est enuntiatio, quę in affirmationem, & negationem diuiditur, quas etiam compositionem, & diuisionem uocant; tertia demum est ratiocinatio, & discursus; constat enuntiatio ex simplicibus terminis, & ratiocinatio ex enuntiationibus. Locuturus ergo Aristoteles in logica de hac tertia operatione, hæc enim est instrumentum cognitionis, alias duas omittere non potuit, quia cognitio partium debet præcedere cognitionem totius, priùs igitur agendum fuit de enuntiatione, quàm de ratiocinatione, & priùs de simplicibus terminis, quàm de enuntiatione; manifestus est itaque ordo logicorum librorum, & ratio cur liber Categoriarum ad logicam pertineat, in libro enim Priorum Analyticorum agit Aristoteles de ratiocinatione, quę est tertia operatio intellectus, quem librū præcedit liber de Interpretatione, ubi agitur de enuntiatione, quæ est secunda operatio, oportuit ergo eadem ratione etiam libro de Interpretatione alium librum præcessisse, qui esset de simplicibus terminis, sine hoc enim ars logica manca, & imperfecta esset; is igitur est liber Categoriarum, in quo de uocibus agitur res significantibus per medios conceptus, tanquàm de simplicibus terminis, ex quibus postea enūtiatio constituatur: propterea is est primus liber logicæ, quia est de prima operatione intellectus, quod ipsemet Aristoteles in eius libri initio testatur, distinguit enim uoces in simplices, & complexas, & omissis complexis de simplicibus agendum proponit, quæ sunt prima decē genera res omnes amplectentia. Hæc est cōmunis opinio à me paucis uerbis relata. Alii uerò fuere, qui eum librum nulla ratione logicum, sed metaphysicum esse dixerunt, & quanuis cum alijs logicis libris legatur, nullū tamen certū locū inter eos obtinere, sed totius logicæ initiū à libro de Interpretatione sumendum esse constanter asseuerarunt. Ratio, quæ hos mo-

Latinorū opinio.

Tres operationes intellectus.

Balduini sententia.

D uit, hæc fuit, liber Categoriarum de rebus est, ergo non est logicus; cōseqnens clarū est, quoniam tota tractatio logica est de secūdis notionibus, is igitur liber, qui est de primis notionibus, non est logicus; probant antecedens, quoniā decē categoriæ, & omnia sub eis contenta res sunt, & nominibus primæ notionis significātur, substantia enim, & corpus, & homo, & quātum, & numerus, & linea, & qualitas, & eius species, & alia denique omnia, quæ in eo libro tractantur, sunt nomina rerum, & primæ notionis, quòd eo quoq; argumento confirmatur, quòd de eisdem primus quoque philosophus loquitur, at non ageret nisi de rebus, & de primis notionibus, sunt igitur primę notiones.

Caput tertium, in quo dictæ aliorum sententiæ confutantur.

E HAEC alij, nemo tamen (ut ego arbitror) ueritatē attigit, quod ut manifestum fiat, illud in primis statuendum nobis est, q posterior illa secta demonstrauit, librū Categoriarum nō de secundis notionibus, sed de rebus esse, hoc enim uerissimè dicitur, & negari nō potest, nā substātia, quantū, & quale, & reliqua summa genera, & omnes eorū species sunt res, non sunt secundæ notiones; quod etiam Gręci significarunt dicentes eū librum esse de uocibus res significantibus per conceptus medios, uoces enim rerum significatrices non sunt nisi uoces primę notionis; vnde sequitur falsam esse cōmunem Latinorū opinionē q in eo libro agat Arist. de prima operatione intellectus, & de simplicibus terminis, è quibus enūtiatio conficiatur; Primū quidē quod dicitur logicū agere de tribus operationbus intellectus, non omnino uerum est, nisi sano modo intelligatur, quēadmodum supra declarauimus, operationes.n. intellectus nostri cognoscere nō est F officiū logici, sed cōsyderat logicus tres gradus secundarū notionum ex tribus illis operationi bus exorientes, ut tres illas operationes ad regulas, & præcepta quædam redigat, quibus iuuetur intellectus ad rerum cognitionē assequendam; debet autem hęc logica consyderatio triū operationum intellectus esse talis, ut sit de secundis notionibus, nō de primis, quemadmodū in secunda quoque, ac tertia nemini obscurum est, syllogismus.n. est uox secūdę notionis significans tertiam operationē intellectus; enuntiatio uerò pars syllogismi significans secundam operationem est similiter secunda notio, ut rationi cōsentaneum, & omnino necessarium est, totū enim, & partes, quæ integrantes dicuntur; debent eiusdē esse ordinis, & naturę; & quum syllogismus sit secunda notio, enuntiatio quoque ipsius pars secunda notio esse debet. Eandē igitur rationē habere enuntiationē ad simplices terminos necesse est, ut ipsi quoque sint uo-

Sententiæ aliorum confutatio.

Operationes intellectus ad logicū pertinēt.

ces

ces secundę notionis, sic enim partes erunt enũtiationis, & ad logicã pertinebunt. Huiusmodi non sunt ipsæ categoriæ, ut dictum est; sed de simplicibus terminis primæ intellectus operationi respõdentibus, qui uerè partes enuntiationis sunt, agitur in principio libri de Interpretatione, & sunt nomina, & uerba, ex his dicit Aristoteles enuntiationẽ constitui, non ex substantia, quanto, & quali, vt patet legentibus totum librum de Interpretatione, in quo nulla unquã fit mentio substantiæ, uel quãti tanquãm partiũ enuntiationis, sed semper nominis, & uerbi. Verùm aliqui consyderantes ea, quæ de nomine, & uerbo diximus, ad hoc cõfugerunt, quod tractatio de simplicibus terminis duplex esse debuit, una quidem sine ullo respectu, & absoluta, altera cũ respectu ad enuntiationem, cuius pars est; nã & de enuntiatione duplicẽ tractationẽ fecit Aristoteles, unã in lib. de Interpretatione, ubi de ipsa agit simpliciter, & prout est enuntiatio, sic.n. ad syllogismum non refertur, neq; ad aliquod aliud; alterã in prioribus Analyticis, ubi eam consyderat ut partem syllogismi, & mutato nomine propositionem uocat, & de ea agendum proponit in eius libri exordio. Ita igitur de simplicibus terminis duplex tractatio esse debuit, una absoluta, quę fit in lib. Categoriarum, altera cum respectu ad enuntiationẽ, quæ est tractatio de nomine, & uerbo in principio libri de Interpretatione; hęc enim tractatio in eodẽ lib. esse debuit, in quo de enũtiatione agitur, quemadmodum tractatio de propositione, quæ ad syllogismum refertur, est in eo ipso libro, in quo agitur de syllogismo.

Responsio pro aliis.

Confutatio responsionis.

Hęc omnia, si bene expendantur, inania, & falsa esse cognoscentur; Primùm quidẽ quod dicunt, id, quod alterius pars est, prius simpliciter consyderandum est, postea cum respectu ad totum, hoc concedi potest, si rectè intelligatur, quando enim de toto agimus, & ipsius structuram consyderamus, non possumus nõ eius partes consyderare in ea ipsa tractatione totius; quia si partes etiam sine relatione ad totum sunt aliquid, & absolutam habent naturam, earum tractationem absolutam prœcessisse oportet tractationi totius, sic enim perfecta & partium, & totius cognitio habetur; syllogismi constructionem docet Aristoteles in Prioribus Analyticis, quare si ex propositionibus cõstat syllogismus, nulla alia esse potest syllogismi tractatio, quàm tractatio propositionum, ex quibus cõstruitur; hæc igitur consyderatio partium cum respectu ad totum non modò in eodem libro esse debet, in quo de toto agitur, sed & ita commista tractationi totius, ut eam non prœcedat, neque ab ea sit disiuncta neque in eodem libro, neque in alio, quia de partibus agere respectu totius est de toto ipso agere. Tractatio autem absoluta de partibus non prout partes sunt, disiuncta esse debet à tractatione totius, & eam prœcedere siue in eodem libro, siue in alio; propterea tractatio de enuntiatione prœcessit tractationẽ de syllogismo, sed non tractatio de propositionibus, hæc enim est ipsamet tractatio de syllogismo. Hęc si uera sunt, sequitur quòd tractatio nominis, & uerbi in principio libri de Interpretatione sit tractatio absoluta, & sine ullo respectu ad enuntiationem, quum prœcedat tractationẽ ipsam de enuntiatione, quanuis.n. in eodem libro fiat, nihil refert, sat est si disiuncta penitus sit à tractatione de enuntiatione. Hoc autem ipsa uocum significatio declarat, nomẽ enim, & uerbũ nullã significãt relationẽ ad enũtiationẽ, sed significationẽ habent absolutã, ut vel cæcus uidere posset; nec possum non mirari aliquem ausum esse asseuerare hæc respectũ notare ad enuntiationem. Sed ipsa quoque horum tractatio hoc apertissime ostendit, nã & ipsę definitiones nominis, & uerbi, & omnia, quę de ipsis dicuntur ibi ab Aristotele, omni respectu absoluta sunt, & nihil ibi dicitur, quod ad enuntiationem referatur. Sed quænam erit eorundem tractatio cũ respectu ad enuntiationẽ? hanc facile est inspicere in ipsa tractatione de enuntiatione, nam diximus tractationẽ partiũ respectu totius non esse disiunctã ab ipsa totius tractatione, quomodo enim de enuntiatione agi potest, nisi partium ipsam constituentium consyderatio fiat? partes autem eius sunt subiectum, & prędicatum, quę passim ibi nominantur, & consyderantur ab Aristotele; quę enim simpliciter sumpta dicuntur nomina, & uerba, ea respectu enuntiationis mutato nomine dicuntur subiectũ, & prædicatum, vt quã rationẽ enuntiatio ad propositionẽ habet, eandem habeant nomen, & uerbum ad subiectũ, & prædicatum, significant enim eandem rem tum simpliciter, tum respectu alterius consyderatam. Duplex igitur est tractatio de simplicibus terminis, una absoluta in principio libri de interpretatione, quãdo agitur de nomine, & uerbo; altera notans respectum ad enuntiatiotẽ, quando in ipsa enuntiationis tractatione vocantur subiectum, & predicatum, quo in loco nulla fit mentio nominis, & verbi, nisi quatenus in enũtiatione sunt subiectũ, & prędicatum, hac enim ratione referuntur, sed non quatenus nomina, & uerba sunt. Cur autem in uno, & eodem libro uoluerit Aristoteles de nomine, & verbo, & de enuntiatione agere, ratio in promptu est, quũ enim multa de nomine, & uerbo dici possint, eorum tamen magna pars ad Grammaticũ pertinet, pauca logico declaranda relinquuntur; Aristoteles igitur ea omnia missa faciens, quę de nomine, & verbo à Grammatico dicta sunt, & omnibus ad logicã accedẽtibus nota esse debent, pauca tantũ quędã de eisdẽ declarat, quæ ad logicã pertinẽt, propterea tractatio adeo exigua, & breuis fuit, vt integrũ librũ constituere apta non fuerit, ideò Aristoteles eam tractatio-

De partibus, & de toto quomodo sit agendum.

ni de enũtiatione annectere voluit, ita tamẽ vt hęc ab illa disiuncta esse appareret, & eam præcederet, queádmodũ diximus. Tractatio igitur de simplicibus terminis, quæ primæ intellectus operationi respondeat, nulla alia in logica habetur, quàm quæ de nomine, ac verbo fit; ideò non malè illi senserũt, qui initium logicæ à lib. de Interpretatione sumendum esse censuerũt, hoc enim quadam ratione verum est; non tamen ita, vt librum Categoriarum excludamus, vt quosdam eum exclusisse diximus, logicus.n. est, & ordine primus, vt mox ostendemus. Dicant quæso qui librum illum excludunt, cuiusnam scientiæ, vel disciplinæ partem ipsum esse arbitrentur; ad metaphysicam eum transferre non possunt, iã enim in libris metaphysicis tractatio alia de summis rerum generibus habetur, de quibus in eadem scientia bis loqui Aristoteles non debuit; imò, si benè consyderemus hanc categoriarum tractationem, ea ita leuis est, ac rudis, vt sit indigna nomine scientiæ speculatiuæ; ibi nanq; omnia dicit Aristoteles sine demonstratione, nullius rei causam docet, & sæpe id, quod apparet, sequitur potiùs, quàm id, quod reuera est; ad nullam igitur cõtemplatiuam sciẽtiam is liber pertinere potest; ad actiuam multò minùs, hæc enim rerũ omnium cognitione non indiget, non modò perfecta, & exquisita, sed neq; rudi, & imperfecta. Ad quid igitur eum librum scripserit Aristoteles non video, nisi propter logicam scripsit. Adest præterea omnium Græcorum interpretum testimonium, qui eum primum logicæ librum esse, & ab ipso Aristotele uniuersæ logicæ antepositũ fuisse existimarunt. Sed & illa, quæ in eo libro ab Aristotele de rerum generibus dicuntur, facilè declarare possunt eum propter logicã scriptum, & logicum librum esse, quandoquidem aliter philosopho de rebus loqui conuenit, aliter logico. Illud autem summopere animaduertere deberent illi, qui hũc librum à logica reijciunt, quomodo Aristoteles defendi possit, videtur enim iuxta eorum sententiam destitutus penitus, & indefensus manere, quum talem librum scripserit, qui tum nullius disciplinę pars esse potest, tum ipse per se facultatem aliquam cõstituere aptus non est, proinde inutilis prorsus, & abijciendus.

Sententia Alphabeti [?] confutatio.

Liber categoriarum ad nullam disciplinã pertinere potest, nisi ad logicã.

Caput Quartum, in quo propria sententia de libro Categoriarum exponitur.

Vt hac in re ueritas cognoscatur, illud in primis omnium dicendorum fundamentum statuendum est, quod superius demonstrauimus, res omnes in logica subiectum esse eo modo, quo ferrum in arte fabrili, & in arte medica humanum corpus. Tale autem subiectum quanuis non cognitionis, sed operationis gratia substernatur, tamen non de-

Subiectum operatio

D bet penitus esse incognitum, quoniam in subiecta materia penitus ignota nullus artifex aliquid efficere posset; debet enim faber aliquam ferri cognitionẽ habere, & medicus notitiã habere humani corporis, & partium eius, nõ quidem perfectã, & exquisitam, sed tãtam, quãtam operatio singulorum requirit, docet hoc Arist. in vltimo capite primi libri ethicorum, quando dicit, vt medico oculum curaturo necessarium est aliquam oculi cognitionem habere, ita morali philosopho animam sanaturo necẽsse est animę, & partium eius aliquam habere notitiam, non quidem exquisitam, sed tantam, quanta ad propositum finem consequendum sufficiat; propterea breuem facit ibi Aristoteles diuisionem partiũ animæ, & pingui Minerua, ac populariter de Anima loquitur, quia nõ est ibi finis animam cognoscere, sed eã virtutibus imbuere, vt bonas edat actiones; perfecta uerò animæ cognitio à philosopho contemplatiuo

E in libris de Anima traditur. Moralis igitur animam omnino ignorare nõ debet, neque etiam perfectam eius cognitionem requirit, sed quantam finis, ac scopus eius postulat. Sic etiam uidemus in arte medica tractationem fieri de partibus humani corporis, & de eius constructione non modo ex partibus instrumentalibus, & ex quatuor humoribus, verùm etiam ex quatuor elementis, quibus singulis singuli humores respondent. Hoc igitur omnibus operatricibus disciplinis contingit, ut licèt propositi subiecti cognitionem non quærant, tamen non omnino ignorare ipsum debeant, sed aliquatenus cognoscere; unde pro finium diuersitate discrimen quoddam inter eas exoritur, quoniam alius finis maiorem subiecti cognitionem poscit, alius minorem, ac leuiorem; sed in nulla tamen requiritur plena, & perfecta subiecti cognitio, hæc enim cõtemplatiuarum scientiarum propria est; moralis quidẽ philosophus

F leuissima animæ cognitione satis habet; medicus contra non potest plenè artem suam discere, vel exercere, nisi humani corporis, omniũq; partium eius magnam habeat cognitionẽ, nam præter primæ materiæ notitiam, ad quam ipse non peruenit, quia ea non eget, nulla alia humani corporis seu pars, seu causa relinquitur, cuius cognitionem habere non quęrat, ac debeat; quo factum est ut plures medici apparente, & inani argumento decepti non modò medicinam scientiam esse contemplatiuam, sed etiam in humani corporis cognitione philosophię naturali præferendam affirmare ausi fuerint; siquidem diligentior omniũ partium nostri corporis consyderatio fit à medico, quàm à philosopho; quamobrem dicũt philosopho necessariã esse medicã artẽ, ut perfectus fiat, & plenam rerum scientiã assequatur. Hanc sententiã si breuiter in præsentia reiecerimus, non ita, ut multi forte suspicabuntur, propositos limites præ-

[...] ignota [...] non debet esse propter sufficien[...]

In nulla arte requiritur perfecta subiecti cognitio.

Opinio medicorum de præstantia artis medicæ.

Confutatio.

prętergrediemur, quandoquidē ad quæstionis A nostrę de libro Categoriarū explicationē hæc consyderatio summopere conferet; illud enim à nobis omnino cōstituendum, & pro cōperto habendū est, quòd quemadmodū omnis disciplina operatrix aliquam sui subiecti cognitionem postulat, ita nulla plenam eius notitiam habet; quo fit ut philosophus contemplatiuus à nulla arte sumat rei alicuius cognitionem, sed potiùs ab ipso artes omnes; loquor autem de cognitinne intellectuali per causas acquisita, hęc enim solius philosophi contemplatiui propria est. Dicimus itaque non modò medicinam totam non posse scientiam dici, sed neque illam eius partē, in qua de elementis, de humoribus, de partibus humani corporis, earumq; natura, & usu disseritur; idque ostendimus primùm quidem ratione scopi, ac finis illius tractationis, sit enim quātumuis diligens, & exquisita, non est scientia, quia non scientię gratia fit, sed operationis, ut corporis sanitatem uel conseruare, uel recuperare ualeamus. Quòd si quis dicat partem illam B etiam sciendi tantùm gratia legi posse, non gratia medendi; tunc sequitur eam non ampliùs esse uocandam medicinę partem, sed pars erit scientiæ naturalis; satis est igitur, si quatenus est pars artis medicæ, eatenus scientia dici non potest. Sed præterea quocunque modo ea pars sumatur, etiam si sciendi gratia scripta esse dicatur, scientia dici nō potest, tum quia primas causas non declarat, quibus ignoratis aliæ propinquiores benè cognosci non possunt, ad primam enim materiam, eiusque naturam medicus non peruenit, neque fortasse ueram formam cognoscit, sed accidēs aliquod pro forma accipit, quū id ad artem illam & cognoscendam, & exercendam ei sufficere uideatur: tum etiam quia illa præcepta non seruat, quæ in omni scientia speculatiua pro verę scientiæ adeptione seruanda sunt, ut Aristoteles in Posterioribus Analyticis docuit, ac demonstrauit, causę nanque effecti- C bus æquandæ sunt, & affectiones subiectis, quorum sunt affectiones; nisi enim quod alicui attribuimus, ei per se, & primo, & quatenus tale est, competat, non habemus sciētiam, nisi eius, quod ex accidenti est, & sophisticam, inquit Aristoteles, quemadmodum si demonstremus triāgulum ęquilaterum tres angulos habere duobus rectis ęquales, vel hominem ex elementis constare, nam habere angulos æquales duobus rectis non soli æquilatero competit, neque quatenus est ęquilaterum; & ex elementis constare non soli homini, neque quatenus homo est. Huiusmodi autem esse totam ferè illam medicinæ partem nemo negare potest, docet enim hominem ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus esse constitutum; tractat de partibus humani corporis; ac de earum usu; quę omnia, uel eorum magna pars in brutis quoque animalibus inspiciuntur, quare homini primo, & prout

Nota cur nullo modo medicina possit vocari sciētia.

homo est, non competunt. Nec propterea Galenum, aliosque medicæ artis scriptores damnandos esse arbitramur, quandoquidem non sciendi, sed sanandi hominis gratia ita scripserunt; quòd si cognitionis gratia, & ut scientiam aliquam componerent, ita docuissent, maxima reprehensione digni fuissent, totaque eorū tractatio de ijs, quæ ex accidenti esse dicuntur, & sophistica appellanda esset: Sed quoniam solùm sanandi hominis gratia ita docuerunt, admittenda, laudandaque est tota eorum doctrina, ut ad eiusmodi artem tradendam idonea, & accommodata. Qui verò artem medicam scientię naturali audent anteponere, ridiculi sunt, quia nihil est cognitu dignum in humano corpore, quod non à philosopho naturali cognoscatur; quòd si dicant diligentiùs hac de re Galenum scripsisse, quàm Aristotelem, ut hoc eis condonemus, nil tamen aduersùs naturalem philosophiam inde colligere possūnt; ipsam enim per se philosophiam naturalem spectare debent, non eam solùm, quam tradidit Aristoteles, qui etsi tam multa nouit, & scripsit, ut miraculo omnibus hominibus fuerit, non tamen omnia nouit, neque omnia scripsit; propterea vanam equidem semper iudicaui multorum argumentationem, qui absurdum, ac nefas putant, si Aristotelis philosophiam aliqua in parte mancam, ac diminutam esse fateamur, aliquid enim probabilitatis habet huiusmodi argumentum, sed necessitatis nihil. Propterea si naturalem philosophiam non eam solùm sumamus, quæ scripta est, sed eam, quæ scribi potest, & quę rerum omnium naturalium perfectam cognitionem tradat, quantam homo proprio ingenio inuenire, & capere potest, illa nullo medicæ artis auxilio indiget pro rerum cognitione adipiscenda; sed contra potiùs medicus à philosopho naturali ea omnia sumit, quę pro cognitione partium humani corporis ab eo sanandi sunt ipsi necessaria. Propterea non possum non magnoperè commendare sententiam, ac iudicium Auicennę, qui in principio primæ partis primi libri inquit medicum debere philosopho naturali fidem adhibere de numero elementorum, & de humoribus, & hęc ita se habere absque ulla disputatione constituere; Galenum autem hæc exquisitiùs tractantem, quàm medico par sit, philosophum potiùs, quàm medicum in ea parte appellandum esse arbitratur; idque Galenus ipse ignorasse non uidetur, quū libellum quendam scripserit ad ostendendum non posse aliquem esse optimum medicum, nisi simul etiam philosophus sit. Iam igitur ad propositum redendo manifestum est cur Aristoteles librum Categoriarum in ipso logicæ artis exordio scribere uoluerit; quum enim res omnes sint in logica subiectum operationis, sicuti humanum corpus in arte medica, necessaria logico fuit aliqua ipsarum rerum cognitio priusquàm eis secundas notiones imponeret, hęnamque

Philosophus naturalis nil à medico sumit, sed medicus multa à natura li.

Quomodo liber categoriarū ad logicā pertineat.

que nihil sunt, nisi primis innitãtur; qnemadmo D dum enim faber nihil posset efficere, si ferrum penitus ignoraret; & medicus, si nullam humani corporis cognitionem haberet; ita logicus secundas notiones, quę sunt instrumenta sciendi, fabricare non posset, nisi aliquam rerum notitiam haberet. Cognoscẽs hoc Aristoteles constituit in principio logicæ rudem, ac leuem rerum omnium notitiam nobis tradere, & logicę vniuersæ fundamenta iacere, quæ sunt res omnes, & rudis earum cognitio.

Caput quintum, confirmatio eorum, quæ dicta sunt, ex primo Capite Libri de Interpretatione.

VALIDVM argumentum ad nostram hanc sententiam comprobandam sumitur ex primo capite libri de interpretatione, quo in loco & consiliũ, & artificium Aristotelis à nemine hactenus declaratum est. Inscribitur liber ille de interpretatione à re cõ E syderata, est enim interpretatio vox articulata alicuius rei significatrix, & amplectitur tã simplices terminos, nomen, & verbum, quàm enũtiationem, de quibus vtrisque loquitur in eo lib. Aristoteles, qui antequàm separatim de simplicibus terminis, ac de enũtiatione tractationem aggrederetur, conueniẽs esse iudicauit de ipso horum cõmuni genere aliqua dicere, nempe de ipsa interpretatione, quod in primo capite facit, vbi docet quid sit interpretatio latè sumpta, & eam in species, de quibus postea locuturus est, diuidit; quid sit interpretatio rũc declarat, quando inquit conceptus animi esse imagines rerum, voces autem esse signa conceptuum, per voces enim significantur res per medios animi conceptus; talis igitur vox dicitur interpretatio, quum sit veluti interpres animi nostri; hanc diuidit statim Aristoteles in simplicem, & complexam, quoniam enim conceptus ab ea significati alij simplices sunt, alij comple F xi, necesse est in vocibus quoque eos significantibus easdem inesse differentias; simplicem interpretationem diuidit in nomen, & verbum; complexam verò, quæ oratio dicitur, secat postea in plures species, quarum unam enuntiationem alijs omissis consyderãdam sumit. Iam verò quis non videat uoces significantes conceptus rerum esse voces primæ notionis, de quibus locutus erat Aristoteles in libro Categoriarum? quo fit vt qui dicunt tractari in eo libro uoces significantes res per medios conceptus, rectè dicant, licèt eius, quod dicunt, rationem ignorent. Illud autem hac in re est animaduertendum, quòd de vocibus res significãtibus agere est de rebus ipsis agere; de his tum in libro Categoriarum agitur, tum etiam in philosophia tota; attamen in philosophia res potiùs consyderari dicimus, quàm uoces rerum significatrices; contra uerò in libro Categoriarum potiùs uoces rerum significatrices, quàm res; nam in philosophia rerũ ipsarũ cognitio quęritur, quòd si uocibus eas significãtibus utimur, id facimus ut res cognoscamus, propterea Auerroes in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum dicebat ipsa decem genera subiectum esse in scientijs contemplatiuis quatenus significant conceptus rerum existentium extra animã, res enim in scientijs cognoscere uolumus; logicus autem de rebus quidem agit, sed melius eius scopum attingimus si dicamus ipsum de uocibus agere significatricibus rerum, quia ipse cognitionem rerum pro fine non habet, sed secũdarum notionum fabricationem in rebus, hoc est in nominibus rerum; uocibus enim primæ notionis ipse alias secundas uoces imponit, quod facere incipit in illo primo capite libri de interpretatione, ubi summo cum artificio librum illum cum libro Categoriarum connectit, accipiẽs uoces significatrices rerum iam consyderatas in libro Categoriarũ, & in eis imponere incipiens secundas notiones à simplicibus exordiẽs, quæ sunt nomina, & uerba, hoc enim manifestè facit dum declarat uoces esse rerum significatrices per medios cõceptus, deinde statim dicit harum aliàs esse simplices, ut nomina, & uerba, alias complexas, & ex his constantes, sic igitur & memoratos libros optimè connectit Aristoteles, & scopum libri Categoriarum manifestum reddit, qui est agere de uocibus rerum significatricibus, ut uocibus secundæ notionis tanquàm fundamenta substernerentur. Illud quoq; pro nostræ sententiæ comprobatione consyderandum nobis est, quòd si de simplicibus terminis in lib. Categoriarum ageret Arist. de secũda uerò operatione intellectus in libro de interpretatione, eum librũ de enuntiatione potius, quàm de interpretatione inscribere debuisset, Enuntiatio enim est secũda operatio intellectus, sed interpretatio est genus amplectens primam, & secundam, est enim uox simul significans & primam, & secundam operationem; neque recipienda est illorum sententia, qui dicunt Aristotelem nomine interpretationis solam intellexisse enuntiationem; hoc enim & ipsius uocabuli significationi, & Aristotelis uerbis aduersatur; ipsum quidem uocabulum, interpretatio, significat omnẽ uocem interpretantem conceptum rei, tam simplicem, quàm complexum, idque Aristoteles ipse in illo primo capite apertissimè testatur, quãdo interpretationem diuidit in simplicem, & complexam; nec unquàm in eo libro interpretationem pro enuntiatione sumit, quòd si in inscriptione solam enuntiationem significare noluisset, nonne in tam prolixa enuntiationis tractatione, ubi enuntiationem frequentissimè nominat, eam qnandoq; debuisset interpretationem appellare? hoc tamen nusquàm facit. Omnino igitur dicere cogimur inscriptionem esse commu-

Interpretatio quid.

Philosophi, & medici differentia in nomen in uocũ. ac rerũ cõsyderatione.

Scopus libri Categoriarum.

Interpretatio est quid cõmunius enuntiatione.

munem, quia in eodem libro & de simplicibus terminis, & de enũtiatione agitur, utraq; enim nomine interpretationis absq; dubio compre-henduntur. Ex his, quæ diximus, colligere possumus librum de interpretatione & primum logicæ librum dici posse, & non primum; primus enim liber est logicæ fabricationis, quia Aristoteles ibi primùm incipit secundas notiones fabricare, & imponere primis. Sed quatenus liber Categoriarum vniuersæ logicæ fundamenta iacit, quæ iacere necessarium erat, ipse primus liber est, liber autem de interpretatione secũdum locum tenet; dum enim vniuersam tractationem logicam consyderamus, primus est liber Categoriarum; dum autem illos tantum logicos libros accipimus, in quibus secundæ notiones tractantur, horum primus est liber de interpretatione; qua ratione liber Categoriarum non est logicæ pars, sed fundamentũ potiùs, & tanquàm totius logicę præludium; quod videtur significasse Aristoteles nullum illi libro procemium apponens; quasi is liber totus sit ueluti totius logicæ procemium quoddã. Hanc de illo libro putamus Aristotelis, & Auerrois sententiam fuisse; si quis aliud inuenerit, & firma ratione comprobarit, non renuemus cognita veritate mutare sententiam.

Liber de interpretatione primus logicæ liber est, & non primus.

Caput sextum, in quo contraria argumenta soluuntur.

ILLVD esse solet inuentæ ueritatis magnum indicium, quando ea cognita facilè omnia dubia, & aduersantia argumenta soiuuntur, quod nobis hac in re faciendum relinquitur. Primùm quidem illa Latinorum ratio, quæ à tribus nostræ mentis operationibus desumitur, iam plenè soluta est, primæ nanque operationi non librum Categoriarum, sed tractationem de nomine, & verbo respondere diximus, idq; efficacissimis argumẽtis comprobauimus. Alij verò ea ratione utebantur, liber Categoriarum de rebus est, ergo non est logicus, sed metaphysicus; quam aduersus eos ita conuertere possumus, ars fabrilis consyderat ferrum, quæ est materia naturalis, ergo ars illa docẽs est pars scientiæ naturalis, qua eademratione omnes effectrices artes erunt partes naturalis philosophiæ; ad argumentũ igitur negandum est consequẽs, quemadmodũ enim ars fabrilis, etsi materiam naturalem tractat, nõ est scientia naturalis; sed ars effectrix, quia non sciendi, sed operandi gratia in ea materia versatur; ita liber Categoriarum, quum res omnes consyderet non ut simpliciter eas cognoscat, sed ut in eis secũdas notiones efficiat, non est metaphysicus, sed logicus; quia nõ omnis tractatio de rebus est scientia contemplatiua, vel eius pars; sed tractatio facta sciendi gratia, non quæ operandi gratia fit. Præterea tractatio de rebus ad philosophũ pertinens debet esse diligens, & exquisita, qualis non est ea, quę in libro Categoriarum habetur, rudis enim, ac leuis est, quũ ibi Aristoteles nullius rei causam afferat, & Categoriarũ proprietates absque ulla demonstratione consyderet. Præterea in ea Categoriarum consyderatione id uidetur Aristoteles respicere, vt doceat earũ aptitudinem ad secundas notiones recipiẽdas, docet enim quomodo apta sint prædicari, uel subijci, & tum genera, tum species, tum nomina, tum uerba nũcupari; propterea ea tractatio iure multorum animos torsit, dum enim animaduertũt eorum, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, alia rebus competere, prout res sunt, alia rebus, prout secundas notiones recipiunt, ambigunt an liber ille sit logicus appellandus, necne, quæ etenim (vt ipsi vocant) realia sunt, ad logicam non pertinent, sed sola intentionalia. Nos autem totam difficultatem tolli putamus, si dixerimus totum librum illum logicum esse, licèt tum realia, tum intentionalia tractet; realia nanq; tractanda à logico fuerunt, vt aliqua rerum notitiam haberetur, quæ intentionalium fundamenta sunt; & intẽtionalia, quia hæc sunt scopus, ac finis logicæ. Tota igitur tractatio logica est, quia tota propter logicam fit, nominanda est enim non tantùm à re tractata, sed à scopo, & consilio authoris tractantis; vt si propter fabrilem operationẽ de ferro tractatio fiat, est quidem ferrum res naturalis, ea tamen non est tractatio naturalis, sed potiùs fabrilis. Ita Categoriarum tractatio in logica est rerũ tractatio, sed logico modo, & propter logicam, ideò logica est, non metaphysica. Alia quoque obiectio nobis soluẽda est, nam aliquos audiui ita argumentantes, si eo consilio uoluisset Aristoteles in ipsius logicæ exordio de summis rerum generibus agere, vt rudem rerum omnium cognitionem, quæ ad logicam erat necessaria, nobis traderet, mancus, ac diminutus fuisset, quia nõ omnes res amplexus est, nam substantiæ à materia abiunctæ in Categoria non continentur. Argumentum hoc contra aduersarios cõuerti potest, imò eis maximè obest, nobis verò nequaquam; dicunt ipsi de terminis simplicibus in eo libro tractari, cur ergo non de omnibus? cur substantiæ à materia separatæ omittuntur? Sed & omnes ferè illorum decem generum species omittuntur, quum tamen earum omnium mentio fieri debuerit nulla prætermissa, quia species vt terminus est enuntiationem constituẽs, est quiddam distinctum, & diuersum à genere, quare non satis erat agere de genere, nisi de speciebus quoque tractatio fiat. Contra nos autem argumentum nihil concludit, concluderet quidem si propositum Aristotelis esset in eo libro perfectam omnium rerum cognitionẽ tradere, tunc enim nullam prætermittere debuisset. Sed quum satis ei sit pingui tantùm Minerua de rebus loqui, satis etiam fuit eas res com-

Solutio illa Latinorum.

Solutio argumenti Balduini.

Defensio me phi losophi & artifi cis i cõ syderan dis rebus.

Cur in lib Categoriarum & realia & intentionalia tractantur.

Obiectio alia.

Solutio.

complecti, quæ nobis notę, & in promptu sunt, nihil enim ibi dicere constituit, quod reconditum sit, & demonstratione, uel magna speculatione indiget; idcirco sub genere substantiæ solas corporeas substantias complexus est, quia has solas sensu cognoscimus, aliàs ignoramus.

Caput septimum de ordine logicorum librorum.

IACTIS in libro Categoriarum uniuersæ logicę fundamentis incipit logicus secundas notiones fabricare, easq; imponere primis, ab ijs exordium fabricationis sumens, quæ maximè simplices sunt, nempè à nomine, & verbo in principio libri de interpretatione; deinde in eodem libro ad enuntiationem transit, quæ ex nomine, & uerbo fit, & secundæ intellectus operationi respondet; postea uerò in prioribus Analyticis agit de syllogismo, qui ex enũtiationibus constat, & tertiam intellectus operationem significat; horum igitur trium librorum ordo est manifestissimus, primus enim omnium logicorum librorum est liber Categoriarum, secundus liber de interpretatione, tertius liber Priorum Analyticorum. Ordinem hunc si consyderemus, certum est eum esse compositiuum, nimirum à nomine, & uerbo ad enuntiationem, & ab hac ad syllogismum; vnde dubium non leue oritur aduersus ea, quę diximus aliàs in libro nostro de Methodis, ibi nanque ostendimus operatrices omnes disciplinas tradendas esse solo ordine resolutiuo, qui est à notione finis, eo ordine scripti sunt libri de moribus, nẽpè à fœlicitate, quæ est ultimus omnium agendorum finis; eodem in artibus omnibus utendum esse docet Aristoteles in cõtextu 23. septimi libri metaphysicæ, ubi dicit utrunq; ordinem in artibus seruari, priùs quidem resolutiuum in docendo, deinde uerò compositiuum in operando. Hoc si uerum est, & logica est disciplina quædam operatrix, in ea quoque decente uidetur seruandum fuisse ordinem resolutiuum, non compositiuum. Huius dubij solutio petenda est ex ijs, quæ antea de natura logicæ, & de ipsius, atque artium differentia docuimus; diximus enim logicam esse effectricẽ instrumenti intellectualis, artes uerò instrumentorum materialium, & corporalium; hæc causa est ut in artibus operatio à doctrina disiuncta sit, quoniam doctrina mentalis est, operatio autem corporalis; idcirco priùs necesse est ordine uti resolutiuo ad docendum, & ad principia inuenienda, deinde cõpositiuo ad efficiendum ex illis principijs ipsum materiale instrumentum, vt domum, vel nauim. At in logica illud mirabile euenit ob eius intellectualẽ naturam, ut doctrina ab operatione non disiungatur, dũ enim docet instrumentorum generationem, simul ipsa instrumenta generat, quia tàm operatio, quàm doctrina est intellectualis; quo fa-

Ordo logicorum librorum.

Logica & compositiuum, & resolutiuum ordinem habet.

D ctum est ut in logicæ traditione Aristoteles partim ordine compositiuo usus sit, partim resolutiuo; resolutiuum quidem doctrina artis logicæ postulauit; compositiuum autem generatio, & fabricatio logicorum instrumentorum; ideò uidemus Aristotelem & priores, & posteriores Analyticos scripsisse ordine resolutiuo, à definitione finis, & eius resolutione in sua principia; in libro autem de Interpretatione tum ipso per se, tum respectu priorum Analyticorum seruasse ordinem compositiuum. Sed obijcere adhuc aliquis posset, quòd falsum uidetur id, quod modò diximus, instrumenta fabricari in logica, quum solus philosophus instrumenta ipsa fabricet, quando ad rerum scientiam adipiscendam demonstrationes, ac syllogismos format; logicus verò non fabricat, quia nullum syllogismum facit, sed modo tantummodò fabricandi tradit; docet igitur, non generat, sed philosophus, dum utitur logica, tunc instrumenta E efficit, & generat. Ad hæc dicimus aliud esse fabricationem instrumenti, aliud esse usum, quemadmodum in artibus instrumentorum effectricibus inspicere possumus, doctrina enim ædificatoriæ artis præcedit ipsam domus fabricationem, fabricatio uerò præcedit usum, quare fabricatio non est usus; imò usus ad ædificatorem non pertinet, nisi fortasse ex accidenti, sed ad alium, qui domo facta utatur. doctrina uerò, & fabricatio ad ædificatorem pertinent, nam quatenus est ædificator, eatenus & artem illam docet, & domum efficit; sed non quatenus est ædificator, eatenus domũ habitat. Tria hæc etiam in logicis instrumentis locũ habent, logicus enim tum eorum fabricationem docet, tum ea fabricat quatenus est logicus, nõ tamen utitur, sed philosophus utitur. Propterea aduertendum est ne apparentia quædam nos decipiat, & credamus usum logicorum instrumentorum esse eorum fabricationem; nam syllogis- F mum à philosopho naturali, vel à mathematico formatum non uoco logicum instrumẽtum, sed syllogismũ naturalem, uel mathematicum, iam enim ostendimus logicam rebus applicatam, & in usu positam instrumentum non esse, sed esse philosophiam ipsam. At instrumẽtum uocamus habitum logicum in animo acquisitũ antequàm ad philosophandũ applicetur, hic enim est habitus instrumẽtalis, & instrũm ipsum, quod logica fabricare dicitur. Effici igitur in logica instrumenta dicuntur, quia dũ logicam discimus generatur in animo nostro habitus logicus, quam voco instrumenti fabricationem ab eiusdẽ doctrina non seiunctam; ideò quando hunc habitum iam adepti ad philosophiã accedimus, & in rebus naturalibus, vel Geometricis syllogismũ formamus, ea non est dicenda generatio instrumẽti logici, sed usus; tunc .n. non generatur in nobis habitus logicus, sed eũ habentes eo utimur. Hæc de cõi logicæ parte sufficiat.

Dubium

Solutio

Distincta sunt hæc tria doctrina, fabricatio, & usus.

Caput

Caput octauum de neceſſitate logicę particularis.

ALTERA verò pars, quæ particularis, ſeu propria dicitur, maiores habet difficultates; de hac duo nobis tractanda proponuntur, alterum eſt huius partis neceſſitas, reliquũ verò eius diuiſio in partes, earumq; numerus, ac diſpoſitio. Primum quidẽ dubitare aliquis poſſet, & ſuſpicari partem hanc non eſſe neceſſariam, ſed potius ſupernacaneã, quum in ſola communi parte abſolui tota facultas logica uideatur; poſtquàm enim de nomine, ac de verbo ſermonem fecit Ariſtoteles, & ex his enũtiationem, ac demum ex enunciationibus ſyllogiſmum, omniaque logica inſtrumenta conſtituit, nulla videtur compoſitio logica conſyderanda relinqui, quum præter illas tres memoratas quarta intellectus operatio non detur, & tota ratiocinandi, ac quouis modo diſcurrẽdi ratio in Prioribus Analyticis tradita ſit.

Solutio aliorũ. Ad hoc nihil uideo ab alijs reſponderi, niſi quòd perfecta cuiuſq; rei cognitio tunc habetur, quando non ſolum genus, ſed & ſpecies omnes, quæ ſub eo ſunt, cognouerimus; quum igitur in prioribus Analyticis de ſyllogiſmo, ac de omni argumentandi ratione agatur, alia quidem operatio intellectus præter argumentationem, & diſcurſum non relinquitur, tamen diuerſæ ſyllogiſmi ſpecies relinquuntur, quibus ignoratis plenam ſyllogiſmi cognitionem non habemus, ideò de his agere poſt libros Priores Analyticos neceſſarium fuit, videlicet de ſyllogiſmo demonſtratiuo, de Dialectico, & de ſophiſtico, de quibus tribus ſpeciebus agit Ariſtot. in tribus ſequentibus libris, nempe Poſteriorum Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum Sophiſticorum.

Confutatio. Hęc reſponſio, etſi in ea omnes conſentire uidentur, recipienda non eſt, quod enim dicunt perfectam rei notitiam tunc haberi, quando nõ ſolum genus, ſed & ſpecies eius omnes noſcãtur, verum quidem eſt, ſed logicæ aptari non poteſt, & qui id faciunt, eo dicto abutuntur, quoniam illis tantùm diſciplinis conuenit, quæ nil aliud, quàm cognitionem quærũt, cuiuſmodi ſunt ſolæ contemplatiuæ; in his enim perfectam ſcientiam habere non poſſumus, niſi & genus, & ſpecies eius omnes cognoſcamus: ſed in illis, quæ non cognitionem, ſed operationem pro fine habẽt, & cognitionem nõ propter ſe, ſed propter operationem quærunt, ratio illa locum non habet, quia cognitio in his non omnino exquiſita requiritur, ſed tanta, quãta ad propoſitum finem aſſequendum ſatis ſit; idcirco ſi contingat vt cognitio generis ad operationem ſufficiat, admittam quidem eam non eſſe perfectam ſcientiam ſine cognitione ſpecierum, attamẽ dicam notitiam ſpecierum non requiri, & ſupernacaneam eſſe, ſi ad operationem non conferat.

Solutio uera. Reſponſio igitur, quæ ex cognitione ſumitur, recta non eſt, quum ex operatione potiùs ſumenda ſit, & ex uſu ipſius ſyllogiſmi, de eo nanque agitur in prioribus Analyticis tanquàm de inſtrumento, quo ad uerùm à falſo diſcernẽdum utamur; propterea oſtendendum eſt inſtrumentum illud adhuc non eſſe aptum, & idoneũ ad hunc vſum, & ad hunc finem, niſi de ſpeciebus eius in logica diſſeratur; ſic enim huius partis logicæ, quæ alioqui ſuperuacua, & inutilis eſſet, neceſſitas egregiè demonſtraretur. Nos itaque ut meliorem reſpõſionem adinueniamus, rem hanc in artibus conſyderemus, quibus ſimilem eſſe naturam logicæ declarauimus; ſic enim ſenſilium rerum exemplo faciliùs ea, quæ ſola mente comprehenduntur, percipere poterimus. Artium igitur, quæ materialia opera efficiunt, ut inſtrumenta nobis ad uarios uſus inſeruientia, aliquæ ſunt, quæ inſtrumentum ita rude producant, ut niſi ab alia arte expoliatur, & aptius ad uſum reddatur, nõdum eo uti poſ-B ſimus, ſed ineptum prorſus, & inutile ſit; patet hoc in illis artibus, quæ in lana elaboranda verſantur, ut ex ea ueſtes fiant, quibus humana corpora operiãtur, quędam enim ars lanam expurgat, alia net, alia texit, & pannum facit, qui adhuc ineptus eſt, niſi alijs artibus expoliẽdus, & magis elaborandus tradatur; tandem quũ prorſus eſt expolitus, eo indui non poſſumus, niſi ſutori, qui veſtem faciat, eum tradamus; pannum itaque, qui vſum nimis amplum, & cõmunem habebat, ad plurima enim ueſtium genera, ad plurimos diuerſorum hominum ſcopos aptus erat, ſutor coarctat, ac reſtringit, & proprium huius hominis indumentũ faciens ita uſui proximum id inſtrumentum reddit. Hoc idem in rebus logicis per quãdam ſimilitudinem inſpicere poſſumus, quanuis enim longè diuerſa ſit logicorum inſtrumẽtorum natura, & conditio, ut fortaſſe alicui uideri poſſit non rectè hanc comparationem fieri; tamen tale quiddam in C his euenit, quale in arte factis inſtrumentis conſyderauimus; logica enim inſtrumentum fabricat, quo uerum à falſo diſcernamus, quod quidem inſtrumentum eſt ſyllogiſmus (etenim nomine ſyllogiſmi alia omnia inſtrumenta logica comprehẽduntur) hic quatenus in prioribus Analyticis fabricatur, eſt adhuc rudis, & ab uſu remotus; quare oportuit ipſum in alijs ſequentibus libris magis elaborari, & uſui idoneum, atque aptum reddi; nunquam enim ſyllogiſmo tali utimur, qualem in prioribus Analyticis diſcimus, & fabricamus, nempè ſimplici illa, ac nuda forma ſine ulla materia; ſed ſemper in aliqua materia ſyllogiſmum formamus, & propter aliquem finem; quum igitur diuerſi ſint ſcopi, ac fines ratiocinãtium, & pro finium diuerſitate materias quoque diuerſas accipere oporteat, ideò docendum omnino erat quę materia ad hunc ſcopum attingẽdum requiratur, & quæ ad illum; ut pro occaſione, & opportu-

nitate

nitate diuersas syllogismorum species fabricare sciremus; aliam enim materiam sumere disputanti conuenit, aliam demonstranti; quemadmodum etiam in arte sutoria aliud panni genus pro regis veste, aliud pro rustico sumēdum est; & aliud pro cruribus, aliud pro vētre, ac pectore operiendis; hasque omnes differētias bonum sutorem nosse oportet, vt singulis scopis sciat proprias, & conuenientes materias accommodare. Ratione itaq; à fine, & ab vsu desumpta necessariæ fuerunt ad logicā perficiendam artes logicæ particulares, quia in sola communi parte vnde nobis traditur instrumentum, & nimis ab vsu remotum, proinde nos parum iuuans ad rerum cognitionem consequendam.

Caput nonum, de partibus logicæ particularis.

Sententiæ diuersæ de numero librorum logicæ particularis.

SED hæc omnia manifestiora reddentur, si harum partium numerū declarauerimus; de hoc non videntur interpretes Aristotelis consentire, nam plurimi dicere solent eas esse tres, artem demonstrandi, quæ in posterioribus Analyticis traditur, Dialecticam, quę in Topicis; & Sophisticam, quæ in libro Elenchorum sophisticorum. Simplicius autem in præfatione libri Categoriarum Rhetoricam adijciens quatuor ipsas facit. Sed Ammonius eodem in loco Poeticam quoque ijs annumerare videtur, cui videtur assentire Auerr. qui solet quinque artes logicas nominare, præsertim in fine sui procemij in primum librum Posteriorū Analyticorum, vbi aperte & Rhetoricam, & Poeticam exprimit, & harum inter se comparationem faciens dicit artem demonstrādi ad alias quatuor eam habere rationem, quam dominus habet ad seruos, & finis ad ea, quæ sunt ante finem. Nobis hac in re difficilis, & ardua contemplatio proponitur, præsertim de duabus postremis, Rhetorica, atque Poetica; quòd enim tres illæ, quæ in organo continentur, sint partes logicæ, facilè erit demonstrare, quum id nemo unquàm negauerit; de Rhetorica uerò difficiliùs, quandoquidem illud compluribus incognitum fuit; sed de Poetica difficillimum, quum ars illa uix ad logicā reduci posse uideatur; qua de re nos illa dicemus, quæ in mentem uenire potuerunt, quum nihil ab alijs dictum, aut scriptum inuenerimus. Hunc autē ordinem seruabimus, priùs quidem de tribus illis partibus loquemur, in quibus manifestior res est, & ostēdemus quomodo sint partes logicę, & quomodo sub libris prioribus Analyticis ueluti species sub genere, seu filiæ sub communi matre contineātur; quomodo philosophiæ instrumenta sint; & quomodo demonstrandi ars aliarum domina, ac finis sit, & quę singularum sedes esse debeat; deinde verò hęc omnia in duabus reliquis, Rhetorica, & Poetica, in quibus maior difficultas inest, considerabimus.

D *Caput decimum de artis demonstratiuæ, & Dialecticæ, & Sophisticæ vtilitate.*

IAM in præcedentibus declaratum est vniuersam philosophiam tam actiuam, quàm contemplatiuam in cognitione versari; cum eo tamen discrimine, quod contemplatiua solam cognitionem quærit, eamq; sibi finem proponit; actiua uerò cognitionem nō propter se, sed propter actionem, quia ipsius finis non est scire, sed agere. Nos autem rerū cognitionem indagantes non possumus statim perfectā scientiam adipisci, sed postquàm multum operæ, ac multum temporis in speculatione consumpserimus; quando enim nati sumus, anima nostra est ueluti tabella, in qua nihil est descriptum, vt in tertio libro de Anima docuit Aristoteles; omnium itaque rerum ignari, omnisq; cognitionis expertes nascimur, quo fit ut à summa ignorantia ad summam scientiam, & ab extremo (vt
E dicitur) ad extremum transire sine medijs nequeamus; quare rudem priùs, & crassam notitiam accipiamus necesse est, quàm perfectam rei scientiam consequamur; talem methodum in libris suis Aristotelem seruasse comperimus, ut nos ad rerum scientiam duceret; quanuis.n. demonstratio perfectam rei sciētiam pariat, tamen Aristoteles non statim ad rei, quæ quæritur, demonstrationem accedit, hoc enim argumentationis genus quum intima rei penetret, difficile intellectu est, & magis obscurum, atque reconditum, quàm ut animus noster illud statim recipere, & comprehendere queat; primo igitur loco Aristoteles aliorum sententias in medium adducere, & expendere solitus est, postea leuioribus, & facilioribus argumētis veritatem declarare, eiusque opinionem aliquam in animis nostris imprimere; demum demonstratione vti, per quam certa scientia potiamur. Vnde colligimus tres esse diuersos syllogismi
F vsus, proinde tres otiri artes logicas particulares, quę his tribus vsibus accommodare syllogismum docent, prima est Sophistica, secūda Dialectica, tertia Demonstratiua; dum enim aliorum sententias perpendimus, necessaria est nobis cognitio artis Sophisticæ, per quam captiosa, & fallacia aliorum argumenta deprehendamus, ac soluamus; quemadmodum enim, si alicui iter facienti impedimenta aliqua obijcerentur, quæ pergere prohiberent, is progredi non posset nisi priùs illa impedimenta amoueret, ita in ipsa cognitionis uia non possumus ad ueritatis inuestigationem procedere, nisi priùs aliorum cauillationes, quæ nos in errorem ducerent, soluamus, ac refellamus; aliquam igitur esse oportuit logicam artem, quæ doceret quot modis possit aliquis syllogismo ad decipiēdum vti, non quidem vt eiusmodi fallacijs vtamur, sed vt utentibus alijs eas soluere, & nos ipsos tueri sciamus. Sequitur secundo loco vsus artis

Vtilitas artis Sophisticæ.

Diale-

Vtilitas Dialecticæ.

Dialecticę, quæ probabilius argumentis quodlibet problema confirmare docet, huiusmodi enim rationes faciles, ac populares sunt, & opinionem quandam in animo gignunt rei postea demonstrandæ, nostrumq; animum præparant ad uim demonstrationis, quæ firmam rei scientiam pariat, percipiendam. Ideò postremus omnium est vsus demonstrationis, quæ, quum causas rei scrutetur, difficilior intellectu est; de hac loquitur Aristoteles in posterioribus Analyticis, vbi docet quomodo syllogismo vtendum sit ad scientiam rerum assequendam. Contingit autem quandoque vel propter nostram imbecillitatem, qui causas penetrare nequeamus, vel propter subiectæ materiæ cōditionem, quæ demonstrationis capax non est, vt demonstratione uti non possimus; ideò tunc rationibus probabilibus vtimur, quæ demonstrationis uices gerunt, quum nulla efficacior ratio extrui queat; itaque duplex est Dialecticæ facultatis ytilitas, aut enim demōstrationis locum tenet, aut animum præparat ad sequentem demonstrationem percipiendam. Alias quoque eiusdem utilitates commemorat Aristoteles in secundo capite primi libri Topicorum, sed nos eius tantum, quæ præcipua est, mentionem fecimus, qua facultas illa ad sciētias, & ad cognitionem adipiscendam conferat. Hæc igitur fuit ratio cur Aristoteles post logicæ partem vniuersalem tres has particularis logicæ partes scribere voluerit, scilicet vt nos doceret tres illos diuersos syllogismi vsus, qui ad rerum cognitionem consequendam pertinent.

Vtilitas artis demōstratiuæ.

Dialecticę vtilitas duplex.

Caput Vndecimum de trium memoratarum artium differentia.

HAE tres disciplinæ quòd partes logicæ sint manifestum est, singula namq; ab arte communi sumit commune illud genus, communē illam syllogismi formam, & docet cui materiæ applicanda sit, vt proprio cuiusque fine potiamur; ars enim demonstrandi docere volēs quomodo syllogismus ad scientiam pariendam utilis sit, ostēdit materiam necessariam assumendam esse, nempe necessarias propositiones, quas declarat Aristoteles in primo libro posteriorum Analyticorum. Dialecticus uerò syllogismum ad alium finem dirigēs, vt ad disputandum, vel ad opinionē quandam in animo generandam, materiæ probabili formam syllogismi aptat, non penitus ueræ, ac necessariæ, sed participi veri, & falsi, talis enim materia tali scopo conueniens, & accommodata est. Demum Sophista syllogismo uti uolens ad decipiendum, sumit materiam falsam. Propterea omnes, qui harum triū artium differentiam declarare volunt, eam ex sola materia desumere soliti sunt, dicentes demonstratorē vti materia summè vera, deceptorem omnino falsa, Dialecticum uerò medium materia contingente, quæ particeps est ueri, & falsi. Sed in eo decepti sunt, quòd secundariam differentiam adducentes primariam prætermiserunt, quæ à fine, non aliunde, petenda est; demonstrator.n. à Dialectico, & à cauillatore distinguitur, quia scientiam quærit, quæ neutrius illorū finis est; ita Cauillator ab alijs duobus dissidet, quia decipere uult; sic etiam Dialecticus quia uult disputare, & utranque partem tueri posse vel propter victoriam, vel propter opinionem quandam in animo probabilibus argumentis generandam. Hoc discrimine hæ tres artes perpetuò discrepant, sed non perpetuò in materia, nihil enim prohibet quominus Dialecticus in materia necessaria argumentetur eam sumens vt probabilem. Cauillator verò non semper in materia peccat, sed quandoq; etiam in forma, & pro syllogismo paralogismum facit ueris utens propositionibus, non falsis. Hoc idem in artibus omnibus euenit, quibus similem in eo esse logicā diximus, quòd ex fine pendet; quem efficere uult; in omni enim huiusmodi disciplina discrimen pręcipuum ex fine sumitur, quod in scientijs contemplatiuis sumitur à subiecto; uidemus enim plures artes eandem materiam habere, tamen ad diuersos fines dirigi, quia tota talium disciplinarum natura in ipso fine constituta est, non in materia, nisi secundariò; & quatenus ad finem illum refertur. Propterea si quis petat quare demonstrator materia necessaria utatur, hæc una responsio afferri potest, quia scientiam habere uult; quòd si adhuc quærat cur scire uelit, nulla ratio afferri potest, quia hęc est prima causa; in arte enim demonstratiua suppositio est, & principium indemonstrabile, scientiam quęri; ideò Aristoteles in principio primi libri Posteriorū tanquàm principium constituit scientiam esse, & quid sit; materiam autem necessariam ut ignotam inquirit, & inuenit ex notione finis. Quæ igitur sit harum trium partium differentia, dictum est.

Errorã eorum in partibus logicæ distinguēdis.

Differētia partium logicæ à fine sumenda est.

Artes distinguūtur pręcipuè ex fine, nō ex materia,

Caput Duodecimum, de ordine harum trium partium.

QVVM Aristoteles in his tribus logicæ partibus disponendis primā statuerit artem demonstrandi, secundam Dialecticā, tertiā uerò Sophisticam, dubium non leue ex ijs, quę diximus, cōtra Arist. oritur, nam si primus omnium est usus artis Sophisticę, secundus Dialecticæ, postremus demōstratiuę, hoc eodē ordine uidetur eas fuisse disponendas, ut prima sit Sophistica, ultima uerò demonstratiua. Hęc ratio tantā efficaciam habuit apud Ioannem Grammaticum, & Auic. ut putauerint libros Topicos posteriorib. Analyticis esse anteponēdos, quia ratio Dialectica faci-

Dubiū.

Opinio Io. Grã. & Auic. de lib. Top.

facilior est ratione demõstratina, sumitur enim ex communibus, id autem, quod magis cómune est, nobis notius est; propterea quum semper à notioribus ad ignotiora progrediendum sit, rationibus Dialecticis priùs uti solemns, q̃ demonstratiuis, proinde Dialectica facultas librum de demonstratione præcedere debet. Hãc sentẽtiam Aristoteli aduersari manifestum est, quippe qui post libros priores analyticos statim posteriores Analyticos locauit, vt communis inscriptio, & commune procemium, & communis Epilogus demonstrant; vtrosq; enim vocauit Analyticos; & in princ. primi libri Priorum commune ipsorum omnium procemium fecit dicens scopum esse agere de demonstratione, sed priùs agendum esse de syllogismo, quod etiam in quinto eius libri capite asserit; illi autem procemio respondet communis Epilogus propè finem secundi libri Posteriorum, vbi dicit se de syllogismo, ac de demonstratione satis esse locutum; quare eos libros Aristoteles ita, E coniunxit, vt unus ferè liber esse uideatur. De Aristotelis igitur opinione dubitare non possumus, quam quum veram esse arbitremur, & rationi consentaneam, debemus tum argumentum aduersariorum soluere, tum rationem memorati ordinis adducere, quæ utraque egregiè præstat Auerroes in præfatione primi libri Posteriorum, dum ad Auicẽnæ rationem ipse pro Aristotele respondet; nobis itaq; satis erit sententiam verborum Anerrois exponere dimissa verborum ipsorum interpretatione, ea nanque obscurissima sunt, & à paucis intelligũtur. Vult significare Auerroes id, quod nos in præcedentibus declarauimus, Logicam, & singulas eius partes duobus modis sumi posse, videlicet in doctrina, & in usu, duplex enim est Logica, vna docens, altera rebus applicata, & in usu posita; in hoc solutio argnmenti cõstituta est; nam (inquit Auerroes) libri posteriores Analytici, qui artem demonstrandi tradunt, ad omnes alios F logicos libros eam habent rationem, quam dominus ad seruos, & finis ad ea, quæ sunt ante finem, duplici tamen, ac longè diuerso imperij genere; ars enim demonstrandi est alio modo finis, ac domina totius logicæ uniuersalis, quæ eam præcedit; alio modo cæterarũ logicarum artium particularium, quæ eam sequũtur; nam quando dicimus eam esse dominam, & finem artis uniuersalis, quæ in prioribus Analyticis, & alijs præcedẽtibus libris traditur, eam vt docentem intelligimus, non ut in usu positam, & philosophiæ applicatam; quemadmodũ enim non reperitur animal extra species suas, ita in scientijs nullus datur syllogismi usus sine ulla materia, & ut in prioribus Analyticis consyderatur; sic enim nullus ipsius reperitur usus, sed necesse est omnem syllogismum, quo in philosophia utimur, aut demonstratiuum esse, aut Dialecticum, aut Sophisticum. In logica autem

...tauo.

Solutio dif-cultatis.

Auerr.

Ars demõstrãdi est finis, ac domina omniũ aliarum partiũ logicæ, sed duobus modis.

D docente, & nondum in usu posita necesse est ut doctrina syllogismi doctrinam demonstrationis præcedat, & ad eam tanquàm ad finem dirigatur; itaq; liber de demonstratione dominus, ac finis est librorum omnium logicæ uniuersalis in logica docẽte, quia omnes illius gratia scripti sunt. Quum autem dicimus artẽ demonstrãdi dominam, ac finem esse reliquarum logicarum artium particularium, illud est intelligendum non in logica docente, sed in ea applicata rebus, & in usu posita, quando.n. in philosophia arte logica utimur, primùm quidem utimur Sophistica, postea Dialectica, postremo loco demonstratiua, vt paulò ante declarauimus; usus igitur aliarum ad usum demõstrationis dirigitur tanquàm ad finem, & dominum. Quòd si nõ harum artium usum, sed solam earum doctrinam spectemus, ars demonstrandi neque finis, neque domina est Dialecticæ, ac Sophisticæ; sed sunt ueluti tres species æquales E sub communi genere cõtentæ, seu filiæ sub eadem matre, o... rum ea non est conditio, vt cognitio uniu... dirigatur, vel iuuet ad cognitionem aliarum; quemadmodum si post tractationem de animali agendum esset de leone, de boue, ac de asino, quanlibet harum specierum alijs duabus anteponere possemus, quum nullus doctrinæ ordo cogat ut ab hac potiùs, quàm ab illa exordium tractationis sumamus. Aristoteles igitur post libros Priores Analyticos nulla ratione ex ordine doctrinæ sumpta coactus est posteriores potiùs Analyticos, quàm Topicos libros, vel Sophisticos alijs duobus anteponere, quia nullius cognitio ad aliorum cognitionem consequendam nobis prodest, Sed tamen alia ductus ratione, & ea duplici (vt Auerrois ait) à posterioribus Analyticis uoluit auspicari, primùm quidem ut ordinem nobilitatis seruaret, ars enim demonstrandi est omnium logicæ partium præstantissima, & F aliarum omnium domina, ut dictum est; deinde verò quia ad artem demonstrandi pars logicæ universalis primariò dirigitur, & propter eam potissimùm scripta est, propter alias autem secundariò, & ferè extra authoris intentionem; patet hoc legentibus initium primi libri Priorum Analyticorum, ubi Aristoteles acturus de syllogismo profitetur scopum, ac intentionem suam esse agere de demonstratione, cuius gratia de syllogismo tractatio instituitur; fuit igitur conueniens vt post vniuersalem partem illa statim locaretur; cuius gratia ipsa uniuersalis pars scripta fuerat. Has ob causas libri posteriores Analytici Topicis antepositi sunt, non quòd doctrinæ ordo id postulauerit, quoniam neutrius libri cognitio ad alterius intelligentiam confert. Ad argumentum igitur Ioannis Grammatici, & Auicennæ dicimus per illud ostendi vsum syllogismi Dialectici præcedere usui demonstratio-

Cur lib. Posteriorum sint lib. Top. & Sophist. antepositi.

Solutio argumẽti Ioan. Gram. & Auic.

strationis, quod & nos concedimus, siquidem argumenta probabilia sunt inuẽtu faciliora, & animũ præparant ad uim demonstrationis percipiendam; sed de harum artium doctrina, & traditione nihil roboris habet, nam discere artem demonstrãdi possumus dum Dialecticam ignoramus; quòd si ab usu ad doctrinam argumentum transferatur, negãdum est consequẽs, non est enim eadem ratio, vt quem ordinem in harum artium usu seruamus, eundẽ in ipsarum traditione seruare teneamur; argumẽto nobis sint artes effectrices, in quibus hoc idem inspicere licet, in arte enim ædificatoria alius est ordo cognitionis, alius fabricationis, alius demũ fruitionis, seu usus; quemadmodũ igitur ita argumentari non licet, in tradenda cognitione artis ædificatoriæ lapides sunt ultimum, quod cognoscatur, ergo etiam in fabricatione, atq; in vsu postremum locum tenent; vana enim est ratio; ita non possumus dicere, vsus Dialecticæ præcedit vsum artis demonstratiuæ, ergo & doctrina doctrinam. Videtur autem ad argumentum Auicennæ aliam quoque posse afferri respõsionem, vt negemus rationes Dialecticas semper in philosophia demonstrationi anteponi, interdum enim contingit vt postponantur, nam quando ratio demonstratiua per se intelligi potest, & præparatione nõ eget, solet quandoque Aristoteles eam primo loco adducere, deinde rationes Dialecticas afferre ad maiorem eiusce rei confirmationem. Attamen quia hoc rarius est, illud verò frequentissimum, vt rationes probabiles demonstratiuis præcedant, in priore solutione persistendum est; quia licèt admittamus eas in usu logicæ præferri, negamus tamen in artis logicæ traditione, & doctrina libros Topicos posterioribus Analyticis esse anteponendos.

Caput XIII. de Rhetorica, & Poetica quòd philosophiæ contemplatiuæ instrumenta non sint.

DE arte quidem demõstratiua, de Dialectica, ac de sophistica satis ea sint, quæ hactenus dicta sunt; nũc ad duas reliquas Rhetoricam, atque Poeticam transeamus, quæ maiorem nobis difficultatem, ac laborem præbituræ sunt; quomodo enim partes logicæ, & philosophię instrumenta sint, nemo hactenus declarauit. Quum itaque onus hoc nobis integrum relictum sit, nitemur huiusce rei ueritatem ratione duce peruestigare. Has duas facultates certum est in secundis notionibus uersari, ut cuilibet eas legenti manifestum esse potest; unde colligimus eas esse instrumentales, aliàs enim demonstrauimus secũdas notiones per se cognitu dignas nõ esse, sed solùm vt instrumenta ad aliquid aliud conferentia; hoc tamen ad ostendendum eas logicas esse nõ suf-

Rhetorica, & Poetica sunt instrumẽtales.

A ficiat, quum etiam Grammatica in secundis notionibus versetur, & sit instrumẽtalis quædam facultas, & ad philosophiam utilis, nec tamen logicæ pars sit, quia non docet ratiocinandi, & argumentandi rationem, sed solam locutionis decentiam, & ornatum, unde sermocinalis facultas uocari solet. At logica, & quælibet eius pars est disciplina rationalis, non sermocinalis; propterea declarandũ nobis est quomodo Rhetorica, & Poetica sint rationales, & in usu argumentationis uersentur; hoc.n. omnino ostendendum est, si partes logicæ esse debeant; nam si essent sermocinales, ut alij putãt, nulla ratione nomine logicæ participarent. Sed ut in re ardua ordinatè progrediamur, & à notioribus, ac facilioribus ordiamur, hunc ordinem seruabimus, primùm declarabimus ad quid duæ hæ facultates utiles sint, & an uniuersæ Philosophiæ, an alicuius tantùm partis instrumẽta sint appellandæ; deinde quomodo sub logicam tanquàm partes reducantur consyderabimus, & B quomodo hæ quoq; seruæ ac ministræ dicantur artis demõstratiuę, ut Auerr. ait; demum rationem afferemus cur hę duæ non in eo uolumine locẽtur, quod organum dicitur, sed ab alijs logicæ partibus disiunctę alibi reponantur, & quisnam sit idoneus earum locus inuestigabimus. In primis illud certũ, atq; compertum esse debet, eas uniuersæ philosophiæ instrumenta non esse, quia non philosophię cõtemplatiuæ, hæc enim philosophiæ pars solã cognitionem quærit, & præterea nihil; ad cognitionẽ autem rerum consequendam tres illæ partes sufficiũt, Sophistica, Dialectica, & Demõstratiua; quum enim didicimus quomodo aliorum cauillationes soluendæ sint, quę nobis negotium facessere possent; & quomodo probabilibus argumentis rem leuiter comprobemus; ac demũ demonstrationem inueniamus, satis, & quantum fieri potest logicis instrumentis muniti ad uerũ con- C templationẽ accedimus, nec alio vllo logico instrumento indigemus. Sed si has quoque duas facultates spectemus, ad actionẽ potiùs, quàm ad cõtemplationem utilitas ipsarum pertinet, in agendis enim rebus uersantur, quæ est earũ subiecta materia, ut Aristot. de Rhetorica testatur in primo libro Rhetoricorum, & ut quisque totam artem Rhetoricam, ac simul Poeticam legens, & expendens facilè inspicere, & cognoscere potest.

Rhet. & Poetic. nõ sunt instrumenta philosophię cõtemplatiuæ.

Caput XIIII. quòd Rhetorica, & Poetica neque artium, neque moralis Philosophiæ instrumenta sint.

AD effectionem autem certum est has duas facultates nõ conferre, sic enim seruæ, ac ministræ essent artium effectiuarum, & sordidarum, quod dicere nõ debemus, quãdoquidem hæ omnes artes ignobiles,

Rhet. & Poet. nõ sunt instrumẽ. artiũ.

& homine ingenuo indignæ ab omnibus esse censentur; contra verò hæ duæ facultates maximo in honore apud omnes gentes habentur, vt non modò principibus, regibusq; conueniant, verùm etiam eos mirificè exornent, ac potentissimos reddant, præsertim ars Rhetorica, quod quidem non esset, si nulla earum esset utilitas, nisi ad sordidas artes, ita enim essent his artibus ignobiliores. Restat vt vel actiuæ tantùm philosophiæ instrumenta sint, vel ad nullam disciplinam sint vtiles; hoc quidem dicendum non est, quia si ad nihil conferant, inutiles omnino sunt, & nullo studio dignæ, & prorsus abijciendæ, nullo enim studio dignũ illud est, quod neque per se dignitatem habet, neq; ad aliud aliquid conducit. Ad actionem igitur solam utiles, proinde solius actiuæ philosophiæ instrumenta esse cogimur confiteri. Sed quum ea philosophiæ pars adhuc in partes secetur, vidédum est an earum omnium, an alicuius tantùm instrumenta sint; solet ea philosophiæ pars in tres partes diuidi, moralem, familiarem, & ciuilem; uel saltem in duas, si familiaris sub ciuili tanquam pars sub toto contineatur, quemadmodum familia quoque pars ciuitatis esse dicitur, qua de re non est in præsentia disputãdum, sat est si duas dicamus esse eius philosophię partes, moralem, qua quisque seipsum bonum reddere docetur, & ciuilem, qua alios. Si moralem spectemus, ad eam hæ duæ facultates nulla ratione utiles sunt, neque enim ad cognitionem moralis disciplinæ conducunt, neque ad actionem, quæ sequi cognitionem illam debet; ad cognitionem certè non conferunt, quia pro librorum moralium intelligentia si aliquo logico instrumento indigemus, illud satis supérque à tribus illis logicæ partibus subministratur, sophistica, Dialectica, & demõstratiua, seu omnibus, seu earum aliqua; hæ nanque uniuersè dicendo ad cognitionem omnem conferunt, siue sit in sciendis rebus, siue in agendis, siue etiam in efficiendis; ideò si omnes morales Aristot. libros legamus, nulla alia præter has tres Aristotelem usum esse comperiemus; nam si occurrat aliorum sententiæ expendendæ, in quibus aliquid cauillationis insit, per artis sophisticæ cognitionem illud soluit; si autem comprobanda sit ueritas, id facit aut inductione, aut syllogismo, eaq; potest uocari ratio Dialectica, si subiectam materiam respiciamus, quæ quum necessaria non sit, sed uariabilis, firmã demõstrationem non recipit; potest etiam proportione quadam uocari demonstratio, quum enim in ea disciplina firmior alia ratio non detur, potest per similitudinem, & pro subiectæ materiæ capacitate demonstratio appellari; nam ea est Dialecticę argumentationis utilitas, ut non solum sit præparatio ad sequentem demõstrationem, uel confirmatio demonstrationis præcedentis; sed quandoq; etiam subeat locum demõstrationis,

Rheto. & Poet. nõ sunt instrumenta disc. pli neq; moralis.

Dialecticæ vtilitas triplex.

D ubi uera demonstratio non datur. Doctrinam igitur, & cognitionem moralis disciplinæ spectando, ea nullo alio eget instrumento logico, quàm arte sophistica, & Dialectica, & modo quodam etiam demonstratiua; arte Rhetorica certè non eget, neq; Poetica, ut omnibus sana mente præditis per se manifestũ esse puto. Sed neq; ad benè agendum his egemus, quis enim unquàm arte oratoria ad semetipsum usus est, ut sibi persuaderet aliquid esse agendum? certè nullus; similiter neq; poemata scribit aliquis, ut ipse benè agat; imò nulla pars huius artificiosæ logicæ ad actionem aliquid confert, quia ut benè agamus non utimur logica artificiosa, sed naturali solùm. Quocirca id, quod in tertio capite sexti libri de moribus scribit Aristoteles, hoc modo est intelligendum, dicit ibi præter cognitionem moralis disciplinæ, quæ uniuersalium est, alteram requiri cognitionem particularem extra libros morales, si bona actio sequi de-

E beat; in libris enim moralibus, sicuti in qualibet disciplina docente, non alia pręcepta traduntur, quàm uniuersalia, & conclusiones uniuersales per syllogismos uniuersales colliguntur; sed nisi post illam uniuersalẽ cognitionem, quam in libris de moribus accepimus, alteram particularẽ per syllogismum particularem habeamus, nondũ benè agimus; oportet.n.ut conclusio uniuersalis in libris de moribus collecta fiat postea maior propositio syllogismi particularis, cui minorem particularem adijciendo statim particularem conclusionem colligimus, cuius cognitionẽ statim actio sequitur; ut si in libris de moribus didicimus intemperanter agere malum esse, & cibus suauis nobis comedendus offeratur, oportet illi maiori minorem addere huiusmodi, hunc comedere est intemperanter agere, colligemus illicò, ergo hũc comedere est malum; hinc sumitur ratio cur multi experiantur philosophi, & in morali disciplina

F optimè eruditi, praui tamen, & uitiosi, hi nanq; in scientia morali uniuersalem tantùm propositionem didicerunt, cuius cognitionem nulla sequitur actio, nisi minor particularis illi subnectatur; ideò Aristoteles minorem hanc actionis dominam appellat; illi itaque cognitionem quidem habent facultatis moralis, ea tamen cognitione non utuntur, quia uti est minorem particularem subijcere, quę sub illa maiore continetur, quare propositio illa uniuersalis est quidem illis cognita, sed in eorum animis otiosa manet, quia in agendo ea non utuntur, sed alia potius utuntur illi contraria, quæ est, quicquid delectat bonum est, sub hac minorem accipiunt actionis dominam, cibum hunc comedere delectabit, unde sequitur, ergo hũc comedere est bonum, quam conclusionẽ confestim actio sequitur. Quũ igitur omnis actio nostra à consilio, & electione proueniẽs pendeat ex huiusmodi syllogismo particulari, non propterea exi-

Omnis actio fit ex syllogismo particulari.

Cur dẽtur mores philosophi uitiosi.

existimandum est necessariam esse artis logicæ cognitionem ad benè agendum, siquidem syllogismum illum faciamus ut logica naturali vtentes, non ut artificiosa; nullius igitur partis logicæ artificiosæ cognitione egemus ad benè agendum. Cognoscere autem, & intelligere moralem facultatem, imò etiam scientias contemplatiuas possumus sine logica artificiosa, sicuti antiqui philosophi antequàm logica ars esset cōstructa philosophabantur; id tamen non esset sine magno labore, ac difficultate, ideò logica arte egemus ad utranque philosophiæ partem meliùs, ac faciliùs intelligendam. satis igitur demonstratum est Rhetoricā, & Poeticam moralis disciplinæ instrumenta non esse, quia neque ad eius cognitionem conferunt, neque ad actionem.

Caput XV. quòd Rhetorica, & Poetica solius ciuilis disciplinæ instrumenta sint, & quomodo.

RELINQVITVR sola ciuilis pars, cuius oporter instrumenta esse has duas facultates, si philosophiæ instrumenta appellari debeant; hoc igitur quomodo se habeat declaremus. In ciuili facultate, sicuti etiam in morali, duo cōsyderari possunt, cognitio, & actio; cognitio consistit in politicorum librorum intelligentia, quos vel Aristoteles, vel alius aliquis scripserit, ad quam adipiscendam si quo logico instrumento egemus, uel saltem adiuuamur, nullum profectò est præter eas tres logicę partes omni cognitioni inseruientes, Sophisticam, Dialecticam, & Demonstratiuam, quemadmodum de moralis quoque disciplinę cognitione dictum est; ideò Rhetorica, & Poetica ad Politicorum librorum intelligentiam nihil conferunt; remanet ut ad actionem, quę cognitionem illam insequitur, utiles sint; quod clarū fiet, si qualisnam sit ciuilis hominis actio declarauerimus; actio hominis ciuilis ab actione moralis in eo differt, quòd moralis ipse est, qui benè agit, ciuilis uerò facit, ut alij benè agant; moralis enim uult seipsum bonum reddere, ciuilis autem alios; quemadmodum igitur cognitio facultatis moralis principium est bonarum actionum in ipsomet cognoscente; ita cognitio facultatis ciuilis, quæ in ciuili homine est, & ciuitatem regente, principiū est actionum bonarum in ciuibus; quòd si ciuis aliquis ex cognitione moralis disciplinę, quam ipse habet, benè agit, id facit quatenus est moralis, nō quatenus à ciuili homine regitur; quare ciues benè agere ex bono gubernantis regimine nihil aliud est, quàm eorum actiones pendere ex cognitione, quæ est in alio, nempè in ipso ciuili homine gubernante. Sunt igitur Rhetorica, atq; Poetica facultates instrumentales, quibus homo ciuilis ad agendum utitur, idest

Actio hominis ciuilis ab actione moralis in quo differat

Rheto. & Poet. sunt in-

A ad ciues bonos efficiendos, cum hoc tamen discrimine, quòd arte Rhetorica per semetipsum utitur, Poetica uerò per alios, ipse enim artificiosa oratione persuadet ciuibus ut boni sint, in genere quidem deliberatiuo persuadet ea, quæ commoda, & honesta Reipub. futura sint; in iudiciali iudicibus persuadet vt iustè iudicent; in demonstratiuo autem bonos laudādo ad eorum imitationem alios compellit, & prauos uituperando ab eorum imitatione auditores retrahit. Poetica uerò arte per alios utitur, non per se, nam orator quidem esse debet, si sit optimè gubernaturus, non tamen poeta, neque mimus; sed leges statuit quinam poetæ, & qualia poemata in ciuitate recipienda, quæve reijcienda sint; quæ nanque poemata ad morū conformationem conferūt, admittit, quæ uerò mores corrumpunt, ea abhorret, & reijcit; hac ratione per poetas, & per poemata mores ciuiū corrigit; possunt enim homines ad benè agendum trahi tū uerbis, tum factis; verbis quidem B trahuntur ab oratore persuadente; factis autem à poeta, qui ficta eis facta proponit, fictasque actiones, ut eas imitentur, si bonæ sint, caueant autem, si malæ. Verùm aduersus hęc obijcere quispiam posset, non uidentur hæ duæ facultates hominis ciuilis instrumenta esse, quum ad ciuium bonitatem tanquàm ad finem non dirigantur, nam ea est Rhetoricæ artis natura, vt æquè utranque partem persuadere doceat, ut ait Aristoteles in 1. lib. de arte Rhetorica, ubi dicit nullam esse aliam disciplinam, quę æquè contraria respiciat, nisi has duas, Dialecticam, & Rhetoricam; ergo docet ratione persuadendi tam bonum, quàm malum; itaque si ciuilis homo bonitatem, non prauitatem ciuium quęrit, Rhetorica eius instrumentum dici non potest, quum utranque persuadere aptā sit. similiter neque ars Poetica, nullus enim alius esse uidetur poematū scopus, quàm delectatio, quum C ab omnibus propter uoluptatem legantur, & audiantur, imò aliqua circunferuntur poemata ita obscœna, ut mores maximè deprauare queant, tantum abest ut deprauatos corrigant: propterea Plato in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate repellit, & acerrimè in eos inuehitur. Responsio ad hæc ex ipsis Platone, & Aristotele sumitur, nam Aristoteles in principio primi libri Rhetoricorum dicit Rhetoricam aptam quidem esse persuadere tam bonum, quàm malum, proprium tamen, & germanum eius finem esse iusta persuadere, non iniusta; ea nanque est Rhetoricæ artis natura, ut, si mulatq; constituta est, ea uti possimus & ad bonum, & ad malum, hęc enim est conditio ab ea inseparabilis, quāuis inuenta sit propter bonū, non propter malum; quod idem inquit Aristo. in alijs multis bonis euenire, ut in corporis robore, in sanitate, & in diuitijs, bona enim sunt, & bonū finem respiciunt, ea tamen est ipsorum

strumēta ad actionē ciuilis hominis con

Solutio

Finis Rhetoricæ est bonum persuadere.

natura ut in malum quoq; uſum uerti poſſint; D his enim vti poſſumus ad necandos homines, ad ſtupra, ad raptus, ad patriæ libertatem opprimendam: ita artifices arma, & gladios efficiunt, quæ tum ad bonum, tum ad malum trahi poſſunt, fiunt tamen propter bonum, non propter malum; ideò dicit Ariſt. eum, qui talibus vtatur ad malum, abuti potiùs, quàm vti. Ita qui arte Rhetorica vtitur ad perſuadenda iniuſta, abutitur illa arte, quia vera Rhetorica non reſpicit niſi bona & iuſta. Hæc Platonis quoque ſententia fuit, qui in Gorgia dicit, Rhetoricæ artis vſum in ciuitate non eſſe alia ratione admittendum, quàm vt animos ciuium bonos, ac iuſtos reddat; deinde in fine eiuſdem libri inquit, qui aliter vtitur arte Rhetorica, quàm vt animos ciuium meliores faciat, is non vera Rhetorica vtitur, ſed adulatoria quadam arte. Idem de Poetica dicendum eſt, eius enim ſcopus naturalis eſt vtilitas, & morum correctio, & affectionũ purgatio; ſed adiecta eſt etiam delectatio, vt homines ad hanc utilitatem percipiendam allicerentur; ideò rectè poeta dixit ʒ & prodeſſe uolunt, & delectare poetæ ʒ quod ita intelligendũ eſt, ut præcipuè ſpectetur utilitas, delectatio ſecundariò, & propter utilitatē, non propter ſe. Quoniam autem in poematibus delectatio cum vtilitate eſt commiſcenda, hinc factum eſt vt multi arte Poetica abutētes poemata componerēt, quæ delectationem abſq; vlla utilitate præberent; hi nanque adulterini poetæ prætermiſſo præcipuo huius artis ſcopo ſecundarium ſolum reſpiciunt, qui per ſe, & ſine altero quærendus non eſſet. Hæc fuit Platonis opioio, qui in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate reijciendos eſſe uoluit; contra uerò in Sympoſio eos laudibus ad cœlum fert, & prudentiæ, ac uirtutum genitores appellat: quum igitur dicendum non ſit tantum philoſophum ſibi aduerſari, fateri oportet eum de ueris poetis loqui dum eos uocat uirtutum ge- F nitores, hi nanque utilitatem ſpectatorum quærentes eorum animos bonis moribus, & uirtutibus imbuunt; ubi uerò in eos innehitur, & à ciuitate pellit, de falſis poetis loquitur, qui arte Poetica abutuntur, dum ſolam delectationem ſine ulla utilitate reſpiciunt, moresq; auditorũ corrumpunt. Idem ſignificauit Ariſtoteles in libello de arte Poetica in definitione Tragœdiæ, dum dixit ʒ Tragœdia eſt imitatio actionis illuſtris per miſericordiam, & metum huiuſmodi perturbationes purgans ʒ exprimit enim finem, & ſcopũ Tragœdiæ ijs uerbis ʒ huiuſmodi perturbationes purgans ʒ quemadmodum autem Tragędię, ita & aliorum poematum ſcopus eſt affectiones animi purgare, & mores corrigere. Ad hunc igitur finem quũ & ars Poetica, & ars Rhetorica dirigantur, rectè dictum eſt eas eſſe inſtrumenta, quibus homo ciuilis utitur ad ciues bonos efficiendos.

Finis Poeticę & Rhetor. correctio.

Plato.

Ariſtoteles.

D *Caput XVI. Quòd Rhetorica, & Poetica ſint partes logicæ.*

RHETORICAM, & Poeticam eſſe inſtrumenta philoſophiæ, & cuiuſnam partis inſtrumenta ſint oſtendimus, at nondum manifeſtum eſt eas eſſe partes logicæ; nam ſi diſciplinam aliquam eſſe inſtrumentalem conſtet, non continuò ſequitur eam logicam eſſe. Hoc igitur, quod à nemine adhuc benè intellectum fuit, eſt à nobis cum diligeotia declarandum. Iam abundè docuimus quid ſit logica, & quæ ſit ipſius natura, docet enim ratiocinari, & diſcurrere à noto ad ignotum; ideò dicta eſt λογικὴ tanquàm à ratione, & diſcurſu, non tanquàm ab oratione; & illi rectè faciunt, qui eam rationalem uocant, & diſtinguũt à ſermocinalibus diſciplinis, cuiuſmodi eſt Grammatica; in errore tamē ſunt dum Rhetoricam, & Poeticā inter ſermocinales collocant, quum E ſint potius ratiooales, & partes logicæ; quod quidem de ipſa Rhetorica ita perſpicuum eſt, ut mirandum profectò ſit quomodo uiri in hac facultate uerſatiſſimi hac in re lapſi ſint. De Poetica uerò ita obſcurum eſt, & explicatu difficile, ut equidem excuſandos omnes eſſe cenſeam, quòd hoc cognoſcere non potuerunt. Quum igitur demonſtrandum à nobis ſit has duas facultates eſſe rationales, in memoriam reuocandum eſt id, quod paulo ante docuimus, totam logicam in duas principes partes ſecari, unam communem, & uniuerſalem, alteram uerò particularem, quarum utraque uocatur logica, quia normam ratiocinandi, ac diſcurrendi tradit; pars enim uniuerſalis docet ipſam ratiocinationis formam, particularis uerò docet diuerſos eius uſus, ut ad alium, & alium ſcopum diſcurſu uti uolentes ſciamus cui materię, ideſt quibus propoſitionibus ea forma applicanda ſit, ipſasq; propoſitiones, quando opus fuerit, F inueniamus, & in promptu habeamus. In hac logica particulari locandæ ſunt Rhetorica, & Poetica, propterea quòd à parte uniuerſali formam argumentationis ſumentes docēt certum quendam eius uſum per applicationem ad certam materiam; quemadmodum & ars demonſtrandi, & Dialectica, & ſophiſtica faciũt; quod quomodo ſe habeat in utraq; ſeparatim demōſtrandum eſt, priùs quidem in Rhetorica, deinde etiam in Poetica.

Logica dicta eſt à ratione, non ab oratione.

Rhet. & Poet. quomodo ſint partes logicæ particularis.

Caput XVII. Quomodo Rhetorica ſit pars logicæ, & in quo differat à Dialectica.

RHETORICAE facultatis natura in eo eſt cōſtituta, ut doceat in omni re propoſita omnia argumēta ad perſuadēdum idonea excogitare, & inuenire; ergo ſi Dialectica non alia rōne eſt pars logicæ, q̄ quia docet certũ quendam ſyllogiſmi uſum, ſumit.n. ex prio-

prioribus Analyticis syllogismum, eumq́ue applicat ad disputandum in omni materia; si & ars demonstrandi, quia docet alium quendam syllogismi usum, docet enim quomodo in materia necessaria scientiam pariat; eadem prorsus ratione etiam Rhetorica est alia pars logicæ, quia docet alium quendam syllogismi usū, nempè quomodo per syllogismum materiæ ciuili applicatum persuadeamus alijs quicquid uoluerimus. Sunt igitur hæ omnes ueluti sorores, & eiusdem matris filiæ, ex qua sumunt singulæ communem illam argumentationis formam, eamq́ue ad statutum cuique finem dirigendo, & conuenienti materiæ aptando ita argumentationibus uti docent. Quisque igitur sanæ mentis rem hanc diligenter consyderans non negabit Rhetoricam partem logicæ esse, nam qui hoc inficietur, debet eadem ratione inficiari artem demonstrandi, & Dialecticam, & sophisticam logicæ partes esse. Sed aduersus hæc uideo obiectionem, quā adducere aliquis posset, & quæ alios in errorem duxit, dicūt enim Rhetoricam similem quidem logicæ esse, at non partem logicæ, quum sit sermocinalis potiùs facultas, quàm rationalis, docet enim sermone ornato uti, & figuris locutionis, quòd à logica est prorsus alienum, & Grammaticæ potiùs naturam sapere uidetur. Soluit hanc difficultatē Aristoteles in principio primi libri de arte Rhetorica, ubi dicit oratoriam artem in argumentationibus consistere, quas etiam ipsius orationis corpus esse asserit; Rhetores autem suorum temporum reprehendit, qui prætermissa parte argumentatiua ea solum docebāt, quæ extranea erant, & aliena ab huius artis natura, ut est elocutio, & perturbationum commotio, quæ quidem in orationibus admittenda non essent in ciuitate benè gubernata, quemadmodum in Areopago non admittebantur; admittuntur tamen propter mores hominum deprauatos. Quare apud Aristotelem sola argumentatio naturam oratoriæ artis cōstituit; affectionum autem commotio ab ipsa penitus aliena est, licèt in usu sit propter mores ciuitatum corruptos; elocutio autē est saltem accidentaria, & secūdariò respicitur; cuius ratio manifesta fiet, si discrimen inter Rhetoricam, & Dialecticam declarauerimus, de quo omnino dicendum nobis est, si Rhetoricæ artis natura sit plenè intelligenda. Hac de re dubitare aliquis posset, neque sine ratione, uidentur enim hæ duæ facultates in eadem materia uersari, uidelicet probabili, & contingente, quæ esse, & non esse potest, & Aristoteles in primo libro Rhetoricorum dicit Rhetoricam, & Dialecticam esse facultates, quæ docēt in omni re proposita rationes excogitare; locis quoque argumentorum ijsdem utuntur; idcirco Rhetorica superuacanea esse uidetur, quum Dialectica eandem operam præstet, potest enim orator argumen-

Obiectio.

Solutio

Natura Rhetoricæ in argumētando cōsistit.

Rhetoricæ, & Dialecticæ discrimē.

D tis Dialecticis persuadere quicquid uult; quòd si hæc uocatur ars oratoria, in nominibus solūmodò discrimen est, itaque non erit Rhetorica alia logicæ pars præter illas tres iam declaratas, quum reipsa à Dialectica non distinguatur. Complures rem hanc consyderantes dicere solent maiorem esse inter has duas artes similitudinem, quàm dissimilitudinem; nam in materia conueniunt, quia utraque in materia probabili uersatur, & apta est in utranque partem argumentari in omni re proposita, & utuntur ijsdem locis argumentorum: differunt autem, quòd Dialecticus æquè in omni materia uersatur, orator uerò magis in materia ciuili, quàm in alijs; præterea Dialectica breuiter argumentationem absoluit, quia sine ullo uerborum ornatu, sine ulla amplificatione argumentum proponit; Rhetorica uerò adhibet elocutionis ornamenta, & argumentationem dilatat; quem enim syllogismum Dialecticus nudum
E profert, eum orator amplum, ac dilatatum facit, ut forma syllogismi primo aspectu non cōspiciatur; quo fit ut eundem syllogismum ex eisdem propositionibus constantem & Dialecticum, & oratorium appellare liceat; Dialecticum, si nudus formetur; oratorium uerò, si auctum, & dilatatum proferamus; propterea Zeno harum facultatum conuenientiam, ac differentiam significare solebat manu clausa, & aperta; eadem enim est manus, quæ nunc clausa, & ad paruum spatium restricta est, & quæ mox aperitur, & extenditur. Hæc sunt, quæ de similitudine, ac dissimilitudine harum duarum artium ab alijs dicta inuenio; nemo tamē harum artium naturam, ac differentiam cognouit; quædam enim secundaria in medium afferunt, & primariam differentiam prætermittunt, quæ non aliunde, quàm ex fine sumenda est, eā postea reliquæ omnes consequuntur. Ego igitur discrimen in hoc puto esse constitutum, quòd
F Dialectica cognitionem respicit, Rhetorica actionem; Dialecticus enim argumentatur ut ille, qui audit, aliquid cognoscat, & credat, non ut agat; orator uerò ut auditores aliquid agāt, nam Dialecticus syllogismus instrumentum cognitionis est, oratorius uerò actionis; quo fit ut orator præter argumenta ornatum quoque locutionis adhibeat, quod Dialecticus non facit, nō uult enim Dialecticus aduersarium oratione ad agendum compellere, sed uel aliquā rei opinionem in animum eius imprimere argumentando, uel ipsum uincere ut nequeat respondere, quod simplici syllogismo facit. Sed quando uolumus alicui persuadere ut aliquid agat, maiorem efficacitatem argumentationi addere oportet, idcircò ornatiore oratione utimur, ut auditores libentiùs audiant, & ex audiendi delectatione faciliùs persuasionem recipiant: ob eandem causam animaduertit orator ut omnia missa faciat, quæ auditoribus tędio,

ac fa-

Aliorū opinio.

Zeno

Confutatio.

Opinio propria

Cur orator enthimemate utatur.

ac fastidio esse possint, ideò solet non integro, sed truncato uti syllogismo, quod enthymema dicitur; ut plurimùm enim contingit ut nota sit altera propositio, quam omittit orator, quũ certò sciat auditorem mente illam subintelligere, fastidio enim afficit dum res notas commemorat, ut si hoc syllogismo uti oporteat, omnis homicida est interficiendus, hic est homicida, ergo hic est interficiendus, necessarium fermè est ut uel propositio maior, uel minor nota sit iudicibus, & concessa etiam ab aduersario, nam si aduersarius factum homicidium neget, maiorem admittit, in qua non est posita ulla altercatio; sed negat minorem, ideò sola minor ab oratore pronuntiatur, & corroboratur; quòd si factum confiteatur aduersarius, iustè tamen factum dicat, minorem concedet, maiorem negabit, scilicet omnem homicidam esse capite mulctandum; orator itaque maiorem exprimet, minorem silentio præteribit. Alia quoque est ratio cur frequentior sit apud oratorem usus enthymematis, quàm integri syllogismi, uult enim per alterius propositionis omissionem laudare auditores, & ab eis hac ratione beneuolentiam captare; eos nanque significat expertos, & eruditos uiros esse, & qui multa noscant, quæ ipsis enarrare non opus sit. Præterea si uult orator persuadere auditoribus ut aliquid agant, debet propositiones assumere eis cognitas, quia ex ignotis nulla fit persuasio; ideò propositiones accipit in rebus agendis, & in materia ciuili, non in materia naturali, uel mathematica, index enim scientiarum ignarus esse existimatur; at Dialecticus, quum aptus esse debeat ad disputandum cum omnibus tam ignaris, quàm eruditis in qualibet disciplina, nulli certæ materiæ est addictus, sed in omnibus æquè uersatur. Neque propterea prohibetur orator ne aliqua propositione utatur è scientijs contemplatiuis desumpta, si opus fuerit, & eam possit paruo negotio auditoribus explicare, ut intelligatur; quo fit ut tanto melior sit orator, quanto eruditior fuerit in pluribus, aut etiam omnibus disciplinis; sed rarò id euenit, & ferè ex accidenti, & satis esse uidetur si in morali, & in ciuili facultate sit eruditus, & agendarum rerum multam habeat experientiam, in hac enim materia potissimùm uersatur, quia omnes causarum status in hac materia cõsistũt, in hac conclusiones omnes ad demonstrandũ proponuntur, quare ex eadem materia propositiones quoque, & argumenta sumuntur. Hac igitur differentia constituta inter eas duas facultates, quòd una cognitionem respicit, altera actionem, manifestum est ex ea una tanquã ex fonte reliquas omnes deriuari; ea uerò prætermissa, ut prætermittere alij uidentur, discrimen harum facultatum nondum cognosci; nã siquis ornato sermone, & amplificationibus utens aliquod naturale theorema communibus argumentis demonstraret, non propterea diceretur orator, sed potiùs Dialecticus, quia nullam actionem respiceret, scopus enim non esset ut illi, qui audiunt, agant aliquid, sed ut intelligant, & cognoscant; amplificationibus igitur, & ornamentis elocutionis uti non est artе Rhetorica uti, nisi præcipua differentia adsit, quæ ex fine sumitur; certum est enim sub nullo causæ genere eam orationem contineri, quæ in theoremate naturali demonstrando uersetur. Similiter si quis restricta, & simplici argumentatione utatur in senatu in aliqua cõsultatione, uel coràm iudicibus in accusatione, aut defensione, absque ullo sermonis ornatu, absque ulla amplificatione, non propterea dicetur Dialecticus, sed orator, & Rhetorica arte utetur, quoniam actionem respicit, non solam cognitionem. Patet igitur non esse necessariã, neque perpetuam inter has duas artes differentiam illam, quæ per manum clausam, & apertã significatur; sed eam esse præcipuam, & essentialem, quæ in fine, & scopo utriusque posita est, ex qua illa altera tanquàm secundaria deducitur; etsi enim orator simplici quoque argumentatione persuadere potest, tamen efficacior fit argumentatio si locutionis ornamentis, & uerborum apparatu fulciatur: Dialecticus uerò his ornamentis uti non prohibetur, attamen quum actionem non spectet, sed solam cognitionem, nullo eorum auxilio indiget; proinde hæc omnia tanquàm superuacanea negligens simplici, ac nuda argumentorum expositione uti satis habet.

Secunda ratio.

Propria Rhetoris est materia ciuilis.

Differentia a Zenone significata non est necessaria.

Caput XVIII. Confirmatio eorum, quæ dicta sunt, per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in primo libro Rhetoricorum.

Hæc omnia, quæ de Rhetorica diximus, comprobari possunt testimonio, & authoritate Aristotelis in primo libro Rhetoricorum, ubi & similitudinem, & dissimilitudinem notat inter Rhetoricam, & Dialecticam ratione materiæ, dum dicit utranque aptam esse de omni proposita disserere, & æquè in utranque partem argumẽtari; postea uerò materiam Rhetoricæ declarans inquit Rhetoricam constare ex logica, & ciuili facultate, nam ex logica formam sumit argumentationis, ex scientia autem ciuili materiam; itaque significat non simpliciter omnẽ rem propositam materiam esse Rhetoricæ, sed omnem rem propositã, quæ ad humanas actiones pertineat; qua in re ipsam à Dialectica differre certum est; Dialectica enim simpliciter de omni re proposita disputare apta est; Rhetorica verò de omni agenda re proposita, agendarum nanque rerum non unum est genus, sed plura, de quibus omnibus disserere aptus est orator; hoc igitur dissimilitudinem quidem notat

Quòd Rhetorica in sola ciuili materia uersetur.

notat in materiei amplitudine, sed cum propor- A tionali quadam similitudine; illa enim de omni re proposita, hęc autem de omni re in agendis proposita, disserere apta est; sed in modo sunt penitus similes, quia utraque in sua materia ita uersatur, ut sit æquè parata utranque partem tueri. Ex eo autem quòd Rhetorica in agēdis rebus uersatur, colligimus finem ipsius actionem esse, nam si cognitionem spectaret, non minùs in alijs rebus, quę sub cognitionem cadunt, uersaretur. Sed non obscurè finem hūc significauit Aristoteles, dum dixit scopum oratoris esse persuadere, eius autem officium esse appositè dicere ad persuadendum, nomen enim persuasionis ad actionem refertur, si benè eius uim perpendamus. Hinc sumi potest facilis solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, nec tamen ab ullo benè soluitur; dubium est aduersus definitionem Rhetoricę ab Aristotele traditam in secundo capite primi libri Rhetoricorum, dicit enim Rhetoricam es- B se facultatem quandā inspiciendi in unaquaque re omnia, quę ad persuadendum conferāt; quę quidem definitio uidetur esse uitiosa, quū etiam Dialecticę cōpetat, ut Aristoteles priùs declarauerat: propterea non defuerunt qui dixerint Aristotelem ita has duas facultates ibi coniunxisse, ut ne in definitione quidem Rhetoricæ uoluerit eam à Dialectica separare, sed definitionem communem tradiderit. Quam sententiam nullo pacto admittere debemus, et si enim Aristoteles antea de earum similitudine plura dixerat, tamen eas semper ut duas nominauerat, non ut unam, & eandem facultatē; & mox solius Rhetoricæ definitionem tradendam proponit nulla facta Dialecticæ mentione; quocirca ea definitio Dialecticam complecti non debet. Prçterea licèt Aristoteles in prędente parte de sola earum duarum facultatū similitudine locutus fuerit, tamen earum quoque diuersitatem, ac dissimilitudinem tetigit, C quamuis eam non declarauerit, nempe in ipso eius libri initio quando dixit Rhetoricam Dialecticę ἀντίστροφον esse, quæ uerba proculdubio ad similitudinem solam declarandam ab Aristotele prolata fuere, omnia enim, quæ postea dicuntur, ad solam similitudinem pertinent; & ipsemet Aristoteles mox seipsum declarat, dum dicit Rhetoricam esse similitudinem Dialecticę, & subdit ⟨ ut priùs dictum est ⟩ significans initium libri, ubi eam ἀντίστροφον appellauerat; attamen hæc uox simul etiam dissimilitudinem notat, quicquid enim alicui simile dicitur, est simul dissimile, & aliqua in parte discrepans, nam si in nullo differret, idem potiùs uocaretur, quàm simile; dum igitur similem dicit, significat esse aliam, & ab ea diuersam facultatem; ideò rectè Alexander interpretatus est, ἀντίστροφον, id est ἰσόστροφον; rectè etiam M. Tullius dixit, ἀντίστροφον, hoc est ex altera parte respondens; Aristoteles enim significare uoluit quandam inter has duas facultates proportionalem conuenientiam, ut ex earum similitudine naturam Rhetoricę per Dialecticam declararet; ideò rectè etiam aliqui dixerunt ἀντίστροφον ibi significare ἀνάλογον, & proportione quadam respondentem, licèt hanc proportionem non cognouerint; ea autem est huiusmodi, quòd sicuti Dialectica cognitionem respiciens se habet in rebus omnibus, ita Rhetorica actionem spectans se habet in materia ciuili, & in omnibus rebus agendis; ut enim Dialectica in illis, ita Rhetorica in his de omni re proposita disserere, & utram uoluerit partē tueri apta est, illa quidem cognitionis gratia, hæc uerò actionis, in his enim scopis ipsarum discrimen constitutum est: propterea potest in materia ciuili disputatio fieri, quę non oratoria, sed Dialectica nominanda sit; ut si aliqui contendant utrum sit maius malum intemperantia, an incōtinentia; seu utrum Imperatori Romano melius sit aduersus Turcas bellum gerere, an cū ijs pacem inire; neque actionem ullam respiciant, quæ hoc certamen sequatur; non est oratoria disputatio, sed Dialectica; non enim ex sola materia ciuili dicitur argumētatio oratoria, sed ex fine, quando alijs persuadere uolumus ut aliquid agant; neque diceretur Dialecticus de omni penitus re proposita, & in omnibus disciplinis posse disputare, nisi etiam in materia ciuili daretur Dialectica disputatio. Illud uerò in illa dictione ἀντίστροφος cōsyderandum est, quòd licèt ad similitudinem declarandam prolata sit ab Aristotele, tamen ipsa diuersitatem quoque significat propter illam particulā, ἀντί, quare nullam aliam similitudinem uult ibi significare Aristoteles, quàm proportionalem, hęc autem cum dissimilitudine, & diuersitate semper coniuncta est; Aristoteles autem ipsam discrepantiam non declarat, quia de sola similitudine loquitur, ut naturam Rhetoricę declaret; atqui certum est ea, quæ ita proportione, & analogia similia sunt, essētia, ac definitione unum esse non posse; non potest igitur definitio Rhetoricę Dialecticam complecti, nisi reprehensione digna, ac uitiosa sit. Hac itaque responsione reiecta ego dicendum puto per uerbum ⟨ persuadere ⟩ distingui Rhetoricā à Dialectica, proinde Dialecticam sub illa definitione non contineri; quoniam in illo uerbo insita est uis quædam, quę actionem respiciat; dicimus enim alicui esse persuasum, quādo eò ductus est ut ita agere uelit; dialecticum uerò disputantem nō dicimus uelle aduersario persuadere, quia non uult eum hortari ut agat, sed dicimus uelle uincere, uel opinionem quādam rei in eius animo gignere; itaque persuadere est efficaci oratione ad agendum compellere, quod Oratoris est proprium, & Dialectico non conuenit. Probare autem id possumus per

ea,

Oratoris scopus, & officiū.

Dubiū contra definitionem Rhetoricæ.

Solutio quorundam.

Impugnatio.

Solutio propria

Verbū persuadere spicit actionē.

ea, quę ab Aristotele ibi dicuntur in ipsa persuasionis diuisione, dicit enim persuasionem tribus modis fieri, argumentis, morata oratione, & perturbationum commotione, at certum est moratam orationem, & affectionum commotionem non ita persuadere ut probent aliquid, & cognitionem rei pariant, sed quia ad id agendum inducunt, quod ab oratore desyderatur; persuasio itaque hoc respicit, ut alios ad actionem trahat. Sunt etiam maximè perpẽdenda uerba Aristotelis in secundo capite primi libri Rhetoricorum, quando dicit Rhetoricam esse ueluti quoddam παραφυὲς Dialecticę, & politicæ disciplinæ; dicitur enim apud Græcos παραφυὲς uirgultum paruũ arbori adnatum ex eadem radice; adnascitur itaque Rhetorica Dialecticæ tanquàm paruum uirgultũ arbori magnæ, quia Dialectica æquè materiam omnem complectitur, proinde magna arbor est; Rhetorica uerò in sola ciuili materia uersatur, ideò uirgultum paruum dicitur habita materię ratione; propterea non est intelligendum, ut multi intelligunt, Rhetoricam ex Dialectica tanquàm ex matre nasci; sed ex eadem radice, & ex eadem matre exoriri, ex qua & dialectica nascitur, sic enim conueniens est Aristotelis comparatio, quæ illo modo intellecta incõgrua esset; uirgultum enim ex arbore magna non nascitur, sed ex eadem radice & arbor magna, & uirgultum paruum deriuatur. Communis igitur radix, & communis mater est logica uniuersalis, unde hæ duæ filiæ prodeunt, æquales quidem participatione communis formæ, quam materiæ applicant; sed non ęquales ratione ipsius materiæ, quemadmodum diximus. Quoniam autem dixerat Aristoteles Rhetoricam esse uirgultum adnatum Dialecticæ, & ciuili scientiæ, subiungit eam non esse propterea appellandam ciuilem, neque partem ciuilis disciplinę, ut denotaret Rhetoricam non sumere à ciuili nisi materiam, nominatio enim non à materia sumitur, sed à forma; quanuis igitur materiam ciuilem sumat, non est tamen ciuilis, ut quosdam dicit existimasse; sed est logica, quia formam habet logicam ex logica uniuersali desumptam, & ciuili materiæ applicatam: Ideò subiungit Aristoteles ipsam esse μόριον, καὶ ὁμοίωμα Dialecticę, et eius naturam Dialecticę potiùs, quàm ciuili similem esse significaret; pars autem logicæ potiùs, quàm Dialecticæ dicenda est, nisi modo quodam ratione materiæ, quoniam materia Rhetoricę est pars eius materiæ, in qua uersatur Dialectica; ideò Aristoteles quasi corrigens subiungit ξ καὶ ὁμοίωμα ξ est enim Dialecticæ similitudo potiùs, quàm pars, tum quia eius soror est, & una ex partibus logicę, & eadem argumentandi ratione, ac forma utens, tum etiam quia similem habet naturam, & argumentandi potestatem, eique proportione quadam respondet, ut dictũ

Rhetorica est παραφυὲς Dialecticę.

D est. Quomodo igitur Rhetorica sit pars logicę, & à Dialectica differat, manifestum est; quòd autem ab alijs tribus memoratis logicæ partibus distinguatur, ita conspicuum est, ut declaratione non indigeat.

Caput decimumnonum, De Poetica quomodo sit pars Logicæ.

DE Poetica uerò arduum negotium nobis proponitur, quomodo enim sit pars logicæ non modò nullus hactenus declarauit, sed res ipsa per se quã maximè difficilis explicatu est; Auerroes quidem, etsi inter partes logicę eam ponit, nullam tamen huius sententiæ rationem, vel declarationem adducit. Simplicius uerò in præfatione sua in librum Categoriarum partes logicæ recensens nullam Poeticæ mentionem facit. Et Ammonius eodem in loco, licèt Poeticam

E inter logicas artes nominet, dubiè tamen, & ex aliorum potiùs, quàm ex propria sententia loquitur, nam eius uerba hęc sunt ξ &, ut aliqui uolunt, quæ de Poetica arte scribuntur ξ rẽ igitur dubiam, & difficultatis plenam esse cognouit. Ad hanc quæstionem uidetur fortasse posse responderi Poeticam eadem ratione logicã esse, qua Rhetoricam quoque inter logicæ partes collocauimus; sumit enim è logica uniuersali instrumenta logica, ijsque in poematibus utitur ut mores hominũ corrigantur, nam interlocutores enthymemata, & exempla adducunt, ut persuadeant, quemadmodum & oratores; idque uidetur significasse Aristoteles in tertio libro de arte Rhetorica, quando dixit Poeticam priùs inuentam fuisse, quàm Rhetoricam, & ex ea Rhetoricam emanasse; eadem igitur, quam diximus, ratione utranque logicam esse oportet, quòd quemadmodum oratores, ita & interlocutores enthymemata, & argumentationes faciant.

Apparens opinio de Poetica quomodo sit pars logicæ.

F Hoc tamen minimè uerum est, licèt uerisimile esse uideatur, non enim ex usu syllogismi ars logica nominatur, sed ex regularum traditione ad usum syllogismi, & argumentationis pertinentium; omnes quidem scientię, & artes argumentationibus utuntur, nec propterea sunt partes logicæ, sed illę solùm, quę de constructione, ac de usu ipsius syllogismi regulas, & præcepta tradunt; at uerò ut ars Rhetorica arti Poeticæ, ita oratio poemati proportione respondet; oratio quidem non est ars logica, sed usus potius artis logicæ; illa nanq; est ars logica, quæ de oratione componenda regulas docet: igitur neque poema est pars logicæ, quum sit usus artis potius, quàm ars; sed illa, quę de scribendo poemate pręcepta tradit, & ars Poetica dicitur, rectiùs, & conuenientiùs pars logicæ artis nuncupari potest. De hac itaque difficultas integra manet quomodo logica dici possit, nam Rhetorica ideò logica est, quia

Cõfutatio.

de

de usu enthymematis, & exempli in orationibus regulas tradit; sed Poetica nihil docet, quod ad constructionem, uel ad usum logicorum instrumentorum pertineat, quum eius natura nō in argumentatione, sed in imitatione consistere uideatur; quanuis igitur in poematibus argumentationes fiāt, ipsa tamen ars poetica nullam regulam de argumentationibus tradit, sed solùm de diuersorum hominum moribus, & affectionibus imitandis. Quòd verò Aristoteles dixerit Poeticam priùs inuentam fuisse, deinde ex ea eductā esse Rhetoricam, id de elocutione intelligendum est, priùs enim poetæ limata locutione, & figuris uti cęperunt, deinde oratores hęc ex poematibus desumpserunt; quod autem ad enthymematum locos, & ad argumētationes attinet, nihil prorsus ars Rhetorica à Poetica sumpsit; quare nulla adhuc ratio apparet cur Poetica possit logica, uel pars logicæ appellari. Dicam ego quid in re difficillima inuenire potuerim, idque alijs expendendum, & corrigendum relinquam. Duo sunt logica instrumenta, syllogismus, & inductio, quæ, dum ad actiones diriguntur, uocantur enthymema, & exemplum; dum enim syllogismo persuadere alicui uolumus ut aliquid agat, alteram propositionem dimittimus, & enthymema facimus, ut antea dictum est: exemplum autem est inductio imperfecta, ut Aristoteles docuit in secūdo libro Priorum Analyticorū, & ab inductione in eo differt, quòd inductio à singularibus ad vniuersale progrediens in ipso vniuersali cōquiescit; at exemplum à singularibus transiens ad uniuersale non desinit in vniuersali, sed ab eo descendit ad aliud singulare simile primis; quoniam igitur actiones sunt rerum singulariū, exemplum in agendis rebus magis locum habet, quàm inductio, quę ad uniuersalium cognitionem dirigitur. Horum duorum instrumētorum præcipuum est enthymema, siue syllogismus; secundarium uerò, & minus efficax exemplum, siue inductio; propterea de illo plura, de hoc pauciora in libris Analyticis ab Aristotele dicuntur. In utrinsque instrumenti usu uersatur Rhetorica, ideò manifestissimè logica est: Poetica uerò quum omisso instrumento præcipuo usum alterius doceat, exigua, & obscura logicæ pars est; nam dimisso enthymemate tota in usu exempli tradendo occupatur; nō equidem illa exempla intelligo, quæ ab interlocutoribus proferuntur, possunt quippe etiam enthymemata dicere, de quibus nulla præcepta in Poetica arte traduntur; sed hominum mores, & affectiones, & actiones, quę in poematibus introducuntur, exempla sunt, quæ imitanda, uel euitanda spectatoribus proponuntur, ficta quidem à poetis, tamen apta ad mores hominū corrigendos. Propterea alius est apud oratores, alius apud poetas exemplorum usus, nam oratores uerbo exemplis utuntur, poetæ verò non

Opinio propria

Oratores, & Poetæ discri.

A uerbo, sed re exempla ficta ob oculos spectantium ponunt, ut persuadeant bonos esse imitandos, prauos autem abhorrendos, ac fugiendos: itaque solum argumentationis assumptum à poeta proponitur non uerbis, sed factis, consequens autem ipsi auditores, & spectatores colligunt, quo ad benè agendum trahuntur; poetarum ueiò, & interlocutorum uerba non sunt argumentationes, quæ debeant alios hortari ad benè agendum, sed sunt signa indicantia personarum mores, & affectiones, quas poeta imitatur, ut fictæ illæ affectiones, & ficti mores, & fictę actiones exempla sint, quæ alij vel sequantur, vel fugiant. De huiusmodi exemplorum usu in arte Poetica regulę, & pręcepta traduntur, ubi docemur quos homines, quos mores, quas actiones, & quomodo imitari in poematibus debeamus, ut hominum uitia, & animorū perturbationes expurgentur. Poetica igitur exiguam particulam è logica vniuersali sibi tractā-
B dam sumit, scilicet exemplum solum; per hoc tamen non stat quin pars logicę sit, quum exemplum sit species quædam argumentationis, & logicum instrumentum, & quum illæ omnes sint logicę artes appellandę, quæ à logica vniuersali instrumentum logicum sumentes in illius usu, qui ad statutum aliquem finem confert, declarando occupantur.

men in usu exēpli.

Caput X X. de discrimine Poeticæ, & aliarum partium Logicæ.

EX ijs, quę diximus, manifestum est quo discrimine ab alijs partibus logicæ Poetica discrepet; à tribus nanque illis prioribus differt, quòd illę ad cognitionem diriguntur, hęc uerò, & Rhetorica ad actionē; ab ipsa autem Rhetorica, quoniam per illā homines à dicentis uoce persuadentur ut benè agant; per poeticam verò eos imitamur, uel fugimus, quos agentes intuemur. Videtur autem
C vt ars Rhetorica Dialecticæ, ita Poetica Sophisticæ quadam proportione respondere, nam & Poeta, & Sophista in materia falsa uersantur, siquidem ficta exempla à poeta proponuntur, sed inter eas illud interest; quòd quum Sophistica cognitionem, Poetica actionem respiciat, ars Sophistica tota ad fugam est inuenta, non ad usum; poetica verò & ad fugam, & ad usum; in cognoscendis enim rebus non debemus illud credere, quod falsum est; & ex falsis propositionibus nulla fit cognitio, sed deceptio, & ignorantia; tota igitur Sophisticæ artis vtilitas in fuga consistit, non in usu: At in agendo nihil refert an ueras, an fictas actiones imitemur, modò bonæ, ac studiosæ sint; idcirco quum poetica non cognitionem, sed actionem respiciat, sequitur vt, quanuis in materia falsa uersetur, sit tamen & ad fugam, & ad usum, prauas enim actiones fugere, & bonas imitari bonum est, siue illæ ueræ sint, siue fictæ.

Similitudo quædam poeticæ cū arte Sophistica.

Caput

Caput XXI. Quomodo Rhetorica, & Poetica ad demonstrandi artem dirigantur tanquàm ad finem.

QVOD autem Rhetorica, & Poetica seruæ sint artis demonstrandi, & ad eam ut ad finem dirigantur, facile est ostendere, si concesserimus totam actiuam philosophiam dirigi ad contemplatiuam, qua de re non est in præsentia disputandum, sed sine ulla altercatione constituendum nobis est actiuam fœlicitatem tum apud Aristotelem, tum apud Platonem non esse ultimum hominis finem, sed contemplatiuam, quæ præstantissimus finis hominis est, ac summa eius perfectio, ad quam homo peruenire non potest, nisi animum uitijs, ac perturbationibus absolutum, ac liberum habeat, quod ei præstat actiua philosophia omnia hæc impedimenta expurgans, quæ hominem ad contemplationem animum attollere, & rerum cognitione potiri nō sinunt. Itaque si tota actiua philosophia ad contemplatiuam tanquàm dominam, & tanquàm finem dirigitur, sequitur instrumenta quoque actiuæ philosophiæ modo quodam dirigi ad instrumenta contemplatiuæ, quoniam eorum usus est propter usum istorū; instrumentum autem omnium præstantissimū, & ad scientiam comparandam proximè conferens est ipsa demonstrandi ars, hæc igitur ad Rhetoricam, & Poeticam habet eam rationē, quam finis ad ea, quæ sunt ante finem, & dominus ad seruos; ut enim homines demonstratione vtendo res contemplari, & earum scientiam assequi possint, vitia priùs, & perturbationes expurgare oportet, quod quidem homo ciuilis p Rhetoricam, & Poeticam facit. Aliud imperij genus excogitari non potest, mea quidem sententia, quàm hoc, ad dictum Auerrois tuendū, nisi fortè dicamus Auerroem illud solum respexisse, quòd ars demonstrandi aliarum omniū logicæ partium nobilissima, ac præstantissima est, proinde domini, ac finis rationem habet; quia enim cęteris omnibus eiusdem generis nobilitate antecellit, instar domini, ac finis respectu eorum omnium haberi solet.

Caput XXII. de loco duarum dictarum partium.

SEQVITVR ut de sede harum duarum facultatum dicamus, de qua difficultas non parua ex ijs, quę diximus, oritur; nam si uerum est id, quod modò dicebamus, eas esse partes logicę, niderentur alijs logicæ partibus esse adiungendę; quod tamen minimè factum est; quum enim ab Aristotele hæ duæ disciplinæ, & cæterę quoque omnes partes logicæ scriptę fuerint, tamen non simul omnes in uno, atque eodem uolumine collocantur; sed in eo uolumine, quod organum dicitur, in quo

D alii omnes libri logici ordinatim positi sunt, hæ duæ non leguntur. Hac in re duo nobis declaranda sunt, alterum cur hæ duæ disciplinę aliis logicæ partibus annectendæ non sint; reliquū uerò quisnam sit proprius earum locus respectu librorum tam actiuæ, quàm contemplatiuę philosophiæ. Sciendum est igitur quod omnis disciplina instrumentalis illis omnibus, quarum instrumentum est, præcedere debet; propterea illæ omnes partes logicę, quæ cognitionis instrumenta sunt, vniuersę philosophiæ anteponi debuerunt, siquidem uniuersæ philosophiæ instrumenta sunt; ex his igitur illud uolumen conflatum est, quod simpliciter, & per excellētiam organum dicitur, in quo continetur tota logica uniuersalis, & tres illę particulares artes, Demonstratiua, Dialectica, & Sophistica; hæ quoniam omnes cognitionis instrumenta sunt, proinde toti philosophiæ præcedere debuerūt. Rhetorica uerò, atque Poetica, quum non sint

E instrumenta cognitionis, quare neque totius philosophiæ, sed exiguę tantùm eius partis, cui soli inseruiunt, ideò neque simpliciter organa appellari, neque toti philosophiæ anteponi debuerunt; clara igitur est ratio cur in eo uolumine, quod organum dicitur, locatæ, & cęteris logicæ partibus appositę non fuerint. Quod uerò ad proprium earum locum attinet, certum est eas cum libris contemplatiuę philosophiæ rem habere non posse, quandoquidem in illis sola cognitio quæritur, hę verò cognitionis instrumenta non sunt; sed conuenientiùs actiuæ philosophię libris adiunguntur, sicuti etiam cum ijs imprimi solent; in illis tamen triplex esse potest harum duarum artium sedes, aut enim ante illos omnes, aut post omnes, aut in medio, nidelicet post morales, & ante ciuiles libros locandæ sunt, quod fortasse uidetur consentaneū esse rationi, si quidē solius ciuilis partis instrumenta sunt, & instrumentum præcedere debet

F illi, cuius est instrumentum; hunc tamen ordinem à nullo unquàm seruatum esse conspicimus, ut reuera seruandus non est propter eam rationem, quam mox tangemus; seruatos tamē comperimus & primum, & secundum, nam in codice Gręco, in quo omnia Aristotelis opera continentur, hæ duæ facultates sequuntur statim libros ciuiles; in latino autem his annis emendato, & in lucem edito moralibus omnibus libris anteponuntur. Sed absque dubio cōuenientior est ordo in codice Gręco seruatus, quia si hę duæ disciplinæ essent instrumenta ad cognitionem moralis, vel ciuilis philosophię conferentia, omnibus certè moralibus, ac ciuilibus libris anteponendę fuissent; atqui ad earum cognitionem non conferunt, ut ostendimus, sed solùm ad ciuilis hominis actionem, quàm cognitio disciplinę ciuilis pręcedere debet; ideò legendi priùs sunt omnes morales, ac ciuiles libri, ad quorum intelligentiam hæ

duæ

duæ artes nihil conferunt; postea danda est operra Rhetoricæ, atque Poeticæ, vt homo ciuilis iam disciplinæ ciuilis cognitionem adeptus eã per has duas facultates tanquàm per instrumẽta exercere, & ea uti in ciuitatis regimine aptus sit. Adde quòd hę duæ artes, Rhetorica præsertim, in materia ciuili uersantur, quo fit ut multo meliùs ab eo & discantur, & exerceãtur, qui ciuilis scientię cognitione sit præditus, quàm ab eo, qui illius prorsus ignarus sit. Rhetorica igitur, & Poetica statim post libros ciuiles collocandę sunt, eaque est ipsarum propria, & conueniens sedes.

Caput XXIII. in quo dubium quoddam proponitur, ac soluitur.

Dubitare quispiam posset aduersus ea, quę de Rhetorica, & Poetica diximus, etenim utranque logicæ partem esse ostendimus, & esse instrumenta non cognitionis, sed actionis; quæ duo simul cõsistere nequeunt, si uerum est id, quod antea demonstrauimus, logicam totam instrumentum esse cognitionis, quo uerum à falso discernatur; nam si partes logicæ sunt, non sunt instrumenta actionis, sed cognitionis; vel si instrumenta sunt actionis, non sunt partes logicæ; vel ea non est logicæ vniuersæ natura, vt dirigatur ad discernendum solum uerum à falso, sed bonum quoque à malo, quod quidem uos negauimus. Ad hoc dubium respondere possumus has duas disciplinas esse logicas ratione formę logicæ, sed ratione finis aliquantum à natura logicæ recedere, & ab eius scopo deuiare; quoniam non minùs, quàm aliæ tres, à logica uniuersali communem argumentationis formam accipiunt, quam ad statutum quẽdam finem dirigunt, eaque uti docent ad illum finem assequendum; hac certè ratione omnes æquè sunt eiusdem matris filiæ, ut ante declarauimus. At si finem logicę spectemus, qui est instrumenta cognitionis fabricare, minùs propriè dicuntur logicę; nam & logicorum instrumentorum ea est natura, ut cognitionem parere apta sint, quare ad hunc tantummodo finẽ, non ad alium à logico diriguntur; hæ igitur duæ facultates propter alium finem hęc instrumenta tractantes uidentur à logicę fine deuiare, & minùs propriè logicæ definitione participare, quàm aliæ tres, quæ verè, & omnino sunt logicæ. Sed rem diligentiùs, ac profundiùs cõsyderantes dicimus has duas disciplinas etiam fine logicæ participare, logica nanque instrumenta secundùm propriam naturam uerum à falso distinguunt, & cognitionis instrumenta sunt, quo fit ut quomodocunque ijs vtamur, semper cognitionem aliquam pariant primariò, deinde secũdariò, & per cognitionem mediam actioni, uel etiam effectioni inseruire possunt. Orator igitur, vel Poeta nunquàm auditoribus persuadet ut aliquid agant tanquã bonum, nisi ipsi argumentis eius eò ducantur ut credant uerum esse id, quod ille dixit; propterea superiùs cum Aristotele dicebamus omnem nostram actionem pendere à syllogismo particulari, qui actionis dominus dicitur, non enim agimus aliquid tanquàm bonum, nisi tali syllogismo collegerimus uerum esse quòd illud sit bonum. In priuatis quoque admonitionibus hoc experimur, aliquando enim quispiã paterna admonitione filium reprehendit, vel amicus amicum, & ille ratione uictus respondet, uerum dicis, quia non priùs ei persuadetur ut à prauis actionibus ad benè uiuendum conuertatur, quàm ipse fateatur uerum esse quòd hoc sit bonum, & illud malum, imò in hoc persuasio ipsa consistit. Hac igitur ratione hę duæ disciplinæ natura, ac definitione logicæ participant, quemadmodum & aliæ, omnes enim instrumenta logica propter cognitionem tractant, quæ est eorum effectus proximus, licèt aliquæ cognitionem hanc ad actionem tanquàm finem ultimum dirigant.

Prima dubii solutio.

Secunda solutio.

Caput XXIIII. quòd historia non sit pars logicæ, neque alia detur logicæ pars præter memoratas.

Posset aliquis de historia dubitare an ipsa quoque inter partes logicæ numeranda sit; de qua illud idem dicere debemus, quod supra de poemate, ac de oratione diximus; poema enim, & oratio non sunt partes logicæ, sed ars ipsa Poetica, & ars oratoria, siquidem ut historia poemati, ita ars de historia scribenda, siqua extaret, arti poeticę ex altera parte responderet; ars tamen historica non modò ab Aristotele, sed à nemine hactenus scripta comperitur; nec fortasse digna est in qua scribenda tempus conteratur; ea nanque in simplici, ac nuda rerum gestarum narratione consistit, quo fit ut nihil nobis fingendum, aut excogitandum relinquatur, ad quod faciliùs inueniendum præcepta de historia scribenda tradere, ac in artem redigere operæpretium fuerit; ars enim non dicitur nisi eorum, quæ à nostra uoluntate pendent, & aliquo humano artificio fabricantur, cuiusmodi est logica tota, & quælibet eius pars, docet enim artificiosè aliqua inuenire, quibus tanquàm instrumentis ad contemplandum, uel ad agendũ iuuemur; ita præcepta Rhetorica, & Dialectica in artem redacta esse asserit Aristoteles, ita poetica in artem redacta est, & cæteræ omnes. At historia nil huiusmodi tractat, sed est nuda gestorum narratio, quæ omni artificio caret, præterquàm fortasse elocutionis, quod quidem, & alia eiusmodi quisque sanæ mentis extranea, & accidentaria ipsi historiæ esse iudicaret; quicquid enim

Ars historica non datur.

artificii in historia notari potest, illud omne uel à Grammatica, uel à Rhetorica, uel ab alia aliqua arte desumptum est. Itaque si nullum humanum artificium in historia locum habet, quod eius proprium sit, & ad eius naturam, essentiamque pertineat, nulla certè ars de historia scribenda tradi potest. Ex his autem omnibus, quæ diximus, manifestum est nullam aliam dari logicæ partem præter eas, quas memorauimus; Grammatica enim non est logica, ut ante ostensum est; Historica ars non datur; imò etiã si daretur, logicæ pars non esset, quia non in

D declarando alicuius argumentationis usu uersaretur; aliam uerò, quam logicam uocare possimus, non conspicimus, & ne excogitare quidem, uel somniare possumus; plures igitur non dari existimandum est, idque tueri optime possumus, dum diuisionem facimus omnium auxiliorum, quæ ab arte logica cuique philosophiæ parti subministrari possunt, quam quidem diuisionem quum facilè quisque ex iis, quæ hactenus dicta sunt, colligere queat, aliquem aliis quoque philosophandi campum relinquamus.

FINIS SECVNDI LIBRI.

ibi supra nu. 100. *lin.* 10. *sic lege,*

nus dicta sunt, colligere queat in præsentia missam faciemus, ut iactis, & satis superque firmatis fundamentis ueritatis aliquem aliis &c.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE QVARTA SYLLOGISMORVM FIGVRA.

Caput Primum Proœmium Libri continens.

VANVIS Aristoteles in Prioribus Analyticis firma ratione; solidisque fundamentis nixus tres tantùm posuerit syllogismorum figuras, tamẽ non desuere qui eum mancum, ac diminutum fuisse existimauerint, quòd quartam prætermiserit, quam inuenit Galenus, ut ei attribuit Auerroes in octauo capite primi libri priorum Analyticorum; in libris enim Galeni, qui nunc extant, nil de hac figura legimus, sed in alijs fortasse, qui desyderantur, & quos Auerroes legit, hac de re sermonem fecit Galenus. Quoniam autem credendum est tantum uirum non fine ualida ratione ausum esse aduersus Aristotelem hanc sententiam proferre, non defuere uiri eruditissimi, qui Galeni defendendi prouinciam susceperunt, & eius dogma contra Aristotelem tueri, validisque argumentis munire, & à rationibus Auerrois uindicare conati sunt. Quũ igitur hac de re inter uiros maximos controuersia sit, dignam esse iudicauimus quam cum diligentia consyderaremus, presertim quum occasionem nobis prębitura sit multa declarandi ad omnes figuras pertinentia, maximè quidem digna intellectu, sed paucis cognita, sine quorum notitia non benè de quarta figura loqui possemus. In hac autem contemplatione hunc ordinem seruabimus, primùm quidem declarabimus quidnam sit hæc quarta figura, deinde omnia argumenta afferemus, quæ ad eam comprobandam pro Galeno adduci possunt; mox ad ueritatis explanationem accedemus, & argumenta Auerrois contra Galenum declarabimus, simulque responsiones medicorum expendemus, ut cognoscamus an satis Galenum defendant ab Auerrois argumentis, tandem rationes medicorum contra Aristotelem adductas soluemus.

Caput Secundum, in quo declaratur vnde nam figurarum numerus ortus sit.

ANTEQVAM figuram quartam declaremus, intelligendum est vndenam figurarum diuersitas exorta sit. In primis summoperè notandum est id, quod dicitur ab Auerroe in primo libro Priorum Analyticorum capite quinto, & octauo, & in Epitome eorundem capite primo, neo non ab Alexandro in principio secundæ figuræ; & ab ipsis quoque Galeni defensoribus cõceditur, ac ponitur, quòd syllogismus consyderatus ab Aristotele in libris Prioribus Analyticis est, qui constituitur super determinato quæsito, idest super certa aliqua, & statuta cõclusione, quæ proponitur per syllogismum colligenda; quod enim Gręci problema uocant, id uocat Auerroes quæsitum, quod mox facta ratiocinatione, dicitur conclusio; uolunt autem Alexander, & Auerroes significare nos non temerè ad ratiocinandum accedere, ignorando quidnam ostensuri simus; sed antequàm propositiones sumamus, propositum nobis esse certum aliquod problema, quod syllogismo colligere uolumus; hoc autem problema,

Problema, quæsitum, & conclusio idẽ sunt.

blema, seu hæc conclusio ex duobus terminis constat, subiecto, & prædicato; subiectum solet appellari minus extremum; prędicatum uerò maius extremum, quæ uocantur ab Auerroe subiectum quęsiti, & prædicatum quęsiti: Postquàm igitur propositum nobis est tale problema syllogismo colligendum, statim quærimus alium tertium terminum nuncupatum medium, quem cum vtroque extremo propositi problematis connectentes faciamus duas propositiones, è quibus ipsum problema colligatur. Hic terminus medius quocunque modo adiunctus prędicato problematis, idest ut ei subiectus, uel de eo prędicatus, facit propositionem maiorem; cum subiecto autem problematis quomodocunque coniunctus facit propositionem minorem; ex quibus duabus propositionibus concludimus problema ab initio propositum, quod tunc mutato nomine uocatur conclusio. Hinc patet ratio cur libri Priores inscribantur Resolutorij, docent enim resoluere propositam conclusionem in sua principia ratione formę, docent quippe inuenire duas propositiones ad illam conclusionem colligendam; à conclusione autem proposita ad principia inuenienda procedere resoluere est, quia est ire à posteriore ad prius, & modo quodam ab effectu ad inueniendam causã.

Cur lib. Priorũ uocẽtur resolutorij.

Ratio numeri figurarum.

Hęc quum ita sese habeant, Aristoteles ex diuersis modis complicandi medium terminum cum duobus extremis inuenit figurarum numerum, qui non aliunde sumitur, quàm à diuersis positionibus medij respectu extremorum, nam si medius prędicetur in propositionibus de utroque extremo, & ita sit positione supremus, & (vt vocat Aristoteles) primus, oritur secunda figura; si uerò subijciatur utrisque, & sit positione infimus, & (ut uocat Aristoteles) tertius, oritur tertia figura; quòd si positione medius sit, nempe de minore extremo prędicetur, & subiiciatur maiori, oritur figura prima. si quis autem quęrat cur in alijs duabus figuris appelletur terminus medius, quum mediam sedem inter extrema non obtineat; respondendum est eum posse duplici ratione uocari medium, aut enim ratione uirtutis, & efficacię inferendi conclusionem, qua ratione in omnibus figuris uocatur medius, quia per ipsum conclusio colligitur; aut ratione sedis, ac positionis inter extrema, qua ratione non est medius nisi in sola prima figura. Hęc est Aristotelis sententia de numero figurarum.

Medius in syllogismo potest duplici ratione dici medium.

Caput Tertium, in quo figura quartæ declaratur.

Quarta figura quid sit.

GALENUS verò quartam termini medii sedem, proinde quartam figuram inuenisse uidetur; est autem quarta sedes, si medius ponatur minori extremo subiectus in propositione minore, & de maiore prædicatus in propositione maiore; quod ut intelligatur, afferamus exempla, sit talis conclusio colligenda, aliquod corpus est homo; & sumatur medius terminus animal, maior propositio erit hęc, omnis homo est animal, minor verò hęc, omne animal est corpus, unde per quartam figuram sequetur aliquod corpus esse hominem; nam si illa propositio, omne animal est corpus, pro maiore haberetur, illa uerò, omnis homo est animal, pro minore, sequeretur omnem hominem esse corpus, & esset figura prima, non quarta; sed dum conuerso modo propositiones sumuntur, non est amplius figura prima, sed quarta, qua conclusio conuersa colligitur, alia enim sedes quum sit, aliam figuram esse necesse est (dicunt Galeni sectatores) quæ numero quarta erit, in qua medius terminus neque medium locum tenet, neque supremum, neque infimũ; sed simul supremum, & infimum, nam maiore superior est, & inferior minore. Similiter si conclusio proponatur negatiua, aliquod corpus non est homo, possumus in quarta figura ita ratiocinari per lapidem medium, nullus homo est lapis, quę est propositio maior, omnis lapis est corpus, quæ est propositio minor, ex quibus colligimus aliquod corpus non esse hominem; qui modus perpetuò talem conclusionem colliget, neque in alia figura locari potest, quàm in quarta. Videtur autem hęc quarta figura in eo esse similis tertiæ, quòd nunquàm colligit conclusionem uniuersalem, sed semper particularem tum affirmatiuam, tũ negatiuam, quemadmodum illa.

Modus negatiuus quartæ figuræ.

Caput Quartum, in quo multa argumenta pro quarta figura afferuntur.

PLURIBUS argumentis ostendere possumus hanc esse quartam figuram utilem, & alijs tribus annumerandam, primùm quidem ex ijs, quę proximè dicta sunt, argumentum tale colligitur, datur quarta sedes termini medij respectu extremorum, ergo datur quarta figura utilis; antecedens iam fuit declaratum, consequens similiter manifestum est, quia nulla alia ratione Aristoteles figurarum numerum adinuenit, nisi ex diuersa positione termini medij respectu extremorum. Præterea ille est bonus syllogismus, cui competit definitio syllogismi ab Aristotele tradita, at syllogismis quartæ figuræ ea definitio competit, ergo sunt boni syllogismi, minor probatur, quia syllogismus quartæ figuræ est oratio, in qua duabus propositionibus positis conclusio ab eis diuersa ex necessitate sequitur propter ipsas, ut in exemplis patuit.

Primũ argumentum pro quarta figura.

Secũdũ argumentum.

Tertiũ argumẽtum.

tuit. Preterea illi sunt boni syllogismi, qui perficiuntur, & comprobantur per reductionem ad primam figuram, huiusmodi sunt omnes syllogismi quartæ figuræ, boni igitur sunt, maior est Aristotelis, qui nõ alia ratione uidetur ostendisse quòd syllogismi secundæ, ac tertię figuræ boni sint, quàm eos reducendo ad primam figuram; minor probatur, quia modus ille quartæ figuræ affirmatiuus, quem exposuimus, confirmatur per reductionẽ ad Barbara per solam propositionum transpositionem, & conuersionem conclusionis uniuersalis in particularem, ex hac enim maiore, omne animal est corpus, quę in quarta figura erat minor, & hac minore, omnis homo est animal, quæ in quarta figura erat maior, concludimus in Barbara omnem hominem esse corpus, ex qua conclusione infertur conuersa particularis, aliquod corpus est homo, quę erat conclusio in quarta figura. Alter quoque, quem diximus, modus quartæ figurę negatiuus reducitur ad Ferio per conuersionem maioris in uniuersalem, & minoris in particularem hoc modo, nullus lapis est homo, aliquod corpus est lapis, ergo aliquod corpus non est homo, quę fuit conclusio ipsa quartæ figuræ.

Quartũ argumẽtum.

Tandem possumus ita argumentari, Aristoteles nulla alia ratione iudicauit modos figurarum inutiles, quàm quia nihil certi concludũt, & ex eadem propositionum complicatione modò affirmatiua conclusio colligitur, modò negatiua; ast hoc de illis duobus modis quartæ figurę dicere non possumus, quilibet enim perpetuò, & in omni materia cõclusionem certam concludit, affirmatiuus quidem semper particularem affirmatiuam, nunquàm negatiuam; negatiuus uerò semper particularem negatiuam, nunquàm affirmatiuam; non sunt igitur inutiles, ergo boni, & utiles, ergo dandus est eis aliquis locus in figuris syllogismorum; at in nulla trium figurarũ poni possunt ob diuersam medij positionem, est igitur eis tribuenda figura quarta ab alijs tribus distincta. Hæc sunt, quę ad Galeni sententiam comprobandam medici adducunt, uel adducere possunt.

Caput Quintum de duplici logica, & duplici syllogismo, naturali, & artificioso.

CONTRA hanc quartam figuram pro Aristotele efficacissimè argumentatur Auerroes, sed ut eius argumenta intelligantur, multa priùs cognoscenda sunt ad omnes figuras pertinentia, quibus ignoratis neque huiusce rei ueritas, neque argumenta Auerrois benè intelligerentur. Illud in primis sciendum est, quod Aristoteles ipse profitetur in fine secundi libri Elenchorum sophisticorum, Aristotelem artis de syllogismo primum inuẽtorem, & cõstructorem fuisse, quam nemo ante ipsum

Aristot. primus logicæ inuẽtor

scripserat, uel docuerat; hoc idem testatur Alexander in primo libro Priorum Analyticorum sectione secunda capite tertio dicens, syllogisticam methodum primus Aristoteles inuenit, quam ante ipsum nemo cognouit; huius autem formę inuentorem possumus uniuersę artis logicę inuentorem appellare, hęc enim est communis forma omnium methodorum, seu omnium logicorum instrumentorum, ut in libro nostro de Methodis fusè declarauimus.

Logica duplex naturalis, & artificiosa.

Quo autem modo Aristoteles artem logicam inuenerit, & construxerit, ex ijs, quę nos aliàs de natura logicę diximus, manifestum est; quum enim duplex sit logica, una naturalis, altera artificiosa, logicam quidem naturalem nemo unquàm inuenit, uel cõposuit, est enim innata quędam uis, & animis hominum insita, per quam etiam ignorantissimi homines syllogismos, & argumentationes faciunt, quum nullo studio, nulloque labore eam acquisiuerint; sed logica artificiosa ab Aristotele inuenta, & composita esse dicitur; ex logica namque naturali, qua alij solo ducti instinctu naturę utebantur, Aristoteles artificiosam logicam genuit, nimirum obseruans methodos, & progressus, quibus per logicam naturalem alij philosophabantur, omnesque ad pręcepta, & ad regulas artis redigens, quemadmodũ in memorato loco exposuimus. Quoniam igitur Aristoteles artem de syllogismo construxit ex logica naturali, & ex syllogismo naturali, ideo nullum syllogismum considerare uoluit, qui nõ per uiam naturalem progrederetur, idest per illam uiam, per quam homines naturali instinctu ducti procedere solẽt; imo & omnes syllogismos concludentes reducere uoluit ad syllogismos naturales, & eorum uim, ac necessitatem declarare per uim, ac necessitatem syllogismorũ naturalium omnibus hominibus naturaliter cognitam; non possunt autem syllogismi artificiales ex naturalibus esse deducti, & per eos confirmari, & corroborari, nisi eis similes, & eis conuenientes sint, nam si essent contrarij, vel dissimiles quomodo hi ex illis generari, vel quomodo hi per illos confirmari possent?

Syllogismũ artificiosũ duobus modis intelligere possumus.

Est autem aduertendum ne legendo Auerroem ob uocis ambiguitatem erremus, dum enim dicimus syllogismum artificiosum, duo possumus intelligere, uel enim intelligimus syllogismum artificiosum ductum ex naturali, & ei similem, quemadmodum diximus, quales sunt omnes syllogismi, de quibus agit Aristoteles in tribus figuris; dicuntur enim artificiosi, quia per artem desumpti sunt ex naturalibus; uel intelligimus artificiosum prout opponitur naturali, & est ei contrarius, quia non secundum uiam naturalem concluditur, ac secundùm artificium, & machinationẽ alicuius hominis; hoc modo artificiosos vocat Auerroes omnes syllogismos quartæ figurę, idest contrarios naturalibus, quia nõ pro-

grediuntur per viam naturalem, per quam magna hominum pars progredi solet, vt infra declarabimus; at syllogismos ab Aristotele consyderatos vocat Auerroes naturales, idest imitantes naturam, & seruantes ordinem naturalem; quos eosdem possumus vocare artificioso quatenus ad artem redacti sunt, non recedendo tamen à via naturali, vt dictum est. Ex his, quæ dicta sunt de syllogismo naturali, & artificioso colligitur solutio cuiusdam dubij, quod plerisque negotium facessit, Aristoteles enim in lib. Categoriarum, & in libro de Interpretatione sæpe ratiocinatur, & syllogismos facit, quum tamen nihil adhuc de syllogismo docuerit; quod quidem non rectè factũ videtur, quia non possumus instrumento uti priusquàm ipsum construxerimus, construitur autem syllogismus, & fabricatur in Prioribus Analyticis. Ad hoc dicimus ignorari quidem syllogismũ artificiosum ante libros Analyticos, sed non propterea tolli vsum syllogismi naturalis, quũ homines quoque ignorantissimi eo vtantur sine ulla artis logicæ cognitione; potuit igitur Aristoteles ante libr. Analyticos vti syllogismo veluti instrumento naturali, sed non vt artificialiter fabricato, & nos ab eo doceri possumus propter insitam nobis ratiocinandi uim, licèt nondum calleamus artem de syllogismo.

Dubiũ.

Solutio

Caput Sextum, Quòd dictum de omni, & dictum de nullo sint radices naturales omnium syllogismorum concludentium.

QVVM igitur syllogismos omnes arte constructos decreuerit Aristoteles è naturalibus syllogismis deducere, ob eam causam in primo capite primi libri Priorum proposuit dictum de omni, & dictum de nullo veluti syllogismos ipsos naturales, & radices omnium syllogismorum artificialium, quos in eo libro tractaturus erat; ideò rectè dicebat Auerroes in Epitome eorum librorũ capite primo, Dictum de omni est radix, & principium omnium syllogismorum concludentium; reuera enim ex dicto de omni originem ducũt omnes syllogismi affirmãtes, quemadmodum ex dicto de nullo omnes negantes, tanquàm ex duobus promptissimis, ac notissimis fontibus, è quibus etiam rudes homines absque vlla logicæ artis cognitione hauriũt syllogismos. Propterea magnopere cauendũ est ne cum multis tũ logicæ, tum philosophiæ professoribus arbitremur nil aliud esse dictum de omni, quàm propositionẽ uniuersalẽ affirmatiuam; & dictũ de nullo esse propositionem vniuersalem negatiuam in quibus vtrisque duo termini sint, alter de altero vniuersè prędicatus; hęc enim falsa est existimatio, quæ totũ destruit Aristoteles artificium in eo libro. Sed duo illa dicta, sunt duo integri syl-

Syllogismi naturales.

Dictũ de omni non est solũ proposi. uniuersalis.

D logismi tribus terminis cõstantes eo ordine secundum prædicationem dispositis, vt vnus sit terminus prædicatione supremus, & ordine primus, qui de secundo uniuersè prædicatur, affirmatiuè quidẽ in dicto de omni, negatiuè autẽ in dicto de nullo, vt hę dictiones ostendũt, omnis, & nullus; secundus verò terminus de alio tertio prędicatur, qui ultimus omniũ est, & prędicatione infimus, & sub secundo tãquàm subiecta pars sub toto continetur; ideo secundus ille terminus uocatur totum respectu infimi termini, & est medius terminus in syllogismo; supremus autem ille terminus, qui de toto prædicatur, est maius extremũ; infimus uerò, de quo totum prædicatur, est minus extremum. Dum igitur dictum de omni, vel dictum de nullo proferimus, & ipsorum uim declaramus, integrum dicimus syllogismum, nam duas propositiones ponimus, & ex eis conclusionem colligimus; dum enim supremum terminum de secũ-

E do, quod totum dicitur, prædicamus uniuersaliter, facimus propositionem maiorem quæ semper est uniuersalis, sed modò affirmatiua, modò negatiua; dum autem sub toto partem sumimus, minorem propositionẽ subnectimus, quæ semper est affirmatiua, non enim totum, & partem haberet, si esset negatiua, quoniam totum de subiecta parte affirmatiuè prædicatur, nec diceretur pars eius, si ipsum negatiuè de ea prædicaretur, quippe quæ ab eo non contineretur; quum uerò subiungimus prędicatum illud supremum ita de parte prædicari, ut de toto prędicabatur, conclusionem colligimus, quę & affirmatiua, & negatiua, & vniuersalis, & particularis esse potest; nam in qualitate maiorem imitatur propositionem, quæ modò est affirmatiua, modò negatiua; in quantitate uerò minorem, quę modò est uniuersalis, modò particularis, quia pars sub toto potest sumi & uniuersaliter, ut si dicamus, omnis homo est

F animal, & particulariter, ut si dicamus, aliquis homo est animal. Hæc omnia Auerroi optimè cognita fuerunt, qui in fine primi capitis primi libri Priorum declarat differentiã inter dictum de omni, & propositionem uniuersalem affirmatiuam, & similiter inter dictum de nullo, & propositionem uniuersalem negatiuam; deinde in capite quinto inquit dictum de omni, & dictum de nullo duas necessariò postulate conditiones, vnam quòd maior propositio semper sit uniuersalis, alteram quòd minor semper sit affirmatiua; nulli igitur hæc duo dicta integros significare syllogismos, non simplices propositiones: in capite autem 10. & 14. eiusdem libri dicit Auerroes consyderationem totius, & partis in syllogismo concludente per dictum de omni, vel de nullo non habere locum nisi in propositione minore, proinde minorem semper esse affirmatiuam; in maiore autem propositione non esse totum, & partem, quum possit esse

Totũ, & pars sunt in propositione minore.

eſſe & affirmatiua, & negatiua; eam tamen ſem pet eſſe uniuerſalem, nunquàm particularem, quia ſi eſſet particularis, non adeſſet ibi dictum de omni, vel de nullo; vocat itaque Auerroes to tum, & partem medium terminum, & mino-rem extremitatem, quæ ſub medio accipitur tanquàm pars ſub toto. Hoc autem, quod de to to, & parte diximus, ſano modo eſt intelligen-dum, ne fortaſſe putaret quiſpiam ſemper ſpe-ciem ſub genere, vel indiuiduum ſub ſpecie ac cipiendum eſſe; ſed lata, & ampla ſignificatio-ne totum, & partem ſumimus, nulli nos obli-gantes materierum conditioni, vt quodcunque affirmatiuè de altero prædicatur, ad illud eam dicatur habere rationem, quā totum habet ad partē; in omni igitur propoſitione affirmatiua dicimus ſubiectum eſſe partem prædicati, vt ſi dicamus, omnis homo eſt riſibilis, riſibile pro to habetur, & homo pro parte; ſi uerò dicamus, aliquod animal eſt homo, homo habetur pro toto, & animal pro parte; in prioribus enim A-B nalyticis materia nō conſyderatur, ſed ſola for-ma, & modus enuntiandi; imo ita formam ab omnibus materiei conditionibus abſtrahimus, vt ne ueritatem quidem, aut falſitatem propo-ſitionum reſpiciamus, ſed ſolùm ut poſitæ, atq; conceſſæ ſint; quia neque illud conſyderamus an concluſio vera, an falſa colligatur, ſed ſolùm vt propoſitionibus poſitis ipſa ex neceſſitate ſequatur, hoc enim eſt ſolam formam ſine ulla materia conſyderare; ueritas autem, & falſitas ſunt conditiones ad materiam pertinentes. Ex his manifeſtum eſt quòd dictum de omni, & dictum de nullo ſolam primam figuram conti-nent, quia in utroque neceſſe eſt ut medium ſit poſitione medium; quum enim ſit totum, de-bet de parte prædicari; debet etiam alij ſupre-mo termino ſubijci, quemadmodum declara-uimus; unde quatuor modi oriuntur primæ fi-guræ, nec plures, nam in dicto de omni ſi pars ſub toto uniuerſaliter ſumatur, oritur modus il C le, qui uocatur Barbara; ſi uerò particulariter; oritur Darij: ſic in dicto de nullo ſi pars ſub to-to uniuerſaliter accipiatur, oritur Celarēt; ſi au-tem particulariter, fit Ferio; plures his modi in prima figura non dātur ob eam, quam diximus, cauſam. Aliæ autem figuræ ſub dicto de omni, ac de nullo non continentur, niſi ad primam fi guram reducātur; quia terminum medium ex-tra alios duos poſitum habent, ubi horum duo rum principiorum uis, & efficacitas non con-ſpicitur, ideò Auerroes in primo libro Priorum capite 24. inquit dictum de omni eſſe in prima figura actu, in alijs uerò non actu, ſed poteſta-te: & Ariſtoteles in capite de prima figura nou alia ratione uſus eſt ad modos utiles primę fi-guræ confirmandos, quàm dictis de omni, ac de nullo, per dictum enim de omni duorum affirmatiuorum modorum efficacitatem oſten-dit, per dictum autem de nullo duorum negan A tium, quaſi per ſyllogiſmos nobis naturaliter inſitos declarans uim ſyllogiſmorum arte con-ſtructorum. Et quia nullum arte fabricatum ſyllogiſmum admittere Ariſtoteles uoluit, niſi per illas duas naturales radices poſſet ipſius ef-ficacitas cōprobari, propterea alios omnes ſe-cūdæ, ac tertię figuræ ſyllogiſmos per reductio-nem ad primam figuram uoluit confirmare; ſic enim in eis quoque conſpicua fit duorum illo-rum naturalium principiorum efficacitas, quæ priùs non apparebat.

Caput Septimum, de reductione aliorum ſyllogiſmorum ad primam figuram.

NON eſt autem ignorandum quot mo dis hæc reductio fiat, & quamobrem fiat. Exiſtimare fortaſſe quiſpiam poſ ſet eam ob cauſam ſyllogiſmos aliarum figura-rum ad primam figuram reduci, ut neceſſarij, B & concludentes efficiantur, quod quidem mi-nimè dicendum eſt, quandoquidem illatricem uim neceſſariam per ſe ipſos habent abſq; ulla ad figuram primam reductione, hoc enim niſi eſſet, definitio ſyllogiſmi ab Ariſtotele tradita eis nulla ratione cōpeteret, in qua dicitur con-cluſionem ex propoſitionibus poſitis eſſe ex ne ceſſitate colligendam ſine alicuius externi ter-mini aſſumptione; & ea definitione Ariſtoteles omnes bonos trium figurarum ſyllogiſmos cō-prehendi uoluit, quia ſyllogiſmum ita amplè definitum diuidit poſtea in ſyllogiſmū primæ figuræ, quem uocat perfectum, & eum, qui fit in alijs figuris, quem imperfectum appellat. Secunda igitur, ac tertia figura nō minus, quàm prima, neceſſitatem illationis habēt, ſed tamen non conſpicuam, propterea quòd non eis apta-tur dictum de omni, uel de nullo, unde eui-dentiam ſuſcipiunt omnes boni ſyllogiſmi, idcirco ad primam figuram reducuntur, ut ea-C rum neceſſitas conſpicua fiat, non vt neceſſi-tatem ſuſcipiant; ſignificauit hoc Ariſtoteles in primo capite primi libri Priorum diſtin-guens ſyllogiſmum perfectum ab imperfecto, dixit enim eum ſyllogiſmum eſſe perfectum, qui nullo indiget ut neceſſarius eſſe appareat, imperfectum uerò, qui eget reductione ad pri-mam figuram ut eius neceſſitas appareat, & ma-nifeſta fiat; non enim dixit, ut fit neceſſarius, iam enim eſt, ſed dixit, ut appareat eſſe neceſ-ſarius, tunc etenim neceſſarius eſſe apparet, quando actu adeptus eſt uim dicti de omni, uel de nullo. Prima igitur figura per ſe ha-ber tum neceſſitatem, tum neceſſitatis eui-dentiam; aliæ autem duæ per ſe quidem ne-ceſſitatem habent, non tamen per ſe apparen-tiam neceſſitatis, ſed hanc ſuſcipiunt per redu-ctionem ad primam. Fit autem hæc reductio duobus modis, altero per conuerſionem propo ſitionum, quando conuerti poſſunt; altero per ductio-

ductionem ad impossibile, quando connersione vti non possumus; alteram quidem propositionem conuertimus, vt terminum medium, qui extra alios duos positus est, in media sede collocemus, ideo in secunda figura illam propositionem connertimus, quæ futura est maior in figura prima, volumus enim medium in maiore subijci, quod in secunda figura prædicabatur; in tertia verò figura illam propositionem conuertimus, quę futura est minor in figura prima, quia volumus medium in minore prędicari, quod in tertia figura subijciebatur; hac reductione utimur in omnibus modis secundæ, ac tertiæ figurę duobus exceptis, qui uocantur Baroco, & Brocardo, in quibus quum propositionum conuersione uti non possimus, cõfugimus ad ductionem ad impossibile, qua per primum modum primæ figuræ horum duorum modorum efficacitatem declaramus, negata enim ab adnersario conclusione, & concessis ambabus propositionibus accipimus oppositam conclusionis uninersalem affirmatiuam, cui alteram concessam propositionem uniuersalem affirmatiuam adnectimus, & ex ijs per Barbara colligimus oppositã alterius concessæ propositionis; itaque ad hoc aduersarium ducimus, vt asserat vel duas oppositas esse simul veras, vel tales ratiocinandi modos esse vtiles, & uim inferendi habere, quod declarandum erat: hac autem ductione ad incommodũ non in ijs tantùm duobus modis vti licet, sed in alijs quoque secundę, ac tertiæ figuræ modis; attamen quum in alijs meliùs, ac faciliùs reductionem hanc facere possimus per conuersionem propositionum, spernimus ductionem ad impossibile, vt quæ obliquior, ac difficilior est, quando enim recta uia ad aliquem finem progredi possumus, non est opus per obliquam, & longiorem incedere.

Expositio sensilis.

Vsus est etiã Aristoteles alia tertia ratione confirmandi syllogismos propria, & peculiari tertiæ figuræ, quam nocauit expositionem in capite de tertia figura; Auerroes autem, & Alexander sensibilem expositionem appellarunt; tertia nanque figura tota particularis est, & sensilem conclusionem colligit, & medium habet vtriq; extremo subiectum, sumimus igitur sub medio aliquod particulare sensile, in quo ipsa conclusio sensu cognoscatur, veluti exemplí gratia si ita argumentemur, omnis homo est bipes, omnis homo est risibilis, ergo aliquod risibile est bipes, possumus per sensilem expositionem ostendere huius illationis efficacitatem, sumendo aliquod singulare notum sub homine, vt Socratem, qui cernitur & risibilis esse, & bipes, quare in eo manifestum est aliquod risibile esse bipes. Ex his dubium quoddã oritur, quod à nobis facile soluetur, uidetur enim ex utraque propositione singulari in tertia figura fieri syllogismum, qui perpetuò colligat conclusionem particularem affirmatiuam, si nanque

An ex utraque singulari fiat syllogismus.

D Socrates est bipes, & Socrates est risibilis, sequitur necessariò aliquod risibile esse bipes, qui ratiocinandi modus in omni materia efficaciam habet, & potest etiam confirmari per rednctionem ad primam figuram per ductionem ad impossibile, sumpta enim contradictoria conclusionis, nullnm risibile est bipes, & ei adiũcta altera propositione singulari concessa, Socrates est risibilis, sequitur Socratem non esse bipedem, quæ est contradictoria alterius concessæ propositionis; est enim inter singulares oppositio contradictoria, quæ non est inter particulares; ideo Aristoteles rectè fecit statuens ex duabus particularibus nihil concludi; tamen uidetur in modis utilibus tertiæ figurę debuisse hũc numerare, qui est ex duabus singularibus, quũ alia sit in particularibus ratio, alia in singularibus, particulare enim significat ad modum partis, & est nagum, quare in eo locum habet ambiguitas, quoniam propositio affirmatiua

Particulare, & singulare in quo differant.

E potest de aliquo uera esse, & negatiua similiter uera de alio, quare nulla est inter eas oppositio, & syllogismus ex talibus nihil conclnderet, quia quatuor terminis constaret propter medij ambiguitatem. At singnlare significat ad modum totius, & est signatum, quare nullam recipit ambiguitatem, & habet cõtradictoriam oppositionem, ideo ratio ex singularibus efficax est, quãdo enim alicui certo subiecto duo prædicata insunt, semper sequitur affirmatio alterius de altero particulariter, sine subiectum illud sit uniuersale, siue singulare; est igitur eadem syllogistica uis in eo modo, qui fit ex utraque singulari, quæ est etiam in Darapti, vt cuique consyderanti paret. Ad hoc dubium ego respoudendum puto negari nõ posse eam rationem argumentandi ex utraqne singulari efficacem, & concludentem esse, qui enim hoc negaret, sensn egeret; tamen Aristoteles eam nomine syllogismi dignandam esse non censuit, ne-

F que inter syllogismos eam collocare uoluit, ubi enim est consyderatio tota singularis, & sensilis, in qua nihil est uniuersale, ibi nullus est vsus rationis, à qua syllogismus habet appellationem; nomen igitur ratiocinationis non meretur, quum illa conclusio sensu potius cognita, quàm ratione collecta sit; & est aliena à dictis de omni, ac de nullo, in quibus utriusque propositio uniuersalis continetur, ut manifestũ est. Neq; ignorauit Aristoteles huiuscemodi argumentationem, quum sit illa sensilis expositio, qua ipse ad modos tertię figurę confirmandos vsus est; cognoscens nanque esse potiùs sensitiuam cognitionem, quàm ratiocinium, non posuit eam inter syllogismos, sed maluit per ipsam tanquàm per testimonium sensus uim, & efficaciam syllogismorum tertiæ figurę declarare.

Caput Octauum, in quo exponitur argumentum primum Auerrois contra quartam figuram, quo oſtenditur eam non eſſe naturalem.

HIs declaratis ad tres ſyllogiſmorum figuras pertinentibus accedamus ad quartam, de qua diſputationem inſtituimus, & argumenta Auerrois cōtra eam expendamus, & videamus quæ alij pro Galeno Auerroi reſpondeant, & obijciant. Primùm quidem Auerroes in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum aduerſus Galenū ita argumentatur, ſyllogiſmi conſyderandi in logica tales eſſe debēt, ut propoſito certo quęſito cadat ſuper eos cogitatio noſtra naturalis, at ſuper ſyllogiſmos quartæ figuræ non cadit cogitatio noſtra naturalis, ergo in logica conſyderandi non ſunt, neque alijs ſyllogiſmis annumerandi; hac ratione & refutat Auerroes quartam figurā Galeni, & cauſam adducit cur Ariſtoteles eam neglexerit, & conſyderare noluerit, aduerſatur enim proceſſui noſtro naturali, proinde etiam conſilio ipſius Ariſtotelis in tractandis ſyllogiſmis; iam etenim diximus Ariſtotelem ſibi propoſuiſſe in Prioribus Analyticis tractandos eos tantùm ſyllogiſmos, qui ſunt conſentanei naturę, non eos, qui contra naturam procedant. Non eſt autem exiſtimandū Auerroem ideo dicere quartam figuram eſſe contrariam naturæ, quia concludat prędicationem non naturalem, veluti ſpeciei de genere, uel ſubiecti de accidēte, ut ſi dicamus, aliquod animal eſt homo, uel, omne riſibile eſt homo, naturalis enim innaturalitas, ut ita loquamur, eſt ratione materiæ, non ratione formæ, proinde tū ab Auerroe, tum etiā ab Ariſtotele in poſterioribus Analiticis conſideratur, ibi enim materia ſpectatur, non forma, quocirca hęc prædicatio uitioſa cēſetur, animal eſt homo, riſibile eſt homo; ſed in prioribus Analyticis nulla materiæ ratio habetur, neque ullum in materia uitium conſideratur, ſed nuda forma reſpicitur ſeparata adhuc ab omni conditione materię; propterea defenſores Galeni in hoc rectè dicūt quòd ſi Auerroes hoc pacto innaturalitatem intelligat, argumētum ipſius nihil roboris habet, nec magis contra Galenum, quàm contra Ariſtotelem procederet, nam illa concluſio non naturalis, omne riſibile eſt homo, & illa, aliquod animal eſt homo, poſſunt in prima figura colligi, quare ſimiliter ſequeretur primam figuram nō eſſe naturalem; præterea Ariſtoteles pro reducendis ſyllogiſmi aliarum figurarum ad primā docuit conuerſiones propoſitionum, quanquā certum eſt omnem propoſitionem, in qua ſit prædicatio naturalis, fieri non naturalem dum conuertitur, quum enim naturalis ſit hæc propoſitio, homo eſt riſibilis, conuerſa fit nōn naturalis, riſibile eſt homo; ſequitur itaque vel

Innaturalitas materię in propoſitione.

A nullam propoſitionem poſſe conuerti, vel alias quoque tres Ariſtotelis figuras aduerſari naturæ, quorum neutrum dicere debemus. Talem igitur materię innaturalitatem Auerroes intelligere non poteſt, quia in Prioribus Analyticis hæc neque abhorretur, neque animaduertitur; ſed ibi omnis propoſitio admittitur, quę ſit cōceſſa; imo neque an uera, an falſa ſit attenditur; & miror quòd multi logicæ profeſſores hunc ſenſum fatuum verbis Auerrois attribuerint, & argumentum Auerrois ita intellectum, ipſi efficax, & ualidum eſſe putauerint, quo tamen nihil dici poſſet abſurdius, ſi ita intelligeretur. Nos igitur dicimus aliam fuiſſe Auerrois mentem, qui loquens de uia in ſyllogiſmis naturali, uel non naturali, intellexit naturalitatē, & innaturalitatem ratione formæ, non ratione materiæ, non enim intellexit prædicationem naturalem, uel non naturalem in propoſitionibus, quum hęc ad materiam pertineat; ſed intellexit naturalem, uel non naturalem illationē

Error multorum in intelligendo argumēto Auerrois.

Naturalitas, & innaturalitas formæ

B concluſionis ex ꝓpoſitionibus, nimirū quę fiat, uel non fiat ſecundùm ordinem inferēdi naturalem, uis enim illatiua in forma conſiſtit, non in materia; ideo naturalitas, & innaturalitas illationis eſt naturalitas, & innaturalitas formę, & hāc intellexit abſq; ullo dubio Auerroes. Hęc aūt naturalitas formæ tota in dicto de omni & in dicto de nullo conſtituta eſt, ut Auerroes ipſe teſtatur in primo capite Epitomes in Priores Analyticos, dum ait § ſyllogiſmus, de quo ſermo fit in his libris, eſt qui fit ſuper determinato quęſito ſecundum uiam dicti de omni, quæ eſt uia naturalis § cur autem uiam dicti de omni uocet naturalē, ipſe declarat in capite quinto primi libri Priorum, & aliis in locis, dicit enim eſſe uiam naturalem, quia talis illatio fit à maiore hominum parte ſecundùm naturalem cogitationem; ſyllogiſmos autem, qui à paucis tantùm hominibus fiunt non ſecundùm uiam

C dicti de omni, appellat Auerroes artificialiter, & contra naturam concludentes. Sed clara omnia erunt, ſi explicemus quænam ſit in dicto de omni, & in dicto de nullo uia naturalis. Dicimus itaq; illam eſſe illationem naturalem, quādo id, quod in propoſitionibus prædicatur, manet etiam prædicatum in concluſione; & id, ꝗ in propoſitionibus ſubiicitur, manet ſimiliter ſubiectum in concluſione; qualis illatio fit per dictum de omni, & per dictum de nullo; iam enim diximus tres in utroque terminos comprehendi, è quibus ſyllogiſmus naturalis conſtituitur, quorum ſupremus dicitur maius extremum, ſub quo ſtat medius terminus, & ſub medio ſtat infimus omnium tanquàm pars ſub toto, quę dicitur minor extremitas; quum igitur maius extremum ſit in propoſitionibus prædicatum tantùm, non ſubiectum; & minus extremum ſit ſubiectum tantùm, non prædicatum; regula dicti de omni poſtulat ut ijdē duo termini

mini in concıuſione eundẽ inter ſe reſpectum, D eandemq; poſitionem retineant, nempè vt colligatur prædicatio ſuperioris de inferiore, ideſt vt illud, qnod in propoſitionib. prędicabatur, inferatur de illo prædicari, quod in propoſitionibus ſubijciebatur, & non è contrario; ſuperius autem, & inferius non ea intelligimus, quę in Categoria, & reipſa ſint eiuſmodi, vt cogamur corpus de animali prædicare, animal verò de corpore prædicare nequeamus; ſed intellimus ſuperius, & inferius ſecũdùm noſtram acceptionem in propoſitionibus, vt quod in eis ſuperiùs fuit, maneat ſimiliter ſuperius in concluſione, & quod fuit inferius, maneat inferius; hæc eſt illatio naturalis, quæ per dictum de omni manifeſtè ſignificatur, non enim dicimus, quod de aliquo omni prædicatur, ſubijcitur alicui eius parti; ſed dicimus, quod de aliquo omni pręedicatur, pręedicatur etiã de qualibet eius parte; quare per dictum de omni ſignificamus prædicatum in propoſitionibus manere prædi- E catum in concluſione. Quarta igitur figura contra naturam, & cõtra dictum de omni concluſionẽ colligit, proponebatur enim in quarta figura concludendum tale problema; aliquod corpus eſt homo, & colligebatur per medium animal hoc pacto, omnis homo eſt animal, omne animal eſt corpus, ergo aliquod corpus eſt homo, in propoſitionibus quidem ſupremum locum pręedicatione obtinet corpus, infimum homo, nam corpus de animali ſumitur prædicari, & animal de homine, quare ſuperius eſt corpus animali, & animal homine, proinde & corpus homine; & corpus in propoſitionibus prædicatur tantùm, nõ ſubijcitur, homo verò ſubijcitur tantùm, non prædicatur; contra uerò in concluſione ſubijcitur corpus, prædicatur homo; ſic autem naturalis ordo illationis peruertitur, nec ſeruatur natura dicti de omni, cui hæc illatio recto tramite aduerſatur. Ideo dicit Auerroes quòd ſuper illam cõcluſionem non ca- F dit cogitatio noſtra naturalis, quilibet enim homo audiens illam propoſitionum complicationem, expectaret propter inſitam uim dicti de omni concluſionem naturalem, omnis homo eſt corpus; nam reuera ſyllogiſmus ille, quem dicunt eſſe in quarta figura, eſt in primo modo primæ figuræ, & minor propoſitio eſt antepoſita maiori, quam enim dicunt eſſe maiorem, illa eſt minor, & quam dicunt eſſe minorem, illa eſt maior; quòd autem concluſio illa ſequatur, aliquod corpus eſt homo, non negamus, ſed dicimus mediatam, & remotã eſſe hanc conſequutionem, & (vt ait Auerroes) artificialiter, & cum machinatione deductam; primariò nanque, & immediatè ſequitur in Barbara concluſio uniuerſalis, omnis homo eſt corpus, poſtea ex hac uniuerſali affirmatiua ſequitur ſua conuerſa particularis, aliquod corpus eſt homo, hæc etenim non immediatè ex ijs duabus propoſitionibus colligitur, ſed per mediam cõcluſionem uniuerſalem in prima figura collectam. Neque Ariſtoteli incognitus fuit hic argumẽtandi modus, quem iſti quartam figuram appellant; eius enim mentionem fecit in primo capite ſecundi libri Priorum oſtendens aliquos eſſe ſyllogiſmos in figuris, qui plures cõcluſiones colligãt, quanquàm ſingulus unam colligit primariò, & immediatè, aliàs mediatè, & ſecundariò, vt Barbara tres concluſiones colligit, præcipuè quidem uniuerſalem affirmatiuam, ſecundariò autem, & per eam duas particulares affirmatiuas, unam, quæ pars eſt illius uniuerſalis, alteram, quæ eſt eius conuerſa, ſi quis enim demonſtrauit omnem hominẽ eſſe animal, ſimul demonſtrauit aliquem hominem eſſe animal, & aliquod animal eſſe hominem; quia illam vniuerſalem hæ duę ex neceſſitate conſequuntur; nec tamen hæc cõcluſionum diuerſitas, quæ ex eiſdem propoſitionibus deducuntur, facit figurarum, vel modorum diuerſitatem; ſed unus eſt modus, qui unam primariò colligit per dictum de omni, alias ſecundariò, & per eam, & artificialiter. Similiter in Celarent quatuor concluſiones negatiuæ ex eiſdem propoſitionibus inferuntur, ſed una uniuerſalis primariò, & naturaliter per dictum de nullo, ſecundariò uerò, & artificialiter altera vniuerſalis negatiua cõuerſa, & duæ particulares negatiuæ, quæ ſunt partes illarum duarum uniuerſalium. Ille igitur modus affirmatiuus, quem dicunt eſſe quartæ figurę, poſitus eſt ab Ariſtotele tanquàm primę figurę, quia ſi ſpectemus ordinem terminorum in propoſitionibus, eſt prima figura, quoniam medium eſt poſitione medium, ſed obliquè, & artificialiter concludens, & eſt modus ille à latinis vocatus Baralipton, quem in prima figura ponunt, & vocant indirectè concludentem, ſic enim dicentes longè minus errant, quàm qui aſſerunt eſſe figuram quartam. Eſt igitur ualidiſ- F ſimum hoc primum Auerrois argumentum; quo probat quartam figuram non eſſe naturalem; & ueriſſimum eius dictum, quãdo inquit, ſi proponatur tale quæſitum in quarta figura colligẽdum, aliquod corpus eſt homo, & ſumamus has duas propoſitiones, omnis homo eſt animal, & omne animal eſt corpus, tunc ſumus inter duo, & ſuſpenſi ſtamus an dimiſſo quæſito illo propoſito ſolã inferamus concluſionem naturalem, omnis homo eſt corpus, ad quã nos trahit inſita nobis uis dicti de omni, & ita non colligimus quæſitum propoſitum à principio; an potius utranq; ſimul inferamus, nẽpè & concluſionẽ naturalẽ, & alterã propoſitam à principio; quaſi dicat Auerr. fieri non poſſe vt animus noſter nõ colligat concluſionẽ naturalẽ, quæ ex illis propoſitionibus deducitur per dictum de omni, natura. n. nos cogit auditis illis propoſitionibus eam cogitare, ideo uel hanc ſolam colligimus, uel alteram cum ipſa, & per ipſam.

Quomodo in quarta figura non ſit illatio naturalis.

Quarta figura nõ fuit incognita Ariſt.

Baralipton.

Caput

Caput Nonum, Responsio sectatorum Galeni ad primum Auerrois argumentum.

Responsio pro Galeno

AD hoc argumentum solent defensores Galeni respondere quòd si duæ illæ propositiones affirmatiuæ ita disponantur, vt seruent ordinem primæ figuræ, nempè vt illa, omne animal est corpus, antepo natur tãquàm maior, illa uerò, omnis homo est animal, postponatur tanquàm minor, vtique illa conclusio, aliquod corpus est homo, non sequitur nisi secundariò, & artificialiter, illa verò sola primariò, omnis homo est corpus. Sed si eædem duæ propositiones conuerso ordine disponantur secundùm quartam figuram, vt illa, omnis homo est animal, tanquàm maior anteponatur, illa verò, omne animal est corpus, postponatur tanquàm minor, tunc res aliter sese habet, nam illa conclusio, aliquod corpus est homo, sequitur immediatè, & naturaliter per quartam figuram; conuersa uerò, omnis homo est corpus, sequitur secundariò, & artificialiter, & obliquè, quæ directè, & naturaliter per primam figuram sequebatur. Hæc omnia dicunt clara esse hoc fundamento constituto, quòd earundem duarum propositionum trãspositio variat modum syllogismi, quare si ita dispositæ faciunt modum primæ figuræ, qui vocatur Barbara, necesse est ut transpositæ faciãt alium modum, & conuersam conclusionem colligant naturaliter; &, quum sedes medij mutetur, ad aliam figuram pertineant. Illud antem fundamentum confirmant testimonio ipsius Aristotelis, qui in secunda figura duos illos modos posuit, Cesare, & Camestres, tanquàm diuersos, ij tamen nullum aliud discrimen habent, quàm conuersum ordinem earũdem propositionum, proinde & conuersæ conclusionis illationem; postposita enim propositione affirmante fit Cesare, postposita uerò negante fit Camestres, & conclusio conuersa colligitur eisdem manentibus propositionibus; ex his enim propositionibus, nullus lapis est animal, & omnis homo est animal, sequitur in Cesare nullum hominem esse lapidem, & est illatio naturalis; si uerò earundem ordine commutato dicamus, omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, sequitur in Camestres nullum lapidem esse hominem, & sequitur naturaliter; non enim dicimus alteram cõclusionem naturaliter, alteram artificialiter colligi, & vnum esse modum, non duos; sed duos modos esse fatemur, & vtranq; conclusionem respectu proprij modi esse naturalem, sicuti etiam vtraque respectu alterius modi est artificiosa, & obliquè collecta. Eadem prorsus ratio est in duobus modis tertiæ figuræ Disamis, & Datisi, ex iisdem enim propositionibus contrario ordine dispositis hi duo diuersi modi constituuntur, & eorum altero conclusio conuersa colligitur conclusionis alterius, &

Ratio responsionis.

Confirmatio rationis.

A quæ in Disamis naturaliter, ac primariò colligitur, ea in Datisi colligitur artificialiter, ac secũdariò; quemadmodum quæ in Datisi naturaliter sequitur, eadem sequitur in Disamis artificialiter, & ita utraque naturaliter, & vtraq; artificialiter colligitur respectu duorũ diuersorum modorum. Quemadmodum autem earundem propositionum transpositio variat modum syllogismi, ita necesse est figuram quoque variari, si contingat mutari medij termini situm, quod in secunda, ac in tertia figura non euenit, euenit tamen in prima, & in quarta, vt patet. Nec obstare dicunt illud; quod pro Aristotele, & Auerroe dicitur, quòd ex eisdem propositionibus faciliùs, atq; euidentiùs colligitur conclusio in prima figura, quàm in quarta; hoc enim concedunt, sed idem (inquiunt) contingit in duobus illis modis secundæ figuræ Cesare, & Camestres, faciliùs enim, & euidentiùs concludit Cesare, quàm Camestres; & ita faciliùs in B tertia figura Datisi, quàm Disamis; quia ad primam figuram propriùs accedunt, & ad eam facilius reducuntur; nec propterea dicimus Camestres, ac Disamis non esse naturales, sed omnes dicimus esse naturales, licèt hic euidẽtiùs, ille minus euidenter concludat. Quid autem mirũ, si prima figura euidentiùs colligat, quàm quarta? certum est enim primam esse omnium euidentissimam, nec tamẽ eam solam dicimus naturaliter concludere, sed alias quoque. Illud quoque sibi non obesse dicunt, quòd quarta figura non cõcludat per dicta de omni, & de nullo, quandoquidem secunda quoque, ac tertia figura non habent dictum de omni, vel de nullo, quum non habeant medium inter extrema locatum; has tamen Aristoteles non reiecit vt non naturales, quia licèt non habeant actu dictum de omni, habent tamen potestate, quatenus ad primam figuram reduci possunt; quod idem de quarta figura dicendũ est, potest enim C ipsa quoque ad primam figuram reduci, quare habet potestate dictum de omni, etsi non actu; non est igitur minùs naturalis, quàm illæ duæ, licèt & hæc, & illæ sint minùs naturales, quàm prima, quæ quidem sola est verè naturalis, & maximè omnium euidens, à qua sumũt reliquæ euidentiam, & perspicuitatem. Est etiam (dicunt) quarta non minùs in vsu apud homines, quàm aliæ figuræ, imò nõ minùs fortasse, quàm prima; quòd autẽ in gymnasijs philosophorum soleat quarta figura censeri monstrosa, & innaturalis, causam esse inquiunt cõsuetudinem in disciplina Aristotelis, cuius reuerẽtia, & amor nos obcæcat ne ueritatem inspiciamus, & vt putemus conclusionem semper colligendam esse secundùm primam figuram, nunquàm secũdùm quartam; quòd si liberi essemus, nec iurati in uerba magistri, uideremus quartã quoque figuram esse naturalem, & alijs annumerandam ut quartam, non ut primam, quæ sit obli-

Obiectionis solutio pro Galeno.

Obiectionis solutio pro Galeno.

Confirmatio pro Galeno. obliquata, ut Auerroistæ dicunt. In cuius sententiæ confirmationem adducunt alterū illum modum quartæ figuræ negatiuum, cuius antea meminimus, qui talis est, nullus homo est lapis, omnis lapis est corpus, ergo aliquod corpus non est homo, nemo enim dicere potest hunc esse in prima figura, & habere minorem antepositam maiori, quod alteri modo affirmatiuo obijciebat Auerroes; nam si propositiones transponantur, fiet minor propositio negatiua, quæ in prima figura locum habere non potest: nec dicere possumus conclusionē hanc negatiuam colligi mediatè, & per suam conuersam, quoniam eius conuersa nullo pacto ex ijs propositionibus colligitur, falsum est enim aliquē hominem non esse corpus; sed hæc sola colligitur, aliquod corpus non est homo; adde quòd particularis negatiua non conuertitur; quare conclusio hæc immediatè colligitur, non per aliam conclusionem priorem, & colligitur per solam quartam figuram, non per primam. Hoc modo defensores Galeni argumentum Auerrois optimè solutum, & solutionē egregiè confirmatam esse arbitrantur, præsertim quum argumentum ipsum etiam contra Aristotelem conuerti posse uideatur.

Caput Decimum, in quo responsio impugnatur, & ostenditur non posse argumentum Auerrois contra secundam, ac tertiam figuram retorqueri.

HAEc dicentes neque Auerrois argumentum soluunt, neque ipsum benè contra Aristotelem retorquēt, quum illud contra solam quartam figuram plurimùm ualeat, contra alias nihil, quas posuit Aristoteles; hęc facilè ostendemus, si declarauerimus quomodo in singulis figuris fiat illatio naturalis, & quomodo non naturalis. Illatio naturalis, Illatio naturalis. quę per dictū de omni significatur, in hoc consistit (quemadmodum diximus) vt prædicatum in propositionibus maneat etiam prædicatum in conclusione, idest ut duo termini extremi in conclusione eundem seruent situm, & eūdem respectum ad seinuicem, quem in propositionibus habuere; hæc illatio naturalis quomodo euidentissimè fiat in prima figura, in qua inspicitur actu dictum de omni, vel de nullo, iam satis antea expositum est; nunc aliàs quoque figuras consyderemus. Dicimus igitur in secunda, atque in tertia figura non apparere quomodo prædicatum in conclusione fit etiam prædicatum in propositionibus respectu minoris extremi, propterea quòd duo termini extremi in propositionibus non ita sunt positi, ut alter altero prædicatione superior sit, sed in loco ęquali sunt constituti, uel enim æquè subijciuntur medio, vt in secunda figura; uel æquè prædicantur de medio, vt in tertia; idcirco quum in

Quomodo in secunda, & in tertia figura fit illatio naturalis.

D propositionibus nulla appareat ratio cur duorum extremorum magis hunc, quàm illum faciamus maius extremū, vel minus extremum, seruamus saltem ordinem nostræ prōnūtiationis, ut qui terminus, & quæ propositio prior profertur, dicatur maior; qui verò, & quæ posterior, dicatur minor: hinc oritur differentia inter duos illos modos secundæ figurę, Cesare, & Camestres, nec non inter Datisi, & Disamis in tertia figura; quatenus enim utranlibet propositionem alteri anteponere possumus, eatenus vtrum duorum extremorum uolumus prædicatum in conclusione possumus cōstituere; nec propterea aduersamur naturæ; ut si sint termini extremi lapis, & homo, æquè naturaliter per medium animal colligemus nullum hominem esse lapidem, ac nullum lapidem esse hominem, illud quidem in Cesare, hoc autem in Camestres, in neutro enim horum duorum modorum prædicatum in conclusione faciamus id, quod in propositionibus subiectū fuit, E quum homo, & lapis in propositionibus æqualem sedem habuerint, & neutrum alteri subiectum extiterit; quare quum nullus alius seruetur ordo in concludendo, quàm nostræ propositionum enuntiationis, transpositio propositionum uariat modos. Dicere etiam possumus diuersitatem horum duorum modorum attendi penes quæsitum à principio propositum, nam si concludendū proponatur nullum hominem esse lapidem, & offeratur medium animal, argumentabimur necessariò in Cesare, quia de maiore extremo lapide negabitur animal, & erit maior propositio negatiua; homo autem minus extremum subijcietur animali affirmatiuè, & fiet minor propositio affirmatiua; hęc enim uocatur minor, quoniā homo in quęsito proposito subijcitur, illa uerò maior, quoniam lapis in quęsito proposito prędicatur; hic enim ordo, seu hic respectus terminorum quæsiti propositi manet in animo ratiocinantis, & ab eo fit nominatio maioris, & minoris propo- F sitionis. Si uerò quæsitum conuersum proponatur, nullus lapis est homo, & idem offeratur medium animal, necessariò argumentabimur in Camestres, quia minor erit negatiua, & maior affirmatiua. Patet igitur quòd ex eisdē propositionibus æquè colligitur utraq; conuersa conclusio; illa tamen dicitur primariò colligi, quæ fuit proposita in principio; proinde neuter horum duorū modorum est altero naturalior, & euidentior, nec altera conclusio per alterā colligitur, sed æquè ex proprio modo ambę colliguntur naturaliter, & ex altero artificialiter; in propositionibus autem non magis hoc modo, quàm illo conspicitur dictum de omni, vel de nullo, quare neutro modo fit illatio contra naturam, & contra dictum de omni. Hæc eadem dicenda sunt de duobus illis modis tertiæ figurę, Disamis, & Datisi. Dicūtur autem

rem secūda,ac tertia figura esse naturales, quia plures homines in his naturaliter ratiocinātur non minus, quàm in prima figura; & quamuis hæ non habeāt in propositionibus actu dictum de omni, quum non habeant medium in media sede collocatum, habent tamen potestate, vt supra declarauimus. Dupliciter nanq; possumus intelligere syllogismum naturalem, aut enim eū intelligimus, qui habeat actu dictum de omni,proinde per se ipsum habeat euidentiā sine ope alterius,qua ratione prima tantùm figura est naturalis;secūda enim , ac tertia non sunt ita naturales, nisi dicamus naturales potestate, quatenus ad primā reduci possunt, quare neq; penitus naturales sunt, neq; sunt contrariæ naturæ, quia non aduersantur dicto de omni,sed medio modo se habent; &,quum nō aduersentur naturæ,sunt potestate naturales,quia habent potestate dictū de omni;aut naturalem syllogismum intelligimus illum, qui fit in vsu apud plures homines instinctu naturæ ductos, qua ratione omnes tres figuræ sunt æquè naturales,quia sunt omnes ęquè in usu apud magnā hominum partem.Dignum autem cognitu est, licèt à nemine hactenus declaratū,quòd quum ob insitam uim dicti de omni sæpe vulgares homines absque ulla artis cognitione syllogismos faciant,attamen non semper ipso dicto de omni utuntur exquisitissima ratione accepto, sed sæpe parùm obliquato, non tamen penitus peruerso, atque destructo; ideò non solùm in prima, sed in secunda quoque , ac tertia figura ratiocinantur; sunt enim & apud artifices materiales normæ quædam,ac regulę,quibus non semper utuntur exquisitè rectis, sed interdum à rectitudine aliquantum deuiantibus; nam, propter materiā, ex qua materialia opera construenda sunt, sæpe cogūtur regula uti aliquantum obliquata, cuiusmodi erat regula illa Lesbia, cuius mentionem facit Aristoteles in quinto libro de moribus capite decimo,quæ plūbea erat,ut ad lapidum figuram flecteretur; non.n. semper materiam ipsi regulæ, sed quandoq; regulam materię accommodare oportet.Vnde sumi potest solutio dubitationis, quæ multorum animos posset perturbare, uidetur enim secundam, ac tertiam figuram naturaliter in usu esse non debere, sed primā solam, quum enim omnes syllogismi secundæ,ac tertiæ figuræ ad primam reducendi sint, possunt igitur omnes formari statim in prima,ergo nō deberent formari in alijs ut statim reducantur ad primam, etenim frustra fit p plura, quod æquè, imò melius per pauciora fieri potest; melius est autem prima figura statim uti, quum id fieri semper possit,q̄ uti alijs,si ad primam reducēdę sunt; pręsertim quum prima alijs præstantior,& euidentior, & naturalior sit;itaq; aliæ figurę prçter primam in usu esse non deberent. Ad hoc dicendū puto q regula dicti de omni nobis naturaliter insita nos semper traheret ad ratiocinādum in prima figura,hęc enim omnium syllogismorum radix propriè figuram primā producit;attamen materia sępe nos cogit ut hac regula non exquisitè recta, sed aliquantum obliquata utamur,instar plumbeæ illius regulæ,quæ ad lapidum obliquitatem flectebatur;uolumus enim, quemadmodum & medici iubent, illud respicere,quod magis urget; quod quomodo se habeat,breuiter declarādum est;Certum est communem esse omnium ratiocinantium scopum ut ex notis quibusdā propositionibus aliquid colligant,& probent,quod ignotius est; in nobis enim hunc tanquàm naturalem instinctum inesse Aristoteles ipse uidetur testari in præfatione primi libri Physicorū inquiens innatam nobis esse hanc viam ut à notis progrediamur ad eam,quæ ignoramus;quòd si eum locum ad id,de quo loquimur, pertinere aliquis non admiserit, saltem nō inficiabitur Aristotelem hoc significasse in ipsa definitione syllogismi, dum dixit { positis quibusdam } constat enim idem ualere positis,quod concessis, concedit autem nemo ea,quę non nouit; quare quisquis utitur syllogismo siue ad seipsum, siue ad alios,siue docendi,siue disputandi, siue persuadēdi, siue etiam cauillandi gratia, notas,& concessas accipiat propositiones oportet, alioquin inanis est omnis ratiocinatio pro colligenda cōclusione, quę semper incognita,& controuersa proponitur.Hāc igitur ob causam nitimur semper quantum possumus notas propositiones assumere,& quę illicò sint cōcedendę, ex quibus postea conclusionem controuersam colligamus. Hinc fit ut quandoq; malimus aliquam propositionem sumere, per quam in secunda,uel in tertia figura ratiocinemur, quàm eius cōuersam,per quā in prima; illam enim magis in promptu,ac euidentiore esse animaduertimus,hanc uerò ignotiorem; ueluti si probandum sit nullum hominem esse equum, & medium occurrat risibile, promptior,atque conuenientior est hęc maior, nullus equus est risibilis, ex qua fit syllogismus in Cesare, quàm conuersa, nullum risibile est equus,ex qua fieret syllogismus in Celarent;ea enim est nobis loquendi consuetudo, ex ipsa fortasse rerū natura deriuata,vt substantijs proprietates attribuamus,non substantias proprietatibus, ideò magis dicimus nullum coruum esse album,quàm nullum album esse coruum. In illis autem modis,qui difficiliùs ad primam figuram reducuntur, uidelicet per transpositionem propositionum,uel per ductionem ad impossibile, adhuc efficacior est ratio cur non in prima, sed in alijs potiùs figuris argumētemur, nam si proponatur nobis in principio tale quęsitum colligendum syllogismo, nullus lapis est homo,& occurrat medius terminus animal,statim argumentum facimus in secunda figura in Camestres, quoniam per illud medium non potest

[Margin notes, left column: Duob. modis dici potest syllogismus naturalis. — Cur illi, qui naturali ratione ratiocinātur, nō semper in prima figura syllogismum faciant. — Regula Lesbia. — Dubiū aduersus secūdam, ac tertiam figurā. — Solutio]

[Margin letters, right column: A — B — C]

potest fieri statim syllogismus in prima figura de quęsito proposito, in prima enim cócludere mus nullum hominem esse lapidem, nos autem hanc nó quærebamus, sed conuersam, nullus lapis est homo, hæc enim proponebatur: huiusce rei argumentum validissimum ex Aristotele desumimus, apud quem multis locis, quos hic commemorare non conuenit, obseruauimus ipsum usum esse syllogismo in secuoda figura ex ambabus propositionibus affirmantib. qui prauus, & inutilis est ratiocinandi modus, validus tamē ratiooe materiæ, quia maior propositio potest simpliciter conuerti, & ita ratio fit in prima figura; maluit autem Aristoteles ea maiore vti, quæ promptior, atque euidentior erat, quàm conuersa, quæ erat occultior, & spernere formam propter materiam, quia hæc magis vrgere videtur. Natura igitur nos inducit vt regulam dicti de omni aliquantum obliquemus, & ab eius rectitudine declinemus propter materiam, cui hæc regula accómodanda est; materia enim sunt propositiones, quibus ad ratiocinandum vti volumus; propterea sæpe contingit vt in secunda, ac in tertia figura potiùs, quàm in prima argumentemur; nec tamen illæ ita recedunt à prima, vt non sint illi propioquæ, & ad illam reduci queant. Totius itaque difficultatis solutio in hoc est constituta, quòd omnes ratiocinantes quærunt naturaliter euidétiam, hæc autem duplex est, vna materiæ, vt propositiones notę, ac concessæ sumantur; altera formæ, vt per dictum de omni ratiocinatio fiat, sic enim euidentissima est; idcirco si vtranque simul euidentiam habere possunt, in prima figura absque dubio ratiocinantur, non in alijs; quòd si vtranque simul assequi nequeant, euidentiam materiæ sectari malunt, quæ magis vrgere uidetur, quemadmodum declarauimus. Hac ratione propter materiam declinamus aliquantum ab euidentia formæ, sed postea hanc quoq; adipiscimur per reductionem syllogismorum ad dictum de omni, & ad figuram primam. Quòd igitur secuoda, ac tertia figura sunt naturales, & quomodo, & qoòd aduersus eas argumeotum Auerrois malè ab aduersarijs retorquetur manifestum est.

Cur sit usu paralogismus ex duabus affirmátibus in secúda figura.

Euidentia ī syllogismo duplex.

Caput Vndecimum, quòd argumentum Auerrois contra solam quartam figuram sit efficacissimum.

NVNC osteodamus ipsum cótra quartam solam figuram plurimum roboris habere, & vanam esse solutionem à medicis excogitatam, qui non uiderunt quartam figuram neque cum prima, neq; cum alijs duabus esse cóferendam; quia neq; illatiooem facit euidentissimè naturalem, vt prima; neque potestate euidétem, & naturalem, ut aliæ duę;

D sed in altero extremo constituta à natura remotissima est, & ei penitus aduersatur; quocirca iure uocatur ab Auerroe artificiosa, & ex machinatione concludens, & nihil habens illationis naturalis. Prima naoque figura habet in propositionibus dictum de omni manifestum, & iuxta ipsius legem conclusionem colligit, secuoda verò, ac tertia non habent in propositionibus terminos dispositos secúdùm dictum de omoi, & conclusionem colligunt si non euidenter per dictum de omoi, saltem non ei repugnantem; sed quarta habet medium inter extrema locatum, proinde habet actu, & manifestè in propositionibus dictum de omoi; tamen in conclusione facit illationem ipsi contrariam, & aduersantem naturæ; quum enim deberet colligere prædicationem supremi prędicati de subiecto infimo, ipsa è cótrario infert infimum prædicari de supremo, quod est contra nostram naturalem expectatiooem; vnde patet vaoam esse instantiam, quam faciuot de Cesare, & Camestres io secunda figura; & de Datisi, ac Disamis in tertia; quoniam comparatio non est cooueniens, diximus enim duas esse rationes cur duorum extremorum terminorum alterum potiùs, quàm alterú appellemus maius extremum; prior quidem ratio est dispositio terminorum in propositionibus actu secúdùm dictum de omni; illum enim terminú, qui prædicatione supremus omnium est, maiorem uocamus, & propositioné, in qua est, propositionem maioré; illum uerò, qui subijcitur cæteris, dicimus minorem, & illam propositionem minorem appellamus: altera ratio est ordo ipsarum propositionum, qui sumitur ex ordine duorum terminorú quæsiti ab initio propositi; quum enim ex ipsa terminorum prædicatiooe in propositionibus nullus possit ipsorum ordo desumi, quoniam duo extremi termini æqualem io eis obtineot situm, vnde non possumus indicare uter maior, vter minor uocaodus sit, neqoe utra sit propositio maior, vtra minor; ideò illam uocamus maiorem, quam priùs protulimus; illam minorem, quá posterius, habita simul ratione quęsiti propositi à principio. Verùm harum duarum rationum prior lógè efficacior, atque vrgentior est, & dum illam habemus, non respicimus alterá; quando enim in propositionibus termini secundùm dictum de omni sunt dispositi, oon consyderamus vtra propositio anteposita fuerit, ut eá appellemus maiorem; sed maiorem uocamus illam, in qua terminus prædicatione supremus contioetur, etiam si alteri propositioni postposita fuerit, ut sæpe in libris Aristotelis inueoimus minorem propositionem maiori esse aotepositam; propterea syllogismum illum ex vtraque uoiuersali affirmatiua, quem in quarta fignra esse dicút, Aristoteles non indicaret habere complicationem propositionum diuersam à primo modo

Solutio confirmationis adducta per Gale.

Duplex est ró, qua terminum maioré, uel minorem esse iudicamus.

E

F

primæ figuræ qui dicitur Barbara, quia quum adſit actu dictũ de omni, maior terminus ſemper vocatur ille, qui prędicatione ſupremus eſt, & illa propoſitio, in qua ille ineſt, ſemper dicitur maior, etiam ſi minor ante illam pronunciata fuerit; quocirca inanis prorſus eſt aduerſariorum excogitatio quòd tranſpoſitis in prima figura propoſitiooibus modus, & figura uarietur; manet enim eadem figura, & idem modus, quia manet idem terminus maior, & idem terminus minor; ita enim in mentibus noſtris imprimitur dictum de omni, vt quomodocunque propoſitiones diſponantur nos ſemper pro maiore habemus illum, qui prædicatur de medio pro minore autem illum, qui ſubijcitur medio, idque eſt in animo cuinſque homiois ſanę mentis ſecundùm inſtinctum naturalem. Ideò refellendum penitus eſt iſtorum figmentum, quòd terminus ille, qui prædicarione ſupremus eſt, dicatur minor; qui verò infimus, dicatur maior; eſt enim artificioſa quædam excogitatio B alicuius bominis, oon omnium, neque plurium, ſine aliquo ordine naturali, imò contraria naturæ. De Ceſare autem, & Cameſtres, ac ſimiliter de Datiſi, & Diſamis alia, ac longè diuerſa ratio eſt, in his nanque ceſſante priore ratione ad ſecũdam confugimus, quia quum non habeant actu in propoſitionibus dictum de omni, ſed ambas extremitates habeant ęqualiter poſitas, prior ratio nullum ibi locum habet, nec poſſumus ratione prædicationis hanc potiùs, quàm illam appellare maiorem, vel minorem; tunc igitur ſecundam rationem reſpicimus, & poſſumus utram uolumus appellare maiorem, nihilo magis ſic, quàm ſic aduerſantes naturę, & dicto de omni; quo fit, vt Ceſare, & Cameſtres ſint duo modi diuerſi in ſecunda figura, ſic etiam Diſamis, & Datiſi in tertia.

Solutio alterius confirmationis pro Galeno adductæ.

Quod etiam dicũt de modo illo negatiuo quartę figurę, vanum, & commentitium eſt, erat enim modus ille talis, nullus equus eſt homo, C omnis homo eſt animal, ergo aliquod animal oon eſt equus; huie modo (aiunt) obijcere non poſſunt Ariſtotelici quòd ſit in prima figura, & minorem propoſitionem habeat maiori antepoſitam, qnemadmodum alteri modo affirmatiuo obijciebant, quia ſi minor ea eſſe dicatur, quę prior poſita eſt, & ſyllogiſmum eſſe in prima figura, ſequetur in prima figura minorem eſſe negatiuam, quod quidem eſſe noo poteſt, quum in prima figura ex minore negatiua nihil colligatur; hic autem modus, qnem expoſuimus, eſt ſyllogiſmus concludens, quoniam igitur in prima fignra locari non poteſt, multo minùs autem in ſecunda, uel in tertia, relinquitur ut ſit proprius modus qnartę figurę. Sed hęc, licèt aliquid habeant apparentię, nihil tamen ueritatis habent; legem eoim perpetuam, & uniuerſalem habemus quòd quandocunque medium inter extrema poſitum eſt, ſiue benè,

A ſine malè id fiat, eſt prima figura, iudicatur enim prima figura non ex utilitate modi, ſed ex ſitu medij; ideò Ariſtoteles in prima figura non ſolùm quatuor illos modos utiles nominanit, ſed etiam alios omnes inutiles; omnino itaque dicendum eſt bunc ſyllogiſmum negatiuum, quem hi io qnarta figura ſtatuunt, eſſe in prima figura, inutilem tamen, & non concludentem, quum minorem habeat negatiuam; nam rectè, & naturaliter nihil concludit, quanuis ei accidat vt artificioſè, & obliquè certam quandam conclnſionem colligat; ſed eam non eſſe naturalem illationem qnilibet ſincerus, & ſanæ mentis iudex diligenter conſyderando cognoſcere poteſt, ſemper enim dum medium pooitur inter extrema, propoſitio illa iudicatur maior, in qua terminus ineſt prædicatione ſupremus; illa uerò minor, in qua iofimus; ideò naturalis omnium hominnm cogitatio caderet ſuper concluſionem conuerſam, quilibet enim B expectaret ex illis propoſitionibus talem concluſionem, io qua animal de equo prędicaretur, licèt modus non concludens, & inntilis ſit; quare collectio concluſionis conuerſę, aliqnod animal non eſt equus, eſt contra omnem animi noſtri expectationem, & cogitationem naturalem.

Figura indicatur non ex utilitate modi, ſed ex ſitu medij.

Neque Ariſtoteli fuit incognitus modus hic negatiuus, ad qnem iſti confugere uidentur, de eo nanque locutus eſt in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum, & eſt modus ille, qui à Latinis uocatur Fapeſmo, vel Friſeſomorum, ſi maiorem habeat particularem, quos duos modos Latini rectè in prima fignra collocant, ſed obliquè, ac contra naturam concludentes appellant: propterea Ariſtoteles nullam ipſorum mentionem facere uoluit in prima figura, quia in figuris non reſpexit niſi ſyllogiſmos oaturaliter concludentes, alios omnes à figuris reiecit; attamen eos quoque extra figuras tetigit, ut io illo capite octa- C uo de his uidere poſſumus, ubi hos ad primam figuram pertinere dixit, obliquè tamen concludere; & adiecit poſſe io alijs quoque figuris formari huiuſmodi ſyllogiſmos obliquè concludentes, quod quidem nobis conſyderandum reliquit, quia oon ſunt ſyllogiſmi naturaliter concludentes, nec digni quorum mentio ulla in figuris fiat Nos igitur, qui Ariſtotelem defendimus, ratione mouemur, non conſuetudine, vel amore magiſtri, ad ſequeodam eius opinionem qnòd tres tantùm ſint figurę naturaliter conclndeotes; oec aliquis eſſet eruditus, ac ſincerus iudex, qui non cenſeret medicos potiùs, quàm philoſophos iuraſſe in uerba magiſtri; ſualidiſſimum enim eſt Auerrois argumentum, de quo hactenus ſermonem fecimus, & ita firmis nititur fundamentis, ut ſolui non poſſit.

Fapeſmo.

Caput Duodecimum, in quo secundum Auerrois argumentum exponitur, & contra medicos defenditur.

Secundum argumentú Auerrois cótra quartam figuram.

ALTERO argumento usus est Auerroes contra quartam figuram, quod tale est, per quartam figuram concluditur prædicatio eiusdem de seipso, ergo est figura nugatoria, inutilis, & absurda, antecedens probatur, quouiam quando in quarta figura ita ratiocinatur, omnis homo est animal, omne animal est corpus, quilibet in mente sua naturaliter cogitaret ex his propositiooibus illationé huius conclusionis, omois homo est corpus; ipsi tamen conuersam conclusionem colligũt, aliquod corpus est homo, ergo à primo ad ultimum colligitur corpus de corpore prædicari, fieri enim noo potest ut qui audit illas propositiones, non cogitet conclusionem oaturalem, quæ est, omnis homo est corpns; ipse postea audit conuersam, quam non expectabat, aliqnod E corpus est homo, ideo hanc illi subnectendo concluditur per primam figuram aliquod corpus esse corpus, quia si prædicatur de homine corpus, & homo de corpore, concluditur prædicari de corpore corpus, quæ est prædicatio, & illatio absurda.

Prima responsio medicorũ.

Ad hoc argumentũ mihi uidetur medici tripliciter respondere, primùm quidem negant ꝙ cogitatio oostra naturalis cadat soper illam conclusionem, omnis homo est corpus; dispositis enim propositionibus ut secundùm quartam figuram dispooédæ sunt dicunr colligi naturaliter illam, aliquod corpus est homo, & eam à quoliber esse expectandam, proinde non sequi prædicationem eiusdem de seipso.

Secũda responsio.

Secũdò dicunt quòd licèt colligatur corpus de corpore prædicari, non tamen accipitur ut idem, sed ut diuersum, quia non consyderatur an sit idem, an diuersum; quare si nõ reipsa, saltem secundùm cõsyderationem fit prædicatio de diuerso, nõ de eodem, idq; ad absurditatem F euitandam satis est.

Tertia responsio.

Demum dicunt, dato, nec tamen concesso ꝙ sit illatio eiusdem de seipso, illud esse quidem ioconueniens in materia, sed non in forma, & ui illatrice, quã solam in præsentia respicere debemus, sicuti Aristot. quoq; eam solam dimissa materia in Prioribus Analyticis consyderauit; nam etiam in prima figura si dicamus, omne risibile est homo, omnis homo est risibilis, sequetur omnem hominem esse hominẽ, & forma hęc syllogismi optima est, quam damnare non possumus, dum in solnis formæ consyderatione uersamur. Huic postremæ solutioni potissimum inniti uidẽtur defensores Galeni, & ita ad argumentum Auerrois negare consequentis absurditatem; & solutionem demum confirmant conuertendo idem argumentum contra Aristotelem, tum quia in alijs quoque figuris potest concludi idem de seipso, ut homo de homine per medium risibile in prima

Conuersio argumenti contra Auerr.

D figura, quemadmodum modò dicebamt; tum etiam quia docens Aristot. conuersiones propositionum pro reductionibus aliorũ syllogismorum faciendis ad figuram primam, similiter incidit in hoc absurdum, vt fecerit idem de seipso prędicari, hanc enim propositionem, omnis homo est animal, docuit conuerti in hanc, aliquod animal est homo, quam illi subnectendo colligimus in Darij aliquod animal esse animal; argumentum igitnr Auerrois si contra Galenum ualet, non minus ualet contra Aristotelem; hęc illi. Ego verò etsi huic posteriori Auerrois rationi non tantum tribuo, quantum priori, quæ fuit efficacissima; attamen ut in hac qnoq; Auerroem pro uiribus defendam, dico primam illorum responsionẽ nou posse consistere, quia iam à nobis fuit vberrimè confutata, ostendimus enim quòd super conclusionem quartę figurę nõ cadit cogitatio oostra naturalis, sed super eius cõuersam, quę naturalitet per E primam figuram colligitur; declarantes enim quę nam sit illatio naturalis diximus eam esse quando superius in cooclusione est etiam superius io propositionibus, & inferius in conclusione est inferius in propofirionibus; quod quidem licèt satis notum sit, & uulla probarione indigere uideatur, potest tamen cõfirmari sumpta similitudine à naturalitate propositionis ratione materię, quę est oaturalitas prędicationis; quemadmodum eoim prędicatio naturalis tunc est, quando illud prędicatur, quod alteri extra animũ inest, & illud subijcitur, quod extra animum alteri subest, ut quando genus, vel differentiam de specie, & accidens de subiecto prędicamus; ita naturalitas formæ, idest illatio naturalis tunc est, quando id prędicatur in cooclusione, quod fuit prędicatum in propositionibus; & id io rõclusione subijcitur, qnod fuit snbiectũ in propositionibus; sicut enim in prędicatione naturali, quę dicitur naturalitas F secundùm materiam, attenditur conuenientia propositionis cum re, vt eadem sit duorum terminorum positio, siue relatio ad se inuicem in propositione, quę est inter eosdem prout sunt res extra animum existentes; ita in illatione naturali, quę est naturalitas formę, attenditur conuenientia conclusionis cum propositionibus, vt duo termini conclusionis eundem inter se habeant respectum, quem in propositionibus habuere, qui si peruertatur, fit illatio contra naturam. Negare igitur non possunt quòd ex ea propositionum complicatione sequatur naturaliter illa conclusio, omnis homo est corpus, qnemadmodum in prima Auerrois ratione fusissimè declarauimus; propterea si quid roboris habet hoc secuodum Auerrois argumẽtum, id habet ex altero priore, cuius uirtute, & efficacitate hoc quoque roboratur; idcirco si illud firmum manet, hoc quoque consequens rectè ab Auerroe deducitur, si per quartam figuram

Impugnatio primæ responsionis.

Nota comparationẽ naturalitatis materię cum naturalitate formæ.

guram

gurâ ratiocinamur, colligimus prædicationem A eiusdem de seipso; quod ipsi quoque aduersarij negari non posse cognoscentes ad secūdam responsionem confugerunt dicētes colligi quidem idem de seipso, non tamen vt idem, sed vt diuersum. Ego verò ostendo colligi idem vt idem, nam quiliber terminus in syllogismo vnus esse debet, & simplex, non multiplex, si .n.esset multiplex, tunc ratiocinatio non in tribus, sed in pluribus terminis fieret, & nihil concluderet, dū igitur concludimus corpus de corpore prædicatū, necesse est vt intelligamus idē esse corpus in conclusione, quod fuit in propositionibus; & idē esse corpus, quod prędicatur, & corpus qd subijcitur; secus vitiosus esset syllogismus, siquidē sola consyderationis diuersitas sufficit vt ratio ex quatuor terminis constet.

Impugnatio secundæ.

Hæc illi consyderantes ad tertiam responsionem se receperūt dicentes inconueniens non esse ratione formæ quòd idem de seipso prædicetur. Sed hæc quoque postrema solutio facilè refellitur, quanuis enim Aristoteles in prioribus Analyticis in sola forma sine materiæ consyderatione versetur, tamen formam consyderat propter materiam, & vt deinceps applicetur materiæ, quia nisi materiæ aptari posset, vana esset, & inutilis ipsa syllogismi forma, ergo similiter inutilis est illa argumētationis forma, quæ cuicunque materiæ aptetur, facit semper nugatoriam, & absurdam illationem, & idem de seipso prædicari colligit, vt euenit in quarta figura; sed non in prima, vt falsò aduersarij nituntur argumentum contra primam figuram retorquere; quanuis enim possimus in prima figura cōcludere hominem esse hominem per medium risibile, non tamen semper in prima figura hoc absurdū contingit; & tunc, quando contingit, non primæ figuræ uitium est, sed eius, qui prima figura prauè utitur; tractantur nanq; figuræ syllogismorum ab Aristotele non vt postea ipsis materiæ aptatis abutamur; sed vt benè utamur. In quarta autem figura quum semper, & necessariò id cōtingat, est proprium ipsius figuræ uitium, non eius, qui utitur; quare Auerrois ratio aduersus quartam figuram ualida est, non aduersus primam. Non benè etiam retorquetur contra Aristotelem docētem conuersiones propositionū, quia non est par ratio; Auerroes enim consyderat quòd per eiusdem syllogismi discursum ducimur ad inferendam prædicationem eiusdem de seipso, quæ est illatio absurda, & ratiocinantibus semper inutilis; sed hoc non contingit in reducendis aliarum figurarum syllogismis ad primam per conuersionem propositionum, quia si reducamus syllogismum factum in Cesare ad Celarent, maiorem propositionem conuertemus, sed nō vtemur ambabus in uno, ac eodē syllogismo, nam in Cesare utemur illa, nullum B. est A. deinde eius conuersa, nullum A. est B. vtemur in Celarent; quod idem de alijs omnibus dicimus, quare nunquàm euenit vt per eundem syllogismum seu primæ, seu secundæ, seu tertiæ figuræ trahamur ad prædicandum idem de seipso, nisi ex accidēti, & uitio utentis, vt dictum est; id enim si contingeret, uitiosus, & inutilis esset ille modus, sicuti ostendit Auerroes quartam figuram sua natura vitiosam, & inutilem esse. Quantum igitur roboris habeat secunda ratio Auerrois manifestum est, ex altera enim priore efficacitatem sumit, & ea sublata hæc satis debilis, & imbecilla esset, quare dicere possumus secūdum hoc argumentum esse corollarium quoddam, quòd ab Auerroe ex altero argumento ualidiore deductum est.

Impugnatio tertiæ.

Responsio ad retorsionem argumenti.

Caput Tertiumdecimum, in quo aduersariorum argumenta soluuntur.

DECLARATA, & comprobata huiusce B rei ueritate superest ut argumēta pro Galeno in principio huius contemplationis adducta soluamus; primum argumentum erat, datur quarta sedes medij, ergo datur quarta figura; ad hoc negādum est antecedens, ostendimus enim eam nō esse quartam sedem, sed esse illam eandem, quæ primam figuram constituit; quòd si dicant aduersarij esse quartam sedem quia medium nō est inter extrema, sed potius extra vtrunque, quum sit superius maiore, & inferius minore, hæc est uana machinatio, quæ aduersatur naturæ, & uix cogitabilis est, maius nanque extremum de minore prædicatur, & eo superius est, & ipsi statuūt medium superius maiore, igitur multo superius est minore secundùm ordinem terminorum naturalem; tamen ipsi ponunt medium inferius minore, ergo idem eodem superius & inferius est simul in uno, ac eodem syllogismo; idcirco Aristoteles non debuit hanc quartam sedem con- C syderare, si modò est quarta sedes, quū sit commentitia, & aduersetur naturæ, & implicet contradictionem; quare dato etiam, nec tamē concesso antecedente potest negari consequens, dato.n.quòd ea sit quarta sedes, non propterea datur quarta figura, quia sedes hæc repugnans naturæ, & commentitia nullam debet figuram constituere. Ad secūdum argumentum negan- da est minor, videlicet q̀ syllogismis quartæ figuræ competat definitio syllogismi ab Aristotele tradita, nam quando dixit syllogismum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quòd illa sunt, intellexit conclusionem naturalem, idest quæ secundùm ordinem naturæ, & per dictum de omni colligitur, ut ea uerba benè consyderantibus manifestum est, aliud est enim conclusionem à nobis ex propositionibus colligi, aliud est conclusionem per seipsam quodammodo ex propositionibus deriuari, atque

Ad primum.

Ad secundum.

defluere, quasi effectum, quod causam suam necessariò insequatur, & vi causæ cogentis absque vllo nostro artificio expromatur; qnem sensum Aristoteles in ea definitione significare voluit, propositionibus enim benè compositis statim sequitur cóclusio naturalis ex ipsamet propositionum natura, & terminorum dispositione, non ex aliqua tantùm nostra artificiali excogitatione, qualis est per quartam figuram conclusionis illatio, quæ quidem dicitur potius à nobis cum artificio fieri, quàm ex earum propositionum natura, hanc enim reuera conclusio illa non sequitur rectò, & naturali terminorum cursu, sed potiùs contra cursum naturalem. Aristoteles igitur in definitione syllogismi non dixit nos arbitratu nostro quanlibet conclusionem ex propositionibus positis colligere, sed dixit necesse esse positis propositionibus conclusionem propter eas sequi, significans conclusionem statim sequi ordine quodam naturali, & extra omne humanum artificium, & nobis quoque non inferentibus, imò etiam inuitis.

D

E

Ad tertium. Ad tertium argumentum neganda est maior, nempè quòd omnis syllogismus concludens, & qni ad primam figuram reduci possit, in figuris locari mereatur, diximus enim Aristotelem in principio secūdi libri Priorum, & in octauo capite primi libri mentionem fecisse illorum syllogismorum obliquè concludentium, & ostendisse quomodo ad primam figuram reducantur; nec tamen dignatus est eos in figuris nominare; certum est enim omnem syllogismū concludentem siue rectè, & naturaliter, siue obliquè, & contra naturam, concludere uirtute dicti de omni, proinde ad primam figuram reduci posse, Aristoteles tamen decreuit in figuris eos tantùm collocare, qui naturaliter concludunt; non eos, qni contra naturam, & contra dictum de omni conclusionem colligūt, & apud homines naturaliter ratiocinantes in usu non sunt. Quando igitur dicunt, omnis syllogismus, qui ad primam figuram reduci potest, debet in aliqua figura constitui, id negandum est, si simpliciter proferatur; quòd si hæc conditio addatur, modò naturalem illationē faciat, admittendum est; sed tunc minorem negabimus, syllogismi enim quartæ figuræ huiusmodi non sunt. Possumus etiam aliter respondere conce-

F

dendo totum argumentum, iam enim ostendimus eos omnes syllogismos, quos hi in quarta figura constituunt, esse reuera in prima figura; & Aristoteles eos ad primam figuram pertinere dixit, sed vt obliquè concludentes, ideo eorū mētionem fecit extra figuras, vt dictum est; omnis igitur syllogismus concludens, & qui ad primam figuram reduci potest, in aliqua figura statuendus est uel directè, uel obliquè; & hi, quos aduersarij ad quartam figuram referunt, sunt in prima obliquè concludentes, & ad eandem directè concludentem reduci possunt. Ad postremum argumētum dicimus syllogismum duplici ratione posse inutilem nūcupari, vna quidem quòd nihil certi concludat, quum ex eo quandoque affirmatiua, quandoque negatiua conclusio colligatur; huiusmodi syllogismos Aristoteles in singula figura consyderauit, & reiecit ut inutiles, videntur enim habere dictum de omni, sicut alij utiles, sed reuera nō habent, nisi apparenter. Alij verò alia ratione dicūtur inutiles, quia non sunt in usu apud maiorem partem hominū naturali instinctu ratiocinantium; quamuis enim certam conclusionem colligant, obliquè tamen, & contra naturam id faciūt, & regulam dicti de omni nec uerè, nec apparenter obseruāt; hos Aristoteles in figuris ne nominare quidem voluit, propterea neq; admisit, neque reiecit, quoniam uia naturali neq; procedunt, neque procedere uidentur. Tales sunt syllogismi quartæ figuræ, qui priore quidem ratione non sunt inutiles, fatemur enim eos certam conclusionem colligere; sed secunda ratione inutiles sunt, quia sunt obliqui, & contrarij naturę; & apud plures homines in usu minimè sunt; Hanc ob causam ab Aristotele in figuris commemorati non fuerunt, sed solum extra figuras, vt dictum est. Possumus etiam concedere hos esse syllogismos vtiles, prout contraponitur utilis inutili in priore significatione accepto, proinde in aliqua figura locandos, non tamen directè, sed obliquè; est enim rationi consentaneum ut sicuti obliquè conclusionem colligunt, ita etiam obliquè, & secundariò in figura constituantur; non est igitur necessarium adijcere quartam figuram, quoniam hi omnes sunt in prima figura ut obliquè concludentes.

Ad postremum. Syllogismus postest duplici ratione uocari inutilis.

FINIS LIBRI DE QVARTA FIGVRA SYLLOG.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS LIBRI QVATVOR.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem continens.

OMNEM ſcientiam, omnem artem, omnemque diſciplinam methodo aliqua tradi, & abſque methodo conſiſtere non poſſe manifeſtũ eſt; nullam enim facultatem benè docere aliquis poteſt, niſi & in illius partibus diſponendis, & in ſingulis theorematibus declarandis, tradendaque rerum abſconditarum cognitione methodum aliquam ſeruet. Hinc ortum habuit logica diſciplina, quæ tota in methodorum traditione conſtituta eſt, proinde inſtrumentalis facultas iure nuncupatur, quoniam omnibus diſciplinis inſtrumenta; ideſt methodos præber, quibus ad rerum notitiam adipiſcendam iuuemur. Propterea nulla ad logicum magis pertinens, nulla utilior tra- B ctatio eſſe poteſt, quàm de methodis, de quibus dicere in præſentia conſtituimus. Scripſerunt quidem hac de re complures tum antiquiores, tum poſteriores philoſophi, nec non & medici, dum occaſionem huius tractationis nis à Galeno ſumpſerunt in principio artis medicinalis. Qui omnes licèt in quibuſdam parui momenti diſcrepare videantur, in eo tamen, quod præcipuum eſt, ita vnanimes, & concordes extitere, ut his temporibus nemo aliam ſententiam proferre, aut excogitare auſus ſit; quũ enim methodum latè ſumptam in methodum propriè acceptam, & ordinem partiantur, quatuor eſſe methodos dicunt, demonſtratiuam, reſolutiuam, definitiuam, ac diuiſiuam; ordines autem tres, compoſitiuum, reſolutiuum, definitiuum, authore Galeno in eo loco. Quæ quidẽ

Methodorum, & ordinũ numerus ſecũdũ alios.

A communis omnium ſententia ſi ita uera ſit, ut omni difficultate careat, nos de ea aliquid ſcribere operæpretium non eſſet, quandoquidem tam multa ab alijs ſcripta ad huius dogmatis declarationem comperiuntur, ut pręterea nihil nobis de eadem re dicendum relinqueretur; alienum autem a noſtro inſtituto penitus eſt illa commemorare, quæ apud alios multos ſcriptores legi poſſint. Verùm ego de hac cõmuni opinione ſemper dubitaui, & eò magis dubitaui, quò eam diligentiùs conſyderaui, atque animo uolui; tandem uerò quũm in iuuentute logicam publicè profiteri, & logicos Ariſtotelis libros aſſiduè tractare cœpi, in aliam ſententiam deuenire coactus ſum, in qua uſque ad hodiernam diem perſeneraui; falſum enim eſſe puto aliorum dogma de methodorum, atque de ordinum numero; in hoc autem ſi decepti B ſunt, in cognoſcenda quoque tam methodi, quàm ordinis natura eos aberraſſe neceſſe eſt; cuius erroris (ni fallor) cauſa fuit, quòd profeſſores logicæ, qui in Ariſtotelis libris interpretandis uerſantur, rem hanc, quę ad eos maximè pertinebat, non conſyderarunt, ſed penitus prætermiſerunt; medici verò, quorum id non intererat, ſoli hoc munus ſibi arrogarunt; quo factum eſt ut morborum, & pharmacorum conſyderatione impliciti, & librorum Ariſtotelis non ſatis memores logicam quæſtionem enodare nequiuerint. Hac igitur de re ſtatui aliqua ſcribere, haud equidem altercandi ſtudio, neque quòd putem me unum in hac difficultate ſcopum attigiſſe, quem Galenus, & alii multi uiri Clariſſimi aſſequi non potuerint; ſed ſolo ueritatis amore ductus; ita enim fiet ut uel alii in meam ſenten-

tiam

tiam ueniant, si ueram esse cognouerint; uel, si D
ego deceptus fuero, saltem ea dubbia proferês,
quæ hactenus me à Galeni, & aliorum senten-
tia retraxerunt, aliquem excitem ueritatis ama
torem, qui animum meum dubiis soluat, me-
que in errore diutiùs esse non patiatur; profi-
teor enim me non modò ueritatem toto animo
amplexaturum, uerùm etiam ei, qui in me tale
beneficium contulerit, plurimum debiturum;
quemadmodum etiam de omnibus bonarum
artium studiosis, iis præsertim, qui ingenuo
animo præditi sunt, illud mihi ipse polliceor,
si per me ueritatem cognouerint, aut si saltem
ad eam indagandam aliquid è meis scriptis au-
xilii, luminisque susceperint, eos mihi, labori-
busque meis mediocres gratias esse habituros.

Caput Secundum. Quid sit methodus latè accepta.

DE methodis, atque ordinibus locutu-
ri ante omnia quid sit commune ho-
rum genus Methodus intelligere de-
bemus, nam, si uocis significationem E
spectemus, non modò illas, quas propriè me-
thodos uocant, sed ordines quoque, quos à me-
thodis separant, nominare methodos possu-
mus, etenim uię quædam sunt, & transitus ab
aliquo ad aliquod, quę est Grȩcę uocis, μέθοδος,
propria significato. Hæc igitur amplè sumpta
methodus nil aliud esse uidetur, quàm habitus
logicus, siue habitus intellectualis instrumen-
talis nobis inseruiens ad rerum cognitionem
adipiscendam; non enim omnis uia, & omnis
transitus solet methodus appellari, sed quę à
mente nostra fit scientiam rerum inuestigante.
Quoniam autē Methodus est habitus logicus,
non est ignorandum duplicem esse Methodū,
quemadmodum & duplicem esse logicā aliàs
declarauimus in eo libro, quem de Natura logi
cæ scripsimus, ex quo multa sumi possunt ad
F præsentem tractationem conferentia; ibi qui-
dem logicam duplicem esse diximus, unam re-
bus applicatam, & iam in usu positam, alteram
à rebus seiunctam; hanc scientiam non esse,
sed scientiarum instrumentum, seu instrumen-
talem disciplinam demonstrauimus; illam ue-
rò non ampliùs instrumentum, sed scientiam,
fit enim scientia illa, cui dicitur applicata; ea-
dem ratione methodum appellare possumus
tum ipsum instrumentalem habitum nulli ad-
huc rei, seu disciplinę applicatum; tum etiam
disciplinam ipsam, cui est applicatus; propte-
rea Aristoteles multis in locis scientias ipsas, ac
disciplinas methodos appellare solitus est, nam
methodo utuntur omnes, methodoque consi-
stunt, siquidem nihil aliud sunt, quàm logicæ
methodi in usu positæ; nos autem in præsentia
methodum non rebus applicatam, sed à rebus
abiunctam consyderandam proposuimus; de
methodo autem mathematica, vel naturali uer-
ba facere esset de rebus ipsis, ac de ipsarum scië
tiarum natura disserere, quod sanè à nostro in-
stituto esset prorsus alienum, qui solam ipsius
methodi naturam volumus contemplari, ideò
eam diximus esse habitum intellectus instru-
mentalem, quo ad rerum cognitionem conse-
quendam iuuamur. Quum igitur methodus sit
instrumentum, qua differentia ab omnibus cor
poreis instrumentis discrepet manifestum est,
non est enim corporale instrumentum, sed in-
tellectuale, & habitus quidam animi nobis in-
seruiens pro aliorum principalium habituum
adeptione. Hinc colligitur etiam differentia
maximè quidem propter illa, quæ dicenda sūt,
à nobis notanda inter methodū, & aliud quid-
dam instrumenti genus, cuius mentionem fe-
cit Aristoteles in principio libri de Interpreta-
tione in capite de oratione, ubi hæc uerba le-
guntur § Est autem omnis oratio significatiua
non sicut instrumentum, sed ex placito, & arbi-
trio humano § his uerbis carpit Aristoteles Pla
tonem, qui putauit omnia nomina, & uerba,
& ex his conflatam orationem esse instrumenta
naturalia, idest à natura nobis tradita ad res si-
gnificandas, prout cuiusque rei propria natura
propriam, & sibi conuenientem appellationē
postulabat. Aristoteles autem hoc negat, quia
cuiusque rei propriam nominationem ex hu-
mano tantùm arbitrio, non ex natura rerum pē
dere existimauit; possumus tamen fortasse hos
philosophos conciliare, si dicamus uocem si-
gnificatricem duas habere partes, vnam ueluti
materiam, alteram ueluti formam; materia
quidem est sonus, qui à natura est; forma uerò
articulatio, quæ tota à nostro arbitrio pendet;
sed an hoc Plato uoluerit non est in pręsentia
consyderandum; utcunque enim hoc sese ha-
beat, illud certum esse debet, Aristotelem non
negare uoces articulatas instrumenta esse signi
ficandi conceptus animi, sed negare esse instru
F menta naturalia eo modo, quo arbitrabatur
Plato; nam reuera instrumenta quędam sunt,
quibus ea, quę animo concipimus, significa-
mus, non tamen sunt methodi, neque instru-
menta logica; nam methodus est habitus ani-
mi, non est uox articulata; & est instrumentum
non ad significandum, sed ad scientiam com-
parandam inuentum; pręterea omnis metho-
dus, & omne instrumentum logicum est uia, &
processus ab aliquo ad aliquod, quæ sint eius-
dem generis, seu eiusdem ordinis, ut à re ad rē,
vel à conceptu ad conceptum, uel à uoce ad
uocem, hęc enim omnia uerè dici possunt, logi
cus nanque discursus potest & in rebus, & in
conceptibus, & in uocibus consyderari, isque
momento temporis fieri non potest, sed cū ali-
qua mora, & in tempore. At dum per vocem
significatur res, vel eius conceptus, non fit pro-
gressus inter illa, quæ sint eiusdem ordinis, sed
à uoce ad rem, seu conceptum significandum,
idque

Metho di definitio.

Methodus dupliciter sumitur

Cur sciētiæ uocentur methodi.

Methodus nō est istrumētū significādi.

Vox significatiua cōstat ex materia, & forma.

idque fit ſubitò, & in temporis momento; ideò A neque proceſſus, neque diſcurſus propriè dici poteſt, præſertim quum nō ſit ab alio ad aliud, ſed potiùs ab eodem ad idem; licèt enim vox materialiter ſumpta differat à conceptu, formaliter tamen non differt, quia conceptum ipſum ſignificat, quare nullus poteſt eſſe progreſſus, à uoce ſignificante ad rem, uel conceptum ſignificatum. Quòd autem tale inſtrumentum ſignificandi conceptus non ſit inſtrumentum logicum, neque in talium inſtrumentorum fabricatione uerſetur, logicus, res per ſe clara, & perſpicua eſt, duas enim partes uocem habere diximus, ſonum ut materiam, & articulationē ut formam; de ſono logicus agere non debet, quia id eſt munus philoſophi naturalis; neque de articulatione ipſius, quia conſyderare an hoc, uel illo modo ſonus ſit articulandus pro ſignificatione rerum ad Grammaticum pertinet, vel ad nominum impoſitores; ideò Ariſtoteles in ipſo ſtatim logicæ artis initio accepit B tanquàm notum quòd uoces ſint ſignificatrices conceptuum, neque conſyderauit an hoc, uel illo modo formandæ ſint, ſed ab aliquo alio artifice iam formatas ſumpſit, nec vllam amplius mentionem talis inſtrumenti in libris logicis fecit. Præterea ſciendum eſt omnem methodum eſſe habitum logicum, ſiue habitum intellectualem inſtrumentalem, & omnem talem habitum eſſe methodum, nec propterea perfectā eſſe definitionem methodi, ſi dicamus methodum eſſe habitum intellectus inſtrumentalem, quanuis hæc definitio ex genere, & differentiis conſtet, & cum definitio, ut dictum eſt, reciprocetur; nam docuit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum accidentis definitionem non eſſe perfectam, etiam ſi eſſentialis ſit, & æqualis definitio, niſi cauſam externam exprimat, à qua accidens pendet; eſt quidem eſſentialis hęc definitio, eclipſis eſt priuatio luminis lunę, & cum eclipſi reciprocatur, C ſed non eſt perfecta niſi addatur cauſa externa, quæ eſt obiecto terrę; quoniam igitur methodus inſtrumentum eſt, & cuiuſque inſtrumenti cauſa pręcipua eſt ipſe finis, idcirco in definitione methodi finalem cauſam adiecimus, quæ eſt rerum cognitio à nobis per methodum acquirenda, in hac enim conſiſtit tota methodi natura; quam reſpiciendo poſſumus non incōgruè methodos omnes appellare doctrinas, hoc eſt modos docendi, & tradendi omnes ſcientias, & artes, ut doctrinæ nomen finem ipſum methodi ſignificet. Sed aliqui fuerunt, qui doctrinam pro genere methodorū, atque ordinum, imò & ſcientiarum, & artium omniū acceperunt; hos enim omnes habitus conſyderarunt prout docentur, ideſt prout à doctore eos habente diſcipulis traduntur, ut ſi quis doceat alios ſcientiam naturalem ex eius habitu, quem ipſe habet, ſcientia naturalis uocabitur

Opinio aliquorum de genere methodi.

A doctrina; quare ſi præceptor habens habitum logicæ doceat alios uiam ipſam procedendi, nempè ordines, ac methodos, ita ordines, ac methodi appellabuntur doctrinæ, quia traduntur diſcipulis à præceptore; propterea in definitione ordinis, & methodi doctrinam pro genere acceperunt: quam ſententiam ego nulla ratione probare poſſum, quandoquidem huiuſmodi conſyderatio particularis, & accidētaria penitus eſt; & perinde faciunt, ac ſi de hominis natura tractationem inſtituentes hominem vt ambulantem, uel loquentem, uel alba ueſte indutum conſyderarent, atque eiuſmodi accidentia in definitione hominis acciperent; methodi quidem, & ordinis natura ea eſt, ut ſint habitus animi ad ſcientiarum, & artium traditionem nobis inſeruientes, ſeu omnino ad cognitionem capeſſendam; quòd autem aliquis habitu logico pręditus alios logicam doceat, & alijs eoſdem habitus tradat, accidentale eſt, & B ab ipſa logicæ natura alienum; quemadmodū arti ædificatoriæ accidit ut ille, qui eius habitum habet, eam doceat alios; hic enim non eſt ſcopus illius artis, ſed domum efficere; poteſt enim eam artem aliquis habere, qui nullum alium doceat; eadem ratione poteſt logicus habere hos inſtrumentales habitus, & nemini eos tradere, ſed ipſe per eos ſcientiam rerum inueſtigare, uel alijs ſcientias tradere; aliud enim eſt logicam docere, aliud eſt ſcientias, & artes docere per habitum logicæ; genus igitur methodi non aliud ſumendum eſt, quàm habitus mentis, differentia verò, inſtrumentalis, finalis autem cauſa cognitio rerum ſiue ab eodem acquirenda, ſiue alijs tradenda; hęc fuit abſque dubio mens Galeni in principio artis medicinalis quando dixit, Tres ſunt doctrinæ, quæ ordini innituntur; de ordinibus enim loquens ſignificauit tres eſſe modos ordinatè docendi ſcientias omnes, & artes, ſed non conſyderauit C quòd ordines dicantur doctrinæ, quia præceptor logicus tres ordines doceat diſcipulos, hoc enim ſi reſpexiſſet, ipſe quoque reprehenſione non vacaret ob eam, quam diximus, rationem; ſimiliter Ariſtoteles in principio primi libri Poſteriorum Analyticorum dicens omnem doctrinam ex præcedente cognitione fieri, nomine doctrinæ non ipſius logicæ, ſed ſciētiarum traditionem intellexit; illud igitur ſemper animaduertere debemus dum hos habitus uocamus doctrinas, ut nomen doctrinæ nō ad logicam docentem referamus, ſed ad ipſam in uſu poſitam, nempè ut intelligamus aliarum diſciplinarum doctrinam per habitum logicæ tanquàm per inſtrumentum factam, hic enim eſt logicæ finis. Hæc autem, quæ modò diximus, hoc argumēto demonſtrari poſſunt, quicquid alicui rei eſſentiale eſt, & in eius definitione accipitur ſiue ut genus, ſiue ut differentia, id ab ea re eſt prorſus inſeparabile, vt non

Confutatio.

Quid Galenus per tres doctrinas ſignificauerit.

poteſt

potest esse homo qui non sit animal,& qui non sit rationalis; sed potest esse tum ordo, tum methodus tanquàm habitus in animo alicuius, quos ille neminem unquàm doceat datur igitur ordo, ac methodus, quibus nomen doctrinæ ita acceptum non conuenit; ergo doctrina neque est eorum genus, neque differentia, proinde in eorum definitionibus secundùm eam significationem accipienda non est. Semper tamen sunt instrumenta, seu habitus mentis instrumentales, quia licèt in uoce, vel in scriptura ordo, uel methodus sumi possit, nibilominus ab habitu deriuatur,& habitum significat, quia uoces,& literę sunt signa conceptuum, quos in animo habemus. Hęc de methodo amplè sūmpta sufficiant, nunc ad eius species transeamus.

Caput Tertium de diuisione Methodi latè accepta.

Diuiditur methodus ita latè accepta in ordinem,& methodum propriè dictam,& nomine sui generis appellatam, eaque satis trita est, & uulgata diuisio, quam unà cum differentijs diuidentibus, quibus alii utuntur, accipiendam,& approbandam esse censemus; hanc igitur breuiter, & sine ulla disputatione referemus. Quum methodus sit habitus logicus docens procedere ab hoc ad ilind cognitionis adipiscendæ gratia, duplex esse potest iste processus, aut enim res ipsas tractādas disponimus, ut priùs de hac, postea de illa agamus, aut à cognitione huius ducimur in cognitionem illius; aliud enim est hanc rem priùs esse cognoscendam, quàm illā, aliud est ex hac re nota nos duci in cognitionē illius ignotæ, hoc quidem methodi propriè sūptæ munus est, illud autem ordinis; ordo enim nullam facit illationem huius rei ex illa, sed solùm disponit ea, quæ tractanda sunt, ut si dicamus ordinem doctrinę postulare ut priùs de cœlo, quàm de elementis agamus; methodus uerò non disponit scientiæ partes, sed à noto ducit nos in cognitionem ignoti inferens hoc ex illo, ueluti quando à mutatione substantię ducimur in cognitionem primæ materię; & quando ex æterno motu uenimus in cognitionem æterni motoris immobilis, vel ex æterno motore immobili demonstramus æternum motum; propterea dicunt proprium esse ordinis disponere, methodi autem notificare. Hoc discrimine methodus propriè accepta ab ordine dissidet, id autē fiet manifestiùs postquàm de vtrisque diligenter locuti fuerimus. De ordine quidem priùs dicendum est, postea uerò de methodo, nam author etiam quilibet scientiam aliquam, uel artem scripturus, seu traditurus consyderat ante omnia quo ordine eius disciplinę partes disponēdæ sint, postea in singula parte methodum quærit, quæ ex notis ducat in cognitionē eorum, quæ ignorantur, & quęruntur; ueluti

Differētia inter ordinē, & methodum ꝓpriè acceptam

Ordo ē prior, & uniuersalior methodo.

D priùs decernit de animali generaliter agendū esse, mox de speciebus singulis; postea verò de animali cōmuni tractationem aggrediens methodos quęrit, quæ ad animalis naturam, si latuerit, & ad eiusdem accidentia cognoscenda nos ducat; similiter quum de homine,& singulis aliis speciebus est locuturus. Videtur etiam ordo vniuersalius quiddam esse,& latiùs extendi, quàm methodus; nam in ordine scientiam uniuersam respicimus,& eius partes inter se cōferimus; methodus uerò in unius rei quæsitæ inuestigatione consistit sine ulla partium scientiæ inter se comparatione; quare omnino de ordine priùs, quàm de methodo differendum est; & primùm de ordine uniuersè sumpto.

Caput Quartum, in quo definitio ordinis ab alijs tradita, & difficultas contra eam exoriens exponitur.

E Videntur omnes, qui de ordine locuti sunt, in hac ordinis definitione ferè consentire, Ordo doctrinæ est habitus instrumentalis, seu instrumētū intellectuale, quo docemur cuiusque disciplinæ partes conuenienter disponere; De hac tamen definitione ego semper dubitaui, etsi.n. falsa esse non uidetur, manca tamen,& imperfecta est, quum in ea animus non conquiescat, sed dubius maneat,& aliud quidpiam desyderet, quod in ipsa non exprimitur; in ea enim dicitur ordinem esse, quo partes scientiæ conuenienter disponuntur, sed non exprimitur undenam ratio sumatur ita scientiam aliquam disponendi, ut benè, & conuenienter dicatur esse disposita; proinde quænam sit ista conueniens dispositio nondum cognoscimus; non est enim dicendum eam dispositionem à nobis temerè,& absque vlla ratione,& penitus arbitratu nostro fieri, vt quencunque ordinem seruantes, & quocunque modo partes disciplinæ disponentes, uel transponentes dicamur ordinē
F seruare; ita enim fieret ut ordo non esset ordo, sed omni artificio,& utilitate carens inordinatio: Propterea non rectam esse eorum sententiam arbitramur, qui putant quanlibet scientiā & artem posse à nobis quocunque uoluerimus ordine tradi,& explicare, ueluti artem medicā arbitrio nostro æquè scribi posse ordine compositiuo, resolutiuo, atque definitiuo; de quorum errore postea vberiùs loquemur,& eius rationē adducemus, quum particulatim de singulis ordinibus sermonem faciemus. Nunc satis est si dicamus neminem sanę mentis inficiari posse dandam esse necessariò aliquam certam rationem, seu certam normam, à qua semper sumatur hæc dispositionis rectitudo, & conuenientia, ut hæc dispositio dicatur conueniens, illa uerò non conueniens; hanc autem normam vnam esse necesse est, nisi enim una esset omnis ordinis ratio, ex qua ordo quilibet dicatur esse conue-

Ordinis definitio secundū alios.

Errant qui dicūt quālibet disciplinam quolibet ordine tradi posse.

conueniens, non esset ordo uox uniuoca, sed ambigua, de qua ut de re una sermo haberi nõ posset; quo fieret ut omnes aliorum de ordinibus tractationes vitiosæ essent, quia omnes in ambiguo laborassent.

Caput Quintum, Quid alij ad hanc quæstionem dicere uideantur.

DIFFICVLTAS hæc ab iis, qui de hac re scripserunt, non admodum fuit animaduersa, uel enim de ea nihil dixerunt, uel si quid ex eorũ dictis colligi potest, id ab eis inconsyderatè prolatum fuit; quicquid enim statuerunt esse rationem rectè ordinandi omnes disciplinas, id tamen in definitione ordinis non expresserunt, quũ omnino fuerit exprimendum, ut ipsius ordinis natura benè declaretur.

Aliquorũ opinio de ratione bene ordinãdi.

Aliqui uidentur existimare eam esse huius conuenientiæ rationem, ut omnia, quæ in qualibet scientia consyderãtur, B ab uno aliquo pendeant, & ad illud referãtur, quod quum esse possit uel unum principium, uel unum medium, uel unus finis, hinc exorti dicunt tres ordinis species, compositiuum, resolutiuum, definitiuum.

Lib. 2. ca. 2. & 3.

Sententiam hanc diligenter expendere non possumus, nisi de speciebus ordinis loquamur, idcirco ad alium locum eam consyderandam remittemus, ubi ostẽdemus pendentiam hanc ab uno neque ordinis naturam declarare, neque omni ordini cõpetere.

Cuiusdã philosophi opinio q̃ ratio ordinãdi sumatur à natura rerum.

Multi uidentur illi sententiæ adhærere, quam fusè aliqui philosophi explicarunt, dum præfationem primi libri Physicorum Aristotelis interpretarentur; ibi nanq; Auerrois opinionem refellunt, qui dicit Aristotelem proponere in naturali philosophia ordinem seruandum esse ab uniuersalibus ad particularia, propterea quòd uniuersale est nobis notius, quàm particularia, & à notioribus nobis semper est progrediendum. At dicunt hi deceptum fuisse C Auerroem, qui id attribuit ordini, quod potiùs methodo, ac uiæ tribuendum est, proprium enim est uiæ, seu methodi ut à notis progrediatur ad ignota, quia finis methodi est facere ex notis cognitionem eius, quod ignoratur; ordo autẽ non requirit ut à notioribus auspicemur, sed solùm ut ea anteponantur, quæ natura priora sunt. Horum igitur sententiam si sequamur, ratio, ac norma benè, & conuenienter omnem disciplinam disponendi non alia est, quàm ipse naturalis ordo rerum consyderandarum, ut illa sit partium alicuius scientiæ conueniens dispositio, quæ rerum in ea tractatarum naturalem ordinem imitetur, & sequatur, ut quum ordine naturę elementa præcedant mistum, ordo doctrinæ rectus, & cõueniens ille est, quo priùs de elementis agitur, quàm de mistis; quòd si priùs de mistis ageretur, praua esset dispositio, quia ordini ipsarum rerum naturali minimè es A set consentanea. Sententiam hanc testimonio Aristotelis confirmant, qui scientiam naturalem auspicatus est à tractatione de primis principijs, quæ tamen occulta, & incognita erant, & cognitu maximè difficilia, ipsisque composita multò notiora erant; non possumus igitur dicere Aristotelẽ priùs egisse de principiis, quòd notiora fuerint, id enim est manifestè falsum; itaque confiteri cogimur ipsum de principiis agere primùm uoluisse ea tantùm ratione ductum quia principia sunt, principia enim quatenus sunt principia, natura priora sunt compositis, & effectis; ratio igitur ordinandi omnes disciplinas uidetur esse ipse naturalis ordo rerũ consyderandarum.

Argumentũ pro illa opinione.

Caput Sextum, in quo dicta sententia refellitur, & ostenditur rationem ordinandi non ab ipsa rerum natura, sed à nostra cognitione desumi.

B

EGO uerò existimo sententiam hanc admittendam non esse, sed ueram, & firmis nixam fundamentis esse opinionem Auerrois, quam illi reiecerunt; reuera enim non ex ipsa rerum consyderandarũ natura sumitur ratio ordinandi scientias, & disciplinas omnes, sed ex meliore, ac faciliore nostra cognitione; non enim scientiam aliquam hoc potiùs, quàm illo modo disponimus, quòd hic sit rerum consyderandarum naturalis ordo prout extra animum sunt; sed quia ita meliùs, & faciliùs ab omnibus ea sciẽtia discetur.

Dictæ sententiæ refutatio, & cõprobatio ꝓpriæ.

Quã quidem ueritatem comprobare, & contrariam opinionem euertere non erit difficile tum ratione duce, tum multis Aristotelis testimoniis.

Primũ argumẽtum.

Primum quidem si admitteremus conuenientem ordinem in singula disciplina desumi ab ordine naturali rerum consyderatarum, sequeretur nullum dari alium ordinem, quàm compositi- C uum, consequentia manifesta est, in omnibus enim simplicia, & principia sunt natura priora compositis, & effectis, erit igitur semper à simplicibus inchoandum, & ab iis ad composita progrediendum in omnibus disciplinis; unus igitur dabitur ordo compositiuus; sed hoc cõsequens falsum est, & ab Aristotele, & à Galeno, & à communi omnium consensu reprobatum, Galenus enim tres ordines statuit, compositiuum, resolutiuum, & definitiuum, quam sententiam alij omnes, qui posterioribus temporibus de hac re scripserunt, secuti sunt. Aristoteles autem de ordine resolutiuo locutus est in contextu 23. septimi libri Metaphysicorum dicens artes omnes effectrices tradendas esse ordine resolutiuo, qui est à notione finis, ut si tradenda sit ars ædificatoria, primum eius artis discendæ principium erit præcognitio finis, idest ipsa defintio domus ædificandæ, à qua transitus fit ad fundamenta, parietes, tectum, & ab his

D his tandem ad lapides, lateres, cœmenta, & ligna, quæ prima, & ſimpliciſſima illius artis elementa ſunt, in quibus definit ars ipſa docens, & à quibus poſtea ars operans exorditur. Idem uidetur ſignificare in capite octauo ſeptimi libri de moribus, quando inquit finem in rebus agendis principium eſſe, quemadmodum in mathematicis ſuppoſitiones; in omnibus enim diſciplinis, quæ ad finem aliquem tendunt, finis ipſe, licèt reipſa poſtremus ſit, eſt tamen totius cognitionis principium; ſignificauit autem ijs uerbis Ariſtoteles morales diſciplinas ordine reſolutiuo eſſe tradendas, quo quidem ordine qui non uidet Ariſtotelem ſcripſiſſe libros de moribus, cœcus eſt, nam à fœlicitate, quæ eſt ultimus rerum agendarum finis, auſpicatus eſt, de qua in toto primo libro pertractauit, mox in ſecundo ad uirtutem tranſiuit, quæ ſecundùm naturam prior eſt fœlicitate, eſt enim fœlicitas apud Ariſtotelem actio ex uirtute, non uirtus ipſa.

Lib. morales, & lib. Analytici traditi ſunt ordine reſolutiuo.

E Libros quoque Analyticos tum priores, tũ poſteriores ordine reſolutiuo ſcriptos eſſe manifeſtum eſt, in illis nanque à definitione ſyllogiſmi, in his à definitione ſcientię, ac demonſtrationis exordium ſumitur, & ab his ad principiorum inueſtigationem proceditur. Patet igitur ſcriptas eſſe ab Ariſtotele multas diſciplinas ordine reſolutiuo, attamen hic ordo non ſequitur ordinem rerum naturalem, imò eſt ei cõtrarius, ut apertè aſſerit Ariſtoteles in illo 25. cõtextu ſeptimi metaphyſicorum; ergo falſum eſt id, quod illi dicunt, rationem ordinandi omnes diſciplinas ſumi ab ordine naturali rerum confyderandarum.

Secundum argumentum.

Præterea ſi aliquam ſcientiam ſcribendam nobis proponamus, ut ſcientiam naturalem, dato, nec tamen cõceſſo quòd eius partes non ex noſtra cognitione, ſed ex ordine rerum naturali diſponendæ ſint, adhuc perplexi ſumus, adhuc non cognoſcimus quo ordine ſcientiã naturalem ſcribere debeamus,

Ordo naturæ duplex, unus generationis, alter intẽtionis.

F quoniam ordo naturæ non unus eſt, ſed multiplex, uel ſaltem duplex, non ſolùm enim ſimplicia ſunt natura priora compoſitis, ſed etiam cõpoſita ſimplicibus, ut ex Ariſtotele colligimus in primo capite ſecundi libri de partibus animalium; ſi nanque ordinem naturæ intelligamus habita ratione generationis naturæ, elementa ſunt priora miſto, miſtum animali, animal homine; quòd ſi ordinem naturę intelligamus ordinem perfectionis, ſeu ordinem ſcopi, & intentionis naturę, homo eſt natura prior animali, animal miſto, & miſtum elemẽtis; quũ igitur utroque contrario ordine utentes dicamur ordinem naturæ ſeruare, non poſſumus ab ipſa rerum natura certum ordinem deſumere, quo ſcientiam naturalem diſponamus; uel ad id confugiemus ut dicamus naturalem ſcientiã poſſe arbitratu noſtro utrouis ordine tradi, quod tamen falſum eſt, & Ariſtoteli aduerſatur, qui in proœmio primi libri Phyſicorum oſtendit

D non poſſe res naturales benè cognoſci, niſi ex primorum principiorum cognitione; horum igitur ſententia ambiguitatem habet, dum dicunt rationem ordinandi omnes diſciplinas ſumendam ſemper eſſe ex ordine ipſarum rerum naturali.

Tertiũ argumẽtum.

Poſſumus etiam eos proprio ipſorum argumento ad ueritatis confeſſionem compellere, ſi priùs ex Ariſtotele in Poſterioribus Analyticis ſumamus illam eſſe ueram cuiuſque rei rationem, & cauſam, quam habẽtes deſinimus quærere ampliùs cur ſit; contra uerò illam non eſſe ueram rei cauſam, quam habentes adhuc quærimus cur ſit; quum itaque Ariſtoteles in proœmio primi libri Phyſicorum dicat ſe in tractatione rerum naturalium uelle à primis principiis auſpicari, ſi nos rationem percontemur quare à primis principiis exordiri uelit, ipſi certè reſpondebunt, quia uult ſeruare ordinem naturæ; at hanc non eſſe uerã rationẽ eius, quod quæritur, manifeſtum eſt, propterea quòd in

E hac reſponſione animus non quieſcit, adhuc enim quærimus, quare uult ordinem naturæ ſeruare? ad quam interrogationem ipſi, uelint nolint, coguntur reſpondere, ut optimam rerũ naturalium cognitionem conſequamur; adeptio igitur perfectæ ſcientiæ eſt prima cauſa, & uera ratio illius ordinis, quæ ſi primo loco adducta fuiſſet, ita ſatisfeciſſet quæſtioni cur ſit, ut non opus fuiſſet ampliùs eandem quæſtionẽ repetere; à principiis enim exordiendum fuit, quoniam ex principiorum cognitione perfectã aſſequemur ſcientiam rerum naturalium; hæc enim reuera eſt cauſa finalis omnis ordinis, in qua animus noſter abſque ullo dubio conquieſcit; & hanc ipſam affert ibi Ariſtoteles, tractationis enim de primis principiis non hanc rationem affert, quam illi dicunt, nempè quòd ſint principia, & ſecundùm naturam prima, ſed quia perfecta rerum naturalium cognitio pendet ex primorum principiorum cognitione;

F nullo igitur alio medio oſtendit eius ordinis rationem, quàm noſtra cognitione, hanc uult ibi Ariſtoteles eſſe rationem ordinandi omnes diſciplinas, quare locus ille apertiſſimè fauet noſtræ opinioni.

Quartũ argumẽtum.

Sed res hæc magis eſt manifeſta, quàm ut pluribus argumentis indigeat, traduntur enim diſciplinæ non ut in rebus ipſis ordo ſtatuatur, eum enim iam natura ipſa conſtituit; ſed ut nos diſcamus; eo igitur ordine utimur, quo meliùs, ac faciliùs diſcamus, hæc eſt uera ratio ordinandi, ad quam & res ipſa nos ducit, & ipſa quoque uocum ſignificatio, appellatur enim à cunctis ordo doctrinæ, non ordo naturæ.

Cauſa erroris illorũ.

Sed cauſa, ut puto, erroris multorum fuit, quoniam quandoque hæc duo ſimul ſunt, contingit enim ut eadem ſcientia & naturæ ordinem ſeruet, & ordinem melioris cognitionis, ideò opinantur talem ſeruari ordinẽ ea ratione, qua eſt ordo naturæ, non quatenus per eum melior cognitio habẽda eſt, quemadmodum

modum qui putant aliquam figuram habere tres angulos æquales duobus rectis quatenus est æquilatera, non quatenus est triangularis, quoniam contingit eandē figuram triangulum esse, & æquilaterum; quando igitur euenit ut in scientia ordo naturæ generantis seruetur, id non fit quatenus est ordo naturę, sed quatenus est ordo melioris nostræ cognitionis, unde etiā appellationem suscepit, uocatur enim ab omnibus, quemadmodū diximus, ordo doctrinæ.

Caput Septimum, in quo ex quorundam apud Aristotel. locorum obseruatione idem demonstratur.

HORUM, quæ diximus, efficacissima confirmatio sumi potest ex plurium locorum obseruatione, in quibus Aristoteles ordine naturæ neglecto uoluit ordinē nostræ melioris cognitionis seruare; quemadmodum .n. quando ordo cognitionis est etiam naturæ ordo, magna datur occasio errandi, quū non appareat utrum duorum author ipse respexerit; ita quando disiuncti, atque etiam cōtrarij sunt, nempe si cōtingat ordinem naturę non esse ordinem melioris cognitionis, tota rei ueritas clara nobis, & perspicua redditur, dum uidemus spetni ordinem naturæ, & solum ordinem cognitionis seruari. Protulit hanc sententiam Aristoteles, eamque in suis libris executus est, nam in principio quinti libri Metaphysicorum clara uoce testatur nō semper in disciplinis principium cognitionis esse etiam principium rei, sed id, unde facilius discamus. In primo quoque libro de moribus capite quarto inquit dubiū esse an ea moralis disciplina tradenda sit ordine compositiuo, quem uocat à principijs, an resolutiuo, quem uocat ad principia, qua de re ait Platonem rectè dubitasse; postea quæstionem dissoluens dicit nil aliud esse respiciendum nisi ut à notis incipiamus, non consyderando an sint principia rei, necne; quare iubet ordinē cognitionis semper seruari, non semper ordinem naturæ; miror autem quod aliqui eum locum interpretantes dicāt illa uerba ad uiam doctrinæ, non ad ordinem pertinere, quod conditio methodi sit, non ordinis, ut à notioribus nobis progrediamur, eo fortasse argumento ducti quòd ibi Aristoteles non nominet ordinem, sed dicat ὁδὸν, quæ uia est; quod quidem argumentū nullius est roboris, quum possit & ordo, & methodus communi appellatione uocari ὁδὸν, quare uox quoque composita μέθοδον sæpe pro ordine accipitur, ut multis in locis apud Aristotelem, & alios Græcos authores obseruare possumus; reuera enim si ipsius uocis significationem spectemus, nō minus ordinē significare potest, quàm illā, quæ propriè methodus dici solet, nā & hæc, & ille uia quędam est, & quidam progressus ex hoc ad illud; distinctio autem uocabulorum non ex ipsa uocis proprietate desumpta est, sed ad euitandam ambiguitatem, & obscuritatem inuenta fuit; ratio itaque illorum friuola est; quòd autem Aristoteles ibi de ordine loquatur, non de methodo, manifestum est si eius uerba perpendamus, dicit enim dubium esse an à principijs, an ad principia uia tenenda sit; at certum est, si de methodo hæc intelligantur, significari his uerbis duas species demonstrationis, esset igitur quæstio Aristotelis utra demonstrationis specie uti debeat, an ea, quę est à priori, an ea, quæ à posteriori; quæ certè uana esset dubitatio, & contraria ijs, quæ ante in tertio capite dixerat, ubi protestatus erat se nulla usurum esse demonstratione, sed argumentis tantum communibus, & uulgaribus, qualia materia subiecta requirit; itaque non potest in quarto capite dubitare utra demōstrationis specie uti debeat; idque rationi consentaneum est, quia si in tertio capite de methodo uerba fecerat, quā ad res ignotas declarandas in ijs libris seruiturus erat, postea in quarto capite non debuit iterum de methodo loqui, sed de ordine, ut significat uerbum illud {incipere} quod non uię doctrinæ, sed soli ordini conuenit ob eam rationem, quam in sequentibus declarabimus. Plures etiam apud Aristotelē loci notari possunt, in quibus ipse ordine naturæ præterito ordinem facilioris doctrinæ sectatus est; in libro enim Categoriarum relationem qualitati anteposuit propter faciliorem doctrinam, quia in capite de quantitate relationis mentionem fecerat, tamen ordine naturæ qualitas anteponenda erat, quia absolutum est natura prius respectiuo. Porphyrius quoque caput de specie anteposuit capiti de differentia facilioris doctrinę gratia, quum tamen differentia sit natura prior specie. Et Aristoteles in secundo libro de anima in tractatione de quinque externis sensibus à uisu exordiū sumpsit, ultimo autem loco de tactu locutus est; tamen ordine naturæ tactus pręcedere debuit, tanquàm omnium sensuum imperfectissimus, & communissimus; ordinem igitur naturę spreuit propter faciliorem doctrinam; quum enim in singulis sensibus cognoscenda fuerint obiecta, & media, & organa; ut cognoscēremus operationem fieri ex actione obiecti in organum per medium transferens speciem ab obiecto ad organū, animaduertit Aristoteles ita esse incognita, & obscura in tactu organum, & medium, ut si à tactu incępisset, iure dubitare potuissemus an quilibet sensus organum, & medium habeat; ideò à uisu auspicari noluit, in quo ea omnia maximè dilucida, & distincta erant, ut quum in uisu, & alijs sensibus nobilioribus cognitum esset operationem fieri ex translatione speciei ab obiecto ad organum per mediū, illud idem in alijs quoque sensibus, in quib. obscurissimū erat, fateremur, uidelicet in gustu, & in tactu, quos ibi Aristoteles

Marginal notes: 5. Metaphy. 1. — 1. Ethi. cap. 4. — Prædictus loci praua quorundam interpretatio. — Cap. 8. sequente. — Lib. Categoriarum. — Porphyrius. — 2. lib. de anima tract. de sensib.

les in postremo loco posuit: esse autem difficilia cognitu organa, & media horum duorum sensuum declarat ipsa Aristotelis tractatio, ex qua nihil certi de his desumi potest, quum ipse nihil exprimat, quod in ijs duobus sensibus organum, aut medium dici possit, sed hæc leuiter tangat, & sicco pede prætereat: Hæc fuit vera ratio illius ordinis, alijs adhuc incognita, omnes enim unà cum Auerroe decepti nullam aliam afferre solēt eius ordinis rationem, quàm quòd Aristoteles seruare uoluit ordinem nobilitatis; scilicet si à tactu exorsus esset, non minùs idoneam eius quoque contrarij ordinis rationem allaturi erant, dixissent enim ipsum ordine naturæ generātis uti uoluisse, natura enim ab imperfectis ad perfecta progredi solet, dum generat; igitur quencunque uoluit ordinem seruare Aristoteles potuit, siquidem pro eius excusatione ratio aliqua illius ordinis nobis non erat defutura, quo nihil ineptius dici posse demonstrabimus in sequentibus. At uerò si E eos percōtaremur, quare in tractatione de sensibus uoluit Aristoteles ordinem seruare à nobiliore, in tractatione autem de partibus animæ non seruauit eundem ordinem, sed potius contrarium, qui est ab ignobiliore? nullam huius diuersitatis rationem, quam adducerent, haberent; nos autem horum omnium rationem optimam afferimus dum dicimus ordinem utrobique seruatum esse facilioris, ac melioris doctrinæ, hæc enim postulauit ut à parte animæ ignobiliore, & à nobiliore sensu tractationis exordium sumeretur. Simile quiddam pro huius ueritatis cōfirmatione apud Aristotelem legere possumus in primo de historia animalium capite sexto, & in secundo de partibus animalium capite decimo, quibus in locis proponit dicendum priùs de partibus hominis, quàm de partibus aliorum animalium, quia nobis, qui homines sumus, promptiores, ac notiores sunt, ex quarum cognitione in notitiam partium aliorum animalium faciliùs uenire poterimus; certum est autem Aristotelem ibi de ordine doctrinæ loqui, non de uia, ordinem tamen dicit esse seruandum à notioribus, neque dicit ab homine auspicandum esse, ut à nobiliore, sed ut à notiore. Libros quoque de animalibus anteposuit Aristoteles libris de plantis, ut ipse testatur in fine libelli de longitudine, & breuitate uitæ, idquè non ob aliam causam, quàm propter nostram faciliorem cognitionem, multa enim sunt in animalibus, quibus quædam in stirpibus proportione respondent, quemadmodum radix, quæ instar oris est, & alia eiusmodi, quæ omnia faciliùs cognoscentur in plantis, si priùs in animalibus cognita fuerint, in quibus distinctiora, & euidentiora sunt.

Primo de hist. animal. capit. 6. & de par tib. ani. cap. 10.

Lib. de plantis.

D *Caput Octauum, in quo argumentum aduersariorum soluitur, & ostenditur quemodo ordo doctrinæ sit à notioribus nobis.*

Refutata eorum opinione, qui dicunt rationem ordinandi non sumi à nostra cognitione, sed à rerum tractandarum natura facile est ipsorum argumentum soluere, quod ex primo Physicorum libro sumebatur, dicimus enim nos falsum accipere quum dicunt Aristotelem à principiorum tractatione auspicari uoluisse non quatenus notiora sint, sed quatenus sunt principia, proinde secundùm naturam anteponenda; iam enim diximus Aristotelem nō hac ratione demonstrasse ordiendum esse à principijs, quia sint natura priora effectis, sed quia aliorum cognitionem assequi non possumus nisi ex principiorum cōgnitione, itaq; ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit, non ex natura rerum. Verùm quia aduersarij in eo argumento sumpsere E prima principia rerum naturalium non esse nobis notiora cōpositis, & effectis, sed potiùs multò ignotiora, quo fit, ut minimè uerum esse uideatur id, quod nos cum Auerroe diximus, non solum uiam doctrinæ, sed ordinem quoq; esse à notioribus nobis; ideò ut omnem penitus tollamus difficultatem, declarare debemus quonam modo ordo doctrinæ dicatur esse à notioribus nobis. In primis notāda est distinctio illa uulgata, cognitio nostra duplex est, una imperfecta, quā cōfusam uocāt, altera perfecta, quam uocant distinctā, quæ adhuc duplex est, aliqua .n. est simpliciter perfecta, aliqua uerò non simpliciter, sed solum in genere perfecta dicitur .i. pro cōditione, ac natura illius disciplinæ, ut exēpli gratia philosophus naturalis debet habere plenā, & simpliciter perfectā cognitionē omniū metallorum, ut in eis nihil ipsi maneat cognoscendum, sin minus, imperfectam ipsorum notitiam habere dicitur; faber autē ærarius nō tenetur tātam habere æris cognitionē, quantam habet philosophus naturalis, sed satis est si tantam habeat, quanta illi ad opus, & ad artē suam exercēdam sufficiat; hæc igitur simpliciter perfecta æris cognitio non dicetur, sed tamen perfecta erit in illo genere .i. pro illius artis conditione. Preterea uerò quoniā dictio illa {notius} cōparatiua est, & refertur ad aliud, quod ignotius dicitur, est et sciendum quod duobus modis contingit aliquod esse altero notius, aut .n. ita illo notius est, ut ad illius cognitionem adipiscēdam conferat; aut ad illud cognoscēdum nihil confert, ut triangolū est nobis notius primo motore æterno, nihil tamen ad primi motoris cognitionem cognitio trianguli conducit, quod quidē membrū est à nobis prorsus dimittendū, quoniam, ut omnes concederent, neque in ordine, neque in methodo locum habet hæc acceptio notioris. Illud autē notius, quod ad alterius igno-

Cognitio alia cōfusa, alia distincta, & hæc alia simpliciter alia in genere.

Notius est aliud alio duobus modis.

F

tioris

tioris cognitionem cōducit, in tria membra diuidi potest, aliquod enim est notius aliquo tanquàm causa cognitionis illius, quia huius cognitio facit nos assequi illius cognitionem siue distinctam, siue confusam, idest ut sit medium, per quod alterum potest syllogismo colligi, & fieri notū; vt generatio est nobis notior, quàm prima materia, & est causa cognitionis ipsius materiæ tanquàm mediū nobis notius: aliquod autem est notius altero non ut causa faciens cognitionem illius, sed ut necessarium pro illius cognitione consequenda, quare nocari potest causa sine qua non, veluti animal est notius equo, quia necessaria est cognitio animalis pro cognitione equi saltem distincta, cōfert igitur cognitio animalis ad equum cognoscendum, quia nunquàm equus perfectè cognosceretur ignorato animali, & species ignorato genere, attamen non facit genus cognitionē speciei, ex genere.n.nō infertur species. Aliquod demum ad alterius notitiam cōferre dicitur non quod eius B cognitio sit causa cognitionis illius, neq; etiam causa sine qua non, idest ut sit necessarium ad illius habendam cognitionem ipsum cognoscere; sed solùm quia est vtile, eo.n.cognito faciliùs consequimur cognitionem alteriùs; hac ratione animalia dicuntur nobis notiora, quàm stirpes, licèt ex animalibus nihil possimus inferre de stirpibus, neq; necessariū sit animalia cognoscere ad stirpium cognitionem adipiscendam, possunt.n.stirpes cognosci, etiam distincta cognitione, animalibus ignoratis, quia sunt duæ distinctæ species eiusdem generis planta; & animal, quarum neutram necessarium est cognoscere pro cognitione alterius; attamen faciliùs plantas cognoscimus, si prius animalia cognouerimus, ob eam, quam supra tetigimus, rationem; similiter potest cognosci sensus tactus sine cognitione uisus, magna tamen cū difficultate; at uisu, alijsq; sensibus cognitis cognitionē tactus facilius adipiscimur. Ex his tota ordinis natura manifesta fit, necnō differentia inter ordinem, & methodū propriè sumptā, quæ uia doctrinæ nominari solet; methodus.n.est progressus à notioribus iuxta primā acceptionem notioris, nempe ex quibus inferantur illa ignota, quæ quæruntur; ordo autem est processus à notioribus iuxta secundam, ac tertiā acceptionem, non iuxta primam, nisi ex accidenti, ut infra declarabimus; in ordine enim illud semper animaduertimus ut ab ijs incipiamus, quæ uel necessarium, vel saltem utile est cognoscere, ut alia, quæ cognoscenda manent, meliùs, & facilius cognoscantur; in ordine igitur nullam facimus illationem, nullam argumētationem, sed solam dispositionem rerum tractandarum, vt hanc prius tractemus illam uerò posterius; vnde aliud discrimen oritur inter ordinem, & methodum, utercque enim est processus ab hoc ad illud, sed quia methodus est processus illati-

Alio modo ordo, alio methodus est à notionb.

Nota aliud discrimē inter or

uus, ideò tota tractatio nominatur ab eo, quod A quæritur, non ab eo, ex quo infertur, hoc enim non propter se, sed illius gratia sumitur, ut in primo lib. Physicorum Aristoteles inuenit materiam primam methodo resolutiua, nam ex generatione, quę est effectus posterior, collegit esse necessarium dari ipsam primam materiam; tractatio illa non dicitur esse de generatione, & de materia, sed tota de materia, de generatione enim non agitur ibi propter se, sed propter materiam, idcirco Auerroem errasse credimus, qui in commentario 57. primi libri Physicorum numerauit eum librum inter libros tractantes de generatione, dicens Aristotelem in eo agere de generatione amplissimè sumpta; quæ est unius ex uno, in libro autem de ortu, & interitu consyderare eam generationem, quæ est vnius ex pluribus; attamen generatio non dicitur tractari nisi ubi per se ex suis causis cognoscenda proponitur, & ubi definitur, quare primus liber, in quo Arist. de generatione amplissimè sumpta loqui incipiat, est liber de ortu, & interitu, vt ex illius libri exordio cognoscere possumus; & in definitione generationis, quæ ibi ab Aristot. traditur, manifestum est Aristotelē de illa loqui, quę est vnius ex uno, & de hac multa dicere antequàm de mistione loquatur; primus autem liber physicorum non dicitur liber de generatione, sed de principijs solum, generatio enim ibi sumitur ut leuiter, & confusè nota, ut ex ea ducamur in principiorum cognitionem. In ordine autem quū ab hoc ad illud sine illatione progressio fiat, nominatio fit ab vtroque, ut si prius agatur de elementis, postea de mistis, non dicetur tota tractatio esse de mistis, sed illa de elemētis, hęc uerò de mistis, ambo.n.tractari seorsum dicuntur, & ambo propter se, elementa.n. per se cognoscēda sunt, nō solum propter mista; sed anteponitur tractatio de elementis, quia necessaria est ad cognitionem mistorum consequendam. Euenit autem C aliquando ut illa, quę ordinantur, sint eiusmodi, ut illatio fieri possit unius ex alio, propterea quod reciprocantur, id tamen ex accidenti est respectu ipsius dispositionis, hæc.n. nulla illationem facit quatenus est dispositio, ut Aristot. uoluit prius agere de natura, postea de motu, & ex natura potest motus inferri, nulla tamen illatio in illo ordinatione consyderatur, sed solum, ut prius de natura agatur, quàm de motu; nam sępe contingit, ut quod prius tractatur, sit genus, quod uerò posterius, sit species, ubi neq; consyderatur, neque fieri potest illatio ulla. In ordine autem resolutiuo ex notione finis dicetur illatio fieri eorum, quæ ad finem ducunt; tamen resolutiuus id non habet quatenus est ordo, oportet.n. omnem ordinem esse eiusmodi, sed potius quatenus est talis ordo, est enim peculiaris conditio ordinis resolutiui; sed de hac re loquemur inferiùs; satis est in pręsentia discrimē

dinem, & methodū.

Error Auerro.

Ordo resolutiuus illationem habet, nō quatenus ordo, de hoc uide secūdo lib. cap. 18.

 inter

inter ordinem, & methodum declarasse, quia est essentialis conditio methodi ut huius rei ex illa faciat illationem, ordinem uerò, quatenus ordo est, dicimus non esse argumentationem, & nullam alicuius rei ex alia re illationem facere secundùm propriam ipsius ordinis naturam.

Caput Nonum, in quo & ordinis, & methodi utilitas declaratur, & clariùs exponitur quomodo ambo sint à notioribus, ad plenam argumenti contrarii solutionem.

EX his, quæ dicta sunt, possumus tam ordinis, quàm methodi utilitatem, finémque colligere, cuiusque enim instrumenti natura in fine, & utilitate consistit; methodi quidé utilitas, & finis est notificare, idest cognitionem facere eius, quod ignoratur, facit igitur methodus ut discamus, quia aperit illud, quod absconditum erat; ordo autē hanc uim non habet, nam si res tractandas recto ordine disponeremus, nec aliqua uteremur methodo, vel argumentatione, nihil disceremus, & nullam cognitioné adipisceremur; sed utilitas ordinis est ut per eū meliùs, & faciliùs doceamur; ut enim materiam primam, & elementa, & mista cognoscamus, methodus nobis præstat, non ordo; ab ordine autem habemus ut meliùs, uel faciliùs hæc omnia discamus; meliùs enim ea cognoscimus, si priùs agamus de materia prima, mox de elementis, postea de mistis; quia nisi hunc ordiné seruemus, fieri non potest ut perfectā, & distinctam horum scientiā habeamus: similiter quòd sensum uisus, & sensum tactus cognoscamus, methodo, non ordini acceptum ferimus; ut autem faciliùs horum cognitione potiamur, ordo præstat; significauit hoc Aristoteles in principio quinti libri metaphysicorum, quādo de ordine loquens dixit principium doctrinæ nō semper esse principiū rei, sed unde aliquis faciliùs discat, hoc enim ordinis propriū est, quia ordinatè discendo faciliùs discimus. Diuersis igitur modis ordo, & methodus ad cognitionem conferunt, ideò ambo debuerunt esse progressus à notioribus, alio tamen, & alio modo, ut declarauimus. Id uerò est hac in re summoperè animaduertendum, quòd quum ambo nostrā cognitionem tanquàm finem respiciant, non tamen eandē, methodus enim tam ad confusam, quā ad distinctam nostram cognitionem dirigitur, ut tunc clarum erit, quum de methodis locuti erimus, ideò methodus est à notioribus nobis tum cognitione distincta, tum etiam cognitione confusa; ordo uero distinctam nostram cognitionem semper respicit, nunquàm confusam; distinctam intelligo uel simpliciter, uel saltem in genere, & pro uiribus illius facultatis, quæ disponenda est; ita nanque cuiusque disciplinæ partes sunt disponendæ, ut optima earum rerum cognitio habeatur, quantum in ea disciplina haberi potest. Ordo igitur semper sequatur

Vtilitas methodi.

Vtilitas ordinis.

Methodus respicit cognitionem nostrā tam distinctam, quàm confusam, ordo uerò solam distinctam.

D uatur à notioribus nobis secūdùm nostram distinctam, & in eo genere perfectam cognitionem; illa enim, quę ad aliorū distinctam cognitionem necessariū est cognoscere, priùs tractanda sunt, quia ijs ignoratis non possent alia cognosci, nisi fortasse imperfectè, & confusè; ob hanc rationē necessariū est priùs de genere tractare, quàm de specie, quia distincta, & pfecta speciei cognitio tunc habetur, quando eius definitio cognoscitur, in hac autem necesse est accipere genus distinctè cognitum, quare tractationē de genere tractationi de speciei precedere necesse est. Contingere autē potest ut duo talem inter se respectum habeant, ut neutrum sit necessarium cognoscere ad habendam cognitionē alterius, quum utrumlibet distinctè cognosci possit etiā altero ignorato, quod contingit in speciebus, quę equè sub eodem genere cōtinentur; tamen alterū, si priùs cognoscatur, alterius cognitionē faciliorem reddat; ut cognitio partium hominis faciliorem reddit cognitionem partium aliorum animalium; & cognitio sensuum perfectiorum faciliorem reddit cognitionem aliorū imperfectiorum, qui difficillimi cognitu sunt, ideò tunc quoque illud anteponere debemus, quod ad aliorū cognitionem confert tanquàm utile, etsi non confert tanquàm necessarium. His igitur duabus dictionibus {meliùs} & {faciliùs} totam ordinis utilitatem exprimimus, ratio enim ordinandi sumitur è nostra cognitione vel meliùs, vel faciliùs acquirenda; meliùs quidē, quando alter disponendo cognitio optima in eo genere haberi non potest; faciliùs uerò, quandò potest quidem optima acquiri cognitio etiam illo ordine non seruato, at magno cū labore, ac difficultate. Duplex igitur est ratio ordinandi omnes disciplinas sumpta ex nostra cognitione tanquàm ex causa finali; cuiusque enim disciplinæ partes, quę rectè sint ordinatę, uel propter perfectæ, & distinctę sciētiæ necessitatem, uel propter maiorē doctrinę facilitatē ita dispositę sunt; prior quidem ratio est magis præcipua, & ubi ea locum habet, altera nō considetatur; at si illa desit, adsit autē secunda, hæc attendi debet; q si neutra locum habeat in quibusdam, in arbitrio authoris positum est à quocunq; uoluerit exordiri, tunc autem solet ordinem seruare nobilitatis, uel aliud quippiā eiusmodi; nullum tamen horum attenditur, quādo ratio ordinandi potest ex nostra cognitione desumi altero duorum modorum, quos declarauimus. Fecit autē horum duorum modorum mentionem Aristoteles, nā in proœmio primi libri Physicorum attigit priorem rationem, quando dixit perfectam rerum naturalium scientiam haberi non posse primis principiis ignoratis, è quorum cognitione pendet perfecta aliorum cognitio, proinde à primis principiis auspicandū esse; quis autē nō uideat Arist. ibi rationē eius ordinis sumere à pfectæ nostrę cognitionis necessitate?

E

F

Nota in quibus non sit necessarius ordo, & de hoc u. de 1. li. Apol. c. 5.

Duplex ordinādi ratio.

cessitate? Alterius rationis meminit in principio quinti Metaphysicorum, dum dixit in disciplinis non semper principium doctrinæ esse principium rei, sed quandoque esse id, unde quispiam faciliùs discat. Tetigit etiam utrãque rationem Auerroes in primo capite primi libri Meteorologicorum, ut eo in loco uidere possumus. Ex his patet eos errasse; qui putarunt omnem scientiam, & omnem artem posse diuersis ordinibus pro scriptoris, seu doctoris arbitrio tradi, ac disponi, reuera enim usus est, non plures, in singula disciplina tradenda ordo melioris, ac facilioris doctrinę, qui si peruertatur, certè ea facultas benè ordinata dici nõ potest, quia sic vel perfecta cognitio acquiri nequit, vel difficiliùs acquiritur; ideò cui compositiuus ordo benè aptatur, illi resolutiuus competere non potest, & è cõuerso; sed hac de re fusiùs loquemur, quum de singulis ordinibus sermonem faciemus. Ad argumentum igitur aduersariorũ clara est responsio, quæ omnem difficultatem tollit; dicebant enim, Aristoteles à principiis exorditur, quæ maximè incognita sunt, & composita, & effecta sunt ijs multo notiora, ergo nõ est ordinis conditio vt sit à notioribus nobis: Inest in hoc argumento fallacia à secundùm quid ad simpliciter, nam principia esse nobis ignotiora effectis verum est secundùm nostram confusam cognitionem; simpliciter tamen ignotiora non sunt, quia secundùm ordinem cognitionis distinctę sunt notiora, & omnino prius cognoscẽda, quàm effectus, quia magis cognoscibilia sunt; possunt enim distinctè cognosci absque distincta effectuum cognitione; at effectus non possunt distinctè cognosci, nisi habita priùs distincta cognitione principiorũ; cognitio enim effectus pendet à cognitione causæ, sed cognitio causæ non pendet à cognitione effectus. Ita que si ratio ordinandi sumeretur à nostra cognitione confusa, utique ratio ipsorum aliquid roboris haberet; sed quum à sola distincta sumatur, uana prorsus est, & fallax, quemadmodum diximus.

Ratio cur una disciplina uno tantùm ordine tradi possit.

Solutio contrarii argumenti.

A

B

C

Caput Decimum, quomodo etiam uerè dicatur rationem ordinandi sumi semper ab ipsa rerum natura.

ID autem non est silentio prętereundũ, quòd horum sententia, si sano modo sumatur, quẽ ipsi certè non respexerunt, uera esse potest; quum enim dicimus rerum naturam, duo possumus intelligere, aut ipsam rerum naturam, prout extra animam, & extra omnem nostram cognitionem sunt, qua ratione non est uerum quòd ratio ordinandi ipsas disciplinas sumatur ab illo ipso ordine, quem res habent secundũ naturam; aut intelligamus rerum naturam ut à nobis cognoscendarum, & prout ad nos cognoscentes referuntur, quo quidem modo non negamus ex natura rerum disciplinarum ordinẽ desumi, talis enim est rerum ut cognoscendarũ natura, ut aliæ sint nobis notiores, aliæ ignotiores; aliæ faciliores cognitu, aliæ difficiliores; & alię ad aliarum cognitionem conferant, contrà uerò hæ ad illas nequaquàm. Hic autem ordo non semper est illemet ordo, quem res secundũ se habent, sed contingere potest hunc illi contrarium esse, ut alius sit ordo rerum naturalis prout secundum se consyderantur, alius uerò earundem ut optimè, & facillimè à nobis cognoscendarum; ideò quum talis sit natura nostrum cognoscentium, ut ab ijs exordiri uelimus, ac debeamus, quorum cognitio ad aliorũ perfectam cognitionem necessaria, aut saltem utilis est; & quum disciplinę propter nos tradantur, ut nos eas cognoscamus, sequitur in iis omnibus ordinandis posteriorem hunc rerum ordinem semper attendi, non alterum priorẽ: in hoc igitur sensu uerum est quòd ratio ordinandi omnes disciplinas sumitur ex natura rerum; uerum est etiam quòd ea semper sumitur à nostra cognitione, hæc enim duo in eundem sensũ cadunt, ut consyderãtibus manifestũ est.

Naturã rerũ possumus accipere duobus modis.

Caput Vndecimum, in quo definitio ordinis ex ijs, quæ dicta sunt, colligitur.

PER hæc, quæ hactenus demonstrauimus, conspicua facta est ordinis utilitas, & finalis causa; quoniam igitur ordo instrumentum nostræ cognitionis est, & omnis instrumenti natura in fine, & utilitate consistit, ideò si finem hunc in ipsa ordinis definitione exprimamus, perfecta erit, & omnibus numeris absoluta definitio, quæ alioquin est manca, & imperfecta, qualis ea fuit, quam alii attulerunt. Nos igitur dicimus ordinem doctrinæ esse instrumẽtalem habitum, per quem apti sumus cuiusque disciplinæ partes ita disponere, ut quantum fieri possit optimè, ac facillimè illa disciplina discatur. Quòd hęc definitio optima sit multa testantur, primùm quidem, rei definitæ naturam egregiè declarat, ac dilucidam reddit, quum exprimat ueram; & uniuersalem rationem ordinandi omnes disciplinas, quæ quidem est finis, & utilitas ipsius ordinis. Omnes etiam difficultates soluit, & aliorum errores, errorumque causas aperit; alii nanque non expresserunt quæ nam sit uera ordinandi ratio; quòd si aliquam significasse uidentur, in ea falsi sunt, quum dixerint rationem ordinandi ex ipsa rerum natura desumendam esse; quę quidem sententia tantum abest ut dubia soluat, ut potiùs in plurimas, easque maximas difficultates aliorum animos traxerit; quum enim in disciplinis ab illustribus authoribus traditis modò ordinem rerum naturalem, modò ordinem contrarium naturali, vel saltem ab eo diuersum seruatum esse vi-

Definitio ordinis doctrinæ

deamus, nullam huius uarietatis rationem adducere possumus, dum illam sententiam sequimur, & magnis, atque insolubilibus difficultatibus urgemur; at nostra opinione recepta omnes difficultates soluũtur, semper enim ostendere possumus ordinem seruari nostrę melioris, uel facilioris cognitionis, ad quam dum cõfugimus, causam omnis dispositionis facilè rèddimus; siue enim ordo naturæ, siue huic contrarius, siue alius quilibet seruetur, is semper est ordo nostrę melioris cognitionis. Denique hæc definitio causam affert omnium eorum, quæ ordinem ueluti accidentia quædam consequuntur; solent omnes dicere, ordo docet, quẽadmodum enim confusio; siue inordinatio obscuritatem, & ignorantiam, ita ordo perspicuitatem, & doctrinam parit; huius autem dicti hæc una ratio afferri potest, quia illa priùs tractantur, quę ad aliorum cognitionem conferunt; dum igitur rationem ordinandi ex nostra cognitione desumimus, causam facilè assignamus cur ordo doceat, eaque negata nullam aliã adducere possumus, cui animus acquiescat. Prę terea undenã collegit multis in locis Aristoteles ordinem doctrinæ postulare ut ab uniuersalibus ad particularia procedatur? certè non aliũ de, quã ex tradita à nobis ordinis definitione, nẽpe ex nostra meliore cognitione; quoniam enim cognitio uniuersalium est necessaria ad perfectã cognitionem particulariũ, & cognitio generis ad cognitionẽ specierũ, ideò semper iussit de genere priùs agendum esse, quàm de speciebus, & tractationem vniuersaliũ anteponendam esse tractationi particularium; certè Aristoteles in proœmio primi libri Physicorum non alia ratione probauit esse ab vniuersalibus ad particularia progrediẽdum, quàm quia uniuersale, quod de multis prædicatur, est nobis notius particularibus, & ita notius, ut necessaria sit ipsius cognitio ad particularium cognitionẽ perfectã adipiscendã. Auerroes quoque in præfatione sua in libros illos, nec nõ in sua præfatio ne in posteriores Analyticos tres rationes adducit cur vniuersalia sint anteponenda particularibus in omni doctrina, quæ omnes ex nostra meliore, ac faciliore cognitione desumũtur, vt in memoratis locis legere possumus, non est enim operępretium ea omnia, quæ ibi dicuntur ab Auerroe, in pręsentia recensere, quum locos ostendisse satis sit.

Ordo docet.

Caput Duodecimum, quòd procedere ab uniuersalibus ad particularia non sit proprium solius ordinis compositiui.

PER hęc manifestus fit error illorum, qui putant processum ab vniuersis ad singula proprium esse ordinis compositiui; nam si ratio huius processus est sola nostra melior cognitio, hęc autem finis est, &

D communis conditio omnium ordinum, igitur processus hic naturam ordinis quatenus ordo est consequitur, proinde omni ordini competit, non soli compositiuo. Patet autem Aristotelem non modò in scientia naturali, quę ordine compositiuo tradita est, ab uniuersis ad singula processisse; verùm etiam in libris moralibus, & in Analyticis, in quibus seruauit ordinem resolutiuum; in moralibus enim priùs de uirtute in uniuersum locutus est, postea de uirtutibus singulis; in Analyticis autem posterioribus priùs notione finis inuenit medium demonstrationis esse causam, propter quam res est, nomine causę generaliter accepto in toto primo libro, & in principio etiam secundi; postea uerò in eodem secundo distinxit nomen causę in quatuor genera causarum, ut doceret quomodo eorum quodlibet in demonstratione porissima medium esse possit. Medicus quoque proponens sibi ununquenque morbum curandum, E priùs uniuersales remediorum conditiones inuestigat, deinde ad particulares descendit; ut si ei proponatur tradenda curatio morbi calidi, & sicci, priùs decernet utendum esse remedijs frigidis, & humidis, deinde ad species frigidorum, & humidorum descendens consyderabit quæ conueniant, & quæ non conueniant. Verùm medici hanc nostram appellationem non probant, quod enim nos uniuersale uocamus, ipsi remedium uocandum esse dicunt, ut frigidum; quod verò particulare nominamus, ipsi materiam ipsius remedij appellandam asserũt, ut lactucam. Attamen ut nos eorum appellationem non reprehendimus, ipsi quoque nostram reprehendere nõ deberent, species enim remedij frigidi lactuca est, de qua frigidum in casu recto prædicatur; quę etiam non incongruę materia illius remedij dicitur, quandoquidẽ uniuersale, ut Aristoteles ait in primo libro de Cœlo, significat formam, particulare uerò formam F in materia; non debẽt igitur negare processum illum à frigido simpliciter ad lactucam esse ab uniuersali ad particulare, quam communem omnis ordinis conditionem esse diximus. Sed res hæc magis declarabitur quum de singulis ordinibus sermonem faciemus; hæc uoluimus breuiter hoc in loco annotare, ut pateret communem esse omnis ordinis proprietatem ab uniuersalibus ad particularia progredi, non solius compositiui, ut aliqui arbitrantur.

Quid sit id, quod medici remediũ uocant, & id, quod remedij materiam.

Caput Decimumtertium, in quo dubium quoddam proponitur contra ea, quæ proximè dicta sunt.

CAETERVM aduersus ea, quæ modò diximus, dubitare non absque ratione quispiam posset, uidetur enim nõ esse ordinis proprium ut ab uniuersalibus ad particularia progrediatur, siquidem apud probatos authores cõperimus quãdoque spe-

speciem generi,& particulare vniuersali in tractatione fuisse antepositum; Euclides quatuor elementorum libros quinto anteposuit, in illis tamen de lineis tãtùm,ac superficiebus agit, in quinto autem de magnitudine amplissimè sumpta,quæ & lineas,& superficies,& solida quoq; complectitur; vnde colligitur Geometriam,& Stereometriam non duas esse scientias omnino distinctas,sed duas eiusdem scientiæ partes, in qua magnitudo latissimè sumpta subiectũ constituatur; quintus igitur ille elementorum liber quum utranque partem sua communitate comprehendat, & in ipso supremo genere subiecto versetur, primus omnium esse debuit,si necessaria omnis ordinis conditio est vt ab uniuersalibus ad particularia progrediatur. Aristoteles quoque in tractatione de rebus viuẽtibus non videtur vniuersalia particularibus anteposuisse; priùs enim de corpore viuente debuit generaliter,& cõmuniter loqui,deinde de eius speciebus, nempè Animalibus,& stirpibus;tamen primo loco de Animalibus egit, omnium enim de viuentibus librorum primi sunt libri de Historia animalium, postea libri de partibus animalium,qui certè animalium proprij sunt;post eos egit de anima in uniuersum in libris de Anima, quę quidẽ tractatio omnia uiuentia complectitur;quare tractatio particularis fuit anteposita uniuersali. In ijs quoq; libris, qui parui naturales vocantur, idem inspicere possumus, aliqui enim,qui ad sola animalia pertinent,aliquibus sunt antepositi animantia omnia complectentibus;priùs enim egit Aristoteles de sensu,& sensilibus,de memoria, & reminiscentia, de motu animalium,quàm de uita,& morte, & de longitudine,ac breuitate uitæ, de iuuentute,& senectute,quę communia accidentia sunt omnium animatorum;aut igitur Aristoteles,& Euclides non rectè fecerunt,aut non est necessarium in disponendis cuiusque disciplinæ partibus procedere ab uniuersalibus ad particularia.

Dubiũ ex Euclide.

Dubiũ ex Aristotele.

Caput Decimumquartum,in quo dubij solutio exponitur.

Difficultas hęc ad plenũ solui non potest,nisi & de rebus mathematicis, & de ijs,quę ad animantia pertinent, multa dicamus,quę fortasse limitum tractationis logicæ transgressio alicui esse videbitur; attamen animaduertere quisq; debet nos de rebus logicis ita tractationem instituisse, vt non modò logicam à rebus abiũctam,quam docentem uocant,sed applicatam quoque rebus, ac disciplinis nobis consyderandam proposuerimus; eius enim, qui logicas regulas plenè cognosciturus sit,non parum interest tum ea,quę de rebus logicis docuit Aristoteles,consyderare; tum etiam quomodo & Aristoteles, & alij probati authores in disciplinarum traditione præceptis logicis vsi fuerint, diligẽter obseruare; res igitur naturales, uel mathematicas, vel medicas declarare consilium nostrum non est; sed tamẽ ipsam dispositionem, ac methodum, quæ in his disciplinis seruata est,cum quadam moderatione consyderandam à nobis esse censemus,ubi eam ad rerum logicarum intelligentiam prodesse alijs posse iudicauerimus, Dicimus igitur vniuersale particularibus in doctrina esse anteponendum non quia sit uniuersale, sed melioris doctrinæ gratia, quoniam cognitio particularium ex uniuersalium notitia pendet; igitur si quandoque contingat vt propter cognitionem melius sit anteponere particulare uniuersali, absque ullo dubio uniuersale ob eandem rationem postponẽdum est; ideò præceptum illud Aristotelis, quòd tractatio uniuersalium debeat præcedere tractationi de particularibus, intelligendum est ut uerum in pluribus,aliquando enim contingit (quanuis rarò) ut facilioris doctrinæ ratio cogat ordinem hũc aliquantulum perturbare. Quomodo autem, & quam ob causam id eueniat, consyderãdum est. In omni re proposita duo sunt,quæ cognoscere uolumus, primùm quidem essentia, siue natura ipsius rei; deinde propria eius accidentia;ideò quando decernimus agendũ esse priùs de genere,postea uerò de specie,ipsius generis naturam, & accidẽtia primo loco declaramus, deinde naturam,& accidẽtia speciei; ipsa enim natura speciei non potest cognosci, dum natura generis ignoratur; declaraturus igitur naturam hominis debet priùs animalis naturam declarasse; hinc colligimus quòd si fortè contingeret ut tum generis,tũ speciei natura, uel saltem sola natura generis esset res per se nota, & nulla egeret declaratione, tunc necessarium non esset genus speciei ordine doctrinæ anteponere,nisi cognitio proprietatum id postularet. Accidentium autem propriorum tum generis, tum speciei ea est differentia, quòd aliquando proprietas speciei est species proprietatis generis, aliquando non est eius species, ut motus est proprietas corporis naturalis, motus autem à medio est proprietas corporis leuis, & quemadmodum corpus leue est species corporis naturalis,ita motus à medio est species quędam motus; calor autem est eiusdem corporis leuis proprietas,quæ non est species motus; ita aptitudo ad ridendum in homine non est species sensus,qui animalis proprius est;huius autem differentię ea est ratio, quòd propria speciei natura tum proprias edit operationes,& accidentia propria distincta ab accidẽtibus proprijs generis,tum etiam ipsas generis proprietates coarctat, & sibi ęquales reddit, ut motus animalis alio modo in aue coarctatur, alio in pisce, & alio in terrestri animali; sic etiam alio modo in homine, & alio in brutis; propterea proprius

Quãdo quę particulare anteponitur vniuersali.

Accidẽtiũ propriorũ duo genera.

proprius hominis motus est species illius, qui animalis proprietas est. Quãdo igitur accidentia generis conferimus cum accidentibus speciei, quæ illorum species sunt, certum est accidentia generis priùs esse cognoscenda, quàm accidẽtia speciei, motum enim elementorum, & motum animalium benè cognoscere nõ possumus, nisi priùs motum vniuersè acceptum cognouerimus vt proprietatem corporis naturalis; sic etiam de generatione simpliciter sumpta priùs agendum est, quàm de generatione animalium. Quòd si accidentia speciei non sint species accidentium generis, nulla doctrinę necessitas cogit vt ante de accidentibus generis, quàm de speciei accidentibus disseramus; porest quidem substantia generis, si aliqua declaratione indigeat, postulare vt priùs de genere, quàm de specie tractatio fiat, sed si substantia rei non consyderatas solas affectiones spectemus, nulla certè necessitate compellimur ad accidentia generis priùs tractãda, quàm accidentia speciei; nisi fortè facilitate doctrinæ ducamur, solent enim accidentia generis faciliora cognitu esse, quàm accidentia speciei, quando utraque sensilia sunt; tunc enim priùs, & faciliùs accidentia generis, quàm accidentia speciei sentiuntur; in talibus igitur quando distinctam cognitionem quærimus, à facilioribus, proinde à communioribus exordiri solemus; verùm si neutra sensilia sint, non modò nulla doctrinæ necessitas, sed ne ipsa quidem facilitas postulat ut accidentia generis priùs declaremus, quàm accidentia speciei; quod quidem in rebus mathematicis, vt mox declarabimus, potissimùm contingit. Ex his omnibus, quæ dicta sunt, hoc elicimus, in quo tota propositę dubitationis solutio consistit, quòd si eueniat vt natura generis sit per se nota, & nulla declaratione indigeat, & accidentia speciei non sint species accidentium generis, non est necessariũ pro nostra meliore cognitione ut priùs de genere, quàm de specie agatur; nam de ipsa generis substantia agendum non est, quum sit per se nota, eius autem accidentia non conferunt ad cognoscenda accidentia speciei; ordo quidem naturalis ipsarum rerum requireret vt priùs de accidentibus generis ageretur; sed si ordo facilioris doctrinæ postularet vt speciei accidentia præmitterentur, hic certè seruãdus esset relicto ordine naturali. Euenit hoc in sciẽtijs mathematicis, Geometria enim prout Stereometriam tanquàm partem continet, subiectum habet magnitudinẽ latissimè acceptam, sed mente ab omni sensili materia abstractam, cuius quidem ita acceptę substantia, & essentia per solam nominis declarationem tota exprimitur, & ab omnibus intelligitur, est enim simplex quoddam accidens, ad cuius essentiam significandam sola uocabuli declaratio sufficit, proinde nominalis dicta definitio ab essentiali

Solutio prioris dubij de Euclide.

D definitione non differt; neq; perfectior ibi datur definitio, quàm nominalis, ideò rectè dicebat Auerroes in commentario secundo primi libri Posteriorum declarationes nominum rerum mathematicarum effici perfectas in eo genere definitiones. Geometra igitur tales definitiones tanquàm principia profert, quia simulatque audiuntur, intelliguntur, & sunt per se notæ; quandoque etiam eas non profert, quia sine ulla expressione sunt omnibus notissimæ, qualis est definitio magnitudinis latè sumptæ, omnes enim norunt magnitudinẽ esse id, quod aliquà sit dimensum; propterea acturus de magnitudine Euclides in quinto elementorum libro eius definitionem exprimere neglexit, sed nomina tantùm quorundam eius accidentium demonstrandorum declarauit; totus igitur ille quintus liber est de accidentibus magnitudinis amplè acceptæ, de ipsius autẽ substantia, & natura nihil dicitur. Species autem magnitudinis similiter sunt per se notæ, & earũ definitiones per se intelligunrur, exprimendę tamẽ fuere, vt earum discrimen nosceretur, quod in dimensionum diuersitate consistit. De his igitur

E

tractaturus Euclides potuit à speciebus magnitudinis tractationem auspicari, quoniã ad earum essentiam intelligẽdam nulla generis declaratio requirebatur, quum sit per se notum, & nullibi ab Euclide declaretur; accidentia verò specierum magnitudinis non sunt species accidentium generis, quare demonstrari, & cognosci possunt etiam ignoratis accidẽtibus generis, videmus enim nullam esse demõstrationem in quatuor anteriorib. libris Euclidis, quæ supponat aliquam earum demonstrationum, quæ in quinto libro fiunt; sicuti neque ulla demonstratio quinti libri pẽdet ex aliqua earum, quæ in illis quatuor libris factæ fuerant; vnde patet nullã doctrinæ necessitatem coegisse Euclidem aut à primo, aut à quinto libro exordiri; poterat enim abutrolibet sumere tractationis initium; sed tamen propter maiorem facilitatem à primo libro incipere uoluit, non à quinto, non quòd primi libri cognitio faciliorem reddat cognitionem quinti, sed quia demonstrationes primi libri sunt simpliciter intellectu faciliores; quæ uerò in quinto fiunt, difficiliimæ; certum est enim & accidentia magnitudinis uniuersè sumptæ, & accidentia linearũ, ac superficierum, quæ in ijs libris demonstrantur, omnia insensilia esse, & nobis penitus incognita non modò cur sint, sed etiam quòd sint; ideò tanto difficiliora intellectu sunt, quanto uniuersaliora, & abstractiora à suppositis, quia non ita possunt illæ demonstrationes per materialia exempla ob oculos poni, siquidem exemplo linearum proposito non statim apparet ita esse in superficiebus, ac solidis, nisi aliqua mentis adhibita consyderatione. Quoniam igitur scientiæ mathematicæ illa tempestate pueris

F

ante

ante solidiores aliàs disciplinas proponebātur tanquàm faciliores, vt cōtemplationi assuescerent, & in illis demonstrationibus exercerentur, ideò uoluit Euclides à faciliore Geometrię parte auspicari; & usque adeò facilitatem doctrinę sectatus est, vt Geometricorum librorum seriē interpositis Arithmeticis libris interrumpere uoluerit, nam post sex elementorum libros Geometricos septimum, octauum, & nonum Arithmeticos posuit, in quibus de numeris agit, postea in decimo libro ad magnitudines reuertitur, & totam Geometriam alijs pluribus libris absoluit, nam Geometriæ nomine Stereometriam quoque comprehendimus, de qua postremi elemētorum libri scribuntur. Ex libris igitur Euclidis magna sententiæ nostræ confirmatio desumitur, siquidem per eos ostendimus totam ordinandi rationem à nostra meliore, seu faciliore cognitione accipiendam esse, semper enim attenditur doctrinæ facilitas, dummodò perfectæ in eo genere cognitionis necessitas in contrarium non urgeat; hac autem urgente seruatur ordo perfectioris doctrinæ, etiam si ordini rerum naturali cōtrarius sit.

Solutio alterius dubij. Ad alterum dubium de libris Aristotelis de animalibus dicimus non omnino peruersum esse in ijs libris ordinem ab vniuersalibus ad particularia, sed leuem quādam mutationem suscepisse propter eas causas, quas modo declarabimus: certum est enim tres esse debuisse distinctas tractationes, primam quidem de corpore uiuente latè sumpto, secundam de animalibus, tertiam uerò de plātis; eorum enim, quę uiuentibus competunt, alia animalium propria sunt, alia propria stirpium, alia utrisque communia, Ordo librorum de uiuētibus. quæ quidem alijs omnibus erant anteponēda; tamen Aristoteles propter meliorem, ac faciliorem doctrinam non tres tractationes fecit, sed duas, una de animalibus, alteram de plātis, sed cum tractatione de animalibus commiscuit illam; quæ est de communibus; in animalibus nanque tum illa, quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ sunt eis communia cum plantis, consyderare constituit; non quòd hæc communia attribuat animalibus ut animalia sunt, perinde enim esset ac demonstrare triangulum æquilaterum tres habere angulos æquales duobus rectis; sed ea animalibus tribuit quatenus uiuentia sunt, proinde uniuersam uiuentis naturam in animalibus contemplatur; quemadmodum medici, qui humani corporis anatomen faciunt, hunc quidem hominem inspiciunt, sed ea, quæ inspiciunt, ut hominis consyderant, non ut huius hominis: mouit autem Aristotelem ad hoc faciendum ipsa doctrinæ facilitas, quandoquidem multa sunt animalibus, & plantis cōmunia, quæ faciliùs in animalibus cognoscuntur, in stirpibus difficiliùs, ideò in animalibus fuere priùs declaranda, ut postea in stirpibus faciliùs noscerentur: Talis autem

A de animalib. tractatio certè ordinatissima fuit, nam cuiusque rei cognitio optima traditur, si prius eius rei naturam, atque substantiam, deinde eiusdem propria accidētia declaremus; etenim si substantia rei ignorata ab accidentibus exordiremur, nunquàm eorum scientia potiremur, quia causas ignoraremus; atqui substantia cuiusque naturalis corporis ex materia, & forma constituitur, ideò sunt priùs cognoscendæ hę duę essentiales partes, deinde affectiones ab eis prodeuntes, hoc ordine usus est Aristoteles in tractatione de corpore naturali communi in libris Physicorū, prius enim eius principia materiam, & formam in duobus prioribus libris, deinde eiusdem accidentia in sex posteriorib. consyderauit: hoc idem in corporibus animatis faciendum fuit; est autem animati corporis forma anima ipsa, propria uerò materia sunt ipsæ partes instrumētales, in quibus inest anima tanquàm in materia, & quibus utitur ad edendas

B operationes suę; de hac materia priùs agēdum fuit, quàm de forma, dirigitur enim materia ad receptionem formæ, & ad formæ cognitionem necessaria est, quia uires, ac facultates animę non benè cognosci possunt sine cognitione partium instrumentalium, in quibus exercentur. Cæterum dum corpus animatū commune consyderamus, de ipsius quidem forma loqui possumus, ea enim est anima nutritiua, quā & animalia, & stirpes participāt, & eędem in his omnibus sūt huius animę facultates, nutritiua, accretiua, & generatiua; attamē de materia nihil commune dicere possumus, quia non eisdem instrumentis in animali, & in stirpe hęc anima utitur; quum enim & animalis temperaturam, & partes ipsas non modò ad dicta munera, sed ad sentiendum quoque natura direxit, aliud in animalis corpore, aliud in stirpē organorum genus esse debuit; nulla igitur tractatio de cōmuni materia potuit anteponi; propterea Aristoteles

C à propria animalium materia exorsus est, quę sunt ipsę animaliū partes; de quibus priùs pingui Minerua, & sine causarum traditione loqui uoluit in libris de historia animalium; deinde accuratiùs in libris de partibus animaliū, ut à facilioribus ad difficiliora progrederetur; cognita materia se contulit ad consyderationē formę in libris de Anima, in qua tractatione ordinem ab uniuersalibus ad particularia optimè seruauit; quoniam enim aliqua consyderari poterat communis anima stirpiū, & animalium, ab hac uoluit exordiri, deinde de propria animalium anima, quę sensitiua dicitur, tandem de hominis anima sermonem fecit, ad harum omnium animę partium notitiam satis fuit cognitio materię tradita in libris de animalium partibus, in his enim omnes dictarum partium animę operationes exercentur. Poterat autem Aristoteles cum tractatione de Anima uegetali tractationem coniungere de communibus acci-

accidentibus animati corporis, deinde ad proprium animalium animam; eorumque propria accidentia transire; maluit tamen ob doctrinæ facilitatem cõtinuata oratione de omnibus animæ partibus in vno, ac eodem libro disserere absque vlla tractatione de accidentibus, propter similem earum omnium naturam, & essendi modum, quod etiam ab Auicēna notatur in procemio sexti naturalium, est enim omnis anima actus primus corporis naturalis instrumentalis; quòd si in tractatione de Anima videatur esse intermista consyderatio aliquorum accidentium, & operationum animæ, ignorare non debemus hæc non propter se tractari, sed propter cognitionem partium, & facultatum ipsius animæ, cuius gratia ibi consyderātur; per se autem de his agit postea Aristoteles in libris illis, qui parui naturales vocantur, quemadmodum ipse testatur in primis verbis libri de sensu, & sensilibus, vbi asserit se de sola anima sermonem fecisse, de accidentibus autem pro- E ponit in alijs sequentibus libris tractandum. Dum igitur tractationem spectamus de ipsa uiuentium corporum substantia, ordo ab uniuersalibus ad particularia nõ est perturbatus, quũ enim cognitio essentiæ cuiusque rei magis in cognitione formę consistat, quàm in cognitione materiæ, non possumus negare Aristotelem priùs declarasse substantiam uiuentis corporis, quàm substantiam animalis; id solum obijci potest, quòd materiam particularem pręmiserit formę vniuersali, sed hoc melioris doctrinę gratia factum est, nõ poterat enim forma benè cognosci sine cognitione materiæ, præsertim quũ ea materia sit corpus actu existens, & sensile, proinde multò notius forma; quoniam igitur nulla tractatio de communi materia præmitti poterat, quia nullæ sunt instrumentales partes, quas easdem habeant animalia, & stirpes, nisi proportione quadam, ideo censuit Aristoteles melius esse aliquam consyderare materiam, F quàm nullam, quum etiam propria animalium materia satis conferat ad cognitionem omnis animæ adipiscendam. Quòd verò de paruis naturalibus dicebatur, leuis momenti est, in illis enim de accidentibus viuētium corporum agitur, ordo verò ab uniuersalibus ad particularia potissimùm propter essentię cognitionẽ solet esse necessarius, nisi enim cognitio substantiæ hominis cognitam postularet substantiam animalis, possent ignoratis accidentibus animalis accidentia hominis perfectè cognosci, nisi eorum species essent; igitur pari ratione dum &animalis, & hominis natura cognita est, nulla nos necessitas cogit ut priùs accidentia animalis, quàm accidentia hominis demonstremus; sed uel doctrinę facilitas attenditur; vel si hęc non urgeat, aliquid quippiam respicitur, quemadmodum in illis paruis naturalibus cernere possumus; nam si Aristoteles totam de corpore

D uiuente latè sumpto tractationem seorsum à tractatione de animalibus, & de stirpibus absoluere voluisset, in ea certè omnes quoque communes operationes, & affectiones uiuentium tractari oportuisset ante omnes de animalibus libros; sed quũ decreuerit in eodem libro continuata oratione agere de forma & uiuentis, & animalis, & hominis nulla de accidentibus tractatione interposita, manserunt postea consyderandę affectiones omnes tum uiuentis, tum animalium proprię, vt ipse testatur in principio libri de sensu, & sensilibus; de his igitur omnibus tractationem aggrediens post cognitam naturam & viuentis, & animalis, nulla certè necessitate coactus fuit ad priùs declaranda viuentis accidentia, quàm animalis, quum neq; species illorum hæc sint; restabat igitur ut facilitatem cognitionis spectaret, sed neque hęc ibi locum habuit, quia neque communium accidentium cognitio confert ad propriorum notitiam faci-
E liùs assequendam, neque hęc ad illam; propria quidem animalium est tractatio de sensu, & sensilibus, de memoria, & reminiscẽtia, de somno, & uigilia, de motu animaliũ, ac de ipsorum generatione; communis autem omnibus uiuentibus ea, quę est de iuuentute, & senectute, de longitudine, & breuitate vitę, de uita, & morte, de sanitate, & morbo; at quomodo horum cognitio faciliorẽ reddat illorum cognitionem, aut è conuerso illa ad hęc conferant, uix imaginari aliquis potest, Aristoteles igitur neque necessitate, neque facilitate ulla doctrinę coactus aliud quiddam in ijs libris disponendis obseruare uoluit, & proprias animalium affectiones communibus anteponere constituit, ut ipse uidetur polliceri in primis uerbis libelli de sensu, & sensilibus, quę sunt hęc § Postquàm de anima dictum est secundùm seipsam, dicendum est de animalibus, & uitam habentibus omnibus, quę sint proprię, & quę communes opera-
F tiones ipsorum §: prius enim nominat animalia, quàm uiuẽtia omnia, & prius proprias operationes, quàm communes; illius autem ordinis ratio hęc fuit, iam diximus Aristotelem constituisse in animalibus declarare tum accidentia propria animalium, tum communia uiuentibus omnibus, quoniam igitur in animalibus hęc omnia contemplabatur, ideo in ijs declarandis eum ordinem seruare uoluit, quem habent respectu naturę ipsius animalis, itaq; illa, quę animali magis essentialia erant, priùs consyderare uoluit, quæ uerò minus essentialia, posteriùs; maximè quidem omnium essentialis est animali sensus, siquidem necessarius ei est ut sit; animal enim per sensum est animal; post sensum motus, hic enim animalibus, quę ex se mouentur, est necessarius non ut sint, sed ut seruari usq; ad perfectam ætatẽ possint, nã si homo, uel equus absq; pedibus nasceretur, esset quidem aliquãdiù homo, uel equus etiam sine pedibus,

dibus, ſed quum victum ſibi quærere non poſſit, breui interiret, nemo enim ipſi cibum afferret, nemo enim ipſi cibum afferret, ſi omnes eſſent huiuſmodi; ſuccedit motui generatio, quæ neque neceſſaria eſt animali ut ſit, neque vt indiuiduum ipſum ſeruetur, ſed ſolùm ut ſeruetur ſpecies, nā ſi omnibus hominibus, qui nunc uiuunt, auferretur vis generandi ſibi ſimile, illi adhuc homines eſſent, & eorum plurimi poſſent diutiſſimè uiuere, ſed tamen humana ſpecies poſt eorum interitum deleretur; Ariſtoteles igitur primo loco de ſenſu & ſenſilibus agere noluit, & de memoria, & alijs operationibus ad ſentientem facultatem attinentibus; poſtea de motu animalium; deinde uerò de generatione; adde quòd generatio ſimpliciter ſumpta eſt operatio animæ uegetalis, licèt à propria animalis natura ad hanc ſpeciem reſtringatur, quæ dicitur animalium generatio, ideo remotior eſt ab ipſa eſſentia animalis, quàm ſenſus, & motus. Poſt generationem animalium conſyderauit Ariſtoteles operationes communes omnibus viuentibus, non quidem vt ad animalia reſtrictas, ſic enim eſſent animaliū propriæ, ſed ut communes, quæ adhuc remotiores ſunt ab animalis natura, quum non hanc, ſed aliam communiorem naturam, quæ in animali ineſt, conſequantur; hæ autem ſunt iuuentus,

A ſenectus, longitudo, & breuitas vitæ, vita, & mors, ſanitas, & morbus; inter has tamen poſuit Ariſtoteles tractationem de reſpiratione, licèt animalium propria ſit, eorumq; non omnium, facilioris doctrinæ gratia, ut ipſe in eo loco teſtatur, dicit enim reſpiratione vitam animalium conſeruari, & ſine hac ne modicum quidem tempus durare poſſe, proinde coniungendam eſſe tractationem de reſpiratione cum tractatione de uita, & morte, tandiù enim animalia viuunt, quandiù poſſunt reſpirare. Sed nimium fortaſſe digreſſi ſumus; in his autem & Euclidis, & Ariſtotelis de animalibus libris seriem tractationum conſyderare uolumus non ut res naturales, vel mathematicas doceremus, ſed ut hęc tanquàm exempla ob oculos ſtudioſorum ponēdo, uiam, ac modum eis tradamus, quo aliàs omnes eiuſmodi difficultates facilè ſoluere, & rationem omnis ordinis à quolibet probato authore ſeruari intelligere queant; à

B noſtra enim meliore, uel faciliore cognitione rationem ſumentes nunquàm errabunt; vbi uerò neutra ratio attendi poteſt, liberum eſſe in-

C telligent diſponentis arbitrium, licèt hoc rarum admodum ſit; & non in totius diſciplinæ diſpoſitione, ſed in aliqua tantùm eius parte locum habeat.

FINIS LIBER PRIMVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS

Liber Secundus.

Caput Primum, de speciebus ordinis aliorum sententia.

POSTQVAM de Ordine in vniuersum disseruimus, ad eius species descendendum est, in quibus duplex nobis offertur difficultas, vna quidem de ipsarum specierum numero, altera verò de differentijs, per quas ordo in eas species diuidatur; si vtranque dissoluerimus, nota simul fient singulorum ordinum propria officia, propriaeq; naturae; nam cognitis differentijs, per quas genus in species diuiditur, specierum quoq; definitiones manifestae fiunt. Arduũ nobis certamen subeundum est cũ ijs omnibus, qui hactenus de hac re scripserunt, praesertim cum medicis, qui magistri sui Galeni sententiam declarare, ac defendere voluerunt; Galenus enim in principio libri de arte medicinali tres ordines ponit, compositiuum, resolutiuum, ac definitiuũ, quam sententiam omnes medici ad vnum secuti sunt, ita enim iurarunt in verba magistri, vt solius Galeni authoritate freti nullam illius dogmatis rationem inuestigauerint, quasi nefas esse arbitrantes tanti viri sententiam in dubium reuocare, & eius rationem expetere; propterea multos vidi eam sententiam profitentes, ipsam tamen non satis intelligentes, ex quibus si quis rationem exquireret, nihil, quod dicerent, haberent. Nos verò Galeni quidem authoritatem, vt par est, magni faciamus, sed tamen rationem ne contemnamus, eamque Galeno praeferre ne vereamur, si ab ipsa Galenum dissentire inuenerimus; non solum enim si scopum attigerimus, aut propè ad ueritatẽ accesserimus, verum etiam si aliquantum ab ea nos aberrare

D contigerit, nihilominus laudandi erimus; praestat enim ueritatis amore ductos in aliquem errorem incidere, quàm Galeno addictos in sola ipsius authoritate acquiescere sine rationis indagatione; illud nanq; ingenuum, ac philosophicum animum praefert, hoc uerò seruilem.

Caput Secundum, de differentijs ordinem doctrinae diuidentibus secundum aliorum opinionem.

OMNES medici, qui hoc Galeni dictum consyderauerunt, illud verum esse statuẽtes, ac fermè pro axiomate habentes, id tantũ declarare aggressi sunt quibus differentijs hi tres ordines à seinnicem discrepẽt, eas enim differentias, ac totam ipsorum cõtemplationem ad Galeni sententiam accommodare maluerunt, quàm veritatem liberè inuestigando cum ea Galeni dictum conferre, & videre an consonet. Quod autem plurimi hac in

E re dicere solent, hoc est, ordinem cõpositiuum esse illum, qui à primis principijs, & à simplicissimis in eo genere incipiens transit ad composita, quae ex illis principijs producuntur; resolutiuum uerò, qui ab vltimo, & à fine, & à composito exordiens pergit ad simpliciora, donec ad prima, ac simplicissima principia perueniat; quocirca contrarius videtur ordo resolutiuus compositiuo; denique definitiuum esse illum, qui neque à primo, neque ab ultimo, sed à definitione auspicatur, cuius singulas partes tractando donec omnes absoluantur seruati dicitur ordo definitiuus, qui propterea diuersus apparet à compositiuo, & à resolutiuo. Verum alij qui diligentius haec omnia perpendentes, & hanc sententiam magis declarare volentes dicunt ex definitione ordinis doctrinae colligi id

esse

Ratio rectæ dispositio nis secū dū alios. officium ordinis, ut omnia per ipsum conueniē A ter disponantur, rectam autem dispositionē esse quando ad unum omnia referantur, & ab uno pendeant; quum igitur illud unum possit esse triplex, tres ordinis species oriūtur, uel enim est unum principium, uel unus finis, uel vnus medium, à quo cuiusque disciplinæ exordium sumitur, & ad quod alia omnia referuntur; vnum quidem principium si fuerit, a quo sumatur exordium, & a quo tota scientia pendere dicatur, oritur ordo compositiuus; si uerò unus finis, fit ordo resolutiuus, qui ab ultimo fine auspicatur, & trāsit ad ea omnia inuestigāda, quæ ad finem ullum ducere possint, illa semper ad ipsū finem priùs cognitum referendo; si uerò sit unum medium, est ordo definitiuus, hic enim quū a definitione, quæ totam artem complectitur, exordiatur, uidetur quodammodo auspicari a centro, a quo omnes lineæ ad circunferentiam ductæ originem trahunt, nam progressus ad singulorum consyderationē donec omnes eius definitionis partes tractatę fuerint, est veluti a centro ad circunferētiam per omnes lineas transire, & quemadmodum lineæ omnes modo quodam in centro contineri dicuntur, ita etiam tota ars in illa definitione, a qua ipsius exordium sumitur; ordo igitur definitiuus ab una definitione tanquàm ab uno medio auspicatur, ad quam reliqua omnia referuntur, & à qua pendent. Itaq; sufficiēs est ordinis partitio in has tres species, quia quum ordinata doctrina illa sit, quę ab uno incipit, illud unum non potest esse nisi unum principium, uel vnum medium, uel unus finis; quare nec plures ordinis species dantur, nec pauciores.

Caput Tertium, in quo dictæ differentiæ confutantur, & ostenditur non esse ordinis conditionem ab uno incipere.

HAEC omnia, quæ ab his dicuntur, C pulchra quidem sunt, & ingeniosè excogitata, at si diligenter expendātur, plurimum in se difficultatis habent, quum ab eis multa gratis, & sine ulla ratione dicantur, multa etiam, quæ apertè repugnant veritati. Primùm quidem illud consyderandum est, quod dicunt ordinatam esse doctrinam si ab uno omnia pendeant, a quo tractationis exordium sumatur; huius quidem dicti nullam ipsi rationem attulerunt, quum per eorum uerba non appareat cur, si a pluribus initium doctrinę sumatur, ordinata ea doctrina appellari non possit; at certè si res ita sese haberet, in eo saltem essent reprehendendi, quòd talem cōditionem in definitione ordinis doctrinæ non expresserunt, non fuit enim prætermittenda, si est essentialis, & necessaria ordinis cōditio, sed definitio debuit esse talis, ordo doctrinæ est habitus instrumentalis, quo docemur to

Dictæ rationis confutatio.

tam disciplinam ita disponere, ut ab uno initiū tractationis sumatur, ad quod reliqua omnia referantur; sic enim expressa esset in definitione rectitudo illa dispositionis, quæ ipsam ordinis essentiam constituit, unde postea differentias illas, quibus ordinem in species partiūtur, haurire potuissent. Veruntamen ea conditio in ordine doctrinæ non requiritur, sed est ei accidentalis, in ordine enim compositiuo non est necessarium ut ab uno principio exordiū scientiæ sumatur, quum a pluribus sumi queat, vt patet in scientia naturali ab Aristotele tradita ordine compositiuo, incipit enim non ab vno rerum naturalium principio, sed a pluribus, & res ipsæ naturales non ad unum principiū, sed ad plura relationem habent; ideò Aristoteles in primo Physicorum libro tractationem de principiis in plurali numero proponit, non in singulari; similiter in toto illo primo libro, & in proœmio primi Meteorologicorū prima princi B pia nominat in numero plurali: in primo quoque libro de moribus capite quarto ordinē cōpositiuum significare uolens non dicit a principio, sed a principiis; huius autem ratio sumitur ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele paulò ante finem primi libri Posteriorum Analyticorū, ibi nanque docet unitatem scientiæ ex unitate subiecti pendere, non ex unitate primi principii, imò dicit affectionum, uel principiorum, vel specierum multitudinem non impedire scientiæ unitatem, dummodò unum sit genus subiectum, a quo tanquàm a cōmuni radice omnia prodeant; non est igitur necessarium, ut sciētia auspicetur ab uno principio, quum unius subiecti plura prima principia esse possint: hæc autem subiecti unitas nullum ordinem cōstituit, neque compositiuum, neque resolutiuum, neque aliquem alium, quia subiectum totā scientiam capit, vnde etiam solet uocari adæquatum, non est igitur magis primum, quàm vltimum, nec scientiā ab eo auspicari dicitur, quum in nulla scientiæ parte quæratur, adsit tamen omnibus partibus, quatenus omnibus, quæ in scientia tractantur, substernitur; à subiecto igitur, & ab eius unitate nullus ordo desumitur, principium autem unum, uel unum accidens subiecti esse non est necessarium, quum possint esse plura, ergo non datur aliquod unū in sciētia, a quo exordiū sumendo cōpositiuus ordo constituatur. Illud quoque non rectè dicitur omnia, quæ in scientia consyderantur, relationem habere ad unum primum principium, dato enim quòd huiusmodi principiū primum in scientia unum sit, non tamen uerū est quòd aliorū omnium eatenus cōsyderatio habeatur, quatenus ad illud referuntur, principia enim subiecti consyderantur cum relatione ad ipsum, & propter ipsum, non è conuerso subiectū propter ipsa, neque cum relatione ad illa; quia principia subiecti quatenus principia sūt, respe

ctum habent ad id, cuius sunt principia, ut principia corporis naturalis ad ipsum corpus naturale; at subiectum ipsum nullam habet relationem ad principia, sed omni respectu absolutū est. Quæ igitur ab illis dicuntur, nullam in ordine compositiuo ueritatem habent; uidentur autem magis competere resolutiuo, hic enim non modò à fine, sed ab uno fine tractationis exordium sumit; attamen non ideò ab uno fine auspicatur, quia ordo, & recta partiū dispositio id requirat, sed quia artis unitas postulat unitatem finis, nam unitas finis ad ordinem, ac dispositionem nihil confert, sed ad artis unitatem, ordo enim resolutiuus potest tam ab uno, quàm à pluribus finibus incipere, attamen si à pluribus, plures erunt artes, non una; est igitur ordinis resolutiui conditio auspicari ab uno fine, tamē non quatenus uno, sed quatenus fine. Ab uno igitur incipere non est essentialis conditio ipsius ordinis, quum in ordine compositiuo minimè uera sit; in resolutiuo autem locum quidem habeat, non tamen per se, sed ex accidenti, quia neque quatenus est ordo, neque quatenus est ordo resolutiuus, sed solum quatenus ars illa una esse debet. Quum igitur hæc non sit essentialis conditio ordinis, sed accidens, idq; separabile, manifestum est eos per differentias accidētales, & quę cōstituere species nequeūt, diuisionem ordinis fecisse, perinde ac si dixissent animalium alia sedere, alia currere, alia stare; tales itaque differentiæ reiiciendæ sunt.

Caput Quartum, in quo definitiuus ordo refellitur.

Illa quoque mihi semper maximè dubia uisa sunt, quæ ab his de ordine definitiuo dicuntur, is enim mihi uidetur non esse admittendus, licèt eum Galenus tanquàm tertium ordinem, & ab aliis duobus distinctum posuerit; qua propter ea quoque, quæ ad huius ordinis declarationem, & comprobationem ab aliis dicuntur, uana, & commentitia esse puto, & quæ paruo negotio refelli possint. Afferam igitur in medium ea omnia dubia, quæ me aduersus hanc sententiam mouere potuerunt, summopere ob ueritatis amorem desyderans aut alios cognita ueritate in meam sententiam uenire, aut me, si ipse hac in re fallor, errore meo perspecto mutare sententiam; nam, si ratio mihi persuaserit, palinodiam canere non uerebor. Ante omnia, quum ordinem definitiuum eum esse dicant, qui à definitione exordium sumit, uidendum est quænam, & cuiusnam rei sit ea definitio, ut non illa tantùm, quę ab his dicuntur, sed alia quoque omnia, quę dicere possent, reiiciendo, omnemq́ue subterfugij locum de medio tollendo ostendamus nos pro huius ordinis defensione nihil inuenire potuisse. Non est credendum eos quanlibet definitionē intelligere, ut quęcunque sit ea definitio, à qua

Confutatio pluriū

D exordium doctrinæ sumatur, ordo ab ea nominetur definitiuus; etenim hoc admisso sequeretur solum dari ordinem definitiuum, & eo uno scientias, & artes, & disciplinas omnes traditas esse, & tradi posse, omnes.n. à definitione auspicātur, ut reuera auspicari debent, quia præceptū est Platonis in Phædro ut de aliqua re dicere aggressuri eius rei definitionē in primis proponamus; idem præcipit Aristoteles in primo libro de moribus capite septimo, & alijs in locis, quod etiam in omnibus suis libris obseruauit, librum enim de Interpretatione auspicatus est à definitione nominis, & uerbis, & orationis, & enuntiationis; librum Priorum Analyticorum à definitione ratiocinationis; librum Posteriorum à definitione demonstrationis; scientiam naturalem totam à definitione naturæ, & corporis naturalis. Scientiæ quoque mathematicę à definitionibus exordiuntur; sed quid opus est in re manifesta tempus conterere? cuncti uidere possunt omnium disciplinarum principia esse definitiones; non igitur omnem definitionem illi, qui ordinem definitiuum excogitarunt, intellexere. Quænam igitur est ea definitio, cui hanc prærogatiuam tribuamus ut ab ea ordientes ordine dicamur uti definitiuo? rationi consonum uidetur eam alicuius rei, quæ in illa facultate tractetur, definitionem esse; quū enim de eo ordine nunc sermo nobis institutus sit, qui inter res in disciplina aliqua tractatas seruatur, aliqua earum esse uidetur, cuius definitio toti disciplinæ antepositā ordinem faciat definitiuum; attamen cuiusnam rei consyderatæ ea definitio esse possit equidem non uideo, nam alicuius primi principij ea esse nō potest, quoniam à primis principijs ordientes facimus ordinem compositiuum; neque definitio subiecti scientiæ uniuersæ, ea nanque ex primis sciētię principijs conflata est, proinde compositiuum ordinem constituit; ut in scientia naturali exordium sumitur à definitione naturæ, quæ est subiectum; idest formalis ratio subiecti totius naturalis philosophię, imo & post definitionem naturæ affert Aristoteles ipsam naturalis corporis definitionem; ea tamen scientia non dicitur scripta ordine definitiuo, sed compositiuo; sed neque definitio ultimi finis, sic enim fieret ordo resolutiuus, non definitiuus, ordo nanque resolutiuus est à notione finis, at nil aliud est à notione finis incipere, quàm ab ipsius finis definitione, ut declarat Aristoteles in 23. contextu septimi libri Metaphysicorum; & ut uidere possumus in omnibus disciplinis traditis ordine resolutiuo. Relinquitur ut ea sit definitio alicuius medii inter prima principia, & ultimum finem, quod quidem est ipsorum dictis ualde consentaneum, quandoquidem in ordine definitiuo asserunt neque à primis principijs exordium sumi, is enim esset ordo cōpositiuus, nec ab ultimo fine, esset enim

E

F

modo, tum at cipiēdi ... sua.

enim resolutiuus, sed à medio aliquo; nam si ambiguè non loquuntur, & eiusdem rationis apud eos est acceptio primi, & ultimi, & medii, medium talem, quod inter prima, & ultima positum sit, intelligant necesse est, ueluti si diceremus in tradenda ordine compositiuo arte ædificatoria esse ordiendum à lapidibus, ab his transeundum ad fundamenta, & parietes, & tectum, ab his demum ad domum totam; ordine autem resolutiuo incipiendum esse à definitione domus, quæ est finis, inde transeundũ ad fundamenta, & parietes, & tandem perueniendum ad prima principia, & elementa, vt ad lapides; in eadem autem tradenda ordine definitiuo esse auspicandum à definitione alicuius medij, ueluti fundamentorum, uel parietis. Quo quidem modo si dicant ordinem definitiuum exordiri à medio, eorum sententia risum potiùs, quàm confutationem meretur, is enim processus erit semper ab ignoto ad notum, quia necessum est omnis medii talis perfectam cognitionem pendere uel ex cognitione primorum principiorum, uel ex cognitione ultimi finis; aut igitur prima, aut ultima erunt illo medio notiora, & ad eius cognitionẽ necessaria, proinde priùs tractãda, quàm ipsum medium; ad id nanque omnino confitendum ratio nos ipsa compellit, ab eorum tractatione auspicandum esse, quorum notitia ad aliorum perfectam cognitionem acquirendam necessaria sit; ab huiusmodi igitur medio nunquàm incipiendum erit, sed semper uel à primis principijs, uel ab ultimo fine. Ex his manifestum est nullius rei consyderatæ esse posse definitionem illam, à qua exordiendo dicitur ordo seruari definitiuus. Reliquum est ut dicant eam esse definitionem ipsiusmet scientiæ, uel disciplinę traditam ex ipsis rebus consyderandis, atque hæc fuit, ut mihi uidetur, eorum de ordine definitiuo sententia, dicunt enim hunc ordinem tunc seruari, quum in principio scientię ipsa scientiæ definitio ex omnibus tractãdis rebus conflata proponitur, mox enim singulas ordinatim declarando donec omnes tractatæ sint, quæ in ea definitione expressę fuerant, ordo dicitur seruari definitiuus, ueluti si scribenda sit naturalis scientia ordine definitiuo, ante omnia erit proponenda hæc, uel alia similis definitio, scientia naturalis est cognitio principiorũ, & accidentium omnium corporis naturalis, primùm quidem uniuersè, deinde speciatim simplicium corporum, & mistorum tum animatorum, tum anima expertium usque ad ultimas eorum species; hac definitione proposita incipiẽdum erit à tractatione primorum principiorũ, & communium affectionum rerum omnium naturalium, deinde de simplicibus corporibus agendum, postea de mistis, priùs quidem generatim, deinde speciatim usque ad species ipsorum infimas; sic enim absoluta erit tractatio

Quomodo sit intelligenda sententia de ordine definitiuo.

A omnium earum rerum, quę in illa definitione acceptæ fuerant, & scientia naturalis tradita dicetur ordine definitiuo, quemadmodum bis tẽporibus scripta, [illegible] lucem edita est à quodam eruditissimo uiro conterraneo, atque amico meo, qui nisi immatura morte pręreptus fuisset, magno splendori sibi, ac patrię nostræ futurus erat: hoc ipso ordine scripsit artem medicinalem Galenus, proposuit enim in primis talẽ artis medicæ definitionem, Medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum, deinde hanc definitionem in partes dissoluens cœpit agere de salubribus, mox de insalubribus, tandem de neutris; quibus omnibus absolutis dicitur tota definitio esse declarata, & ars medica tradita ordine definitiuo; propterea non incongruè aliqui talem ordinem dixerunt posse etiam in hoc sensu uocari resolutiuũ, quia procedit à resolutione definitionis in omnes suas partes; dicunt etiam aliqui hunc ordinem esse B ueluti progressum à medio, & à centro ad circũferentiam, quemadmodum enim in centro circuli sunt uirtute quadã omnes lineæ ab eo prodeuntes, ita in definitione artis est ueluti in indiuisibili ars ipsa tota, postea per singularũ definitionis partium explicationem fit quodammodo transitus à medio ad circunferentiã. Hæc omnia si benè consyderentur, pulchra potiùs apparebunt, quã uera, primùm enim uana redditur ea ordinis diuisio, quam aliqui fecere dicentes ordinem esse, in quo sumitur exordium aut ab uno principio, aut ab uno fine, aut ab vno medio; nam ęquiuocè medium accipiunt, nisi in eodem sensu medium intelligant, in quo & primum, & ultimum acceperunt, nempè medium tale, quod inter eiusmodi primum, & ultimum sit collocatum; quum igitur primum, & ultimum accipiantur pro rebus consyderatis, medium quoquè pro aliqua re consyderata sumi debuit; attamen ipsi μεταφορικῶς medium ac C ceperũt in quadam ualde impropria, & cõmentitia significatione, quare ipsorum diuisio non est necessaria, quum membra diuidentia non possint propter ambiguitatem redigi ad cõtradictoria, contradictio enim est oppositio omni carẽs ambiguitate; dum igitur ordinem ita partiuntur, perinde faciunt ac si quis diceret omne coloratum esse aut album, aut nigrum, aut dulce, uana enim, & æquiuoca dici solet huiusmodi diuisio, & imperfecta, quia rem diuisam non adimplet. Præterea si benè cognoscamus quidnam sit definitio ipsius scientiæ, uel artis, & quomodo ea definitio ad partes eius disciplinę referatur, nulla ratione ordinem hunc definitiuum admittemus, quoniam inter definitionem alicuius scientiæ, & partes eiusdem nullus potest ordo consyderari; ut igitur hoc cognoscatur, scire oportet omnem disciplinam, cui proœmium sit appositum, diuidi solere in proœmiũ, & tractationem, tractatio quidem pręcipua est,

Galeni ars medicinalis.

Dictæ sententiæ cõfutatio.

Nota differẽtiã inter proœmium.

& tractationem.

imo sola est necessaria, & est corpus ipsum, vt ita dicam, illius disciplinæ; procemium verò nõ est ipsius disciplinæ propriè dicta pars, neque est necessarium, quum sine ipso tractatio, & disciplina integra maneat, sed ab authoribus apponi solet ad lectoris docilitatem, solent enim in procemijs proponere res consyderandas, & quandoque etiam ordinem, quo consyderandę sunt, nihil tamen ibi consyderatur, nihil tractatur, sed vbi incipit author aliquid consyderare, ibi tractatio incipit, quæ à procemio distinguitur; vnde patet posse à quauis disciplina auferri procemium ea integra manente, quum non ob necessitatem, sed propter maiorem commoditatem soleat disciplinis procemium apponi. In principio igitur alicuius sciẽtiæ si eius scientiæ definitionem ex omnibus rebus consyderandis constitutam afferamus, nil aliud est ea definitio, quàm procemium, in quo res omnes tractandæ proponuntur, discrimen, si quod est, est solùm in modo loquẽdi, nulla est enim eiusmodi definitio, quam nõ possimus proferre ad modum procemij; & è conuerso nullum tale procemium, quod non possit in modum definitionis proponi; nam vbi Galenus dicit, Medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum, eandem sententiam his uerbis referre possumus, Artem medicam tradituri sumus, in qua de salubribus, & insalubribus, & neutris disseremus. Aristoteles verò in principio primi libri Meteorologicorum procemium facit, in quo proponit res omnes in ea scientiæ naturalis parte consyderandas, quam totam sententiam possumus leui negotio in illius disciplinę meteorologicę definitionem conuertere dicendo; Meteorologia est scientia causas declarans flammarum omnium in sublimi apparentium, & cometarum, & lacteæ uiæ, & reliquorum omnium, quæ ibi nominantur ab Aristotele; quid igitur? si per talem Meteorologiæ definitionem Aristoteles eundem illius procemij sensum retulisset, vel si nos procemium illud in eiusmodi definitionem uerteremus, factusne esset statim ordo illius scientiæ definitiuus, quum in partibus tractationis, & in earum serie nulla esset facta mutatio? certè risu dignum hoc est, neq; rationis capax ille est, qui hoc dicat; simili nanq; ratione possemus totam sciẽtiam naturalem ab Aristotele scriptam consyderare, & ne syllaba quidem tractationi ipsius adiecta, uel deleta, nullaq; in parte ordine illius mutato, ordinem tamen mutare, & ex compositiuo facere definitiuum, qua quidem re nihil absurdius excogitari potest; scriptam enim esse eàm scientiam ordine compositiuo nemo est, qui ignoret; illi autem Aristot. procemium apposuit, in quo quidem non expressit res omnes in tota scientia consyderandas, sed in ijs tantùm libris de naturali auscultatione, quorum respectum ad reliquas eius sciẽtię partes significare satis habuit,

D nam omne procemium est omnino arbitrarium, & potest author vel ipsum prorsus omittere, vel aliqua tantùm pręcipua dimissis reliquis in eo proponere, vt ibi proposuit Aristoteles tractationem faciendam de primis principijs, sine quorum cognitione non possunt alia benè cognosci, nos autẽ fingamus Aristotelem ibi plenius fecisse procemium, & in eo res omnes in tota scientia naturali consyderandas proposuisse hunc in modum, naturalem scientiam scripturi de primis principijs primo loco dicemus, quoniam absque eorum cognitione cætera cognosci nõ possunt, deinde ordinatim de rebus omnibus naturalibus disseremus, primùm quidem de simplicibus, mox de mistis, & de his priùs generatim, postea speciatim quousque ad infimas species peruenerimus; hoc procemio eius scientię constituto, in quo apparent res omnes in tota illa scientia tractandæ, si tractatio tota sequẽs integra, & immutata seruetur, & eadem

E serie, qua eam scripsit Aristoteles, quonam ordine scripta dicetur? nonne compositiuo? procuIdubio; at procemium illud in definitionem totius scientię conuertamus, quę eundem sensum retineat, & dicamus, scientia naturalis est, quæ consyderat prima principia rerum naturalium, & simplicia corpora, & mista tum in genere, tum species singulas, corpora tum animata, tum inanima usque ad vltimas eorum species; tractatio uerò eadem sequatur, quæ nunc extat, dicat, quęso, Galenus, & illi, qui eum sequuntur, quonam ordine tractatio illa scripta esse dicetur? si definitiuo, quid potest enunciari absurdius? eadem enim tractatio est, eadem serie disposita, quę antè dicebatur scripta ordine compositiuo, ne syllaba quidem in ea est mutata, vel transposita, quomodo ergo potest in ea alius ordo esse genitus, si idem, qui priùs erat, ordo seruatur? si uerò dicant esse adhuc ordinem compositiuum, vt reuera esset, ipsi proprium

F suũ dogma euertunt de ordine definitiuo, nam ordini scientię naturalis aptabitur definitio ab eis tradita ordinis definitiui, & conditiones eius omnes, nec tamen erit definitiuus; erit quidem primo loco proposita totius scientiæ definitio sumpta à rebus omnibus in ea consyderandis, quæ postea ab authore in partes omnes resoluitur, quum agat primùm de primis principijs, postea de simplicibus corporibus, deinde de mistis, & denique de alijs omnibus ordinatim, prout in ea definitione fuerant disposita; cur ergo non erit ordo definitiuus? fateantur uel inuiti ordinem hunc commentum esse, & nulla ratione in speciebus ordinis numerandum. Ex his colligimus in errorem manifestum lapsos esse nonnullos, qui inani argumẽto decepti putarunt Auicennam, quòd in artis medicę traditione ab eius definitione auspicatus est, eam artem scripsisse ordine definitiuo. Quę sententia neq; uera est, neque uerisimilis,

Error dicẽtium Auicennã scripsisse artem mediũ ordine definitiuo.

siqui-

siquidem ea quoque apparente defensione destituti sunt, ad quam huius ordinis sectatores, vt mox consyderabimus, confugere videntur; quum dicunt proprium ordinis definitiui esse breuiloquium, quale seruat Galenus in arte medicinali; sed Auicenna cum magna sermonis prolixitate artem illam scripsit, ideo cur definitiuo ordine tradita dicatur equidē nullam neq; veram, neque apparentem rationem video; quòd enim à definitione inceperit, id nihil est, quoniam omnes disciplinæ, vt prædiximus, à definitionibus exordium sumūt, nec ob id ordine definitiuo omnes scriptæ sunt; quòd autem non à quacunque definitione, sed à definitione artis medicæ inceperit Auicenna, id ordinem illum reddere definitiuum nō potest; dicant enim (quæso) an ablata illa medicinæ definitione ars illa Auicennæ integra, & perfecta maneat, ita ut legi, & intelligi possit, necne; hoc quidem si inficientur, non est quòd aduersus eos, qui res manifestas negant, disputare velimus; iam enim scientiæ naturalis exemplo ostendimus cuiusque disciplinæ definitionem æquè posse apponi, & auferri integra manente ipsa disciplina; hoc autem si uerum est, ut certè est verissimum, auferamus illam Auicennæ definitionem, ars igitur integra manens quonam ordine scripta dicetur? si dicant definitiuo, ridiculi sunt, nam si absq; definitione datur ordo definitiuus, etiam absq; anima rationali dabitur homo; si autem alio, ergo neq; cum illa definitione est ordo definitiuus. Horum autem omnium ratio ea est, quam paulò ante exponere cœperamus, quoniam eiusmodi definitio ipsius disciplinæ est instar proœmij, neque est tractationis pars ulla, proinde neque ipsius disciplinæ, propterea nullus ordo potest consyderari inter illam disciplinæ definitionem, & ipsam tractationem, sed totus ordo in sola tractatione, & in rerum consyderatarum serie comprehenditur, non in earum propositione, quam author in proœmio facit; est enim ordo respectus quidam conueniens partium cuiusque disciplinę inter se, partes illas intelligendo, quę res illius disciplinę tractant, & sunt verè partes, nimirum partes tractationis; ordo enim totus penes harum seriem attenditur, non penes proœmium, in quo nihil author tractat, sed solùm quę sunt tractanda proponit: idcirco ordine alicuius scientię constituto nulla est eius scientię definitio, quę toti scientię anteposita possit ordinem uariare, ea enim non est pars necessaria ipsius disciplinę, sed extraneum quoddam, & arbitrarium, à quo, seu à cuius relatione ad tractationem nullus potest desumi; sed solùm à relatione, & respectu partium tractationis ad seinuicem. Propterea etiam liber Galeni de arte medicinali aliquo ordine pręter definitiuum scriptus est, uel nullum penitus ordinem habet, quia definitio illa medicinę non est tracta-

A tionis pars, sed proœmij locum habet, nam primum eius libri caput proœmium quidem est, sed nimis commune, & logicum potiùs, quàm medicinale, & cuilibet alij disciplinæ aptari posset; definitio autem medicinę, quę ponitur in principio secundi capitis, proprium est eius artis proœmium, quod, quemadmodum diximus, nullum ordinem potest constituere; quis autem ille ordo sit, quo Galenus in ea tractatione usus est, posteriùs dicemus, quum enim definitiuus ordo non detur, is uel compositiuus est, vel resolutiuus, vel nullus, si pręter hos duos alius ordo non reperitur.

Caput Quintum, in quo defensiones quædam aduersariorum reijciuntur.

PER hęc satis demōstratam esse puto definitiui ordinis uanitatem, sed ut aduersarijs nullus, ad quem cōfugiant, locus B relinquatur, tollenda est quędam respōsio, qua ipsi uti uidentur; quum enim nos dicamus non dari ordinem definitiuum, siquidem in omni facultate, quę hoc ordine tradita esse dicatur, aliquis alius ordo inspici potest; ipsi ut definitiuum ordinem cōfirment, & ita ab alijs ordinibus separent, ut cū illis non appareat esse commistus, dicunt ordinis definitiui proprium esse breuiloquium, & propriam eius utilitatem esse ut ad memoriam conferat, quo fit ut liber Galeni de arte medicinali propter eius breuitatē non dicatur alio ordine esse dispositus, quàm definitiuo; scientia uerò naturalis, quam tradidit Aristoteles, dicatur ordinem habere compositiuum, non definitiuum, etiam si talem ei apponamus definitionem, qualem antea diximus, nam propter librorum multitudinem, & totius scientię prolixitatem non posset ille ordo dici definitiuus, etiam si à tali definitione exordiretur; scientia uerò naturalis, quę nu- C per edita est ordine definitiuo, non dicitur tradita ordine compositiuo, sed potiùs definitiuo propter eius breuitatē, quę ad memoriam maximè confert, quod quidem de illa, quam Aristoteles composuit, dicere minimè possumus. Verùm hi, qui hęc dicunt, si ea diligenter consyderarent, ab hac puerili defensione desisterent, nos enim non inficiamur breuiloquio maximè iuuari memoriam, sed quòd breuitas, & prolixitas sint essentiales differentię, quę diuersitas ordinis species constituere aptę sint, nemo eruditus uir deberet ennunciare, siquidem id à ratione, & ab ipsa ordinis natura est prorsus alienum; est enim ab his petendum an huius ordinis definitiui natura in breuiloquio sit constituta, an in definitione, disciplinę tali, qualem supra declarauimus; si in breuiloquio, ergo etiam sine illa definitione erit ordo definitiuus, quod absurdissimum est, nam vnde vocabitur definitiuus, si à nulla defini-

Defensio quædam ordinis definitiui.

Impugnatio.

tione auſpicabitur? præterea ſequeretur quòd
quocunque ordine, imo & quacunque inordi-
natione de aliqua re breuiter tractantes dicere-
mur ordinem ſeruare definitiuum, quod qui-
dem nemo, ne puer quidem, aſſereret; ſi verò
in definitione, & quod & rationi, & appellatio-
ni magis cõſentaneum eſt, ergo etiam ſine bre-
uiloquio poterit eſſe ordo definitiuus. At cer-
tè neque in definitione, neque in breuitate,
neq; in prolixitate orationis ipſa ordinis natu-
ra conſiſtit, ſed in rerum cõſyderatarum ſerie;
earumque ad ſe inuicem reſpectu, & relatio-
ne; hinc hauriendæ ſunt differentiæ, quibus or-
do diuidatur, & diuerſæ eius ſpecies cõſtituan-
tur; nam ſi propoſitam habeamus eandẽ ſcien-
tiam eaſdem res, & eadem ſerie diſpoſitas tra-
ctantem, à duobus authoribus ſcriptam, ſed ab
altero breuiter, ab altero uerò prolixè, non eſt
dicendum eam alio, & alio ordine ab ijs duo-
bus traditam eſſe; ſed idem eſt ordo ab utroq;
authore ſeruatus; quemadmodum dicere de-
bemus de naturali philoſophia ab Ariſtotele
prolixè tradita, & de eadem his tẽporibus ſcri-
pta, vt multis videtur, ordine definitiuo; in
hac enim idem ordo ſeruatur, quem ſeruauit
Ariſtoteles, quare compoſitiuus eſt, non defini-
tiuus. Quum autem omnis ordo quatenus or-
do eſt diſciplinã faciliorem reddat, & ad me-
moriam conferat, contrà uerò inordinatio fa-
ciat vt res difficulter memoriæ mãdentur; ma-
gis tamen memoria retinemus ea, quę breuiter
dicta ſint, quàm quę cum ſermonis prolixitate,
quia faciliùs eſt pauca recordari, quàm multa;
ſed in hoc non eſt conſtituenda alicuius ordi-
nis natura, accidens enim eſt, quod æquè cuili-
bet ordini competere poteſt, quare nulla ordi-
nis ſpecies per hoc ab alijs ordinib. diſtinguen-
Alia de fenſio. da eſt. Quòd ſi quis dicat proprium eſſe ordi-
nis definitiui vt nõ ſolùm ipſius diſciplinę de-
finitio ante omnia proponatur, ſed res quoque
Confutatio. omnes, quæ in ea tractantur, per proprias de-
finitiones explicentur; id ſimiliter non rectè di-
citur, ad methodum enim potiùs, quàm ad or-
dinem pertinere videtur; præterea hoc idem
in philoſophia naturali ab Ariſtotele tradita
ordine cõpoſitiuo animaduertere poſſumus,
etenim nihil ferè in ea comperiemus, cuius de-
finitionem aut expreſsè, aut ſaltem implicitè
Ariſtoteles nõ adducat, omnium enim & ſub-
ſtantiarum, & accidentium perfecta cognitio
conſiſtit in cognitione quid eſt, ut mox, quum
Alia de fenſio. de methodis loquemur, declarabimus. Ali-
quos etiam audiui dicentes proprium eſſe or-
dinis definitiui trãſire ab vniuerſalibus ad par-
ticularia, quoniã Galenus tradita illa artis me-
dicæ definitione diuidit ſtatim ſalubria, & in-
ſalubria in corpora, ſigna, & cauſas, quare hæc
ſub illa definitione tanquàm ſpecies ſub gene-
Confutatio. re continentur. Sed hanc eſſe non poſſe huius
ordinis conſtitutricem differentiam ex ijs, quæ

D generaliter de ordine diximus, manifeſtũ eſt,
oſtendimus enim communem omnis ordinis
cõditionem eſſe ut à communibus ad propria
tranſitus fiat; quare etiam in ſcientia naturali
tradita ordine compoſitiuo hũc ordinem con-
ſpicere poſſumus, nam licèt in libris Phyſico-
rum agat Ariſtoteles de primis rerum natura-
lium principijs, tamen ſubiectum in ijs libris
eſt corpus naturale latiſſimè ſumptum, quod
poſtea ab Ariſtotele in principio primi libri de
cœlo diuiditur in ſimplex, & miſtum; & omnia
aliorum librorum naturalium ſubiecta ſub na-
turali corpore tãquàm ſpecies ſub genere com-
prehenduntur. Sed nouum errorem, ac cæcita-
tem ſuam detegunt qui hæc dicunt, dum ordi-
nis definitiui conditionem, & naturam aliun-
de, quàm à definitione deſumunt? ea enim cer-
tè in ſola definitione, à qua etiam appellatio-
nem hic ordo accepit, collocanda eſſe uidetur.
Atqui propriam ne eſſe ordinis definitiui con-
E ditionem aſſerent vt à definitione diſciplinæ
non ex ipſis rebus cõſyderandis, ſed ex earum Alia de fenſio.
genere traditã exordium ſumatur, qualem eam
Galeni definitionem eſſe diximus? hoc autem,
ſi benè expendatur, puerile eſt; dicant enim,
quæſo, ſi in ea definitione Galenus corpora, & Confutatio.
ſigna, & cauſas expreſſiſſet dicens, medicina
eſt ſcientia ſalubrium, inſalubrium, & neutro-
rum; tum corporum, tum ſignorũ, & cauſarum,
fuiſſet ne ampliùs ordo eius libri definitiuus?
id certè negare uaniſſimum eſt, & omni ratio-
ne carens; cur enim in definitione artis ipſum
potiùs commune rerum tractandarum genus,
quàm ſpecies ipſas nominare conuenit? & cur
ab illa potiùs definitione per genus tradita,
quàm ab ea, quę per ſpecies tradatur, conſtitui-
tur ordo definitiuus? igitur ſi æquè hoc modo,
atque illo eſſet ordo definitiuus, nullus relin-
quitur proceſſus ab uniuerſalibus ad particula-
ria, quem eius ordinis proprium eſſe commini-
F ſcuntur. Dicunt etiam aliqui proprium eſſe or- Alia de fenſio.
dinis definitiui incipere à principijs cognitio-
nis, vt per hoc diſtinguatur à compoſitiuo, qui
eſt à principijs rei; nec uident hanc quoque eſ- Confutatio.
ſe communem omnium ordinũ conditionem,
imò in hac una totam ordinis naturam, quem-
admodum oſtendimus, eſſe conſtitutam; ordo
enim ab ijs auſpicatur, quorum cognitio ad a-
liorum cognitionem confert, hoc autem eſt à
cognitionis principijs auſpicari; idq; in omni
ordine uidere poſſumus, nam ordo compoſiti-
uus eſt à principijs rei quatenus ſunt etiã prin-
cipia cognitionis, vt aſſerit Ariſtoteles in prin-
cipio primi libri Phyſicorum, & præter princi-
pia rei habet etiam quælibet ſcientia propria
cognitionis principia; in ordine autem reſolu-
tiuo exordium ſumitur à fine non ob aliam ra-
tionem, quam quia finis eſt principium totius
cognitionis, non enim eſt principium rei; nul-
la igitur inter ordinem definitiuum, & alios
duos

duos differentia maneat, niſi aliqua propria con
ditio afferatur, quæ declaret quænam ſint hæc
principia cognitionis, à quibus auſpicari pro-
prium ſit ordinis definitiui; hęc autem quęnam
ſit non uideo, niſi ipſam diſciplinæ definitio-
nem dicant, à qua ordo vocatur definitiuus,
nam reuera in hac vna perſiſtere deberent, &
ab ea ſola propriam huius ordinis naturam de-
Alia de ſumere; Quid igitur? dicent'ne ordinis defini-
ſenſio. tiui naturam in hoc eſſe cõſtitutam, vt incipiat
à tali principio cognitionis, nõ ab alio, ſcilicet
Confu- ab ipſa diſciplinę definitione? Sed hæc quo-
tatio. modo cognitionis principium dicatur non ap-
paret, niſi dicamus quatenus admonet nos
quęnam ſint res in ea diſciplina conſyderandę;
ſed hoc cognitionis principium appellare ridi-
culum eſt, ex eo enim in nullius rei ignotæ co-
gnitionem ducimur; idque etiam procemium
omne, in quo author dociles auditores reddat,
præſtare manifeſtũ eſt, nec propterea dicimus
diſciplinam omnem tale proęmium habentem
ſcriptam eſſe ordine definitiuo. Reuera enim
neque procemium, neque diſciplinæ definitio
poteſt cognitionis principium appellari, quum
tractationis pars minimè ſit, & arbitratu noſtro
deleri, atque amoueri poſſit integra manente
ipſa diſciplina; ſed principia cognitionis illa
eſſe dicuntur, ex quorum cognitione aliorum
omnium cognitio pendet, & quibus ſublatis to
tam illam diſciplinam corruere neceſſe eſt.

Caput Sextum, in quo propria ſententia de diuiſione, ac de ſpeciebus ordinis exponitur.

HACTENVS aduerſus alios de diuiſio-
ne ordinis, ac de ordinum numero
ſatis ſuperq; diſputauimus; nunc ni-
tendum nobis eſt veras inuenire differentias,
quibus ordinem in ſpecies diuidamus, neq; du
bitandum noſtram hac in re ſententiam addu-
cere, etſi nouam, & poſt Ariſtotelem nemini, vt C
videtur, ad hæc vſque tempora cognitam. Di-
ximus finẽ omnis ordinis eſſe noſtram melio-
rem, ac faciliorem cognitionem, in hoc tota or
dinis natura, & eſſentia poſita eſt, ab hoc igitur
Differẽ ſunt ſumendæ differentiæ ordinem diuiden-
tiæ ordi tes, per quas ordinũ numerus declaretur; Quo-
nem di niam enim ordine utimur non ob aliã cauſam,
uiden- quàm ut cognoſcamus, ſcopus hic in duos diui-
tes. ditur, aut enim cognitionem propter ſeipſam
quærimus, & eam adepti quieſcimus, nec ali-
quid præterea quærimus, quod euenit in ſolis
ſcientijs contemplatiuis; aut ipſam nõ propter
ſe quęrimus, ſed ut acquiſitam ad operationem
dirigamus, quod in alijs omnibus diſciplinis
contingit, quæ contemplatiuæ non ſunt, nem-
pè in morali philoſophia, & in artib. omnibus,
cunctiſq; alijs facultatibus, quę excogitari poſ-
ſint, in his enim cognitio quidem quęritur, ſed
operatio, cuius gratia cognitio quæritur, ulti-
A mus eſt, ac pręcipuus finis; operationem autem
intelligo earum rerum, quæ ab homine per li-
berum ſuæ voluntatis arbitrium gigni, ac fieri
poſſunt, quemadmodum fusè declarauimus a-
liàs in libro noſtro de Natura Logicæ; Quo-
niam igitur aliæ diſciplinæ ſolam rerũ tractan-
darum cognitionem pro fine habẽt, in alijs ve-
rò finis aliquis proponitur à nobis producen-
dus, qui à rebus tractandis, & ab earum cogni-
tione diuerſus eſt; ex his duabus diſciplinarum Ordo
naturis, duobuſq; earum diuerſis ſcopis duo di compo-
uerſi ordines oriuntur, nam ſi ipſam propter ſe ſitiuus.
rerum ſcientiam quærimus, oritur neceſſitas or
diendi à primis principijs; ſi uerò non propter Ordo
ſe, ſed propter operationem, & alicuius finis reſolu-
adeptionem, cogimur ab illius finis notione tiuus.
auſpicari, & ad prima principia inueſtiganda
procedere, à quibus operationem poſtea incæ-
pturi ſumus, duo igitur ſoli ordines dantur, qui
ex ipſa rerum cognoſcendarum natura prout à
B nobis cognoſcendæ ſunt, deducuntur, unus eſt
compoſitiuus, qui à primis principijs inchoan-
do progreditur ad poſteriora principia, & ad
ea, quæ ex principijs conſtant, & à ſimplicibus
ad compoſita, vt perfecta rerum cognitio tra-
datur; alter eſt reſolutiuus, qui propoſito ulti-
mo fine agendo, vel efficiendo à nobis, progre
ditur ad prima principia indaganda, per quæ fi-
nem illum poſtea producere, & comparare poſ
ſimus; propterea ſcientiæ contemplatiuæ alio
ordine tradi nequeunt, quàm compoſitiuo, ip-
ſiſque reſolutiuus ordo nulla ratione aptari po
teſt; artes uerò, ac diſciplinæ aliæ omnes ſolo re
ſolutiuo uti poſſunt, minimè uerò compoſitiuo,
qua in re omnes uideo fuiſſe deceptos, qui de
hac re ſcripſerunt, exiſtimantes naturalem phi
loſophiam poſſe alio ordine tradi, quàm com-
poſitiuo; artemq́ autem medicã non minùs com
poſitiuo, quàm reſolutiuo; hæc autem omnia
ita facilè eſt demonſtrare, ut mirandum profe-
ctò ſit tot uiros in philoſophia, atque in medi-
ca arte præclaros hanc ueritatem non cogno-
uiſſe, quam nobis res ipſa declarat; nos enim
non aliunde, quàm ex ipſa rei natura argumen
tum ſumpturi ſumus ad ea omnia, quæ dixi-
mus, comprobanda.

Caput Septimum, in quo oſtenditur ſcientias contemplatiuas non poſſe alio ordine tradi, quàm compoſitiuo.

QVOD ſcientijs contemplatiuis alius
ordo non conueniat, quàm compoſi-
tiuus ratio Ariſtotelis demonſtrat,
quam legimus in ipſo ſtatim ini-
tio primi libri Phyſicorum, quem locum quo-
tidie philoſophi tractant, nec tamen quæ ſit uis
uerborum Ariſtotelis benè perpendunt; oſten-
dere ibi uult Ariſtoteles in tradenda ſcientia
naturali eſſe auſpicandum à primis rerum na-
turalium

turalium principijs, quod quidem nihil aliud est, quàm eam scientiam esse disponendam ordine compositiuo, ad hoc autem demonstrandum sumit argumentum à fine, finis enim cuiusque scientiæ speculatiuæ est sola cognitio, ac perfecta rerum scientia, hæc autem haberi non potest nisi cognitis primis principijs, idest primis in eo genere, ex quibus cætera omnia eiusdem generis constantur, & constant; res igitur naturales cognosci non poterunt nisi cognitis primis ipsarum principijs, quæ elementa propriè dicuntur, ab horum itaq; tractatione exordiendum est; ea enim in disciplinis anteponenda sunt, quæ ad aliorū cognitionem adipiscendam vel necessaria, vel saltem utilia sunt; at primorum principiorū cognitio est necessaria pro rerum naturalium perfecta cognitione, ergo cogimur primo loco de principijs primis agere, qui est ordo compositiuus. Qui igitur dicunt scientiam naturalem posse tradi etiam ordine resolutiuo, si authoritati Aristotelis non acquiescunt, ad ipsius argumentum, si possunt, respondeant, nam si res naturales alio ordine cognosci possent, quàm compositiuo, ratio illa Aristotelis uana esset, & maiorem propositionem falsam haberet, ea tamen non modò uera est, sed axioma notissimum, est enim ipsa scientiæ definitio ab Aristotele tradita in principio primi libri Posteriorum, & omnium hominū consensu comprobata, quæ ut in scientia naturali, ita in alijs omnibus contemplatiuis scientijs locum habet, in omnibus enim eadem ratio uiget; ideo non benè maiorem illam intellexere illi, qui existimarunt dictionem illam methodos in ea propositione positam latissimè patere, & ad omnes penitus disciplinas extēdi; hoc enim si admitteretur, sequeretur Aristotelem ea ratione probare omnes disciplinas scribendas esse solo ordine compositiuo, nam in arte ædificatoria dantur aliqua prima principia, & elementa, è quibus alia constantur, & constant, ergo si ex eorum cognitione cognitio aliorum penderet, sequeretur in ea arte tradenda à lapidibus auspicandum esse, Aristoteles tamen contrarium asserit in contextu 23. septimi libri Metaphysicorum, vbi dicit in arte ædificatoria tradenda à domo, quæ finis est, incipiendum esse, & ita ad principia progrediendum, non à principijs; manifestum est igitur maiorē illam non esse intelligendam nisi de sciētijs contemplatiuis, quas solas significauit Aristoteles dicens methodos, non quòd aliæ non possint uocari methodi, sed quia propositio illa restringitur ab illis verbis, cognoscere, & scire, tū quia propriè sumpta scientia locum non habet nisi in contemplatiuis, vbi res æternæ, & necessariæ tractantur, quum reliquæ disciplinæ versentur in contingentibus, quæ à nobis fieri, & non fieri possunt; tū etiam, quia in cæteris scopus non est cognitio, sed operatio, dum igitur id, quod

Declaratio propositionis Aristot. in initio. 1. Phy.

D in eis præcipuum est, respicimus, illę cognitionem non quærunt, sed hoc speculatiuarum est proprium, quare modus ipse loquendi significat Aristotelem ibi de illis tātum methodis loqui, quę finem habent præcipuum scientiam, ut sensus sit, in omnibus disciplinis, quarū scopus sit cognitio, & scientia, & quę habeant aliqua prima, ex quibus alia constent, cognitio ipsa, & scientia non acquiritur nisi ex illorum primorum cognitione, quod quidem prędicatum de alijs disciplinis ab Aristotele non pronunciatur, quoniam illæ sub subiecto illius propositionis non continentur. Ratio igitur hęc Aristotelis est efficacissima ad demonstrandum q; scientiæ speculatiuę solo ordine cōpositiuo tradi possint. Idem cōfirmare possumus argumento sumpto ab ordine resolutiuo, qui sciētijs speculatiuis nullo pacto aptari potest, hic enim à fine auspicatur, ut omnes concedere uidentur, & ab omnibus enim hic ordo uocatur à notione finis; sed in scientijs speculatiuis quisnam finis

E præter subiectarum rerum cognitionem proponitur à certè nullus, at ipsa rerum scientia non est finis talis, qui possit in finem resolutionem constituere, qua in re decepti sunt nonnulli, scientia enim à rebus ipsis sciendis reipsa non differt, sed idem est, quod duobus modis sumitur, nempe uel in animo secundùm esse cognitum (ut ita loquamur) uel extra animum secundùm esse reale, quare nullus ordo potest considerari à scientia ipsa ad res; sed neque à desyderio nostro sciendi ad ipsius scientię adeptionem, seu constitutionem, ut aliqui finxere, qui speciem quandam ordinis resolutiui inuenerunt à fine ad totam artem, & à tota Arte ad partes, eamque philosophię naturali accommodare ausi sunt, quam sententiam equidem figmento similem esse semper existimaui, quandoquidem id, quod dicunt cupiditatem cognoscendi res naturales, quas intuemur, nos mouere ad scientię naturalis constitutionem, non rectè dicitur, neq; uerum est, nisi sano modo intelligatur, nā quando trahimur desyderio cognoscendi res naturales, tunc ipsarū cognitionem nondum habemus, quare optamus quidem earum scientiam adipisci, sed artem construere, siue disciplinam, in qua earum cognitionem alijs tradamus, id certè non possumus desyderare antequàm nos ipsi ea cognitione potiamur; sed ea potiti trahi possumus desyderio iuuandi alios, & talem facultatem scribendi, uel docendi; vbinam igitur locū habet hic nuper inuentus ordo resolutiuus? primùm quidē dum nos ipsi discimus laborando, & contemplādo, qua utamur resolutione non uideo, quòd enim à sciendi cupiditate ad res ipsas contemplandas moueamur, id nihil aliud est, quàm nos à rebus ipsis sciendis moueri ad earum contemplationem, ut eas sciamus, ipsę igitur sunt & finis, & subiectum totius nostrę cōtemplationis, in quo uersa-

Confirmatio sumpta ab ordine resolutiuo.

Error aliquorū fingentium, ordinem quendā resolutiuū in scientię naturalis traditione.

versamur & in principio scientiæ, & in medio, A & in fine; quare est progressio à fine ad finem, ab eodem ad idem, quia in omni nostræ cõtemplationis parte sciẽtiam aliquam adipiscimur; hæc igitur non est resolutio, quia tunc resoluimus, quando à fine progredimur ad alia quædã ab eo diuersa, & ipso priora, quod quidem hic ne fingere quidem possumus. Sed ipsa quoque appellatio hunc errorẽ declarat, ordinem enim resolutiuum omnes vocant ordinem à notione finis, finem ergo ante omnia notum esse oportet, deinde progressum fieri ad alia præter finem; hic autem nullum præcognoscimus finem, quia res ipsæ sciendæ sunt finis, has autẽ ignoramus, & ignoratio est causa appetitus, quo modo igitur procedimus à notione finis? quòd si dicant præcognosci nomen hoc, scientia, hoc certè nihil est, hæc enim est præcognitio logicę, à logica autem ad philosophiam, & ab intẽtionibus ad res procedere non est ordine vti resolutiuo, neq; omnino ordine aliquo, ordo enim B est quidã respectus inter ea, quæ sunt eiusdem generis, vt à principijs rerum naturalium ad effectus ipsos naturales; & à sanitate ad causas, per quas cõseruari sanitas queat, vel amissa recuperari; proinde ordo est à re tractanda ad aliam rem tractandam, seu ab intentione ad intentionem, nam etiam in disciplinæ logicæ traditione aliquem seruari ordinem dicimus; sed ab intentione ad rem progredi non est ordo, de quo nobis tractatio proposita est; non est enim ordo, quo disciplina ipsa disponitur, sed potiùs progressus quodammodo à proœmio ad tractationem ipsius disciplinæ. Postquàm autem nos ipsarum rerum cognitionem adepti sumus, vt rerum naturalium, & desyderio mouemur scribendi naturalem sciẽtiam ad aliorum utilitatem, adhuc non uideo ordinem hunc resolutiuum à fine ad totam scientiam, & à tota scientia ad partes; ille enim, qui iam rerum cognitionem in animo habet, quando uult eam C cum alijs hominibus communicare uel per uocem, vel per literas, statim consyderat quo ordine res ipsas tractandas disponere debeat; quòd autẽ à desiderio alienæ utilitatis trahi ad sciẽntiam scribendam sit ordine uti resolutiuo, quẽadmodum isti comminiscuntur, mihi quidem ridiculum esse videtur, & confutatione indignissimum, siquidem ordo, de quo nobis in præsentia sermo est, logicum instrumẽtum est, quod ad res meliùs cognoscendas confert, & quo eruditi, ac literati viri vtuntur, à fine autem ad aliquid agendũ moueri non modò omnium hominum, sed brutorũ quoq; animalium est, imò & stirpium, & rerum quoque omni anima carentium, lapis desyderio naturali inferi loci ductus deorsum fertur, quid igitur? vtitur ne lapis ordine resolutiuo? quòd autem aliud sit ordinem seruare resolutiuum, omnis operatio tum naturæ, tum artis ostendit, naturam enim in rerum productione ordine vti compositiuo manifestum est, siquidem à simplicibus ad composita progreditur, tamen quicquid agit, agit propter finem; ædificator quoq; domum construens agit propter finem, sine enim aliquo mouetur, ordine tamen compositiuo vtitur dum ædificat, nec aliquis unquàm dixit in ipsa naturæ, & artis operatione commistum esse cum ordine compositiuo alterum ordinem resolutiuum, quòd fine moueamur; quia ordinem seruare dicimur in ijs, quæ agimus, vel producimus, at moueri à fine non est aliquid producere, vel operari; sed quando agere incipimus propter finem, tunc in nostra operatione ordinem aliquem seruamus, dum hoc priùs facimus, vel tractamus, postea uerò illud; ordo igitur resolutiuus non seruatur quando à fine mouemur, sed quando de fine priùs agimus, postea uerò de ijs, quę sunt ante finem, moueri enim à fine non est de fine agere, & potest ille, qui à fine mouetur, tractationem incipere à primis principijs, vltimo autem loco finem producere, vt patet in arte, & in natura quando agunt, & producunt aliquid. Vanus est igitur ille ordo resolutiuus à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes, neque enim à tota arte ad partes aliquis unquàm procedit, quũ enim totum non sit nisi partium collectio, ars tota nihil est quando partes adhuc non extant, quare nullus alius fit progressus, quàm à parte artis ad partem, partibus autem omnibus iam compositis, tunc tota ars extare dicitur. Sed ut admittamus etiam totam artem ante suarũ partium traditionem modo quodam in animo authoris scientis existere, tamen ab ea ad partes progredi nõ est resoluere, sed diuidere potiùs, & disponere, scientiam enim naturalem traditurus cogitat in primis in quot partes tractationem illam diuidere debeat, & quo ordine partes illæ sint disponendę; talem authoris præmeditationem an liceat ordinem appellare resolutiuum à tota arte ad partes, quisque rationis compos consyderare potest, nam mihi superuacaneũ esse videtur hac in re ampliùs morari: satis igitur constat in scientijs contemplatiuis nullum alium finem proponi, quàm sciẽntiam rerum tractãdarum, & hunc non posse ordinem resolutiuum constituere, cognitio enim vbi sola scopus, ac finis est, cogit ordinem seruare compositiuum, ut ratio illa Aristotelis demonstrat, quam in ipso primi Physicorum initio legimus, & cuius uim paulò ante perpendimus. Restat ut aliquis dicat posse scientiam speculatiuam disponi ordine resolutiuo, si ordo seruetur compositiuo contrarius, ut si sciẽntiam naturalem auspicemur ab ultimis effectis, & ab his ad proxima principia progrediamur, deinde ad remota, & tandem in remotissimis, ac primis desinamus, à quibus incipit ordo cõpositiuus, ut si ordiamur à tractatione ultimarum

Aliud est moueri à fine, aliud est agere de fine.

Alius modus ordinis resolutiui in traditione sciẽtiæ naturalis.

rum

rum specierum, veluti hominis, bovis, asini, & aliarum omnium, mox trāseamus ad partes heterogeneas, deinde ad homogeneas, ab his ad tractationem de quatuor elementis, & tandem perveniamus ad primæ materiæ, & formæ consyderationē, à qua auspicatur scientia naturalis ab Aristot. tradita ordine compositiuo. Sed qui tali ordine resolutiuo putant naturalem scientiam tradi posse, ignorare videntur quid sit ordo resolutiuus, hic enim (ut ipsi quoque confitentur) est à notione finis, at infimæ species possunt quidem vocari ultimum, sed non finis, quia non omne ultimum est finis, ut docet Aristoteles in secundo libro Physicorum; res autem hæc ut intelligatur sciendum est totam naturalem philosophiam ab Aristotele traditam eum ordinem servare, qui est ab universis ad singula, quemadmodum ipse protestatur in procemio primi libri Physicorum; primùm enim in octo libris Physicorum consyderat corpus naturale in sua maxima amplitudine acceptum, eiusq; principia, & affectiones declarat, postea in libris de cœlo sumit consyderandum corpus simplex, quæ est prima species corporis naturalis, deinde corpus mistū latè sumptum, mox eius species ordinatim usque ad ultimas; propterea multi ab eo, quod primo aspectu apparet, decepti crediderunt ultimatum specierum cognitionem esse ultimum finem philosophi naturalis, quum generum cognitio propter specierum cognitionē quæri videatur. Verùm non ita se res habet, ut enim admittamus ipsas species esse talem finem, qui possit ordinem resolutiuum constituere, quod quidem minimè verum est, tamen dicimus eas in tota naturali philosophia tractari, nec magis in calce, quàm in principio illius scientiæ, tota enim in eis versatur, non sola ultima ipsius pars; genera namque non reperiūtur extra species suas, sed sunt ipsæmet species, quę sub ratione communi consyderātur, animal enim consyderare quatenus est animal nihil aliud est consyderare, quàm hominem, equum, bovem, & alias species sub hac communi cōceptione quatenus animalia sunt; idcirco tractari in libris de naturali auscultatione corpus naturale quà naturale est, nil aliud est, quàm tractari hominem, equū, ignem, aerem, aurum, ęs, & alias omnes species corporis naturalis sub hac communissima consyderatione ut naturalia corpora sunt, similiter in libris de ortu, & interitu tractari de misto est tractari de ultimis speciebus quatenus sunt corpora mista; quod idem de alijs inferioribus generibus dicendum est; postrema omnium est earundem specierum tractatio secūdùm proprias singularum naturas, quibus unaquæq; ab alijs discrepat; hanc igitur ultimam tractationem si spectemus, ea est quidem ultima, nō tamen est finis respectu præcedentium, quia illæ quoque fuerunt de eisdem speciebus, licèt sub conceptibus communioribus, qui nō minùs sunt per se digni cognitu, quàm proprij ipsarum specierum conceptus; quòd si totam, & perfectam specierum tractationem accipiamus, hęc est secundùm omnes ipsarum conceptus, hęc quidem finis est philosophi naturalis, qui vult species corporis naturalis perfectè cognoscere, sed ipse non minùs ab his incipit, quàm in his desinit, quia ubique de his speciebus agitur secundùm diversos conceptus; hoc intellexit Averroes in sua præfatione in primum librum Physicorum, quando dixit intentionem philosophi naturalis esse cognoscere causas specierum sensilium, & causas accidentiū, quæ sunt in eis, non enim intellexit propria tantum specierum causas, & propria singularum accidentia, sed omnes causas, & omnia accidentia ipsarum, etiam quę eis tribuuntur ratione superiorum conceptuum. Sed utcunq; se res habeat, species corporis naturalis non sunt talis finis, qualem intelligere debemus quum de ordine resolutiuo loquentes dicimus eum esse à notione finis; etenim finem aliquem extra nostrā cognitionem, & ab ea diversum intelligimus, qui quum nondum sit, fieri tamen à nobis liberè operātibus potest. Res autem naturales, & aliæ, quæ in reliquis scientijs speculatiuis tractantur, aut semper sunt, aut factę sunt, vel fiunt à natura, aut ab aliqua alia causa, non à nobis, quare in his contemplandis non habet locum ille progressus, qui vocatur à notione finis, sed sola earum cognitio finis noster est, quem quidem finem talem esse diximus, ut necessariò ordinem compositiuum requirat; qui igitur dicunt scientiam naturalem tradi posse ordine resolutiuo, decipiuntur, & propriam huius ordinis naturam, & conditionem ignorant.

Caput Octavum, quod neque ad scientiæ speculatiuæ inventionem conferat ordo resolutiuus.

ALIQUI fuerunt, qui putarunt scientiam naturalem alio quidem ordine, quàm compositiuo, tradi non potuisse, tamen inventam fuisse ordine resolutiuo, proinde resolutiuum nō ad ipsius traditionem, sed ad inuētionem utilem extitisse; Aristoteles nanque eam scientiam scripsit ordine compositiuo, sed ad causarum abscōditarum inventionem resolutione usus est, & ab effectis posterioribus ad causas priores processit, nam in primo libro Physicorum argumento sumpto à generatione duxit nos in primæ materiæ cognitionē, & in octavo libro ex ęterno motu demonstrauit dari primum æternum motorem; sed hi, ut alij benè animaduerterunt, in ambiguitatem manifestam lapsi sunt, quū pro ordine methodum acceperint, quòd enim ad inventionem principiorum naturalium opus fuerit resolutione verum est, ea tamen est methodus resolutiua,

Confutatio.

Species infimæ nō possunt dici finis scientię naturalis.

Quorundā opinio.

Confutatio.

tiua, & demonstratio ab effectis, de qua postea loquemur, non est ordo resolutiuus; & miror quomodo nõ uiderint ea, quæ ferè ab omnibus dici solent in interpretatione proœmii primi libri Physicorum, tritum est enim, & uulgatum omnium dictum eo in loco quòd aliud est ordo doctrinæ, aliud uia doctrinæ, quæ methodus propriè dicitur. Alii uerò fuere, qui in alio sensu dixerunt ordinem resolutiuum fuisse utilem ad naturalis scientiæ inuentionẽ, illi enim, qui primi eam scientiam composuerunt, uidentur primo loco ipsam hoc ordine inuenisse, primùm quidem eis occurrerunt species ultimæ corporum naturalium, & desyderio ducti sunt cognoscendi ipsarum naturas, & causas, & affectiones, postea cœperunt proximas singulorum causas considerare, & ab illis ad remotiores ascendere donec tandem ad primas, & remotissimas peruenerunt, à quibus exordium sumpsit traditio scientię naturalis ordine compositiuo; inuẽtio igitur sciẽtiæ naturalis præcessit per ordinem resolutiuum, mox eam subsecuta est ipsius traditio per compositiuum. Nequaquàm tamen uerum est id, quod isti comminiscuntur, primùm enim dubitare non absque ratione possumus an illa prima rerum consyderatione, quam ipsi inuentionem scientię uocant, is ordo seruetur, quem arbitrantur, quum enim in ultimis speciebus omnium superiorum generum naturæ contineantur, proinde species ipsę nobis cognoscendæ proponantur sub diuersis conceptibus & magis, & minus communibus, quemadmodũ diximus, rationi consentaneum esse uidetur ut priùs nobis offerantur, & desiderium cognoscendi in nobis excitent sub conceptu communiore, siquidem id, quod magis uniuersale est, priùs, & faciliùs à nobis cognoscitur, q̃ minùs uniuersale, idq; tã secũdùm distinctæ, quàm secundùm confusæ cognitionis ordinẽ, priùs. n. cognouimus equum ut corpus, q̃ ut animal, & priùs ut animal, q̃ ut equũ à boue, & ab asino distinctum, faciliùs enim ea, quæ multis communia sunt, inspicimus, & cognoscimus, quàm quæ singulorum sunt propria; eo igitur ordine, quo res primùm à nobis confusè cognitæ fuerunt, credendum est eas desyderium nostrũ distinctæ cognitionis excitare; atqui si corpora naturalia primùm nos mouent ut corpora, sequitur nos primùm excitari ad indagandam corporis naturam, deinde animalis, & hominis, corporis autem naturam quà corpus est inuestigare est corporis principia quęrere, at principia corporis naturalis quà corpus naturale est sunt prima omnium rerum naturalium principia, de quibus agitur in libris de naturali auscultatione; uidetur itaque hæc scientiæ inuentio procedere ordine compositiuo, non resolutiuo. Verùm ut eis condonemus eum ordinem tunc seruari, quem ipsi imaginantur, id tamen certissimum nobis esse debet eam non posse

A scientiæ naturalis inuentionem appellari; quid enim, quęso, est scientia naturalis, nisi perfecta, & distincta rerum naturalium per suas causas cognitio? confusa nanque, & imperfecta cognitio scientia dici non potest; uideamus igitur an per hunc ordinem scientia naturalis inuẽta sit, dicunt isti priùs offerri cognoscendas ultimas species, deinde earum causas proximas, postea remotiores, tandem primas, ac remotissimas, in quo processu si intelligant nos à cognitione specierum, & ultimorum effectuum uenire in cognitionem proximarum causarum, & ex his duci in cognitionem causarum remotiorum, in ambiguitatem incidunt, methodus enim ea est, non ordo, illationem enim habet ignoti ex noto; ergo si ordinem, non methodum dicere debeant, necesse est vt ita intelligant, priùs quidem ipsarum specierum cognitionem quæri, ac de ijs priùs tractari; postea uerò agi de proximis ipsarum causis, & earum cognitionẽ quęri; B deinde de remotis; demũ de remotissimis principijs; sed hæc nullo pacto potest uocari scientia, neque scientiæ naturalis inuentio, quia tota illa cognitio confusa est; dum enim prima, & remotissima principia ignoramus, nullũ aliorum possumus perfectè cognoscere, qualis igitur erit tractatio de homine, vel de equo, dum remotiores omnes causæ ignorantur? certè confusa, & rudis. Pręterea in illa prima rerum consyderatione, quam isti inuentionem scientiæ uocãt, cognoscimus ne in ipsis reb. aliquid, an nihil? si nihil, igitur per eam nihil scimus, quare nullius scientiæ inuentio est; si aliquid, quodnam est illud? ut quando primo loco hominem, & alias species consyderamus, quidnam in homine cognoscimus? substantia quidem hominis ex forma, & materia constat, nempè ex anima, & corpore, attamen nõ potest nobis esse cognitum quòd cognitio naturæ humanæ cõsistat in cognitione materiæ, & formæ, quia ex materia, C & forma constare non est hominis proprium, neque ipsi cõpetit quatenus est homo, sed corpori naturali quatenus corpus naturale est; dũ igitur ignoramus hanc esse omnis corporis naturalis essentialem conditionem, nõ possumus cognoscere quòd ad humanam naturam per se cognoscendam requiratur cognitio materiæ, & formæ; sed neq; corpus, & anima cognosci possunt dum formæ naturam communiter ignotamus, necnon primam materiam, ex qua omnes aliæ secundæ materiæ constitutæ sunt. Alia quoque multa absurda hanc sententiam consequuntur, quæ quisq; consyderare potest. Certum itaque, atque compertum esse debet, quisquis sit ille ordo, qui in illa meditatione seruatur, eum penitus ineptum esse non modò ad scientiæ naturalis traditionem, sed etiam ad eiusdem inuentionem. Est etiam maximè rationi consonum eodem prorsus ordine traditam esse à philosophis scientiam naturalem, quo ab eis

Aliorũ opinio.

Confutatio.

Eodem ordine tradunt

cur sciẽtiæ, quo inuentæ sunt.

eis inuenta priùs fuit, nam si solo ordine compositiuo sciẽtia naturalis tradi potuit, quia perfecta rerum naturalium cognitio alio ordine non potest comparari, sequitur primos quoque huius scientiæ inuẽtores alio ordine perfectam rerum naturalium scientiam inuenire, & conse qui non potuisse; quod etiam de methodo asserendum est, qua enim methodo Aristotel. perfectam nobis tradidit scientiam naturalem, necesse est eadem ipsum quoque ad rerum naturalium perfectam cognitionem ductum fuisse, & eadem fuisse inuẽtam scientiam naturalem; fraudasset quippe nos Aristoteles, vel quisquis alius naturalis scientiæ primus inuentor fuit, si eo ordine, eaque methodo dimissis, quibus ipse utens scientiam naturalem inuenit, & rerum naturalium cognitionem optimam consequutus est, alium ordinem, & aliam methodum in ea nobis tradenda seruasset, quibus vel non ita perfectam, vel difficiliùs rerum naturalium cognitionem adipisceremur. Quod autem de naturali sciẽtia diximus, id de omnibus alijs contemplatiuis scientijs existimandum est, eadem enim in omnibus ratio uiget. Manifestum est igitur scientijs contemplatiuis tum tradendis, tum inueniendis solum conuenire ordinẽ compositiuum, eadem enim sese offert rerũ cognoscendarum natura & illi, qui contemplando, ac laborando earum scientiam inuenire nolr, & illi, qui eam alijs tradere constituit. Illa antem, quam aliqui inuentionem vocabant, certum est neque inuentionem scientiæ, neq; traditionem esse, sed præcedentem quandam cõsyderationem, & præmeditationem, dum rerum cognoscendarum desyderio, atque amore mouemur, antequàm ipsarum cognitionem indagare incipiamus.

Caput Nonum, quòd artes, & disciplinæ aliæ omnes præter contemplatiuas solo ordine resolutiuo tradi possint.

CONTRA verò se res habet in artibus, ac omnibus alijs disciplinis, quæ non scientiam quęrunt, sed finem aliquem à nobis agendum, uel efficiendum; hæ nanque alio ordine tradi non possunt, quàm resolutiuo, ratio autem ex ipsa talium disciplinarum natura hunc in modum colligitur. Certum est duo in unaquaque arte esse, quæ in consyderationem cadunt, unum quidem, & præcipuum est finis ipse acquirendus, siue producendus à nobis, alterũ uerò principia, ex quibus ipsum producamus, quæ possunt etiam appellari media ad finem illum ducentia, vt in arte ædificatoria finis est domus ipsa, principia uerò lapides, lateres, ligna, & alia eiusmodi; domus enim si iam existens, aut facta à natura, vel ab aliquo alio agente nobis proponeretur, nullis certe lapidibus, nullave alia materia pro ea con-

D struenda egeremus, sed absque ullis medijs siue optato poriremur; verùm quia domus neq; est, neque fit ab alio, sed à nobis, ideo materia indigemus, ex qua ipsam efficiamus, ars enim solam artificialem formam gignere in materia potest, materiam generare nequit, sed eam à natura genitam accipit. Ordo igitur generationis, ac operationis in omni arte est ex necessitate compositiuus, nempè à principijs ad finem, à simplicibus ad composita, conditio nanque est perpetua, & lex necessaria omnis generationis siue à natura, siue ab arte, siue à quouis alio agẽte factæ, vt ordinem seruet compositiuum; ideò Aristoteles in contextu 23. septimi Metaphysicorum loquens de ordine artis operantis solum ei tribuit compositiuum, qui est à principijs. Sed ordo artis docentis est ex necessitate contrarius ordini artis operantis, nam finis ipse nunquàm proponitur ignotus, nunquàm quæritur, nec vnquàm de fine fit aliqua

In omni generatione à quocunque agente factà ser natur ordo compositiuus.

E consultatio, ut docet Aristoteles in tertio capite tertij libri de moribus; sed semper proponitur finis aliquis certus consequendus, vt finis exercitus est uictoria, de qua nunquàm fit consultatio an quærenda sit, necne; sed certum, & cõstitutum in omnium militum animo est uincendum esse; disceptatio autem tota consultatio est de medijs, quibus victoria acquiri possit; obsidentium ciuitatem finis certus est expugnatio, consultatio autem est de modo, & de medijs ad eius expugnationem cõferentib. Quum igitur in omni arte finis notus proponatur, si media quoque ad illum ducentia, & principia, ex quibus constituendus est, per se nota sint, nulla arte docente opus est, sed sola arte operante; artis enim doctrina ad operationẽ dirigitur, ideò ubi omnia sunt nota tum principia, tum finis, tota disciplina superuacanea est, iam enim quisque finem illum consequi desyderans potest per se ipsum aggredi ex

F principijs notis operationem; si est igitur ars aliqua docẽs, aliquid esse ignotum oportet, quod discendum proponatur, is non potest esse finis, erunt igitur principia, è quibus constituendus est; atqui ab ignotis ordiri non possumus, sed semper à notis, vt antea uniuersè de omni ordine demonstrauimus, & vt asserit Aristoteles in quarto capite primi libri de moribus; à fine igitur in omni arte docente incohoandum est, & ad principiorum inuentionem progrediendum. Hoc idem de omni alia disciplina confiteri cogimur, cuius natura non in contemplando, sed in operando cõsistat, eadem enim in omnibus ratio locum haber, & alio ordine tradi non possunt, quàm resolutiuo; quod mihi quidem uidetur rei naturã consyderando ita perspicuum esse, ut mirandum profectò sit quomodo alij in aliam sententiam inciderint, artis enim docentis nullus alius est scopus, quàm media inuenire, quæ ad propositum finem perducant, quæ si

nota

nota essent, tota artis doctrina superuacanea foret; quum autem sint ignota, ex ijs progredi operando non possumus, nisi beneficio artis docentis illa per resolutionem finis priùs inuenerimus, & cognouerimus; quoniam enim nō simpliciter eorum cognitio quæritur, sed solùm vt ad talem finem conferentium, & is proponitur notus, sequitur ea ex sola collatione cum ipso fine posse manifesta fieri, ideò in eorum cognitionem non peruenimus nisi ex notione finis; ex ipsa igitur talium disciplinarum tradendarum natura ortum habet necessariò ipse ordo resolutiuus; est igitur ex necessitate contrarius ordo artis docentis ordini artis operantis, quia necesse est in ijs desinere artis doctrinā, à quibus operatio incipit; & ab ijs doctrinæ exordiū sumi, in quibus operatio desinit.

Caput Decimum, confirmatio dictæ sententiæ ex Aristotelis, Galeni, Auicennæ, & Auerrois dictis.

SENTENTIAM hanc apud Aristotelem legimus in contextu 23. septimi Metaphysicorum sæpe à nobis memorato, vbi veritatem pulchrè declarat vtens exemplo artis ædificatoriæ, inquit enim in lapidibus, ac primis elementis desinere artis eius doctrinam, & ab ijsdem incipere operationem; quemadmodum ab eodem fine doctrinæ initiū sumitur, in quo acquisito desinit operatio; vnde colligit quòd modo quodam domus domū facit, nempè domus præcognita, domus mentalis domum materialem; quum enim priùs à domo præcognita ad elementa cognoscēda, deinde ab his inuentis ad domum realem efficiendam progrediamur, manifestum est totum simul progressum doctrinæ, & operationis à domo esse ad domū; hoc modo censuit Aristoteles locum habere in artibus utrunque ordinem, in doctrina quidem resolutiuū solum, in operatione uerò compositiuum. Quòd si quis arti illi ædificatoriæ tradendæ, aut scribendæ ordinem compositiuum aptare contenderet, quem eundem in operatione seruari necesse est, ipsemet si rationis compos esset, ex ipsa re facilè intelligeret, quàm uanum, ac inutile opus aggrederetur, nec enim quid quæreret, nec ex quibus ad illud progrederetur effari potis esset. Præterea in quinto capite sexti libri de moribus, & in capite octauo septimi inquit Aristoteles finem in actionibus esse principium, sicut in mathematicis suppositiones, ut enim in mathematicis suppositiones demonstrari non possunt, sed eas præcognosci necesse est, ut reliqua ex ipsis manifesta fiant, ita in actiuis disciplinis debet finis esse totius cognitionis principium, & in artibus omnibus similiter; propterea tradidit Aristoteles moralem facultatem ordine resolutiuo, à fœlicitate nanque exordium sumpsit, quæ est operatio ex uirtute proueniens, & est ultimus omnium agendorum finis, hanc in primis dari constituit, deinde ipsius definitionem assignat, postea in secundo libro incipit agere de uirtute; de Aristotelis igitur sententia dubij esse non possumus, ex eius enim lectione vel cœcus inspicere potest quid ipse senserit. Hoc idem & Galenus fassus est in libro de artis medicæ constitutione, nam in primo, & vltimo, & penultimo capitibus asserit artem medicam constitui à notione finis, quia est de numero artium effectricium, quæ omnes à finis sui notione cōstituendæ sunt; quare non arbitrarium vult in artibus esse ordinem resolutiuum, ut alio quoque ordine pro scribentis arbitrio tradi possint, sed necessarium, vt nullum alium constitutio alicuius artis recipiat, hancque dicit ueterum philosophorum sententiam extitisse; itaque in eo libro declarat modum tradendi medicam artem ordine resolutiuo; sunt etiam qui dicant Galenum ibi non solùm modum ostendere tradendi artem medicam, sed ipsam quoq; artem eo ordine tradere; sed qua ducti ratione hoc asserant non uideo, quum ex eius libri lectione falsitas huius opinionis facilè deprehendatur. Auicenna quoque artem medicam scripsit ordine resolutiuo, non compositiuo, ut medici arbitrantur, idq; nos deinceps apertissimè demonstrabimus; aut enim Galenus, & Auicen. huiusce rei ueritatem non ignorauerunt, aut saltem ab ipsa artis natura, quæ alium ordinem non patitur, ad eum seruādum tracti, atque coacti fuere. Galenus quidem in libro de artis medicæ constitutione uidetur ueritatem, eiusque rationem non ignorasse, attamen dum artem suam medicinalem respicio, nescio quid de ipso dicam, nam in ea similiter ordo seruatur resolutiuus, ut mox demonstrabimus, ipse tamen alium ordinem esse putat, nempe definitiuum, quem antea reiecimus; propterea an liber ille Galeni fuerit, necne, nō possum non magnopere dubitare. Auerroes autem in suo libro, qui inscribitur Colliget, non modò artem medicam tradit ordine resolutiuo, sed & eius ordinis conditiones ita egregiè declarat, ut in illius artis natura cognoscenda, & in ea artificiosissimè disponenda significet se exquisita logicę cognitione præditum fuisse, & in ea tam Galeno, quàm Auicennæ longè esse præferēdum; potest enim liber ille uocari idea ordinis resolutiui, quum eum exactè tum seruet, tum declaret ibi Auerroes, ut mox ostendemus.

Caput Vndecimum, in quo declaratur in artis medicæ traditione conditio ordinis resolutiui.

QVONIAM autem ex artis medicæ traditione pulcherrimū exemplum sumi potest ordinis resolutiui, non erit

erit ab re si eam aliquantū cōsyderemus, quandoquàm enim medici non sumus, neque de re medica, sed de rebus logicis in presentia nobis sermo institutus est; attamen si eius artis exemplo quid sit ordo resolutiuus, & quomodo seruetur docuerimus, non paruum certè operæprecium fecerimus; logica enim omnium disciplinarum instrumentum est, & quemadmodum Aristoteles ex ipsis disciplinis, quas sapientes uiri tradiderant, logicam artem desumpsit, atque construxit; ita nobis quoque licebit ex alijs disciplinis, à quibus logica ortum habuit, rerū logicarum declarationem depromere, tanquàm per logicam in usu positam præcepta artis logicæ explicantibus: Et quemadmodum Galenus in libro de artis medicæ constitutione vnius morbi exemplo proposito totius artis constitutionem declarat, ita & nos sumpto medicinæ exemplo ordinem, quo artes omnes tradendæ sunt, explicare commodè poterimus. Hac autem in re huncordinem seruandum esse duximus, priùs E enim artis huius naturam contemplantes considerabimus ratione duce quem ordinem traditio illius artis requirat, & undenam sumendum sit cognitionis eius initium; deinde eundem ordinem in Auerrois, & Auicennæ, & Galeni traditionibus seruatum esse ostendemus. Illud in primis à nemine literato uiro, & in arte medica mediocriter erudito ignoratum fuisse arbitror, artem illam necessariò postulare ut à cognitione humani corporis exordium doctrinæ sumatur, uempè ut omnes ipsius partes tam homogeneæ, quàm heterogeneæ, & singularum naturæ, ac temperies; uecnon & officia, & operationes ante omnia cognoscantur; hoc quidem medicis incognitum fuisse non uidetur, at huius rationē an benè nouerint nescio; ratio autem duplex est, & utranque apertè declarat Auerroes in suo colliget; utranque etiam uisus est significare Galenus in capite undecimo libri sui de artis medicæ constitutione; una F est, quam tetigimus in libro nostro de Natura Logicæ, dum de libro Categoriarum sermonem haberemus; ob eandem enim rationem, ob quam uoluit Aristoteles in principio logicę de Decem summis generibus agere, debet etiam medicus artem docens à partibus humani corporis tractationem exordiri; humanum enim corpus est subiectū, in quo medicus uult efficere, uel conseruare sanitatem, nullus autem artifex potest operari in subiecto penitùs incognito, sed tantam eius debet habere præcognitionem, quantam ars illa, & opus eius exposcit, quemadmodum testatur Aristoteles in 26. contextu secundi libri Physicorum; & clariùs in capite ultimo primi libri de moribus, ubi hoc ipso exemplo utitur, sicuti medicus oculum curaturus debet ante omnia aliquam oculi cognitionem habere, quam illa curatio postulat, ita moralis philosophus animam sanaturus debet in primis aliquam animæ, saltem leuem, habere notitiam, & partes animæ pingui Minerua cognoscere. Toti igitur arti medicæ tam operanti, quàm docenti necessaria omnino est præcognitio humani corporis, & omnium eius partium cum proprijs singularum officijs, & operationibus; quomodo enim uitia, & morbos humani corporis, & partium eius rectè curabit medicus, nisi partes ipsas cognoscat? ut rectè Galenus dicit in capite 11. libri de Artis medicæ constitutione. Hac ratione cogitur omnis ars docens tradere ante omnia proprij subiecti cognitionem aliquam, postea in eo rationem, & modum operandi docere, nisi contingat ipsum subiectum artis ita esse per se conspicuum, ut à nemine tanta eius notitia non habeatur, quantam ars illa requirit; hoc enim si eueniat, spernitur huiusmodi tractatio, quia superuacanea non est immorandum; tale autem profectò non est humanum corpus, & eius partes, harum enim quamplurimæ internæ, & abscunditæ sunt; quæ uerò sunt externæ, pingui Minerua ab hominibus uulgaribus noscuntur, harum enim naturas, ac temperies, quas cognoscere medico necessarium est, cuncti præter eruditos uiros ignorant; prior itaque ratio hæc est, quæ à subiecto medicæ artis desumitur. Altera est ratio, quæ sumitur à fine, maximè quidem cōsyderatione digna, sed alijs, ut uidetur, prorsus incognita, hęc enim medicum omnino cōgit in artis medicę traditione ab humano corpore, ac eius partibus declarandis auspicari; nā secus facere minimè potest, si est usurus ordine résolutiuo à notione finis; etenim præcognoscendus est finis duplici præcognitione, quemadmodum & de subiecto scientiæ docet Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorum, ut enim subiectum in scientia est præcognoscendum & quòd sit, & quid sit; ita finis in arte prænosci debet tum quòd esse, seu fieri possit, tū quid sit; nisi enim esse posset, frustra quęrerentur media pro eius generatione; si uerò quid sit ignoremus, nulla ratione inuenire illa media possumus principio ad eorum inuētionem idoneo destituti, quod unum est definitio finis, ex hac enim una duci possumus ad mediorum, seu principiorum cognitionem; docet hoc Aristoteles in contextu illo 23. septimi Metaphysicorum dicens artium omnium doctrinam fieri à notione finis, nihil aliud esse notionem finis, quàm ipsius finis definitionem; Est autem finis artis medicæ sanitas uel conseruanda, si adsit, uel recuperanda, si lapsa fuerit; debet igitur medicus ante omnia prænoscere sanitatem amitti, & recuperari posse; quod quidem notissimum omnibus est; deinde etiam quid sit sanitas; & in quo consistat, hoc enim si ignoret, quomodo remedia pro sanitate tuenda, uel recuperanda poterit indagare? sanitas autem nihil aliud, quàm bona totius corpo-

Prior ratio cur ars medica incipiat à cognitione humani corporis.

Altera ratio.

Finis est præcognoscendus duplici cognitione.

corporis habitudo, & conueniens singularum partium temperies; constat enim aliam esse elementorum misturam in carne, aliam in neruo, aliam in osse; & aliam in sanguine, aliam in bile; proinde diuersos esse in singulis partib. primarum qualitatum gradus, diuersasque temperaturas, in quarum cóseruatione cum quadam latitudine sanitas est constituta; nam si omnes homogeneæ partes propriam retineant naturalem temperaturam, heterogeneæ, quæ ex his cóstant, muneribus suis optimè fungẽtur, dummodo adsit etiam debita singularum partium figura, & situs, & magnitudo tum simpliciter, tum ipsarum inter se comparatione; hoc certè, uel tale aliquid sanitas est, diligentem enim, & exquisitam ipsius definitionem constituere non est præsentis contemplationis; satis nobis est in præsentia ostendisse quòd sanitas non potest benè cognosci, nisi omnes humani corporis partes, earumque naturæ, & temperies, & officia, & operationes cognoscantur. Vnde manifestum est tantum abesse vt ars medica tradita ab Auicena seruet ordinem compositiuum, vt omnes putant, quum ab elementis incipiat, & ab humoribus, alijsque corporis humani partibus, ut potiùs hac ipsa ratione dicatur scripta ordine resolutiuo; est enim propria, & essentialis conditio ordinis resolutiui, ut ante omnia præcognoscatur tum finis, qui efficiendus est, tum subiectum, in quo est efficiendus; quę quidem præcognitio in alijs artibus magis, in alijs minus exquisita requiritur pro earum diuersis códitionibus, & naturis; ars certè medica eam ualdè exactam postulat, nã quid sit sanitas non satis pro ipsius conseruatione, uel recuperatione intelligere possumus, nisi causas & materiales, & finales omnium partium humani corporis cognoscamus, finales quidem causæ sunt singularum officia, & operationes; materiales uerò quatuor prima corpora, quę eleméta uocantur, ex quorum diuersis commistionibus partes nostri corporis singulæ diuersas, & proprias tẽperaturas adipiscuntur; ad primam autem materiam, & substantialem formam medicus non peruenit, quia harum cognitione nó eget, propterea medicina cadit à perfectione scientiæ speculatiuæ, ut alio in loco demonstrauimus.

Ars medica scripta est ab Auicenna ordine resolutiuo.

Videtur autem duplici uia medicus uti ad cognoscendas humani corporis partes, una quidem per sensum, & per anatomen, qua sine causarum cognitione rem ita esse cognoscit; altera uerò per rationem, quam ex naturali philosophia desumit; sic etenim Aristotelem quoque de animalium partibus disseruisse cóspicimus, rem nanque uarietatis, ac difficultatis plenam esse cognoscens operæpretium fore duxit si harum rerum historiam præmitteret, in qua sine causarum redditione id solum, quod experientia ipsa ostendere potuit, de animalium partibus doceret; deinde uero in libris de partibus

Duplici uia medicus utitur ad noscendas partes humani corporis.

A animalium rationem reddit eorum omnium, quæ simplici enarratione in libris de historia exposuerat; ea nanque est ingenij nostri imbecillitas, ut non statim integram rei notitiam capessere ualeamus, sed gradatim progrediamur, & à cognitione quòd sit, quam confusam uocant, ad cognitionem cur sit, quæ distincta dicitur, transeamus. Galenus igitur, & Auicenna ab ordinis resolutiui conditione non recesserunt, dum in arte medica constituenda à cognitione humani corporis, & eius partiũ incboandum esse censuerũt, hoc enim est exordiri à cognitione sanitatis, quæ finis est. Non possum autem hac in re Auicennę iudicium non magnopere probare, qui in hac partium humani corporis consyderatione dicit credendum in multis esse philosopho naturali, neque esse exquisita ratione omnia inuestiganda, ueluti numerum, & naturas elementorum, de quibus medicus disputare minimè debet, sed ea sumere ut declarata fusiùs à philosopho naturali; idcirco B Galenum hęc accuratiùs tractãtem, quàm medico par sit, censet ut philosophum potiùs, quàm ut medicum in ea parte legendum esse; nec mirum, propria nanque Græcorum fuit uerbositas, ac orationis prolixitas, quam pauci admodum inter eos uitare potuerunt, ast ij pauci naturę miracula tum priscis temporibus habiti sunt, tum ad hæc usque tempora habentur. Illud quidem omnino credere, & confiteri debemus, omnium naturalium rerum, suarumque causarum cognitionem ad naturalem philosophiam pertinere, è qua hauriri dicitur quicquid in aliis disciplinis de natura corporum naturalium dicitur; quod uidentur medici omnes consiteri, dum primam hanc medicinæ partem φυσιολογίαν, appellant, quasi non propriè medicinalem, sed è naturali philosophia desumptam, licèt non ampliùs naturalis, uel scientialis ea tractatio dici possit; quum C enim philosophus naturalis de elementis tractationem scientialem faciat, nempe non ut materia humani corporis sunt, ea enim uitiosa, & sophistica esset consyderatio in scientia speculatiua, sed ut materia mistorum omnium, necnon de partibus homogeneis, & heterogeneis prout animaliũ partes sunt, non prout hominis tantùm, ut propositiones sint per se, & uniuersales, & ueram scientiam pariant; medicus in solo humano corpore, non in aliorum animalium corporis conseruare, & efficere sanitatem uolens, eam totam doctrinam humano corpori accommodat, quæ non quidem scientialis, sed potiùs artificialis, & scopo, finique medici idonea nuncupanda est; hinc fit ut multa paucis uerbis à medico sint perstringenda tanquàm fusiùs declarata in philosophia naturali, & à medici operatione remotiora, ut quæ ad elementa pertinent; multa etiam fusiùs tractanda, ueluti propriè partium tẽperaturę

Cognitionem partiũ corporis accipit medicus à philosopho naturali.

turæ, & membrorum singulorum functiones, & munera, his enim maximè vsurus est medicus; propterea quæ de his naturalis philosophus docuit in animalibus, debet medicus repetere in homine, nixus semper fundamentis naturalis philosophiæ, è qua hæc omnia desumens, ea ab vniuersali, & scientiali consyderatione ad particularem, & artificialem transferre dicitur, quippe operandi gratia, non sciendi; ideo rectè annotauit Auerroes in secundo libro colliget capite primo tractationes medicorum non esse scientiales, neque demonstratiuas, quia propositiones, quibus vtuntur, non sunt per se, & vniuersales, attribuunt enim res vniuersales subiecto particulari. Ex his satis puto esse demonstratum qualisnam sit prima illa medicæ artis pars, quæ physiologica dicitur, in ea enim & subiecti, & finis præcognitio traditur, quæ accipitur ex naturali philosophia, ideo nulla ibi medicus vtitur propria demonstratione, sed ipsam rei veritatem absque vlla probatione proponit; aut si maioris declarationis gratia demõstratione aliqua vtatur, eam sumit à philosopho naturali, vt dictum est. Si hæc est præcognitio finis, facile est ostendere quomodo ars medica tradatur ordine resolutiuo, ab hac enim cognitione ad remedia ascendere, quæ sunt principia conseruantia, vel recuperantia sanitatem, est finem resoluere in sua principia, à quibus operatio medici postea incipit; hoc autem quomodo sit, mox in ipsis medicorum traditionibus faciliùs declarabimus, nec idem frustra repetere cogemur. Vt autem à notioribus ordiamur, primo loco de Auerroe loquemur, qui manifestissimè, & pulcherrimè seruauit ordinem resolutiuum; secundo de loco de Auicenna; postremo de Galeno, de quo tum propter ipsius dicta, tum propter aliorum sententias maximè dubia res est, quum non vbique uideatur artem medicam hoc uno ordine tradidisse.

Tractationes medicorum nõ sũt sciẽtiales.

Caput Duodecimum, in quo declaratur ordo resolutiuus ab Auerroe seruatus in medicæ artis traditione.

AVERROES in suo libro, qui dicitur colliget, non modò vsus est ordine resolutiuo exquisitissimo, sed ipsum quoque ordinem declarauit, & ostendit se non temerè, & ab ipsa rei natura coactum eum ordinem seruasse, sed scientem, & optimè præditum logicæ disciplinæ cognitione, quam reuera alij medici non benè calluerunt, vt ipse ibi significare videtur; ideò in præfatione eius libri protestatur Auerroes eos, qui non sint in arte logica, & in naturali scientia eruditi, non esse intellecturos librum illum, & artificium, quo est conscriptus. In primo igitur capite primi libri Auerroes medicam artem ar-

D tificiosè dispositurus, & non ignorans alium ordinem artibus, alium scientijs conuenire, ante omnia fundamentum hoc statuere voluit, medicinam non esse scientiam, sed artem effectricem, & reprehendit definitionem medicinæ à Galeno traditam in principio artis medicinalis, in qua sciẽtiam accipit vt medicinę genus, quum potius artem accipere debuerit, qua de re nos loquemur inferiùs, quãdo Galeni libros consyderabimus. Hoc fundamento constituto statim proponit Auerroes ordinẽ, quo ars medica disponenda est, quem dicit omnibus artibus effectricibus cõpetere quatenus artes sunt, quare manifestè asserit artibus omnib. nullum alium ordinem conuenire, quàm resolutiuum, quia ex natura artis hunc ordinem sumit, vt nos quoque superiùs fecimus, quod autem alicui naturale, ac essentiale est, id inseparabile, & immutabile esse debet. ordinem igitur medicinę talem statuit, quemadmodum & artium E omnium effectricium, dicit eam in tres tractationes esse diuidendam hoc ordine dispositas, vt in prima de subiecto agatur, in quo est operandum, nisi enim artifex aliquam sui subiecti cognitionem habeat, vt medicus humani corporis, nil efficere, uel docere potest. In secunda verò de fine tractetur, quem vult artifex in subiecto illo efficere. In tertia demum inquirantur instrumenta, quibus finem illum in eo subiecto efficere possimus, hæc autem sunt ipsa principia, ex quibus, seu per quæ artifex operatur, in quibus doctrina artis desinit, & à quibus operatio incipit; quare absque dubio tribuit artibus omnibus ordinem resolutiuum, qui à notione finis tendit ad inuestiganda principia pro illius finis consequutione. Tria hæc capita ab Auerroe posita possumus nos ad duo redigere, quorum alterum complectatur principia artis docentis, quæ sunt principia cognitionis; alterum uerò posterius F contineat ea, quæ locum habent conclusionum, quarum collectio est finis ipsius artis docentis; principia cognitionis sunt cognitio subiecti, & cognitio finis; conclusiones uerò quæ ex hac cognitione inuestigantur, sunt ipsa principia rei, à quibus operatio incipit, hic enim est ordo resolutiuus à finis notione ad inuenienda principia, ex quibus, seu per quæ finis ille à nobis effici possit. Non est autem prætereundum id, quod in illo primo capite doctissimè consyderat Auerroes, dicit enim principia cognitionis non posse in arte sua demonstrari, sed uel esse per se nota, uel sumi vt declarata in alia aliqua disciplina, quod euenit in medicinæ principijs, nam partes subiecti sunt per se notę, idest per se cognosci possunt, sensu namque per humani corporis sectionem cognoscuntur, finem autem dari nemo ignorat, omnes enim sciunt humana corpora sana esse, & ægra; quid autem sit sanitas,

Artis medicę tres partes.

Principia cognitionis non possunt in arte sua demõstrari.

tas,& quid ęgritudo, videtur quidem omnibus notum esse cofusa quadam cognitione per nominalem quandam descriptionem, sed nō definitione perfecta, quæ ex causis constat,& quæ necessaria est pro tuenda, vel recuperanda me dicis auxilijs sanitate; hoc autem sumit medicus à philosopho naturali, qui dat ei & cognitionem quatuor elementorum, & primarum qualitatum,& temperierum, quæ in mistis prodeunt ex elementorum commistione; itaque & humorum naturas,& membrorum, eorumque officia sumit medicus à philosopho naturali, ideò in tota illa parte omnis redditio causæ, & omnis demonstratio per causam materialem, vel per finalem tradita sumitur ex naturali philosophia. Priorem igitur partem ad principia cognitionis attinentem tractauit Auerroes in tribus libris, primo, secundo, ac tertio, sed magno cum artificio, priùs enim cognitionē subiecti tradit in primo libro, deinde cognitionem finis in secundo, ac tertio, quam distinctionem neque à Galeno, neque ab Auicenna factam comperimus, etsi enim ambo ab hac tractatione auspicati sunt, attamen subiecti declarationem à declaratione finis non seiūxerunt, quod pulcherrimè facit Auerroes, in primo enim libro tractat anatomen totius humani corporis, & docet diligenter singulas ipsius partes sine vlla declaratione temperierū, vel officiorum, solum enim exponit ex quot partibus totū corpus & singulum membrū constet, sine ulla redditione causæ; corpus aūt,& partes eius sunt subiectū in quo medicus est effecturus sanitatē; tota hæc cognitio à sensibus sumitur per humani corporis sectionem,& pertinet ad cognitionem subiecti, ut ibi asserit Auerroes. In secundo libro tradit nobis Auerroes cognitionem finis, nempè sanitatis, ideo in procemio totius operis, dum facit diuisionē librorum, dicit eum appellari librum sanitatis,& in principio illius secundi libri ponit definitionem sanitatis dicens sanitatem esse bonam temperaturā in singulis partibus corporis humani, cum qua potest edere suas naturales operationes, & proprijs muneribus fungi; deinde in toto illo libro declarat bonam, & naturalem temperaturam tum corporis totius, tum singularum partium, & earum propria munera, & proprias operationes; naturalem autem cuiusque partis temperaturam dicit ubique esse illius partis sanitatem, confundit enim nomen sanitatis cum nomine temperaturæ naturalis, quæ proculdubio idem significant, si idem est definitio, ac definitum, sanitatis enim definitionem hanc esse dixerat, sanitas est bona temperatura, per quam omnes partes propria possunt officia exercere. Acturus autem in eo libro de singularum partium tēperaturis incipit in primo capite à quatuor elementis, quia temperatura nil aliud est, quàm forma complexionalis (ut ait Auerroes)

Quæ sumat medicus à natural. [Quæ sumat medicus à naturali.]

1. libro Auerr.

2. libro Auerr.

Sanitas idē est ac propria tēperatura.

A prodiens ex commistione quatuor elementorum, quare necessaria est cognitio elemētorum & qualitatū primarum ad temperaturam totius corporis, ac singularum partium cognoscendam, proinde ad cognitionem sanitatis; tractatio igitur de elementis est pars tractationis de sanitate, & pertinet ad notionem finis. Cum secundo libro coniungendus est tertius, qui est de ægritudine, nam is quoque pertinet ad notionem finis, ut Auerroes ipse in primo capite primi libri asserit, eadē enim est cognitio contrariorum, & qui nouit sanitatem, ægritudinem quoque cognoscat necesse est, ut benè Auerroes in primo capite illius tertij libri declarat, est enim ægritudo mala temperies lædens operationem ipsius membri, quæ definitio colligitur, ut Auerroes ibi ait, ex definitione sanitatis; unde manifestum est ęgritudinem in arte medica habere locum finis; est enim finis medici sanitas tuenda, uel recuperanda, quem sensum alijs uerbis eundem exprimimus, si dicamus finem esse ægritudinem uitandam, uel repellendam. In quarto libro agit Auerroes de signis sanitatis,& ægritudinis, hæc autem sunt accidentia consequentia bonam, & malam paetium temperiem, quæ diuersa ratione à medico, & à philosopho naturali consyderantur, philosophus enim naturalis quemadmodum sanitatem, & morbum, & ipsorum causas cognoscere uult tanquàm accidentia naturalia uiuentium corporum, ita etiam uult cognoscere alia accidentia posteriora, quę ex illis prioribus prodeunt, medicus uerò qui cognitionem accidentium naturalium pro fine nō habet, sed operationem, quæ non est nisi in rebus particularibus, ita his accidentibus utitur, ut ei ad operandum inseruiunt; operatio autem est in hoc, & illo homine sanitatem tueri, uel inducere, seu ægritudinem uitare, uel repellere; id autem præstare non potest, nisi in singulis hominibus sanitatem, & ægritudinem, & ægritudinis speciem internoscat; ijs igitur accidentibus utitur tanquàm signis sensilibus causas occultiores, nempè sanitatem, & morbum, indicantibus, accidentia enim tunc uocantur signa, quando causis suis notiora sunt, & per ea media ducimur in causarum cognitionem. Pars hæc de signis sub primam partem, quæ de principijs cognitionis dicitur, reduci potest, pertinet enim ad tractationem de sanitate, & morbo, & ad eorum in singulis hominibus cognitionem; quia postquàm uniuersè sanitatis,& ægritudinis naturam, causasque cognouimus, si uniuersalem morbum curare, & uniuersalem hominem sanare oporteret, nulla certè signorum cognitione opus esset, iam enim certa morbi natura proponeretur, cui contraria remedia inquirenda, & adhibenda essent; Præterea quum particularis morbus, & particularis homo sanandus proponatur, si statim

3. libro Auerr.

B

4 libro Auerr.

C

Quæ dicantur signa.

morbus,& morbi genus internoſceretur,& ipſe per ſe ſenſilis eſſet, ſimiliter ſuperuacanea eſſet tota hæc de ſignis tractatio; at quia ſanitas, & morbus in hoc, vel illo homine à medico non diſcernuntur ſenſu, ideo ſignis ſenſilibus opus eſt, quibus à ſanitate morbus, & morbi ſpecies dignoſcantur. Manifeſtum eſt igitur quòd ſi nullus alius eſſet medicæ artis ſcopus, quàm à notione finis inuenire principia, eaq; cognoſcere, de ſignis agere non oporteret, ſed quia ultimus, ac præcipuus ſcopus non eſt cognoſcere, ſed ex cognitione remediorum operari, neceſſaria fuit tractatio de ſignis propter artis medicæ vſum, & operationem, non propter inuentionem principiorum, ad hanc enim nihil confert. Quum autem ob dictam rationem debuerit medicus agere de ſignis ſanitatis, & morbi, nullus fuit conuenientior locus huius tractationis in arte medica, quàm ſtatim poſt ipſam tractationem de ſanitate, & morbo, quum ex ipſa ſanitatis, ac morbi natura ſigna hæc tanquàm effectus à cauſis ſuis deriuentur; ars enim vniuerſalia præcepta docens à cauſis ad afferẽdam ſignorum rationem progreditur inſtar philoſophiæ naturalis, ex qua hęc omnia ſumuntur; contra verò ars operans à ſignis ad cognoſcendam ſanitatem, & ęgritudinem progreditur in hoc, vel illo homine ſanando. Quatuor igitur priores libri totam partem ad principia cognitionis attinentem complectuntur, eamque ita perfectam, & omnibus numeris abſolutam, & optimo ordine diſpoſitam, vt nihil prorſus in ea deſyderari poſſe uideatur. Tribus autem poſterioribus libris altera pars continetur, in qua à propoſito fine ad cauſas conſeruantes, & reſtituentes ſanitatem aſcenditur, quarum inuentione abſoluitur ordo reſolutiuus; in his quoque ordinem ſeruat Auerroes conuenientiſſimum, nam primo loco loquitur in quinto libro de naturis, & viribus tum ciborum, tum medicamentorum, & priùs quidem uniuersè, deinde ſpeciatim, vt exempli gratia priùs loquitur de natura medicamentorum indurantium, & mollientium, & aperientium, & aliorum huiuſmodi, poſtea tranſit ad nominandas ſigillatim medicamentorum ſpecies, quibus hę facultates inſunt. Sed medici priorem partem appellandam cenſent de remedijs, poſteriorem verò de materia remediorum, ut aliàs notauimus; quam ſententiam nos quidem non reprehendimus, attamen ipſe Auerroes noſtra potiùs utitur appellatione, nam in eo quinto libro in calce capitis 30. & in principio 31. priorem partem uocat uniuerſalem tractationem de cibis, ac de medicamentis, poſteriorem uerò dicit eſſe ſpecialem; quaſi proceſſum illum à generibus ad ſpecies eſſe exiſtimauit, ut reuera eſt. Sic etiam Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri Poſteriorũ Analyticorum à definitione demonſtrationis progreditur ad quaſdam uniuerſales principiorum conditiones inueniendas, & declarandas; poſtea uerò in quarto capite declarat quænam ſint illæ propoſitiones, in quibus illæ omnes conditiones reperiuntur. Demum Auerroes in duabus poſtremis libris docet modum operandi per illa principia, uidelicet per cibos, & per medicamenta, in ſexto enim libro docet quomodo ſanitas conſeruetur, deinde in ſeptimo quomodo amiſſa recuperetur; itaque conuenientiſſimo ordine hanc de principijs medendi tractationem diſpoſuit, priùs enim in quinto libro eorum naturas ſimpliciter conſyderauit, deinde in ſexto, & ſeptimo de eiſdem locutus eſt cum relatione ad finem propoſitum, ad ſanitatẽ, & ægritudinem; propoſita nanque naturali temperie docet remedia, quibus conſeruetur, & propoſita qualibet intemperie, & ægritudine docet remedia, quibus expellatur. Alia quædam notatu digna de artificio Auerrois conſyderanda manẽt, quæ mox opportuniore loco expendemus, nunc ſatis ſit in ipſa Auerrois tractatione docuiſſe conditiones ordinis reſolutiui, quem in illo libro exactiſſimè ſeruauit Auerroes. Poſſumus autem apud eum quinque illas medicinæ partes inſpicere, φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ὑγιεινὴν, θεραπευτικὴν, quas medici ſemper in ore habent, tamen cur in has partes ars medica diuidatur, & cur eo ordine diſponendę ſint, neminem uideo cognouiſſe, niſi ſolum Auerroem, qui eas in ſuo libro ordinatiſſimè, ac diſtinctiſſimè tractauit, & ipſarum tũ neceſſitatem, tum conuenientem diſpoſitionem nõ aliunde ſumpſit, quàm ex ipſa ordinis reſolutiui natura, dũ arti medicæ tradendæ, ac diſponendæ is ordo applicatur; quod quum facilè ex ijs, quæ modò dicta ſunt, colligere quiſque poſſit, in eo declarando non morabimur.

Tractatio medici de ſignis ad quid pertineat.

5. libro Auerr.

6. libro Auerr.

7. libro Auerr.

Quinque partes artis medicæ.

Caput Decimumtertium, in quo oſtenditur quomodo Auicenna medicam artem tradiderit ordine reſolutiuo.

EVNDEM ordinem, licèt cum paruo diſcrimine, apud Auicennam quiſq; obſeruare poteſt; illud enim diſcrimen ipſam reſolutiui ordinis naturam nulla ex parte labefactat. Primus quidem Auicennæ liber in quatuor partes diuiſus eſt, quarum duę priores priorem artis medicę partem, quæ eſt de principijs cognitionis, complectitur, in ijs enim & ſubiecti, & finis, & ſignorum cognitio traditur; illæ igitur duæ quatuor prioribus Auerrois libris proportione reſpondent; duæ uerò poſteriores poſteriorem eius artis partem continent, quę eſt de auxilijs, in qua & de tuenda ſanitate, & de expellẽda ægritudine pręcepta traduntur, his igitur ſextus, ac ſeptimus libri Auerrois reſpondent; ſed tamen Auerroes tractationẽ de auxilijs priùs ſeparatim fecit in quinto,

Comparatio librorum Auicennæ cum libris Auerr.

quàm

quàm in sexto,& septimo de ualetudine tuenda,uel recuperanda loqueretur; Auicenna uerò cum his duabus partibus tractationem de auxilijs commiscuit. Et quoniam ibi Auicenna de auxilijs non egerat, nisi generaliter,& confusè,quemadmodum etiam Auerroes in prima parte quinti libri; ideo statim secundum librũ adiecit, in quo egit particulatim de omnibus simplicibus medicamẽtis, de quibus Auerroes in secunda parte illius quinti libri tractauit. Hic igitur Auicennæ ordo est absque dubio resolutiuus, quia est ab humani corporis,& sanitatis,& morbi præcognitione ad auxilia, & ipsorum usum,tanquàm à notione finis ad medicæ artis principia. Auicenna uerò quoniam in primo libro de anatome humani corporis, & de ægritudinibus,earumque curatione uniuersaliter,& confusè locutus erat, ideo in tertio, & quarto libris de his omnibus particulatim, ac distinctè disserere constituit, ut doctrinam confusam,& imperfectam, & ab usu aliquantò remotiorem perficeret, & medicæ operationi proximam redderet; in tertio quidem libro de singularum partiũ structura, proprijsque morbis, in quarto uerò de febribus, atque harum omnium curatione diligentissimè locutus est, in quibus libris notare possumus ipsum ab ordinis resolutiui conditionibus nunquàm recessisse, præmittit enim cuiusque membri anatomen; deinde eius temperiem naturalem, quæ sanitas ipsius dicitur, declarat; mox morbi naturam; tandem uerò auxilia,& curationem docet; quare in singulo morbo speciatim tractando procedit à notione finis, est enim finis ipse morbus expellendus,& transit ad principia, ad remedia,per quæ expellatur. Demum in quinto libro loquitur de medicamentorum compositione. Possumus igitur inter Auerroem, & Auicennam discrimen hoc notare, quòd Auerroes totam consyderationem anatomes humani corporis in uno, atque eodem primo libro absoluit, ut etiam totam de ægritudinibus tractationem in tertio libro fecit,totamque de sanitate, ac naturali temperie in secundo; Auicenna uerò in prima,& secunda primi libri partibus perfectam horum tractationem non expleuit, sed eam confusam,& uniuersalem reliquit, postea uerò in tertio,& quarto libris accuratè,& singillatim omnia explicauit. Huius autem discriminis rationem eam esse puto, quòd Auicenna fusiùs, ac prolixiùs, Auerroes uerò breuiùs, ac strictiùs,& ueluti per compendium medicam artem tradere constituit; quoniam enim prolixè,& summa cum diligentia scribere artem illam noluit Auicenna, ideo satis habuit in primo libro totam artem confusè nobis ante oculos ponere,& totius artis uniuersalem habitum in mente nostra generare,ne singulorum exquisita,& particulari declaratione, proinde nimia sermonis prolixitate nos tedio, ac fasti-

Discrimen inter Auerroë, & Auicennã.

A dio afficeret antequàm ad optatum, & expectatum finem nos perduceret, nempe ad auxiliorum cognitionem,quæ tota ultimo loco tradenda erat, quod quidem Auerroes propter breuitatem ueteri minimè debuit; hâc igitur ob causam Auicenna particularem,& distinctam omnium tractationem ad tertium, & quartum librum remittere uoluit,ob artis perfectionem, & complementum. Propterea dicere possumus in totius artis traditione Auerroem semel usum esse ordine resolutiuo, Auicennam uerò pluries,semel quidem in primo libro,cum quo etiam secundus coniungatur; sæpius autem in tertio,& quarto,nimirum toties,quot sunt morbi, quorum curationem docet. Præterea uidebatur in tractatione Auicennę quintum librũ secundo statim adiungendum esse, ut sermonẽ de simplicibus medicamentis statim de ipsorũ compositione tractatio sequeretur,tamen facilioris doctrinæ gratia Auicenna ad eum postremum locum librum illum reiecit,quum ea medicamentorum compositio non uideatur benè intelligi potuisse, nisi priùs singularum partiũ temperies distinctè cognitæ fuissent; possumus autem tum hac in re, tum in alijs, quæ de dispositione Auicennę diximus, illud inspicere, quod supra,quum de ordine generaliter loquebamur, annotauimus, sæpe in disciplinis euenire ut propter nostram faciliorem cognitionem uarietur aliqua ex parte is ordo, quem ipsa rerum tractandarum natura postulabat; per hanc tamen uariationem non stat quin scientiæ omnes ordine compositiuo scriptæ dicantur,artes uerò omnes resolutiuo; nam & in artis medicę traditione nullum alium ordinem ab Auicenna seruatum fuisse ostendimus, quàm resolutiuum. Ex his manifestus factus est omnium medicorum error in declarando ordine ab Auicenna seruato,quoniam enim ab elemẽtis auspicatur,& ab his transit ad humores,dein de ad alias corporis partes natura posteriores, proinde à simplicibus ad composita, putant omnes ordinem ab eo seruari compositiuum; scilicet nullum est aliud ibi Auicennę consiliũ, quàm scientiam scribere naturalem, & nobis cognitionem fabricę humani corporis tradere; nam si hic solus ipsius scopus fuisset,utique ab elementis inchoando usus esset ordine compositiuo, eiusmodi tamen tractatio nõ ampliùs artis medicæ pars fuisset,sed scientię naturalis. Quum autem is non fuerit Auicennę scopus in ea parte,sed scopus fuerit à cognitione humani corporis,& partium eius,& sanitatis,& morborum omnium progredi ad inueniendà remedia,per quæ à medico operante sanitas præsens conseruari,& amissa recuperari queat; ideo tractatio de elementis,& de humoribus,& de partibus,& de temperiebus partium humani corporis est tractatio de subiecto, & de fine artis medicæ,quorum cognitio ad auxiliorum inuentionem,

Error omniũ medicorum in iudicando de ordine Auicennæ.

tionem, & ad operationem, quemadmodum diximus, necessaria est; est igitur ordo resolutiuus, quia est à notione finis ad principiorum inuentionem. Certè huiusce rei ueritas clarissima est, & miror quòd medici omnes ex sola resolutiui ordinis consyderatione eam non inspiciant; hunc enim ordinem esse à notione finis, & ad principia procedere ipsi non inficiantur, at quum principii nomen respectum notet ad aliquid, principium enim est alicuius principium, cuiusnā rei principia sunt illa, ad quæ inuenienda progredimur ordine resolutiuo? nonne principia finis propositi, idest per quæ illum producere possimus? ergò à sanitate ad principia sanitatis progredimur, quando ab eius notione ad inuestigāda remedia transimus; causę nanque, & principia, per quę medicus efficit sanitatem, sunt ipsa remedia, non quatuor elementa; nam illa principia ab arte docēte inueniuntur ordine resolutiuo, à quibus incipit operatio ordine compositiuo, ut ait Aristoteles in contextu 23. septimi metaphysicorum à nobis sępe memorato; medicus autem per remedia operatur, non per elementa ut humanum corpus constituentia; elementorum igitur consyderatio non est tractatio de principijs respectu finis ipsius artis medicæ, sed potiùs est pars tractationis de ipso fine, quia sanitas cognosci nō potest sine cognitione naturalis temperiei, imo hæc est sanitas ipsa, neque naturalis temperies sine cognitione primarum qualitatum, & elementorum. Sed dubitare quispiam posset an uerum sit illud, quod modò dicebamus, medicum operantem à remediis exordium sumere, uidetur enim incipere à consyderatione signorum, & ab his ad naturam morbi cognoscendam procedere, deinde ultimo loco remedia adhibere. Dubium hoc facilè tolletur, si in arte medica operationem à cognitione dignoscamus, nec unam cum altera cōfundamus; est igitur sciendum talem esse medicæ artis naturam, ut quum operationem pro fine habeat, duas cognitiones operationi pręcedere necesse sit, unam uniuersalem, quę in arte docente traditur, & de qua nos sępe locuti sumus, alteram particularem, quę statim cuiusque morbi curationem pręcedit; quū enim ad aliquem ægrum curandum medicus primùm accersitur, necesse est ut antequàm efficere aliquid aggrediatur, morbi propositi naturam, genusque cognoscat, quo modo enim curare sciet, si non cognoscat? morbi igitur naturam inquirit tum per causas precedentes, tum per signa consequentia utens methodo resolutiua; inuenta morbi natura, in qua tamen cognoscenda sępe decipitur, seu potiùs nos medicorum errore decipimur, iterum utitur methodo resolutiua à morbo ad remedia, quę ipsum expellere apta sint, progrediens, quem quidē processum medici indicationem nominare solent: hactenus medicus nihil efficit, nihil operatur, sed in sola cognitione adipiscenda uersatus est, ut sequenti operationi, quæ finis ultimus est, debitam, & necessariam cognitionem pręmittat; adhibitio igitur remediorum est quidem finis respectu pręcedentis cognitionis, sed est tamen principium medicæ effectionis, à quo ad sanitatē progressio est ordo cōpositiuus artis operantis, medicus enim per remediorum admotionē efficit sanitatem; unde patet in arte medica cōtrarium semper esse ordinem operationis ordini cognitionis, ubi enim cognitio desinit, inde incipit operatio, siue uniuersalem, siue particularē cognitionem spectemus, utraque enim in remediis desinit, à quibus initium operationis sumitur. Debemus autem ex iis, quæ dicta sunt, distinctionem hāc colligere, ac memorię mandare, quę omne dubium soluit, & aliorum errorem declarat, duo principiorum genera in medicina consyderantur, elementa quidem sunt principia respectu humani corporis, remedia uerò sunt principia respectu sanitatis, quę est medicinę finis, ab his igitur ratio sumitur ordinis resolutiui, qui dicitur esse ad principia respectu finis, non respectu subiecti, illa enim sunt principia operationis, quemadmodum diximus, quod etiam Galenus significauit in libro suo de arte Medicinali, ubi de causis salubribus, & insalubribus sermonem faciens remedia ipsa causas salubres, idest sanitatis causas appellat; de elementis autem nihil dicit, quia horum consyderatio in medicina non est penitùs necessaria, quum possint supponi ut declarata à philosopho naturali, & continentur in tractatione de principiis cognitionis medicę artis, ut antè declarauimus.

Margin notes: Tractatio de elementis in arte medica ad quid pertineat. — Dubiū. — Solutio — Duæ cognitiones præcedunt operationem medici. — Indicatio. — Duo principiorū genera in arte medica cōsyderantur. — Lib. de artis medicæ cōstitutione.

Caput Decimumquartum, in quo ostenditur Galenum in artis medicæ traditione alium ordinem non seruasse, quàm resolutiuum.

QVOD uerò ad Galenum attinet, si uera sunt ea, quę de Auerroe, & de Auicenna diximus, satis facile nobis erit ostendere eūdem ordinem non modò in libro de artis medicę cōstitutione, sed in arte quoque medicinali à Galeno fuisset seruatum. Priùs quidem, ut à notioribus ad ignotiora progrediamur, consyderādus est ordo ab eo traditus in libro de artis medicę constitutione, quem certum est esse resolutiuum, in primo enim & ultimo, & penultimo capitibus eius libri dicit medicinam esse ex numero artium effectricium, earumque omnium cōstitutionem esse à notione finis, quam dicit priscorum philosophorum sententiam fuisse. Quum igitur ibi Galenus profiteatur se ordinem seruare resolutiuum, uideamus qualisnam ille ordo sit, quo medicam artem constituit, atque disponit; & à quibus-

quibusnam incipiat,& in quibus desinat; incl- A pit ab humani corporis consyderatione, omniumque eius partium declaratione, & inquir omnes corporis nostri partes ante omnia cognoscendas esse,necnon singularum naturas,& operationes,& magnitudines,& situs; hoc igitur vult esse exordium a notione finis, quum enim in hac tractatione versetur vsque ad caput vndecimum, in eo capite Epilogum facit omnium, quæ dixerat, vnde colligit finem medicinæ esse sanitatem tuendam, vel recuperandam,& subiungit ad sanitatem tuendam, eiusque labes curandas necesse esse omnes corporis partes,earumq; naturas, & officia cognoscere,idque esse exordium a notione finis; in capite autem Decimo præcedente declarauerat ex illis,quæ ante dixerat,quæ nam sit bona corporis constitutio,quæ sanitas dicitur, & quę mala, quæ dicitur ægritudo,seu insalubritas; prius autem in capite octauo locutus erat de elemetis; in principio igitur artis medicæ asserit Galenus B de elementis agendum esse, nec propterea putat talem ordinem esse compositiuum, sed resolutiuum a notione finis, quia tractationem de elementis vult esse partem tractationis de sanitate, quę consistit in bona primarum qualitatum commistione, & temperie. In capite autem duodecimo uolens Galenus a sanitate iam declarata progredi ad inuentionem principiorum, per quæ sanitas conseruetur, & amissa recuperetur,dicit in principio illius capitis quòd curãdi ratio a sanorum, & ægrorum corporum affectione auspicatur,& transit ad inuestiganda remedia singulis morbis contraria, quæ sunt principia operationis.Has igitur duas partes in illa artis medicæ dispositione conspicimus, unam; in qua de principijs cognitionis agitur, nempè de cognitione subiecti,& finis,alteram, in qua fit trãsitus ad principia rei, ad remedia, quæ sunt causæ sanitatis, hic reneta est ordo resolutiuus. In eo quoque libro,quem scri- C psit Galenus de ordine librorum suorum, eandem sentẽtiam protulit, inquit enim ante alios esse legendos Anatomicos libros; idem significauit in libro illo,qui inscribitur,Quòd optimus medicus cognitione philosophiæ præditus esse debeat. Hæc quum ita sese habeant, negare non possumus artem quoq, medicinalem eodem resolutiuo ordine esse dispositam, in eo nanque toto libro de salubribus, & insalubribus agitur, primùm quidem de corporibus, deinde de signis,demum de causis; atqui salubritas, & insalubritas corporum est artis medicæ finis,causæ uerò salubres remedia ipsa sunt, quæ sanitatis principia esse diximus, in quibus desinit ordo resolutiuus; hic itaque est ille ipse ordo, quem diximus Auerroem in suo libro seruasse,primo enim loco de humano corpore, ac de ipsius salubritate,atque insalubritate disseruit, vltimo loco de remedijs, proinde de

Gal. ars medicinalis.

causis sanitatis tuendæ, & recuperandę, medio autem loco de signis tum sanitatis,tum morbi; cur igitur apud Galenum hic ordo non est resolutiuus, si ille idem & apud Auerroem, & apud Galenum ipsum in libro de artis medicæ constitutione est ordo resolutiuus? ductus certè fuit Galenus ad hunc ordinem seruandum, ab ipsa artis natura, quę alio ordine se tradi nõ patitur,tamen insciens,ut videtur; quum enim proposuisset tradendam artem medicinalem ordine definitiuo,quem a resolutiuo diuersum esse dixerat, tamen ab ipsa rei natura coactus incidit in ordinem resolutiuum; vnde patet error multorum,qui putant ordinem illius libri reduci ad compositiuum, quantum enim hi à ueritate absint, satis ex iis, quæ hactenus diximus, manifestum est; sed Galeno quoque aduersari uidentur, qui definitiuum ordinem ab alijs duobus distinxit, quare si putauit eum librum a se traditum esse ordine definitiuo, non potuit existimare eundem ordinem esse compositiuum. Ipsum autem Galenum, si eum librum scripsit,quomodo defendere,aut excusare possimus equidem non uideo,eum enim ordinem seruat,quem in libro de artis medicæ cõstitutione seruandum esse dixit in artibus omnibus,qui est ordo resolutiuus,ipse tamẽ alium ordinem esse putat, quem uocat definitiuum. Sed neque reprehensione uacat ipsa per se Galeni definitio, cuius inuentor licèt non ipse, sed Herophilus fuerit, vt alio in loco Galenus confitetur,attamen definitione uitiosa uti non debuit, prę sertim dum eam ut fundamentum totius medicæ artis construendæ proponit. Mihi quidem leuis, & parui momenti esse videtur hanc definitionem obiectio illa, quòd medicinam inter scientias collocet, quum non scientia sit, sed ars; ad hanc enim satis ipse Galenus respondere uidetur, dum ait se nomen scientiæ non propriè, sed lato uocabulo accipere pro quacunque cognitione, haud enim falsò dicitur medicinam cognitionem quandam esse. Sed illud in ea definitione vitium magnum inest, quòd rei definitæ naturã, & essentiam non exprimit, ars enim omnis in cognitione quidem alicuius rei versatur, sed tamen ipsius natura non in cognitione, sed in operatione, ad quam cognitio tota dirigitur, consistit, de ipsa tamen operatione in ea definitione nihil dicitur; propterea longè melior est definitio tradita ab Auicenna,qui dicit quidem medicinam esse cognitionem humani corporis prout sanitati, uel morbo subijcitur,quę verba ad artis cognitionem pertinent, sed statim præcipuam definitionis partem subiungit, id est causam finalem, cuius gratia cognitio quæritur, dum dicit, vt sanitas præsens conseruetur,& amissa recuperetur, quibus postremis uerbis anima (ut ita dicam) medicinę continetur, & sine illis natura ipsius non exprimitur; patet

Reprehensio definitionis medicinæ a Galeno traditę.

Definitio Auicennæ melior.

patet autem definitionem traditam a Galeno esse priorem partem definitionis Anicennæ dimissa parte posteriore, quę præcipua est, & omitti non debuit; nec satis est si quis dicat eã subintelligi, præcipua enim definitionis pars expressè proferenda est, non tantùm subaudienda; Et multo meliùs faceret qui dimissa parte priore solam posteriorem sumeret dicens medicinam esse artem conseruandi sanitatem sanis corporibus, & eandem ægrotantibus restituendi. Idcirco optima est definitio tradita ab Auerroe in primo capite primi Libri, Medicina est ars operatrix exiens a principijs veris, in qua quæritur conseruatio sanitatis corporis humani, & remotio suæ ægritudinis. Definitio autem Galeni, si benè consyderetur, ad philosophum naturalem potiùs, quàm ad medicum pertinet, philosophus enim naturalis res omnes naturales cognoscere vult, earumque accidentia omnia, etiam sanitatem, & morbum, & horum signa, & causas, ut ante dicebamus, ideo Aristoteles libellum scripsit de sanitate, & morbo, cuius paruum fragmentum tantummodò habemus, reliqua desyderantur, quem librum non debemus medicum appellare, sed naturalem, quia cognitio cuiuscunque rei naturalis, quæcunque illa sit, ad naturalem philosophum pertinet, dum nulla nostra operatio cognitionẽ illam consecutura est; sed cognitio alicuius rei naturalis, quæ ad aliquam nostram operationẽ dirigatur, non ampliùs ad naturalem philosophiam, sed ad artem aliquam pertinet; cuiusmodi discrimen inter scientiam naturalem, & artem medicam in cognitione sanitatis & morbi declarat doctè Auerroes in primo capite primi libri de arte medica; hanc autem differentiam facilè inspiceremus in definitionibus sciẽtiæ naturalis, & cuiusque artis, nam in definitione artis exprimitur operatio, in definitione autem scientiæ naturalis sola cognitio ponitur; ideo si quis acciperet illam naturalis scientiæ partem, quam scripsit Aristoteles de sanitate, & morbo, & eius definitionem assignate vellet, nulla certè alia definitio afferenda esset, quàm illa, quæ a Galeno medicinæ tribuitur, quia illa scientiæ naturalis est scientia salubrium, & insalubrium, & neutrorum, tum corporum, tũ signorum, tum causarum; quare non rectè aptatur medicinæ hæc definitio, sed omnino oportuit vel operationem, vel saltem nomen artis in ea exprimere, siquidem artis nominatione operatio significatur, est enim ars habitus recta cum ratione effectiuus. Vna remanet Galeni excusatio, quæ quantum roboris habeat alij consyderent, dicere possumus Galenum consultò, & data opera artem operantem omisisse, quum enim sibi proposuisset compendiariam tractationem facere artis medicinalis, solam artem docentem voluit ea definitione complecti dimissa breuitatis gratia arte operante, quum clarum, atque compertum omnibus sit finem illius artis esse sanitatem seruare, vel recuperare, eruditis saltem, quibus potissimùm illud compendium scribitur. Hanc fuisse Galeni sententiam ipse videtur in eo capite significare, quum enim distinxisset salubre, & insalubre in corpora, & signa, & causas, subiungit nomine salubris, & insalubris causas præcipuè significari, deinde verò corpora, & signa, quod quidem dictum de arte tantùm docente verũ est, cuius scopus, ac finis est per resolutionem inuenire causas seruantes, & recuperantes sanitatem, finis enim semper dicitur principem locum obtinere; at de tota arte falsum esset, quãdoquidem præcipua est corporum salubritas, quæ est vltimus medicinæ finis, & cuius gratia salubrium, & insalubrium causarum cognitio quæritur; quod quidem Galenus in eodem capite confitetur, dicit enim in operatione primum locum corporibus tribui, quorum seruanda, uel recuperanda sanitas est; in cognitione autem primus locus tribuitur causis, hæ nanque sunt totius medicę doctrinæ scopus, & finis.

Definitio Auerrois optima — *Galeni defensio.*

Caput XV. in quo ex iis, quæ dicta sunt, ordinum numerus colligitur, & Aristotelis, atque Platonis authoritate comprobatur.

Hæc in arte medica, & eius partibus diligentissimè consyderare volumus; vt in ea naturam resolutiui ordinis plenè declararemus; quæ autem de hac arte diximus, alijs omnibus artibus aptanda sunt; quanuis enim in aliis exquisitam illã partium distinctionem non inspiciamus, tamẽ satis est si in iis duas illas partes consyderemus vnam priorem, in qua de principiis cognitionis agitur, idest de fine, eiusque notione, nec non etiam de subiecto, si opus fuerit; alteram verò de principiis rei, nempe de illis, a quibus operationem auspicando possimus finem illũ consequi, uel producere. Manifestum igitur est nullum dari alium ordinem, quo aliqua disciplina tradi possit, quam compositiuum, & resolutiuum, vt ex duplici disciplinarum natura demonstrauimus, in contemplatiuis enim, quę solam cognitionem pro fine habent, necesse est ordinem seruare compositiuum; in aliis autem omnibus, quoniam cognitionem ad finem aliquem a nobis producendum dirigunt, necessarium omnino est a notione finis ad principia progredi, qui est ordo resolutiuus; itaque si tertium disciplinarum genus præter ea duo non datur, sequitur non dari præter duos illos aliũ ordinem, quo aliqua disciplina scribi, uel tradi possit. Sententiam hanc Aristoteles secutus est, qui nullum unquàm alium ordinem fer nasse comperitur, quàm compositiuum, & resolutiuum; & nullius mentionem usquàm fecit, nisi horum duorum, nam in procemio primi

Aristo.

mi libri Physicorum, & primi Meteorologicorum significat ordinem scientiæ naturalis compositiuum in contextu autem 23. septimi Metaphysicorum, & sexto libro de moribus capite quinto, necnon capite octauo septimi libri loquitur de ordine resolutiuo, qui artibus, & morali disciplinę conueniens est; de ordine autē definitiuo, vel de aliquo alio ne verbum quidē fecit vnquàm Aristoteles. Sed apertissimè sententiam suam profert in quarto capite primi libri de moribus, & significat eiusdem sententię

Plato fuisse Platonem, inquit enim (ne lateat autem nos differre eos sermones, qui a principiis sunt, & eos, qui ad principia, rectè nanque etiam Plato de hac re dubitabat, & quærebat utrum a principijs, an ad principia uia tenenda sit, quēadmodum in stadio ab Athlothetis ad metam, an è contrario) duos igitur Plato, & Aristoteles ordines posuerunt, compositiuum, quem vocarunt à principijs, & resolutiuum, quem ad principia tendere dixerunt; quòd si alium præter B hos duos ordinem dari existimassent, non rectè dubitassent, neque recta ipsorum quęstio fuisset, quia peccassent ob insufficientem ordinum enumerationem. Res quoque ipsa declarat alium pręter hos non dari doctrinę ordinem, vbi enim multa ordinatè tractanda sunt, quorum alia sunt aliorum principia, nullus alius videtur conueniens ordo seruari posse, quàm uel a principijs ad vltima. vel ab vltimis ad principia; quod etiam illa Aristotelis comparatio significare videtur, in stadio enim si quis velit totum spatium ordinatè pertransire, nō potest nisi vel a muneratijs ordiendo progredi ad metam, vel contra à meta ad muneratios. Aduer-

Dubiū tendum autem ne repugnantiam in dictis Aristotelis esse suspicemur, qui en in loco ordinem resolutiuum dicit esse ad principia, sed in quinto capite sexti libri, & in octauo septimi cōtrarium asserere videtur dicens in actionibus finem esse principium, sicut in mathematicis C suppositiones; ergo ordo resolutiuus, quum a fine exordiatur, à principiis est, si finis est prin-

Solutio cipium. At non sibi aduersatur Aristoteles, quando enim ordinem resolutiuum ad principia esse dicit, principia rei significat, a quibus sumitur postea operationis initium; quando autem finem dicit esse principium, cognitionis principium intelligit, quia a notione finis ad principia rei inuenienda, & cognoscenda progredimur. Quòd si etiam finem diceremus esse principium rei, nil sequeretur absurdi, causæ nanque sibi inuicem causæ sunt, satis est si dicamus Aristotelem, quando ordinem resolutiuum inquit esse ad principia, principiorum nomine non intelligere causam finalem, sed materialem, uel effectricem, nam a notione finis ad talem causam inueniendam procedimus.

Aliquorum sētentia ordine resolutiuo. Ex his colligimus posse in hoc sensu admitti nonnullorum sententiam, A qui dicunt dari ordinem resolutiuum a priori, quandoquidem finis, quatenus est causa, est secundùm naturam prior iis, quæ ipsius gratia sunt, ordo igitur resolutiuus, quatenus à fine exordium sumit, potest dici à priori; in hoc tamen sensu non rectè illi loquuntur, dum dicūt dari aliquem ordinem resolutiuum, qui est à priori, quum potiùs dicendum sit omnem ordinem resolutiuum hoc modo esse à priori; verùm hi, qui dogma hoc excogitarunt, quum in alio sensu à priori esse hunc ordinem intellexerint, & aliud causæ genus, quàm finem, respexerint, in magnum, & grauissimum errorem lapsi sunt, quid enim sit ordo resolutiuus se prorsus nescire declararunt; horum autem, & aliorum plurium errores diligentiùs consyderare, & expendere operę pretium non est; satis est ipsam rei veritatem diligētissimè declarasse; ea enim cognita poterit per se quisque paruo negotio aliorum errores deprehendere. de ordine resolutiuo a priori

Caput XVI. in quo definitio ordinis compositiui ex dictis colligitur.

Vtriusque ordinis natura, quæ a diuersis disciplinarum conditionibus emanat, satis per ea, quæ diximus, declarata esse uidetur, ut facile sit ipsorum definitiones colligere, & priùs quidem ordinis compositiui, quem dicimus esse logicum instrumentum, quo cuiusque contemplatricis scientiæ partes ita disponimus, vt à primis rei principijs exordiendo, & ad secunda transeundo tandem ad proxima perueniamus, vt quantum in en genere fieri possit optimè, & facillimè rerum tractandarum scientiam adipiscamur. Est quidem omnis ordinis communis conditio facere vt facillimè, & optimè discamus, sed ad scientiam tanquàm ad vltimum finem dirigi proprium est ordinis compositiui, qui ab ipsa contemplatiuarum scientiarum natura deriuatur. Porrò hic processus à primis principijs ad secunda, & ab his ad tertia nullam significat ratiocinationem, sed solam ordinatam tractationem omnium causarum rei, qui necessariò est processus à magis uniuersalibus ad minus uniuersalia, etenim agere de aliqua re in scientia contemplatiua est agere de eius principijs, & agere de principijs rei est de illa re agere, cuius sunt principia; vt in scientia naturali agere de corporibus naturalibus est agere de principijs, & de affectionibus corporum naturalium, quemadmodum etiam agere de principijs, vel de affectionibus corporum naturaliū est de ipsis corporibus naturalibus agere; principia verò alia remotiora sunt, alia propinquiora, ut animalium principium remotissimum est materia prima, elementa verò principium propinquius, ac veluti secunda materia, demū partes instrumentales sunt materia proxima, de his Definitio ordinis cōpositiui. de principijs rei agere, est de ipsa re agere, & è conuerso. Nota ordinē totius sciētiæ naturalis, quo modo & cō-

positiuus fit, & à cōmunioribus.

his ergo principijs ordinatè tractare est procedere à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, idest à genere ad species, nam prima materia est quidem materia hominis, & equi, non tamen quatenus est homo, & quatenus est equus, sed quatenus naturalia corpora sunt, ideo eam materiam consyderare est uersari in subiecto corpore naturali amplissime accepto, à quo & homo, & equus, & alia corpora naturalia tanquàm species a genere continentur; deinde consyderatio elementorum prout sunt secunda materia, est tractatio de corpore misto, cuius principia sunt; & ita deinceps donec ad principia proxima peruenerimus, quorum consyderatio est animalis consyderatio quatenus est animal, vel hominis quatenus est homo, & sic de alijs; hic igitur idem processus, dum subiectum ipsum respicimus, est a magis vniuersali ad minùs vniuersale, & à genere ad species, à corpore naturali ad mistum à misto ad viuens, à viuente ad animal, ab animali ad hominem, & hunc significauit Aristoteles in quarto contextu primi libri Physicorum; dū autem principia subiecti spectamus, est a primis, ac remotissimis ad minùs remota, & secunda, deinde ad tertia donec ad vltima, & propria, quę cuiusque speciei propria sunt, perueniamus; in qua dispositione consistit ordo compositiuus, qui est a simplicibus ad composita, ut a materia prima, quæ simplex est, ad materiam secūdam, quæ constat ex prima; & à prima forma, quæ simplex est, ad secundam, quæ est modo quodā composita, ut ait Auerroes in primo commentario primi libri Physicorum; hanc ordinatam causarum tractationem secundùm ordinem cō positiuum significauit Aristoteles in ipso initio primi Physicorum, dum dixit à primis principijs auspicandum esse, quia ex eorum cognitione omnium aliorum cognitio pendet, hoc enim dicere est ordinem constituere a causis remotis ad proximas, qui est ordo compositiuus; sunt etiam qui putent Aristotelem clarius hunc ordinem in causarum cōsyderatione ibidem significasse, quando dixit (tunc arbitramur cognoscere unumquodque, quando prima principia, & primas causas nouerimus, & vsque ad elementa) quasi principiorum nomine prima principia intellexerit, nomine autem causarum secunda principia, & nomine elementorum principia proxima; siue per principia, & causas intellexerit prima principia, per elementa verò vltima, & proxima; qua in re Auerroes, & alij complures decepti sunt, ea enim nō est mens Aristotelis, qui in toto illo contextu tribus illis vocabulis eandem rem intelligit, nempè prima, ac remotissima principia, quæ & primæ causæ, & maximè propriè etiam elementa appellantur. Hoc demonstrare in pręsentia intempestinum esset; aliàs rem hanc diligentissimè declarauimus, dum locum illum publicè interpretaremur, & ostendimus nullum in eo cōtextu verbum ab Aristotele proferri, quod proximas causas significet; sed primas tantùm, ac remotissimas expressit; secundæ, ac tertiæ non exprimuntur, sed tamen subintelliguntur; dum enim dicit esse primo loco agendum de primis principijs, quæ elementa uocantur, significat ab his postea ad secunda, ac tertia esse transeundum. Ad declarandam igitur ordinis compositiui naturam hæc, quæ hactenus dicta sunt, sufficiant.

Declaratio 4. contex. pri. lib. Phy.

De Claratio 1. contex. pri. lib. Phy.

Caput XVII. in quo definitio colligitur ordinis resolutiui.

Definitio ordinis resolutiui.

ORdo autem resolutiuus est instrumentum logicum disponens, quo à notione finis, qui ab homine liberè operante produci, & generari queat, progredimur ad inuenienda, & cognoscenda principia, ex quibus operationem postea inchoantes pro ducere, & generare finem illum possimus. Est quidem omnium ordinum communis conditio vt ad cognoscendum aliquid conferat, sed ad cognitionem conducere, quæ postea in operationem tanquàm vltimum finem dirigatur, proprium est ordinis resolutiui, quandoquidē ex operatricibus disciplinis hic ordo exoritur, & ex earum conditione natura huius ordinis deriuatur. In hoc quoque ordine ab vniuersalibus ad particularia proceditur, alia tamen ratione, quàm in ordine compositiuo; semper enim quando de aliqua re agendum est & ratione communi, & ratione propria, ratio communis rationi propriæ anteponenda est, vniuersale nanque est nobis notius, & cognitu facilius, quàm particularia; ideo quando per ordinem resolutiuum fit progressus a fine noto ad inuenienda principia ignota, priùs uniuersali cognitione principia inueniuntur, & communes quædam ipsorum conditiones in lucē prodeunt, deinde particularem, atque distinctam eorum cognitionem acquirimus, vt in tradenda arte ędificatoria ex pręnotione domus priùs quædam communes materiei conditiones inueniuntur, uelnti quòd dura esse debet, quę resistat æstui, & imbri; postea particularem eius notitiam indagantes inuenimus talem materiā esse lateres; ita medicus priùs docet curationem febris moliendam esse per remedia frigida, & humida, postea ad particularia descendens declarat quænam sint ea frigida, & humida, quibus vti debeamus. Sic Aristoteles in libris de moribus postquàm docuit fœlicitatem esse actionem ex virtute, ad tractationem de virtute se contulit, & priùs egit de virtute generaliter, postea de virtutibus singulis. Ita in posterioribus Analyticis ex definitione scientiæ, ac demonstrationis priùs docuit quasdam uniuersales principiorum conditiones in capi-

quomodo resolutiuus fit ab vniuersalioribus.

te

te secundo primi libri, deinde in capite quarto ad alias magis particulares descẽdit; & priùs docuit in primo libro principia esse causas, postea in secundo libro distinxit genera causarũ, & ostendit quomodo singulum in demonstratione medium accipi possit. Priùs itaque a notione finis communem quandam, & confusam concipimus principiorum notionem, postea distinctiùs, & particulariùs ipsorum principiorum notitiam adipiscimur.

Caput XVIII. in quo dubium quoddam soluitur de ordine resolutiuo.

CAETERVM non leue dubium oritur ex iis, quæ de ordine resolutiuo dicta sunt, cuius etiam antea, quum de ordine in vniuersum loqueremur, meminimus; Dubiũ. ibi nanque ordinem a methodo seiungentes diximus in ordine nullam fieri illationem alicuius ex aliquo, sed methodi id proprium esse, hoc tamen falsum esse videtur, quia in ordine resolutiuo fit ex necessitate illatio, & ratiocinatio, ex fine enim præcognito colliguntur ea; quæ ad finem conferunt, vt in primo libro posteriorum Aristoteles ex definitione demonstrationis colligit per syllogismum qualia debeant esse demonstrationis principia; sic medicus ex definitione sanitatis colligit quibus remediis eius conseruatio, uel recuperatio molienda sit. Solutio prior. Ad hoc respondere possumus differẽtiam inter ordinem, & methodum non in eo esse constitutam vt methodus sit semper ratiocinatio, ordo verò nunquàm; sed in hoc quòd methodus necessariò, & essentialiter ratiocinatur, & illationem facit, hæc enim est methodi natura; ordo autem non semper, neque necessariò; non tamen ita, ut ei repugnet, satis est igitur si non omnis ordo sit cum illatione, compositiuus enim nullam illationem facit, quòd si resolutiuus ex notione finis aliquid colligit, id prouenit ex propria natura ordinis resolutiui, uõ ex natura ordinis, quemadmodũ esse risibile competit homini ex propria hominis natura, non ex natura animalis, quæ in eo inest; animali tamen generi risibilitas non repugnat, proinde neque omne animal est risibile, neq; etiam Solutio posterior. nullum. Aliam tamen possumus afferre responsionẽ, quam ego magis probo, multa sunt, quæ pro diuersis consyderationibus diuersas naturas præseferunt, ut homo, quatenus est homo, sub genere substãtię collocatur; idẽ quatenus est albus est in genere qualitatis; at quatenus est pater est in numero eorũ, quæ dicũtur ad aliquid; quod quidem euenit propterea quòd substãtia alias categorias coniunctas habet. Sic dicimus Ordo resolutiuus habet illationẽ quatenus est de ordine resolutiuo, methodum enim necessariò habet coniunctam, & alia ratione dicitur ordo, alia ratione methodus; facit quidem illationem quatenus est methodus, cuius est proprium ratiocinari, at quatenus est ordo qua me thodus. in eo aliud facit; quàm dispositionem; quòd enim priùs de fine agatur, postea de iis, quæ ad finem ducunt, id ei competit quatenus est ordo resolutiuus, quòd verò ex fine colligantur illa, quæ ad finem conferunt, competit ei ratione methodi, quæ cum eo est coniuncta, quæ qualisnam methodus appellanda sit, postea in tractatione de methodis consyderabimus. Hanc autem differentiam animaduertere possumus in libro Auerrois, qui dicitur colliget, ab eo doctissimè declaratam, dum separatim & ordine resolutino, & methodo illa vtitur, quæ cum eo connexa esse solet; nam a notione finis ad remedia ascendens voluit priùs in quinto libro de ipsis remediis secundũ se tractationem facere, & de ciborum, ac medicamentorum natura differere sine ulla illatione ex fine; dum igitur librum illum cum præcedentibus comparamus, dicimus Auerroẽ priùs de fine locutum esse, postea de principiis absq; vlla illatione horum ex illo, quod quidem est ordine uti absque aliqua methodo; in duobus autem sequentibus, ac postremis libris vsum methodi adhibet; quemlibet enim morbum expellendum, uel sanitatem conseruandã proponens colligit quænam remedia adhibenda sint; priùs igitur Auerr. ordinem seruat, dũ prius de fine agit, postea de medicamentis; deinde verò methodum, quando hæc ex illo colligit, quare nullum est logicum artificium, quod in libro illo Auerrois non inspiciatur, Quæ igitur Auerroes reipsa distinxit, nos in aliorum libris ordine resolutino scriptis, si reipsa distincta nõ sint, ratione distinguamus, & dicamus eundem processum alia ratione ordinem esse, alia ratione methodum, sic enim omne dubium, ni fallor, sublatum erit.

Caput XIX. de ordinum inter se comparatione.

QVærere aliquis posset uter duorũ ordinũ utilior, & uter nobilior, seu præstãtior sit, nã & alii, qui de his tractationẽ instituere, binõs ordinum collationem fecerunt. Attamen nos absurdam esse hanc comparationẽ, & hãc quæstionẽ arbitramur, & rationi minimè consentaneam; nam locum quidẽ ea quæstio haberet apud eos, qui dicunt unã; & eandẽ disciplinam ordines omnes admittere, sic enim quæri posset an in tradenda scientia naturali vtilior hic ordo sit, an ille, & vtor præstantior sit; sed quum ordo compositiuus solis scientiis contemplatiuis conueniat, resolutiuus autem solis operatricibus disciplinis, certè comparatio hæc absurditate non caret, quemadmodum si quis quæreret vtrũ sit nobilius, vel vtilius instrumentum serra fabri; an malleus ędificatoris; siue uter eruditior, fuerit, Auerroes, an Bartholus; dum enim scientias

contemplatiuas consyderamus, dicere non possumus ordinem compositiuum resolutiuo vtiliorem esse, sed dicendum est compositiuum vtilem esse, resolutiuum autem prorsus inutilē; contra verò in aliis disciplinis resolutiuum solū esse utilem, compositiuum inutilem; quare proportione quadam æquè utiles dici possunt, vt enim ad contemplatiuarum scientiarum traditionem compositiuus, ita ad aliarum disciplinarum resolutiuus vtilis est. Ordinum autem nobilitatem aliunde, quàm ex ipsarum disciplinarū nobilitate desumere ridiculum est; nā secūdùm se nullam maiorem præstātiam hic ordo habet, quàm ille, sed quatenus scientiæ contemplatiuæ alijs omnibus disciplinis nobilitate præstāt, eatenus ordo compositiuus resolutiuo præstantior est. Videtur tamen id quoq; posse consyderari, quòd ordo compositiuus nunquàm ad resolutiuum dirigitur; resolutiuus autem semper est propter compositiuum, tanquàm propter finem, proinde nobilior est compositiuus, finis enim iis, quæ sunt ante finem, præstantior est; quòd autem resolutiuus ad compositiuum dirigatur manifestum est, ducit enim ad principiorum cognitionem, à quibus postea operatio incipiat, quæ procedit ordine compositiuo; sed reuera hic non est ordo ille compositiuus, de quo in præsentia loquimur; ordo enim, de quo sermonem habemus, est instrumentorum intellectuale ad cognitionem conferens, quare ordo compositiuus siue artis, siue naturæ operantis ad nostram consyderationem non pertinet, nisi quatenus ipsius mentionem facere coacti sumus ad declarandam resolutiui ordinis naturā. Dum igitur & compositiuum, & resolutiuum ordinem accipimus prout instrumenta logica sunt ad disciplinarum traditionem, proinde ad cognitionem conferentia, nec ordo compositiuus est propter resolutiuum, nec resolutiuus propter illum compositiuum, de quo in præsentia sermo est; remanet igitur illa una ordinum comparatio, quæ in ipsarum disciplinarum inter se comparatione consistit.

Ordinū nobilitas.

quomodo ordo resolutiuus dirigatur ad compositiuū. non è cōuerso.

Caput XX. de ordine uniuersali, & particulari.

NON est autem silentio prætereundū aliud esse ordinem vniuersalē, aliud esse ordinem particularem, vniuersalem illum uocamus, quo totam disciplinam disponimus; particularem verò eum, qui in aliqua disciplinæ parte seruatur; nos quidem de uniuersali tantùm ordine loquuti sumus, quia de ordine particulari nulla certa præcepta tradi possunt præter id, quod de ordine uniuersē diximus, nempe illa esse anteponenda, quorum cognitio ad reliquorum cognitionem necessaria sit; euenire autem potest in parte alicuius scientiæ traditę ordine compositiuo ut ordo aliquis seruetur, qui per se non sit compositiuus;

D & in parte alicuius artis traditæ ordine resolutiuo aliquis ordo seruetur, qui non sit resolutiuus; quam quidem rem exemplis facilè declarabimus: Si totam scientiam naturalem spectemus, eam dicimus scriptam esse ordine compositiuo, quoniam a primis principijs auspicatur, & in ultimis, ac proximis desinit; si verò partem aliquam eius scientiæ consyderemus, vt octo libros Physicæ auscultationis, eamque ad totum referamus, adhuc dicimus eam ordine compositiuo scriptam esse, quum enim hic sit totius scientię ordo, est etiam ordo omnium partium prout totius partes sunt, & totū ipsum constituunt. At si ipsam secundum se partem sumamus sine relatione ad totum, alia ratio est; possumus quidem in libris illis dicere ordinem seruari compositiuum quatenus de principijs corporis naturalis prius agitur, postea de ipsius accidentibus, Sed si primum solum librum accipiamus, in quo de primis principijs agitur, E ille ordinem quidem habet compositiuū, quatenus est prima pars, & initium ordinis compositiui, at per se sumptus neque compositiuum, neque resolutiuum ordinem habet, quia in eo non plures tractationes, sed una tractatio sit, quæ est de primis principijs; plura quidē theoremata declarantur attinentia ad ipsa prima principia, & i illis hic ordo seruatur, quòd priùs theoremata magis confusa, & uniuersalia, deinde magis distincta, & particularia explicantur; sed hic non magis est ordo compositiuus, quàm resolutiuus, quum in utroque a confusis ad distincta, & ab uniuersalibus tum rebus, tum quæstionibus ad eandem rem attinentibus ad particulares progressio fiat, qui potest uocari ordo compositiuus, quando est pars ordinis compositiui, & resolutiuus, quando est pars resolutiui: Eadem ratione si quis quærat an liber octauus Physicorum sit scriptus ordine compositiuo, an resolutiuo, inanis quæstio est, nam compositiuus, F vel resolutiuus ordo seruari dicitur, quando multæ res tractantur una post aliam; sed in eo libro non de pluribus rebus, sed de una re agitur, de æterno motu, ad quem unum demonstrandum plura theoremata discutiuntur ab Aristotele, quæ ita disponuntur, ut confusa distinctis anteponantur, quemadmodum etiam de primo libro diximus; ibi itaq; qualisnā sit methodus Aristotelis annotare possumus; methodus enim est instrumentum partis, sed ordo est instrumentum totius, quia est ordinata multarum rerum tractatio in tota disciplina; vnius autem rei tractatio ordinem eatenus habere dicitur compositiuum, vel resolutiuum, quatenus ad alias refertur tum priùs consyderatas, tū posteriùs consyderandas. Aliqua etiam in scientia naturali pars est, in qua ordinatim multa tractantur, tamen nec ordo compositiuus est, nec resolutiuus, ut inter libros Physicæ auscultationis illi, in quibus agitur de communibus acci-

Methodus est instrumentum partis, ordo vero totius.

acci-

accidentibus corporis naturalis, scilicet de motu, de loco, ac de tempore, prius enim de motu sermo fit, postea de loco, ac de tempore, deinde iterum de motu; locus enim est natura prior motu, tempus autem est posterius, quare quum motus loco, & tẽpori tum anteponatur, tum postponatur, nullus certus ordo seruatur, nisi facilioris nostræ cognitionis; hoc autem adhuc euidentius est vbi plura eiusdem subiecti accidentia tractantur, quorum nullum est natura prius alio, neque vnum ex alio pendet, eorum enim dispositio nõ potest vocari ordo compositiuus, neq; resolutiuus secundùm se, tamen respectu totius scientiæ est ordo compositiuus, quia est pars quædam ordinis compositiui totius naturalis philosophię. In artibus quoq; idem possumus annotare, ars enim medica tradita est ordine resolutiuo, sed prima eius pars, quę physiologica dicitur, si ipsa secundùm se consyderetur, non solùm non habet ordinem resolutiuũ, sed potius contrarium compositiuũ, quod multos in eum errorem traxit, ut crediderint artem medicam traditam esse ab Auicenna ordine compositiuo; sed non animaduerterunt aliud esse artem medicam consyderare, aliud esse primam illam partem secundùm seipsam sumere absque vllo respectu ad alias medicinæ partes; ars enim medica traditur ordine resolutiuo, & pars eius physiologica ordinem habet resolutiuum, quatenus totius artis pars est, & respicit alias partes, ipsamq; artem totam, est enim pars prima, & initium ordinis resolutiui tradens notionem finis, quemadmodum antea declarauimus; at si secundùm se pars illa consyderetur, non prout est illius artis pars, & alias partes respicit, ordinem quidem habet compositiuum, sed non est ampliùs ars medica, neque ipsius pars, sed scientię naturalis, quia contemplari humani corporis fabricam sine ullo respectu ad curationem, vel aliam operationem, ad quam illa contemplatio dirigatur, officium est philosophi naturalis. Videmus etiam in

Rõ cur multi putauerint Auicen. tradidisse artẽ medicã ordine cõpositiuo.

A arte medica processum fieri ab vniuersalibus ad particularia, à confusis ad distincta, vt in quinto Auerrois libro ostendimus, & in secundo Auicennæ, qui secundùm se non est ordo resolutiuus, neque compositiuus, quum in vtroque ordine locum habeat; tamen respectu totius artis est ordo resolutiuus, idest pars ordinis resolutiui. Hæc volui annotare propter nonnullos, qui nondum in scirpo quærunt, & putant necessarium esse tum in tota disciplina, tum etiam in qualibet eius parte ordinem seruari talem, qui sit aliqua ordinis species, nimirum vel compositiuus, vel definitiuus, vel resolutiuus; quasi necessarium sit, si totus homo est animal, oculum quoque hominis animal esse; atqui oculus est quidem animal quatenus est pars hominis, qui verè est animal, at ipse per se non est animal: ita omnis artifex totam aliquam disciplinam traditurus certo quodam ordine res in ea tractandas disponit, qui B uel compositiuus ordo est, uel resolutiuus, in singula autem parte non semper ordinem seruat compositiuum, vel resolutiuum, sed ordinem tamen seruat, dum ea priùs declarat, quę ad aliorum declarationem priùs cognouisse oportuit, quæ est omnis ordinis conditio, & ille dicitur ordo compositiuus, vel resolutiuus habita ratione totius, cuius pars est; participat enim cõditione ordinis ut ordinis pars, non ut ordo integer. Sic etiam oculus sensu participat, in quo tota animalis natura consistit, nec tamen sequitur oculum per se animal esse, non est enim animal, neque species animalis ulla, quia conditione animalis participat ut animalis pars, nõ ut animal totũ. Quemadmodum igitur datur aliquod sensu prçditum, quod nõ est animalis species aliqua, ita datur in disciplinis aliqua dispositio, quæ nec est ordo compositiuus, nec resolutiuus, est tamen pars aut huius, aut illius. Hæc de ordinibus dicta sint, nunc ad methodos transeamus.

FINIS LIBER SECVNDVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS

Liber Tertius.

Caput Primum, De differentia ordinis, & methodi.

QVo diſcrimine metho- E dus ab ordine diſcrepet iam in præcedentibus declaratum eſt, quum enim ambo ſint inſtrumenta logica, & proceſſus à noto ad ignotum, ordo tamen, quatenus ordo eſt, vim colligẽdi non habet, ſed diſponendi ſolùm; methodus verò uim habet illatricem, & hoc ex illo colligit. Ad hoc diſcrimen declarandum videntur illa aptari poſſe, quę dicuntur ab Auerroe in primo commentario primi libri Poſteriorum Analyticorum de præcognitionibus, inquit enim pręcognitionũ demonſtrationi neceſſariarum duo Præcognitio alia agẽs, alia dirigẽs. eſſe genera, alia namq; eſt pręcognitio dirigẽs, alia verò agens; dirigens illa dicitur, ſine qua concluſio non colligeretur, ſola tamen ad collectionem faciendam non ſufficit, ueluti præco- F gnoſcere quòd ſubiectũ ſit, & quid eius nomen; & quid nomen affectionis ſignificent, nã ſi vna aliqua iſtarũ deſit, nihil poteſt demonſtrari, ex his tamen ſolis nihil demonſtratur. Præcognitio autem ueritatis propoſitionum eſt pręcognitio agens, quia iam agit, & infert neceſſariò cõcluſionem. Dicere igitur in præſentia poſſumus tam ordinem, quàm methodum eſſe progreſſũ a notioribus, ordinem quidem a notioribus cognitione tantùm dirigente ad aliorum notitiã, methodum verò a notioribus etiã cognitione agente, quæ uidentur eſſe propria methodi differentia, qua methodus ab ordine ſeparatur, in qua ſignificatione methodum accepit Ariſt. in cõtex. 4. & 5. primi lib. de aĩa. Propterea rectè illi dixere, qui ſtatuerũt methodũ eſſe inſtrumentũ notificans, ideſt iam faciens cognitionẽ ignoti, ordinem verò eſſe inſtrumentum diſponẽs, partes enim diſciplinæ ita diſponit, ut ea anteponat, quorum cognitio nos dirigat, & nos iuuet ad ea, quæ poſteriùs tractantur, cognoſcenda. De hoc quũ abundè locuti fuerimus, & de methodo agendum relinquatur, propriè ſumendo nomen methodi prout ab ordine diſtinguitur, primo loco ipſam methodi naturã uniuersè cõſyderabimus, deinde ad ſpecies deſcendemus.

Caput Secundum, in quo definitio methodi ponitur, & declaratur.

EX ijs, quæ dicta ſunt de methodi, atq; Definitio methodi. ordinis differentia, hæc methodi definitio colligi poſſe uidetur, Methodus eſt intellectuale inſtrumentum faciens ex notis cognitionem ignoti; intellectuale inſtrumentũ genus methodi eſt, quod ordinem quoq; complectitur; facere autem ex notis cognitionem ignoti eſt differentia, qua methodus ab ordine ſeparatur, quemadmodum alij quoq; dicũt proprium eſſe methodi notificare; hanc differentiã ſi benè conſyderemus, dicere cogimur eam nil aliud ſignificare, quàm illationis neceſſitatem, ut quãdo talis eſt progreſſus, quo aliquid ex aliquo neceſſariè colligatur, ea propriè methodus appelletur; hoc namq; niſi dicamus, nullum amplius inter ordinẽ, & methodũ diſcrimen remanet, quũ uterq; ſit progreſſus quidam a notis ad ignota; nam ſi ab eiuſmodi notis progrediamur ex quibus ignota non inferantur, ſed quorum cognitio præparet ſolùm nos ad rerum ignotarum cognitionem, & hanc methodum eſſe dicamus, methodum cum ordine confundimus, quoniã ordo quoq; eſt progreſſus talis; methodus igitur, ut ab ordine diſtinguatur, uim illatiuam

ha-

habeat necesse est, qua aliquid ex aliquibus per necessariam consequutionem colligatur. Præterea quisquis hoc negat, negat methodum esse methodum, nam vox hęc, μέθοδος, significat uiam ex aliquo in aliquod, duos igitur terminos habeat omnis methodus necesse est, vnum, à quo, alterum, ad quem; & terminum ad quem, esse ignotum, fieri autem notum beneficio termini à quo, ex quo in huius cognitioné ducimur, nam si terminus ignotus per methodum non innotesceret, quomodo methodus esset instrumentum notificans, vt omnes concedere videntur? notificare autem rem ignotam non potest sine illationis necessitate, diximus enim aliud esse dirigere nos ad alicuius rei notitiam, idest nobis auxiliari, & prodesse vt aliquid cognoscamus, aliud esse eius rei cognitionem facere; potest enim aliquid nobis prodesse ad rem aliquam cognoscendam, quod tamen pro eius notitia parienda non sufficiat, ideoq; eius cognitionem non faciat; at facere alicuius rei cognitionem illud dicitur, cuius notitiá cognitio illius rei necessariò consequatur; itaque si natura methodi ea est vt sit uia notificans id, quod erat ignotum, necesse est vt habeat illationis necessitatem, quia sine hac non diceretur notificans. Nec possumus de hoc dubitare dum methodum cum ordine conferimus, & vtriusq; officium consyderamus, ordo enim totam scientiam respicit, methodus verò non totam, sed problemata ipsius singula; singulum enim problema dum ignoramus, & inquirimus, sumimus aliqua nota, ex quibus in eius cognitionem ducamur; propterea supra dicebamus ordinem non tradere nobis aliquã rei ignotæ cognitionem, sed solùm facere vt meliùs, ac faciliùs eorum, quæ inquirimus, notitiam consequamur, sed hanc sola methodus nobis tradit; hinc factum est vt illi, qui res logicas tractant, dum de instrumentis cognoscendi sermoné faciunt, solas methodos complecti videantur nulla facta de ordinibus mentione, ná Aristoteles quoque in logicæ artis traditione solas methodos consyderauit, de ordinibus autem nihil docuit; quocirca ab eius cósilio recessisse non uidentur, dum in logicis eius libris versantes, & de instrumentis sciendi disputationé instituentes methodos tãtùm propriè acceptas instrumenti nomine comprehenderant. Quæ igitur sit methodi natura manifestum est.

Ordo totam sciẽtiã respicit methodus uerò problemata singula.

Caput tertiũ, quòd inter methodum, & syllogismum, proinde inter definitionem methodi, ac definitioné syllogismi uel nulla, uel parua est differentia.

Methodus est syllogismus.

SI ea, quæ modò diximus, vera sunt, nil aliud videtur esse methodus, quàm syllogismus, & definitio methodi a definitione syllogismi non differt; dixit enim Aristoteles syllogismum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quod illa sunt, uolens per hæc necessitatem consequentiæ significare, quę est a propositionibus ad conclusionem, hæc enim est propria syllogismi conditio; sed in hoc methodi quoque naturam constitutam esse diximus, quid igitur prohibet ne methodum dicamus esse syllogismum ipsum ab Aristotele definitum? nam si methodus est progressio cum illationis necessitate, sequitur methodum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quòd illa sunt; in eo tantùm videtur differre methodus a syllogismo, quòd in definitione methodi hæ duæ dictiones ponuntur, notum, & ignotum, quas Aristoteles in definitione syllogismi non protulit; ratio autem est quoniam quilibet syllogismus duos ex necessitate fines habet, vnum generalem, qui nullam materiam requirit, alterum particularem, qui non est sine propria materia; finis quidem generalis est ipsa necessaria collectio conclusionis ex positis, quem Aristoteles in eius definitione expressit; finis autem alter particularis est vel scientiæ adeptio, quæ materiam necessariam postulat; vel opinio, siue uictoria, quæ probabili materia satis habet; vel persuasio, quæ fit in materia ciuili; vel deceptio, quæ fit in materia falsa; vel aliquis fortasse alius; de syllogismo quidé ut generalem finem respiciente Aristot. egit in Prioribus Analyticis, vbi aliorum particularium finiũ nulla mentio fit, quanuis enim de syllogismo loquatur præcipuè propter scientiam, quam parit in materia necessaria, de qua in posterioribus Analyticis docturus erat, attamen noluit ipsum ita restringere, vt ad alios quoque fines accommodari non posset, sed ipsum in sua amplitudine consyderare voluit nulli adhuc fini particulari, nulliqne materiæ addictum; hoc igitur quum ipsius consilium fuerit, nullam debuit in definitione syllogismi mentionem facere noti, & ignoti, hęc enim cognitionis adeptionem respiciunt, & syllogismi consyderationem ita coarctant, ut libros tantùm Posteriores Analyticos respiciat; ob hanc causam maluit in ea definitione dicere ex positis, quàm ex notis, quia ad conclusionem colligendam satis est si propositiones positæ, & concessæ sint. Nomen autem methodi aliquanto arctius est syllogismo, significat enim syllogismum ut ad cognitionis adeptionem directum, & est commune genus omnium instrumentorum sciendi, de quibus agit Aristoteles in posterioribus Analyticis, idem enim penitus esse arbitramur instrumentum sciendi, & methodum, proinde apertissimè deceptos esse, quamplurimos, qui putarunt Aristotelem nullibi in logica de methodis locutum esse, quum nullus alius sit eius scopus in posterioribus Analyticis, quàm de methodis agere. Syllogismi autem Dia-

Quilibet syllogismus duos habet fines.

Nomé methodi é aliquanto arctius syllogismo.

 lectici,

lectici, & oratorij non propriè dicuntur methodi, quia solam habent methodi formam, at materiam conuenientem pro scientiæ adeptione non habent, neque cognitionem vt finem respiciunt, qui omnium methodorum finis est; ideò ratione suæ formæ possunt appellari methodi, sed non ratione finis, neque ratione materiæ; quemadmodum ensis ligneus potest ratione formæ ensis vocari, at si materiam, & finem ensis spectemus, non est ensis, quia in illa materia finem, & operam ensis non præstat. Si quo igitur discrimine methodus à syllogismo dissidet, id non aliud est, quàm illud, quod modò exposuimus; quare manifestum est syllogismum esse commune genus, & communem formam omnium methodorum, proinde posse vocari methodum, idest methodum formalem, in quo tota illationis necessitas posita est; nam quatuor dicuntur esse logica instrumenta, de quibus loquitur Aristoteles in prioribus E Analyticis, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum, enthymema quidem truncatus syllogismus est, qui nisi perficiatur, nihil ex necessitate colligit, si uerò perfectus fiat, iam est syllogismus, propterea tunc uim habet illatiuam; exemplum est inductio imperfecta, quę nihil ex necessitate concludit, ut docet Aristoteles in calce secundi libri priorum Analyticorum; inductio autem si perfecta sit, vim habet necessariam colligendi, sed per syllogismũ, ea enim ratione concludit, qua vim syllogismi habet, & ad bonum syllogismum redigi potest, vt ibidem declarat Aristoteles in capite de inductione; neque erit ab re si ipsius verba in principio illius capitis posita referamus, quę sunt hęc {Quoniam autem non solum Dialectici, & demonstratiui syllogismi per prædictas efficiuntur figuras, sed etiam oratorii, & simpliciter quæcunque fides, & secundùm quancũque methodum, nunc dicendum est; omnia F enim credimus aut per syllogismum, aut ex inductione} in quibus verbis duo sunt maximè notanda, vnum est quòd ibi testatur philosophus omnem methodum, quæ fidem aliquam faciat, formam habere syllogismi, & necessariò ad aliquem modum utilem trium figurarũ reduci; & è contrario nil roboris habere, & nullam facere fidem, si ad formam boni syllogismi reduci nequeat; alterum est quòd omnia instrumenta logica apud Aristot. sub syllogismo cótinẽtur, a quo habẽt totam consequentiæ necessitatem; quũ enim enthymema sit syllogismus, exemplum uerò sit inductio, illa quatuor ad duo rediguntur, ad syllogismũ, & inductionẽ, ideò Arist. omnia credi ait uel per syllogismum, vel per inductionẽ, nec nisi aliquo alio instrumẽto fidem fieri posse præter hæc duo; sed postea statim probat etiam inductionẽ merito syllogismi habere uim faciendæ fidei; ideò rectè colligit id, quod prius dixerat, nullã esse vim illatiuã ni-

Sub syllogismo omnia logica instrumẽta cõtinentur

D si in syllogismis utilibus triũ figurarũ, ad quos methodi omnes fidem aliquam facientes reducuntur; quomodo autem inductio perfecta in bonum syllogismũ uertatur, ita ostendit, inductio perfecta illa est, in qua sumũtur omnia particularia, sed hæc suo uniuersali æqualia sunt, & cum eo reciprocantur, ut omnes indiuidui homines cum homine communi, ideò si per illos ostendere uelimus omnem hominem esse risibilem, hęc erit inductio, hic homo, & hic, & ille, & singulus alius est risibilis, ergo omnis homo est risibilis, quæ in syllogismũ primæ figuræ cõuertitur, si homines indiuidui in mędio collocentur, omnes enim simul sumpti de specie sua prædicantur, & ei ęquales sunt, ut ibi docet Aristoteles, quare inductio perfecta uim syllogismi habet; itaq; omnis necessitas illationis in syllogismo cõsistit, & omnis methodus uim habens inferendi syllogistica est. Eandem sententiam significauit Arist. in primo libro Priorum E Analyticorum in fine sectionis secundæ, ubi loquitur de uia diuisiua, qua utebatur Plato, inquit enim {diuisio est parua quædam particula dictę methodi} & nomine methodi intelligit syllogismum, ut ibi exponit Alexander, imò & Aristoteles sese ipse interpretatur subiungens {est enim diuisio veluti imbecillus syllogismus} imbecillum uocat, idest in praua forma cõstructum, quę nihil ex necessitate colligit, vt ipse postea declarat; uia igitur syllogistica apud Aristotelem fuit norma, qua methodos utiles ab inutilibus internoscere deberemus, nã uię diuisiuæ efficacitatem cognoscere uolens, eam ad syllogisticam formã redegit, & uidens prauũ syllogismum ex ea fieri, inutilem esse iudicauit uiam diuisiuam ad rem ignotam ex aliquo noto notificandam, propterea ipsam vocauit paruam particulam methodi syllogisticæ, & imbecillum syllogismum. Alexander quoque in præfatione sua in primum librum To- Alexander.
F picorum tale testimonium profert de Aristotelis opinione, dicit enim Dialecticam apud Platonem nil aliud fuisse, quàm viam diuisiuam, quod vnum instrumentum quum uideatur cognouisse Plato, totam artem logicam in bene diuidendo consistere arbitratus est; Aristoteles autem (inquit Alexander) & qui ab eo profecti sunt, non ita vtuntur nomine Dialecticæ, sed aiunt eam esse uiam, & rationem quandam syllogisticam; significat itaque Alexander Aristotelem nullas methodos, nullasque instrumenta tractare in logica voluisse, nisi quæ uim haberent syllogisticam, reliquas vias spreuisse, & tanquàm inutiles reiecisse, quum non habeant consequentiæ necessitatẽ. Philoponus quoque interpretans contextum Philoponus.
176. primi libri Posteriorum dicit Aristotelem primum, & solum logicas methodos tradidisse, nec de aliqua methodo loquitur, sed de omnibus, quia in plurali numero, & cũ articulo

inquit

inquit τὰς λογικὰς μεθόδους, articulus enim eandem vim habet, quam nota universitatis, & perinde est ac si dixisset, πάσας; omnes autem logicas methodos tradidit, & iouenit Aristoteles, quoniam syllogisticam formam primus inuenit, quæ est commune genus, & communis forma omnium methodorum; nam etiam Alexander in memorato loco primi libri Priorum Analyticorum asserit Aristotelem primum syllogismi inuentorem fuisse. Sed & ipse Aristoteles hoc profitetur in calce secundi libri Elenchorum sophisticorum, dũ inquit se de syllogismo nihil ab alijs traditum habuisse, sed proprium ipsius inuentũ fuisse postquàm multo tempore laborauerat. Satis igitur demonstratum est syllogismum esse commune genus omnium methodorum, & instrumẽtorum logicorum, proinde methodum appellari posse, & instrumentum generaliter acceptum, quod omnia logica iostrumenta complectitur, vt vocat ipsum Alexãder dum syllogismi definitionem interpretatur tum in principio primi libri Priorum, tum in principio primi Topicorum.

Caput Quartum, in quo vera sententia de numero, ac differentijs methodorum breuiter exponitur.

POSTQVAM de Methodo vniuersè locuti sumus, sequitur vt ipsius diuisionẽ faciamus in species, ac de ijs singulis disseramus; qua io re quum difficultas magna, & arduum cũ alijs omnibus certamen nobis proponatur, hunc otdinem facilioris doctrinę gratia seruare statuimus, primùm quidẽ ipsam rei veritatem paucis verbis exponemus, deinde aliorum placita, ac dubia, quæ nos ad ea refutanda traxerunt, referemus; postmodum ad ueram sententiam renertentes eam fusiùs, ac diligentiùs explanare, & comprobare nitemur. Dictum à nobis est methodi nomen scientiam vt finem respicere, est enim via ad scientiæ adeptionem ducens, nomine autem scientię quamliber certam cognitionem intelligimus; ita videtur methodũ accepisse Eustratius in sua præfatiooe in librum secundum posteriorum Analyticorum, quando de methodorum numero, atque vtilitate loquens dixit quatuor esse methodos, quibus omnis disciplina scientialis acquiritur. Quoniam igitur methodus est uia, & forma syllogistica, certum est hanc non posse scieotiam alicuius rei parere, nisi materiei necessariæ applicetur, hoc est nisi ex propositionibus necessariis cõstet; necessarias autem propositiooes Aristoteles illas esse docuit, quæ sint de omni, per se, & uniuersales, ad quarum conditionum declaratione nos librum scripsimus de propositionibus necessarijs, in quo ostendimus nullam propositionem hoc modo necessarium esse posse, nisi essencialẽ prædicati cum subiecto connexionem habeat, & nullam prædicati cum subiecto connexionem essentialem esse posse, nisi alterum alterius causa sit. Hinc fit ut in omni syllogismo sciendi gratia cõstructo necesse sit uel à causa ad effectum, uel contrà ab effectu ad causam progressum fieri, aliud genus scientifici syllogismi, & ex propositionibus eo modo necessarijs constituti non inuenio; quum enim in propositione maiore medium, & maior extremitas collocẽtur, & necessum sit alterum alterius causam esse, medium quidem maioris causa si fuerit, syllogismus est à causa ad effectum; si uerò maior extremitas sit causa medij, est ab effectu ad causam; duæ igitur scientificæ methodi oriuntur, nõ plures, nec pauciores, altera per excellentiam demonstratiua methodus dicitur, quam Græci κυρίως ἀπόδειξιν, uel ἀπόδειξιν τοῦ διότι uocant nostri, potissimam demonstrationem, uel demonstrationem propter quid appellare consueuerunt; altera, quæ ab effectu ad causam progreditur, resolutiua nominatur, huiusmodi enim progressus resolutiuo est, sicuti à causa ad effectum dicitur compositio, methodum hanc uocant Gręci συλλογισμὸν τοῦ ὅτι, uel διὰ σημείων, nostri demonstratiooem quia, uel syllogismum à signo, uel secundi gradus demonstrationem. Has duas methodos in Aristotelis disciplina reperio, demonstratiuam, & resolutiuam, aliàs nec posuit Aristoteles, nec ratio uidetur admittere, quod cùm ex ijs, quæ modò dicta sunt, facilè colligi potest, tum ex ijs, quæ dicenda manant, fiet manifestissimum; nos autem fortasse non incongrua appellatione uteremur, si demõstratiuam uocaremus compositiuam, quum enim compositio sit uia contraria resolutioni, necesse est ut quemadmodum progressus ab effectu ad causam dicitur resolutio, ita eum, qui est à causa ad effectum, liceat appellare compositionem; sub resolutiuam methodum reducitur inductio, ut postea declarabimus. Præter has nullam dari aliam sciẽtificam methodum, nullumq; aliud sciendi instrumentum ego constanter existimo, quod mihi & ipsa ratio, & Aristotelis authoritas persuasit; omnino enim credere, atque confiteri debemus pręcipuum eius scopum in logica fuisse methodorum traditionem, hæc enim instrumenta sciendi sunt, unde logica uocatur instrumentalis; non est igitur asserendum aliquam methodum ab Aristotele omissam fuisse, de qua non docuerit; attamen nullam aliam methodum tradidit, nisi demonstratiuã, & resolutiuam; demonstratiuam quidẽ primariò, quum ad eam omnes logici libri dirigantur; resolutiuam autem secundariò, cuius rationem in sequentibus declarabimus; ad maiorem enim ueritatis comprobationem decreuimus huic nostræ de methodis tractationi disputationem annectere de Aristotelis consilio in Posterioribus Analyticis, in iis enim credimus Aristotelem diligentissimè, atq; artificiosissimè

Nota unde methodorum numerus hauriatur.

Duæ methodi.

Inductio.

fissimè de methodis disseruisse, fortasse enim & nostra contemplatio non paruum lumen libris illis intelligendis allatura est, & uicissim ipsa Aristotelis sententia dogma nostrum mirificè confirmabit. Nunc quid alii de numero methodorum sentiant exponamus.

Caput Quintum, in quo Aliorum de methodis sententia declaratur.

Quatuor methodi secundum alios.

EST hac tempestate cõmunis omnium sententia quatuor esse methodos, demonstratiuam, & resolutiuam, quas diximus, & præter has etiam definitiuam, ac diuisiuam; uidetur autem & antiquorum fuisse hæc opinio quum apud Græcos Aristotelis interpretes eam sæpe legamus; sed eam apertè ponit, ac fusè declarat Eustratius in sua præfatione in secundum librum Posteriorum Analyticorum, ubi & numeri necessitatem, & singulatum methodorum utilitatem ostẽdit; scopum quidem methodi definitiuæ dicit esse rei essentiam declarare, demonstratiuæ accidentia, quæ per se insunt, nota facere; diuisiuæ autem utilitatem esse ut methodo definitiuæ materiam subministret, genera enim, & differentiæ sunt materia, ex qua definitio constituitur, quæ materia per diuisionem suppeditatur; tandem methodi resolutiuæ scopus est à particularibus ad uniuersalia progredi, & à posterioribus ad priora. Has methodos inter se conferens Eustratius dicit definitiuam, ac demonstratiuam principem locum tenere, & magis definitiuam, quæ omnium præstantissima est, quum substantiam rei declaret; duas autem reliquas secundarias esse, & illis duabus ministrantes, ac seruientes; nam diuisiua materiam methodo definitiuæ suppeditat, genera, ac differentias; resolutiua quoque est ministra definitiuæ, quoniam à particularibus ad uniuersalia, ex quibus definitio omnis est constituenda, progreditur; eædem inseruiũt etiam methodo demõstratiuę, quia demonstratiua sine definitiua esse non potest, quum absq; definitione non possit esse demonstratio; nec tamen definitiua dicitur ministra demonstratiuæ, quamuis ei medium terminum suppeditet, quia definitiua est etiam sibi sufficiens absque demonstratiua, quum ad substantiam declarandam à demonstratiua nõ pendeat, & nulla alia methodo egeat; sed post substantiæ declarationem prodest etiam methodo demonstratiuæ, quod quidè est potius imperare, quàm ministrare, at diuisiua, & resolutiua, si earum ad definitiuam utilitas amoueatur, redduntur prorsus inutiles, tota enim earũ utilitas in hac ministratione consistit. Principem igitur locum tenet methodus definitiua, secundum demonstratiua, postea duæ reliquæ. Quòd autem plures his quatuor non dentur, neque pauciores, ita probat Eustratius, duo ad summum sunt illa,

Eustratius.

quę scire uolumus, substãtia, & accidentia, quæ ipsam consequuntur, ad substantiæ cognitionẽ necessaria est methodus definitiua, siquidem absq; definitione substantia non cognoscitur; ad accidentia uerò cognoscenda utimur methodo demonstratiua; at definitio cõstitui non potest, nisi partes, ex quibus constituenda est, nempe genera, & differentię in prõptu habeantur, has autem uenari possumus uel à prioribus progrediendo, uel à posterioribus; à prioribus quidem per diuisionem, dum à summo genere ordientes ad propinquiora genera, differẽtiasque descendimus; à posterioribus uerò per methodum resolutiuam, quæ à posterioribus ad priora, ex quibus definitio constare debet, progreditur. Quatuor igitur methodi necessariæ sunt, duæ ut primariæ, duę uerò ut secundariæ, & illis duabus inseruientes. Hanc eandem de methodis sententiam apud Ammonium legimus in suis commentariis in præfationem Porphyrii. Posteriores quoque omnes, qui hac de re scripserunt, hanc opinionem sequuti sunt, nec de methodorum numero aliquis unquàm dubitare uisus est, quanquàm complures, ut aliquid è proprio penu depromere, & proprio ingenio inuenisse uiderentur, nõnulla adiecerũt ad harum quatuor methodorum necessitatem, atque utilitatem pertinentia, nec sine magna inter ipsos altercatione, quam quoties consyderro, nõ possum equidem pugnæ cęcorum, quam aliquando in foro spectaui, non recordari, non est autem hic omniũ, quæ ab eis dicuntur, mentio facienda, multa enim puerilia sunt, & prorsus indigna, quę in medium afferantur; multa etiam satis erit postea inter contemplandũ consyderare, & singulatim expendere; illud in præsentia omittendum non est, eos non modò diuisiuam, ac definitiuam pręter demõstratiuam, & resolutiuam, quas nos posuimus, in methodorum numerum retulisse; sed etiam resolutiuam methodum longè aliter accepisse, quàm nos supra declarauerimus; nam sub demonstratiuam methodum omnes demonstrationis species reduxerunt, illam quoque, quę à signo ad causam progreditur, quã nos diximus esse methodum resolutiuam; nomine autem methodi resolutiuæ aliud quiddam intellexere, nempè processum diuisioni cõtrarium, ut quemadmodum à summo genere ad inferiora descendere diuidere est, & methodus diuisiua, ita ab infima specie ad superiora genera, ac differentias ascendere sit resoluere, & methodus resolutiua; ideo aliqui declarare uolentes id, quod Eustratius dixit, diuisiuam, ac resolutiuam methodos seruas esse methodi definitiuæ, dixerunt, hoc ita esse intelligendum, ut quando alicuius superioris generis definitionem uenari uolumus, methodo utamur resolutiua ab inferioribus ad superiora; quũ uerò infimę alicuius speciei definitionem inquirimus, tunc diuisiua metho-

Ammonius.

Resolutiua methodus quid sit secundum alios.

methodus partes definitionis nobis ordinatim suppeditet. Hæc de aliorum sententia breuiter retulimus, nunc ad eam diligenter examinandam accedamus, à diuisiua methodo exordientes.

Caput Sextum, Quid sit diuisio, & cur sit appellanda methodus secundum alios.

Diuisionis multa genera.

ANte omnia non est ignorandum, quum diuisionis multa genera sint, non omnem diuisionē appellari methodum diuisiuam, fit.n.sæpe diuisio tū uocis, tū orationis ambiguę in multas significationes; diuiditur etiam totum quantum in partes, quæ integrantes dicuntur; diuiditur liber aliquis in capita, vel tractationes; diuiditur species aliqua in partes suas essentiales, vt homo in corpus, & animam, & quodlibet naturale corpus in materiam, & formam, quæ diuisio uocatur etiam resolutio; solet etiam diuidi res aliqua per accidentales differētias, vt si quis dicat equos alios esse nigros, alios albos, alios rubeos, & alios misti coloris; nulla tamen harum diuisionum vocatur ab aliquo methodus diuisiua; sed omnes, qui de hac methodo locuti sunt, nil aliud intellexere, quàm diuisionem generis in species per essentiales differentias, vt quando animal per rationale, & irrationale in hominem, & bruta diuidimus; huius methodi duæ feruntur esse vtilitates, vna, quam solam tetigit Eustratius, ad venandas partes definitionis ignotas, & colligendam definitionem; altera, quam alij adijciunt, ad cognoscēdum numerum specierum, qui antea ignorabatur, nam si numerum specierum animalis cognoscere uoluerimus, eum certè inueniemus, si animal per omnes suas differentias diuiserimus donec ad vltimas peruenerimus; quam utilitatem veluti finalem diuisionis causam aliqui in definitione methodi diuisiuæ expresserunt dicentes eam esse methodum, qua per notas differentias progredimur ad cognoscendum quotuplex res sit; sed quum methodum hanc ita definiuerint, non uideo cur postea eādem in duas species diuiserint ratione duorum memoratorum finium, quando dixerunt aliam ducere ad cognoscendum numerum specierum, aliam dirigi ad inuenienda genera, ac differentias, ex quibus definitio constituatur; videtur enim uel utrunque finem in ea definitione exprimendum fuisse, uel neutrum, sed aliquid commune sumendum, quod vtrosque complecteretur; vel saltem si alterius tantùm finis expressione methodum diuisiuam ad alteram solam speciem restrinxere, non potuerunt postea methodum diuisiuam in duas illas species partiri, quū altera sub illa definitione non contineatur, quando enim per diuisionem partes definitionis uenamur, non quærimus quotuplex res sit, sed solùm quid sit, partes

Duę vtilitates diuisionis secūdum alios.

Aliquorum error.

A nanque definitionis in definitione non sumuntur vt plures, sed ut ad unam rei essentiam constituendam, siue declarandam concurrunt; attamen literatos, atque eruditos uiros eos esse constat; aliud fortasse intellexerunt, quod ego animaduertere non potui; mihi quidem uidetur satis explicatam fuisse diuisionis naturam; si dixissent diuisionem esse processum à genere noto ad species ignotas per differentias notas, (species nanque ignorari possunt vel quot sint, vel quid sint, ideo rectè postea diuiditur hæc methodus in duas illas species habita duorum finium ratione. Sed utcunque res sese habeat, & quicunq; methodi diuisiuæ finis esse statuatur, illud certum esse debet, quod etiam illi, qui talem methodum ponunt, negasse non uidentur, aliquem esse in ipsa diuisione terminum, à quo notum, & aliquem ignotum, ad quem, & demum illationem aliquam huius ex illo, hoc enim omnino dicere cogitur quisquis diuisionem methodum esse asserit, quādoquidem methodus omnis est processus à noto ad cognitionem ignoti cum illationis necessitate; hæc igitur quomodo in diuisione locum habeant considerandum est.

B

Caput Septimum, in quo eorum sententia refellitur, qui dicunt diuisionem esse methodum utilem ad venandas partes definitionis ignotas.

QVVM duo fines methodi diuisiuæ ab alijs statuantur, si respectu vtriusque ostenderimus diuisionem esse prorsus inutilem ad aliquid ignotum notificandum, satis erit demōstratum ipsam inter methodos non esse collocandam; priorem igitur illam utilitatem consyderemus, qua dicitur diuisio ad partes definitionis notificandas conferre, & videamus quisnam sit terminus notus, à quo, & quis terminus ignotus, ad quem, & denique qualis uia ab illo ad hunc; certè nil aliud dicere possumus, nisi quòd summum genus, à quo diuisionis exordium sumitur, est terminus notus, à quo; differentiæ uerò sunt termini ignotus, ad quem; nam hæ quæruntur pro definitionis constitutione; processus verò à genere ad differentias est methodus ipsa diuisiua, sic enim uidetur Aristoteles in primo libro Priorū Analyticorum in calce secūdæ sectionis viam diuisiuam Platonis intellexisse; Vt itaque rem meliùs explicemus, & veritatem claram reddamus, tali exemplo vtamur, sit hominis definitio inuestiganda per methodum diuisiuam, accipiendum est in primis aliquod superius genus notum, sit illud corpus, etenim notum est hominem esse corpus, quod deinde diuidendum est per proximas ei differentias, vt per animatum, & inanimatū; deinde corpus animatum per sensibile, & insensibile; mox sensibile, quod animal est, per rationale, & irratio-

C

nale,

nale, unde accepto rationali colligitur hominis definitio, quæ est, animal rationale, uel, corpus animatum sensibile rationale, quod idem est, si hoc modo intelligatur uia diuisiua, nullam habet illationis necessitatem, neque ex no to notificat aliquid ignotum, quare methodus appellanda non est; ad hoc ostendendũ eo ipso argumẽto utor, quo usus est Aristoteles in memorato loco primi libri Priorum Analyticorũ, ubi deridet, ac spernit tanquàm inutilem uiam hanc diuisiuam inquiens {Diuisio est quædam parua particula dictæ methodi, est enim diuisio imbecillus syllogismus} quod ipse postea declarat, videns enim nullam posse fieri illationem nisi per syllogisticam formam, hanc diuisioni applicat, & facit ex diuisione syllogismum, & ostendit eum vel prauum esse, & nihil concludere, vel si bonus, & cõcludens fiat, non colligere id, quod erat colligendum; sic enim est debilis syllogismos, quia vel est prauus, & nihil concludens, uel non concludens propositum, & ita inutilis; hæc omnia cum Aristotele sic ostendo; si ab ipso genere fit processus illatiuus ad differentias, quæ homini competant, inuestigãdas, est ergo corpus medius terminus notus, & differẽtiæ sunt maior extremitas ignota, quam quęrimus, homo uerò minor extremitas, cui ostendere volumus eas differẽtias inesse; sumatur igitur in primis hæc minor propositio nota, homo est corpus, & quia primæ differentiæ, per quas diuiditur corpus, sunt animatum, & inanimum, nos autem eligere uolumus animatum vt homini competẽs, & reijcere inanimum, ideò animatum est maior extremitas, quam quærimus, ergo si maiorem propositionem ex corpore, & animato constituere uolumus, maior erit una ex tribus, vel, omne corpus est animatum, vel, aliquod corpus est animatum, uel, omne animatum est corpus; si primam sumamus, ea falsa est; si secundam, erit syllogismus ex maiore particulari, qui prauus est, & nihil concludit in prima figura, si tertiam, erit syllogismus in secunda figura ex duobus affirmantibus, qui similiter prauus est, & nihil concludens; nulla igitur ratione per eam diuisionem colligere possumus hanc differentiam homini competere, uanaque est omnium sententia, qui putant diuisionem nobis talem notitiam tradere. Quòd si in ijs terminis bonum syllogismum facere uolumus, debemus in maiore extremitate utranque simul differentiam sumere, non alteram solam, & dicere, omne corpus est animatum, uel inanimum, at homo est corpus, unde in prima figura sequitur, ergo omnis homo uel animatus est, uel inanimus, qui bonus quidem syllogismus est, sed non colligit propositum, uolumus enim colligere solum animatum homini competere reiecto inanimato. Hac ratione utitur ibi Aristoteles ad ostendendam diuisionis inutilitatem ad differentiarum, si latue-

Via diuisiua non habet illationis necessitatem.

D rint, inuentionem; idque reuera cuilibet manifestum esse deberet, quando enim hominis definitionem, idest differẽtias in ipsius definitione accipiẽdas inquirimus, & aliquod superius genus notum accipimus, ut corpus, & ipsum diuidimus per animatum, & inanimatum, ut altera differentia reiecta reliquam homini tribuamus, tunc uel est per se notum quòd homo sit animatus, uel ignotum; si per se notum, accipitur statim animatum relicto inanimato, non tamen quòd ex ipsa diuisionis ui illud elucescat, sed quia est per se notum; si uerò sit per se ignotum, diuisio ad id notificandum non sufficit, & facta diuisione corporis per animatum, & inanimum adhuc ignoratur utra differentia homini tribuenda sit; uerùm quia res per se nota est hominem esse animatum, ideò data est multis occasio errandi, & existimandi eam per diuisionem fieri notam, quum tamen non diuisionis beneficio, sed per seipsa sit nota; quod quidem manifestè inspiciemus, si eo exemplo E dimisso aliud aliquod sumamus definitionis per se ignotæ, & in controuersia positæ, ueluti si quęramus definitionem Zoophyti, quod nõ satis est clarum an uitam animalis uiuat, an stirpis; quia an sentiat, necne, non omnino cognoscitur; sumamus genus notum corpus, certum est enim Zoophytum esse corpus, primùm quidem si diuidamus corpus per animatum, & inanimum, his differentijs propositis apparet illico Zoophytum esse animatum, nõ inanimum, tamen non quòd id nobis diuisio præstet, sed quia per se notum est Zoophytum sumere alimentum, & nutriri; postea uerò quãdo accepto animato corpore ipsum diuidimus per sensibile, & insensibile, per hanc diuisionem non apparet magis Zoophytum esse sensibile, quàm insensibile, quia ubi in proposita re neutra differẽtia per se cognoscitur, diuisio nullam prorsus notificandi uim habet; tunc igitur nisi ad ali F quam methodum cõfugeremus, quę illatricem uim haberet, nullam nobis cognitionem diuisio ipsa præstaret; confugere autem possemus ad aliquod accidens sensum consequens, & methodo uti resolutiua, ueluti si ostenderemus Zoophytum dolere quando pungitur, ex eo enim dolore colligeremus Zoophyto sensum inesse, quod ipsa diuisio ostendere haudquaquàm potest, idq; mihi uidetur ita esse manifestum, ut nulla probatione indigeat.

Caput Octauum, in quo dubium quoddam soluitur, & declaratur quidnam sit per se notum, & quid per se ignotum.

Caeterum aduersus hoc obijcere aliquis posset, uidẽtur enim plurimæ definitiones per solam diuisionem notificari, quæ ante diuisionem ignorabantur, ueluti definitio hominis, definitio circuli, nam si rusticum

rusticum percontemur quid est homo? quid est circulus? nullam sciet definitionem assignare, sed facta diuisione, & nulla alia methodo adhibita vtranque cognoscet; diuisio itaque notificat illud, quod per se ignotum erat, nam si omnes partes definitionis hominis fuissent per se notę, rusticus certè etiam ante diuisionem eas cognouisset; declaratio igitur definitionis ignotę tota diuisioni attribuenda est. Hanc difficultatẽ facilè soluemus, si intelligamus quid nam dicatur per se notum, & quid non per se notũ, i. per se ignotũ; nam, vt docet Auerr. in comm. 25. secundi libri Poster. Analyticorum, illud dicitur per se ignotum, siue naturaliter ignotũ, quod lumine proprio, & propria euidentia à nobis cognosci nõ potest, sed opus habet ostendi per aliud, ptoinde per syllogismum notificatur, vt hæc propositio, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, ipsa enim per se nunquàm nota fieret neq; per longam mentis consyderationem, neq; per diligẽtem trianguli inspectionem, quoniam illa trianguli affectio minimè sensilis est; propterea ad aliud notius confugiendum est, illudque est medium in syllogismo, per quod eam demonstramus; de hoc per se ignoto si loquamur, certissimum est id per diuisionem minimè notificari, vt ait eo in loco Auerroes, imo & Aristoteles; per se autem notum, seu naturaliter notum duplex est, ut ex ipso Aristotele passim in Posterioribus Analyticis colligimus, nõ solùm enim illud, quod omnibus euidentissimum est, dicitur per se notum, sed illud quoque, quod etiam si non sit cognitum, tamẽ, si proponatur, vel statim, vel post aliquam eiusdem consyderationem absque ullius medij ope cognoscitur; Aristoteles enim in secundo capite primi libri Posteriorum Analyticorum inter principia immediata, & indemonstrabilia non sola ponit axiomata, quæ per se nota suorum discipulo antequàm ea audiat ex ore magistri, sed etiam definitiones, ac suppositiones, quę non suot discipulo cognitæ antequàm à doctore exprimantur; vt enim per se nota dicantur, satis est si non probentur per aliud, sed ipsa per se, quando proponuntur, credantur; postea verò in tertio eiusdem libri capite postquàm in secũdo species principij immediati distinxerat, incipit eorum sententiam refellere, qui nihil sciri posse asseuerabant, necnon eorum, qui omnia per demonstrationem sciri posse arbitrabantur, & ostendit utrunq; errorem ex eo processisse, quòd qualis nam sit primorum principiorum cognitio non aduerterunt, putarunt enim principia quoque, si sciri debeant, per aliud esse demõstranda, quod omnino negat Aristoteles, sed dicit prima principia non ex alio, sed ex seipsis nota fieri; nec de solis dignitatibus loquitur, sed de omnib. principijs, quæ priùs inter species principij indemonstrabilis numerauerat; omnia igitur vocat per se nota, vnde colligimus duplex esse per se notum, aliqua enim dicuntur per se nota, quia sunt omnibus actu per se cognita; aliqua uerò quia, licèt non sint actu cognita, sunt tamen per se cognoscibilia, si proponatur, ueluti definitio circuli rustico non est actu cognita, si tamen ipsi proponatur, statim absque ullo medio eam intelliget; sic definitio hominis, etsi nõ est actu cognita rustico, tamen, simulatque ipsi proponitur, ab eo cognoscitur per se, non per aliud; hoc autem facilè uidere possumus, si singulas definitionis partes homini rustico sine ulla diuisione, imo etiam sine ullo ordine proponamus; nam si rusticum percõtemur, est ne homo rationis particeps? annuet proculdubio; similiter si interrogemus an sit sensibilis, an sit animatus, an sit corpus; hæc nanque omnia rustico notissima sunt; quoniam igitur ea, dum sine diuisione proponũtur alicui, statim cognoscuntur, sequitur quòd etiam quando cum diuisione dicuntur, non per diuisionem nota fiũt, sed per se ipsa cognoscuntur; illa verò, quæ per se non cognoscuntur, ignota manent, siue cum diuisione, siue absq; diuisione proferantur, nam diuisio ad ea notificanda est prorsus inefficax.

Quid sit per se notũ, per se ignotũ.

Per se notum duplex est.

Caput Nonum, aduersus eos, qui dicunt diuisionem esse methodum vtilem ad notificandum numerum specierum ignotum.

RELINQVITVR alter error confutandus eorum, qui dicũt per methodum diuisiuam inueniri numerum specierum ignotum; primùm quidem hi in eo mihi uidentur errasse, quòd numerus specierum in quæsitis scientialibus non numeratur, nam Arist. in principio secundi libri Poster. Analyticorum dixit quatuor ad summum esse illa, quæ quæri, ac sciri possunt, an sit, quid sit, an insit, cur insit, non adiecit quot sint species sub genere; si uerò totam Arist. philosophiã legamus, videbimus ipsum nunquàm proponere numerum specierum inuestigandum, uult quidem in philosophia naturali cognitionem nobis tradere specierum corporis naturalis, scilicet ut earum naturas, & accidentia cognoscamus, at quot illæ sint nunquàm declarauit, parum enim refert cognoscere an species animalis sint mille, an bis mille, sed sat est si ipsarum specierum naturas, & accidentia noscamus; hãc notitiam adepti possumus species, si uolumus, numerare; quòd si numerare eas nolimus, non propterea imperfecta, uel diminuta scientia nostra nuncupanda est. Videtur autem hæc cognitio numeri esse quiddam consequẽs ipsarum specierum cognitionem siue distinctam, siue confusam, nam ex cognitione quid sint numerũ ipsarum colligere possumus, quem nunquam perfectè cognoscimus dum earum naturas ignoramus; sed cognitionem etiam specierũ imperfectam conse-

Numerus specierum in sciẽtijs quæ ritur.

consequitur numeri quoque cognitio imperfe-
cta, quando enim solùm quòd sint, non quid
sint, cognoscimus, debilem quoque numeri
notitiam habemus, quia dum earum naturas
ignoramus, possumus sæpe dubitare an duæ ali
quæ species sint reuera duæ, au vna, & eadem,
vt asinus, & mulus, quod in multis auibus, atq;
in multis piscibus contingere facilè potest; co-
gnitio igitur numeri specierum nō est seiuncta
à cognitione an sint, & à cognitione quid sint,
sed cum eis ex necessitate est coniuncta, & eas
consequitur; propterea huiusmodi quæstionis
nullam fecit mētionem Aristoteles, & in scien-
tijs nunquàm numerus specierum quæritur, vel
aliarum rerum, nisi dū quæritur an sint, & quid
sint, quemadmodum in primo libro Physicor.
notare possumus, etenim quærit ibi Aristoteles
quot sint principia rerum naturalium, cui quę-
stioni nō per diuisionem satisfacit, sed proban-
do quòd sint, & quid sint, postquàm enim osten
sum est prima omnium principia esse duo con-
traria, & vnum subiectum, factus est manife-
stus principiorum numerus absq; ulla diuisio-
ne; fit quidem diuisio quædam ab Aristotele
in contextu sexto illius libri, sed per eam pro-
ponitur solùm quæstio, non explicatur; quod in
alijs quoque illius libri locis notare possumus,
quandoquidem, vt antea dicebamus, diuisio
nil ignotū notificat quando nullum membrum
est per se notum, ideo qui dicit principia vel
plura esse, vel unum, &, si plura, vel finita, vel
infinita, &, si finita, vel tria, vel quatuor, vel in
alio aliquo statuto numero, non propterea nu-
merum principiorum declarat, sed solùm quæ-
stionem proponit de numero principiorum,
quoniam nullum ex ijs membris est per se no-
tum; facta autem quæstione Aristoteles non
eam soluit per diuisionem, siquidem vel cœ-
cus videre posset diuisionē ad hoc munus ido-
neam nō esse, sed per methodum resolutiuam,
etenim inductione probat omniū rerum prin-
cipia esse duo contraria, deinde ostendit dari
primam materiam per demōstrationem ab ef-
fectu; itaque demonstrando quòd sint, & quid
sint principia numerum quoq; principiorum
consequēter declarat, & nulla ibi notari potest
ostensio numeri seiuncta à declaratione quòd
sint, & quid sint; quare nulla methodo nume-
rus ignotus declarari potest, nisi illa eadē, qua
vel essentia, vel saltem existentia declaretur.
Qui igitur dicunt methodo diuisiua numerum
specierum ignotum inueniri, commentum di-
cunt, quod ne excogitari quidem meo iudicio
potest, quandoquidem si earum specierum exi-
stentia nota est, numerus quoque cognoscitur;
si uerò etiam essentia, adhuc magis cognoscitur
numerus, neque opus est ut per diuisionem in-
uestigetur; quòd si & essentia, & existentia igno
retur, vana est numeri indagatio per diuisionē,
is enim nunquàm inuenietur, nisi essentia, vel
D saltem existentia nota fiat, at neutra potest per
diuisionem ostendi, ergo neq; numerus. Duos
igitur errores illi commisere, vnum quidem,
quoniam quæstio numeri seiuncta à quęstione
an sit, & à quæstione quid sit, nō est in usu apud
philosophos; alterum uerò quia eo modo, quo
est in usu, nimirum coniuncta cum altera me-
moratarum quæstionum, diuisio ad eam quæ-
stionem dissoluendam, & numerum quæsitum
declarandum nihil roboris habet. Verùm luce
clariorem huius dogmatis falsitatem inspicia-
mus, consyderemus quisnam sit in eo progres-
su terminus notus, & quis ignotus, & qualis il-
latio huius ex illo: Necesse est ut qui numerum
specierum per diuisionem notificari dicunt, fa
teantur tres tantummodo terminos hic posse
consyderari, genus differentias, species; uel igi
tur processus est à genere ad differentias, uel à
genere ad species, uel à differentijs ad species
cognoscēdas, quorum nullum dici posse osten-
E demus; non est à genere ad differentias, quo-
quoniam ex genere nō possunt colligi differen- Ex genere nō possunt differētiæ notificari.
tiæ, id enim si esset, ultimæ naturaliū corporum
differentiæ non ignorarentur, hæ tamen sunt
ignotæ, licèt genera cognoscantur; quòd si quis
dicat hanc cōsequentiam ualidam esse, est ani-
mal, ergo est rationale, uel irrationale, proinde
ex genere posse differentias inferri; responde-
mus ad differentiarum cognitionem nos non
duci ex cognitione generis, nam si ignorare-
mus differentias animalis esse rationale, & irra-
tionale, dicere non possemus, est animal, ergo
uel est rationale, uel irrationale; alio igitur me
dio ducti sumus in harum differentiarum noti-
tiam, nimirum aliquo signo, uel effectu poste-
riore, siue per sensum, at certè non per genus;
differentijs autem iam cognitis eas ex generis
positione licet inferre, quum enim cognosca-
mus eas esse animalis differentias, & inter illas
nullum dari medium, certi etiam sumus quic-
F quid est animal, illud uel rationale esse, uel ir-
rationale; igitur ex genere cognito ad differen
tiarum notitiam per necessariam illationem
duci non possumus; sed neque ex genere in co-
gnitionem specierum, eadem enim ratio ui-
get, quia ubi notæ sunt species omnes alicuius
generis, ualida est consequentia à genere ad
eas omnes cum disiunctione prolatas, ueluti
si dicamus, est triangulum, ergo uel æquilate-
rum, uel æquicrus, uel scalenum, quia iam
nouimus alias trianguli species præter has tres
non dari; ast ubi species omnes notæ non sunt,
quamuis notum sit genus, ea illatione uti non
possumus, notum enim nobis est genus ani-
mal, tamen ex eo numerus specierum inferri
non potest, quum plurimæ sint nobis ignotæ;
quare si dicamus, est animal, ergo uel homo,
uel bos, uel equus, uel aliquod aliud nobis
notum, ratio est prorsus inefficax, quia esse
potest aliqua alia animalis species ex earum
nume-

numero, quas ignoramus; genus igitur non est tale notum, ex quo numerus differentiarum, vel specierum ignotus colligi, ac notificari possit. Superest vt dicant in methodo diuisiua processum fieri à differentijs ad species tanquàm à noto ad ignotum, ut ex differentijs notis ducamur in cognitionem numeri specierum ignoti; sed neque hoc dici potest, in tali enim processu fieret petitio principij manifesta, quoniam talis illatio fieri non potest nisi hoc fundamento constituto quòd numerus specierum ignotus inferatur ex numero differentiarum noto, hoc autem est inferre idem ex seipso, quia differentia est ipsamet essentia speciei, nec potest unquàm esse cognita dum species ignoratur; propterea Aristoteles in secundo libro Posteriorum Analyticorum, vbi docet è demonstratione definitionem extrahere, inquit illa tantùm posse demonstrari, quæ causam habent externam, sic enim aliud ex alio demonstratur; at non illa, quorum causa interna est, & in ipsorum essentia comprehenditur; ideò sola accidentia demonstrantur, quoniam ipsorum causæ extra eorum essentiam sunt; at substantiarum nõ est demonstratio, quia causa, qua sunt, est ipsa earum essentia, causa enim, qua homo est homo, est ipsa forma, ac differentia propria hominis, quæ non est extra hominis essentiam, sed ipsa essentia, & natura hominis est; quare si hominẽ demonstraremus per rationale, peteremus illud idem, quod ostendere uellemus, rationale nanque nil aliud est, quàm homo ipse, neq; cognosci unquàm potest dum homo ignoratur, eaque est sententia clara Auerrois, & Eustratij in eodem loco, & Alexandri referente Eustratio, asserunt enim omnes quòd demonstrando speciem per propriam differentiã petitur id, quod in principio quærebatur. Præterea species proprijs differentijs semper notiores sunt, quia cuiusque rei confusa cognitio distinctam ex necessitate vel præcedit, uel saltem subsequi nullo modo potest; cognitio autem differentiæ nil aliud est, quàm cognitio distincta speciei; ergo si species omnes sunt suis differentijs notiores, & priùs cognitæ, nunquàm euenire potest vt ex numero differentiarum cognito ducamur in cognitionem numeri specierũ ignoti, sed priùs species ipsas nouimus, postea differentias, quibus discrepant, iudagamus, dum ipsarum essentiam noscere contendimus; idque nemo sanæ mentis inficiari deberet, quia res ipsa loquitur, & in ipso uocabulo veritas apertè conspicitur, differentia enim non est aliquid per se ipsum consistens, sed alteri inexistens, nempè id, quo res differt ab alijs, quomodo igitur cognoscere, uel cogitare differentiam aliquam possumus sine specie ipsa differente? idcirco nemo unquàm diceret animal aliud rationale esse, aliud irrationale, nisi priùs aliquam nosceret animalis speciem rationis cõpotem,

Species ex differentijs notificari non posſũt.

Species cognitæ sunt ante differentias.

A & aliquam rationis expertem; sic dicimus animalium alia terrestria esse, alia volatilia, alia aquatilia, quia iam nouimus has species, quibus hæ differentiæ competunt, nullam enim harum differentiarum pronũciaremus, nisi speciem, cui inest, nosceremus, quia differentia extra speciem neque est, neque cognosci potest; quòd si fieri posset ut speciebus omnibus ignoratis has differentias cognosceremus, & ipsis vteremur, cur non etiam quartam differentiam adijceremus dicentes alia animalia in terra, alia in aquis, alia in aere, alia in igne degere? attamen hanc non addimus, quia priùs nouimus nullam esse animalis speciẽ, quæ in igne viuat; nunquàm igitur differentias, per quas genus diuiditur, pronuntiamus, nisi species, quibus competant, & in quibus existant, saltem aliquas cognoscamus; non est igitur verum id, quod illi dicunt, ex numero differẽtiarum nos duci posse in cognitionem numeri specierum

B ignoti; quod in ipsa quoque diuisione manifestum est, quãdo enim genus per differentias diuidimus, nullam illationem facimus, nullo vtimur ratiocinio à differentijs ad species procedendo tanquàm à notis ad ignotas, non enim dicimus rationale, ergo homo, irrationale, ergo brutũ, sed propositas differentias speciebus vt priùs cognitis applicamus, dicimus enim, animal aliud est rationale, aliud irrationale, rationale quidem est homo, irrationale verò per alias differentias diuiditur, quæ singulę speciebus notis tribuuntur, nunquàm species vt ignotæ ex eis deducuntur; nullus igitur processus illatiuus in diuisione apparet, neq; enim à genere ad differẽtias, neq; à genere ad species, neq; à differentijs ad species; quare nulla ratione eorum sententia admitti potest, qui dicunt me thodo diuisiua nos duci ad cognoscendum numerum specierum ignotum. Sed huius erroris causa fuit quòd non cognouerũt non posse nu-

C merum specierum ignotum declarari, nisi ipsarum essentia, vel saltem existentia nota fiat; diuisio autem quum nullã habeat uim declarandi essentiam, vel existentiam ignotam, numerum quoq; specierum notificare non potest; quòd autem diuisio essentiam ignotam nõ declaret, priùs ostendimus dum de definitionis venatione per diuisionem locuti sumus; quòd uerò neque existentiam, nunc demonstrauimus, quoniam ex necessitate priùs est cognita speciei existentia, quàm differentiæ. Hæc igitur sententia rationi consentanea non est; sed & antiquorum philosophorum authoritati aduersatur, Aristoteles enim quãdo Platonis de diuisione opinionem recensuit, nil aliud ipsi attribuit, nisi quòd dixerit eam esse idoneam methodũ, per quam partes definitionis ignotas inuestigemus; de numero autem specierum per diuisionem indagando nihil prorsus dixit Aristoteles, neq; ab alijs dictum commemorauit.

Caput Decimum, de vtilitate diuisionis.

IN diuisione nullam esse notificandi vim satis est in præcedentibus demonstratum, nũc declarandum est quænam sit diuisionis vtilitas, ne quis fortè suspicetur nos eã vt prorsus inutilem reiecisse. Dicimus igitur diuisionis vtilitatem non in notificando, sed in disponendo potiùs esse constitutam, proinde ipsam ordinis potiùs, quàm methodi conditiones, & naturam præseferre; nam ad partes totius disciplinæ rectè disponendas non parùm iuuat diuisio rerum consyderandarum, vt in naturali philosophia credendum est Aristotelem diuisione vsum esse ad eius scientiæ partes benè ordinandas, quùm enim subiectum ipsi proponeretur consyderãdnm corpus naturale generaliter acceptum, huius diuisionem fecit in simplex, & mistum latè sumptum, deinde misti in imperfectum, & perfectum, deinde misti perfecti in homogeneum, & heterogeneum, postea homogenei in lapides, & metalla, & heterogenei in animalia, & stirpes, & horum omnium in species vltimas, vt primo loco de corpore naturali communi tractationem faceret, postea de simplici, postea de misto communi, deinde de speciebus iam memoratis vsq; ad infimas; qualem diuisionem uidetur etiam tetigisse Aristoteles in principio primi libri de cœlo dum corpus naturale partitur in simplex, & mistum, vt de simplici corpore tractationem aggrederetur; necnon in primo capite primi libri Meteorologicorum, vbi omnia tum dicta, tum dicẽda commemorat; in hac autem diuisione illud inspicere possumus, quod antea de ordine declarauimus, quemadmodũ enim ordo nihil ignotum notificat, sed solùm disponit, ita dũ diuisionem facimus corporum naturalium, nullam rẽ ignotam declaramus, sed diuidendo res naturales disponimus; mox autem methodis vti incipimus in singularum partium tractatione, quibus à noto ducimur ad cognitionem ignoti.

Diuisio est potius ordo, quã methodus.

Diuisio est utilis ad totam scientiã benè ordinandam.

Eadem est diuisionis utilitas in definitionum assignatione siue definitionis partes per se notæ, siue ignotæ fuerint; quando enim sunt per se notę, idest saltem per se absq; alio medio cognoscibiles, vt partes definitionis hominis respectu rustici, tũc diuisio facit ut ordinatè omnes proferantur, & genus differentijs omnibus antepo natur, & differentię superiores inferiorib. quod nisi fieret, nngatio cõmitteretur; si uerò uel omnes partes, vel aliquæ sint naturaliter ignotæ, & inuestigatione, atque probatione indigeant, diuisio facit ut ordinatè inuestigentur, vt si assignanda esset hæc hominis definitio corpus animatum sensibile rationale, & nullam harum esset per se notum homini inesse, proinde singulæ demonstrandæ essent, primùm quidẽ demonstrandum esset hominem esse corpus, deinde esse animatũ, & ita deinceps, quæ partium D ordinatio commodè per diuisionem fit, sine qua possemus nugationem committere demonstrando ptiùs hominem esse rationalem, deinde esse animatum; sed quum diuisionem summi generis per differentias facimus, ordinatè procedimus, & quãdo in aliquam partem non per se cognoscibilẽ incidimus, ad methodum aliquam confugimus, & probationem adhibemus, quoniam diuisio uim probandi nõ habet, vt supra dicebamus; methodus igitur partes definitionis ignotas notificat, diuisio uerò non notificat, sed solùm disponit. Est igitur diuisio ordo potiùs, quàm methodus, & ordo quidẽ modò vniuersalis, modò particularis; vniuersalis quidẽ in totius disciplinæ dispositione facienda; particularis verò in partibus alicuius definitionis in aliqua disciplinæ parte benè ordinandis. Sic etiam dicere possumus diuisionem ad numerum specierum ignotum notificandum nihil prodesse, tamen conferre ad species iam E cognitas ordinatè, & distinctè numerandas, vt quæcunque dicatur esse diuisionis utilitas, eam non in notificando, sed solùm in disponendo constituamus.

Diuisio est utilis ad definitionem

Si uerò cuipiam uideatur non propriè diuisionem uocari ordinem, id saltem ille inficiari non debet, diuisionem ministram quandam ordinis esse, quum.n. duo sint præcipua instrumẽta logica, ordo, & methodus, non est necessarium ut omne, quod logicus docet, & quo philosophus utitur, ordo sit, uel methodus, sed satis est si ad hæc duo, reliqua omnia uel tanquàm partes, uel tanquàm principia, uel tanq̃ ministrãtia redigantur; nam præter hanc viam diuisiuã, de qua nũc loquuti sumus, nonne apud philosophos in vsu est etiam diuisio quanti in partes, quę integrantes dicũtur? nonne diuidũt sæpe philosophi vocem ambignam in suas significationes? ea tamẽ diuisio neq; ordo est, neq; methodus, sed horũ ministra; nam de aliqua re sermonem habituri, vel aliquam F rem demonstraturi debemus ante omnia vocis ambiguitatem tollere, & eius significationes distinguere; tamen huiusmodi diuisionem indignam esse arbitramur, quæ instrumentum logicum appelletur, & malumus ministram, & seruam logicorum instrumentorũ nominare.

Diuisio uel est ordo, uel ordinis ministra.

Nos igitur talem putamus esse diuisionis naturã, ut ordinis potiùs cõditiones, quàm methodi pręseferat, proinde vel ordo, vel ordinis pars, vel saltẽ ministra dicenda sit. hanc sentẽtiam Arist. fuisse non est dubitandum, ipse nanq; in logica sibi proposuit de methodis, atq; instrumẽtis notificantibus, non de ordinibus agere, propterea de diuisione nusquàm locutus est, nisi eam reijciens, & eius inutilitatẽ ostendẽs, ut legere possumus in libris Analyticis tum prioribus, tũ posterioribus; at si diuisio instrumẽtum notificandi esset, certè reprehendendus esset Aristot. qui de huiusmodi instrumentis diligentissimè in logica locuturus uiam diuisiuã omisisset, quum

de ratione benè diuidendi aliqua omnino dicere debuisset. Quòd igitur de uia diuisiua nō sit locutus Aristoteles, nisi eam refellendo, ea causa fuit, quia ipse de ordinibus nihil docere in logica uoluit, sed de methodis solùm, diuisio autem ordo quidam est, nō methodus, & quando Arist. eam impugnat, non alia utitur ratione, quàm q uim syllogisticam nō habet; qua in re uidetur carpere Platonem, qui diuisionem ut methodum accipere uolens, non solùm ut ordinem, ipsam sufficere arbitratus est ad venandas partes definitionis ignotas, quod omnino negauit Arist. sic autem manifestum est ordinē quoque omnem inutilē esse, quatenus ordo, nempè ad notificandum, utilis tamen est ad disponendum, qualem ipsam quoq; diuisionem esse diximus. De hac re potest quisq; Aristot. legere in primo libro Priorum Analyticorum in calce sectionis secundæ, & in 2. Poster. in 23. & in 73. contextu, alijsq; sequentibus, & ipsius dicta benè consyderando ex eis hāc, quam exposuimus, sententiam desumere.

Caput Vndecimum, in quo methodus definitiua refellitur.

REIECTA methodo diuisiua sequitur vt de definitiua sermonem faciamus, quam refellere multò facilius nobis erit, quandoquidem in diuisione uia quædam inest, & processus ab hoc ad illud, vt non absq; ratione plurimos hæc similitudo decipere potuerit, ut crediderint diuisionem methodū esse, quum reuera non sit. At in definitione nihil tale conspicimus; definitio enim est simplex quædam essentiæ expressio, vna, & indiuidua, in qua nullum processum ab aliqua re ad aliam rem notare queamus; ideò per magnū errorem ab omnibus fuit inter methodos collocata, & summoperè semper miratus sum quo modo in mentem tot clarissimorum uirorum cadere tantus error potuerit, quòd definitio sit methodus, quæ ex noto ducat in cognitionem ignoti, & dicatur methodus definitiua ab alijs methodis distincta. Huius sententiæ falsitas satis demonstrari potest per ea, quæ antea dicta sunt de natura methodi, ac de eius definitione, diximus enim methodum esse processum syllogisticum, & habere illationis necessitatem, cuiusmodi certè non est definitio, quare methodus uocari nō potest, quum formam illam, quę in omni methodo requiritur, non habeat. Sed ut clariùs ueritatem demonstremus, & omnem fugæ locum aduersarijs anferamus, singillatim omnia consyderare oportet, quæ ipsi hac in re dicere, aut imaginari possunt, quum enim omnes usque ad hodiernam diem sententiam hanc secuti sint, eaque in eruditorum uirorum mentibus ita sit radicata, ut opinio nostra primo ipso aspectu fortasse παράδοξος uideatur, necessarium esse duximus ad inueteratum aliorum errorem eradicādum, & nouum dogma introducendum, omnia diligentissimè expendere; præstat enim ut multi dicant librum nostrum prolixitate orationis laborare, quàm vt uerborum inopia, & obscuritate fiat ut nostræ sententiæ ueritas, & alterius falsitas non benè à multis percipiatur.

Caput Duodecimum, quòd in definitione neque ab una parte ad aliam processus fiat, neque à definito ad definitionis cognitionem ducamur.

QVI igitur dicunt definitionē esse methodum ducentem nos à noto ad cognoscendum ignotum, ostendere debent quisnam sit in hac definitiua methodo terminus ignotus, ad quē; & quisnam terminus notus, à quo; ut qualisnā ab hoc ad illum uia sit consyderemus; quatuor ad summum inuenio, quæ responderi possint, eaq; omnia uana, & absurda esse demonstrabimus; vel enim dicunt in methodo definitiua processum fieri à parte definitionis nota ad aliam partem ignotam; uel à re definita ut notiore ad definitionem ut ignotiorem, quum Aristoteles dicat in proœmio primi libri Physicorum nomen rei definitæ esse nobis notius definitione; uel dicunt (quæ potiùs uidetur eorum esse sententia) methodum definitiuam esse processum ab ipsa definitione ad essentiam, siue (vt aiūt) quidditatem rei definitæ cognoscendam; vel demum dicunt, ut aliqui dicere uisi sunt, methodū definitiuam esse processum à partibus definitionis præcognitis ad totam definitionem, quæ ex earum compositione colligitur. Primum quidem minimè dici potest, quum manifestum sit nullum esse in definitione processum illatiuū à parte ad partem, sed totam definitionem cōtinuata locutione pronūciari tanquàm unū, non tanquàm multa; quāuis.n. in definitione multę sint partes, tamen non ut plures proferuntur, sed ut unum, quemadmodū admonuit nos Arist. in libello de interpretatione; ideò naturæ definitionis repugnat dictio coniunctiua, quę multitudinem pręsefert, non enim coniungimus nisi ea, quæ ut plura proponuntur; ob eādem rationem illatio in partib. definitionis nulla esse potest, quia non minùs multitudinem significat, quemadmodum.n. idem cum seipso non coniungitur, ita neq; ex seipso infertur; partes autē definitionis, etsi plures sunt, tamen non ponuntur ut plures, sed ut ad constituēdam naturam, & essentiam unam conueniunt, quatenus alia pars potestatem dicit, & determinatur, alia uerò determinat, & significat actum; sed rem hanc diligentiùs explicare ad nos non pertinet; satis est per hæc ostendisse in definitione nullū fieri discursum à parte definitionis ad partē. Præterea genus in definitione differentijs sem-

In definitione non fit illatio partis ex parte.

Partib. definitionis non cōuenit dictio cō iunctiua.

per anteponitur, dicimus enim animal rationale esse hominis definitionem, ergo si processus aliquis illatiuus fieret à parte præcedente ad subsequentem, esset vtique à genere vt noto ad differentias vt ignotas, tamen hæc illatio nihil roboris habet, & est penitus inefficax, quia non possumus dicere, est animal, ergo est rationale, quare nunquàm possumus ex parte præcedente inferre partem sequentem in definitione, quum pars præcedens sit semper vniuersalior sequente; fatua igitur sententia est, si intelligant definitionem ita esse methodum, quia in ea fiat processus à parte præcedente ad sequentē cum illationis necessitate. Si verò dicāt in definitione progressum fieri à re definita vt nota ad definitionem vt ignotam, multa sequuntur absurda; primùm quidem erit progressus ab eodem ad idem, definitio nanq; idē est, ac definitum; sequeretur etiam definitū esse definitionis partem, quod quidem minimè dicendum est, nam si ipsa definitio est via, & methodus quædam, E oportet in ipsa definitione comprehendi terminum notum, à quo, & terminum ignotum, ad quem, vt in ipsa methodo transitus ille consyderetur nullo extrinsecus assumpto; itaque res definita pars erit methodi definitiuæ, proinde etiam definitionis, quum apud illos definitio sit methodus ipsa definitiua; erit igitur repugnantia magna in hac positione, quia dum dicitur hāc uiam esse à definito ad definitionem, definitum extra definitionem ponitur; quatenus verò definitū dicitur esse terminus, à quo, in methodo definitiua, sic definitionis pars esse dicitur. Sed quid in re manifesta pluribus opus est uerbis? certum est ex cognitione rei definitæ nos nō duci per necessariam illationem in cognitionem definitionis ignotæ, hoc enim si ita se haberet, facile esset omnia definire, qualibet enim re proposita, statim ex ea inferretur, & in lucē prodiret ipsius definitio, quemadmodum ex fumo, quem intuemur, inferimus F ibi ignem esse; attamen id non contingit, multas enim res cognoscimus, quarum definitiones ignoramus: quoniam igitur ex sola cognitione rei definitæ nō ducimur in cognitionem definitionis ignotæ, sequitur processum hunc à definito ad definitionem nō esse methodum, quum methodus sit uia syllogistica cum necessitate illationis ignoti ex noto, & ipsius ignoti notificatione. Neque nobis obest dictum Aristotelis in proœmio primi libri Physicorum quod nomen rei definitæ est nobis notius definitione, notius enim est, non tamen tale notius, ex quo possimus duci in cognitionem definitionis ignotæ, quia iam diximus duas esse præcognitiones, quibus iuuamur ad cognitionem rerum ignotarum adipiscendam, vna dicitur præcognitio dirigens, altera verò agens; dirigens dicitur illa præcognitio, quæ est quidem necessaria ad illius rei notitiam comparādam,

Quòd nō fiat progressus à definito ad definitionē.

Præcognitio alia dirigens, alia agens.

D tamen ad eam notificādam non sufficit, vt præcognitio significationis nominis eclipsis est necessaria, si ipsius eclipsis cognitionem consequi debeamus, attamen ex ea sola in cognitionem eclipsis non ducimur; quia hæc non habet processum syllogisticum; at præcognitio agens illa est, quæ per necessariam illationē potest in nobis illius rei notitiam parere, vt cognitio fumi facit ignem cognosci, quia ex hac præcognitione fit syllogisticus processus, quē possumus methodum appellare; concedimus igitur definitum notius esse definitione, hoc enim nil aliud significat, quàm quòd cognitio cuiusque rei cōfusa priùs, & faciliùs, acquiritur quàm distincta, nam cognitio nominis rei definitæ est cognitio confusa, cognitio autem definitionis nō est alterius rei cognitio, sed est eiusdem rei cognitio distincta; & potest quidē cognitio rei confusa nos dirigere, ac iuuare ad acquirēdam distinctam, quam non habemus, tamen eam in E nobis parere potens non est.

Caput Decimumtertium, quòd processus à definitione ad essentiam definiti declarandam non sit methodus definitiua.

QVI verò dicunt in eo esse cōstitutam methodi definitiuæ naturam, vt sit processus à definitione ad essentiam, & quidditatem rei definitę ignotam declarandam, in eorum sententiam incidere uidētur, qui dicunt definitionem esse instrumētum sciendi quid est, idem .n. est methodus, atq; instrumētum sciendi; quum igitur vtrunq; dogma in unum, & eandem sensum cadat, eadem erit vtriusq; confutatio. In primis cognoscendum nobis est quid sit definitio, & quid sit id, qd Græci τὸ τί ἐστι, nostri quid est, seu quidditatem appellare consueuerunt, vt uideamus quid intersit inter definitionē, & quidditatem, F hoc .n. cognito non difficile erit uidere qualisnam sit ille processus, quē aliqui imaginantur, à definitione ad quidditatem, & quem putant esse methodū definitiuam. Discrimen inter definitionem, & quidditatem sumi potest ex ijs, quæ dicuntur ab Arist. in primo capite libri de interpretatione de nomine, conceptu, & re, dicit .n. conceptum esse imaginem in animo existentem rei extra animum positæ, nomen uerò esse signum conceptus, siue signum rei per medium cōceptum, postquàm .n. imaginē rei mente concepimus, eā alijs per vocē significamus; definitio igitur ad quidditatem habet eandem rationem, quam nomen habet ad rem, res .n. nobis proponitur cognoscenda, & cōcipienda vel ut totum quiddā cōfusum, uel ut in essentiales partes distributa, ut omnes distinctè conspici possint; illud quidem dicitur res ipsa, hæc uerò dicitur essentia, seu quidditas rei; ideo conceptū rei possumus utroq; mō formare; aut enim

Quòd definitio non sit istrumētum sciēdi.

Discrimen inter definitionem, & quidditatem.

totam

totam confuſam concipimus, & ita dicimur rei conceptum in animo habere; ut in eſſentiales partes diuiſam, & ita dicimur conceptum habere qnidditatis rei, quidditas enim ab eo, cuius eſt quidditas, reipſa non differt, ſed ſola ratione, ut dictum eſt; poſſumus igitur etiam in uoce hoc idem diſcrimen notare, nam ſi rem ipſam confusè conceptam ſignificare uolumus, nomine utimur, & dicimus, homo; ſi uerò eandem diſtinctè conceptam, ideſt ipſius quidditatem, utimur definitione, & dicimus, animal rationale; ideò Ariſtoteles in proœmio primi libri phyſicorum dicit definitionem in ſingulas eſſentiales partes rem diſtribuere, quæ per nomen tota confuſa ſignificabatur; nomen igitur à definitione non differt, niſi ut idem confusè acceptum à ſe diſtinctè ſumpto, quale eſt diſcrimen inter illa, quæ ab utriſq; ſignificantur, res enim ut totum quoddam cōfuſum ſignificatur à nomine, eadē ut diſtinctè ſumpta eſt id, quod per definitionem ſignificatur; hinc fit ut definitio nomen unum eſſe non poſſit, ſed ſemper ſit oratio, ideò Ariſtoteles in definitione definitionis eam dicit eſſe orationem, eſt enim oratio ueluti genus definitionis, propria autem differentia, qua ab alijs orationibus definitio ſeparatur, eſt ſignificatio quidditatis rei, omnis enim oratio eſt alicuius rei, uel aliquarum rerum ſignificatrix, at ſola definitio eſt ſignificatrix quidditatis. Hæc omnia ita ſunt manifeſta, vt à nemine negari poſſint. Ex his colligamus magnam propoſiti dogmatis abſurditatem, dicentes enim definitionem eſſe inſtrumentum ſciendi qnidditatem rei, ſiue methodum, qua ad qnidditatis cognitionem ducimur, dicunt proceſſum eſſe à definitione tanquàm nota, & termino, à quo, ad quidditatem tanquàm terminum ignotum, ad quem; qua quidem ſententia nil poteſt eſſe abſurdius, quādoquidem definitio, & quidditas non diſcrepant niſi vt ſignificans, & ſignificatum, nō poteſt igitur definitio eſſe nota, dū quidditas ignoratur, quomodo enim notam habere poſſumus hominis definitionem, & quidditatem hominis ignorare? tamen ſi dogma illud uerum eſſet, oporteret definitionem eſſe notam dum eſt ignota quidditas, ut à definitionis cognitione ad cognoſcendam quidditatem duceremur; quod an dici, imò an excogitari poſſit, quiſq; rationis compos conſyderet, ſic enim dicitur idem notū eſſe, & ignotum, & progreſſum fieri ab eodem in idem. At rei ueritas hæc eſt, quòd definitio eſt ipſa quidditas, quia ſignificat quidditatē, ideo definitionem intelligere eſt quidditatem intelligere; & quidditatem ignotam dicere eſt dicere definitionem ignorari; qnidditatem quæri eſt definitionem quæri; & inuenta definitione nil aliud nos aſſecutos eſſe dicimus, quàm cognitionē quidditatis; nulla igitur methodus eſt à definitione ad quidditatem tanquàm à noto

A ad ignotum, & uana eſt eorum ſententia, qui hoc modò putant definitionem eſſe inſtrumentum ducens ad cognitionem quid eſt. Quod autē eos fefellit, fuit ambiguitas huius uocis, inſtrumentum, ignorarunt enim quomodo definitio ſit inſtrumentum, & quænam ſint illa inſtrumenta, in quorum traditione logicus verſatur, & quæ poſſint appellari methodi, eſt enim definitio inſtrumentum quidem, nō tamen notificādi quidditatem ignotam, ſed ſolùm ſignificādi; non enim per diſcurſum à noto ad ignotum dicitur definitio notā facere quidditatem rei, ſed quia eam ſignificat eodem modo, quo nomen ſignificat rem per cōceptum medium, neque ullum inter hæc diſcrimen aſſignari poteſt, ſi enim res ignota ſit, nomen quoque eam ignotam ſignificabit, nō eam notificabit, & ita ipſum qnoq; ignotū dicitur; ſic quando quidditas eſt ignota, definitio eam ſignificat ignotam, proinde ignota ipſa definitio dicitur, neq; B rem notificabit; eſt igitur definitio inſtrumentum ſignificādi quidditatem rei, ſicuti nomen eſt inſtrumentum ſignificandi rem confusè acceptam; at non huiuſmodi ſunt inſtrumenta logica, quorum fabricatio in logica quæritur, ſed ſunt inſtrumenta notificandi ignotum ex noto per diſcurſum à noto ad ignotū, & illationem neceſſariā huius ex illo, quæ dicitur tertia mentis noſtræ operatio; at conceptio definitionis ad primam pertinet operationē, quæ ſimplicium apprehenſio dicitur; ideò Ariſtoteles in contextu 14. & 79. primi libri Poſteriorum negat definitionem enuntiare, quare ſi ſecundam operationem non habet, multo minus habet tertiam, quæ non eſt ſine ſecunda; non eſt igitur Logicum inſtrumentum, omnia nanque inſtrumenta logica ſunt diſcurſus à noto ad ignotum. Aliqui uerò, qui dicunt aliqua dari inſtrumenta logica ad primam, non ad tertiam mentis operationem pertinentia, & eiuſmodi eſſe ipſam de- C finitionem, quid ſit inſtrumentum logicum penitùs ignorare uidentur; quum enim logica ἀπὸ τοῦ λόγου dicta ſit non tāquàm ab oratione, ſed tāquàm à ratione, & diſcurſu, dicere inſtrumentum logicum ſine diſcurſu, eſt dicere λογικὸν ἄνευ λόγου, & calidum ſine calore: logicæ igitur artis officiū, ut nomen ipſum logicæ ſignificat, nullum aliud eſt quàm docere modum ratiocinandi, & tranſeundi à noto ad ignotum, hic autem diſcurſus vocatur, & tertia mentis operatio; quod ipſa quoq; Ariſtot. tractatio declarat, de ſimplicibus enim terminis, nomine, & uerbo, quibus prima mentis operatio ſignificatur, breuiſſimè locutus eſt in logica, neq; ut de inſtrumentis cognoſcendi, nihil enim ab Ariſtotelis mente, & à ueritate alienius eſt, quàm aliquod eiuſmodi ſimplex uocare inſtrumentum logicum; ſed ut de partibus, ex quibus enunciatio poſtea conſtituenda erat; nam hæc quoque non ut inſtrumentū cognoſcendi conſyderatur

Omne inſtrumētum logicū eſt diſcurſus.

in logica, sed ut principium instrumenti, nempè vt materia, ex qua syllogismus constare debet; instrumenta verò sciendi illa tantùm sunt, quæ sub syllogismo tanquàm sub communi genere continentur; nec ob aliam causam Aristoteles in Posterioribus Analyticis de methodis, atque instrumentis sciendi locuturus constituit Priores Analyticos ijs anteponere, & in ijs agere de syllogismo latissimè sumpto, quàm vt prius de genere omnium methodorum, quàm de speciebus ipsis loqueretur, est enim syllogismus commune genus, & communis forma omnium logicorum instrumentorum, vt antea declarauimus; hinc fit vt, quum omne instrumẽtum logicum sit progressus à termino ad terminum, hi termini eiusdẽ ordinis, & eiusdem rationis esse debeant, nempè vel ambo in voce, vel ambo in re, vel ambo in conceptu animi sumantur, sic enim dicimur ab vno duci in cognitionem alterius, qui est uerè discursus logicus; at à voce ad conceptum, vel à voce ad rem nullus est logicus discursus, quia statim sine ullo discursu, sine vllo ratiocinio vox significat rem per medium conceptum; definitio igitur, quum sit vox, non potest eatenus dici methodus, & instrumentum logicum, quatenus significat conceptum quidditatis rei; & qui hoc dicunt, debent eadem ratione confiteri omnem orationem, & omnem uocem esse methodum, & instrumentum logicum, omnis enim oratio, & omne nomen aliquam rem significat; id tamen asserere absurdissimum est, vt aduersarij quoque ipsi concederent; ideò si aduersus eos tali argumento vteremur, quidnam ad illud responsuri essent nõ uideo, eadem est ratio definitionis ad quidditatem ab ea significatam, & nominis ad rem, quæ ab ipso significatur, ergo si definitio est methodus, & instrumentum logicum notificãs quidditatem, nomen quoque methodus erit, & instrumentum rem ipsam notificans, hoc tamen nemo assereret, quia est manifestè falsum, ergo neq; definitio est logicum instrumentum, sed instrumentum tantùm significandi; omnis enim vox significatiua siue simplex, siue complexa, instrumentum est ab hominibus inuentum ad rem aliquam, siue conceptum significandum, in quarum vocum numero est ipsa definitio; ideò definiens eam Aristoteles dixit esse orationem significantem quid est, rectè enim dixit significantem, quia non est instrumentum, nisi significãdi; similiter primæ propositiones, & dignitates, dum ore proferuntur, sunt voces significantes rem per se notam, nec tamen dicuntur esse logica instrumenta aliquid notificantia, idq; si admitteremus, res omnes dicerentur per se ignotæ, ac demõstrabiles, etiam illæ, quæ per axiomata significantur, per uoces enim earum significatrices notificaremus res omnes, tanquàm ignotum ex noto per logica instrumenta probantes, hoc tamen ne-

D mo sanæ mentis assereret. Hæc nostra sententia absq; ullo dubio Aristotelis fuit, vt apertissimè in libro sequente demõstrabimus, in quo tractationem de methodis ab Aristotele in Posterio. Analyticis factam declaraturi sumus; nunc satis sit alium locum apud Aristotelem perpendere, qui est contextus quartus, & quintus primi libri de Anima, quærit ibi Aristoteles 1. lib. de anima contex. 4. & 5.
an sit aliqua communis methodus inuestigandi quid est in omnibus substantijs, methodos etiam aliquas nominat, subiungit enim an sit demonstratio, an diuisio, an aliqua alia methodus; at verò si definitio, vel methodus definitiua esset proprium instrumentum, & propria methodus, qua notificatur quid est, uana certè esset quæstio Aristotelis eo in loco, non enim opus erat dubitare, & ad alias methodos confugere, quum in promptu fuisset communis methodus inuestigandi omnes rerum quidditates, nempe definitio, seu
E methodus definitiua; igitur uidit Aristoteles definitionem non esse methodum, uel instrumentum notificandi quid est, sed esse illud, quod per methodum notificatur, quando latet; nam quærere quid res aliqua sit est definitionem eius quærere; proinde definitio quando est ignota, finis est methodorum, non methodus; quando autem nota est, notum est quid res sit, nec methodo eget, qua inuestigetur; propterea ibi Aristoteles non ipsam definitionem, sed alias methodos nominat, nempè diuisionem iuxta Platonis sententiam, & demonstrationem secundùm propriam opinionem, Plato nanq; definitiones ignotas per diuisionem uenabatur, Aristoteles uerò putauit demonstrationem esse methodum, qua omnes accidentium definitiones inuestigentur, substantiarum autem definitiones inquiri methodo resolutiua, quam significauit dum dixit {uel aliqua alia methodus} sed de his postea accuratius disse-
F remus. Nunc animaduersione dignum est, ne quis ea, quæ diximus, perperam accipiat, definitionem inuestigari, quando est ignota, & per logica instrumenta, seu logicas methodos inueniri, ideò si eas methodos uellemus à fine nuncupare definitiuas, nil sequeretur absurdum, non enim ita definitiuam methodum refellere uolumus, ut methodum omnem, qua definitio ignota inuestigetur, de medio tollamus; sed solum ut ostendamus definitiuam methodum ab alijs distinctam non dari; quum enim definitio ignota possit & per demonstratiuam, & per resolutiuam methodum inuestigari, harum utramlibet si quis habita ratione finis definitiuam appellare uelit, non prohibemus, dicimus tamen eam, quam ille definitiuam uocabit, esse reuera demonstratiuam, uel resolutiuam, aliæ nanque præter has duas methodi non dantur.

Nota quomodo dicatur methodus definitiua.

Caput XIIII. quòd processus a partibus definitionis ad totam definitionem non sit methodus definitiua.

COnſyderãdum supereſt ao in progreſſu à partibus definitioois ad totam definitionem methodi definitiuę oatura ſit conſtituta; buius membri confutationem ſumere poſſumus ex ijs, quæ traduntur ab Auerroe in commentario primo primi libri poſteriorum Analyticorum, ubi ab ipſo multa doctè dicuntur ad definitionem, & ad id, de quo in præſentia loquimur, pertinentia; oſtendit enim nullum eſſe poſſe diſcurſum a partibus definitionis ad totam definitionem tanquàm à noto ad ignotum, ita ut ex partibus pręcognitis definitio per neceſſariam illationem colligatur, & ionoteſcat; id enim ſi eſſet, definitiones naturaliter ignotæ noo egerent ſyllogiſmo, quo notificarentur, ſatis enim ex partibus ſuis tota definitio oota fieret; quomodo autem definitio B ignota per ſyllogiſmum colligatur, accuratè io ſequentibus declarabimus; nunc ſatis eſt ad ſẽtentiam Auerrois declarandam, & ad id, quod propoſuimus, demonſtrandum, ſi dicamus tum partes definitioois, tum etiam totam definitionem reſpectu rei definitę poſſe duobus modis conſyderari, aut enim cognoſcuntur ſolùm vt prędicata illi inexiſtentia, aut cognoſcuntur etiã vt eſſentialia, & prædicata in eo quod quid eſt; quatuor igitur membra conſyderanda nobis proponuntur, vt diſtioctè omnia declaremus, primum quidem ſunt partes definitioois prout prędicantur de defioito, idque vocemus A. ſecuodũ verò eædem partes prout ſunt partes definitionis, & prædicata io eo quod quid eſt, & uocetur B. tertio autem loco tota definitio, noo ut definitio, ſed ut prædicatum quoddam, quod appellemus C. Demum ipſa definitio prout eſt eius rei definitio, & ipſius quidditatem ſignificat, & vocetur D. Partes quidem non C poſſunt eſſe cognitę dum definitio eſt ignota, quia totum non differt a ſuis partibus ſimul collectis, eo igitur modo cognita eſt definitio, uel incogoita, quo ſunt cognitę, uel incognitæ partes, non eſt igitur cognitum A. ſine C. neque eſt cognitum B. ſine D. ſed cognitio A. eſt cognitio C. & cognitio B. eſt cognitio D. qui eoim cogooſcit partes ſingulas de illa re prędicari, ille cognoſcit totam definitiooem de eadem re prędicari, nondum tameo prout eſt eius definitio; qui verò cognoſcit partes ſingulas de illa re io eo quod quid eſt prædicari, cognoſcit etiã totam definitionem eſſe illius rei definitionẽ; quare nullus fit diſcurſus a partibus ad totam tanquàm a notis ad ignotam, partes enim notas in unum colligere non eſt per neceſſariam illationem procedere a noto ad ignotum, ſed ab eodem ad idem, & a noto ad notum, erat enim actu cognita definitio in partibus ſuis vel

Definitio tota & eius partes poſſunt reſpectu definiti cõſyderari duobus modis.

Totum non differt a ſuis partibus ſimul ſũptis.

A vt definitio, ſi illæ ſint cognitæ ut prædicata in eo quod quid eſt; vel ut prædicatum quoddã, ſi illæ ſint notæ ſolùm ut prædicata, non ut prędicata in eo quod quid eſt. Poteſt tamen A. eſſe cognitum ante B. quare & C. ante D. prius enim cognoſcuntur hęc prędicata ut illi rei cõpetentia, poſtea ut eſſentialia, & eius definitiooem conſtituentia; qua igitur methodo ducimur a cognitione A. ad cognitionem B. ſeu (quod idem eſt) a cognitione C. ad cognitionem D? certè nulla, ut Ariſtoteles optimè oſtẽdit in 2. lib. Poſter. Analyticorum, nullo enim ſyllogiſmo colligere poſſumus hoc illi competere in eo quod quid eſt, ſeu eſſe illius definitionem, niſi petatur illud idem, quod oſtendere volumus, ex eo enim quòd hoc illi ioeſt, poſſumus quidem colligere aliquid alicui ineſſe, ſed non poſſumus colligere quòd ioſit in quid, niſi in propoſitionibus aſſumatur medium minori ineſſe io quid, hoc autem eſt eiuſdem rei B definitionem ut notam aſſumere, cuius quærimus definitionem, quæ eſt petitio principii, quum vnius rei vna tantum ſit definitio; poſtquàm igitur cognouimus hæc de illa re prædicari, nullo ſyllogiſmo, proinde nulla methodo probare poſſumus quòd prędicentur in quid, & quòd ex eis definitio illius rei conſtituatur; reſtat itaque ut hoc per ſeipſum nobis conſyderantibus innoteſcat, quando per aliud oſtendi non poteſt; neque res hæc dubia uideri debet, quandoquidem in ſenſu quoque hoc idem euenire manifeſtum eſt, aliqua enim primo aſpectu non videntur, quæ poſtea, dum magis oculorum aciem intendimus, intuemur; pruna quoque cineribus abſcoodita non cernitur, poſtea verò motione, & tractatione aliqua cinerum, ſeu ipſius prunę facta inſpicitur, & per ſe ipſa uiſum mouet; ſimile quiddam menti noſtræ contingere non eſt dubitandum, aliqua enim prima ipſa mentis inſpectione oon apprehenduntur, quæ poſtea per diligentem ipſorũmet conſyderationem nota fiunt, proinde non per aliud, ſed per ſeipſa ootificantur; quòd igitur quæ alicui rei competere oouimus, ſint ei eſſeotialia, & ei competãt in eo quod quid eſt, noo per aliud oſtendimus, ſed res ipſa per ſe in lucem prodit, dum in eam oculos mentis efficaciter infigimus; talia nanque attributa benè conſyderando, & cum ipſa re conferendo cognoſcimus ei eſſentialia eſſe, & ex eis definitionem conſtituimus; hoc eoenire ſolet in illa inductione, quam Auerroes uocat demonſtratiuam, in qua non omnia particularia ſumuntur, quia dum aliqua pauca enumerare incipimus, ſtatim apparet prædicatum illis eſſentiale eſſe, ideò dimiſſa reliquorum enumeratione colligimus uniuerſale, quod enim per ſe prędicatur, de omni prędicatur; conoexio igitur eſſeotialis ipſa per ſe, non per aliud, menti rem conſyderanti eluceſcit; hinc fit ut per diuiſionẽ

Multa ignota notificãtur non p aliud, ſed per ſeipſa.

Inductio demõſtratiua.

inuo-

ioootescere partes definitionis uideantur, quasi prius igootæ fuerint, non est tamen diuisio; quæ nobis eam cognitionem præstet, sed quia diuidendo per prædicata essentialia transimus, proinde datur nobis occasio ea animo tractandi, & consyderandi, ideò facilè nobis innotescit ea essentialia esse, atque in definitione illius rei sumenda; oota quidem etiam ante diuisionem erant, non tamen ot essentialia; hoc autem sine discursu nobis manifestum fit, dum ea siue per diuisiooem, siue etiam absque diuisione intentè consyderamus. Non est igitur methodus definitiua processus ille ab A. ad B. siue à C. ad D. quia obi res per se ipsa cognoscitur, ibi nulla illatio fieri dicitur; sed est processus à cogoitione eiusdem rei imperfecta ad perfectam per eiusmet diligentem iospectionem; propterea rectè dicit Auerroes tales definitiones modica egere declaratione siue per diuisiooem, siue per inductionē, siue aliquo alio modo, quo in ipsarum consyderatione meotis aciem intendamus, sic enim fit processus ab A. ad B. & à C. ad D. Hoc igitur modo fit notum B. & D. quando priùs cognoscebatur A. & C. Sed quaodo A. qooqoe ignoratur, tunc utique aliqua methodo id indagare oportet, quando enim partes definitionis aut omnes, aut aliquas non modò quòd sint partes definitioois, sed etiam qoòd omnino inexistant huic rei ignoramus, syllogismo opus est ad eas colligendas, in hoc enim tota syllogismi efficacitas posita est vt probet hoc huic inesse eò quòd illud illi inest, semperque τὸ ὅτι ostendat, sed non τὸ τίεστι; ad has igitur defioitiones extrahendas diuisio est prorsus inutilis, quia non potest ostēdere quòd hoc illi insit, vt antea demonstrauimus; sed ad resolutiuam methodum confugere oportet, quod quomodo fiat, in seqnenti libro declarabimus; nunc satis sit ostendisse nullam dari methodum definitiuam a partibus definitionis ad totam definitionem; qoia si ignotum sit A. & C. non possumus illud ostendere nisi methodo vel demooftratiua, vel resolutiua, vtraqoe enim uim habet syllogisticam, & potest ostendere hoc illi ioesse; si uerò sit notum A. & C. nulla potest esse illationis oecessitas in progredieodo ad B. & D. si enim eo qood inest aliquid alicui, ac de eo prædicatur, liceret colligere, ergo prædicatur in eo quod quid est, eadem ratione dicere possemus, albedo ioest homini, ergo inest in eo quod quid est; id igitur non per aliud, sed per seipsum innotescit, vt dictum est, quare nulla datur methodus definitiua, quoniam ipsum quid est non potest vllo instrumento formaliter notificari, sed facta aliorum quæsitorum notificatiooe in lucē prodit per seipsum, ut dictum est.

Quid nullo instrumēto formaliter notificatur.

D *Cap. XV. Solutio obiectionis ex primo capite sexti libri Topicorum desumptæ.*

Nonnulli eam sententiam tueri volentes quòd definitio sit methodus, & sciendi instrumentum, existimarunt oalidum pro ea argumentum ex Aristotele sumi in primo capite sexti libri Topicorum, vbi dicit omnem definitionem assignari rei cognoscendæ gratia, propterea ex prioribus & notioribus assignandam esse, qoemadmodum in demonstrationibus, & io omni doctrina, ac disciplina res sese habet; fatetur itaque Aristoteles definitiooem esse instrumentum cognoscendi, quum per eam res cognoscatur; & procedere a notioribus ad igootiora, & talem esse methodum, qualis est demonstratio. Qui argumentum hoc efficax esse putant, si id respicereot, quod maximè respicieodum est, vtique cogoocerent ipsum ita debile esse, ut nullam nobis difficultatem facere possit; nos enim fortasse satis superqoe difficultatem hanc soluerem us dicentes rationem hanc ex Topicis libris esse desumptam, quandoquidem Aristoteles aliter ut Dialecticus, aliter ut demonstratiuus de definitione loqoeretur; nam Dialecticus definitiooem sumit ot orationem quandam, qoæ de definito oerè prædicatur, & ei æqualis est, qoare eam noo consyderat prout idem est, quod res ipsa definita, idem enim de seipso non rectè prędicaretur; at demonstrator, qui res potiùs, qoàm uoces respicit, sumit definitionem vt orationem significantem illam ipsam rem, qoam etiam nomen significat, propterea definitiooem nuoquàm eonntiat de re definita, dum eam sumit ut definitio est; & dicit eam non significare quòd sit aliquid, vel non sit, sed solùm quid sit; maximè igitur Dialectico cōuenit dicere definitionem ex causis rei esse, proinde ex prioribus, & notioribus secundùm naturam, causa enim, quatenus est causa, non est idem quod effectus; neque idem est natura prius, ac notius seipso; ideò in secundo libro Posteriorum Analyticorum, quum ostendisset Aristot. in 37. contex. quod definitio ut definitio est non potest de definito per demonstrationē concludi, quia oportet eiusdem rei definitionem in propositionibus assumi, cuius definitio quæritur, quæ est petitio principii; postea in 38. eiusmodi syllogismum admittit ut Dialecticum, quem ut demonstratiuum refutauerat, & uitiosum esse dixerat; nam, ut ibi notat Auerroes, apud Dialecticum non est inconueoiens quòd eiusdem rei duæ ponantur defioitiones, & altera per alteram ostendatur sine petitione principii; huius aotem ratio ea est, quam diximus, qoia Dialecticus consyderat definitionem in enontiatiooe positam, & prędicatam de re defioita, quare non ut idem, quod illa, hoc quum ita sit, quid mirum si Aristoteles io Topicis

prior solutio.

De definitione aliter loquitur Dialecticus, aliter demonstratiuus.

E

F

picis

picis diceret in definitione processum quendam fieri a noto ad ignotum notificandum. ? Veruntamen hoc prætereamus, & propositi loci sententiam expendamus, & videamus an nobis officiat, necne. In primis dicere debent aduersarij quid putent se hoc argumento demonstrasse, aut enim arbitrantur Aristotelem constituere methodum ipsam definitiuam in progressu a partibus definitionis ad totam definitionem, aut in progressu a definitione ad rem definitam declarandam; illud quidem dici nó potest, quia Aristoteles non dicit partes definitionis esse priores, & notiores tota ipsa definitione, sed ipsa re definienda, hanc enim cognosci dicit per definitionem, sed non definitioné ipsam per cognitionem partium; pro eodem igitur habet totam definitionem, & eius partes, & non minus totam, quàm partes vult esse priores, & notiores ipso definito, quod per definitionem videtur innotescere. Hunc igitur sensum quum Aristotelis uerba non recipiant, an alterum habere possint consyderemus, is enim fortasse nobis non aduersatur, neque absurdus est, si sano modo intelligatur; certum est aliud esse rem aliquam per aliam rem notiorem notificari, aliud esse nomen per alterum nomen declarare; res enim ignota ex alia re nota notificari non potest, nisi per methodum, proinde cum illationis necessitate, ut quando ex fumo notificatur ignis, & ex obiectione terræ eclipsis lunæ; at nomen per aliud nomen, vel per alia nomina declaratur, & notificatur absque vllo discursu, absque illatione, absque methodo; si quis enim petat, quid est merum? & alter respondeat, est uinum, notificat quidem significationem meri per significationem uini notioré; sed nulla tamen utitur methodo, methodus enim est via a re nota ad cognitionem rei ignotæ, hic autem est processus a nomine ad nomé, non a re ad rem; nomina autem ex arbitrio humano posita sunt, quare in hoc processu nulla fit probatio rei ignotæ; idem penitus de notificatione definitionis dicendum est, quoniam enim idem est homo, atq; hominis quidditas, ideo nomen hoc, homo, non modò rem ipsam, sed & eius quidditatem significat, confusè tamen, & obscurè; ideò is, qui petit quid homo sit, petit sibi declarari significationem illius vocis per aliam uocem, vel per alias voces notiores, quę clariùs illam quidditatem significent; definitio igitur constat ex partibus notioribus nomine ipso rei definitæ, proinde notificat, & declarat significationem illius nominis; definitio quidem, quæ nominalis dicitur, notificat significationem nominis confusam, quando ignoratur etiam quid eo nomine confusè significetur; definitio autem essentialis declarat etiam distinctè significationem nominis, quæ solùm confusè cognita erat. Ad argumentum igitur respondédum est Aristotelem dicentem

altera solutio

Nota quomodo definitio fit ex notiorib⁹.

A partes definitionis esse notiores, & priores definito, & eius cognitioné facere, aut intellexisse processum hunc tanquàm a re nota ad rem ignotam, quasi definitio significet quoddam distinctum a re definita; aut tanquàm ab eadem re ad eandem rem, sed a uocibus notioris significationis ad declarandam significationem ipsius nominis ignotiorem; illud quidem si intellexit, Dialecticè loquutus est, & eius dictum vt Dialectici admittendum est, alioqui falsum, & reiiciendum; si autem posteriorem sensum significare voluit, is omnino verus est, sed nobis non obest, est enim processus a uocibus ad vocem, qui solam notificat vocis significationem, & nihil ignotum probat, hæc autem notificatio nil aliud est, quàm significatio, de qua superiùs loquebamur; nam vera notificatio, quæ non fit nisi per methodum, ea est, quæ rei ignotæ per aliam rem notiorem fit; hæc autem est veluti rei per seipsam notificatio, quæ simpli B ci quadam expressione, & sine vlla methodo fit, nam si partes definitionis ad ipsam quidditaté referamus, illam potius significant, quàm notificent, sicut antea demonstrauimus; si verò ad ipsum nomen rei definitæ referantur, notificát quidem eius significationem, sed adhuc simpliciter, & absque methodo, nisi methodus dicatur etiam illa notificatio, qua nomen illud, merum, per uinum declaratur; at certè a nomine ad nomen non est methodus, quia nulla fit illatio huius ex illo, & nominis declaratio pro probatione nunquàm habetur, sed potiùs pro principio; ideò etiam ille, qui rem per suam definitionem declarat, in principijs adhuc versatur, & nondum aliquid ignotum ex principiis notis deducit. Quomodo igitur definitio ex notioribus, siue ex præcognitis fit manifestum est, ex notioribus enim est, ex quibus nulla fit illatio; & per definitionem doctrina, ac disciplina non fit per medium, sed res potiùs per se C ipsam, quàm per aliud discitur; quòd enim sine medio aliqua discamus, quæ priùs ignorabamus, testatur Aristoteles in primo capite primi libri Posteriorum Analyticorum; imò etiam sine ipsius testimonio manifestum est tum in iis, quæ sensu, tum etiam in iis, quæ mente per seipsa discuntur. Hæc est Aristotelis sententia in illo primo capite sexti libri Topicorum, necnon in contextu 48. primi Metaphysicorum. Quòd autem vtroque in loco definitioné cum demonstratione comparet dicens definitioné ex notioribus esse, sicut etiam demonstratio, id nobis non officit, non enim vult Aristoteles eodem modo definitionem, ac demonstrationem ex notioribus esse, nimirum cum illatione ignoti ex notis, id nanque si ipse assereret, eius sententiam deserere, ac refutare non uereremur; Sed solùm in hoc communi uult earum similitudinem consistere, quòd utraq; ex notioribus constat, alio tamen, & alio modo; demonstratio

Aliqua ignota discuntur per se ipsa, non per aliud.

tio enim est ex notioribus, quoad esse, definitio verò est, ex notioribus, non quoad esse, sed solum quoad significationem; quo fit ut altera quidem sit methodus, & instrumentum sciendi, altera uerò nequaquàm, eamque Aristotelis sententiam fuisse nos in libro sequente apertissimè demonstrabimus.

Caput XVI. in quo aliorum sententia confutatur de methodo resolutiua.

Diuisiua, ac definitiua methodis refutatis duæ relinquuntur, quas nos antea posuimus, demonstratiua, & resolutiua; methodum tamen resolutiuam alij non rectè accepisse videntur, ideo non erit ab re si eorum de hac methodo sententiam breuiter expendamus. Duo resolutionis modi ab alijs statuuntur, vnus ab Ammonio in suis commentariis in prooemium Porphyrii, alter ab Eustratio in præfatione sua in secundum librum Posteriorum Analyticorum; posteriores verò vtrunque modum recipientes in has duas species methodum resolutiuam diuidendam esse censuerunt. Ammonius inquit methodum resolutiuam esse quando hominem in caput, brachia, pedes, & alia membra dissoluimus, hæc rursus in partes homogeneas, carnem, ossa, neruos, deinde harum singulam in quatuor elementa, & hæc demum in materiam, & formã; posteriores verò hanc vocant resolutionem a notione finis, homine enim proposito, & eius operationibus, & officijs consyderatis colligimus eorum gratia fuisse hæc membra homini necessaria; quare per notionem finis hominẽ in membra, & eadem ratione hæc in humores, & homogeneas partes resoluimus, & ita deinceps. Eustratius verò nullam ponit aliam resolutionem, quàm illam, quæ est ab indiuiduis ad infimas species, deinde ad genera proxima, mox ad remotiora donec tandem ad summum genus peruenerimus; quam quidem resolutionis speciem constat esse directè contrariam diuisioni, in eadem enim categoria a summo ad ima descendendo diuisionem facimus, ab imis verò ad summum ascendendo resolutionem; vtilem autem esse ait methodum hanc ad definitiones uenandas, quoniam enim definitiones ex genere, & differentiis constituuntur, per quæ & diuidendo, & resoluendo transimus, ideò ad eas indagandas modò diuisione, modò resolutione utimur. Nonnulli uerò finem omnis resolutionis eundem fermè statuunt, quem & diuisionis, nempè numerum cognoscere, nam (dicunt) diuisione numerum inferiorum, resolutione verò numerum superiorum, ac priorum inuestigamus; idcirco differẽtiam hanc in ipsius methodi resolutiuę definitione expresserunt. Alia quoque multa ab aliis de hac re dicuntur, quæ consultò missa faci-

Duo resolutionis modi secũdũ alios.

Ammonius.

Eustrat.

D mus. Nos verò duas quidem resolutionis species his similes in sequentibus statuemus, tamen neutram ab aliis benè intellectam fuisse arbitramur; quum enim quatuor sint, quę hac in re consyderationem veniunt, terminus, à quo, terminus, ad quem, uia ab illo ad hunc, ac demum finis, atque vtilitas huius uiæ, ipsi in his duobus posterioribus maximè hallucinati sunt, prę sertim in priore illa resolutionis specie, quæ principem locum tenet; quando enim resolutionem compositi faciunt in partes essentiales, petendum est ab eis an partes illę ante resolutionem sint notę, an ignotæ; si notę, nulla opus est resolutione, siquidem finis huius resolutionis est partium, seu principiorum inuentio, vt mox ostendemus; si uerò sunt ignotæ, uia hæc nihil habet efficacitatis ad eas notificãdas, quod in eo ipso exemplo declarari potest, hominem enim in membra resoluimus, & hæc in carnem, ossa, neruos, quia hæ omnes partes E sensiles sunt, & per se notæ, quare non ex ipso homine concreto partium harum cognitionẽ consequimur tanquàm a noto ad ignoti notitiam procedentes, sed sensu partes illæ omnes cognoscuntur, sensus autem illa, quę percipit, statim, & sine medio percipit, ergo nulla ibi methodus est, cuius beneficio ignotum ex noto notificetur; idque adhuc clarius est ubi partes per se ignotæ, & insensiles sunt, vt prima materia, & forma, in quas omne corpus naturale resoluitur, ex ipso enim naturali corpore in materię primæ, ac formæ notitiam non ducimur, nec dicere licet, ignis ibi est, ergo prima materia, dum ipsam materiam primam ignoramus; ipsum igitur compositum non sufficiat ad partes suas essentiales notificandas, quando absconditæ, & insensiles sunt. Huiusce autem rei ratio ex ijs, quę antea diximus, colligitur, nulla enim via est, quę ex noto faciat rei ignotæ cognitionem, nisi uia syllogistica, ut Aristoteles F clamat in calce secundi libri Priorum Analyticorum; syllogismus autem omnis ex tribus terminis constat, ex duobus nullus fit syllogismus, quando igitur corpus naturale in partes essentiales resoluendum proponitur, duos tantum terminos habemus, corpus ipsum notum, & partes ignotas, ergo in his nulla potest illatio fieri, quum tertius terminus desit, scilicet terminus medius, nam duo illi, quos habemus, solam cõclusionem constituunt, quę est, omne corpus naturale ex materia, & forma constat; ideo qui dicunt ex composito noto nos duci per methodum resolutiuam ad primæ materię ignotæ cognitionem, dicunt conclusionem naturaliter ignotam posse seipsam notificare, & solum subiectum propositionis posse notificare prædicatum quodcunque ipsi attribuatur, quę quidem falsa, & absurda sunt; medius igitur terminus præter hos duos accipiendus est, nẽpe aliquod accidens in ipso corpore naturali cau-

Cõfutatio primi modi [illegible]

Nota quõ sit intelligenda methodus resolutiua.

causas illas consequens, ut generatio, & interitus, hoc enim est medium idoneum ad partes illas essentiales notificandas, quo vsus est Aristoteles ad primam materiam in omni corpore naturali demonstrandam. Hoc modo sumenda est methodus resolutiua, & sic eam intellexit Auerroes interpretans tertium contextum primi libri Physicorum, quum enim Aristoteles ibi dicat ad primorum principiorum cognitionem progrediendum esse a confusis vt notioribus, confusa intelligens ipsa naturalia corpora, quæ composita nunc a philosophis nostris appellantur, Auerroes uerba declarans inquit [possibile est ex rebus compositis, idest ex consequentibus earum cognoscere causas] deinde in commentario quinto clariùs eundem sensum referens dicit [species compositę apud nos sunt notiores suis causis, & ex istis speciebus procedimus ad cognitionem causarũ mediantibus accidentibus existentibus in eis] quę verba profert Auerroes ad declaranda ea, quæ dixerat Aristoteles in contextu tertio; ideo peccant ij, qui uiam illam doctrinæ resolutiuam intelligunt a compositis ad principia absque accidentium consyderatione; peccant etiam illi, qui eo in loco confusa intelligunt sola accidentia, non corpora ipsa composita; ipsa enim corpora propriè dicuntur confusa vt ex diuersarum partium confusione constantia; accidentia verò possunt quidem dici confusè cognita, quando ipsorum causæ ignorantur, at, quum simplicia sint, non rectè confusa appellantur; sed per se clara res est, ad inuenienda priucipia opus esse vtraque præcognitione, scilicet, & subiecti, & medij, Aristoteles enim demonstrat in corpore naturali materiam primam inesse ex generatione, & interitu tanquàm ex medio nobis conspicuo; a compositis igitur ad principia inuenienda per resolutionem procedimus per accidentia media, quæ in ipsis sunt; quẽadmodum enim qui lignum aliquod in partes secare uult, eget gladio, uel alio ferreo instrumento, quo ipsum secet; ita humana mens volens compositum in principia ipsum constituẽtia resoluere, eget accidentibus euidẽtioribus, per quæ hanc resolutionem perficiat. Hæc si ita se habent, manifestum est methodum hanc resolutiuam esse ipsam demõstrationem a signo, siue ab effectu, ut in eo proœmio ait Auerroes, idque omnino, uelint nolint, coguntur omnes confiteri. Propterea non rectè faciunt illi, qui hanc demonstrationem sub demonstratiua methodo collocant, aut enim una datur methodus demonstratiua, si hanc quoque uocemus demonstratiuam; aut, si propriè demonstrationis nomen sumentes resolutiuam methodum ab ea distinguere uelimus, non alia est methodus resolutiua a compositis ad simplicium inuentionem progrediens, quàm demonstratio ab effectu. Quod autem aliqui dicunt methodum hanc resolutiuam esse a notione finis, id fortasse in artibus concedi potest, ut mox consyderabimus; at in scientiis cõtemplatiuis nulla ratione admittendum est, quando enim inquiunt ex officiis, & operationibus singulorũ humani corporis membrorum ostendi quòd necessarium fuerit hominem iis membris præditum esse, hæc non est methodus resolutiua, sed demonstratiua, est enim potissima demonstratio facta per causam finalem, de qua in libro nostro, quem de medio demonstrationis scripsimus, copiosè dissernimus; extruitur autem talis demonstratio quando cognoscimus tum illum effectum esse, tum a tali effectrice causa fuisse productum, ut talia membra homini a natura data esse, & quærimus cur illud efficiens effectum illum produxerit, sic enim finalem causam quęrimus in iis, quæ nos cognoscere solùm, nôn producere possumus; sic autem hominem in membra non resoluimus, neç inuenire uolumus quot illa sint, sed quũ ea priùs cognoscamus, rationem singulorum quęrimus, eamque ex operationibus, & muneribus singulorum adducimus tanquàm ex causa finali. Quòd si aliquod animal nobis antea incognitum offeratur, in quo an insit membrũ aliquod, ut pulmo, ignoremus, illudque ex operatione, ueluti ex ipsa respiratione inueniamus, ab effectu argumentari ducimur, non ampliùs a causa finali, quia membrum illud ignoramus, & an sit quęrimus, est igitur demonstratio ab effectu, & methodus resolutiua; cuius scopus est inuenire, & cognoscere aliquam rem esse, quæ ignorabatur; at quando pulmonem inesse cognoscimus, & ipsum ex respiratione demonstramus, non est Demonstratio inuentionis, sed demonstratio per causam finalem, & methodus demonstratiua. Methodi autem resolutiuæ nunc declaratæ scopus quòd non sit cognoscere numerum partium constituentium, vt aliqui dicunt, sed solùm cognoscere quòd sint, tum manifestum est ex iis, quæ superius aduersus methodum diuisiuam diximus, tum etiam ex iis, quę mox de hac methodo dicturi sumus, manifestius fiet. Altera quoque resolutionis species, quæ est ab inferioribus ad superiora in eadem categoria, mihi uidetur non plenè ab aliis fuisse intellecta, siquidem quænam in ipsa illatio fiat non declararunt; imò secundùm eorum sententiam nulla illatio fieri uidetur, mẽs enim nostra, quæ patibilis dicitur, primo loco indiuidua, quæ sibi a sensibus offeruntur, intelligit, deinde externo lumine adiuta naturam uniuersalem in illis intuetur; ibi autem duo processus consyderari possunt, unus est quando mens ab indiuiduorum ad uniuersalium intellectionem transit, alter quando plura uniuersalia ordine quodam contemplatur; prior quidem progressus nullam illationem habet, quia mens non dicit, est socrates, ergo est homo,

Declaratio cõtex. 3. & 5. libro phy.

Demõstratio ab effectu est methodus resolutiua.

Confutatio secundi modi.

mo, sed ordinem potiùs, quàm methodum ser-
uare videtur, dum priùs hunc hominem, dein
de humanam naturam in hoc homine intelli-
git, hanc enim ex illo non colligit, sed hâc post
illum contemplatur. In altero autem progressu
non modò idem dicẽdum est, sed etiam si con-
cedamus eam esse methodum, est potiùs à supẽ
rioribus ad inferiora, quàm è contrario, quod
enim priùs à mente nostra cognoscitur, est ma-
gis vniuersale, à quo ad minùs vniuersale tran
situm facit; primo igitur loco naturam corporis
in socrate conspicatur, deinde viuentis, postea
animalis, tandem hominis, hic igitur processus
neque est syllogisticus, neq; ab inferioribus ad
superiora, sed ordo quidam in contemplatione
vniuersalium transiens à superioribus ad infe
riora. Sed quænam est huius resolutionis, qua-
lem isti fingunt, vtilitas? an ex inferioribus nu
merum superiorum inuenire, vt aliqui dicunt?
at verò mirabile dictu hoc est, quod equidem
intelligere nequeo, ab inferioribus nanque ad
superiora ascendẽdo ad vnitatem potiùs, quàm
ad numerum ducimur, semper enim multa in
vnum colligimus, & tandem ad summum ge-
nus peruenimus, quod ex necessitate unum est
omnia inferiora complectens. Qui uerò metho
dum hanc ad uenandam definitionem utilem
esse dicunt, rectiùs sentiunt, imò rectissimè, si
eius illationis, ac uenationis modum declaras-
sent; nam à particularibus ad uniuersalia pro-
gressio fit nõ ut ipsa vniuersalia genera, vel spe-
cies cognoscantur, sed potiùs ut aliquid inesse
alicui uniuersali colligatur eo quòd illud idem
omnibus particularibus inest, vt si omnem ho
minem bipedem esse ostendamus propterea quòd
singuli homines bipedes esse inspiciuntur; hæc
igitur resolutio nil aliud est, quàm inductio,
quam Aristoteles in secũdo libro Posteriorum
Analyticorum compositionem uocat, quia a-
scendendo multa componimus, & in unum col
ligimus; de hac nos inferiùs loquemur; nunc
pauca hæc contra aliorum sententiam de me-
thodo resolutiua dicere uoluimus, vt sano mo
do hæc methodus intelligatur.

Magis vniuersale cognoscitur à nobis prius, quã minus vniuersale.

Inductio est methodus resolutiua.

Caput XVII. in quo ostenditur duas methodos ad res omnes cognoscendas sufficere.

Qvod autem ad res omnes cognoscẽ-
das duæ methodi sufficiant, demon-
stratiua, & resolutiua, facilè ostendi
potest, nam omne, quod cogno-
scendum proponitur, aut est substantia, aut ac-
cidens, substantia quidem tunc pleuè cognosci
tur, quando perfecta ipsius definitio habetur,
hæc si nota sit, nulla eget methodo vt inuestige
tur; si uerò ignota, per aliquam methodum ve-
nanda est, per demonstrationem quidem vena-
ri eam non possumus, ut ait Aristoteles in con-
textu 42. secundi libri Posteriorum Analytico-

D rum, ea enim sola à priori, & per causam notifi-
cari possunt, quorum essentia pendet ab aliqua
externa causa, at essentia substãtiæ à nulla exter
na causa pendet, nulla igitur causa datur, per
quam definitio substantiæ, si ignota fuerit, de-
monstrari possit; relinquitur eam non posse
nisi à rebus posterioribus, & ab effectu aliquo
notiore declarari, quæ est methodus resolu-
tiua. Accidens autem aliud proprium est,
aliud commune, commune quidem sub scien
tiam non cadit, proprium verò semper ha-
bet certam aliquam externam causam, à qua
pendet, proinde per eam potest demonstra-
ri; externam dico non quòd loco, & subie-
cto semper seiuncta sit, sed ratione essentiæ
ipsius accidentis, extra quam necessarium est
eam esse; atquicquid talem causam habet, nul
la ratione sciri potest, nisi per illam demonstre-
tur, omne igitur accidens demonstrabile est, &
nulla uia est, quæ ad ipsius perfectam sciẽtiam
E ducere possit, nisi methodus demonstratiua.
Quum itaque substantias omnes definitione
cognoscamus, earum autem definitiones igno-
tas per solam resolutionem inuestigemus; acci
dentia uerò per solam demonstrationem inuo-
tescant, hæ duæ methodi ad rerum omnium co
gnitionem comparandam sufficiunt, nec alio
ullo logico instrumento indigemus ad proban
dum, & colligẽdum ex noto ignotum; egemus
quidem ad disponendum, quia methodus non
disponit, sed probat, & notificat singillatim ea,
quę conuenienti ordine disposita sint; ideò ne-
que solus ordo, neq; sola methodus perfectam
rerum scientiam præbere potest, sed ambo re-
quiruntur, ordo enim solus nihil docet, metho
dus uerò sine ordine docet quidem, sed perfe-
ctam scientiam non parit, vel cum summo di-
scentis labore, & summa cum difficultate;
nã si philosophus naturalis propria animalium
accidentia per proprias causas ante demõstra-
F re niteretur, quàm de ijs, quæ corpori naturali
communiter competunt, & postea de elemen-
tis, & de mistis generaliter differuisset, uanum
certè opus aggrederetur, rebus enim uniuersa-
lioribus ignoratis nunquàm animalium perfe-
ctam cognitionem assequeremur. At si conue-
niente ordine res omnes tractandæ dispositæ
fuerint, methodus in singularum declaratione
operam suã egregiè præstat, perfectamq; scien-
tiam parit, in qua discentium animus conquie-
scit; propterea diuisione quoq; aliquando me-
thodus eget, quia diuisio ordinatio quędam est,
quæ rectam rerum probãdarum seriem metho-
dis subministrat. Ex ipsa igitur rerum cogno-
scendarum natura clarum est duas illas metho-
dos ad tradẽdam rerum omnium cognitionem
sufficere. Idem ex ipso methodi progressu
ostenditur, quemadmodum antea dicebamus,
omnis enim à noto ad ignotũ scientificus pro-
gressus uel à causa est ad effectũ, uel ab effectu
ad cau-

Omne accidẽs propriũ pendet ab externa causa.

Ordo eget methodo, & methodus ordine.

ad causam, illa quidem est methodus demonstratiua, hęc autem resolutiua; alius processus, qui certam rei notitiam pariat, non datur; nam si ab aliquo ad aliquod progrediamur, quorum neutrum alterius causa sit, non potest inter illa esse connexus essentialis, ac necessarius, quare nulla certa cognitio illum progressum consequi potest; patet igitur nullam dari scientificam methodum præter demonstratiuam, & resolutiuam.

Caput XVIII, in quo utriusque methodi definitio ponitur.

HARVM duarum methodorum definitiones colligere ex iis, quæ diximus, non difficile erit, si prius de utriusque fine, atque vtilitate quædam pauca dixerimus, natura enim, & essentia cuiusque instrumenti in ipso fine, & usu potissimum constituta est. Dictùm est antea communem vtriusque methodi finem esse rei ignotæ cognitionem, res autem ignota, quam in scientiis quæri contingat, duplex est, aut enim est causa, aut effectus, prꝫter hæc duo nil uideo in scientiis quæri, immò ne consyderari quidem; Aristoteles quoque in contextu septuagesimotertio primi libri posteriorum Analyticorum in duo tantùm ea omnia secat, quæ in scientis tractantur, nempe in principia, & ea quæ ex principiis pendent, hoc modo trimembrem a se prius factam diuisionem ad bimembrem redigens; nam antea dixerat tria esse, quæ in scientia consyderantur, principia, subiectum, & affectiones, postea principiorum nomine subiectum quoque comprehendens duo esse dicit, principia, & affectiones illa consequentes. Ad hæc duo, si lateriut, cognoscenda duæ nobis methodi inseruiunt, vt dictum est., nam affectiones demonstratione cognoscimus per propria principia, ipsa uerò principia, si ignota fuerint, per resolutionem uenamur; hinc fit ut methodus resolutiua sit serua demonstratiuę, & ad eam dirigatur, non enim finem talem resolutio habet, quo inuento quiescamus, sed a quo inuento exordium compositionis sumamus, principia enim ideò per resolutionem indagamus, ut per ea cognita effectus consequentes demonstremus; ultimus enim finis & scopus omnium, qui in scientiis speculatiuis uersantur, est per methodum demonstratiuam duci a principiorum cognitione ad scientiam perfectam effectuum, qui ab illis principiis prodeunt; & certum est, si nos ad aliquam scientiam accedentes principia omnia nota haberemus, superuacuam ibi resolutionem fore, quia statim methodo demonstratiua a principiis notis ad effectus, qui semper secundum naturam sunt ignoti, absque resolutionis vsu progrederemur, quod in mathematicis euenit, proinde in ipsis locum non habet methodus resolutiua; nam resolutio illa mathematica, qua post factas omnes demonstrationes retrocedimus, & posteriora theoremata in priora, & hæc deinde in prima principia resoluimus, est potiùs quædam eruditorum exercitatio, quàm methodus resolutiua, de qua in præsentia loquimur, est enim processus ab ignotioribus ad notiora, qui cuilibet rudi ad eam scientiam capessendam accedenti esset prorsus inutilis, quia nullam cognitionem pareret; nos autem de illa resolutiua methodo sermonem facimus, quæ rerum ignotarum ex notioribus cognitionem parit, & in aliis scientiis locum habet, præsertim in scientia naturali; quum enim propter ingenii nostri, viriumque nostrarum imbecillitatem ignota nobis occurrant principia, ex quibus demonstrandum est, ab ignotis autem progredi non possimus, ideò necessitate coacti ad secundariam quandam viam confugimus, quæ est methodus resolutiua ad principiorum inuentionem ducens, vt ex eis inuentis postea effectus naturales demonstremus; quare methodus resolutiua secundaria est, & ministra demonstratiuæ; quam sententiam apud Aristotelem legere possumus in procemio primi libri Physicorum, in ipso enim eius libri initio methodum seruandam proponit demonstratiuam, qua præcipuè vti vult, dicens: tes naturales ex principiorum suorum cognitione esse cognoscendas; deinde videns non esse nobis nota illa principia subiungit, vtendum esse alia secundaria methodo a notioribus nobis ad principia notiora natura, quæ est methodus resolutiua, ad quam certè non confugisset, si principia rerum naturalium statim nobis nota occurrissent. Ex his colligere possumus finem methodi demonstratiuæ esse perfectam scientiam, quæ est rei cognitio per suam causam; methodi autem resolutiuæ finem esse inuentionem potiùs, quàm scientiam; quoniam enim resolutione causas inquirimus ex effectis, vt postea ex causis effecta cognoscamus, non vt in ipsarum causarum cognitione quiescamus, ideò inuentionem causarum dicimus finem esse methodi resolutiuæ, idque plurium bonorum interpretum testimonio comprobari potest. Auerroes in Epitome logica in capite de demonstratione loquens de demonstratione a signo eam uocat demonstrationem inuentionis. Themistius de eadem loquens in calce primi contextus secundi libri posteriorum dicit signa posteriora esse quidē principia inuentionis

Margin notes: Resolutio mathematica quid sit. — methodus resolutiua è serua demonstratiuæ. — finis methodi demonstratiuę. — finis methodi resolutiuæ. — Auerr. — Them.

M quum

quum per ea causas inueniamus, tamen non esse veras causas rei, quæ demonstratur. D. Idem in contextu 93. primi libri Posteriorum Analyticorum dicit, resoluere conclusionem in sua principia est conclusione vera proposita inuenire principia, ex quibus colligatur, quare finem resolutionis in inuentione constituit. Eustratius quoque in sua præfatione in secundum librum dicit demonstrationem ideò uocari resolutionem, quia eius principia per resolutionem inueniuntur, postea exemplo hanc resolutionem declarans facit demonstrationem ab effectu, per quam dicit inueniri causam ignotam. Hęc de fine vtriusque methodi in præsentia sufficiant, nam in libro sequente declarantes tractationem Aristotelis de methodis fusiùs de eodem loquemur, nunc ad colligendas harum methodorum definitiones satis sint ea, quæ modò diximus. Methodus quidem demonstratiua, in qua declaranda præcipuè versatur Aristoteles in Posterioribus Analyticis, ab ipso etiam ibidem definitur, nam proposita in primis tali demonstrationis definitione per causam finalem tradita, demonstratio est syllogismus scientiam pariens, ex ea inuestigat materiam demonstrationis, scilicet principiorum conditiones, quibus inuentis hæc assignari potest perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio, Methodus demonstratiua est syllogismus scientiam pariens ex propositionibus necessariis, medio carentibus, notioribus, & causis conclusionis; quæ quidem definitio obscura esse non potest iis, qui Posteriores Analyticos Aristotelis intellexerint, ideò ipsius declaratione in præsentia supersedebimus; præsertim quum in aliis libris logicis, quos de rebus ad demonstrationem attinentibus conscripsimus, has principiorum conditiones satis abundè declarauerimus. Methodus autem resolutiua est syllogismus ex propositionibus necessariis constans, qui a rebus posterioribus, & effectis notioribus ad priorum, & causarum inuentionem ducit; esset quidem declarandum quomodo hæc methodus ex propositionibus necessariis constet, sed tum hac de re, tum de aliis multis ad hanc methodum attinentibus satis superque dictum est a nobis in libro nostro de speciebus demonstrationis, necnon in libro de propositionibus necessariis, ideò inde omnia petenda sunt; nunc an hæ duæ methodi aliquam diuisionem recipiant considerenus.

Eustrat.

Definitio methodi demonstratiuæ.

definitio methodi resolutiuæ.

Caput XIX. de speciebus methodi resolutiuæ, & earum differentiis.

NATVRA vtriusque methodi declarata consyderandum manet an hæ in species diuidantur; sed methodus quidem demonstratiua, quum sit sola illa demonstratio, quæ potissima dicitur, nullam diuisionem admittit, nisi fortè illam, quæ ex diuisione generum causarum deriuatur, hæc autem ad præsentem consyderationem parùm pertinere videtur; sed de ea dictum a nobis est in libro de medio demonstrationis. Methodus autem resolutiua in duas species diuiditur efficacitate inter se plurimum discrepantes, altera est demonstratio ab effectu, quę in sui muneris functione est efficacissima, & ea utimur ad eorum, quę ualdè obscura, & abscondita sunt, inuentionem; E altera est inductio, quæ est multò debilior resolutio, & ad eorum tantummodò inuentionem usitata, quæ non penitus ignota sunt, & leui egent declaratione. Vtranque esse resolutiuā methodum, & sub tradita a nobis definitione contineri manifestum est, vtraque enim est uia syllogistica, & a posterioribus ad priora, & ad principiorum inuentionem progreditur tanquàm ad proprium finem; de demonstratione a signo nemo dubitare potest, est enim syllogismus procedens ab effectu ad inuentionē causę, quare propriū eius munus est inuentio causæ ignotæ. Inductionem uerò esse syllogismū docet Aristot. in secundo libro Priorum Analyticorum in capite de inductione, sicuti nos supra declarauimus, non enim necessitatem colligendi haberet, nisi in bonum syllogismum verti posset; quod autem inductio sit instrumentum cognoscendi principia, Aristoteles multis in locis testatur, in calce secundi libri Priorum F Analyticorum in capite de inductione, in contextu 134. primi Posteriorum, & in ultimo capite secundi, & capite tertio sexti libri de moribus; in his enim omnibus locis asserit Aristoteles proprium inductionis officium esse ut per eam principia confirmentur; Est autem inductio processus a posterioribus ad priora, quia uniuersale est natura prius particularibus, & habet rationem causæ, ideò a particularibus ad uniuersale progredi est a posterioribus ad priora procedere, idque dicit clarè Aristoteles in capite de inductione in secundo libro Priorum Analyticorum. Est autem inter has duas resolutiones magnum discrimen, quia inductione non inueniuntur nisi illa principia, quę sunt nota secundum naturam, & leui egent comprobatione; at demonstratio a signo est multò efficacior, per eam enim illa principia inueniuntur, quæ secundum naturam sunt ignota, ad quorū inuentionē inductio est prorsus inutilis;

quòd inductio sit methodus resolutiua.

Discrimen inductionis, & demonstrationis ab effectu.

hęc autem differentia clara erit si intelligatur A quidnam sit notum, vel ignotum secundùm naturam; de hac quidem re superiùs aliqua diximus, aliqua etiam hìc dicenda sunt; notum secundùm naturam illud dicitur, quod sensile est, eiusmodi autem sunt non ea solùm, quę singularia sunt, sed ea quoque vniuersalia, quorum singularia sensu percipi possunt, hominem enim rem sensilem esse dicimus, non quòd hominem vniuersalem sensus cognoscat, sed quia singuli indiuidui homines sensiles sunt, propterea hęc propositio, homô est bipes, dicitur nota secundum naturam, quia quocunq; indiuiduo homine oblato statim cognoscit sensus eũ esse bipedem; hæc autem iure uocantur nota secundùm naturam, quia proprio lumine cognoscuntur, neque egent alia re notiore, per quam mediam demonstrentur. Contrà verò ignotum secundum naturam illud dicitur, quod in suis singularibus sensile non est, ideò eget alio medio notiore, per quod demonstretur, & quum B ipsum proprio lumine non cognoscatur, per alterius lumen innotescit, veluti prima materia, quæ quũ sensum penitus lateat, per se nũquàm cognosceretur, nisi per generationem notificaretur; ita hæc propositio, triangulum habet treis angulos duobus rectis æquales, dicitur ignota secundum naturam, quia eius prædicatum sensu discerni non potest, sed innotescit per aliud; ex longa enim trianguli inspectione nunquàm cognosceremus tres illos angulos esse duobus rectis æquales, sed ratio id nobis demonstrat; itaque notum secundum naturam idem significat ac, per se notum; ignotum autem secundum naturam illud est, quod per se ignotum dicitur, & cognoscitur per aliud, quemadmodum declarat Auerroes in 5. & 29. commentariis secundi libri Posteriorum Analyticorum, & Aristoteles in secundo Priorum in capite de petitione principij. His igitur differentiis inuicem dissident inductio, & demonstratio ab effectu, vtraque enim est methodus resolutiua a rebus posterioribus ad principia progrediẽs; sed duo principiorum genera nobis offerũtur, alia quidem naturaliter nota sunt, ideò nullo egent instrumento logico, nisi inductione, qua sola notificantur; omnis enim nostra cognitio a sensu originem ducit, nec potest aliquid a nobis mente cognosci, quin priùs sensu cognitum fuerit, proinde inductione omnia eiusmodi principia nobis innotescunt, nec propterea demonstrari, seu probari dicuntur, ea nanque propriè dicuntur probari, quæ demonstrantur per aliud; inductio autem non probat rem per aliam rem, sed modo quodam eã per se ipsam declarat, uniuersale enim a singulari reipsa non distinguitur, sed ratione solũ; & quia res notior est ut singularis, quàm ut uniuersalis, quoniam sensilis dicitur ut singularis, non vt vniuersalis, ideò inductio est processus

notũ & ignotũ secũdũ naturã.

princi- piorum duo genera.

uniuersale a singulari nõ distinguitur re.

ab eodem ad idem, ab eodem ea ratione, qua euidentius est, ad idem cognoscendum ea ratione, qua obscurius est, atque latentius; propterea non modò principia rei, sed etiam principia scientię, seu principia cognoscendi, quæ dicuntur indemonstrabilia, inductione cognoscuntur, vt videre possumus apud Aristotelem in contextu undecimo primi libri Physicorum, & in omnibus antea memoratis locis, pręcipuè verò in ultimo capite secundi libri Posteriorum Analyticorum. Alia uerò principia sunt naturaliter ignota, quia insensilia, ideo ad eorũ inuentionem inductio nihil penitus efficacitatis habet, sed egent demonstratione a signo, qua per effectum notiorem inueniantur, ac notificentur, quum ipsa per se nequeant innotescere, ut prima materia, quę est principium methodi demonstratiuę, per eam enim tãquàm per causam demonstrat Aristoteles plures effectus naturales, ut in primo libro de ortu, & B interitu generationis possibilitatem, & eiusdem æternitatem; sed quia materia naturaliter ignota proponebatur, non potuit Aristoteles ea vt principio ad aliqnid demonstrandum vti, nisi priùs ex effectu notiore ipsam demonstrasset; ita primus motor æternus est causa, per quam ęternus motus demonstratur in octauo libro Physicorum, sed quia naturaliter ignotus ipse primus motor nobis offerebatur, priùs ipsum inuenit Aristoteles per demonstrationem ab effectu. Principia igitur methodi demonstratiuæ resolutiua methodo inueniuntur, alia quidem sola inductione, alia uero demonstratione a signo. Hanc differentiam etiam in illa definitione, quæ scientiæ principium est, notare possumus, eius enim partes alię sola inductione cognoscuntur, aliæ verò, quæ non possunt nisi per aliud notæ fieri, egent demonstratione ab effectu, quod significauit Aristoteles in contextu undecimo primi libri de anima dicens ac C cidentia plurimùm conferre ad cognoscendas substantiarum definitiones. Sed de definitionibus omnibus quomodo per methodos innotescant, & ad eas methodi dirigantur, docuit egregiè Aristoteles in posterioribus Analyticis, idque nos in libro sequente declarare statuimus.

Caput XX. Solutio difficultatis de ordine resolutiuo.

POsteaquam differentias omnes, ac naturas methodorũ declarauimus, nõ erit ab re si dubiũ quoddam soluamus tactum a nobis antea quũ de ordine resolutiuo loqueremur; dicebamus enim cum illo ordine methodũ quandam esse coniunctã, ut alia ratione dicatur ordo, alia ratione methodus, quatenus.n. priùs de fine agitur, postea de iis, quę sũt ante finẽ, ordo seruari dicitur resolutiuus; quatenus autem ex fine præcognito colligũtur per

necessariam, & syllogisticam illationem ea, quæ ad finem ducunt, eatenus methodus quædam est, hæc enim non est dispositio, sed ignoti ex noto declaratio, & notificatio; quæreret igitur non absque ratione quispiam posset qualisnam ea methodus sit, an demonstratiua, an resolutiua, nam pro vtraque parte argumenta non desunt, primùm quidem finis respectu eorum, quæ sunt ante finem, causę locum habet, dicitur enim, causa finalis, quæ causa causarum nuncupari solet; quoniam igitur finis in qualibet arte notus proponitur quatenus est finis, & ab eo proceditur tanquàm a fine, methodus videtur esse demonstratiua a causa finali ad effectum, nam ex causa finali potissimam demonstrationem fieri posse docuit Aristoteles in secundo libro Posteriorum Analyticorum; videtur etiam huic sententiæ fauere Aristoteles ipse in capite octauo septimi libri de moribus, quando dicit finem in actionibus esse principium, sicut in mathematicis suppositiones. Ex altera verò parte videtur esse methodus resolutiua, quoniam a fine proceditur ad inueniendα principia ad ipsius generationem, & productionem idonea, ergo est processus a fine potiùs vt ab effectu, quàm vt à causa; & ad principia quatenus principia sunt, ex quibus producatur, non quatenus habent locum effectus, quare est methodus resolutiua ab effectu ad causas. Pro huius dubii solutione sciendum est quòd quando de methodis loquimur, scientias contemplatiuas respicimus, quarum finis est scire, methodi nanque scientiam rerum ignotarum pariunt, quare scientiarum speculatiuarum instrumenta sunt, in his enim scientia propriè dicta locum habet, non in artibus, & aliis operatricibus disciplinis, quæ in rebus contingentibus versantur, & actionem, vel effectionem, non scientiam quærunt; in his igitur propriè dicta methodus non datur, sicuti neque propriè dicta scientia, neque vera necessitas; si quam enim necessitatem habent, eam tantùm habent, quæ dicitur ex suppositione finis, vt si hic homo sanandus sit, necessarium est talibus remediis vti, simpliciter autem iis vti non est necessarium; scientia igitur propriè dicta ibi locum non habet, sed cognitio quædam rei non necessariæ, nisi ex suppositione finis, & ipsa non per se quæsita, sed propter operationem. Quoniam igitur methodi sunt instrumenta acquirendi certā scientiam, ideò huiusmodi disciplinis propriè non competunt, aptari tamen illis aliquo modo possunt per similitudinem pro subiectæ materiæ conditione, quemadmodum etiam scientiæ nomen impropriè acceptum ipsis quandoque tribuitur; nam, vt ait Alexander in principio commentariorum suorum in primum librum Priorum Analyticorum, logica philosophiæ instrumentum est, & propter eam tradita, non

Qualis sit ea methodus, quę cũ ordine resolutiuo cõiũcta est.

Methodi locũ habere propriè in sciẽtiis contemplatiuis.

D propter alias disciplinas; attamē postquàm scripta fuit inuenta est aliis quoque disciplinis prodesse posse, ideò aliæ non prohibentur logica vti eo modo, quo possunt. Dicimus itaque in disciplinis vtentibus ordine resolutiuo nullam dari demonstrationem neque a causa, neque ab effectu, nam utraque scientiam parit immutabilem rei simpliciter necessariæ; dantur tamen in illis syllogismi ignotum ex noto colligentes, qui quum propriè loquendo non sint demonstrationes, in illis tamen facultatibus locum habent demonstrationum, siquidem efficaciores demōstrationes ibi non dantur; non est igitur mirū si huiusmodi syllogismi aliquando & demonstrationis potissimę, & demonstrationis a signo conditiones præseferunt, quæ solum similitudine, & proportione quadam, non simpliciter dicantur demonstrationes; idque causa fuit præsentis dubitationis, nam processus a fine artis ad colligenda principia partim

E videtur posse appellari demōstratio potissima, partim demonstratio ab effectu, neutra tamen propriè, sed utraque per similitudinem; mihi tamen videtur eam potiùs esse uocandam methodum resolutiuam cum ordine resolutiuo coniunctam, quàm demonstratiuam; quam quidem rem meliùs intelligemus, si hanc demonstrationem cum aliqua philosophi naturalis demonstratione ex causa finali facta contulerimus, & ipsarum discrimen consyderauerimus, data est animalibus uis coquendi alimentum propter nutritionem tanquàm coctionis causam finalem, & hæc omnia sunt simpliciter necessaria, animalia nutriri, & habere uim concoctricem alimenti, neque in nostro arbitrio est constitutum facere ut animalia nutriantur, vel non nutriantur, & ut uim coctricem habeant, uel non habeant, ergo si per nutritionem demōstremus animalia vim habere coctricem alimenti, erit potissima demonstratio per causam fina-

F lem facta, & propositiones erunt simpliciter necessariæ, quia in ipsa re necessitas inest, non ex nostra tantùm constitutione; ideò nutritio ut causa tantùm sumitur, non ut effectus, quia nos efficere ipsam non possumus, ideò proposito effectu noto, ipsa vi coctrice a natura animalibus tradita, demonstratio illa non habet pro fine inuentionem facultatis coctricis, hæc enim iam cognita proponitur, neque ad eius effectionem, sine ad effectionem nutritionis dirigitur cognitio illa, quàm per eam demonstrationem quærimus, quandoquidem hęc facere nos minimè possumus, sed ad solam facultatis coctricis cognitionē per suā causam finalem; quare non est alia methodus, quàm demonstratiua. At quando in arte medica demōstramus, si talem febrem curare, & sanitatē recuperare uelimus, talibus remediis utendū esse & ita ex febre remedia colligimus, non proponitur nobis sanitas ut existens, sed potiùs vt nō

Nota quomodo ex fine demōstrare modò fit per causā, modò fit per effectū demonstrare.

exi-

existens, & vt à nobis recuperanda, & efficienda, quare potiùs ut effectus, quàm vt causa nobis proponitur; quum enim duo ibi consyderanda sint, cognitio remediorum ex illius finis pręcognitione, deinde illius finis productio per illa remedia, certè hoc posterius longè præcipuum est, nam remediorum cognitionem propter effectionem sanitatis quærimus; hanc igitur effectionem ab initio concipientes ad remedia cognoscenda progredimur potiùs ut ab effectu, quàm ut a causa; Quòd si medicam artem solùm ut cognoscentem, non vt operantem spectemus, fortasse sanitas locum habet causæ finalis, per quam cognoscimus illa remedia; attamen quum tota illa cognitio ad operationem dirigatur, sanitas uidetur non ut causa, sed ut effectus consyderari, & progressus ille potiùs dicẽdus est methodus resolutiua, quàm demonstratiua; adde quòd demonstratio per causam finalem facta non demonstrat ex fine causam effectricem, sed effectum a causa effectrice productum, ut alibi declarabimus, quare non videtur ille processus posse uocari demonstratio a causa finali, sed potiùs ab effectu. Præterea ordo resolutiuus ideo appellatur resolutiuus, quia est a posteriori ad prius, ergo si quæ

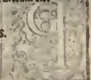
2. li. de medio dem. cap. 2.

A

methodus cum eo coniuncta est, ea est resolutiua, proinde ab effectu, non à causa, nam omnis causa quatenus causa est, prior est effectu, finis igitur quatenus est causa finalis non est posterior iis, quæ sunt ante finem, sed prior. Solemus etiam dicere in arte medica remedia inueniri ex præcognitione sanitatis, & morbi, vtimur igitur nomine inuentionis, & fatemur illam esse demonstrationem, quæ est methodus resolutiua, nam methodum demonstratiuam non admodum solemus demonstrationem inuentionis nominare; etenim inuentionis nomen solam respicit cognitionem an sit, methodus autem demonstratiua consistit in declaratione quamobrem sit; illa igitur methodus ad resolutiuam potiùs, quàm ad demonstratiuam uidetur esse redigenda. Ad Aristotelem autem in septimo libro de moribus dicentem finem esse principium dicimus ipsum intelligere principium cognitionis, non principium rei; vel, si admittamus etiam principiũ rei significari, id non propriè dicitur, sed solùm per quandam similitudinem, nam ille processus speciẽ quandã habet methodi demonstratiuę, sed multo tamen magis resolutiuæ, ut dictum est.

Finis in operatricibus ẽ cognitionis principium, non rei

C

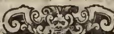

FINIS LIBRI TERTII DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS.

Liber Quartus.

Caput Primum, aliorum sententiæ de consilio Aristotelis in Posterioribus Analyticis.

POSTEAQVAM ratione duce de methodis, earumque numero, ac differentiis uerba fecimus, non erit abre si eam methodorum traditionē, quam Aristoteles in Posterioribus Analyticis conscripsit, aliquantum pro occasione declarauerimus; quum enim nullum alind ibi consilium eius fuisse arbitremur, quàm de methodis agere, idq; optimè, & artificiosissimè ipsum præstitisse non dubitemus, nostram de methodis sententiam testimonio tāti uiri mirificè comprobatam iri speramus; præterea uerò in consyderanda Aristotelis de methodis tractatione occasio nobis dabitur de singularum methodorum utilitate, ac fine multa dicendi, quæ maximè digna cognitu sunt, & in præcedentibus dicta non fuere, ea nanque facilioris doctrinæ gratia ad sequentē contēplationem remittenda esse censuimus. Quoniam autem uerum collatione falsi meliùs conspici, firmiusq; cognosci solet, primo loco sententias aliorum de Posterioribus Analyticis referemus, eorūq; errores detegemus; deinde quę nā reuera sit in iis libris intentio Aristot. declarabimus, totumq; eius artificiū in tractatione de methodis explanabimus. Duę circunferūtur hac de re interpretum opiniones, una est latinorum omnium excepto Linconiense, & Gręcorum præter Themistium, quā his temporibus pauci sequuntur; altera quā omnes ferè posteriores tuētur, & Auerroi, ac Themistio attribuūt. Latini dicunt intentionem Aristot. in iis libris hāc vnam esse, agere de demonstratione, & in primo lib. tractari de principiis eius cōplexis, de propositionibus, earumq; conditionibus, in secūdo autem de principio simplici, nempè de medio, ac de facili eius inuentione. Posteriores uerò putant in primo quidem libro agi de demonstratione, in secundo autem nō ampliùs, sed de definitione tanquàm de altero instrumento sciendi reipsa distincto a demonstratione, proinde duo instrumenta in iis libris tradi, demonstrationem, qua accidentia, & definitionē, qua substantię cognoscantur; quibus autem argumētis utraque secta nitatur consyderandum est.

Prior opinio latinorū, & Græcorum.

Posterior opinio recētiorum.

D

Caput Secundum, in quo prioris sectæ argumenta exponuntur.

LAtini, & Græci sententiam suam probant multis argumentis, quorum aliqua præcipua in medium afferemus. Primum quidem dicunt demonstrationem esse instrumentum sciendi traditū propter usum, propterea eius tractationem has duas partes postulasse, unam, in qua de eius constructione sermo fieret; alteram, in qua modus facilè construendi traderetur, non enim satis est docere ex quibusnam propositionibus demonstratio extruenda sit, sed modus quoque declarandus est, quo eiusmodi propositiones facilè inuenire possimus, quando demonstrare aliquid uoluerimus; talis fuit tractatio Aristotelis de syllogismo in primo libro Priorum Analyticorum, prius enim egit de ipsius generatione, postea de facili eiusdem generatione, vt ipse testatur in principio secundæ, ac tertiæ sectionis eiusdem libri; facilis autem constructio syllogismi consistit in facili inuentione medii, ex quo propositæ conclusio per necessariam illationem colligatur,

Primū argumētum.

E

legitur. Quoniam igitur demonstrationis A quoque tractatio talis esse debuit, & Aristoteles in primo Poster. priore libro tãtùm partem prosequutus est, egit enim ibi de generatione, & constructione demonstrationis, dum conditiones omnes docuit illarum propositionum, ex quibus demonstratio construenda est, ergo sequebatur vt de facili eiusdem generatione loqueretur, quod quidem facit in secundo libro docens facilem inuentionem medij; hoc enim si negemus, sequitur Aristotelem in tractatione de demonstratione mancum, &

2. arg. diminutum fuisse. Secundo argumento idem confirmant, medium in demonstratione pars præcipua est, & principem locum tenet, ergo in libris de demonstratione fuit omnino agendum de medio, imò præcipuè de medio, ergo Arist. vel de medio egit in primo libro, vel in secundo, non in primo, quia in eo egit de propositionibus, quæ sunt principia complexa, medium verò est principium simplex, quod non B est propositio, ergo in secundo, quare secundus

3. arg. liber est de medio demonstrationis. Tertio loco ita argumentantur, certum est Aristotelem in secundo Posteriorum libro agere de Definitione, at definitio duobus modis consyderari potest, vel prout est definitio, vel prout est medium demonstrationis; prout est definitio non à logico, sed à primo philosopho cõsyderatur, vt videre possumus in septimo, & octauo metaphysicorum, ergo in secũdo Posteriorum non consyderatur nisi ut est medium demõstratio-

4. arg. nis, quare ille secũdus liber est de medio. Quarto argumento vtuntur aliqui, nunquàm Aristoteles in Posterioribus Analyticis de definitione loquitur, quin eam referat ad demonstrationem, dicit enim omnem definitionem aut esse demonstrationis principium, aut cõclusionem, aut demonstrationem positione differentem, ergo non vult definitionem in ijs libris aliquo modo consyderare nisi cum relatione ad demonstrationem, & propter demonstrationem, proinde tota vtriusque libri tractatio est de demonstratione, quia omnia propter demonstrationem tractantur; igitur quando in secundo libro agit Aristoteles de definitione, eam consyderat prout ad demonstrationem dirigitur, ergo prout est medium; propterea videmus Aristotelem in secundo libro de definitione loquentem semper demonstrationis mentionem facere, quia omnia tractat propter demonstra-

5. arg. tionem. Quintum argumentum addere volumus quo utitur contra Alexandrum Eustratius in principio libri 2. Posteriorum, dicebat enim Alexander illum secundum librum de definitione esse, aduersus quam sententiam hunc in modum ab inscriptione argumentatur Eustratius, libri illi à re consyderata inscribuntur resolutorij, quia sunt de demonstratione, quæ est resolutio; at si secundum librum de definitione esse dicamus, illi ea inscriptio non aptabitur, quia definitio non potest vocari resolutio, sed potiùs ille liber definitiuus, quàm resolutiuus appellandus erit; attamen Aristoteles vtrunque vocauit resolutorium, ergo secundus quoque est de demonstratione, nõ de definitione; non potest autem alia ratione dici de demõstratione, nisi quia est de medio demonstrationis, & de definitione quatenus est mediũ, igitur non est de definitione, sed de medio. Alia quoque argumenta adducere possemus, quæ consultò omittimus, quia ex horum, quæ attulimus, solutione omnium aliorum solutio facilè desumetur; videntur autem argumenta omnia ad secundum librum dirigi, siquidem de primo nulla fuit apud alios altercatio, licèt etiam quid in primo libro agatur non omnino intellexerint.

Caput Tertium, Prima dictæ sententiæ impugnatio.

SENTENTIAM hanc falsam esse, & ab Aristotele alienam possumus duplici ratione demonstrare, quando enim de intentione authoris in aliquo libro, seu de eius libri materia controuersiamur, è duob. fontibus argumenta haurire possumus ad veritatem declarãdam, aut enim eum librum intentè legendo consyderamus quid reuera author ille tractet, aut ratione duce quid agere debeat indagamus; primũ igitur ex ijs, quæ ab Aristotele in primo libro Posteriorum dicuntur, argumẽtum sumemus; deinde ex ijs, quæ in secundo; demum ratione ex natura rei sumpta demonstrabimus quid in his libris Aristoteles agere debuerit. In primis quando aduersarii dicũt Aristotelem in secundo libro agere de medio demonstrationis, & ipsum medium esse definitionem, petendum est ab eis an intelligant medium ibi tractari vt pariens scientiam propter quid est, an vt pariens scientiam quid est; ipse enim in principio se- C cundi libri asserit ab eodem medio utranque nobis præberi cognitionem, vt per terræ interpositionem cognoscimus & cur Lunę insit eclipsis, & quid sit ipsa eclipsis, quã sententiam postea fusiùs declarat in eodem libro à contextu 36. vsque ad 47. Si dicant medium tractari vt pariens scientiam quid est, sequitur tractari medium prout est definitio, quod ipsi negant, dicunt enim definitionem potiùs tractari vt medium, quàm mediũ vt definitionem; quum enim nominatio sumenda sit à modo consyderandi, sequeretur tractationem non de medio, sed de definitione appellandã esse; consequentia uerò clara est, quoniã tradere cognitionem quid est, est proprium definitionis officium, igitur tractari ut faciens cognitionem quid est, nil aliud significat quàm tractari vt definitionem. Si uerò dicant tractari medium in secundo libro, ut pariens scientiam propter quid est, contra ita argumentor, de medio Aristoteles

hac

hac ratione in primo libro satis superque locutus est, vt nihil ampliùs de eo dicendum maneat, ergo superuacuum est de eodẽ eadem ratione in secundo libro tractare; antecedens ita probatur, ibi agitur de medio vt pariente scientiam propter quid est, vbi declarantur cõditiones omnes, quæ in ipso ad talem scientiam pariendam requiruntur, at hæ omnes in primo libro declarãtur, ergo in primo agitur de medio vt pariente scientiam propter quid est; maiorem propositionem nemo sanè mẽtis negaret, minor probatur, tres conditiones in medio requiruntur ut talem scientiam præstet, prima vt sit notius, secunda vt sit causa illius rei, quam quærimus, tertia ut sit causa prima, idest proxima, & æquata, certum est nullam aliam conditionem postulari, quia si hæ tres adsint, scientiã perfectam acquirimus propter quid res sit, vt consyderantibus manifestum est, & vt Aristoteles testatur in contextu 95. primi libri Posteriorum, quando dicit ⸗scientia propter quid est fit per primam causam ⸗ nam cui dubium, si medium sit causa proxima rei quæsitæ, & præterea etiam notior, quòd scientiam tradet præstantissimam, quæ dicitur propter quid est? hæ autem omnes conditiones tractantur ab Aristotele diligẽter in primo libro, vt videre possumus in secundo capite, & in memorato contex. 95. & alijs sequentibus; at respondebunt aduersarii tractari quidem in primo libro eas cõditiones, non tamen ut conditiones medij, sed vt principiorum complexorum; ego verò ostendo eas tractari vt conditiones medij, nam in principio illius secundi capitis definiens ipsum scire Aristoteles dixit ⸗scire est causam cognoscere, propter quam res est ⸗ nomine autem causæ omnes intelligunt medium, quare in ea definitione exprimitur mediũ vt causa, propter quã res est, idest ut faciens scientiam propter quid est; deinde ex ea definitione colligit principiorum conditiones, inter quas nominauit duas illas præcipuas, principia esse prima, seu immediata, & esse causas, idest esse causas immediatas rei, quę demonstratur; quas conditiones certum est medio primùm cõpetere, deinde propositionibus propter medium, imò ne intelligi quidem in propositionibus possunt, nisi priùs in ipso medio intelligantur; ideò Aristoteles medium præcipuè respexit, etenim nomen causæ potest ibi multa significare, quia propositiones possunt esse causæ inferendi, possunt esse causæ cognoscendi; possunt denique esse causæ essendi; quonam igitur modo intellexit Aristoteles principia esse causas? nonne his omnibus simul, potissimum verò essendi? hoc cèrtè omnes fatentur; atqui causæ, quibus res sunt, non sunt propositiones, sed sunt res simplices, ut Deus, cœlum, materia, forma, hæ nanque res aliarum rerum causæ sunt; nomen igitur causæ non competit nisi medio termino, propositio-

Tres cõditiões medij demonstrationis.

Mediũ est tribus modis causa.

D nibus autem tribuitur ratione medii, quoniam ex eo utraque propositio conflatur, ideò rectè ait in commentario undecimo eius libri Auerroes ⸗principia sunt causæ, quia mediũ est causa maioris extremi ⸗ quod ipse quoque Aristoteles ibi significauit, declarans enim eam conditionem subiunxit ⸗ causas quidem esse oportet, quia tunc scimus, quum causam cognoscimus ⸗ singulari nanque numero medium significauit, & per medium, quod est causa, declarauit principia esse causas. In contextu autem 95. discrimen statuere uolens inter sciẽtiam propter quid, & scientiam quòd est, ex alterius conditionis defectu, eas nominat in singulari numero, quia in medio ipsas consyderat, nam in principio illius capitis dicit fieri tunc scientiam solùm quòd est, sed non propter quid est, quando non sumitur prima causa, deinde addit ⸗ scientia enim propter quid est fit per primam causam ⸗ per hanc autem conditionem ibi separat B demonstrationem propter quid ab illa demonstratione quòd, cuius medium est causa remota, quod facere non posset, nisi priùs in demonstratione propter quid eam conditionem declarasset, at nullibi id fecit nisi in secundo capite, quare ibi tradens conditiones principiorum tradit cõditiones medii, per quas postea distinguit demonstrationem propter quid à demonstratione quòd. In contextu etiam 99. declarans Aristoteles eam demonstrationem, quæ fit per causam remotam, in singulari numero nominat causam primam, & causam non primam, quam inquit esse medium distans, & remotum à maiore extremo; quare dubitare minimè debemus Aristotelem conditiones omnes medii termini in primo libro declarasse; quod ex eo quoque manifestum esse potest, quòd de illis ne uerbum quidem in secundo libro facit, attamen eas esse conditiones in medio requisitas inficiari nemo potest, quòd enim principia cõ-F plexa debeant esse immediata, & causæ concedimus, at nonne etiam medium debet esse immediata causa eius, quod quæritur? igitur si agere de principijs nõ fuit agere de medio, debuit Aristoteles non solùm de principiis, sed etiam seorsum de medio eas conditiones declarare; ergo si secundus liber de medio est, vbi nam in secundo libro docet Aristotel. medium esse causam immediatam? certè nullibi; secundus igitur liber non est dicendus de medio, si conditiones, quæ in medio sunt penitus necessariæ, in secundo libro non declarãtur. Verùm erroris istorum causa fuit quòd principia complexa à medio distinguere uoluerunt, quæ Aristoteles in posterioribus Analyticis nunquam distinxit, in iis enim materia demonstrationis, non forma consyderatur, materiam autem siue ipsum medium esse dicamus, siue propositiones, idem dicimus, ex medio enim cõstat utraque propositio, & præter medium nihil habet

Materiam demõstrationis dicere medium, &

nisi

dicere propositiones, idē est dicere.

A nisi terminos conclusionis; discrimen autem inter medium, & propositiones est solùm penes formam logicã, quia medium est vox simplex, vel saltem conceptum significat simplicē, principia verò sunt enũciationis verùm, vel falsum significantes; quæ quidem forma in libro de interpretatione, & in prioribus Analyticis cōsyderatur, sed non in posterioribus, vbi sola materia demōstrationis respicitur, quo fit, quemadmodum diximus, vt de principijs loquens Aristoteles de medio loquatur, & de medio loquens loquatur de principijs, hæc enim absq; dubio in libris confundit, vt videre est in 48. & 49. contextibus primi libri; quum enim proposuisset ostendendum principia demonstrationis esse necessaria, probat medium esse necessarium; idem legere possumus in contex. 51. sic etiam in 54. ostendit principia demonstrationis esse per se, & vniuersalia; deinde id declarans, & concludens in 56. dicit medium terminũ, & primum medio per se inesse, significans nil aliud esse principia ponere per se, quàm dicere medium terminum per se cum vtroq; extremo connexum esse; nam conditiones medij quatenus est medium sunt conditiones principiorum, quia vox ista, medium, relationem habet ad extrema, medium enim aliquorum est medium, & nisi extrema sint, medium esse non potest, sicuti medio existente necesse est extrema quoque actu esse; præsentibus autem extremis, & medio, iam propositiones actu adsunt: quoniam igitur cōditiones principiorum complexorum consistunt in relatione terminorum ad se inuicem, & conditiones medij consistunt in relatione ad extrema, necesse est vt cōditiones principiorũ sint conditiones medij, & conditiones medij sint conditiones principiorum; ideò Aristot. in primo libro conditiones principiorum consyderans modò in plurali numero loquitur, modò in singulari, falsum est igitur id, quod latini dicunt, Aristotelem distinguere tractationem de principijs complexis à tractatione de medio, & in primo libro ita de principijs loqui, vt non de medio, & in secundo ita de medio, vt non de principijs, hæc enim, si rectè consyderentur, pugnantia sunt, quæ simul consistere nequeunt. Notare etiam possumus Aristotelem in contextibus 73. 74. 75. primi libri de præcognitis loquentem, & dicentem principia esse præcognita, nomine principiorum non modò propositiones, sed etiam subiectum comprehendisse, tamen subiectum non est principium complexum; non est igitur verum quòd ita separauerit tractationem de principijs complexis à tractatione de simplicibus, vt in primo libro de complexis tantum, in secundo de simplicibus tantùm agere constituerit.

Caput Quartum eiusdem sententiæ impugnatio secunda.

POSSVMVS etiam illa spectando, quæ in secundo libro Posteriorum tractantur, eius sententiæ falsitatem ostendere; Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum Analyticorum declarat quomodo vna, & eadem causa, vnum, & idem mediũ satisfaciat omnibus quæstionibus, quæ de eadem re fieri possunt, siue an sit, siue quid sit, siue an insit, siue cur insit; quo fit vt omnis quæstio sit vnius medij quæstio, vt ipse ibi colligit, postea de definitione tractationem aggreditur, in qua vsq; ad contextum 47. eius libri versatur. Videamus igitur an illa parte definitionem consyderet quatenus est medium, an potius mediũ quatenus est definitio, hoc autem facilè dignoscemus, si intelligamus quidnam sit medium consyderari vt medium, & medium ut definitionem, & definitionem ut medium, & definitionem ut definitionem; officium definitionis est significare quid est, officium autem medij est B alterius in altero inhærentiam declarare; medium enim extremorũ est medium, quare per ipsum, quatenus est medium, non ostenditur nisi extremorum connexio, & alterius in altero inhærentia; quando autem medium est uera causa illius inhærentiæ, declarat etiam cur alterum alteri inhæreat, vt euenit in demonstratione, quæ dicitur propter quid; itaq; medij quatenus est medium nulla est alia uis, & natura, quàm vt declaret quæstiones complexas, quòd est, & propter quid est; est enim ueluti mediator quidam inter duos, qui eos componit, atque coniungit; quòd si medium alterius extremi essentiam, & quidditatem declaret, id non præstat quatenus mediũ, sed quatenus est definitio; officium enim definitionis, vt omnes norunt, est declarare quid res sit, & quæstioni C simplici satisfacere, quare definitio, vt est definitio, nō est media inter duo; quemadmodum medium, respicit duo extrema, & quæstionibus tantùm complexis satisfacere potest; definitionem igitur sumere ut definitionē est eam consyderare ut declarantem quid res sit; eandem autem sumere ut medium, est eam consyderare ut notificantem propter quid inest hoc in illo; similiter sumere medium ut medium est ipsum consyderare ut faciens scientiam propter quid est; at sumere ipsum ut definitionem est ipsum consyderare ut declarans quid est, quòd si Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum dicit quæstionem quid est esse quæstionem medii, non propterea uult medium, quatenus est medium, præbere cognitionem quid est, de medio enim demonstrationis loquitur, & ostendere uult quòd vnum, & idem medium largitur cognitionem propter quid, & quid, at nō eadem ratione, præstat enim scientiam

Quid sit consyderari vt mediū, & quid ut definitionē.

tiam

tiam propter quid quatenus est mediũ demonstrationis, declarat autem quid est quatenus est definitio, vel pars definitionis, nó quatenus est medium, seu pars demonstrationis, quãdoquidem eadem oratio, vt inquit Aristoteles, alio modo dicitur demonstratio, alio modo definitio, vt nos infra declarabimus; igitur non ad modum consyderandi ipsum medium, sed ad medium, & ad rem ipsam sunt referenda verba illa, & sententia Aristotelis, idem enim medium dat nobis cognitionem propter quid, & quid, alia tamen, & alia ratione. His omnibus declaratis, quæ ex ipsorum vocabulorũ significatione manifesta sunt, falsitas illius sententiæ facillimè demonstratur, nam Aristoteles postquàm declarauit omnes quæstiones esse vnius medij quæstiones proponit in fine illius primi capitis inuestigandum quomodo veniamus in cognitionem quid est, an per demõstrationem, an per aliquam aliam uiam, & in hoc declarando versatur vsque ad 47. contextum. Vt igitur concedamus Aristotelem in tota illa parte agere de medio, hoc enim nos quoq; asseueramus, tamen clarum est de medio ibi agi non prout est medium, sed prout est definitio, quare si à modo consyderandi tractationi nomen imponere conuenit, liber ille de definitione potiùs vocandus est, quàm de medio, quia de medio agitur vt ducente ad cognitionem quid est, proinde quatenus est definitio, non quatenus est medium. Præterea triplicem esse definitionem docet ibi Aristoteles, alia nanque est principium demonstrationis, alia est demonstrationis conclusio, alia demũ est ipsamet demonstratio positione differens à demonstratione; dicant igitur aduersarij, si in ea parte de definitione ageretur quatenus est mediũ, de quanam definitione ageretur? certè respondere coguntur, de illa, quæ est principium demonstrationis, idẽ enim est principium dicere demonstrationis, & medium demõstrationis, nec alia ratione definitio principium demonstrationis esse dicitur, nisi quatenus est ipsius medium; id tamen est manifestè falsum, & Aristoteli aduersatur, qui in illa parte in contex. 42. asserit se non loqui de illa definitione, quæ est immediata, & demonstrationis principium; & totam illam partem legentibus manifestum est Aristotelem consyderare definitionem, & ipsum quid est, prout est ignotũ quoddam, quod sub quæstionem cadit; illa verò definitio, quæ est medium, est principium notũ, & indemonstrabile. Sed utcunque res hæc sese habeat, hæc enim omnia in sequentibus diligẽtiùs expendẽtur, illud certum esse debet, Aristotelem in tota illa parte loqui de ea definitione, quæ est demonstratio positione differens, non de illa, quæ est demonstrationis principium; & hæc quidem est principium ante demõstrationem cognitum, illa uerò est naturaliter ignota, &

D quæritur, & ex facta demonstratione extrahitur, & innotescit, quare non ad demonstrationem dirigitur, sed potiùs demonstratio ad ipsam; qui igitur dicunt agi in ea parte de definitione prout est medium, & prout dirigitur ad demonstrationem, decipiuntur, & illam Aristotelis tractationem non intelligunt.

Caput Quintum, Eiusdem sententiæ impugnatio tertia.

VERVM non modò quid egerit Aristoteles, sed etiam quid agere debuerit consyderando possumus aduersus eam sententiam argumentari; ars logica, vt perfecta dici possit, tradere nobis debet instrumenta, siue methodos, quibus ad omnium eorum, quæ quæri, ac sciri possunt, cognitionem peruenire possimus; quæruntur autem sæpe rerũ definitiones ignotæ, imò inquit Aristoteles mul-
E tas definitiones vsque adeò esse ignotas, vt demonstratione indigeant, qua innotescant, propterea etiam in principio secundi libri Posteriorum Analyticorum inter illa, quæ in scientiis ignorari, & quæri solent, nominauit quæstionem quid est; ergo nisi in libris logicis doceat Aristoteles methodũ aliquam, quæ ducat in cognitionem ipsius quid est, quando ignoratur, absque dubio logicam artem mancam, atque imperfectam tradidit; quod quidem absurdum sententiam eorum sequitur, qui dicũt Aristotelem in secũdo posteriorum libro non agere de definitione nisi prout est mediũ demonstrationis, nam medium quatenus est medium non præstat nobis aliam scientiam, quàm quòd hoc insit in illo, & quamobrem insit, sed non quid sit; hoc enim si præstet, id facit quatenus est definitio, non quatenus est medium; ergo si de definitione agat Aristoteles ea tãtùm ratione, qua est medium demonstrationis, non con-
F syderat eam nisi vt nos ducit in cognitionem quæsitorum complexorum; igitur instrumentum, quo ducamur ad cognitionem quid est, desyderatur, & ab Aristot. fuit prætermissum; quod absurdum ausus est confiteri Albertus in suis commentariis in Porphyrium tractatu primo capite quinto, dicens definitionem à primo quidem philosopho cõsyderari, sed tamen alia ratione etiam à logico esse consyderãdam, nempe quatenus tradit cognitionem quid est, quam tractationem neque ab Aristotele, neq; ab ullo alio antiquorum factam reperiri, proinde desyderari tractationẽ logicã de modo definiendi; unde fit ut Aristoteles logicam artem imperfectam, & mancam tradiderit, & partem eius ualdè præstantem, & præcipuam prætermisit. Cognouit itaque Albertus tractandũ fuisse in logica de definitione etiam quatenus est definitio, sed deceptus est dum putauit tractationem hanc ab Aristotele prætermissam fuisse,

Confessio Alberti de definitione.

se, ut nos postea demonstrabimus. Videntur etiam latini solam accidentium cognitionem respexisse, dum solam demonstrationem in Posterioribus Analyticis tractari asseruerunt, demonstratione enim sola accidentia cognoscimus, non substantias; tamen substantias quoque ignorari, & quæri contingit, quare ipsæ quoque instrumento logico egent, quo innotescant. Ratio igitur nos fateri compellit tractanda esse in logica instrumenta declarantia non modò quæstiones complexas, sed etiam quæstionem quid est, & non solùm ad accidentium, verùm etiam ad substantiarum cognitionem conferentia; attamen si eorum sententiam admittamus, nõ tradidit Aristoteles instrumentum ducens ad cognoscendum quid est, neque instrumentum idoneum ad substantias noscendas, sed solùm ad accidentia, & ad solas quæstiones complexas.

Caput Sextum, in quo posterioris sectæ argumenta proponuntur.

Alteram sententiam plurimi posteriores sequũtur, quam Auerrois fuisse profitentur, & eam uidetur sequi Linconiensis in principio secundi libri Posteriorum Analyticorum; hi dicũt duo esse instrumenta sciendi, quæ tractantur ab Aristotele in duobus libris Posterioribus Analyticis, demonstrationem, quę in primo, & definitionem, quæ in secundo libro consyderatur, eaque esse instrumenta re distincta, nam demonstratione accidentia, definitione verò substantias cognoscimus; & quia demonstrationem in primo libro tractari nemo unquàm negauit, sed tota difficultas manet in secundo an in eo tractetur definitio vt instrumentum substantiæ cognoscendæ re distinctum à demonstratione, ideò hanc partem pluribus argumentis comprobare nituntur. 1. arg. Primùm dicunt, in vnaquaque re duo sunt ad summum, quæ nobis cognoscenda proponuntur, substãtia ipsius rei, & accidentia propria, quæ in re insunt, vt significat Aristoteles in tertio cõtextu primi libri de Anima, ergo si ars logica debet esse perfecta, debet instrumenta tradere, quibus utrunque cognoscamus, at certum est substantiam demonstratione non innotescere, sed accidentia solùm; substantiam autem nullo alio instrumento cognosci, quàm definitione; ergo de definitione vt de instrumento substantiæ cognoscẽdæ debuit omnino Aristoteles agere in logica; at nullus est alius liber, in quo id agatur, nisi secundus posteriorum, & id negando dicimus Aristotelem in logica fuisse diminutum. 1. arg. Præterea logica est facultas instrumentalis, quia instrumenta sciẽdi tradit, ergo quicquid à logico tractatur, instrumentum sciendi est, & tractatur vt instrumentum, atqui tractatur in secundo libro Po- A steriorum definitio, & lõgo quidem sermone, igitur tractatur vt instrumentum sciendi. 3. arg. Præterea definitio potest duobus modis consyderari, vel vt est essentia rei, vel vt est instrumentum tradens cognitionem quid est, primo quidem modo cõsyderatur à diuino philosopho; secundo autem modo vel ab eodem consyderatur, uel à logico, alius enim præter hos duos qui id facere possit, non manet; sed à primo philosopho ea ratione cõsyderari non potest, quia sequeretur diuinam scientiam esse facultatem instrumẽtalem, ergo à logico, qui est artifex instrumentalis, proinde in secundo libro Posteriorum. 4. arg. Confirmant hanc sententiam authoritate Auerr. multis in locis in suis magnis commentariis in Posteriores Analyticos, præsertim in sua magna præfatione, & in principio secundi libri, vbi asserit primum librum esse de demonstratione, secundum de definitione; sed uidetur apertissimè hanc sententiam protulisse B Auerroes in commentario 42. septimi libri Metaphysicorum, vbi dicit definitionem consyderari à logico quatenus est instrumentum dirigens ad cognoscendum quid est, à metaphysico autẽ quatenus est essentia, & quidditas rei. Alia quoque pro hac opinione comprobanda possent argumenta adduci, quæ quum & apud alios legi, & cognita ueritate facilè solui queãt, missa facere uoluimus.

Caput Septimum, in quo ea sententia & ratione, & Aristotelis authoritate refellitur.

Huius sentẽtiæ falsitas ex ijs, quæ ante de methodis diximus, manifesta est, ostendimus enim definitionem logicum instrumentum non esse; nunc autem demonstrabimus eam secundùm Aristotelis, & Auerrois placita falsam esse, & omnino reprobandam. 1. arg. In primis quando dicunt definitio- C nem esse instrumentum substantiæ cognoscendæ, uidendum est quid nomine substantiæ intelligant, (Substantia sumitur duobus modis) substantia nanque duobus modis accipi solet, quandoque significat primam categoriam ab alijs nouem distinctam, quandoque latiùs pro omni essentia sumitur tam substãtię, quàm accidentis, quemadmodum usus est hac uoce Aristoteles in declaratione primi modi dicendi per se, quando dixit substantiam trianguli ex linea constare, & substantiam lineę ex puncto; nomen igitur substantiæ si latè pro essentia sumant, non separant, ut ipsi separare uolunt, scopum definitionis à scopo demonstrationis, quia si in eo sensu definitio est instrumentum cognoscendi substantiam, idest essentiam tam substantiæ, quàm accidentis, eorum ratio nihil roboris habet, quãdo ex eo quòd in rebus duo sunt cognoscenda, substantia, & accidens, colligunt duobus instrumentis re distinctis ad eorum notitiam acquirendam opus esse; dicam

enim

enim duo quidem esse cognoscenda, utraque tamen unico instrumento cognosci: definitione, quare demonstratio superuacua erit. Si uerò substantiam strictiùs accipiant pro substantia, ut uocant, prædicamentali distincta à nouem generibus accidentium, vt definitio dicatur instrumentum, quo substantiam cognoscimus, demonstratio uerò instrumentum, quo accidentia, primùm quidem in hoc dogmate hęc absurditas notari potest quòd ita substantiam definitione cognosci aiunt, vt inficiari uideantur accidentia definitione cognosci posse, quod omnino falsum est, traduntur enim in scientijs non minus accidentium, quàm substantiarum definitiones; neque definitio his limitibus arctanda, & includenda est, ut solis substantiis tribuatur, nam si libros Aristotelis naturales scrutemur, videbimus plurima accidentia definitione declarari, inquirit enim quid sit motus, quid locus, quid tempus, quid generatio, quid mistio, quid putredo, quid coctio, & alia complura accidentia naturalia, quæ uidentur ab Aristotele non demonstratione, sed definitione declarari, sunt tamen naturaliter ignota, & aliqua etiam cognitu difficillima, ut locus, tempus, putredo, & alia multa, quę si aduersarii bene consyderarent, certè inextricabili nodo se implicitos esse animaduerterent. Propterea ego distinctionem illam uitiosam esse semper existimaui, qua dicitur definitione substantiam cognosci, demonstratione accidentia, dum sumitur substantia prædicamentalis appellata, quę contra nouem accidentium genera distinguitur; quemadmodum id verissimè dicitur, si substantia latissimè pro cuiusq; rei essentia accipiatur, sic enim sensus est quòd dum res essentia secundùm se cōsyderatur, ea per definitionem declaratur, siue de substantia, siue de accidente loquamur; demonstratione uerò accidentia cognoscimus non prout secundùm se consyderantur, sed prout accidentia sunt, idest prout alteri vt subiecto inhærent, quid enim sit generatio definitione significamus, vtrum autem in corporibus naturalibus insit, vel cur insit, demonstratione, hæc etenim accidentium scientiam tradit prout alteri accidunt, definitio uerò eorum essentiam declarat prout simpliciter proponuntur, ideò rectè dicitur definitionem quæstioni simplici satisfacere, demōstrationem uerò complexæ. Præterea si in secundo Posteriorum libro de definitione ageretur tanquàm de altero instrumento re distincto à demōstratione, liber Posteriorum non esset vnus liber, quia duas haberet subiectas materias, seu duos diuersos scopos, quorum neuter ad alterum dirigeretur; nam demonstratio ad definitionem substantiæ nihil confert; definitio uerò substantiæ quatenus ad substantiæ cognitionem refertur, nil confert ad demonstrationem, confert quidem dum ad accidentia refertur tanquàm

Quomodo ut intelligendū substantiā definitioneco gnosci, & accidentia demonstratione.

2. arg.

D ipsorum causa, sed dum substantiam cognoscendam respicit, eo vno munere fungitur declarandi quid sit substantia ipsa definita, in cuius muneris functione nullum habet cum demonstratione commercium. Ad hàc obiectionem aliqui respondere uolentes, vt libri unitatem tuerentur, dixerunt demonstrationem, & definitionem reipsa non differre, sed solo terminorum situ, & ordine, vt Aristoteles ipse aise: tit, quare ita duo instrumenta sunt, vt sit etiam vnum. Sed qui hoc dicunt, proprium dogma euertunt, & pugnantia dicunt, prius enim dixerant demonstrationem, ad definitionem esse duo instrumenta re distincta, postea uerò dicunt esse vnā re. Præterea non sunt boni Auerroistæ, vt se esse hac in re profitentur, neque ea, quæ ab Aristotele in secūdo libro Posteriorum dicuntur, intelligunt, Auerroes enim in primo commentatio sexti libri Metaphysicorum clara voce testatur eam definitionem, quæ est demonstratio positione differens, non esse substantiæ definitionem, sed accidentis; & hæc est Aristotelis sententia in secundo Posteriorum manifestissima; quare de definitione substantię haudquaquam verum est, imò ne excogitabile quidem quòd sit demonstratio positione differens, & idem re quod demonstratio, quum penitus distinctæ sint, siquidem substantiæ non est demonstratio; differunt autem & ratione finis, & ratione formæ, & ratione materiæ; ratione finis; quia illius definitionis finis est cognitio substantiæ, finis autem demonstrationis est cognitio accidentis; ratione formę, quia forma demonstrationis est syllogismus, quę definitioni non conuenit, quia definitio non enunciatiua quidem est, tantum abest ut sit ratiocinatiua, ratione autem materię, quia demonstrationis materia est terminus medius, vt Themistius, & Aristot. afferunt in contextu 48. secundi libri Posteriorū, ex eo enim ambæ propositiones constant; materia uerò definitionis sunt partes ipsæ, quæ in definitione sumuntur, at non per eadem eam sam mediā accidentia demonstrātur, per quam substantia definitur, vult enim Auerroes medium demonstrationis rarò esse definitionem subiecti, & vt plurimùm esse alterum accidens, quod alterius accidētis causa est; ex eadem igitur materia non conflatur definitio substantiæ, ex qua sit demonstratio accidētis; in omnibus igitur differunt, quare eorum solutio vana est. Alij uerò Auerroistæ alio pacto respondere conati sunt, dixerunt enim duo quidem instrumenta esse, demonstrationem accidentis, & definitionem substantiæ, ea tamen fieri unū quatenus sub uno cōmuni genere, quod analogum uocant, continentur, est enim commune utriusque genus instrumentum sciēdi; sic autem una est intentio Aristotelis docere instrumentum perfectæ scientiæ acquirendæ, quod postea in duas species diuiditur, in demonstrationem, & defi-

Responsio aliorum.

Impugnatio.

E

Definitio substantiæ, & demōstratio maximè differunt.

F

Alia responsio.

definitionem. Hæc quoque responsio uana, & commentitia est, quoniam Aristot. nullum consyderauit demonstrationis genus, nisi syllogismum, vt patet legẽtibus initium primi lib. Priorum Analyticorum, & initium capitis de prima figura in eodem libro; in secundo etiam capite primi lib. Posteriorum in definitione demõstrationis non accepit instrumentum loco generis, sed syllogismum; & in secundo libro definiens definitionem sumpsit pro genere orationẽ, non instrumentum; erat tamen accipiendum instrumentum in utriusque definitione, si vtraque vt species instrumenti consyderatur; sed reuera commune omnium logicorum instrumentorum genus apud Aristotelem est syllogismus; vt antea demonstrauimus, & ut ex definitione demonstrationis manifestè colligimus, quum igitur sub eo genere definitio non contineatur, non est instrumentum logicum; ideò Aristoteles in contextu centesimo secundi libri Posteriorum Epilogo colligens omnia, quæ in libris Analyticis docuerat, nullam fecit definitionis mentionem, sed solùm syllogismum, & demonstrationem nominauit, tanquàm genus, & speciem; quòd si in eo secundo libro de definitione tractasset tanquàm de specie instrumenti distincta a demonstratione, eam quoq; exprimere in illo Epilogo debuisset, imò & ipsum commune vtriusque genus instrumentũ, de quo etiam aliqua priùs tractanda erãt, quàm ad species accederet, quemadmodum etiam priùs de syllogismo egit, quàm de demonstratione. Sed certè demonstratio, & definitio nullum habent commune genus, nisi remotissimum, orationem, vt significant verba Aristotelis in contextu 45. secundi libri Posteriorum, de qua etiam aliqua dixit Aristoteles in principio lib. de interpretatione; quare si instrumentum sciendi putasset esse earundem proximum genus, multo magis de ipso, quàm de oratione loqui debuisset, genus enim proximum principalius est, quàm remotum; & oratio non solùm a logico, sed etiam a Grammatico tractatur, at instrumentum sciendi a logico solo consyderari potest; propterea mihi certissimum est nullum esse apud Aristotelem logicorum instrumentorum genus, nisi syllogismum, de quo ipse diligẽtissimè scripsit in Prioribus Analyticis; ratio igitur nostra non parum roboris habet, quum enim definitio species syllogismi non sit, certè, si ut instrumentum sciendi consyderaretur, eius tractatio tractationi de demonstratione non benè cohæreret, quare librum unum constituere non possent.

[margin: demonstratio, & definitio nullum habent commune genus, nisi orationem.]

[margin: 3. arg.] Præterea reprehensione dignus esset Aristoteles, qui in secundo illo libro sibi proponens de definitione agẽdum tanquàm de altero instrumento penitus distincto a demonstratione, sæpiùs in eo libro ad tractationem demonstrationis reuertitur, & has tractationes confundit, A postquàm enim longo sermone egit in secundo lib. de definitione ad demonstrationẽ redit, & docet quomodo ipsius mediũ possit esse qdlibet ex quatuor generibus causarũ; deinde iterum ad definitionem reuertitur, postea iterũ ad demonstrationem; debuisset.n. in 1. lib. totũ de demonstratione sermonem absoluere, deinde in secũdo seorsum de definitione loqui, si duo distincta instrumenta sunt, quemadmodum illi dicunt; quam difficultatem non effugiũt nõnulli, qui dicunt definitionem tractari in 2. libro vt instrumentum re distinctum a demonstratione, non tamẽ ut instrumentum substãtiæ tantùm cognoscendæ, sed simpliciter ut instrumentum cognoscẽdi quid est siue substãtiarũ, siue accidẽrium; hi nanq; multo minùs peccant, sed tamẽ ipsi quoq; decipiuntur, quia definitio ut instrumentum cognoscendi quid est in eo libro nõ consyderatur, ut argumentum modò factũ, & alia priùs adducta demonstrãt. Sed huius B sententiæ falsitas non potest clariùs, & efficaciùs ostendi, quàm totum illum secundum librum percurrendo, & singulas partes breuiter expendendo, nam si nullum in eo libro locum inuenerimus, in quo Aristot. de definitione agat vt de instrumento ducente ad cognitionem quid est, hoc uno argumento ea sentẽtia satis superque confutata erit; Aristot. ab initio eius libri usq; ad contex. 47. diligentem tractationẽ facit de definitione, & de via ducẽte ad cognitionẽ quid est, consyderandum igitur est quænã sit illa uia, & de quanam definitione loquatur in ea parte Aristot. certè nel cęcus inspicere posset totam illam tractationẽ esse de definitione accidentiũ, non de definitione substantiarũ; uiam ãũt ducentem ad eiusmodi definitionẽ nõ esse aliã, quàm demonstrationem potissimã, hæc.n. in definitionem ipsius accidẽtis demõstrati cõuertitur, & ita nos ducit ad cognoscendũ quid est accidẽs unũquodq; qua de re postea fusiùs C loquemur; ergo in ea parte Aristot. non loquitur de definitione substãtiæ, imò eius consyderationem reiicit in contextu 42. & in 47. dicens eam esse principium indemonstrabile, quare, si ignoretur, non potest per demonstrationem indagari, sed aliqua alia uia, quam ipse ibi non consyderat, quia in ea parte loquitur solùm de illa definitione, quæ per demonstrationem innotescit, hæc autem est definitio affectionis, vt in ea parte manifestissimum est, & ut asserit etiam Auerroes in primo commentario sexti libri Metaphysicorum; similiter clarum est uiam ducentem ad cognoscendum quid est in accidentibus non esse definitionem, sed demonstrationem, in fine enim primi capitis proponit Aristoteles declarandum quomodo per demonstrationem declaretur quid est, & in contextu quadragesimoseptimo epilogum faciens colligit se declarasse quomodo sit demõstratio

[margin: quorundam opinio de 2. li. posteriorũ]

[margin: confutatio.]

[margin: 4. arg.]

[margin: Series eorum, quæ tractantur in 2. li. poster.]

ipsius quid est, & quomodo quod quid est monstretur; sed totam illam partem legentibus manifestum est Aristotelē nil aliud docere, quàm quomodo demōstratio ducat ad cognitionem ipsius quid est; non est igitur definitio instrumentum, ducens ad cognoscēdum quid est, sed demonstratio. Deinde Aristoteles in contextu 48. incipit tractationē de generibus causarum, & docet eorum quodlibet posse in demonstratione medium esse; & in ea causarum consyderatione versatur usq; ad contextum 68. quæ tota tractatio absq; ullo dubio de demonstratione est, quia nihil ibi dicitur de definitione. Postea in contextu 69. incipit declarare viam venandi prædicata essentialia, quæ prædicantur in eo quod quid est, & constituunt illam definitionem, quę est principium indemonstrabile; nec magis est definitio substantiæ, quàm accidentis, prædicata.n. quæ uocantur quidditatiua, nō possunt demōstrari de illo, de quo in eo quod quid est prædicantur, siue substantias, siue accidentia definienda cōsyderemus, quemadmodum.n. non possumus per causam demōstrare hominē esse rationalē, vel esse animal, vel esse corpus; ita neq; albedinem esse colorem, uel esse qualitatem; neque eclipsim esse priuationem luminis, neque tonitru esse sonum; possumus quidem per causam demonstrare priuationem luminis de luna subiecta, sed nō de eclipsi; & accensionem de sanguine cordis, sed non de ira, nisi idem de seipso demonstremus. Quũ igitur ea, quæ prædicantur in quid tam in genere substantiæ, quàm in generibus accidentium, demonstrari non possint, tamē ignota esse contingat, docet ibi Aristoteles qua uia debeant inuestigari, an uia diuisiua, ut censuit Plato, an aliqua alia methodo; quare tota illa tractatio est de illa definitione, quam Aristoteles antea in contextu 42. reiecerat dicens eam esse principium per se notum in scientia, vel, si ignorari contingat, non posse per demonstrationem innotescere, sed per aliquam aliam methodum, quam in ea parte quærit; instrumentum igitur idoneum ad uenandum quid est, non est ipsa definitio, quandoquidem hæc ignota proponitur, & quæritur instrumētum, quo inuestigetur; sed instrumentum est ipsa uia diuisiua, vel via compositiua, per quam docet ibi Aristot. quomodo eiusmodi prædicata venari debeamus, & horum uenatio est uenatio ipsius definitionis ignotæ, quia uenari ipsum quid est, & venari definitionem idem significāt; quare nihil vanius est, nihil ab Aristot. alienius, quàm dicere definitionem esse methodū, & instrumentum, quo ipse in ea parte docet venari prædicata in quid, ut patet cum legentibus verba Aristot. in eo loco, tum rem ipsam per se consyderātibus; ego in ea quoque parte, quæ à contextu 69. usque ad 84. protenditur, manifestum est tū Aristotelem non loqui de sola definitione substan-

Prędicata quidditatiua non possunt demōstrari.

D tiæ, tum etiam non consyderare definitionem, ut methodum, & instrumentum, quo uenemur ipsum quid est. Hinc sequitur nullū esse locum in eo secundo libro, in quo Aristoteles de definitione substātiæ seorsum loquatur; & nullum etiam esse locum, in quo consyderet definitionem ut instrumentum ducens ad cognitionem ipsius quid est; quia post illum contextum 84. usque ad finem libri nil amplius dicit de definitione, ibi enim ad demonstrationem reuertitur, & loquitur de scientia ipsius propter quid est per cognitionē causæ usq; ad centesimū context. in quo Epilogum facit & dicit se de syllogismo, ac de demonstratione docuisse, de definitione autem nihil dicit, quia reuera omnia, quæ usq; ad illum locum docuerat, ad demonstrationem pertinuerant, ut mox clariùs ostendemus. Demum in postremo capite eius secundi libri loquitur Aristoteles de principijs, ac de

E eorum cognitione, & declarat qua uia sit in nobis acquisita primorum principiorum notitia, & uiam dicit esse inductionem. Falsa est igitur, & ab Aristotele alienissima sententia eorum, qui dicunt in secundo illo libro cōsyderari definitionem ut instrumentum cognoscendi substantiam, uel cognoscendi quid est generaliter accepti, nullus enim in eo libro locus apparet, in quo id fiat, hoc enim & ipsius Arist. testimonio, & rationibus ex ipsius tractatione desumptis apertissimè, ni fallor, demonstratum est.

Caput Octauum, in quo ostenditur eam sententiam Auerroi quoque aduersari.

POSTEAQVAM dogma illud de definitione ab Aristotele alienissimum esse demonstrauimus, nunc ab Auerroe quoque alienum esse ostendamus; sententia Auerrois est in multis locis quòd primus posteriorum liber ad secūdum dirigatur, & demon-

F stratio propter definitionem tractetur, vt legere est in comment. undecimo primi posteriorū, & in 38. secundi, & in Epitome logices in capite de demonstratione, & in quæstionibus logicis quæstione decima; atqui demonstratio ad definitionem substantiæ non dirigitur, quum ad eam nihil penitus conferat, quandoquidem ad solam accidentiū cognitionem conducit; sed potiùs è contrario definitio substantiæ ipsi demonstrationi inseruit, & ad eam dirigitur tanquàm eius principium; itaque hunc in modum argumentemur; illa definitio in secundo libro Posteriorum tractatur, ad quam dirigitur tractatio de demonstratione in primo, sed ad substantię definitionem non dirigitur demonstratio, ergo secundus liber nō est de definitione substantię, sed est potiùs de definitione accidentis, ad hanc enim dirigitur demonstratio; tamen re ipsa ab ea non distinguitur, quia differūt sola terminorum positione; quum

igitur

igitur neque ad definitionem ſubſtantię dirigatur demonſtratio, neque ad definitionem latè acceptam, quæ & definitionem ſubſtantiæ, & definitionem accidentis complectatur, ſed ad ſolam accidentis definitionem, ſequitur quòd Auerroes non exiſtimauit tractari in eo ſecũdo libro definitionem ut inſtrumẽtum cognoſcendæ ſubſtantiæ, neque ut inſtrumentum cognoſcendi quid eſt, generaliter ſumendo quid eſt tam ſubſtantiarum, quàm accidentium; neque ut inſtrumentum diſtinctum re à demonſtratione, quia definitio accidentis re non diſtinguitur à demõſtratione; imò ſi dictos Auerrois locos legamus, uult Auerroes ipſam potius demonſtrationem eſſe inſtrumentum ducens ad cognoſcendum quid eſt, quàm definitionem; niſi dicamus definitionem ipſam accidẽtis eatenus eſſe inſtrumẽtum, quatenus eſt idem re, quod demonſtratio, ſic autem non duo erunt inſtrumenta, ſed unum, quemadmodum infra declarabimus.

Quorũdam interpretatio. Verum ad hoc argumentum aliqui reſpondẽt non eſſe ita, ut nos putamus, intelligenda Auerrois uerba, quando dicit demonſtrationem dirigi ad definitionem, non enim ſignificare uoluit tractationem demonſtrationis eſſe gratia definitionis, ſed demõſtrationem eſſe inſtrumentum definitione præſtãtius; quãdo enim plura in aliqua diſciplina tractantur, quorum unum eſt nobilius cęteris, dicere ſolemus id, quod aliorum pręſtantiſſimum eſt, inſtar finis eſſe reſpectu aliorum, licèt aliorum tractatio non ſit propter tractationem ipſius.

Impugnatio. Quę reſponſio quàm uana ſit clarum eſt legentibus, & benè conſyderantibus uerba Auerr. in omnibus memoratis locis, non ſolum enim dicit definitionem eſſe demonſtratione nobiliorem, ſed dicit demonſtrationem quęri propter definitionem, quæ ex ipſa educitur, & illa, quę de demonſtratione in primo libro dicuntur, dici propter illa, quę dicuntur in ſecundo de definitione; & id, quod reuera quęrunt, ac deſyderant illi, qui demõſtrationem conſtruũt, eſſe extractionem definitionis, & cognitionem quid eſt; clara igitur ſunt Auerrois uerba, & ipſius ſententiam ab eorum dogmate alieniſſimam eſſe demonſtrant. Pręterea in ſua pręfatione in primum librũ Poſteriorum Auerroes rationem reddens cur Ariſtoteles in uno, & eodem libro de demonſtratione, ac definitione tractauerit, inquit non eſſe inter eas magnum diſcrimen, quod diuerſos, ac ſeparatos tractatus poſtulauerit; ſed hoc Auerrois dictum de definitione ſubſtantię minimè uerum eſt, hęc enim, ut antea oſtendimus, eſt diuerſa penitus à demonſtratione, ergo hęc non eſt illa definitio, de qua putat Auerroes Ariſtotelem agere in ſecundo poſteriorum, neque etiam putat tractari in eo libro alterum inſtrumentum re diſtinctum à demõſtratione, ſed potius idem re, differens autem ſolo terminorum ſitu. Alia

A quoque verba ſunt in eo proœmio Auerr. expendenda, quando dicit, poſtquàm Ariſtoteles in prioribus Analyticis egit de forma demonſtrationis, vult in poſteriorib. agere de eius materia, materia autem demonſtrationis ſunt propoſitiones veræ, quæ quidem & in primo, & in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum conſyderantur, alia tamen, & alia ratione, in primo quidem quatenus ducunt hominem ad verificationem perfectam, in ſecundo autem quatenus ſunt definitiones, & ducũt hominem ad perfectam formationem; eſt autem uerificatio apud Auerroem cognitio quæſitorum complexorum, quæ per demonſtrationem, quatenus demonſtratio eſt, innoteſcunt; formatio verò eſt conceptio naturæ, ſiue quidditatis, quæ per definitionem ſignificatur; ſententia igitur Auerrois eſt quòd propoſitiones veræ, ideſt neceſſariæ tam in primo, quàm in ſecundo Poſteriorum libro tractentur, ſed in primo quatenus

B ducunt ad cognitionem propter quid eſt, in ſecundo autem quatenus tradunt etiam cognitionem quid eſt. Dicant ergo hi Auerroiſtæ an Auerroes intelligat propoſitiones neceſſarias tractari in eo ſecundo libro prout ſunt definitiones ſubiecti, an accidentis; ſi ſubiecti, aduerſantur Auerroi, qui in primo libro Poſteriorũ commentario vndecimo, & in quæſtione ſua de medio demonſtrationis cõfutat eorum ſententiam, qui dicunt medium eſſe definitionem ſubiecti, & probat eſſe definitionem ſemper, & ex neceſſitate maioris extremi, non minoris, niſi rarò, & ex accidenti; atqui dum dicimus propoſitiones demõſtrationis, dicimus terminum medium, vt ſupra contra latinos oſtendimus, & vt iſti quoque Auerroiſtæ contra eoſdem diſputando confitentur, & ſumunt; reuera enim præter maius, & minus extremum nihil eſt in propoſitionibus, niſi medium, ergo quęrere an propoſitiones ſint definitio maioris, an minoris

C extremi, nil aliud eſt, quàm quærere an mediũ ſit definitio huius, vel illius; quando igitur Auerroes dicit propoſitiones, quæ materia demõſtrationis ſunt, conſyderari in ſecũdo libro Poſteriorũ prout ſunt definitiones, & ducũt ad cognoſcendũ quid eſt, intelligit accidentis, non ſubiecti; ergo non eſt verum quòd in eo ſecundo libro ſecundùm Auerr. tractetur definitio vt eſt inſtrumentũ ſubſtantiæ cognoſcendæ, neq; generaliter cognoſcendi quid eſt, quia definitionem ſubſtantiæ nulla ratione reſpexit Auer. in declarando Ariſtot. ſcopo in illo ſecundo libro, ſed ſolam definitionem accidentis; non eſt etiam uerum quòd Auerr. putet definitionem ibi tractari vt inſtrumẽtum re diſtinctum à demonſtratione, quum enim dicat eaſdem propoſitiones demonſtrationis ducere ad cognoſcendum & propter quid eſt, & quid eſt, dicit unum inſtrumentum eſſe, quod vtranq; cognitionem præſtat, & uocatur tum demonſtratio,

tum definitio; ut ipse quoque Aristoteles asserit in contextu 45. secundi Posteriorum, & vt nos postea declarabimus.

Caput Nonum, quodnam sit Aristotelis consilium in Posterioribus Analyticis.

POSTQVAM aliorum sententias reiecimus, ad ueritatis declatationem accedendum est, ut tum per ea, quę de methodis docuimus, ad cognoscendam Aristotelis mentem ducamur; tum uicissim tractatione Aristotelis intellecta sententiam nostram de methodis tāti uiri testimonio mirificè comprobemus; etenim ea instrumenta sciendi tractauit Aristoteles, quæ tractare debuit, & eo modo, quo debuit. Iam ostendimus duas tantum dari methodos, seu duo instrumenta sciendi, methodum demonstratiuam, & methodum resolutiuam, quę serua est methodi demonstratiuę, quoniam resolutio fit propter compositionem, ut illi principia subministret; optimè igitur fecit Aristoteles, qui in Posterioribus Analyticis duas tantum methodos tradidit, demonstratiuam, & Resolutiuam, demonstratiuā quidem primariò, resolutiuam autem secundariò, & prout pendet à demonstratiua; propterea dum pręcipuum Aristotelis scopum spectamus rectè dicimus vnam esse vtriusque posteriorum libri subiectam materiam, demonstrationem potissimam; ideò Aristoteles in principio primi libri priorum Analyticorum proponere nobis volens finem omnium librorum Analyticorum, vnicum proposuit, demonstratiuam methodum; & in Epilogo in calce secundi Posteriorum eam vnam collegit; de methodo autem resolutiua nihil dixit, quia eam secundariò cōsyderauit, quatenus dirigitur ad demonstratiuam, quo fit vt appellatione demonstratiuæ resolutiua quoque comprehēdatur, siquidem perfecta tractatio de methodo demōstratiua ea omnia complectitur, quæ ipsi demonstratiuæ methodo inseruiūt, ac necessaria sunt. Quamuis igitur non vnam methodum tractet Aristoteles in Posterioribus Analyticis, vnus tamen est eorum librorum scopus, quatenus aliæ methodi ad vnam diriguntur, & ab vna pendent, à qua nomen vniuersæ tractationi iure impositum est. Propterea Græci omnes rectè dixerunt, quum de ultimo fine totius logici negotij loquentes eum unum esse asseruerunt, demonstrationem potissimam, vt Alexander in præfatione tum primi libri Priorum, tum primi Topicorum, & Ammonius, & Simplicius in præfatione libri categoriarum; Auerroes quoque in multis locis dixit potissimam demōstrationem esse primariò intentam in libris Analyticis, quod nō dixisset, si putasset definitionem quoque vt instrumentum sciendi consyderari, ea enim esset instrumentum demonstrationis præstantius, vt etiam Auerroistæ omnes asserere uidentur.

Demonstratiuā methodus tractatur primariò, resolutiua uerò secundariò.

Caput Decimum, in quo ratio consilij Aristotelis exponitur.

CAETERVM vt tum horum omnium rationem habeamus, tum ea, quæ dicenda manent, intelligamus, sciēdum est quòd potissima demonstratio optimam nobis rerum scientiam tradit, seriem enim rerum naturalem imitatur, & facit nos ita res cognoscere, vt sunt, & vt cognoscendæ sunt; ea est rerum series naturalis vt causa prior sit effectu, natura enim ex causis effectus producit; ex causarum igitur cognitione si effectuum scientiam consequamur, methodo vtimur rerum naturę consentanea, & à notis ad ignota secundùm naturam progredimur, quia causæ, vt causæ sunt; naturaliter notæ sunt, effectus uerò, vt effectus, naturaliter ignoti; illud enim dicitur secūdùm naturam notum, quod vt cognoscatur non pendet ex alio, ignotum autem secūdùm naturam cuius cognitio pendet necessariò ex cognitione alterius; res nanque ita debent cognosci, vti sunt; quare illa, quæ ut sint non pendent ex alio in cognitione quoque ex alio non pendēt, huiusmodi sunt ipsæ causæ quatenus causę sunt; causa enim quatenus est causa, non pendet ab effectu vt sit, quare nec ut cognoscatur, ipsa enim ex sua natura cognoscibilis est, non ex effectu: effectus uerò quatenus sunt effectus, à causis suis pendent vt sint, ideò etiam ut cognoscantur, nunquàm enim perfectè cognosci possunt, nisi ex cognitione causarum, sicuti neque esse sine causis suis possunt; igitur ignoti secundùm suam naturam dicuntur; nec perturbare nos debet quòd uideamus causas sępe nobis esse incognitas, effectus uerò sensiles, & notos, hęc enim effectuum cognitio absq; causarum cognitione debilis, & imperfecta est; & plurimum interest qualisnam sit nostra cognitio, & qualisnam esse deberet, est quidem imperfecta dum in statu ignorantię sumus constituti, & effectus sine causis cognoscimus; sed tamen ita affecti esse deberemus, vt priùs causas, quàm effectus cognosceremus, & à causis ad effectus naturam imitando progrederemur; ideò quando dicimus causas esse naturaliter notas, effectus uerò naturaliter ignotos, non intelligimus necessarium esse ut id semper eueniat ut priùs causas, quàm effectus, & ex causis effectus cognoscamus; sed solam spectando perfectam, & distinctam cognitionem significare uolumus talem esse causarum naturam quatenus causæ sunt, & effectuum quatenus sunt effectus, vt priùs, & magis causas, quàm effectus cognoscere deberemus, quæ esset optima, & maximè perfecta scientia, ipsiq; rerū naturę cōsentanea, siquidē distincta causarum cognitio à distincta effe-

Causa ut causa, est nota secūdum naturā.

Notū, & ignotum secūdum naturā quid sit.

Effectus ut effectus, est ignotus secūdū naturā.

effectuũ cognitione non pẽdet, sed effectuum distincta cognitio haberi non potest, nisi prius causæ ipsorum noscantur. Aristoteles igitur tradere nobis volens methodum, & instrumẽtum, quo ad rerum cognitionem duceremur, perfectam cognitionem primariò respexit, & primariò docere voluit instrumentum illud, quod naturalem rerum ordinem imitando perfectam nobis scientiam traderet, qua ita res cognosceremus, ut cognoscendæ sunt; in qua sua primaria tractatione non respexit ingenij nostri imbecillitatem, qui causas, à quibus progrediendum esset, sæpenumerò ignoramus, sed solùm quęnam sit methodus perfectam scientiam tradens consyderauit. Hanc sententiam optimè expressit Themistius in declaratione illorum verborum secundi capitis primi libri Posteriorum { Priora uerò, & notiora dupliciter. } videns enim Aristotelem facta illa prioris, & notioris distinctione non subiunxisse vtro duorum modorum principia demonstrationis priora, & notiora esse uelit, an nobis, an natura, hoc ipse explicare uoluit inquiens principia notiora esse debere non nobis, sed natura; quoniam autem obijcere aliquis poterat, ergo ab ignotis progrediemur, quòd tamen dicendum esse non uidetur, quandoquidem demõstratio instrumentum est nostri gratia inuentum, vt nos per eam cognoscamus, non ut natura cognoscat, natura enim neque demonstrat, neque cognoscit, sed nos sumus, qui demonstrationem extruimus, vt scientiam adipiscamur; ad hoc respondet Themistius demonstrationem non ingenij nostri infirmitatem, sed solam ueritatem respicere, proinde scientiam rerum parere prout rerum natura requirit; quæ Themistij sententia, etsi aliquibus dura esse uidetur, mihi tamen summopere probatur, & doctissima ac uerissima esse uidetur, & Aristoteli maximè consentanea, qui quum notiora distinxerit dicens alia nobis, alia natura notiora esse certè alterũ membrum reiecto altero accipiendum esse uoluit; atqui illud minimè sumendum est, quòd sint priora, & notiora nobis, non natura, siquidem principia debẽt esse causæ; ergo alterum, quòd natura, non nobis. Voluit igitur significare Themistius quòd Aristoteles docens instrumẽtum, quo res ignotas indagare, & scire possimus, nõ respexit quomodo nos affecti simus, sed quomodo affecti esse deberemus; neque ideò negat principia nobis nota esse debere, quia uelit ea nobis esse incognita; sed negat ea nobis notiora esse ut in statu imperfectionis, & ignorantiæ constitutis, & uult esse nobis notiora ut naturam imitantibus in rerum cognitione peruestiganda; hac autem ratione totã cognitionem nobis tribuit Aristot. non naturę, ut illius distinctionis hic sit sensus, alia dicuntur notiora non secundùm naturam, sed nobis, alia uerò natura, non nobis, idest non nobis ut ordini na-

Demonstratio non respicit ingenij nostri infirmitatem.

A turę aduersantibus, sed nobis ut naturam imitantibus, & res cognoscentibus eo modo, quo sunt cognoscendę; id autem est quando ab ijs rebus, quarum ea est natura, ut ex se sint cognoscibiles, ad eas progredimur, quarum ea est natura, vt non cognoscantur nisi ex alio, hoc est à causis ad effectus. Hæc igitur est ratio cur Aristoteles in posteriorib. Analyticis primariò de methodo demonstratiua tractauerit, quę à causis ducit ad cognitionem effectuum. Eadem est ratio cur primaria Aristotelis tractatio in iis libris sit de instrumento, quo accidentia cognoscantur, non de instrumento, quo cognoscantur substantię; accidentium enim ea est natura, ut per se sint ignota, quia ab externis causis pendent, idest extra eorum essentiam positis, proinde sciri non possunt nisi ex causarum cognitione; substantia uerò ab externa causa non pendet, quum essentiam à causa essentię distinctam non habeat, ut asserit Aristoteles in contextu 42. secundi libri Posteriorum, ideoq; dixit definitionem substantię non posse demonstrari, quia quod causam non habet, nõ est demonstrabile; substantia igitur secundùm naturam, & secundùm essentiam suam nota dicitur, quia ab externa causa non pendet; propterea Aristot. in toto primo Posteriorum libro, quando de definitione substantię loquitur, semper eam numerat in principiis per se notis, quę secundùm naturam demonstratione non egent; itaq; uanissima est eorum sententia, qui præcipuum Aristot. scopum esse arbitrantur docere instrumentũ cognoscendę substantię, quandoquidem dum pręcipuum eius scopum respicimus, substantia proponitur, ut principiũ notũ, & nullo instrumento eget, ut cognoscatur. Sed quanuis substantia secundum propriã naturam instrumento non egeat, tamen habita infirmitatis, & ignorantię nostrę ratione sępe contingit ut ad eam cognoscendam instrumẽto egeamus; ideò Arist. cuius pręcipuum cõsilium fuit loqui de potissima demonstratione, quæ est instrumentum eorum scientiam tradens, quę secundum suam naturam sunt ignota, nõ omnino spernere uoluit consyderationem nostrę infirmitatis, sed ad humani ingenii imbecillitatem oculos conuertens uoluit etiam secũdaria tractatione docere nos uiã, qua in eorũ notitiã ducamur, quę licèt secundum propriã naturam sint nota, nobis tamẽ ignota esse contingit, ideò de methodo quoq; resolutiua loqui uoluit, quę nos ad principiorũ cognitionẽ perducit; nã de demõstratione ab effectu in primo libro ita locutus est, ut eã tractationẽ secundariã esse significauerit, eam.n. conferens cum demõstratione potissima, & ostẽdens quantũ ab eius perfectione declinet, separare potius eã à potissima demonstratione, q̃ de ipsa primariò sermonẽ facere uidetur; nam qui modũ tradit perfectè sciendi, de modo quoq; imperfectè cognoscẽdi age-

Accidẽtium cognitio in lib. Poster. primario respicitur quia sũt ignota secũdũ naturã.

B

Cognitio substantiæ respicitur secũdario.

C

re debet, secundaria tamen intentione, & potissimæ demonstrationis vsus penitus necessarius est ijs, qui scientiam consequi volunt, at vsus methodi resolutiuæ non est simpliciter necessarius, sed solùm constituta nostra ignorantia, & imbecillitate. De inductione autem egit Aristoteles in vltimo capite secundi libri Posteriorum, & ostendit quomodo per eam ad primorum principiorum cognitionem ducamur; quam tractationẽ secundariam esse nemini dubium est, quum eam fecerit Aristot. post communem Epilogum omnium Analyticorum librorum; postquàm enim in contextu cẽtesimo eius secundi libri omnia collegerat, quæ in libris Analyticis docuerat, vt significaret se ea omnia tractasse, quæ in proœmio primi libri Priorum pollicitus fuerat, proponit in capite vltimo declarandum modũ, quo principia cognoscuntur, quasi extra primariã intentionem caput illud in calce libri collocans, tãquàm secundaria tractatione ad artis perfectionem, & ad doctrinæ abũdantiam adiectum. De eadem locutus est etiam in eodem secũdo libro, quando modum docuit uenandi ea, quæ prædicantur in quid, & definitionem essentialem constituunt, vt mox declarabimus. Hæc dicuntur ab Aristotele in posterioribus Analyticis de utraque methodo resolutiua; reliqua omnia, quæ tũ in primo, tum in secũdo libro tractãtur, ad demonstratiuam methodum pertinent, quæ in vtroq; libro primaria est, vt memoratum proœmium, & Epilogus manifestè declarant.

Nota de capite ultimo 2. libri Posteriorum.

Caput Vndecimum, Solutio dubij de noto, & ignoto secundùm naturam.

Dubiũ.

ADVERSVS ea, quæ diximus, dubium non leue oritur, antea enim quum discrimen inter demonstrationem ab effectu, & inductionem declararemus, diximus illa principia inductione cognosci, quę sunt nota secundùm naturam, hoc est quæ ex seipsis, non ex alio cognoscibilia sunt; demonstratione autẽ ab effectu illa principia declarari, quæ ignota secundùm naturam sunt, & per alia demonstrantur, quoniam sensilia non sunt, nec ex se possunt innotescere; itaque aliqua principia esse asseruimus, quæ sunt ignotæ secundùm naturam; nunc verò contrarium pronunciasse videmur dicẽtes omnia principia, & omnes causas esse secundùm naturam nota quatenus principia, & causæ sunt, nam quod alicui competit quatenus est tale, omni competat necesse est; quomodo igitur aliqua possunt esse principia ignota secundùm naturam? soluitur dubium hoc distinguendo id, quod dicitur secundùm naturam notũ, vel ignotum, aut enim intelligimus secundùm propriam rerum naturam, non consyderando conditionem, & naturam nostrum cognoscentium, qua quidem ratione omnes causæ, omniaq; principia dicũtur secundùm propriam non quatenus principia, & causæ sunt, quoniam ab alio non pendent vt cognoscantur, quemadmodum neq; vt sint; ita intellexit Aristoteles in secundo capite primi libri posteriorum, & proœmio primi Physicorum, quando notiora secundùm naturam dixit esse notiora simpliciter, hoc est sine vllo respectu uiriũ humani ingenij, sed ipsam secundùm se rerum naturam consyderando, hæc enim est significatio illius uocis, simpliciter. Aut intelligimus secundùm naturam nostrum cognoscentium, seu secundùm naturam rerum ipsarum respectu conditionis humani ingenij; qua ratione causæ aliquæ dicuntur nobis ignotæ secundùm naturam, quia insensiles sunt; quum enim ea sit nostra naturalis conditio, ut omnis nostra cognitio à sensu originem ducat, illud omne, quod sensu cognosci non potest, etiam si principium, & causa aliqua fuerit, ignotum nobis secundùm naturam dicitur, & ex alio cognoscitur, licèt simpliciter, & secundũ propriam naturã à nullo pẽdeat, & ex se cognoscibile sit. Eundem sensum alijs verbis referemus, si distinguamus cognitionem nostram distinctã, & confusam, distincta enim cognitione omnia principia sunt nota secundũ naturam, quãuis abscondita, & insensilia sint; & omnes effectus secundum naturam sunt ignoti, etiam si sensiles sint: At si de confusa nostra cognitione loquamur, quæ in sensus perceptione consistit, aliqui effectus sunt noti secũdum naturam, & aliquæ causæ secundum naturam ignotę.

Solutio

Notum vel ignotũ secundũ naturã potest sumi duobus modis.

D E F

Caput Duodecimum, quomodo definitio à primo Philosopho, & quomodo à logico consyderetur.

QVONIAM autem in Posteriorib. Analyticis multa ab Arist. de definitione dicuntur, declarãdum nobis est quonam consilio id egerit, & quomodo ad eos libros, & ad tractationem de methodis definitio pertineat, hoc.n. declarato plenè cognita erit ipsa methodorũ natura. Quòd igitur in ijs libris tractetur definitio omnes utriusque sectæ interpretes cõcessere, sed de ratione huius tractationis, ac de intentione Aristot. dubium est, quum alij eam ut demõstrationis medium, alij ut instrumentum sciendi à demonstratione distinctũ tractari existimauerint; tractari etiam à primo philosopho definitionẽ manifestum est, cuius tractationis differentiam cognoscere oportet, ut hanc ab illa discernamus. Videntur omnes concedere ꝙ definitio ea ratione à metaphysico cõsyderetur, quatenus significat quidditates rerũ, idq; apud Auer. apertè legimus in comm. 42. 7 libri Metaphysic. est igitur cognoscendum quidnã sit definitionem cõsyderari ut significatricem quidditatis; mihi quidem uidetur nil aliud esse, quàm consyderari ut definitio est, nam definitio ab Arist. ita

Quomodo definitio à Metaphysico cõsyderetur.

defi-

definitur, definitio est oratio significans quid quare si à metaphysico consyderatur ut significans quidditates rerum, certè consyderatur vt est definitio; quoniam autem definitio est oratio significans quid est,& oratio omnis, quemadmodum & omne nomen, & omne verbum, est instrumentum, quo conceptiones animi significamus, sequitur quòd definitio ut est definitio,& vt est oratio significans quidditatem, est instrumentum significandi quidditatem, quam animo concipimus; & definitionem consyderari à primo philosopho vt significantem quidditates rerum, est eam consyderari ut instrumentum significandi ipsas quidditates; neq; propterea diuina scientia est instrumentalis, non enim ab huiusmodi instrumentis disciplinæ uocantur instrumentales, & logicæ, sed ab instrumentis ratiocinantibus, & discurrentibus a noto ad ignotum, hæc enim sunt instrumenta logica, vt antea demonstrauimus; diuinus quidem philosophus agere vult de quidditatibus rerum, & docere in quonam cuiusque rei quidditas consistat, at de quidditate loquēs non potest non definitionem consyderare, qua ipsam quidditatem significet; ideò docere in quonam quidditas rei consistat, est docere ex quibusnam definitio constituenda sit; quippe philosophi omnes, dum in rerum contemplatione uersantur, uocibus utuntur res ipsas significantibus; sic philosophus naturalis per uoces significat res naturales, tanquàm per instrumenta significandi conceptiones animi, nec tamen est artifex instrumentalis; dicimus itaque definitionem consyderari a metaphysico prout est instrumentum significans rerum quidditates, neque hoc dicentes in absurditatem ullam incidimus. Hac igitur eadem ratione si etiam a logico definitionem consyderari dixerimus, absque dubio logicam enim metaphysica consyderationem confundemus, quod minimè faciendum est. Sed neque dicere possumus eam a logico consyderari ut instrumentum notificandi rem ignotam, a metaphysico autem ut instrumentum significandi quidditatem, quandoquidem definitionem instrumentum notificandi non esse iam in præcedentibus fusè demonstrauimus. Quoniam igitur non consyderat logicus nisi instrumenta notificandi, & tale instrumentum non est definitio, relinquitur eam nulla ratione posse a logico consyderari, nisi prout ad logica instrumenta relationem aliquam habet, uel ad eorum cognitionem, uel traditionē aliqua ratione confert; quum enim logica sit disciplina instrumentalis, nil debet consyderare, nisi instrumenta sciendi, vel ea, quæ ad instrumenta sciendi aliquo modo referantur; atque pertineant; id autem Aristoteles ipse manifestissimè pronunciauit tum in primo, tum in secundo posteriorum libro, quando dixit omnem definitionem aut principium esse demonstrationis, aut conclusionem demonstrationis, aut ipsammet demonstrationem solo terminorum situ ab ea discrepantem; nullam igitur definitionem in iis libris consyderare voluit, nisi eum respectu ad demonstrationem, idque ex vtriusque libri lectione manifestè colligitur, nam in fine primi capitis secundi libri quando proponit Aristoteles se diligentem tractationē de definitione facturum, proponit inter cæteras declarandum, quomodo definitio ad demonstrationem pertineat; postea in contextu 47. Epilogum faciens dicit se docuisse quomodo definitio ad demonstrationem referatur. Qualisnam autem sit hæc relatio facilè intelligemus, si & instrumenti logici, & definitionis naturam consyderauerimus; logicum enim instrumentum est progressus,& discursus ab hoc ad illud tanquàm a noto ad ignotum; definitio verò simplex quoddam est, ac indiuiduum; quod omni discursu caret; igitur eam rationem habet ad logica instrumenta, quam punctum habet ad lineam, & terminus indiuiduus ad id, cuius terminus est, etenim in linea partes notare possumus, & progressum ab una ad aliam, punctum verò indiuiduum est, & partibus caret,& est vel principium, vel finis lineæ; sic definitio vel principium, uel finis logicarum methodorum dicenda est, principium quidem quando est nota, finis verò quando est ignota, & per logica instrumenta inuestigatur, nam quærere quid res sit, nil aliud est, quàm eius definitionem indagare; quomodo autem hæc omnia sese habeant manifestum fiet, si omnes definitionis species singillatim consyderauerimus, & singularum respectum ad demonstrationem, & ad logicas methodos declarauerimus.

Margin notes: quomodo definitio cō syderetur a logico. — quomodo definitio ad instrumenta logica referatur.

Caput Decimumtertium, qua ratione definitio substantiæ in libris Analyticis consyderetur.

VT hac in re a rebus definitis tāquàm a notioribus progrediamur, omne, quod definitur, aut est substantia, aut accidens, ut nomine substantiæ illa omnia complectamur, quæ in scientiis ut alteri substrata, & subiecta consyderantur; & nomine accidentis ea, quæ consyderantur ut alteri inhærentia, quæ solent uocari passiones, siue affectiones; propterea magnitudines, & numeri, quæ in scientiis mathematicis habent locum subiecti, de quo affectiones demonstrantur, licèt simpliciter accidentia sint, tamen substantiæ nomine comprehendētur; ideò Aristoteles in contextu 178. primi libri Posteriorum unitatem, & punctum substantias vocauit, quia in toto eo libro ea semper ut alteri subiecta, non ut accidentia nominauerat. Vt autem a definitione substantiæ exordiamur, huius duplex est in posterioribus Analyticis consyderatio, una primaria, altera secun-

Margin note: Definitionis substantiæ duplex

plex est cōsyderatio in lib. post. secundaria, primaria quidem prout est principium notum methodi demonstratiuæ, secūdaria verò prout est finis ignotus methodi resolutiuę; quum enim primaria tractatio sit de potissima demonstratione, definitio substantiæ ad hanc non refertur, nisi ut eius principium notum, nam hæc definitio non traditur ex causis extra rei definitæ essentiam positis, sed ex internis, quæ essentiam ipsam constituunt; propterea Aristoteles indemonstrabilem talem definitionem esse dixit in contextu 42. secundi libri posteriorum, definitur enim substantia per formam, & materiam, & eius definitionis nulla causa afferri potest, quia illa forma in materia inest sine vlla media causa, siquidem ipsa est & essentia rei, & causa, qua res esse dicitur; ideò secundùm ipsam rerum naturam hæc definitio locum habet causæ non pendentis ab alia causa, proinde habet locum principii noti secundùm propriam naturam; propterea in primaria Aristotelis tractatione hæc definitio E non consyderatur nisi ut principium demonstrationis per se notum, ut patet legentibus Aristotelem in primo posteriorum libro, ubi passim definitionem hanc numerat in principijs demonstrationis per se notis, & indemonstrabilibus.

Error latinorū de tractatione definitionis.

De hac definitione latini rectè sentiunt, quum dicunt eam non consyderari nisi vt medium demonstrationis, dicentes enim prout est medium dicunt prout est principiū, nam quomodo est principium demonstrationis, nisi quatenus est medius terminus in syllogismo demonstratiuo? in eo tamē decepti sunt, quòd putarunt hanc definitionem prout est medium in secundo tantùm posteriorum libro tractari, quum hac ratione consyderet eam Aristoteles in toto primo libro, nec video quomodo hoc inficiari audeant, quum Aristoteles in primo libro non alia ratione eam consyderet, quàm ut principium demonstrationis; in contextu etiam 42. secundi libri dixit hanc definitionem esse immediatam, & indemonstrabilem, & habere locum principij per se noti, vel suppositi.

Error Auerroistarum de cōsyderatione definitionis.

Auerroistæ quoque decepti sunt dum dixerunt hanc definitionem consyderari vt instrumentum cognoscendæ substantiæ, quū enim definitio subiecti duos habeat respectus, vnum ad subiectum, cuius est definitio, alterū ad affectiones subiecti, quarum est causa, Aristoteles hoc tantum secundo modo eam in libris Analyticis consyderauit, nimirum prout est medium demonstrationis, quod nobis perfectam accidentium scientiam præbet; sed respectu subiecti non consyderatur in iis libris definitio, si quidem longè diuersus est hic respectus ab eo, quem ad affectiones subiecti habet; affectiones quidem declarat per discursū eas notificando, naturam verò, & quidditatem subiecti declarat non notificando, sed significando, sicuti nomen quoque rem significare D dicitur; quæ quidem consyderatio non ad logicum, sed ad metaphysicum pertinet, quemadmodum ostendimus. Dum igitur primariam Aristotelis tractationem, & intentionem spectamus, non alia ratione definitionem substantiæ consyderauit, quàm ut principium notum methodi demonstratiuæ, hoc est vt medium potissimæ demonstrationis, ut benè latini dixerūt, eaque tractatio tota de demonstratione nominanda est, non de definitione, quia quum aliquid vt alterius principium, & eius gratia tractatur, de illo altero tractatio esse dicitur, vt Aristoteles testatur in principio libri duodecimi metaphysicorum dicens § de substantia est contemplatio, quoniam substantiarum principia, & causæ quæruntur. § Primaria igitur huius definitionis tractatio non alia est, quàm ea, quā diximus. Dum uerò secundariam in iis libris tractationem respicimus, in qua Aristoteles viā tradit, qua ad principiorum notitiam, si lateant, ducamur, definitio substantiæ consyderatur ut finis ignotus methodi resolutiuę, & de hac loquitur Aristoteles in secundo libro posteriorum Analyticorum a contextu 69. usque ad 84. ibi nanque docet qua uia eam definitionē uenari debeamus, quæ est principium indemōstrabile, & refutat opinionem Platonis, qui diuisione definitionem uenabatur, non quidem quòd penitus reiiciat diuisionis usum, sed quia solam non sufficere arbitratur, ut eam, quę uim syllogisticam non habet; ipse igitur pręfert viā compositiuam, quę uim habet illatricem ignoti ex noto, si enim proponatur inuestiganda definitio generis, vt animalis, uult Aristoteles spectandas esse species omnes illius generis, & ea, quæ de ipsis speciebus essentialiter prædicantur, his nanque prædicatis omnibus collectis, exceptisque illis, quæ singularum specierum propria sunt, reliqua generis definitionem constituent; simili ratione si speciei definitionem quæramus, indiuidua consyderare debemus, & sumere omnia, quæ de ipsis prædicantur in eo quod quid est, ex iis enim speciei definitionem conflabimus; hanc uiam uocauit Aristoteles compositiuam, quia ex specierum collectione, & attributorum compositione definitionem generis colligimus, & ex indiuiduorum collectione definitionem speciei; attamen si benè rem cōsideremus, hęc uia resolutiua potius est, quàm compositiua, quia ab inferioribus ad superiora procedere est a posterioribus ire ad priora, ut antea demōstrauimus; quare nil aliud est uia hęc, quàm inductio, ex eo. n. quòd illa prædicata omnibus speciebus competunt, colligimus eadem competere generi; & ex eo quòd omnibus indiuiduis competunt, probamus ea competere speciei; hęc igitur uia compositiua uim inductionis habet, & uoluit Arist. significare neque sola diuisione utendum esse, neque sola uia compositiua absque diuisione in

uia compositiua quid sit.

Nota quō uia cōpositiua egēt diuisione.

in venandis definitionibus,quia si absque diui A sione vtamur via compositiua,illa omnia prędi cata inordinatè,& confusè colligemus, facit enim diuisio vt rectum ordinem in partibus definitionis exponendis seruemus; sed ratione efficacitatis probandi id,quod quęritur,pręfert Aristoteles uiam compositiuam, primasque ei tribuit,quum enim uim syllogisticam habeat, totam rei ignotæ declarationem ipsi acceptam ferimus,a diuisione verò nullam probationem, sed solam partium dispositionem habemus;itaque si definitionem ita venemur, vt diuisione utendo singulas definitionis partes ordinatè sumamus,easque rei definiendæ inesse, eò quòd omnibus particularibus competant, ostendamus per inductionem, optimus erit modus venandi talem definitionem,qui Aristoteli mirifficè placuit. De demonstratione autem a signo quòd ad venandas partes definitionis utilis sit, nihil in ea parte dixit Aristoteles,satis enim habuit se de illa in primo libro locutum esse; B at in ea parte ostendere volens infirmitatem uiæ Platonicæ diuisiuæ, satis eam declarauit ostendens diuisionem ad eas definitiones venandas inutilem esse, quæ secundùm naturam notæ sunt,& leuiore indigent instrumento logico; si nanque ad has venandas diuisio inefficax est, multò minùs ad eas indagandas, quæ sunt naturaliter ignotæ, efficax erit: sed quòd demonstratione quoque ab effectu demonstrentur partes definitionis naturaliter ignotæ,testatur ipse Aristoteles in contextu undecimo primi libri de Anima dicens accidentia plurimũ conferre ad cognoscendum quid est, uam ex iis,quæ rei definitę accidunt, duci in cognitionem eorum, quę eius rei essentiam constituunt,est ab effectibus ea uenari,& demonstrare a posteriori. Ex his patet definitionem substantiæ nulla alia ratione consyderari ab Aristotele in libris Analyticis,quàm vt principium methodi demonstratiuæ, & vt finem methodi resolutiuę,si eam ignotam esse, & quæri contingat; prior quidem illa consyderatio primaria est,hęc autem secundaria, quod significauit Aristoteles in contextu 42. libri secundi Posteriorum de hac definitione loquens,quando dixit eam esse principium, notum,uel, si ignorari contingat, non demonstratione, sed alia via manifestam fieri; de qua alia uia sermonem postea facere voluit in ea parte, quę inscribitur de uenatione definitionis. Has duas tractationes de definitione substantiæ in iis libris inuenio, & præterea nullam; in quarum neutra dicere possumus definitionem vt instrumentum substantiæ cognoscendę consyderari ab Aristotele,sed solum ut principium, vel ut finem instrumenti; quando.n. eam consyderat ut principiũ demonstrationis,non ad substantiæ,sed ad accidentis cognitionem ipsam dirigit; quando autem docet uiam uenandi prędicata essentialia,

nota de tractatione demonstrationis a signo.

& partes definitionis, non uidemus Aristotelẽ dicere definitionem esse methodum,uel instrumentum,quo talia prædicata uenemur, id.n.si dixisset, ridiculum se omnibus prębuisset; sed viam diuisiuam, & uiam compositiuam ut instrumenta huius uenationis consyderauit,definitionem uerò non ut instrumentum, neque ut uiam,sed ut finem uiæ, nam quęrere ea, quæ in eo quod quid est prædicantur, est ipsam definitionem quęrere, ut sępius dictum est in præcedentibus.

Caput Decimumquartum. Quotuplex sit definitio accidentis.

Accidentis autem definitio multiplex est,alia enim est perfecta, & omnibus numeris absoluta, quæ est demonstratio positione differẽs, alia imperfecta, & manca,quæ tum conclusio, tum principium demonstrationis esse potest; quæ omnia facilè intelligentur, si quęnam sit perfecta accidentis definitio declarauerimus, quod enim in quoque genere summum, perfectumque est, norma esse solet,qua cętera eius generis dignoscuntur. Accidentia omnia per formam, & materiam definienda sunt; quemadmodùm substãtię, alia tamen ratione, nam accidentis genus formæ locum tenet, proprium autem subiectũ est loco materiæ,& in definitione pro differentia sumitur,ut definitio tonitrus est, sonus in nube,& sonus quidem est genus, & forma, quia omne accidens forma quædam est, nubes autem est subiecta materia, quę tanquàm differẽtia sumitur separans tonitrum ab aliis sonis; cõtra quàm in substantijs accidat, in quibus genus habet locum materiæ,differentia uerò formæ; & in substantijs materia interna est, ex qua res constat; in accidentibus verò externa, in qua inhęret. Definitio hæc ex materia, & C forma constans dicitur essentialis,siue quidditatiua,quia tota accidentis essentia per eam exprimitur, scilicet per genus restrictum a subiecto proprio fungẽte officio differentiæ, etenim quidnam aliud est eclipsis,quàm priuatio quędã luminis lunę? quid aliud est tonitrus, quàm sonus quidam in nube factus? Sed aliud est magni momenti discrimen inter hanc accidentis definitionem, & definitionem substantiæ, quod ad propositam nobis contemplationem maximè pertinet, quòd definitio substantię per materiam, & formam perfecta est, & nihil ei deest,hæc enim hominis definitio, animal rationale, & essentialis est, & perfecta definitio, quia essentiam hominis ita declarat,ut nil quęrendum maneat, huius autem ratio est quoniã illa forma inest in illa materia sine medio, neque ab ulla externa causa pendet, sed est simul essentia, & causa rei. At illa accidentis definitio, quam diximus, essentialis quidem est, non

quõ accidẽtia definiã tur.

Discrimen inter definitionẽ substantię,& definitionem accidẽtis.

non tamen perfecta, quia essentia accidentis D pendet ab externa causa diuersa ab ipsa essentia, ideò quando ad quæstionem quid est respõdetur talis definitio essentialis, animus quærentis non conquiescit, præsertim animus viri sapientis, vt doctissimè notauit Auerroes in calce sexti commentarij libri secundi posteriorum, quando enim quidditas pendet ab alia externa causa, animus in cognitione quidditatis nõ quiescit, nisi causam quoque noscat eius quidditatis; propterea vt definitio accidentis perfecta reddatur, tertia particula præter formam, & materiam requiritur, nempe causa inhærentiæ illius formæ in illa materia; perfecta igitur definitio eclipsis est, priuatio luminis in luna ob terræ interpositionem; & perfecta tonitrus definitio est, sonus in nube propter extinctionẽ ignis, si modò hæc ipsius causa sit, ut supponit Aristoteles. Ob hanc igitur rationem in contextu 42. & 43. secundi libri posteriorum dicit Aristoteles definitionem accidentis quidditatiuam demonstrabilem esse, non quòd tota definitio de definito demonstretur, vt si colligatur eclipsim esse priuationem luminis lunæ, & tonitrum esse sonum in nube, quem sensum multi perperam accipiunt; sed quòd altera definitionis pars de altera parte demonstretur, nempe forma de materia per aliam tertiam partẽ adiectam, quæ est causa inhærentiæ formæ in materia; de luna enim demonstratur priuatio luminis per mediam terræ interpositionem, & de nube sonus per mediam ignis extinctionem; idcirco hæc perfecta accidentis definitio apud Aristotelem est ipsamet demonstratio, & solo terminorum situ ab ipsa demonstratione discrepat, quia ex ijsdem tribus terminis demonstratio accidentis, & eiusdem definitio constituitur, genus quidem accidentis est in demonstratione maius extremum, subiectum est minus extremum, causa verò medius terminus.

Tres accidentis definitiones.

Hæc perfecta definitio in duas imperfectas diuiditur, vt notat Auerroes in commentario F 64. primi libri Posteriorum, quarum altera est principium demonstrationis, altera verò conclusio; vt enim vtraque simul sumpta facit integram demonstrationem, quia simul conclusionem, & principia continet; ita si in duas diuidatur, altera erit principium demonstrationis tantùm, altera verò erit solùm conclusio; illa enim, quæ traditur per solam causam, est principium demonstrationis, vt si dicamus, eclipsis est interpositio terræ, quę quidem impropriè dicitur definitio, quum dicat potiùs propter quid, quàm quid, ideò uocatur definitio causalis, & ad demonstrationem refertur non alia ratione, quàm ut eius principium, ut asserit etiam Themistius interpretans contextum 46. secundi lib. Posteriorum, est enim principium, quia est demonstrationis medium; ideò quando Aristoteles dicit aliquam definitionem esse principium demonstrationis, intelligit quidem præcipuè definitionem subiecti, sed ad illud membrum redigitur illa quoque affectionis definitio, quæ vocatur causalis, vt uult eo in loco Themistius.

Definitio causalis.

Altera uerò perfectæ definitionis pars, quæ formam, & materiam sine causa continet, illa est, quę dicitur demonstrationis conclusio, vt si dicamus, eclipsis est priuatio luminis lunæ, tonitrus est sonus in nube, & vocatur conclusio, quia quum extra se causam habeat, demonstrari potest; hanc diximus vocari quidditatiuam, siue essentialem, siue etiam formalẽ definitionem; internam enim rei naturam, & essentiam exprimit; hanc eandem Aristoteles in 44. contextu secundi libri Posteriorum nominalem definitionem appellauit, quia essentiam ab externa causa pendentem proferens sine expressione causæ non benè ipsam essentiã declarat, id enim, quod causam aliquam habet propter quam est, non benè cognoscitur, nisi E per illam; vt igitur hanc distingueret ab illa, quæ essentiam cum essentię causa declarat, & est perfecta definitio, eam uocauit nominalem, quia nominis tãtum significationem exprimit, essentiam verò non benè declarat; postea verò in contextu 46. ex ijs, quæ prius dixerat, colligens omnes definitionis species eam uocat cõclusionem demonstrationis, quia causam extra se habet, per quam demonstrari potest. Tot igitur numero sunt accidentis definitiones.

Definitio nominalis

Caput Decimumquintum, De aliorum erroribus in ea definitione, quæ est demonstrationis conclusio.

NON sunt hic silentio prætereundi duo aliorum errores in intelligenda illa definitione, quæ secundùm Aristotelem est demonstrationis conclu F sio; unus error est quòd multi putant definitionem hanc non esse eandem, quam Aristoteles in contextu 44. eius libri nominalem uocauerat, quum tamen ea ipsa sit, ut patet legentibus totam illam partem, & vt nos alio in loco opportuniùs demonstrabimus; alter autem error est, & is quidem maximus, in quem omnes penitus interpretes & antiquiores, & posteriores inciderunt, uno Auerroe excepto, & fortasse etiam Themistio, quòd non intellexerunt quomodo ea definitio dicatur ab Aristotele demonstrationis conclusio, putarunt enim eam definitionem totam in conclusione prædicari de definito, ut demonstrationis conclusio talis sit, ergo eclipsis est priuatio luminis in luna, ergo tonitrus est sonus in nube; sic etiam definitionem iræ, quam materialem uocant, de ipsa ira demonstrant per alteram iræ definitionem formalem, nam per appetitum uindictæ demonstrant iram esse accensionem sanguinis in corde,

1. error.

2. error.

de definitione quæ est conclusio, opinio aliorum.

de, ut in conclusione accensio sanguinis in corde sit prędicatum, ira verò subiectum; qua quidem sententia nihil absurdius, nihil ab Aristotele alienius excogitari potest; sic enim ponitur modus ille demonstrandi definitionem, quem prorsus reiecit Aristoteles in cõtextu 36. & 37. secundi libri Posteriorum, nam definitionem demonstrare de definito uanum penitus est, & naturæ demonstrationis repugnantissimum, quod multifariam ostendere possumus.

Definitionem demonstrare de definito uanũ est.

primùm quidem id nobis constituendum est, tum de subiecto demonstrationis, tum de affectione demonstranda præcognoscendum esse quid nomen significet, & significationem nominis intelligi non posse nisi cognito genere aliquo illius rei vel propinquo, vel saltem remoto, quomodo enim nomen eclipsis intelligemus, nisi sciamus eclipsim significare priuationem quandam luminis? quomodo intelligemus nomen tonitrus, nisi noscamus esse sonum quendam? dum igitur demonstramus eclipsim esse priuationem luminis Lunæ, eclipsim facimus in ea demonstratione subiectum, ergo præcognoscimus eclipsim significare priuationem luminis, idem igitur demonstramus, quod præcognoscimus, quod certè absurdissimum esse quilibet sanæ mentis assereret, nam significatio nominis eclipsis nulla alia ẽ, quàm priuatio luminis in luna, ideò si hanc pręcognitam esse oportet, eadem demonstrari non potest, nisi idem de seipso demonstretur, quum nihil aliud sit eclipsis, quàm priuatio luminis Lunæ; similiter non est demonstrandum iram esse accensionem sanguinis in corde, neque tonitrum esse sonum in nube, quia hæc est significatio nominis penitus indemonstrabilis de ipso nomine; neque aliquid roboris habet id, quod multi dicunt, definitionem de definito non demonstrari ea ratione, qua est definitio, sed quatenus est quæsitum ignotum, hoc enim ridiculum est, quia si est quęsitum ignotum, significatio igitur nominis subiecti ignota est, quomodo igitur demonstrare aliquid possumus de subiecto, cuius nomen non intelligimus? quòd si dicant præcognosci quidem, quod eclipsis significat priuationem luminis, non tamen eam, quæ est in luna, & hoc esse id, quod demonstratur, in aliud absurdum incident non minùs graue, sic enim subiectum demonstrationis erit ipsum accidens, ut eclipsis, prædicatum verò, quod quæritur, erit subiectũ accidentis, in illa enim demonstratione nihil manebit ignotum, quod dicatur quæri, nisi luna; hoc autem est inconueniens, debet enim accidens de subiecto monstrari, vt sit prædicatio naturalis, non subiectum de accidente.

Prima ratio cõtra alios

Præterea certum est eam esse potissimę demonstrationis conditionem ut medium sit causa inhærentiæ maioris extremi in minore, ut rationale est causa ut risibile inhęreat homini, &

[...]ratio.

A interpositio terrę est causa ut lunæ insit eclipsis, hoc tamen in illa puerili demonstratione non uidemus, nam interpositio terræ non est causa ut eclipsi competat priuatio luminis lunæ, sed potiùs ut priuatio luminis insit lunæ; sic appetitus uindictę non est causa ut irę insit accensio sanguinis cordis, sed potiùs ut sanguini cordis insit accensio; siquidem propria uocis significatio ei sine causa competit, nulla enim est causa cur eclipsis sit priuatio luminis, vel cur ira sit accensio sanguinis; illi itaque, qui ita demonstrant, non demonstrant conclusionem per suam causam, quoniam eiusmodi conclusionis nulla causa afferri potest. Nos igitur dicimus alia ratione definitionem illam esse conclusionem demonstrationis; non enim quòd tota definitio de definito prędicetur, sed quòd altera definitionis pars de altera, nempe forma de materia concludatur; Aristoteles talem definitionem conclusionem demonstrationis esse

de definitione quæ est conclusio, opinio uera.

B dixit; per medium enim interpositionem terræ demonstramus in luna esse priuationem luminis, & per medium appetitum uindictæ demonstramus in sanguine cordis fieri accensionem; quare hę definitiones sunt conclusiones demonstrationis, priuatio luminis in luna, & accensio sanguinis in corde; si etenim has demonstremus, uerè causam conclusionis afferimus, idest causam inhęrentię prædicati in subiecto; & quia conclusio illa formam, & materiam accidentis continet, subiectum enim est materia, prædicatum autem forma, ideò est illa definitio imperfecta, & demonstrabilis, quę causam rei non continet; ipsi igitur si causam addamus, conclusioni medium terminum addimus, & definitionem perfectam facimus, quæ reipsa a demonstratione non differt, sed solo terminorum situ; hęc est sententia Aristotelis, si benè eius verba perpendantur in secundo libro Posteriorum a contextu 36. usque ad

C 47. eaque rationi maximè consona est, nam hęc imperfecta definitio ad conclusionem demonstrationis eam rationem habere debet, quam perfecta definitio habet ad demonstrationem totam, ut enim hæc dicitur integra demonstratio, sic illa dicitur demonstrationis conclusio; sed perfecta definitio idem est re quod demonstratio, modo autem, & ratione differt a demonstratione, & differentia in duobus consistit, vt inquit Auerroes in commentario 45. libri secundi posteriorum, in forma, & in ordine terminorum, nam demonstratio formam syllogismi habet, quæ definitioni non conuenit; &, quum ex ijsdem tribus terminis utraque constituatur, alio tamen, & alio ordine in hac, & in illa dispositi sunt, nam in definitione primùm profertur genus, ultimo loco causa, dicimus enim, eclipsis est priuatio luminis lunę ob terræ interpositionem; at in demonstratione nunquàm à genere auspicamur, imò postremum

mum est, quia est id, quod quæritur, ideò si minorem propositionem antepouamus, primo loco subiectum dicimus, deinde causam, postremo genus; quòd si anteponamus maiorem, à causa incipimus, deinde genus, tandem subiectum proferimus; omnino igitur alius est in definitione perfecta, alius in demonstratione ordo, ac situs terminorum; idem dicendum est de illa imperfecta definitione, & de conclusione demonstrationis, sunt enim idem re, quia ex ijsdem duobus terminis constant, genere, & subiecto, ratione autem differre debent, idest & forma, & ordine terminorum, forma quidē quoniam conclusio ex necessitate est enuntiatio affirmans, vel negans, definitioni verò forma enuntiationis minimè conuenit, sicuti neque forma syllogismi, definitio enim, ut ait Aristoteles, neque rem esse, neque non esse dicit, sed solùm quid sit; ordine autem terminorum, quoniam in conclusione necessarium est subiectum anteponere generi prædicato; in definitione autem necesse est anteponere genus subiecto locum differentię obtinenti, hæc enim est definitio, priuatio luminis in luna, hæc autem conclusio, ergo in luna est priuatio luminis; ita hæc est definitio, accensio sanguinis cordis, hæc autem conclusio, igitur in sanguine cordis fit accensio, & sic de cæteris; oportet enim easdem voces alio modo proferre vt definitionem, alio modo vt enuntiationem, & conclusionem demonstrationis. Sententiam hanc legere possumus clarè apud Auerroem in commentario 42. secundi libri Posteriorum, ubi dicit potissimam demonstrationem esse potestate definitionem, quum vnam partem definitionis nominalis demonstret alteri parti inesse per causam externam, quæ est perfectio, & complementum definitionis, quo fit ut tota demonstratio in definitionem perfectam accidentis conuertatur, quæ est ultimus, ac præstantissimus demonstrationis finis. Hæc itaque & Aristotelis, & Auerrois sententia est, & uera; qui verò aliter sentiunt, crassa nimis ignorantia, ac cœcitate laborant. Quærere hic aliquis posset, cur in maiore extremo demonstrationis non ipsum affectionis nomen posuerimus, ut eclipsim, sed potiùs eius genus, priuationem luminis; Verùm ne nimia cum prolixitate in præsentia digredi, & a proposito recedere uideamur, id in alio in loco seorsum expendendum relinquemus. Non est autem hìc prætermittendum, sed summoperè annotandum quòd definitio illa affectionis, quæ dicitur esse demonstrationis conclusio, est etiam alia ratione principium demonstrationis, idque ut primo aspectu mirabile fortasse uidetur, ita, si benè intelligatur, verissimum esse comperietur, aliud nanque est cognoscere rem esse, aliud est quid nomen significet intelligere, definitione quidem nominali quid significet nomen affectionis apprehendimus, sed non propterea ipsam esse cognoscimus; ideo Aristoteles inter præcognitiones demonstrationi necessarias illam nominauit, qua & subiecti, & affectionis quæsitę cognitionem habemus quid vtriusq; nomen significet; tota igitur conclusio præcognita est, quia ante demonstrationem debet esse intellecta, licèt ipsius veritas nondum cognoscatur, ut si eclipsim dari ignoremus, eamque demonstrare velimus, necessarium nobis est antequàm demonstremus intelligere quid nomen eclipsis significet, significat autem priuationē luminis Lunę, sed licèt hoc pręcognoscamus, attamen an detur in luna hęc luminis priuatio adhuc non cognoscimus, idque per demonstrationem ostendere uolumus. Quoniam igitur omne, quod ante demonstrationem præcognoscendum est, principium demonstrationis uocari potest, definitio hęc nominalis tanquàm nomen affectionis demonstrandæ declarans, & tanquàm conclusio antequàm demonstretur intellecta, principium quoddam est demonstrationis; non est tamen principium scientiam agens, sed potiùs ad scientiam dirigens, non enim in propositionibus demonstrationis assumitur, sed ante demonstrationem pręcognoscitur, quia sine illo vana esset demonstrationis extructio. Quum igitur eadem sit definitio nominalis, & conclusio demonstrationis, ea quatenus est definitio nomen affectionis declarans, præcognoscitur, quatenus uerò est enuntiatio dicens inhęrentiam alterius partis in altera, eatenus est conclusio ignota, quę per demonstrationem innotescit.

vide li. de conuer. dē. in defi.

definitio, quę est conclusio demonstrationis, est etiā aliquo modo principium

D E

Caput XVI. Quomodo omnis definitio accidentis ad demonstrationem referatur, & ad demonstratiua methodi traditionem pertineat.

F

Ex his, quæ diximus, facile colligere possumus quomodo omnis definitio affectionis siue perfecta, siue imperfecta ad demonstrationem pertineat; ea enim, quæ imperfecta est, vel est principium, uel conclusio demonstrationis; quę uerò perfecta, & ex ijs duabus conflata, demonstratio ipsa est solo ab ipsa differens terminorum situ; hæc ut finis præcipuus demonstrationis, atque ut demōstrantium ultimus scopus ab Aristotele consyderatur in secundo libro Posteriorum ab initio libri vsque ad 47. contextum; quia reuera finis ultimus demonstrantium est è demonstrationē colligere omnibus numeris absolutam, & quiescere in cognitione quid est; ueritatem hanc docet in ea parte Aristot. proponit enim in principio eius libri inuestigandum instrumentum ducens ad cognoscendum quid est, quando est naturaliter ignotum, cuiusmodi est definitio omnium affectionum, quoniam ipsarum essentia pendet ab externa causa; postea ostendit

consiliū Arist. in principio 2. lib. post.

non

non alio instrumento nos duci ad hanc cognitionē, quàm illo eodem, quo ducimur ad scientiam propter quid est, nempe demonstratione, ad quod declarandum voluit in 1. capite hoc fundamentum constituere, quòd idem est cognoscere quid est, & propter quid est, hinc .n. fit ut demonstratio, quum faciat cognitionem propter quid est, tradat simul cognitionē quid est; declarat etiam modum Aristotel. quo per demonstrationem ducimur ad cognoscendā accidentium quidditatem, & ostendit nō posse definitionē de definito demonstrari, in lucē tamē prodire per demonstrationē, quatenus tota demonstratio in definitionem perfectā accidentis conuertitur, neq; alia via, quàm demōstratione, posse talem definitionem innotescere. Debemus autem eo in loco notare summum Aristotelis artificium, qui ut ostenderet idem esse demonstrationem, ac definitionem, utitur ratione commutata, & demonstrationi tribuit officium definitionis, & definitioni officium demonstrationis, est enim definitioois officium significare quid est, demonstrationis verò notificare propter quid est; nam si demonstratio declarat etiam quid est, id facit quatenus est definitio, non quatenus est demonstratio; & definitio si declarat propter quid est, id facit quatenus demonstratio, non quatenus definitio, hæc autem manifesta sunt ex ipsa vocabulorum significatione. Aristoteles in contextu 42. & 43. asserit demonstrationem ostendere quid est, deinde in 45. definiens definitionem dicit eam esse orationem significantem propter quid est, & orationem demonstrantem, perfecta enim definitio significat quidditatem cum causa quidditatis; sunt autem in illis locis benè perpendenda Aristotelis verba, qui artificiosissimè locutus est ad denotandum demonstrationem esse methodum, & instrumentum logicum, definitionem uerò nequaquàm, sed potiùs finem methodi, & instrumenti logici; quamuis enim demonstratio, & definitio reipsa sint idem, tamen ratione formæ logicæ distinguuntur, definitio enim omni discursu, omnique enuntiatione caret; demonstratio autem & enuntiationem, & discursum habet, quoniam igitur instrumentum logicum non est nisi cum hac forma logica, cum ratiocinio, sic enim dicitur methodus, quæ ab hoc ad illud progreditur, hinc fit ut demonstratio sit logicum instrumentum, & methodus, definitio verò neque instrumentum, neque methodus dici possit, sed finis methodi, sicuti punctum est finis lineæ, & sicuti quies grauium, & leuium in suis locis est finis motuum ipsorum ad eadē loca; demonstratio enim motus quidam est intellectualis, in quo tria notare possumus, vnum subiectum, & duo contraria, alterum a quo, alterum ad quod fit motus; definitio verò est simplex essentię conceptio cum quiete, & sine vllo animi motu, cuius quietis gratia extruitur ab omnibus demonstrantibus demonstratio; hæc omnia significauit ibi Aristoteles dum munus definitionis demonstrationi attribuit, & munus demonstrationis definitioni, tribuit enim demonstrationi ut ostendat, & notificet ipsum quid est, tanquam methodo, & instrumento, nam ostendere, & notificare quid est significat motum, & discursum a noto ad ignotum, quę est propria logici instrumenti condi-tio; in contextu autem 45. tribuit definitioni officium demonstrationis, non tamen ampliùs cum discursu, & motu, sed cum quiete, dicit enim, definitio est oratio significans propter quid, non dicit, notificans, sed significans, notificare enim est cum discursu, significare autem sine discursu. Voluit igitur denotare Aristot. demonstrationem esse instrumentum cognoscendi quid est, idest extrahendæ definitionis, definitionem uerò esse fructum, & finem illius instrumenti; accidentium enim causas adducere est eorum demonstrationem afferre, ex causis autem cognitis definitionem cōstituere est definitionem educere è demonstratione, ac veluti lineam retrahere, & redigere ad punctum, & ex re diuidua facere conceptum simplicem, & indiuiduum, id enim totum, quod per discursū inuenimus, postea ut simplex, & omni discursu carens comprehendimus.

Definitio, licet idem sit quod demonstratio, non tamen est logicū instrumentū.

Demonstratio ē motus quidā.

Cap. XVII. in quo ea, quæ dicta sunt, confirmantur ex multis Auerrois, atque Aristotelis locis.

Sententiam hanc, quam exposuimus, apertè legimus apud Auerroem in pluribus locis, nam in commentario vndecimo primi libri Posteriorum dicit potissimam demonstrationem potestate complecti quæstionem quid est, quæ est definitio, quam naturaliter desyderamus, & propter eam quęrimus cognitionem causarum, dicit igitur demonstrationem ducere nos ad cognoscendum quid est, hoc est ad definitionem, & hanc esse vltimum omnium demonstrantium finem, cuius gratia causas rerum quærunt, & demonstrationes construunt. In commentario etiam 38. secundi libri dicit demonstrationem esse potestate definitionem, & ideò quicquid in 1. libro dictum est de demonstratione, dirigi ad illa, quæ dicuntur in secundo de definitione. In Epitome quoque in capite de demonstratione, & in decima quęstione logica sæpe eandem sententiam profert Auerrors quòd finis demonstrationis, & præcipua intentio demonstrantiū est eductio definitionis, quęrunt enim propter quid est, ut tandem inuenta causa cognoscant quid est. Et in præfatione sua in primum librū posteriorum, cuius uerba etiam ante perpendimus, inquit Auerroes easdem propositiones demonstrationis consyderari ab Aristotele,

& in primo, & in secundo posteriorum libro, D in primo quidem vt ducunt ad cognitionẽ propter quid est, in secundo autem ut tradũt cognitionẽ quid est, idẽ igitur instrumentum demonstratio secundùm Auerroem ducit ad cognoscẽdum propter quid est, & quid est. Hoc idem in tota Aristo. naturali philosophia obseruare possumus, plurimorum enim accidentium naturaliũ definitiones inuestigãdas proponit, vt quid motus, quid locus, quid tempus, quid generatio, quid mistio, quid putredo, quid coctio, & alia eiusmodi; dicant igitur Auerroistæ, Si demõstratio est proprium instrumentum, quo accidentia cognoscantur, nonne debuit Aristo. eorum accidentium demonstrationem potiùs indagare, quàm definitionem? quid ipsi ad hoc respondere possint non video; nos autem dicimus definitiones illas esse demonstrationes situ differentes, & in omnibus ijs locis Aristotelem è demonstratione definitionem colligere; quum enim demonstratio satisfaciat omnibus E quatuor quæstionibus de accidente factis, vltima tamen, & omniũ præcipua est quęstio quid est, quæ non potest declarari, nisi alię omnes declarentur; hanc igitur sæpe proposuit Aristot. & ei per demonstrationem satisfecit, putredinis enim definitionem inuenire volens, sciensq; eam non esse perfectam nisi cum causæ cognitione, causam priùs eius accidentis inquirit, quod nil aliud est, quàm demonstrationem inquirere, nam causam rei adducere, quatenus causa est, demonstrare rem est; ex causæ autem cognitione definitionem constituere est è demonstratione definitionem extrahere, quod in definitione illa putredinis ostendere possumus, Aristoteles enim primo loco definitionem nominalem putredinis accipit, quę ante omnia cognoscenda est, dicens eam esse corruptionem proprij, & innati caloris in corpore humido; mox causam putredinis quærit, eamq; dicit esse calorem ambientis; allata causa dicitur F demonstratio allata esse, nam per calorẽ ambientis tanquàm per medium terminum possumus demonstrare cur in vnoquoque humido corpore fiat corruptio proprij, & innati caloris, & ita definitio nominalis fiet demonstrationis conclusio; ex hac igitur demonstratione Aristoteles perfectam putredinis definitionem educit dicens, putredo est corruptio proprij, & innati caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; alias quoque accidentium naturaliũ definitiones considerare possemus, in quibus omnibus illud inspiceremus, nempè definitionem nominalem traditã ex genere, & subiecto accidentis, & causam inhærentię illius in hoc, quare omnes tales definitiones sunt demõstrationes situ terminorum differentes; ut autem alij apud Aristotelem hoc non animaduertant causa est quòd non uident ab eo formatum syllogismum demonstratiuum, quem Aristoteles,

Definitiones accidentium naturaliũ sunt demõstrationes.

D si cum pueris tantùm, ac tironibus sermonem haberet, vtiq; ad formam redigere semper deberet; sed eruditioribus satis esse debet inuestigatio, & allatio causæ, hæc enim demonstratio ipsa est, quam leni negotio potest quisque ad syllogismi formam redigere, quemadmodũ in putredine declarauimus. Sunt etiã summoperè perpendenda verba Aristotelis in proœmio primi libri Priorum Analyticorum, & alia eis similia in Epilogo in calce secundi posteriorũ, necnon verba Auerrois in vtriusque loci interpretatione; Aristoteles in eo proœmio quęrit circa quid, & cuius sit consyderatio, quam quæstionem Auerroes ita intelligit, circa quid tanquàm circa rem consyderatam; & cuius. i. cuiusnam finis gratia; ideò quum postea Aristoteles ad vtranque quæstionem respondens ait, circa demonstrationem, & scientię demonstratiuę gratia, Auerroes putat philosophum nobis proponere tum instrumentum, in quo E est versaturus, tum fructum, & vtilitatem, quam ex illo instrumento sumus percepturi; instrumentum quidem unicum proponitur Demonstratio, finis autem illius instrumenti scientia demonstratiua, idest perfectissima, & absolutissima, verba autem Auerrois in huius partis declaratione sunt hæc § & dicamus etiã quòd vtilitas, quæ nobis ex demõstratione proueniet, erit vt assequamur cognitionem demonstratiuam de omni re, quantum potest homo naturaliter cõsequi § si ergo ab Auerroistis petamus quænã sit hæc pręstantissima cognitio, quam per demõstrationem assequimur, certũ est eos esse responsuros illam, quæ in duabus quæstionibus complexis constituta est, quòd est, & propter quid est; at non sunt boni Auerroistæ, imò neque boni Aristotelici, quandoquidem Auerroes in omnibus antea memoratis locis clarè dicit ultimum finem, & supremam perfectionem demonstrationis esse extractionem definitio- F nis, & cognitionem quid est; igitur cognitio propter quid est non est ea tota, & absolutissima cognitio, quam à demonstratione consequi possumus, sed potius cognitio quid est; Aristoteles quoque in principio secundi libri posteriorum ostendit, quòd idem demonstrationis medium tradit nobis cognitionem & propter quid est, & quid est, quò fit ut demonstratio ducat nos ad cognoscendum quid est, vt ipse in eo libro postea declarat. Ergo secundùm Auerroem, & Aristotelem dicere cogimur scientiam præstantissimam, quam ex demõstratione percipimus, esse cognitionem omniũ quatuor quæsitorum, pręsertim autem ipsius quid est, in quo summa demõstrationis perfectio, & utilitas consistit, quia quæstio hæc est finis omnium aliarum quæstionum; hanc igitur intellexit Auerroes quando dixit utilitatem demonstrationis esse scientiam præstantissimam de omni re quantum potest homo naturaliter con-

Declaratio verborũ Arist. in principio 1. lib. Priorum.

Declaratio Epilogi in calce 2. lib. poster. consequi. Similiter quando in calce secundi posteriorum in Epilogo colligit Aristoteles se de syllogismo, ac de demonstratione, ac demonstratiua scientia tractasse, scientiam demonstratiuam intelligit Auerroes scientiam quæsitorum, quę in scientijs speculatiuis locum habēt, nec dicit aliquorum quæsitorum, sed simpliciter quęsitorum, omnia igitur quęsita intelligit, quæritur autem in sciētijs etiam quid est, imò hæc est maximè præcipua quæstio, quare hanc quoque complectitur Auerroes nomine scientiæ demonstratiuę. Ex his colligimus definitionem non esse instrumentum sciendi apud Aristotelem, & Auerroē, qui tametsi de definitione plura dixerunt, tamen solam demonstrationem ut instrumentum nominarunt, quia definitionem finem potiùs, atque utilitatem instrumenti esse arbitrati sunt; idcirco eam nomine demonstratiuæ scientię comprehenderunt, siquidē.n. demonstrationis præcipuum esse diximus cognitionem definitionis, quę è demonstratione colligitur; propterea inquit ibi Aristoteles demonstrationem, ac scientiam demonstratiuam idem esse, quoniam idem reipsa est definitio, ac demonstratio, solùm in forma discrimen est, quæ forma, quum sit logicorum instrumentorum conditio necessaria, facit ut demonstratio sit instrumētum logicum, minimè uerò definitio, nisi impropriè, & per translationem loquamur, & quod demonstrationis est, tribuamus definitioni, sic enim definitionem instrumentum appellare possumus ea ratione, qua est idem re quod demonstratio; attamen non erit instrumentum à demonstratione distinctum, sed idem; dum igitur definitionem consyderamus quatenus à demonstratione distinguitur, finis est ultimus instrumenti, non instrumentum; dum verò ipsam sumimus quatenus idem est re, quod demonstratio, instrumentum uocari potest, siquidem demonstratio instrumentum est, nec propterea duo sunt instrumenta, sed unum, quod quum actu sit demonstratio, uocatur etiam definitio, quia potestate est definitio; dummodò enim ipsam rei ueritatem intelligamus, hæc omnia uera sunt, neque ullis aliorum cauillis perturbari possumus.

Caput Decimumoctauum, Quomodo uniuersa logica finis definitio sit, & omnis methodus possit appellari definitiua.

MANIFESTUM est igitur unicum esse logicum instrumentum, quod præcipuè ab Aristotele in libris Analyticis consyderatur, methodum demōstratiuam, cuius gratia reliqua omnia tractantur, & ad quam omnia referuntur. Quòd si definitionis gratia omnia tractari in logica, & definitionē esse uniuersi logici negocij finem asseramus, A necnon methodum omnem esse definitiuam, idq; sano modo accipiamus, nil falsi, vel absurdi dicemus; omnia nanq; logica instrumenta ad definitionem ducunt, quoniam omnium rerum cognitio in definitione consistit, quælibet enim res tunc plenè cognoscitur, siue substantia fuerit, siue accidens, quando perfecta ipsius definitio habetur, vt ait Ammonius in principio suæ præfationis in libellum Porphyrij, & Auerr. in comm. 97. secundi libri Posteriorum; atqui methodo demonstratiua definitiones accidentium venamur, methodo autem resolutiua definitiones substantiarum; omnium igitur methodorum finis est definitio, proinde totius logicę finis est, non quidem vt instrumentum, sed ut finis logicorum instrumētorum; sumpta igitur nominatione à fine potest omnis methodus uocari definitiua, quatenus ad definitionē ducit; quare hęc vtraq; simul vera sunt, omnem methodum esse definitiuam, & nullam dari me B thodum definitiuam, nulla enim datur pręter demonstratiuam, & resolutiuam.

Caput XVIIII. de ordine seruato ab Aristotele in methodorum traditione.

EX his, quæ hàctenus dicta sunt, manifestum est nō aliud fuisse Aristotelis consilium in Posteriorib. Analyticis, quàm de methodis agere, ipsumq; id optimè præstitisse, quum & naturam, & utilitatē methodorum diligentissimè declarauerit; relinquitur ut pauca quędam dicamus de ordine, quo eam tractationem disposuit, huius enim declaratio ad plenam consilij Arist. intelligentiam plurimum conferet. Illud in primis in memoriam reuocandum est, quod supra declarauimus, primariam esse in ijs libris tractationem de methodo demonstratiua, secundariam uerò de resolutiua; hinc factum est ut totā tractationis ordinatio C nem sumpserit Arist. à methodo demonstratiua, quam solam in procemio proposuit consyderandam, & quam solam in Epilogo collegit declaratā fuisse, patet.n. tum in proœmio, tum in Epilogo iā memoratis nullam factam esse mentionem methodi resolutiuę, quoniā igitur huius consyderatio nō fuit principalis, sed potiùs ut connexa methodo demonstratiuæ, & ab illa pendens, tota tractationis, omninmq; theorematum dispositio sumenda fuit à methodo demonstratiua. Dicimus itaque methodi demonstratiuę traditionem scriptam esse ab Aristotele ordine resolutiuo, neq; alio ordine scribi potuisse, ut manifestum est tum ex ijs, quæ supra de ordinibus diximus, tum etiam ex iis, quæ alibi de natura logicæ scripsimus; certum est enim Aristotelem auspicatum esse à notione finis, & ab eo ad principiorū inuentionē per resolutionē processisse, finis antē duplex ei propone batur, vnus internus, ipsa demōstratiua metho- In lib. Poster. seruatur ordo resolutionis. Finis duplex, internus, & externus.

 du-

dus, alter externus, nempe huius instrumēti ~vtilitas, qnam in procemio 1. lib. Priorum dixerat esse demonstratiuā scientiam; sic etiam ædificatori duo huiusmodi fines proponuntur, domus quidē ut instrumentum ab ipso fabricandum, proinde ut internus finis, habitatio ~verò, siue cōseruatio suppellectilis tanquàm externus finis, & utilitas illius instrumēti; ab vtriusq; igitur finis prænotione exordiendum fuit, quod quidem ipse Arist. fecit, nam in primo capite 1. libri sine ulla probatione constituit tum scientiā dari, tum dari per demonstrationem; deinde in principio secundi capitis etiam quid sit & sciētia, & demonstratio declarauit; ex qua finis notione ad conditiones principiorum demonstrationis indagandas ascendit, & in ijs declarandis per satis longam, ac diligentem tractationē ~versatus est; non sunt autem in præsentia ipsę principiorum conditiones declarandę, quandoquidem non sententias Aristotelis explanare, sed solum ordinem ab eo seruatum expendere constituimus; credimus autem de principiorum conditionibus Aristotelem egisse vsque ad contextum 56. primi libri, quo in loco agere incipit de proprietatibus, quæ ipsa principia inuenta, & demonstrationem ex iis constructam consequuntur, de quibus agit in tota reliqua eius libri parte, idque egregiè animaduertit Auerroes in commentario centesimo secūdi libri Posteriorum; inter ipsas autem demonstrationis proprietates principem locū tenere ~videtur ipsa demonstrationis utilitas, quam declarat Aristot. partim in primo lib. partim in secundo; quum enim utilitas ea sit, quā superius diximus, nimirum omnibus quæstionibus de eadem re factis satisfacere tum complexis, tum simplicibus, de complexis quidem loquitur Aristoteles in primo libro declarans quomodo per talem demonstrationem ex talibus principiis constructam assequamur scientiam non solùm quòd sit, verùm etiam propter quid sit; simulque in ea parte declarat imperfectionem illius demonstrationis, quę ob alicuius conditionis defectum non declarat propter quid, sed solum quòd; ideò ibì manifestum est quomodo Aristoteles agat secundariò de methodo resolutiua, omnes enim conditiones tribuit primariò demonstrationi potissimæ tanquàm eius proprias; demonstrationi autem a signo non tribuit eas nisi per quandam participationem, participat.n. quibusdam conditionibus potissimæ demōstrationis, sed nō omnibus; uidetur itaque Aristot. de hac sermonem facere potiùs ~vt eam separet a potissima demonstratione, quàm per se; vel per se quidem, sed secundariò. Sed ne credamus summam demonstrationis perfectionem, totamq; eius utilitatē cōsistere in declarando propter quid est, ideò in principio 2. libri quęstiones omnes, & omnia ea, quæ sub scientiam cadunt, enumerat, ut no-

methodus resolutiua consyderatur secundariò.

minatione quęstionis quid est, occasionem sumat declarādi quonam instrumento ducamur ad cognoscendum quid est, quando est naturaliter ignotum; deinde lōga facta disputatione, in qua omnia, quæ excogitari possunt, instrumenta refellit, tanquàm inutilia ad declarandū quid est, inter quæ reiicit & demonstrationem, & definitionem, incipit postea ex animi sententia loqui, & ipsam rei ueritatem declarare, & ostendit quòd, etsi non potest demonstrari ipsum quid est, tamen in lucem prodit per demonstrationem, quando primam definitionis partem inesse in secunda demonstramus per tertiam, quemadmodum antea declarauimus; ea autem tractatio de demonstratione est tanquàm de instrumento, de definitione verò tanquàm de summa ipsius instrumenti utilitate, atq; vltimo fine. Est autem animaduertendū quòd quando cum Auertoe dicimus Aristot. in secundo posteriorum libro consyderare demonstrationem ut instrumentū ducens ad cognitionem ipsius quid est, non totam 2. lib. tractationem intelligimus, sed primam tantum, & pręcipuam eius libri partem, quandoquidem alia quoque multa præter hoc tractātur ab Aristotele in eo secūdo libro, is enim liber in duas principes partes diuisus est, quarum quæ prior est, ad contextum usq; 47. extenditur, in qua docet Aristoteles quomodo demonstratio in definitionem conuertatur, & ducat ad cognoscendum quid est; eamque dicimus esse pręcipuam eorum librorum partem, & scopum ultimū totius Analyticę tractationis, quum in ea Aristot. ad apicem usque scientiæ perfectæ, & ad supremam demonstrationis utilitatem cognoscendā nos perducat. In reliqua uerò eius libri parte quædam alia consyderat ad perfectam demonstratiuæ methodi traditionem necessaria, qua in re videtur egregios pictores imitari, q prius totam figuram depingere uolunt, postea ad singulas eius partes meliùs consyderandas redeūt, vt siquid omissum fuit, aut siquid imperfectum māsit, instauretur, ac perficiatur; ipse etenim totam demonstratiuam disciplinam continuato sermone perscribere uoluit, & ad apicem usq; ipsius peruenire, declarans tum demōstrationis naturam, tum totam utilitatem, quam ex ea sumus percepturi, quod quidem facit in 1. libro, & in secundo usque ad 47. contextum; postea consyderans plura a se antea fuisse omissa consultò, & data opera, ne nimis prolixa digressione tractationem pręcipuā interrumperet, reuertitur ad quædā aliqua declaranda, quę ad doctrinæ illius necessitatem, uel abundantiam explicanda erant; primo quidem loco animaduertit sed de demonstratione loquentem dixisse eā fieri ex proxima rei causa, ob quā res esse dicitur, & per quā assequimur perfectam rei scientiam tum propter quid sit, tum etiam quid sit, sed nomen causæ communiter, ac generaliter

Scopus tractationis de causis in 2. li. post.

acce-

accepisse sine vlla causarum distinctione, vt A in mentibus nostris dubium manere posit an omne causæ genus, an aliquod solùm ad tradendam nobis perfectam illam cognitionem idoneum sit; ideò genera causarum distingnere constituit, & ostendere qnomodo singulũ in potissima demonstratione medium esse queat; sic enim ab uniuersali ad particularia progreditur, a causa latè accepta ad singula causarum genera, ibique multa de causis dicit, quæ in primo libro, vel in prima parte secundi absq; tractationis interruptione dicere non potuerat. Deinde loquitur de modo venandi illam definitionem, quam dixerat esse indemonstrabilẽ, & demonstrationis principium, primaria enim consyderatione hæc vt per se nota usque ad eum locum habita fuerat, ibi verò vult secũda riam quoq; facere eiusdem tractationem, quatenus eam a nobis ignorari, & quæri contingit. Eiusmodi sunt reliqua omnia, quę in calce eius libri tractantur ab Aristotele, pertinent enim B ad maiorem eorum, quæ in primo libro dicta erant, intelligentiam, ut per se quisq; cõsyderare potest; nobis enim in præsentia satis est methodum, & artificium Aristotelis, atque eorum librorum fabricam exposuisse, ut tractatio illa Aristotelis de methodis pro præsenti occasione optimè intelligatur.

Caput XX. Solutio argumentorum prioris sectæ Græcorum, & Latinorum.

Declarato consilio Aristot. in Posterioribus Analyticis reliquum est ut alio rum argumenta expendamus, & quãtum roboris habeant cõsyderemus; & priùs quidem argumenta Latinorum, & Græcorum quibus ostendere nitebantur Aristotelem in secundo libro posteriorum Analyticorum agere de medio, & de definitione prout est medium demonstrationis; primum horum argumen- C tum sumptum fuit ex tractatione de syllogismo in primo libro Priorum, quemadmodum enim ibi Aristoteles docet & constructionem ratiocinationis, & facilem inuentionem propositionum ad ratiocinandum, ita etiam in posterioribus Analyticis agere debet tum de constructione demonstrationis, tum de facili inuentione, constructionem quidem docet in primo libro, facilem autem constructionem in secundo, dum docet facilem inuentionem medij, medio nanque inuento facilis est demonstrationis constructio. Ad hoc dicimus illud quidem uerissimum esse, quòd Aristoteles, ut de syllogismo, ita, & multo magis de demonstratione debuit & constructionem, & facilem principiorum inuentionem docere, neutrum tamen asserimus in secundo libro factum esse, sed vtrunq; in primo, quam ueritatẽ ante nos nemo cognouit præter Themistium.

ad 1.

nota ubi egerit Arist. de abundãtia propositionum demõstrationũ.

In secundo quidem libro quòd Aristoteles nõ tradiderit facilem principiorum inuentionem manifestum est eum locum consyderantibus, nam tractatio, quæ est ab eius libri initio vsque ad 47. contextum, adeò obscura est, & intellectu difficilis, ut a nemine post Auerroem rum sententia, tum intentio Aristotelis in ea parte fuerit intellecta, credimusq; nos primos hac tempestate locum illum uera interpretatione illustrasse; igitur si in ea parte facilem medij inuentionẽ reddere uoluit Arist. spe, atq; opinione sua egregiè frustratus est, quippe quum difficillima sit medij inuentio, si in illius partis intellectione constituta est. Sed dicãt, quæso, latini quonã modo putẽt Arist. ibi facilem medij inuentionem docere, mihi quidem dicere videntur Aristotelem id facere docendo mediũ esse definitionem, sed hoc quomodo facilem reddat medii inuentionem equidem nõ video, facilis enim fit inuentio medij quando cõditio aliqua maximè aliarum conspicua declaratur, per quam reliquæ ignotiores inueniuntur, quemadmodum si in magno hominum numero vnum aliquem nobis de facie nõ cognitum quæreremus, & aliquis diceret; ille, quem quæritis, est uir sapiens, prudens, iustus, temperans, hic certè illius inuentionem facilem nobis nõ redderet, quoniam conditiones abscondita nobis proponeret; at si ætatem, colorem, ac formam faciei, aliasq; corporis conditiones declararet, facilem utique nobis eius inuẽtionem redderet: medium autem demonstrationis notius nobis est vt causa, quàm ut definitio, ipsum enim esse proximam rei causam satis in primo libro Posteriorum nouimus, & Aristoteles ex hoc quòd medium est causa declarans propter quid est, ostendit in secundo libro ipsum esse definitionem, & notificare etiam quid est; conditionem igitur ignotiorem ex notiore deducit, neque ullam nouam conditionem euidẽtiorem in medium affert, per quam facilis nobis fiat ipsius medij inuentio; cuius rei argumentum manifestũ ex tota Aristotelis philosophia desumere possumus, quando enim alicuius accidentis cognitionem nobis tradere vult, & eius demonstrationem extruere, non quærit ante omnia medium, quod sit definitio, quod quidem secundùm latinorum opinionẽ facere deberet, postea uerò ex tali medio inuento demonstrationem construere; sed contra quærit primùm ipsam causam rei, ex qua inuenta demonstrationem facit, postmodũ causa rei cognita definitionem assignat, in qua animus noster conquiescit; postremum igitur, quod cognoscimus, est quòd mediũ sit definitio rei, tantum abest ut sit conditio, per quam facilis nobis reddatur inuentio medij antequã demõstremus. Sed ipsimet latini satis superq; dogmatis sui falsitatẽ declarant, quõ enim medium sit definitio adhuc nemo ipsorum plenè intel-

ligere potuit, vt in libro nostro de medio demõ D strationis fusè demonstrauimus, fuit nanq; inter eos altercatio maxima qualisnam definitio sit ipsum medium, & vtrius extremi sit definitio, eaque controuersia inter eorum sectatores ad hæc usque tempora perdurat, vt adhuc sub iudice lis esse uideatur; quomodo igitur Aristoteles facilem nobis reddidit inuentionem medij, dum docuit ipsum esse definitionem, si nõdum per eius verba cognoscimus quam definitionem pro medio sumere debeamus? non est igitur secundus ille liber de inuẽtione medij, sed potiùs primus, quanquàm ante me nemo id uidit, nisi Themistius, cuius uerba me ad hoc inueniendum excitarunt, & illuminarunt. Credo itaque Aristotelem de constructione demõstrationis egisse in secundo capite primi libri, de facili autem principiorum inuentione, seu de abundantia propositionum in capite quarto, alijsq; duobus sequentibus usque ad contextum 56. in secundo enim capite docuit constructionem demonstrationis, dum tradidit cõditiones principiorum, ex quibus construenda est demonstratio, neque aliæ conditiones præter illas requiruntur, ut fiat præstantissima demonstratio, quia si demonstremus ex principijs ueris, primis, medioq; carentibus, & prioribus, & notioribus, & causis conclusionis, ea est potissima, & omnibus numeris absolutissima demonstratio, in qua nulla ampliùs conditio desyderari possit; quando igitur Aristoteles in quarto capite, & alijs sequentibus docet principia demonstrationis debere esse de omni, per se, & vniuersalia, non profert has tanquàm alias conditiones, quæ in demonstratione requirantur præter illas antea memoratas, quandoquidem illæ sine his esse non possunt, proinde ad demonstrationem præstantissimam construendam illas nominasse satis fuit; sed has in medium affert tanquàm conditiones euidẽtiores, & ad facilem illarum inuentionem, & ad propositionum abundantiam pertinentes; propterea pars illa secundæ sectioni 1. lib. Priorum pro portione respondet, & utraque cum primo lib. Topicorum, imò cum omnibus Topicis libris comparari potest; vt enim in illa secunda sectione agit Aristot eles de abundantia propositionum ad simpliciter ratiocinandum; & in libris Topicis de abundantia propositionum ad disputandum; ita in illa parte primi libri Posteriorum loquitur de abundantia propositionum ad demonstrandum; fit autem nobis alicuius rei copia, & abundantia, quando locus ostenditur, vbi ea res posita est, ut optimè dicebat M. Tullius in principio Topicorum suorum declarans eorum librorum inscriptionem, & utilitatem, cuius verba sunt hęc: Vt earum rerum, quę absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis inuentio est; sic quum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus, sic enim appellatę sunt ab Aristotele hę quasi sedes, è quibus argumenta promuntur: de abundantia igitur propositionum loqui nil aliud est, quàm locos declarare, vbi inueniri possint quæ in ijs uti uoluerimus; ideò Aristoteles in tertio capite primi lib. Topicorũ de locis argumentorum tractationem instituẽs asserit eam ad abundantiam syllogismorum pertinere; & in secunda sectione 1. libri Priorum proponens se locuturum de abundantia propositionum declarat locos, unde propositiones sumendę sunt; ita in quarto capite primi Posteriorum docet locos propositionum demõstratiuarum, qui sunt primus, atque secundus modus dicendi per se, ut nos aliàs declarauimus dum librum illum publicè interpretaremur, cuius loci clara est similitudo cum secunda illa sectione primi libr. Priorum, ut enim ibi Aristoteles locos syllogismorum docet regulas tradens de ijs, quæ simpliciter pṙdicantur, & E subijciuntur, sic enim facilis fit medij, & propositionum inuentio, ita hic locos propositionum demonstratiuarum declarat per regulatum traditionem de ijs, quæ essentialiter pṙdicantur, ac subijciuntur; sed manifesta res est consyderantibus verba Aristotelis in fine contextus 28, quibus illam de locis tractationem proponit, nam similibus uerbis usus est in tertio capite primi Topicorum proponens tractationem de locis, & de abundantia argumentorum; Themistius autem in eorum uerborum declaratione clarè dicit Aristotelem ibi agere de abundantia propositionum demonstratiuarum; & Auerroes ibidem ita loquitur, vt ostendat se huiusce rei ueritatem saltem sub nube uidisse; sed ea nos alijs consyderanda, & expendenda relinquimus. Ad secundum argumentum dicimus Aristotelem & in primo, & in secundo Posteriorum libro agere de medio, de principijs enim agere est de medio agere, ut ante ostendimus; sed in primo libro consyderatur medium, eiusque conditiones inueniuntur, prout ducit ad scientiam propter quid est; in secundo autem declaratur quòd idẽ medium, & eisdem conditionibus præditum tradit etiam cognitionem quid est; in hoc igitur sensu non negamus secundum librum esse de medio, quemadmodum illi negare non deberent primum quoque librum de medio esse; hanc autem differentiam indicat Aristoteles in primo capite secundi libri dum docet quæstionem propter quid, & quæstionem quid unius, & eiusdem medij esse, propterea quòd unum, & idem medium, una, & eadem causa utrique simul quęstioni satisfacit; sic enim primum librum cum secundo connectit, in primo enim de medio egerat ut tradente scientiam propter quid est, in secundo autem de eodem medio demonstrationis acturus est ut ducente etiam ad cognitionem quid est. Tertium argumentum

Marginalia (left): cõsiliũ Arist. in 4. cap. 1. li. post. — abundã tiã face re ppositionũ est earũ locos de clarare. (right): Ad 2. — Ad 3.

tum peccat ex insufficiente enumeratione, nã definitio non solùm potest consyderari vt definitio, & vt medium demonstrationis, verùm etiam vt finis demonstrationis; a primo quidẽ philosopho consyderatur vt est definitio, & oratio significans quidditatem; alijs autem duobus modis a logico, in secundo enim Posteriorum libro consyderatur præcipuè vt est demonstrationis finis, ut autem est medium, seu principium demonstrationis consyderatur tum in primo libro, tum in secundo, medium enim est definitio causalis, quæ ducit nos ad definitionem accidentis perfectam, quæ est finis demonstrationis, & demonstratio positione differens.

Ad 4. Similiter ad quartum dicimus uerum esse id, quod ipsi sumunt, definitionem non consyderari a logico nisi prout ad demonstrationem refertur; at relatio hæc potest esse duplex, aut enim ut serui ad dominum, aut ut domini ad seruum, nam potest definitio dirigi ad demonstrationem, nempè quando ut medium demonstrationis accipitur; potest etiam demonstratio ad definitionem dirigi, quæ est præcipua definitionis consyderatio in secundo libro, quod isti ignorauerunt; ideò Aristoteles quando hãc relationem significare uoluit, non solùm dixit definitionem esse demonstrationis principiũ, sed etiam conclusionem, & demonstrationem situ terminorum differentem; his nanque omnibus modis definitio ad demonstrationem refertur, non solùm ut medium. Iure itaque Aristoteles de definitione agens in secundo libro etiam demonstrationis sæpe mentionem facit, ibi nanque de demonstratione agit prout est instrumentum ducens ad talis definitionis eductionem.

Ad 5. Ex ultimo autem argumento, quod fuit Eustratij aduersus Alexandrum, colligimus Alexandri fuisse eam sententiam, quam nos in præsentia sequimur; argumentum autem ab inscriptione eorum librorum sumitur, quos dicit Eustratius inscribi resolutorios a re consyderata, a demonstratione, quæ est resolutio, unde infert secundum librum non esse de definitione, ut putauit Alexander, sic enim illi ea inscriptio non competeret, quandoquidem definitio non est resolutio. Sed facile est ad hoc argumentum pro Alexandro respondere, primùm quidem negare possemus inscriptionem Analyticorum librorum sumptam esse a re consyderata, & demonstrationem esse resolutionem, hoc enim non parum in se difficultatis habet; eo tamen in præsentia concesso, quia id excutere ad propositam nobis contemplationem non pertinet, dicimus secundum quoque Posteriorum librum esse de demonstratione, ut Aristoteles in Epilogo in calce eius libri significauit, & ut nos efficaciter contra Auerroistas ostendimus, idq; significauit Alexander, si eius uerba ab Eustratio relata benè perpendamus, dixit enim agi in secundo libro de definitione pro-

Alexander sententia.

A ut ad demonstrationem pertinet, non dixit, ut est instrumentum a demonstratione distinctum, ut Auerroistę dicunt, quare liber ille ita est de definitione, ut sit etiam de demonstratione secundùm Alexandrum. Sed quonam modo intellexit Alexander definitionem ibi consyderari prout ad demonstrationem pertinet? certè altero duorum modorum pertinet, uel quòd ad demonstrationem dirigatur, uel quòd demonstratio ad eam; si primum, non rectè carpitur ab Eustratio Alexander, ea nanque est ipsa Eustratij sententia quòd definitio tractetur ut medium demonstrationis, non enim alia ratione ad demonstrationem dirigitur, nisi ut ipsius medium; quum igitur sententiam Alexandri referat Eustratius, indicat se cognouisse aliam fuisse Alexandri mentem, scilicet definitionem in secundo libro tractari quatenus ad eam tanquàm ad finem dirigitur demõstratio, sic enim definitionem pertinere ad demonstrationem intellexit Alexander, proinde ea fuit

B ipsius de secundo illo libro sententia, quam nos Auerrois quoque fuisse demonstrauimus, & quam solam ueram esse arbitramur.

Caput XXI. Solutio argumentorum posterioris sectæ Auerroistarum.

SEquitur ut ad Auerroistas, seu potiùs Pseudoauerroistas respondeamus; in primo quidem argumento id, quod assumunt, duo esse in rebus cognoscenda, substantiam, & accidens concedimus; sed quum postea inferunt, ergo de definitione agendum in logica ut de instrumento substantiæ cognoscendæ, neganda est consequentia; nam debet quidem logicus agere de instrumento, quo substantia ignota notificetur, sed illud non est definitio, sed est methodus resolutiua, ut nos superiùs declarauimus; hoc igitur argumento nil aliud probant, quàm agendum fuisse in logica

ad primum.

C tum de methodo demonstratiua, qua accidentia cognoscantur, tum de resolutiua, qua substantiæ ignotæ notificentur. Vnde manifestum est quàm debilis, ac uana sit argumentatio quorundam, qui de nobiliore instrumento logico disputantes, & ostendere uolentes definitionem esse instrumentum nobilius demonstratione, ita argumentantur, definitione substantiam cognoscimus, demonstratione accidentia, at substantia accidentibus nobilior est, ergo & definitio est nobilius instrumẽtum demonstratione, quandoquidem illud est instrumentum nobilius, quod ad rei nobilioris cognitionem dirigitur. Sed hi in eo primùm peccant, quòd comparationem absurdam faciunt, solemus enim dicere, comparatiuum supponit positiuum, non poterant disputare utrum sit nobilius instrumentum, demonstratio, an definitio, nisi priùs ostendissent definitionem instrumentum

argumẽtum aliquorũ de nobiliore instrumẽti sciẽdi.

Confutatio sẽtentię.

esse

esse notificandi, hoc enim negato, vt nos omnino negamus, tota eorum disputatio inanis redditur. Sed etiam si definitio instrumentum sciēdi esset, argumentum ipsorum, quod memorauimus, nihil prorsus haberet efficacitatis ad ꝓbandum eam esse instrumentum præstantius demonstratione; siquid enim roboris haberet, probaret etiam methodum resolutiuam demōstratiua præstantiorem esse, siquidem resolutiua substantias cognoscimus, demonstratiua verò accidentia; id tamen est manifestè falsum, quum apud omnes constet potissimam demonstrationem demonstratione a signo, atque inductione nobiliorem esse. Soluitur autem argumentum negando propositionem illam, quam pro axiomate sumunt, illud est præstantius instrumentum, quod ad rei prę̄stātioris cognitionem dirigitur, hæc enim falsa est, & multa eam sequerētur absurda, veluti idem demōstrationis genus nobilius esse in demonstrandis accidentibus hominis, quàm in demonstrandis accidentibus asini, quum tamen eadem utrobiq; sit potissimæ demonstrationis natura, & vis; & demonstrationem a signo, qua primus æternus motor ostenditur, prę̄stantius instrumentum esse ea demonstratione a signo, qua demōstratur prima materia, imò & omni potissima demonstratione, quoniam Deus omnibus rebus nobilitate præstat; itaque pro rerum cognoscēdarum varietate innumeri erunt demonstrationum gradus inter se nobilitate, & ignobilitate dissidētes, quę omnia nana sunt, & a nullo philosopho pronuntianda. Nos igitur dicimus maiorem, vel minorem instrumenti logici nobilitatem non esse sumendam ex ipsa rerum, quæ notificantur, nobilitate, sed ex maiore, uel minore notificandi vi, & efficacitate, quum enim Aristoteles in principio primi libri de Anima dicat duas esse rationes, quibus aliqua scientia alij scientię prę̄stare potest, uel enim præstat nobilitate subiecti, uel τῇ ἀκριβείᾳ, prior quidem ratio fortasse in ipsis contemplatiuis sciētiis posteriori præferenda est, ut maior sit illa prę̄stantia, quę a subiecti nobilitate sumitur, quàm quę a certitudine cognitionis, ut uidetur significare Aristot. in ultimo capite 1. lib. de partibus animalium; sed in logica, in qua non res, sed instrumenta cognoscendi tractantur, contrario modo res se habet, quum.n. rerum nobilitates in logica consyderandæ, & inter se conferēdæ nō sint, sed solùm instrumenta, quæ apta sint nos ad rerum absconditarum cognitionem ducere illud est dicendum nobilius instrumētū, quod sit ἀκριβέστερον, & scientiam pariat certiorem; ob id si duo logica instrumenta proponantur, quorum alterum eiusdem rei, uel rei æquè ignotæ scientiam maiorem, & certiorem pariat, quàm alterum, illud certè nobilius dicendum erit; ꝙ si non modò rei æquè ignotæ, sed etiā rei ignotioris, & cognitu difficilioris cognitionem certiorem nobis præstet, quàm alterum rei minùs ignotæ, & facilioris cognitu, adhuc maior illius nobilitas, & excellentia indicanda erit; talis autem est methodus demonstratiua respectu resolutiuæ, demonstratiua nanq; certiorem sciētiā parit, quum non solùm notificet rem esse, sed etiam cur sit, resolutiua uerò solùm declaret rē esse, certior enim scientia est, qua rem esse per suam causam cognoscimus, quàm ea, qua sine causa rem cognoscimus, ut inquit Arist. præterea illud, quod per demonstrationem potissimam notificatur, est naturaliter ignotius, & difficilius cognitu, quàm id, quod per methodum resolutiuam, siquidem accidens secundùm rerum naturam non est per se notum, quia pendet a causa externa; substantia uerò quum ab alia causa non pendeat, per se nota dicitur secundū naturam, quòd si ignota sit, id non est secundū ipsam rei naturam, sed propter nostram infirmitatem, ipsa enim rei natura per se cognoscibilis est, quoniam etiam per se est, accidens uerò non est cognoscibile nisi per aliud, quia etiam per aliud est. Illud igitur, quod per methodum demonstratiuam declaratur, naturam habet ignotiorem quàm id, quod per methodū resolutiuam notificatur, quare methodus demōstratiua multò efficacior est methodo resolutiua, quum rei ignotissimæ secundùm naturam sciētiam pariat certissimam, in qua animus acquiescit, neque de illa re aliquid prę̄terea quærit; præstantius igitur instrumentum est, proinde primaria debuit esse ipsius consyderatio in logica, methodi autem resolutiuę secūdaria. Adde quòd logica est disciplina auxiliatrix humani ingenii, nobis enim instrumenta parat, quibus ad res cognoscendas iuuemur, præcipua igitur illa logicę pars iudicāda est, quę nobis in ea re auxiliatur, in qua maiore auxilio indigemus maiore autem egemus auxilio ad cognoscendas illas res, quæ secundùm propriam naturam sunt ignotę, quàm ad illas, quę secundùm naturam sunt notę, illæ nanque, egent per se instrumento logico, quo innotescant, hę verò non per se; demonstratio igitur potissima ordinem naturæ seruat, & cognitionem earum rerum tradit, quæ secundum naturam debent cognosci per aliud, proinde per discursum, & methodū logicam; ob id primaria debuit esse eius consyderatio in logica tanquam instrumenti vtilioris, & nobilioris, secundaria verò methodi resolutiuæ, vt fusè in præcedentibus declaratum est. Ad secundum argumentum neganda est cōsequentia, licèt enim logica sit facultas instrumentalis, tamen non est necessarium vt quicquid tractatur in logica, instrumentum notificandi sit, sed vel instrumentum, vel saltem ad logica instrumenta respectum aliquem habēs; nomen enim, & verbum non sunt sciendi instrumenta, tractantur tamen in logica tanquā materia logicorum instrumentorum; quatuor quæstio-

Solutio argum.

nobilitas logici instrumenti non sumitur ex rerū nobilitate, sed ex notificandi efficacitate.

Ad 2.

queſtiones declarantur ab Ariſtotele in princi A
pio ſecundi libri Poſteriorum, nec tamen ſunt
inſtrumenta logica, ſed ſcopi, & fines inſtrumē-
torum; definitio igitur in logica tractatur non
vt inſtrumentum logicum, ſed ut principium,
vel vt finis logicorum inſtrumentorum, vt an-
Ad 3. tea declarauimus. Ad tertium dicimus defi-
nitionem ut inſtrumentum ſciendi neq; a me-
taphyſico, neq; a logico, neq; ab alio ullo cōſy-
derari, quoniam ipſa tale inſtrumentum nō eſt.
Ad 4. Ad Auerroem, qui ſępe dixit primum librū po
ſteriorum eſſe de demonſtratione, ſecundū ve-
rò de definitione, iam reſpondimus, ac mētem
Auerrois declarauimus, qui non putauit ſecun-
dū librū eſſe de definitione vt de altero inſtru-
mento re diſtincto a demonſtratione, ſed in pri
mo de demonſtratione agi quatenus eſt demō-
ſtratio, in ſecūdo verò de eadem demonſtratio
nè quatenus eſt definitio. Vnus relinquitur lo-
Declaratio verborum Auer. 7. metaphy. 42. cus apud Auerroem, qui aliquam uidetur diffi-
cultatem facere, ſed ipſa re, & Auerrois mente B
benè intellecta non eſt ꝙ nos eius uerba pertur
bent, ſed ad rectum ſenſum trahenda ſunt, vt
facilè trahi poſſunt, uerba autem Auerrois, quę
in comment. 42. ſeptimi Metaphyſicorum legū
tur, ſunt hæc § cōſyderare de definitionibus eſt
commune logico, & philoſopho, ſed duobus di
uerſis modis, logicus. n. conſyderat de definitio
nibus ſecundum quòd eſt inſtrumentum, quod
inducit intellectum ad intelligere quidditatem
rerum; philoſophus autem ſecundum quòd ſi-
gnificat naturas rerum. § His uerbis duos ſen-
ſus tribuere poſſumus, primùm quidē poſſumus
dicere Auerroem nominare definitionē in nu-
mero plurali, quum dicat § de definitionibus § de
inde inſtrumentum in numero ſingulari, qua-
re non uidetur definitionem appellare inſtru-
mentum, ſed ſolùm dicere definitiones conſy-
derari a logico quatenus datur inſtrumentū ali
quod logicum, quod ducit intellectum ad co-
gnoſcendas quidditates rerum, ideſt earum de C
finitiones, quaſi dicat definitionem a logico cō
ſyderari quatenus per inſtrumentum logicum
innoteſcit, inſtrumentum autem eſt demonſtra
tio. Poſſumus etiam concedere Auerroē uocare
definitionem inſtrumentum logicum, non ta-
men quod ſit re diſtinctum a demonſtratione,
ſed quatenus eſt idem, quod demonſtratio, vt
nos quoq; ſupra declarauimus; nam demōſtra-
tio eſt definitio, & definitio eſt demonſtratio,
ideò definitio qua ratione poteſt uocari demō-
ſtratio, eadem ratione poteſt dici inſtrumentū,
quo ducimur ad cognoſcendum quid eſt, de-
monſtratio enim ducit ad cognoſcendū quid
eſt: quòd hæc ſit mens Auerrois patet conſyde-
rantibus alia eius uerba in eodem loco, non po
teſt. n. dicere quòd definitio ut extra demonſtra
tionem ſumpta, & ut ab ea diſtincta inſtrumen
tum ſit declarans quidditatem rei, quia ſtatim
conſyderationem hanc primo philoſopho at-

A tribuit dicens § philoſophus autem quatenus ſi
gnificat quidditates rerum § definitio enim re-
ſpectu naturæ, & quidditatis rerum non eſt ni-
ſi eius ſignificatrix, ſed ad ipſius ignotæ cogni-
tionem nos ducere non poteſt; hac igitur ratio-
ne aſſerit Auerroes eam a primo philoſopho
conſyderari, non à logico, quare ut inſtrumen-
tum ſignificandi quidditatem eſt conſyderatio
nis metaphyſicæ, quo fit ut eadem ratione a lo-
gico conſyderari non poſſit, ſed aliqua alia; id-
que nos antea demonſtrauimus, definitionem
ut inſtrumentum ſignificandi quidditatem ad
metaphyſicum pertinere; inſtrumentum au-
tem notificandi ipſa per ſe definitio dici nō po
teſt, ſed ſolùm quatenus in ipſo demōſtrationis
diſcurſu poſita ſumitur, & quatenus eſt demon
ſtratio, ſic enim eſt inſtrumentum, quia demō-
ſtratio inſtrumentum eſt; hæc abſque dubio eſt
Auerrois mens in eo loco, non quam aduerſa-
rij putant, ita enim manifeſtam eſſe oſtēdimus
B Auerrois de definitione ſententiam in logicis
libris, ut ſi eo in loco id diceret, quod illi uolūt,
ſibi ipſe aduerſaretur. quòd igitur definitionē
dicat eſſe inſtrumentum logicum, concedi-
mus; quòd autem re diſtinctum a demonſtra-
tione, negamus, idque probare debent aduer-
ſarii, quia nullo unquàm in loco Auerroem
hoc dixiſſe aſſeueramus.

Cap. XXII. Cur Ariſtoteles in logica de methodis tantùm, non de ordinibus egerit.

CAeterum poſtquàm de ordinibus, ac
methodis uerba fecimus, & tractatio
nem Ariſtotelis de methodis expoſui
mus, quærere non ſine ratione aliquis poſſet,
quum non minùs ordo, quàm methodus, logi-
cum inſtrumentum ſit, cur Ariſtot. in logica de
ordinibus nihil docuit, quum de methodis di-
ligentiſſimè, ac fuſiſſimè diſſeruerit? quæſtio
C hæc illorum animos valdè torquere poteſt, qui
nefas eſſe putant exiſtimare Ariſtotelem in ali
qua ſua tractatione mancum, & diminutū fuiſ-
ſe, quaſi neceſſe fuerit ipſum omnia nouiſſe, &
omnia, quæ nouit ſcripſiſſe. Ego uerò, etſi in
admiratione ingenij Ariſtotelis nulli mortaliū
ſecundus eſſe uolo, tamen credo ipſum neque
omnia ſcribere, neque omnia cognoſcere po-
tuiſſe, neque etiam ueritatem in omnibus, quę
ſcripſit, ita eſſe aſſecutum, ut nunquàm errare
potuerit, quippe qui homo fuit, non Deus; pro-
pterea dubium hoc apud me non magni mo-
menti eſt, Ariſtoteles enim logicæ inuētor fuit, Ariſtot. primus logicā redegit ad artē.
primusq; eam redegit ad artem, ut ipſe teſtatur
in calce ſecundi libri Elenchorum ſophiſtico-
rum, quare ſi totam perficere non potuiſſet, uel
etiam noluiſſet, mirandum profectò nō eſſet.
Veruntamen ne fugere huiuſce rei difficultatē,
quam aliqui fortaſſe magnam putabunt, vi-
deamur, aliquam etiam rationem afferre poſſu-

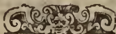
mus

mus cur Aristot. in libris logicis nullam tractationẽ de ordinibus facere uoluerit, præsertim quum manifestum sit ipsum ea, quę ad ordines attinent, non ignorasse, tum quia libros suos omnes ordinatissimè composuit, tum etiã quia vtriusq; ordinis aliquando mentionem fecit, & utriusque naturam egregiè expressit, ut compositiui in procemio 1. libri Physicorũ, resolutiui autem in contextu 23.7. metaphysicorũ, & simul utriusq; in 4. capite primi Ethicorũ. Duas igitur ob causas credo Aristotelẽ in logica nil de ordinibus dicere uoluisse, unam quidem quia logicam propter discentes, non propter docentes scribere constituit, nam methodorũ cognitio non solùm docentibus, sed etiam discentibus necessaria, vel saltem maximè utilis est; ordinum autem notitiam ijs quidem, qui scribere aliquã disciplinam nolunt, nõ parũ prodesse manifestum est; sed ijs, qui discere uolũt, uel nihil, vel parùm utilitatis afferre põt, quũ satis esse uideatur rudis illa, & confusa ordinis notitia, quam naturaliter insitam quisq; rationis cõpos habere solet, nempe illa priùs tractanda esse, sine quorum cognitione cętera non benè percipi possunt; ideò uidemus plurimos in libris Arist. interpretandis ne uerbum quidem de ordine fecisse, reliqua tamen diligentissimè declarasse; quo. n. ordine libros Analyticos, libros de moribus, ac libros metaphysicos scripserit, non consyderarunt; de ordine autem in scientia naturali seruato pauca quædam dixerunt, quia ab ipso Aristotele in procemio 1. lib. Physicorum occasionem huius consyderationis sũpsere. Cognitio autem methodorum discentibus omnibus perutilis est, sed quandoq; etiam necessaria; euenit enim sæpennumero ut ostensionem aliquam Aristotelis, vel alius authoris intelligere tanti momenti sit, ut ea non intellecta locum illum intelligere nequeamus, quia non parùm refert qualisnam ea ostensio sit, an demonstratio ab effectu, an a causa, & an a causa proxima, an a remota, qui enim proximã causam esse putat, causam aliam non quæerit, sed quæstioni plenè satisfactum esse arbitratur; qui uerò remotam esse existimat, aliam propinquiorem inquirit; sed quisnam inficiari potest ad rerum cognitionem acquirendam plurimũ pertinere hoc cognoscere? nimirũ an hoc illius causa sit, an effectus, &, si causa, qualisnam causa? ob id interpretes Aristotelis sæpe de methodo ab ipso seruata controuersantur, & magnas faciunt disputationes. Quoniam igitur Aristot. logicam scripsit, ut nos iuuaret ad scientias capessendas, non ad tradendas, ideò de methodis tantum, non de ordinibus scribere uoluit, sola enim methodus scientiam rerum ignotarũ tradit, ordo uerò nihil notificat, sed solum disponit. Altera ratio esse potest, quia certum, atque indubitatum Aristoteli fuit duos tantùm ordines dari, solos enim cognouit compositiuũ, & resolutiuum, vt ipse significauit in capit. quarto 1. lib. Ethicorum; & compositiuum solis contemplatiuis, resolutiuum solis operatricibus disciplinis aptari posse existimauit, vt eius verba declarant in procemio 1. libri Physicorũ, & in contex. 23. septimi Metaphysicorum. Hoc autẽ quũ ita se habeat, ordinum declaratio paucis verbis absolui potuit, non. n. tanta in eis difficultas inerat, vt peculiarem tractationem, qua ad regulas, artemq; redigerentur, postularent; propterea in procemio 1. Physicorum breuiter Aristoteles ordinis compositiui naturam expressit, & eum in solis scientijs contemplatiuis locum habere significauit, nullis alijs nixus fundamẽtis, quàm ijs, quæ in Posterioribus Analyticis iacta erant, ibi enim de methodo demonstratiua loquens dixerat scientiam cuiusque rei perfectã haberi ex cognitione proximæ causæ, at causa proxima non cognoscitur nisi priùs causæ remotę cognoscantur, sequitur itaque a causis remotis ad proximas esse progrediendum, si rerũ scientia habenda sit, hic autem est ordo compositiuus, qui in scientiarũ traditione necessarius est; Ex ijs igitur, quæ in libris Analyticis, & in illo procemio dicuntur, satis significatam ab Aristotele habemus ordinis compositiui naturam; quemadmodum resolutiui in contex. 23. 7. Metaphysicorum. Quoniam igitur paucis verbis vtriusque ordinis conditio declarari poterat, vt paucis ipsã Aristoteles declarauit, ideò cognouit eos tractatione logica non admodum indiguisse; & satis habuit de methodis accuratissimè scribere, & in iis solis persistere; quam tractationem ita egregiè, ac (si dicere conuenit) ita diuinè persequutus est, ut eorum librorum excellentiam ego admirari nunquàm desinam, & in eorum recta intelligentia facillimam, & optimam uniuersæ Philosophię cognitionem constitutam esse non dubitem. Has igitur ob causas eredere possumus Aristot. de ordinibus in logica non egisse; eas quidem ego aliorum gratia afferre uolui, quod enim ad me attinet satisfacere mihi ea una ratio potest, non scripsit, quia scribere noluit; quòd si quis nil horum, quæ diximus, recipiat, aliud quidpiam probabilius, si potest, inueniat.

FINIS LIBRI QVARTI DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE CONVERSIONE DEMONSTRATIONIS IN DEFINITIONEM.

Caput Primum, in quo ſcopus Libri proponitur.

EMONSTRATIONEM in B
definitionem affectio-
nis demonſtratæ muta-
ri dubitandum non eſt,
eâ enim Ariſtotelis ſen-
tentiam eſſe in libris no-
ſtris de Methodis de-
monſtrauimus; ſed de
modo ambigunt multi,
nec ſine ratione, idcirco non indigna viſa no-
bis hęc res eſt, quam aliquantum expendamus,
& declarare nitamur. Ante omnia ut intelliga-
tur in quonam huiuſce rei difficultas conſtitu-
tá ſit, id nobis ſtatuendum eſt, quod in memo-
Definitio affectionis è tribus partib. conſtat. raris libris fuſiùs declarauimus, definitionem
affectionis perfectam è tribus partibus neceſſa-
riò conſtare, genere, ſubiecto, & cauſa, veluti
quum dicimus, tonitrus eſt ſonus in nube pro-
pter extinctionem ignis, eclipſis eſt priuatio lu C
minis lunæ ob terrę interpoſitionem; hinc fit
ut, ſi in talem definitionem demonſtratio mu-
tanda ſit, ex ijſdem tribus partibus demonſtra-
tionem conſtare oporteat, alio tamen ordine
diſpoſitis, ſed ſubiectum quidem affectionis
in demonſtratione locum habere minoris ex-
tremi, cauſam verò eſſe medium terminum ita
manifeſtum eſt, ut omni prorſus difficultate ca
reat; in ſolo genere dubium manet quem locũ
in demonſtratione obtineat, ſiquidem in mino
re extremo poni non poteſt, quum is ſolius ſu-
biecti locus ſit; neque in medio, quum ibi ſola
cauſa ponatur, ſed neque in maiore, quoniam
nomen ipſum affectionis ibi locandum eſſe ui-
detur; vt ſi demonſtranda ſit eclipſis, minus ex-
tremum erit luna, medium interpoſitio terrę,
maius autem extremum eclipſis ipſa, nullus igi-
tur locus relinquitur, in quo genus eclipſis, ſci-
licet priuatio luminis poni poſſit; quomodo i-
gitur ea demonſtratio erit etiam definitio ip-
ſius eclipſis? huius ergo rei veritatem inueſti-
gaturi ſumus, & quia de loco minoris extremi,
ac de loco medij nemo unquàm dubitauit, in
ſolo maiore difficultas manet, an ibi ponen-
dum ſit affectionis genus, an potiùs ipſum
affectionis nomen duntaxat exprimere de-
beamus.

Caput Secundum, in quo multis argumentis oſtenditur in maiore extremo nomen affectionis ponendum eſſe, non eius genus.

PRimùm quidem uidetur in maiore 1. arg.
extremo genus affectionis poni nõ poſ-
C ſe, idq́ue pluribus argumentis oſtende-
re poſſumus, primo ſic, illud, quod de-
monſtrari dicitur, eſt maius extremum, at affe-
ctio ipſa eſt illa, quæ dicitur demonſtrari, ipſa
ergo in maiore extremo locanda eſt, quare non
eius genus; quomodo enim demonſtrari ecli-
pſim dicemus, ſi nuſquàm in demonſtratione
eclipſim nominemus? in medio nanque, aut
in minore extremo exprimi eclipſis non po-
teſt, illa enim vtraque quòd ſint prænoſcimus,
eclipſim verò demonſtramus. Præterea ſi non 2. arg.
ipſa affectio, ſed eius genus in maiore extremo
poneretur, concluſio non eſſet uniuerſalis, qua-
lem eam eſſe iuſſit Ariſtoteles in primo libro
Poſteriorum, nam prædicatum uniuerſale eſt
illud, quod ſubiecto ineſt omni, & per ſe, &
quatenus ipſum, huiuſmodi autem eſt quando

æqua-

æquatur subiecto, & cum eo reciprocatur, sed non quando latius patet, quàm subiectum, vt ibi efficaciter probauit Aristoteles dicens tres angulos æquales duobus rectis esse triangulo prædicatum vniuersale, non figuræ, nec æquilatero; at si loco propriæ affectionis ponamus eius genus, quod amplius & ipsa, & subiecto est, prædicatum in cõclusione latius patebit, quàm subiectum, quare conclusio non erit uniuersalis; ut propria lunæ affectio est eclipsis, at priuatio luminis non est lunę propria, sed commune quiddam, quod alijs plurimis corporibus competere potest. Præterea si maius extremum sit non affectio ipsa, sed eius genus, medium neq; cum eo reciprocabitur, neque eius causa erit, proinde ea non erit potissima demonstratio, consequentia probatur, quoniam priuatio luminis in alijs quoque præter lunam contingere potest sine ulla terræ interpositione latius patet, quàm terræ interpositio; & non omnis priuationis luminis causa est interpositio terræ; ita amplior est sonus, quàm extinctio ignis, vbi nanque ignis extinguitur, ibi sonus quidam fit, sed non è conuerso, non enim ubi est sonus, ibi necesse est ignis extinctionem esse, quare non omnis soni causa est extinctio ignis. Per hæc igitur demonstratum esse uidetur maius extremum esse non posse genus affectionis demonstrandæ, sed affectionem ipsam, hæc enim & cum medio, & cum minore extremo reciprocatur, quod in omni demonstratione potissima necessarium est.

2. arg.

Caput Tertium, in quo pro contraria sententia argumenta afferuntur.

Opinio Zaffiri.

NOnnulli verò cõtrariam opinionem constantissimè tutati sunt, maius extremum semper esse ponendum affectionis genus, non ipsammet affectionem, vt, si demonstranda sit eclipsis, priuationem luminis pro maiore extremo sumendam esse, non eclipsim; si tonitrus demonstrandus sit, sumendum esse sonum, non tonitrum; hoc probant duobus argumentis, quorum alterum, quo ipsi maximè innituntur, est illud, quod supra tetigimus, si demonstratio, ac definitio, idem re esse debent, ex eisdem terminis constituantur necesse est, at in definitione omnino, ponendum est genus affectionis definitæ, ergo illud idem in demonstratione quoque ex necessitate exprimendum est, igitur vel in maiore extremo, vel in minore, uel in medio, non in minore, neque in medio, ut supra ostensum est, ergo in maiore, sic enim demonstratio in definitionem ordine terminorum duntaxat mutato conuertetur, quod fieri non potest dum in maiore extremo ponitur ipsum affectionis nomen. Alterum argumentum est, si in maiore extremo ponatur affectio ipsa, nõ genus ipsius, sequetur in definitione nomen ipsum rei definitæ contineri ut partem, quod est maximum absurdum, in hominis enim definitione homo poni non potest; consequens ita deducunt, demonstratio apud Aristotelem est definitio, tota enim in totam definitioné mutatur, ergo quicquid demonstrationis pars est, idem definitionis quoque pars sit necessum est, quare si affectionis nomen pars sit demonstrationis, pars etiam definitionis erit, quod nulla ratione admittendum est. Confirmant hanc sententiam authoritate Aristotelis, in contextibus 40. & 41. secundi libri Posteriorum Analyticorum, vbi exempla demonstrationis addncens sumit semper genus affectionis pro maiore extremo, non affectionem ipsam, non enim sumit tonitrum, sed sonum; nec sumit eclipsim, sed defectum, tanquàm genus ipsius eclipsis; etenim in nube sonum inesse demonstrat, & in luna defectum.

1. arg.

2. arg.

3. arg.

Caput Quartum, in quo pro ueritatis declaratione fundamenta iaciuntur.

IN hac difficultate si sola Aristotelis, & Auerrois authoritate fieri litẽ dirimere uellemus, clara nimis, & explicatu facilis res esset, quia si Aristotelem, & Auerroem legamus in secundo libro Posteriorum Analyticorum, & præsertim Auerroem in commentario 47. ipsorum sententia fuit quòd in demonstratione potissima tam ipsum affectionis nomen, quàm eius genus pro maiore extremo accipere arbitratu nostro possimus, & utrolibet modo cadere sit demonstratio; ideò miror quomodo illi, qui hac de re dubitarunt, id non uiderint. Verùm quoniam non satis esse arbitramur in sola Aristotelis authoritate absq; rõne acquiescere, sed rationem habere, & cõtraria argumẽta soluere posse oportet; ideò ad plenam totius rei declarationem quędam annotanda sunt. In primis constituendum nobis est id, quod ab Arist. in 2. posteriorum lib. traditur, & ab omnibus conceditur, neminem ad demonstrandũ aliquod accidens accedere posse, nisi priùs intelligat quid eius nomen significet, omnes. n. demõstrationis partes uult Aristoteles ante demonstrationem aliquo modo esse præcognitas, principia quidem, & subiectum tum quid significet, tum q; sint; affectionem uerò quid nomen significet, sed non quòd sit, hoc enim quęritur, ac demonstratur; qui. n. fieri potest ut demonstret aliquis in luna eclipsim fieri, nisi priùs nominis eclipsis significationem intelligat? significatio autem nominis intelligi non potest, nisi cognito sei genere uel propinquo, uel remoto, quid enim nomine tonitrus significetur nunqnàm intelligemus, nisi cognoscamus esse sonũ quendam; ita nomen eclipsis siquis debeat intelligere, priuationem quandam esse luminis intelligat

Maius extremum in demonstratione sumi pòt tum nomen affectionis tum eius genus.

Significationem nominis intelligi non pòt nisi aliquo rei genere cognito.

gat necesse est; communis enim conditio est
omnis definitionis siue perfectæ, siue imperfe-
ctę, & omnis descriptionis, vt in ea genus ali-
quod rei, quam definire, vel describere volu-
mus, exprimatur, in differentiarum postea as-
sumptione discrimen definitionum consistit.
Est igitur ante omnem demonstrationem præ-
cognoscendum genus accidentis demonstrãdi,
vt clarè etiam apud Auerroem legimus in com
mentar. 41. & 47. secundi posteriorum, quę loca
mox expendemus; huius autem ratio. ea est,
quam diximus, quia necessarium est pręcogno-
scere quid nomẽ significet, hoc autẽ pręcogno-
sci non potest nisi cognoscatur genus. Sed quo-
niam genus rei latiùs patet, quàm res ipsa, ideò
ad nomen rei declarandum non sufficit, nisi
aliqua differentia ipsum coarctans, & ad certã
speciem significandam restringens addatur;

Nominalis definitio accidentis quænam sit.

propterea generi accidentis additur proprium
subiectum, quod differentię locum tenet, ex his
duabus partibus definitio accidentis, quæ no-
minalis vocatur, constituitur, quemadmo-
dum in libris de methodis declarauimus, vbi
etiam ostendimus eam totam ante demonstra-
tionem esse cognoscendam; ideò Auerr. in com
mentario 42. secundi libri posteriorum, rectè
dixit potissimam demonstrationem ostendere
partes eius, quod significat nomen, sibi inuicẽ
inhærere, idest alteram, quæ est genus, inesse al-

uide 4. de meth. c. 15

teri, quę est subiectum; hoc modo cõclusio præ
cognita esse dicitur, hoc est pręintellecta tan-
quàm definitio nominalis, sed non est pręcogni
ta tanquàm enuntiatio asserens hoc huic inhæ-
rere. Quoniam autem aliàs diximus definitio-
nem hanc nominalem solere etiam essentialẽ,
siue quidditatiuam appellari, declarandum est
breuiter, & quantum logica tractatio patitur, in
quonam accidentis essentia, seu quidditas con

Essẽtia accidentis ex materia & forma constare uidetur.

stituta sit; Auerroes in comment. 39. ac 42. se-
cundi libri Posteriorum dicit essentiam acci-
dentis ex materia, & forma constare, ut esentiã
eclipsis ex priuatione luminis tanquàm forma,
& luna tanquàm materia; & essentiam tonitrus
ex sono tanquàm forma, & nube tanquàm ma-
teria, quæ sunt duæ partes conclusionis, vt ali-
bi declaratum est; propterea posteriores qui-
dam enixè hanc sententiam tutati sunt, quòd
essentia accidentis ex his duabus partibus con
stat, unde hæc definitio, sonus in nube, essen-
tialis, & quidditatiua nuncupatur; quæ qui-
dem sententia licèt pingui quadam Minerua,
& logicè loquendo, vt certum est locutum esse

Materia non est pars essentiæ, nec substantiæ, nec accidentis.

Auerroem, admittenda sit, simpliciter tamẽ ve-
ra non est, neque eam Metaphysicus reciperet,
quia si in substantiis, quæ materiam internã ha-
bent, ex qua constant, materia non est quiddita
tis pars, multò minus in accidentibus id assere-
re licet, quæ materiam non internam, ex qua
constent, sed externam duntaxat habent, in
qua inhærent; de hac tamen re disputare ad

A primum philosophum potiùs, quàm ad logicũ
pertinet; sat est in præsentia si hoc vnum intel
ligamus, definitionem illam, sonus in nube,
non ideò uocari essentialem, quòd vtraque
eius pars essentiam tonitrus constituat, & vtra-
que sit essentiæ pars, id enim minimè uerũ est,
quoniam per solam formam essentia significa-
tur, nimirum per sonum; sed quia non omnis
sonus est tonitrus, & exprimendum omnino est
quem sonum dicamus esse tonitrum, ideò ali-
qua particula restringente opus est, quę nomen
soni coarctet, & ita ad hunc sonum contrahat,
ut hunc solum, non alium significet; ad genus
igitur restringendum adijcitur subiectum pro-
prium loco differentiæ, non ut essentię pars, sed
vt coarctans illã dictionem, per quam solam es
sentia significatur, tanquàm necessaria cõditio,
sine qua illa essentia non esset; restringit igi-
tur essentiam, sed extra essentiam manet; nam
potest aliquod adduci vt conditio, sine qua al-
B terum non esset, quod tamen illius alterius es-
sentiam non constituat; itaq; essentia tonitrus
non est sonus, & nubes, sed sonus ille, qui est in
nube; sic enim solum sonum dicimus esse essen
tiam tonitrus, nõ tamen omnem sonum, sed il-
lum tantùm, qui fit in nube; ideò hoc non igno
rans Auerroes in commentario sexto secundi
libri Posteriorum rectè dixit quòd quærentes
quid est, quærimus formam, quidditas enim est
sola forma, præsertim in accidentibus; quando

quidditas est sola forma.

autem dixit formam, & materiam ese duas par
tes essentię, quæ a nomine, seu a nominis defi-
nitione significatur, vt logicus loquitur, non vt
metaphysicus, qui veritatis diligens scrutator
est; logicus enim partem essentiæ uocat quic-
quid est pars definitionis essentialis, quia non
est ipsius officium distinguere essentiam rei ab
ea conditione, sine qua non potest essentia si-
gnificari; at primus philosophus dicit acciden
tia definiri per additamentum, quoniam in eo-
C rum definitione non sola essentia exprimitur,
sed subiectum quoque additur tanquàm con-
ditio necessaria, sine qua ipsa accidentis essẽtia
neque esse, neque intelligi potest. Ex his omni-
bus colligimus quòd in ea demonstrationis
cõclusione, in nube est sonus, dicere possumus
essentialem definitionem prædicatum simul cũ
subiecto complecti, tonitrus. n. est sonus in nu-
be, quo modo locutus est Auerroes in illo 42.
comment. possumus etiam dicere per solũ prę-
dicatũ exprimi essentialem tonitrus definitio-
nem, per sonum . n. restrictum ad hunc sonum
tota tonitrus essentia significatur; quemadmo-
dum. n. in ea definitione, sonus in nube, sonus
per nubem tanquàm per differentiam exter-
nam coarctatur; ita in illa conclusione, in nu-
be est sonus, pręedicatum a subiecto restringi-
tur, uel a differentia quadam potentiali cogita
ta, ac subintellecta, quam ab eo subiecto deri-
uamus; quo fit ut sonus ibi nõ pro sola uoce su-

matur, ſed pro oratione nomen tonitrus decla D
rante, ipſe enim per ſe ſonus ſeipſum coarcta-
re non poteſt, ſed coarctatur ab alio, nempe a
differentia vel expreſſa, uel implicita, & (vt
diximns) cogitata, hæc enim ſono adiecta fa-
cit vt ſonus non uox una ſit, ſed oratio declarãs
nomen tonitrus, quæ dicitur definitio eſſentia-
lis. Propterea eſt animaduertendum q affectio-
nis genns pro maiore extremo ſumptum quan-
doque per uocem unam exprimitur, quaodoq;
per plures, per voam, ut ſonus genus tonitrus;
per plures, vt priuatio luminis genus eclipſis,
corruptio proprij caloris genus putredinis; vo-
cem quidem ſi ſpectemus, inter hæc diſcrimen
eſt q vbi plures uoces pronuntiantur, ea poteſt
vocari oratio, ut priuatio luminis, corruptio
proprij caloris, at vox una non poteſt oratio ap
pellari; Sed ſi ipſarum uocum ſignificationem
ſpectemus, nulla eſt inter eas differentia, vt.n.
per ſonum genus tonitrus ſigoificamus, ita per
priuationẽ luminis genus eclipſis; & latiùs patet E
priuatio lumiois, quàm eclipſis; ſicuti ſonus la-
tiùs patet, quàm tonitrus, neutrum igitur poteſt
uocari definitio, niſi differentia aliqua reſtrin-
gens, quemadmodũ diximus, ſubintelligatur, li
cèt habita ſolius vocis ratione magis habeat ſpe
ciem definitionis priuatio luminis, quàm ſo-
nus; ideò Auer. in illo 47. comment. 2. lib. Poſte
riorum rectè, & artificioſè loquitur, dum genus
ita in cõcluſione prędicatum appellat indiſtin-
ctè modo genus, modo orationem declarãtem
nomen; ipſum.n. ſecundùm ſe non ſignificat ni
ſi genus, ſiue una uoce, ſiue pluribus uocibus
exprimatur; ſed ratione differẽtiæ, ut diximus,
cogitatę ſignificat nominalẽ definitionẽ; ideò
eſt quidem genus, nõ tamen ſumitur ut genus,
& ut amplius, & cõmunius, ſed ut æquale, imò
ut idem prorſus, quod eclipſis, uel tonitrus, pro
pterea uocatur oratio declarans ſignificationẽ
tonitrus, uel eclipſis, ut eam uocat ibi Auerroes
necnon in commeot. 41. eiuſdem libri, ubi for- F
mans demonſtrationem tonitrus dicit ſe in ma
iore extremo accipere loco tonitrus orationem
declarantem ſignificationem nominis tonitrus
tamen nullam orationem pro maiore extremo
ſumit, ſed ſolam uocẽ ſonus, hanc enim uocat
orationem, quia non ſumit eam ut genus, ſed
ut orationem nominis declaratricem. Euſtrat.
quoque in contex. 36. 2. lib. Poſter. inquit ʒ ſit B.
medium extinctio ignis, ſit C. ſubiectũ nubes,
per B. medium demonſtrabo q in nube ineſt A.
ſonus, ideſt tonitrus ʒ deinde paulò poſt ait ʒ &
erit ſoni, ideſt tonitrus ratio, ac definitio ipſum
medium, extinctio ignis ʒ accipit igitur ſonum
non ut genus latius tonitru, ſed ut orationem
declarantem nomen tonitrus, & ut idem eſt
quod tonitrus, quum ſeipſum declarans dicat
ʒ ſonus, ideſt tonitrus ʒ

Genus affectionis I demõſtrationes ſũptũ uel una uoce ſignificatur, uel pluribus.

Genus affectionis I demõſtratione non ut genus ſumitur ſed ut idẽ, quod ipſa.

Caput Quintum, in quo rei ueritas declaratur.

PEr hæc facilè poſſumus ad propoſitam
quæſtionem reſpondere, dicimus.n. tã
nomẽ affectionis, quàm eius genus poſ-
ſe in demõſtratione potiſſima poni ma-
ius extremum, nam ſi genus ſumitur ut defini-
tio nominalis, & hæc ante demonſtrationẽ de-
bet eſſe cognita, & definitio idem prorſus eſt
ac definitum, poſſumus utrum duorum uolue-
rimus in maiore extremo collocare; quid enim
abſurdi eſt, ſi idem ſignificant, & a demonſtrã-
te præcognoſcuntur idem ſignificare? ideò A-
uerroes in Epitome logica in capite de defini-
tione formans demonſtrationem tonitrus, in
qua maius extremũ accipit ſonum, ſtatim ratio
nem ſubiungit cur pro tonitru ſonum accipiat,
dicens ʒ impoſſibile enim eſt quin explicatio
E nominis ſit nota ʒ nam ſi eſt præcognita, quid
prohibet ne loco nominis definiti eam accipia-
mus? Ariſtot. quoque in ſecundo lib. Poſterio-
rum ſæpe formans demonſtrationem eclipſis,
& demonſtrationem tonitrus modò maius ex-
tremum ſumit eclipſim, modò priuationem lu
minis, & modò tonitrum, modò ſonum. Verùm
quamuis in noſtro arbitrio conſtitutum ſit utrũ
voluerimus in maiore extremo locare, tamen
Auerroes melius eſſe cenſet declarationem no
minis accipere, quàm ipſum nomen, ut ipſe
multis in locis ſignificat, præſertim in commẽ-
tario iam memorato 47. ſecundi poſteriorum;
cuius rei duas poſſumus afferre rationes, altera,
quæ ex eodem loco ſumitur, eſt, quia quum de-
monſtratio ſit poteſtate definitio, & definitio-
nis gratia conſtruatur, illa demonſtratio, quæ
eſt definitio poteſtate proxima, melior, atque
exquiſitior eſt ea demonſtratione, quę poteſta-
te tantùm remota eſt definitio; dicitur autẽ de-
F mõſtratio eſſe definitio poteſtate proxima, quã
do nulla pars definitionis perfectę in demon-
ſtratione deſyderatur, quod euenit quando ma
ius extremum eſt genus affectionis, ſolo nanq;
ordine terminorum mutato fit perfecta defini-
tio, quę priùs uocabatur demõſtratio; illa verò,
in qua maius extremũ ſumitur ipſũ affectionis
nomen, dicitur definitio poteſtate remotiore,
quoniã ex ea non ſtatim educitur definitio, ſed
priùs adiicere extra demonſtrationẽ genus affe
ctionis oportet, quod in demonſtratione ex-
preſſum non fuerat, maiorem igitur operam
hęc demonſtratio requirit, ut in definitionem
uertatur, quia nõ ſolùm terminorum ordo mu-
tandus eſt, ſed genus quoque affectionis adii-
ciendum; quanquàm hoc facile, ac leue nego-
tium eſt, quum genus affectionis ante demõſtra
tionem cognitum eſſe neceſſe ſit, ſi enim de-
monſtratio conſtrui non poteſt, niſi genus affe-
ctionis demonſtrandæ prænoſcatur, cur nõ cui-
que

Rũ cur I demõſtratione ęquè ſummi poſſimo nomẽ affectionis, ac eius genus.

Melius eſt ĩ maiore extremo ſumere genus, quàm nomen affectionis.

1. Ratio.

que facillimum sit facta demonstratione genus A prǽcognitum adijcere in extrahenda definitio ne?habet saltem ea demonstratio duas reliquas definitionis partes,subiectum, & causam, proinde est potestate definitio, licèt aliquanto remotiore, & potissima demonstratio dicitur,veluti si per mediam terræ interpositionem demonstremus in luna eclipsim inesse; supposita nanque ea prǽcognitione, qua nouimus eclipsim significare luminis priuationem, elicitur ex ea demonstratione hæc definitio, eclipsis est priuatio luminis in luna ob terrę interpositionem. Simile quiddam in altera demonstratione euenire videtur, in qua maius extremum sumitur genus affectionis, vt quando per mediam terræ interpositionem demonstramus in luna esse priuationẽ luminis, hæc enim est definitio potestate proxima, quia omnes definitionis partes in ea actu exprimuntur; sed tamẽ nõ exprimitur cuiusnam sit ea definitio, nisi extra demonstrationẽ addatur nomen eclipsis,quod B nullo negotio fit, quia licèt in demonstratione nomen illud expressum non fuerit, fuit tamen prǽcognitum quòd priuatio luminis sumitur pro eclipsi ut eius nominis significatio, propterea eã esse eclipsis demonstrationem dicimus, proinde & eclipsis definitionem. Hæc igitur omnia uera sunt eo fundamento constituto ꝙ significatio nominis eclipsis est prǽcognita, & ꝙ priuatio luminis sumitur vt idem,quod eclipsis;sed hæc posterior demonstratio dicitur definitio potestate proxima, quia nulla definitionis pars in ea desyderatur; & id,quod additur, non ut pars definitionis additur, sed ut nomen eius, quod definitur; altera uerò demonstratio dicitur definitio potestate remotiore,quia id, quod additur,est pars definitionis, quę expressa non fuerat. Hęc igitur prior ratio est cur melius sit in maiore extremo genus, quàm nomen affectionis accipere. Altera ratio est quo-
2.ratio.
niam sic demonstratio euidentior,ac efficacior C est,quum notius sit nobis genus, quàm species, notior enim nobis est sonus,quàm tonitrus,& notior priuatio luminis,quàm eclipsis,cuicunque enim notus est tonitrus,eidem sonũ quoq; cognitum esse necesse est, non tamen è conuerso,plures enim inuenias, quibus notus ẽ sonus in multis rebus naturalibus, qui nullam tonitrus notitiam habent;ita plurimi sunt, qui dari luminis priuationem cognoscant,sed eam, quę in luna fit,ignorent; melius igitur est notioribus vocibus vti, quàm ignotioribus, ita enim demonstratio maiorem efficacitatem habet, nam magis apparet nexus causæ, & effectus, & pendentia effectus a causa quum dicimus, terræ interpositio facit priuationẽ luminis, quàm quũ dicimus, terræ interpositio facit eclipsim. Ostensum est igitur dicendum non esse semper maius extremum esse debere genus affectionis, & nunquàm ipsius nomen; neque è contrario

semper nomen,& nunquàm genus,quum vtrũlibet sumere liceat; quanquàm melius est genus accipere,quàm nomẽ propter rationes modò dictas. Ideò Auerroes in illo 47.commentario secundi libri Posteriorum discrimen hoc consyderans non modò in maiore extremo,sed etiã in termino medio,qui illius causa est, quatuor numerat modos demonstrationum, vt.n. ipsum effectum,quod est maius extremũ, duobus modis sumi potest,ita & causa,quæ est terminus medius, aut enim eius nomen exprimi potest, aut loco nominis definitio eius nomina lis,idem.n.est, & prǽcognita esse debet. Itaque eiusdem rei demonstrationem quatuor modis proferre possumus, & eadem semper demonstratio erit cum paruo discrimine, aut enim & medium, & maius extremum sumuntur ipsa propria nomina causæ, & effectus; aut loco vtriusque sumuntur ipsorum definitiones nominales; aut in medio sumitur nomen causæ, & in maiore definitio nominalis affectionis; aut demùm in medio definitio causæ, & in maiore nomen affectionis; primus quidem modus,& quartus tradunt definitionem potestate remotiore, quia necesse est addere genus affectionis in definitione, quod in demõstratione expressum non fuerat; sed tã secũdus, quàm tertius est definitio perfecta potestate proxima, quia in definitione accidentis perfecta nihil refert an nomen proprium causę,an ipsius causæ definitio loco nominis ponatur, definitio enim idem est,ac definitum.
Nota quatuor modos demonstrationum secũdum Auer.

Caput Sextum, contrariorum argumentorum solutio.

Declarata rei ueritate soluẽda sunt argumẽta, quæ aduersus utranq; partẽ adduximus, & priùs illa, quibus ostẽdebatur nomen affectionis semper exprimẽdũ esse, nunquam ipsius genus. Ad primũ quidem argumentũ neganda est consequentia,quanuis .n.in demonstratione nomen eclipsis nõ exprimatur,sed priuatio luminis, ea tamẽ dicitur ipsius eclipsis demõstratio esse,quia priuatio luminis sumitur ut declaratio nominis eclipsis,& ut idẽ,qđ eclipsis;validũ utiq; argumẽtum esset,si hæc non ut idẽ,sed ut quoddã ab eclipsi diuersum,vel vt communius in ea demõstratione su meretur,quod quidem nos negauimus. Ad secundum patet responsio ex iis, quę dicta sunt, non enim sumitur genus affectionis ut genus est,& ut latiùs patens,sed ut ęquale,imò ut idẽ, quare cõclusio est per se, & uniuersalis, non.n. omnis priuatio luminis in luna inesse demonstratur,sed illa solùm,quæ dicitur eclipsis.Eadẽ responsione tertium quoq; argumentum soluitur,nam maius extremum non est latius termino medio, dum sumitur ùt coarctatum, & restrictum ad hãc speciem, cuius gratia extruitur
Ad primũ argumentũ prioris opi.
Ad 2.
Ad 3.

demonſtratio, ſic autem medium eſt æquata D causa maioris extremi, & cum eo reciprocatur.

Ad 1. Zaffri. Ad primum argumentum eorum, qui aſſerunt maius extremum ſemper eſſe debere genus affectionis, nunquàm eius nomen, dicimus q, licèt in demonſtratione non exprimatur genus affectionis, ſupponitur tamen ex neceſſitate cognitum ante demonſtrationem, proinde illa demonſtratio eſt definitio ſi non poteſtate proxima, ſaltem remotiore, quia facta demonſtratione additur nullo negotio, & nulla difficultate genus ipſum præcognitum in extractione definitionis. Ad 2. Ad alterum argumentũ neganda eſt conſequentia, quando enim maius extremum eſt nomen affectionis, & demonſtratio in definitionem conuertitur, non remanet nomen illud vt pars definitionis, ſed ut definitum, cuius ea definitio eſſe dicitur, genus verò additur vt definitionis pars non expreſſa in demonſtratione, ſed ante demonſtrationẽ cognita; quid autem abſurdi eſt ſi in proponenda de- E finitione nomen quoque rei definitę exprimatur? imò neceſſarium id eſſe videtur, definitio enim terminus eſt, ergo alicuius terminus, quare non intelligitur cuiuſnam rei terminus, ac definitio ſit, niſi rei quoque nomen tunc exprimatur, non quidem ut definitionis pars, ſed vt id, cuius adducitur definitio; ideò videmus in diſciplinis nunquàm poni definitionem ſine nomine rei definitę, dicimus enim, triangulum eſt figura tribus rectis lineis contenta, natura eſt principium motus, & quietis, & ita in alijs omnibus. Ad 3. Ad Ariſt. authoritatem, quam illi pro ſe adducunt, non eſt opus reſpondere, quoniã ea nobis apertiſſimè fauet; & ipſi falſum attribuunt Ariſtot. quando dicunt ipſum nunquàm ſumere nomen affectionis pro maiore extremo, nam in contextu 41. 2. libri Poſteriorum faciens demonſtrationẽ tonitrus inquit, ſit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ſumit igitur nomen tonitrus, non genus eius; deinde ſtatim eã demonſtrationem formans dicit per extinctionem ignis cõcludi quòd in nube ineſt A. ſonus, & ita loco tonitrus ponit ſonum, quare abſque ullo diſcrimine utitur nomine, & genere ipſius, quia ea accipit ut unum, & idem, non ut diuerſa, nam ſi ut diuerſa ſumeret, non rectè faceret qui priùs per A. dixit ſignificare tonitrũ, poſtea dicit A. ſignificare ſonum, ex eo igitur loco maximum ſumitur argumentum ad comprobationem veritatis iam a nobis declaratæ; debemus autem ibi animaduertere Ariſtot. in proponendis tribus terminis illius demonſtrationis dicere A. ſignificare tonitrum, quia propter tonitrũ ea demonſtratio extruitur, poſtea uerò in formanda demonſtratione ſumere pro tonitru ſonum, vt faciliùs demonſtratio in definitionem vertatur. In contextu autem 40. apertè illorum opinioni refragatur, & maximè miror quòd viri illi tantum errorem commiſerint, ut ex eodẽ locò pro ſe argumentum deſumpſerint; isq; error eò minus excuſari poteſt, quò hi, ut in ipſorum commentariis uidere eſt, Græcæ linguę cognitionem palàm profitentur; ipſi quidem dicunt Ariſtotelem eo in loco in demonſtratione eclipſi[illegible] ſumere maius extremum eclipſim ipſam, ſed defectum genus eclipſis, hoc tamen [illegible] falſum, quia ubi latinus codex ha[illegible]tum, Græcus habet ἔκλειψις, & nullũ [illegible] maius extremũ ponitur, quàm ἔκλειψις, [illegible]em latinus interpres uertit defectũ, quare [illegible] ibi ponitur ut nomen ipſum eclipſis, non ut genus; & locus ille ſententiæ noſtræ mirificè [illegible]ragatur.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo scopus Libri proponitur.

NIHIL est, quod substantiam demonstrationis magis constituere, atque illi magis intimum, ac naturale esse videatur, quàm summa propositionum necessitas ab Aristotele in quarto capite primi libri Posteriorum Analyticorum declarata. Eius igitur loci intelligentiam ego ad demonstratiuæ artis cognitionem magnum afferre momentum cognoscens, & quot, quantisque difficultatibus plenus sit consyderans, sententiam Aristotelis explanare, & omnes ab ea difficultates, quoad per me fieri poterit, amouere constitui; qua in re sicuti ab assidua Auerrois lectione me magnoperè adiutum esse profiteor, ita Auerrois sensus satis obscuros, quos ad Aristotelis mentem proximè accedere cognoui, referre, & quantum potero illuminare conabor. Porrò quum propositionis necessitas nil aliud esse videatur, quàm prædicati cum subiecto perpetuus, atque insolubilis nexus, tres huius necessitatis gradus inuenit vir oculatissimus Aristoteles, eosque tribus conditionibus significauit, quas uocauit de omni, per se, & uniuersale, prima quidem sine alijs esse potest, at non aliæ sine ipsa; eadem ratione potest secunda reperiri sine tertia, sed non tertia sine secunda, quo fit vt prima conditio sola necessariam quidem propositionem faciat, leui tamen, ac parua necessitate; secunda uerò magis necessariam; sed tertia summè, ac maximè necessariam, quandoquidem cum ea aliæ duæ ex necessitate coniunctæ sunt. Hanc summam necessitatem propositiones demonstrationis ita requirunt, ut nisi tres illæ omnes conditiones adsint, nequeat propositio dici demonstratiua. De his igitur tribus conditionibus sermonem facere decreuimus, his enim declaratis manifestum erit, qualis in demonstratione debeat esse propositionum necessitas. Seruat autem Aristoteles in ea tractatione ordinem conuenientissimum, nam primo loco trium illorum uocabulorum significationem declarat, ut quænam sit summa necessitas intelligamus, deinde remouet quasdam errandi occasiones in tertiæ conditionis acceptione; postmodum probat talem necessitatem in propositionibus demonstrationis inesse; ideò in quarto capite nihil probat, solas uocabulorum significationes declarat, sed in sexto totam probationem facit; nam hoc ordine utendum esse ipse in iisdem libris docuit, ut antequàm aliquid demonstrare aggrediamur, nomen eius rei, quam quærimus, intelligamus, ac, si opus fuerit, declaremus. Est igitur nobis quoque a uocum declaratione exordiendum.

Tres gradus necessitatis in propositione.

Caput Secundum, Declaratio prædicationis De omni.

PRima conditio, quę dicitur Prędicatio de omni, quum faciat in propositione necessitatem, proinde notet respectũ prædicati ad subiectum, in primis subiectum propositionis uniuersale, ac perpetuum postulat; subiectum.n.fundamentũ,& re

ceptaculum est prædicati, quo fit ut eò sublato D quicquid in eo inest, de medio tollatur; unum igitur erat propositionis necessitatem indagare, nisi priùs subiecti necessitas, ac perpetuitas constitueretur, quam significauit Aristoteles dicens [de omni] nam dictio illa [omni] non est prædicato adiungenda, sed subiecto, cum relatione tamen ad prædicatum; vt sensus sit, de omni subiecto dici prædicatum; constat autem eam vocari notam uniuersitatis, quæ subiecto apposita ipsum reddit vniuersale uniuersaliter acceptum, unde propositio dicitur uniuersalis. Quid igitur sit de omni subiecto prædicatum dici declarat Aristoteles per duas cōditiones notantes respectum prædicati ad subiectū, altera quidem subiecti uniuersitatem ponit, altera temporis; subiecti uniuersitas respectu prædicati est quandò prædicatum de subiecto dici tut uniuersali, & vniuersaliter sumpto, ut quando animal non solùm de homine, sed de omni homine prædicamus, sic etiam nullam esse hominis subiectam partem dicimus, de qua animal non prædicetur; Temporis autem uniuersitas est quando non solùm aliquo tempore, sed omni tempore illud prædicatum illi subiecto omni inest, vt nunquàm sine illo prædicato subiectum illud reperire liceat; hoc autem discrimine prædicatio de omni Posterioristica distinguitur à Prioristica, quoniam Prioristica solam subiecti vniuersitatem significat, sed Posterioristica temporis quoque perpetuitatem requirit; sic etenim pro occasione aliam, & aliā eiusdem uocis significationem accipit Aristoteles, in primo quidem Priorum Analyticorum libro solam vim syllogisticam, quæ illatiua dicitur, respiciens, temporis uniuersitate non indiguit, sed solam subiecti uniuersitatem accepit, hæc enim sola ad illationis necessitatem faciēdam necessaria est, proptereа de omni, atque vniuersalis hęc propositio ibi dicitur, omnis homo sedet, si nunc omnem hominem sedere F contingat; in posterioribus autem Analyticis, ubi non illationis, seu formę, sed propositionis, ac materiæ necessitas attenditur, cuius gratia de dicto de omni sermo habetur, uniuersitas subiecti non sufficit, quia sola nullam efficit propositionis necessitatem, nam licèt hodierno die omnem hominem sedere statuamus, vt uera sit hæc propositio, omnis homo sedet, ea tamen nullo pacto necessaria dici potest, etsi enim omnis homo sedet, tamen non ex necessitate sedet, quum possit etiam non sedere, & cras futurum sit ut non sedeat; sed adiecta temporis uniuersitas, ac perpetuitas necessitatem propositionis facit, id enim, quod semper, & omni tempore de aliquo prædicatur, necessariò prædicatur, vt de coruo nigredo. Adde q̀ magis propriè de omni hęc propositio uocatur, omnis coruus est niger, quàm illa, omnis homo sedet, quoniam hęc est quidem hodiè de omni,

de omni poste rioristicum dif fert à priori stico.

at cras non erit de omni, illa uerò & hodiè, & antea, & postea, & quouis tempore erit de omni. Alio præterea discrimine prædicatio de omni posterioristica a prioristica discrepat, & eo quidem a paucis animaduerso, quòd posterioristica solam propositionem significat, prioristica uerò non solam propositionem, sed totum denotat syllogismum, ut aliàs declarauimus in eo libro, quem de quarta syllogismorum figura scripsimus. Primus igitur necessitatis gradus hic est, qui in duabus conditionibus consistit; una quidem subiecti uniuersitatem, ac perpetuitatem constituit, quam totius in propositione necessitatis basim, ac fundamentum esse diximus; altera uerò prædicati in subiecto perpetuitatem, proinde inhærentiæ necessitatem facit; ad secundum gradum, qui multò difficilior explicatu est, accedamus.

nota aliud eorūdem discrimen.

Caput tertium de secundo gradu necessitatis, & de aliorum erroribus in diuisione modorum dicendi per se.

Secundus necessitatis gradus in ea conditione, quæ per se uocatur, consistit, hæc quantam significet propositionis necessitatem postea declarabimus, priùs enim uocis ambiguitatem tollere, & eius significationes enumerare oportet, quod & Aristoteles facit, quum enim propositio per se multis modis dici possit, quorum alij necessitatem habent prędicationis, alij non habent, ipse facta omnium numeratione modos necessarios seligit, alios verò dimittit. Illi igitur omnes modi à nobis diligenter consyderandi, & declarandi sunt. Certum est quatuor poni ab Aristotele modos dicendi per se, & tres modos dicendi per accidens, qui illis quatuor ex aduerso respondent; interpretes omnes dicunt non omnes illos modos, quos adducit Aristoteles, esse modos prędicandi, seu modos propositionum, sed alios esse modos prædicandi, alios non prædicandi, sed essendi, qualem dicūt esse tertium modum, in quo nulla consyderatur propositio, sed solùm quòd res per se existat, uel non per se; prætereа dicunt duos tantùm priores modos ad demonstrationem pertinere, quum duo posteriores sint inutiles, proinde potuisse Aristotelem uel duorum tantùm priorum modorum mentionem facere aliis omnibus prætermissis ut inutilibus, uel pręter duos illos inutiles, quos numerauit, aliorum quoque inutilium meminisse, quos neglexit, quia satis fuit duos tantùm inutiles recensere, ut facta eorum cum utilibus comparatione meliùs horum utilitas internosceretur, ideò Themistius quintum modum excogitauit dicendi per se, qui neque ullo eorum quatuor continetur, neque ab Aristotele nominatus est; alij uerò interpretes alios cō plures modos adducunt essendi per se, de quibus

Interpretum sententia de modis dicendi per se.

bus Aristoteles nihil dixit. Hæc est communis A omnium aliorum sententia vno fortasse Auerroe excepto, quam ego falsam esse puto; sed tũ ipsa, tum eius falsitas meliùs deprehendetur postquàm omnes illos modos declarauerimus; nunc satis sit si pingui quadam Minerua, & cõfuse eos consyderando hanc communem deceptionem detegere incipiamus. Primùm quidem quòd modos prædicandi cum modis essendi commisceat Aristoteles non est rationi consentaneum, siquidem consilium eius est de propositionibus demonstrationis, ac de earum necessitate loqui, non de rebus prout per se sunt extra animum, quum hoc logici munus minimè sit; quum igitur propositiones necessarias inquirat, & detur prædicatio per se, quæ gradum quendam necessitatis in propositione cõstituit, solas prædicationes per se debuit enumerare Philosophus, vt eas, quæ necessariæ, & ad demonstrandum idoneæ sunt, seligeret dimissis reliquis, alioqnin absurda comparatio, B & selectio fuisset; veluti si quis præstantem philosophum quærens fabrorum cum philosophis comparationem faceret, ex qua bonum philosophum seligeret; non debuit igitur in mediũ afferre modos essendi per se, sed modos tantùm prædicandi, ut facta horum collatione viles ab inutilibus secerneret, & eligeret. In eo quoque decipiuntur quòd dicũt Aristotelem alios potuisse numerare modos dicendi per se præter illos quatuor, quos nominauit, hoc enim postea & per ipsorum modorum diuisionẽ, quam mox faciemus, & per clarum Auerrois testimonium, imò & ipsius Aristotelis, falsum omnino esse demonstrabimus; nunc ostendere id possumus per solam modorum dicendi per accidens, quos ibi adduxit Aristoteles, consyderationem, tres enim attulit modos dicendi per accidens quatuor illis dicendi per se ex opposito respondentes, quærendum est igitur cur Aristoteles non spreuerit modos dicendi per acci- C dens, si plures spreuit modos dicendi per se, quorum nullam fecit mentionem; magis enim spernendi erant modi dicendi per accidens, quàm modi dicendi per se; uel, si modi per accidens prætermittendi non erant, multò minus modum aliquem per se omittere cõueniebat; quid ad hoc respondere possint non uideo. Sed si dicamus, ut dicere debemus, Arist. facere plenam, & sufficientem diuisionem omnium modorum prædicãdi, in promptu est respõsio, plena enim diuisio requirebat ut omnes adduceret prædicandi modos tum per se, tum ex accidenti, ut modis omnibus dicendi per accidens posthabitis, dimissis etiam aliquot modis dicẽdi per se, reliquos tanquàm viles, ac demonstrationi conuenientes acciperet. Sed aliorum errores veritas ipsa patefaciet, si horum modorum diuisionem a nemine hactenus visam exposuerimus.

Primus error aliorum

Secũdus error aliorum.

Caput Quartum, De uera diuisione modorum dicendi per se, & dicendi ex accidenti.

Caeterùm antequàm diuisionem faciamus, quodnam sit illud, quod diuidendum proponitur, benè cognoscere debemus, ne in aliorum errorem, quem retigimus, labamur; nam neque modos essendi, neque modos prædicandi, seu enuntiandi ibi numerare, ac distinguere debet Aristoteles; modos enim docere, quibus simpliciter res sunt, non est officium logici, alio quidem modo Deus est, alio reliquę motores cælestes, alio formæ materiei hærentes alio corpora, alio accidentia, etenim pro diuersis gradibus, seu generibus rerum diuersi quoque modi essendi numerari possunt; tamen quid absurdius, quàm dicere hæc in logica tractari, quorum cognitio solius primi philosophi propria est? Modos autem enuntiandi consyderare, atque distinguere est quidem logici munus, non tamen in Posterioribus Analyticis, sed in libro de interpretatione, ubi manifestum est Aristotelem omnia enuntiationum genera, proinde omnes enuntiandi modos diligentissimè numerasse, ac distinxisse; libri autem de interpretatione, & posteriorum Analyticorum illud est discrimen in consyderatione enuntiationis, quod Priorũ, & Posteriorum Analyticorum in consyderatione syllogismi; enuntiationis enim sola forma abiuncta ab omnibus materiei conditionibus in libro de interpretatione consyderatur, in posterioribus autem Analyticis eadem tractatur ut iuncta materiæ necessariæ; quemadmodum in prioribus Analyticis nuda ratiocinationis forma sine vlla conditione materię, in Posterioribus verò eadem applicata materiæ necessariæ, & ad scientiam pariendam idoneæ; propterea hę propositiones, omnis homo est equus, necesse est omnem hominem currere, in libro de interpretatione, & in Prioribus Analyticis admitterentur, illa quidem inter uniuersales poneretur, hæc verò inter illas, quæ vocantur de modo necessario, quia an veræ, an falsæ sint ibi non respicitur; at posterioristicus vtranque reijceret, quia falsę sunt, formam enim logicam non nudam, sed cum materia coniunctam contemplatur; ideò neque simpliciter modos enuntiandi, neque modos essendi consyderat, sed modos enuntiandi prout a modis essendi deriuãtur, & cũ eis cõueniũt, seu modos essendi prout inde uarij modi enuntiandi deducũtur; talis est tractatio de modis dicẽdi per se in 1. lib. poster. Analytic. illi nãq; oẽs sunt modi enuntiãdi, & modi propositionũ, quæ dicuntur per se esse, uel per accidẽs, prout res ipsa, quã nos enũtiamus, per se, uel ex accidẽti esse dicitur, ex eo. n. q res ipsa est per se, uel non per se, nostra enũtiatio nominationẽ sumit ut dicatur vel per se esse uel per accidẽs. Omnia igitur propositionũ geoe-

Modos essendi cõsyderare nõ est officiũ logici.

Modos enũtiãdi cõsyderare ptinet ad libr. de interpretatione

Modos enũtiãdi ut deducti ex modis essẽdi consyderare pertinet ad 1. Post.

Diuisio omniū modorum per se, & p accidēs.

genera si numeremus, quæ ea ratione per se, vel per accidens appellari possunt, sex ad summum ea esse comperiemus, tria per se, & tria per accidens illis ex aduerso respondentia; quòd si vnum genus propositionum per se in duo diuidamus, vt fecit Aristoteles, quatuor orientur modi per se, quibus tres modi per accidens respondebunt, hosque omnes nullo prætermisso recenset Aristoteles: hæc autem omnia manifesta fiēt, si tali diuisione utamur. In omni propositione vel prædicatum, & subiectum reipsa non distinguuntur, vel sunt duæ res diuersæ, quarum alteram in altera inesse, vel non inesse pronunciamus, idest affirmamus, vel negamus; prædicatum à subiecto re ipsa non distinctum dicimus in ea propositione, quæ uocatur de secundo adiacente, vt, homo est, in ea enim si non rem, sed vocem spectemus, diuersum est prædicatum à subiecto, quoniam, homo, & est, sunt duæ uoces significantes, & alia est huius, alia est illius significatio: propterea in libro de E interpretatione, vbi res ipsa non attēditur, sed vox sola aliquid significans, prædicatum illud à subiecto diuersum esse censetur; ast in posterioribus Analyticis, vbi res ipsa, & materiei cōditiones spectantur, secus est illud enim verbum {est} non significat nisi existentiam rei extra animum, existētia uerò non est aliquid reale, vt ita dicam, quod tanquàm ab homine re ipsa distinctum in eo dicatur inesse, dum dicitur {homo est} sed nuda intentio animi est, & accidens, vt uocant, intentionale, non reale, quod quidem homini attribuimus, dum rem cum conceptione animi conferentes dicimus, homo est; igitur in eiusmodi propositione non est prædicatum re distinctum à subiecto; si uerò eam resoluamus in propositionem de tertio adiacente dicentes, homo est ens, adhuc illud ens solam existentiam significat, & eadem est ratio, prædicatum enim non distinguitur re à subiecto, & eadem est propositio, atque illa de E secundo adiacente; quia rem ipsam spectamus non uocem solam; quòd si ens non pro existentia, sed pro genere omnium rerū sumatur, alia ratio est, talis enim est hęc propositio, homo est ens, qualis est illa, homo est animal, de qua postea dicemus. Diuersum autem est prædicatum à subiecto, quando aliquid reale de subiecto prædicamus, ueluti quum dicimus, homo est animal, homo currit. Hanc diuisionem perfectam, & ineuitabilem esse manifestū est, quum nulla detur enunciatio, quę alterum huius diuisionis membrum effugere queat, aut enim id, quod prædicatur, est à subiecto re distinctum, vel non est re distinctum, quę sunt membra opposita. Si itaque prædicatum à subiecto diuersum non sit, potest esse prædicatio tum per se, tum per accidens, sola nanque rei existentia enunciatur, idcirco si res, quæ esse dicitur, per se existat, enunciatio quoque dicitur esse

Existentia non est aliquid reale, sed accidēs intētionale.

3. modus dicendi p se.

D per se quandoquidem à re, vt diximus, hęc nominatio sumitur; quòd si res non per se existat, enunciatio quoque non est per se, sed dicitur esse ex accidenti; hic est tertius modus dicendi per se inter illos quatuor, quos Aristoteles numerauit, & modus dicēdi per accidens, qui ex opposito ei respondet, cuius similiter fecit eodem in loco mentionem; per se autem existit substantia, quum nulli subiecto inhæreat, per quod existat; accidēs autem omne in subiecto hæret, ideoque non per se existit, sed per subiectum, à quo suscipitur; hæc igitur propositio, homo est, per se est tertio modo, hæc uerò albū est, non est per se, sed per accidens. Hunc modum interpretes Aristotelis dicūt non esse modum prædicandi, seu enunciandi per se, sed essendi, quandoquidem substantia, & accidēs in eo sumuntur prout sunt extra animum; at decipiuntur, vt in principio diximus, modum enim essendi non consyderat Aristoteles quatenus E est modus essendi, sed quatenus ab eo deriuatur, ac nominatur modus enūciandi per se, uel per accidens. Dicunt præterea soli substantiæ primę, quę indiuidua dicitur tribuere Aristotelem vt per se existat, non substantiæ uniuersali; hoc tamen quomodo sit intelligēdum ignorant, proinde praua est ipsorum interpretatio, & ab Aristotele aliena. Nos autem aduertere debemus Aristotelem, etsi soli primæ substantiæ attribuit vt per se sit, substātiam tamen uniuersalem non excludere, atque adeò omni substantiæ id ascribere, ut ipsius uerba apertè demonstrant, inquit enim omne, quod in subiecto non est, per se esse, quod uerò est in subiecto, accidens esse, atqui substantia uniuersalis non est in subiecto, est igitur per se, si verba Aristotelis uera sunt, qui nullam aliam conditionem ponit, quæ tertium illum modum constituat, nisi hanc unam, in subiecto non esse; ideò uidemus ipsum in declaratione illius modi sola accidentia excludere, ut ambulās, & album, eaque non singularia solummodò, sed omnia, non enim dicit hoc ambulans, sed simpliciter ambulans, & album, quoniam accidens omne in subiecto est; substantiam igitur uniuersalem complectitur, quum sola accidentia excludat, & ea omnia, tum singularia, tum uniuersalia. Cur igitur substantiam solam indiuiduam expressit Aristoteles? dixit enim substantiam, & quæcunque hoc aliquid significant, quibus verbis clarum est indiuiduam substantiam significari; rationem huius esse puto quoniam ibi de existentia rei extra animum loquitur, at extra animum nulla datur substantia, nisi indiuidua; substantia uerò uniuersalis neque est non ens, neque extra singularem reperitur, sed in ea includitur, & una cum ea existit; substantiā enim vniuersalem pro illa natura communi accipimus, quæ uniuersale in multis nuncupari solet, nam hæc à substantia indiuidua non distinguitur,

Aliorū error de tertio modo dicendi per se.

tur, & vtriusque eadem est existentia, itaque in substantijs indiuiduis tota substantię categoria existere dicitur, quia licèt non existat nisi singularis, eadem tamen à nobis per solam mẽtalem abstractionem redditur vniuersalis. Aristoteles igitur cum substantia indiuidua omnem substantiam per se existere uoluit, quia omni substantiæ competit vt non sit in subiecto; ob eandem rationem quum accidentia non per se existere dixit, concreta solùm accidentia nominauit, vt album, & ambulans, abstracta uero nominauit, vt albedinem, & ambulationem; attamen non fuit eius consilium accidentia abstracta excludere, quum ipsis quoque competat non per se esse; Sed quia de accidentibus loquebatur prout extra animam existunt, existunt autem solummodò vt concreta, quandoquidem semper subiectis suis iuncta sunt, eademq; per mentalem abstractionem à nobis efficiuntur abstracta; ideò sola concreta nominauit, hæc. n. existunt; nec propterea abstracta exclusit, siquidem abstracta à concretis reipsa nõ distinguuntur, sed ea ipsa, quæ concreta existunt, ope nostri intellectus dicuntur abstracta. Hæc de altero diuisionis membro sufficiant, ad alterũ transeamus, in quo dicebamus prædicatum esse aliquid reale à subiecto diuersum; huiusmodi prædicatum necesse est uel subiecto iunctum esse, & ipsi inhęrens, vel ab eo distinctum, & loco separatum, nam si dicamus, homo est risibilis, homo currit, prædicatum homini subiecto inhæret; si verò dicamus, eclipsis est obiectio terræ, prædicatum à subiecto diuisum, & remotum est; quando igitur prædicatum à subiecto disiunctum est, oritur quartus modus dicendi per se, & modus per accidens, qui illi opponitur; (4. modus per se.) si nanque duo à se mutuò disiuncta sint, non potest alterum de altero verè prædicari, nisi inter ipsa adsit aliqua relatio, vel cõuenientia, vel (ut ait Auerroes) proportio, nam quomodo homo de equo, vel equus de homine affirmatiuè prædicabitur? hæc autem relatio, siue conuenientia, siue pendentia alterius ab altero tum essentialis esse potest, tum accidentalis; essentialis est quando alterum alterius causa est, nam inter duo à se inuicem separata non potest esse respectus essentialis, siue essentialis pendentia, nisi alterum sit causa, alterum sit effectus; hoc igitur si adsit, est quartus modus dicendi per se, ut si dicamus, aliquis interijt ex iugulatione, eclipsis est interiectio terræ. Quòd si neutrum alterius causa sit, & alterum de altero uerè prædicetur, id esse non potest nisi aliqua adsit conuenientia, ut diximus, eaque accidentalis, ut si dicamus, eo ambulante coruscauit, coruscatio nanque ab ambulatione est loco disiuncta, & neutra alterius est causa, sed eam tantùm habent conuenientiam quòd eodem tempore simul extiterunt, ideoque altera de altera uerè prædicari potest, non quidem in casu re-

A cto, sed solùm ita, vt illa accidentalis conueniẽtia per talem enuntiationem denotetur; idcirco hic est modus dicendi per accidens, qui quarto modo dicendi per se ex aduerso respondet; de hoc quarto modo plura nobis dicenda manent in sequentibus; nunc de alijs duobus uerba faciamus, quę per reliquum diuisionis membrum significantur; quando enim prædicatum distinguitur re a subiecto, & ei iunctum est, necesse est ipsum vel de essentia subiecti esse, uel ei tanquàm accidens inhærere, idque vel proprium, quod essentiam consequitur, vel commune, quod cum essentia subiecti nullam affinitatem habet, quum neque eam constituat, neque ab ea constituatur; si igitur prædicatum essentiam subiecti constituat, oritur primus modus dicendi per se, in quo prædicatum vel est definitio subiecti integra, vel definitionis pars, genus, uel differentia; si verò prædicatum sit accidens proprium naturam subiecti consequens, ideoque in sua definitione subiectum accipiat, oritur secundus modus dicendi per se; quòd si inhæreat quidem, neutro tamen modo, non potest esse nisi accidens commune, & constituit modum prædicandi ex accidenti, qui duobus memoratis modis ex aduerso respondet, hæcque est Aristotelis sententia clara, qui dixit, § quę neutro modo insunt, accidentia sunt § idest ex accidenti prædicantur de subiecto, quibus uerbis significauit Aristoteles tribus tantùm modis dari prædicatum inhærens, quorum duo sunt per se, tertius uerò ex accidenti; nam si quartum genus prædicati inhærentis daretur, falsum diceret Aristoteles dum ait § quæ neutro modo insunt, accidentia sunt § quemadmodum si quis diceret, animal, quod neque est homo, neque equus, leo est; sed res per se manifesta est non dari aliud prædicatum subiecto inhærens præter illa tria, quæ memorauimus. (1. modus per se.) B (2. mod. per se.)

C

Caput Quintum, quòd ea sententia Auerrois fuerit, & quòd alij modi præter eos, qui expositi sunt, non dentur.

Hanc modorum diuisionem, & numerum non ignorauit Auerroes, si benè eius verba perpendamus in suis commentarijs 30.32.33.34. primi Posteriorum, asserit enim Aristotelẽ diuidere id, quod dicitur per se, in omnes suas significationes; nulla igitur significatio omittitur, si omnes numerantur. Præterea quum dicat Aristotelem hos omnes modos per diuisionem inuenisse, omnes modos putat fuisse commemoratos; quoniam non dicitur diuisio fieri, nisi quando membra totum illud, quod diuiditur, adimplẽt veluti quum cera in frusta diuiditur, partes uàque omnes simul sumptæ totum illud, quod diuisum est, constituunt. Sed & diuisionẽ ipsam, quam

quam fecimus, ab ipso Auerroe factam in dictis locis notare possumus, licèt breuiter, & obscurè, ipsius autem verba omnia nunc in medium non adducimus, sed ea alijs diligenter legenda, & expendenda relinquimus; illud tamen non videtur silentio prætereundũ, quòd Auerroes in 30. commentario dicit tres esse ad summum modos dicendi per se, tamen certum est eos esse quatuor, ut etiam Auerroes ipse asserit in 34. commentario; nam reuera tria sunt summa capita huius diuisionis, quæ constituunt tres modos dicendi per se, quibus respondent tres modi dicendi per accidens; aut enim prædicatum non est re diuersum a subiecto; aut diuersum, & loco disiunctum; aut diuersum, & coniunctum, siue inhærens; sed hoc membro diuiso in duo oriuntur duo priores modi dicendi per se, quibus ambobus unus opponitur modus dicendi per accidens; & ita quatuor fiunt modi dicendi per se, quibus opponuntur tres modi dicendi per accidens; facitque Auerroes ipse diuisionem illius membri in duo in commentario 31. quando dicit prædicata essentialia esse duobus modis, alia nanque dicuntur essentialia, quia essentiam subiecti constituunt; alia dicuntur essentialia, quia essentiam subiecti consequuntur; non potuit autem Auerroes dicere modos dicendi per se tres esse, deinde dicere esse quatuor, nisi diuisione illa, quam nos exposuimus, vsus fuerit; ea autem nemo uti potest, qui non concedat quatuor tantùm esse modos dicendi per se, & tres modos dicendi per accidens; nec difficile videtur cuique erudito uiro, qui in nullius uerba iurauerit, sed libero, atque ingenuo animo, nulloque liuore perturbatus philosophetur, huiusce rei ueritatem inspicere; nullum enim enuntiationis genus datur, quod sit in scientiis usitatum, præter ea, quæ memorauimus, quandoquidem aut alicuius rei existentia enuntiatur, aut res de re prædicatur, eaque uel ei coniuncta, uel disiuncta; aliud enuntiationis genus in usu esse in scientiis non inuenio; quòd si alius aliquis afferatur ab interpretibus modus dicendi per se, illum facilè possumus ad aliquod nostræ diuisionis membrum redigere; nam si quispiam dicat alium esse modum, quo Deus per se est, alium, quo reliquæ mentes, alium, quo corpora; dicendum est eos esse quidem diuersos per se essendi modos, sed tamen ea ratione, qua ex eis enuntiatio constituitur, vnum fieri modum dicendi per se, non plures, eumque ordine tertium ab Aristotele positum fuisse; quòd enim ad logicum nó pertineat considerare diuersos illos essendi modos Aristoteles ipse testatur in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, quando exempla afferens quæstionis simplicis, quę dicitur quęstio an sit, inquit, an centaurus sit, an Deus sit, sic enim Dei, & omnium aliarum rerũ, imò

Refutatio modorum per se, quos alii adiiciunt.

D & figmentorum existentiam sub vnum enuntiationis genus reduxit, & sub unam quęstionem, quæ uocatur an sit. Idem dicere possumus de illo quinto modo, quem excogitauit Themistius, dixit enim quintum esse modum dicendi per se, quando accidens prędicatur de accidente, cui primo inest, vt color de superficie; quam sententiam vanam esse ita breuiter ostendimus, colorem in superficie hęrere, illiq; iunctum esse manifestum est, ergo si vera est diuisio prædicati inhęrentis facta ab Aristotele, necesse est vel colorem esse de definitione superficiei, & ita primum esse modum, non quintum; vel colorem in sua definitione accipere superficiem, & ita esse proprietatem superficiei, proinde esse secundum modum, non quintum; uel tandem neutrum esse de alterius definitione, & ita non esse modum dicendi per se, sed potiùs esse modum dicendi per accidés, cuius meminit Aristoteles; quum enim quærendum in præsentia non sit quonam modo color
E de superficie prædicetur, illud ostendisse satis est, eam propositionem (superficies est colorata) non effugere quin sit vel per se primo modo, uel per se secundo, vel ex accidenti, ideoq; non esse modum quintum.

Refutatio quinti modi per se a Themi. adiecti.

Caput Sextum de conditionibus Primi, ac secundi modi dicendi per se.

ILlud uerò propter illa, quę de duobus prioribus modis diximus, non est prætermittendum, sententiam esse omnium interpretum quòd Aristoteles unam statuat conditioné primi modi dicendi per se, & unam secundi, primi quidem ut prædicatum sit de definitione subiecti, secundi uerò ut subiectum sit de definitione prædicati; cuius erroris causa fuit praua intelligentia verborum Aristotelis, quæ occasionem etiam nonnullis dedit existimandi
F propositionem, quæ sit per se primo modo, si conuertatur, fieri per se secundo modo, eam verò, quæ sit per se secundo modo, fieri per se primo modo, si conuertatur; ut hanc, homo est rationalis, esse per se primo modo, hanc uerò, rationale est homo, esse per se secundo; pari ratione hanc, homo est risibilis, esse per se secundo modo, hanc uerò primo, risibile est homo, nam reuera si nulla alia est primi modi conditio, quàm vt prædicatum sit de definitione subiecti; & nulla alia secundi, quàm ut subiectum sit de definitione prędicati, nó apparet cur hęc negari possint. Verùm si Aristotelis uerba intellexissent, uidissent utique duas esse primi modi conditiones, duas itidem secundi ab Aristotele expressas, prior quidem primi modi có ditio est vt prædicatum insit reipsa in subiecto, & altera verò ut insit in eo quod quid est, idest ut sit de definitione subiecti, in quo inest; similiter altera secundi modi conditio est ut prædicatum

Propositio per se primo modo, si conuertatur, non fit per se secundo.

Duæ conditiones primi modi, & duæ 2.

catum insit in subiecto, altera verò ut subiectū sit de definitione prædicati; hoc est vt subiectum sumatur in definitione prędicati, quod in eo inest; hoc dicens Aristoteles rem ipsam, non solam uocem respicit, uult enim enunciationem a nobis factam ipsi rei consentaneam esse, ut illud, quod nos de subiecto prædicamus, insit reuera in eo subiecto, quo fit ut hæc propositio, rationale est homo, non sit per se secundo modo, quia est quidem rationale de definitione hominis prædicati, tamen altera conditio deest, quia reipsa non inest homo rationali, sed rationale homini; similiter illa non est per se primo modo, risibile est homo, quia homo risibili non inest, sed risibile homini; propterea illi rectè sentiunt, qui dicunt Aristotelē de iis tantùm propositionibus loqui, in quibus fit prædicatio naturalis, non contra naturam; est autem prædicatio naturalis, quando id prędicatur, quod extra animum inest alteri, & id subijcitur in propositione, quod etiam extra animum subest; ideò genus, & differentiam de specie prędicare debemus, & accidens de subiecto, nam è contrario fit prædicatio contra rei naturam, ut si dicatur rationale est homo, risibile est homo, sic enim prædicatur id, quod reuera subest, & subijcitur id, quod reuera inest. Rectè (inquam) hi dicunt, sed animaduertere debuissent hoc esse præceptum ab Aristotele traditum in litera, dum primum, ac secundum modum proponit, de primo enim modo inquit { ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι } quæ verba ab omnibus sic perperam exponuntur, quęcunq; prędicata insunt in definitione, idest sunt de definitione; attamen sensum hunc Gręca illa uerba non recipiunt, & miror cur saltem Gręci interpretes, & alij, qui Græcę linguæ notitiā professi sunt, id non uiderint; uerbum enim { ὑπάρχειν } dum significat inesse, semper iungitur datiuo sine prępositione, nunquàm cū prępositione, quanquàm uerbum compositum { συνυπάρχειν } etiam datiuo cum præpositione iungitur; nunquàm enim Græci dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, quanuis nos latinè dicamus, risibile in homine inest, sed semper sine prępositione dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ; dicens itaque Aristoteles { ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι } malè loqueretur, si significare ueller, quęcunque in definitione insunt, quum uerbum illud datiuo cum prępositione nunquàm iungatur, ergo illa uerba { ἐν τῷ τί ἐστι } non ponuntur tanquàm casus, cui uerbum iungitur, vt significent id, in quo prædicatum inesse dicitur, sed modum tantùm notant, quo inest, id enim, cui inest, subaudiendum est, nempe datiuus casus τῷ ὑποκειμένῳ, ut sensus uerborum sit, quæcunque prædicata insunt subiecto in eo quod quid est; quem loquendi modum clarè legimus apud Aristot. paulo post in contextu 44. eius libri; inest enim subiecto

prædicatio naturalis.

A prædicatum, & tali modo inest, ut eius definitionem ingrediatur; hoc significant sequentia exempla, quibus rem declarat Aristoteles, inquit enim { ut triangulo inest linea, & lineæ punctum } subiectum notando, cui prædicatū inest, nam dicit triangulo lineam inesse, & lineæ inesse punctum, non dicit inesse in definitione trianguli, & in definitione lineæ; deinde modum, quo inest, declarans subiungit { substantia nanque ipsorum subiectorum ex his prædicatis constituitur, & ea prædicata insunt in eorum subiectorum definitionibus } in quibus verbis notare debemus Aristotelem non ampliùs vti verbo simplici, ὑπάρχειν, sed composito, συνυπάρχειν; manifestum igitur est duas primi modi conditiones ab Aristotele ibi expressas fuisse. Ex his colligimus maximum fuisse errorem Scoti, qui putauit esse per se primo modo illam propositionem, in qua prædicetur idem de seipso, ut homo est homo, centaurus est centaurus; in hac tamen desunt vtræque primi modi conditiones ab Aristotele positæ, neque enim est prædicatio naturalis, quandoquidem extra animum nihil sibi ipsi inest; neque prædicatum est de definitione subiecti, quia nihil ponitur in suiipsius definitione, neutra igitur conditio adest. Præterea in tali propositione fit nugatio manifesta, neque in disciplinis sunt in vsu eiusmodi enunciationes, quum ad cognitionem alicuius rei pariendam ineptæ, ac prorsus inutiles sint.

Error Scoti de prædicatione rei de seipsa.

B

In secundo autem modo dicendi per se multo clariùs eas duas conditiones expressit Aristoteles dum dixit { & quibuscunque prædicatis, quę ipsis subiectis inexistunt, ipsa subiecta in definitione insunt } non solùm enim requirit ut subiectum sit de definitione prædicati, sed etiam ut prædicatum ipsi subiecto reipsa inexistat, & sit prædicatio naturalis; excluditur itaque a secundo modo illa propositio, rationale

C est homo, quoniam homo rationali reipsa non inest; nec minùs clara apparet sententia Aristotelis in uerbis sequentibus vbi secundum modum exemplis declarat, priùs enim proponit prædicata in suis subiectis inherentia, deinde dicit ea subiecta sumi in eorū prædicatorū definitionibus; quare nimis crassa est illorū ignorātia, qui dicunt omnem propositionem ad hos duos modos pertinentem in vtroq; simul modo per se fieri per conuersionem; in quibusdā tamen id contingere nihil prohibet, ut nos in sequentibus ostendemus.

infra c. 8. & 2. lib. ca. 13.

Cap. VII. quòd conditio per se in omni propositione notet respectum causæ ad effectum, & quomodo in tertio modo id uerum sit.

His cognitis antequàm declaremus quomodo conditio, per se, faciat in propositione necessitatem, & eam ma-

maiorem, quàm conditio de omni; nõ eſt igno- D randum ꝙ conditio hæc, per ſe, cauſam aliquã ſignificat, ut ipſa uocis ſignificatio benè conſyderantibus indicare poteſt, nam per ſe aliquid alicui ineſſe eſt per eſſentiam ineſſe, ideoque cum eo eſſe eſſentialiter connexum, ſine eſſentialem reſpectum ad illud habere; non poteſt autem inter duo eſſe reſpectus eſſentialis, niſi alterum ſit cauſa alterius; quomodo igitur in ſingulis modis id uerum ſit conſyderemus; ſed in primis propter illa, quæ dicenda ſunt, ſciendum eſt ꝙ quemadmodum in conditione de omni, dictio illa, omni, coniungenda eſt ſubiecto, non prędicato; ita in conditione, per ſe, particula illa, ſe, non ſignificat prædicatũ, ſed ſubiectum, cum reſpectu tamen ad prędicatũ, ut, quando dicimus propoſitionem aliquam eſſe per ſe, ſenſus ſit ꝙ ſubiectum per ſeipſum habet illud prędicatum, homo enim per ſeipſum eſt animal, & per ſeipſum eſt riſibilis. Singulos igitur modos dicendi per ſe conſyderaturi ab illis ordiemur, qui a demonſtratione remotiores ſunt, hi autẽ ſunt tertius, & quartus, ut mox oſtendemus; in tertio quidem modo etſi duo termini non adſunt reipſa diſtincti, quorum alterum poſſimus dicere alterius cauſam eſſe, eſt tamen ibi quoque aliqua conſyderatio cauſę, quia ſubſtantiam per ſe exiſtere nil aliud ſignificat, quàm ſubſtantiam non habere extra ſe cauſam ſuę exiſtentię, ſed ipſam ſibi proprię exiſtentię cauſam eſſe, accidentia uerò non per ſe exiſtere eſt ea non ſibi ſufficere ad exiſtẽdum, neque cauſas eſſe ſuæ exiſtentiæ, ſed extra ſe cauſam habere, qua exiſtunt, per ſubſtantiam enim ſubiectam exiſtunt; idcirco qui accidens aliquod exiſtere pronuntiat, propoſitionem dicit, quæ non eſt per ſe, quia non dicit cauſam, exiſtentiam enim dicit, cauſam uerò exiſtentiæ non dicit; at qui ſubſtantiam dicit exiſtere, exiſtentiam dicit, & exiſtentię cauſam, quia ſubſtantia eſt ipſa ſibi cauſa exiſtendi, uel ſaltẽ F cauſam, qua exiſtit, in ſua eſſentia habet, non extra eſſentiam, ut accidentia; cauſa nanque, ſiue ſit propria forma, ſiue forma & materia, ſiue forma in materia, non eſt in præſentia conſyderandum, quoniam utcunque dicamus, certum, & indubitatum eſt ſubſtantiam uel ſuę exiſtentiæ cauſam eſſe, uel in ſua eſſentia eam cauſam continere. Hoc cauſæ genus habet tertius modus dicendi per ſe, quod ad cauſam formalem redigi poteſt, quoniam forma & eſſentiam reî conſtituit, & exiſtentiæ cauſa eſt; ut aſſerere uiſus eſt Ariſtoteles in 1. capite 2. libri Poſteriorũ Analyticorum quando dixit per quæſtionem quid eſt cauſam quęri eius, quod quęritur per quęſtionem an ſit, quia definitio cuiuſque rei perfecta cauſam exprimit, qua res exiſtit, internam quidem definitio ſubſtantię, externam uerò definitio accidentis, ut ipſe poſtea in eo libro docet. Hæc de tertio modo ſatis ſint, is.n.

Per ſe ſignificat cauſã.

Quõ in 3. modo per ſe ſit cauſa.

modus omnino ad demonſtrandum inutilis eſt, propterea quòd demonſtratio tres terminos reales, & re diſtinctos poſtulat, uide licet accidens reale, & proprium ſubiectum, cui inhęret, & cauſam inhęrentię ab utriſq; diſtinctam; ideò propoſitio, qua aliquid exiſtere enunciatur, nunquàm demonſtrationem ingreditur, quoniam exiſtentia non eſt res diſtincta à re exiſtente, neque eſt accidens reale, ut diximus, ſed intentionale.

Propoſitio de ſecũdo adiacente non poteſt ingredi demonſtrationem.

Caput Octauum, quomodo in quarto modo dicendi per ſe adſit reſpectus cauſæ ad effectum.

QVARTVS modus quòd cauſam, & effectum habeat, maxime omniũ manifeſtum eſt, quum id ab Ariſtotele exprimatur, qui dicit; quando eſt propter ipſum, eſt per ſe; quando autem non eſt propter ipſum, eſt ex accidenti; clarum eſt E enim dictionem illam, propter, ſignificare cauſam; perinde igitur eſt ac ſi dicat, quando terminorum alter alterius cauſa eſt, propoſitio uocatur per ſe, quando autem neuter eſt cauſa alterius, non eſt per ſe. Patet etiam quodnam cauſæ genus ad quartum illum modum pertineat, quum enim iam à nobis conſtitutum ſit terminos talis propoſitionis nõ eſſe reipſa coniunctos, ſed loco ſeparatos, non poteſt alter alterius cauſa eſſe niſi effectrix, uel finalis, materia nanque, & forma in re inſunt; ideò ad quartum modum pertinere non poſſunt. Id uerò in hoc quarto modo eſt animaduertendum, non habere in eo locum prædicationem contra naturam, eſt enim prædicatio contra naturam, quando id, quod extra animum alteri ineſt, in propoſitione ſubijcitur; & id, quod extra animum alteri ſubeſt, in propoſitione prædicatur; at quãdo termini propoſitionis ſunt reipſa diſiuncti, & neuter alteri inexiſtit, utrunlibet de altero poſſumus prædicare, & neutro modo dicitur contra naturam prædicatio fieri; quando igitur cauſa externa, & loco diſiũcta, effectrix, vel finalis de ſuo effectu prædicatur, vel contra effectus de cauſa, propoſitio eſt per ſe quarto modo propter reſpectum cauſæ ad effectum; & appellatio, per ſe, ibi ſignificat eſſentialem pendentiam effectus à cauſa, quum ipſa effectus eſſentia ab illa cauſa pendeat; & è conuerſo ea ſit illius cauſæ natura, ut talem effectum producere apta ſit; quare ſi cauſa de effectu prædicetur, per ſe dicitur effectus ab ea produci; ſi uerò effectus de cauſa, per ſe cauſa dicitur illum producere, quia per ſuam naturam producit. In prædicatione autem ex accidenti quum neuter terminorum ab altero ut à cauſa pendeat, prædicatio non eſt per ſe, quoniam utrique accidit ut cum altero illam conuenientiam habeat, qua contingat, alterum de altero uerè prædicari poſſe; accidit enim ambulationi

In quarto modo non habet locum prædicatio contra naturam.

ni meę, ut eodem tempore fuerit, quo coruscatio; & coruscationi accidit ut eodem tempore fuerit, quo ego ambulaui.

Caput Nonum, Quomodo in primo modo dicendi per se adsit respectus causæ ad effectum.

AD primum autem modum duas causas internas pertinere certum est, scilicet materiam, & formam, ex quibus res constituuntur, & constant, has enim ad alium modum attinere non posse ostendi facilè potest, nam utraque in cóposito insunt, ideò, si prædicatio debet esse naturalis, oportet eas prædicari, compositum autem subijci; quia si compositum de sua materia, vel de sua forma prædicaremus, esset prædicatio contra naturam; atqui materia, & forma definitionem compositi constituunt, ergo in tali propositione, in qua sit respectus causæ formalis, vel materialis ad effectum, necesse est prædicatum esse de definitione subiecti, nunquàm subiectum de definitione prędicati; omnis igitur propositio, in qua alter terminus sit alterius forma, vel materia, est per se primo modo, non alio, quia prędicatum inest in subiecto, & est de definitione subiecti, quæ sunt códitiones primi modi. Quum autē in definitione substantiæ compositæ ultima differentia sit forma, genus verò locum materiæ teneat, sequitur in omni propositione per se primi modi vel genus de specie prędicari, vel differentiam de specie, vel ex utrisque constantem definitioné de definito. Vtrum autem genus materiam significet, an formam, nobis disputare non conuenit, etsi enim formam significat generalem, tamen notat etiam materiam, pręsertim respectu ultimę differentię, quæ ipsi in definitione apponitur, eam enim respicit ut materia formam, & ut ens potestate, & imperfectum respicit ens actu, atque perfectum. Ex his colligimus cum Auerroe quinq; esse genera prædicationū per se ad primum modum pertinentium, aut enim definitio integra prædicatur, aut genus, aut differentia, & hæc ambo uel proxima, uel remota; ut hę omnes propositiones sint per se primo modo, homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis, homo est corpus, homo est animatus; dicens enim Auerroes partem generis, & partem differentiæ genus remotum, & differentiam remotam intellexit; simpliciter autem genus, ac differentiam dicens, proximum genus, ac differentiam proximam; genus enim remotum pars est essentialis proximi generis, ut corpus animalis, quum in animalis definitione sumatur; differentia uerò remota non ita dicitur pars differentię proximæ, sed alia ratione, quandoquidem omnis differentia tam proxima, quàm remota simplex forma est, quę partibus caret; sed quoniam

quinq; prædicata p se primi modi.

differétia remota differétiæ proximæ pars est

A per differentiam proximam res differt ab omnibus aliis rebus, per remotam uerò non ab omnibus, sed ab aliquibus, ideo differentia remota dicitur pars differentiæ, proxima verò dicitur simpliciter differentia, & alias omnes complectitur, uel saltem supponit, quia sine illis nullo pacto esse, aut excogitari potest. Sed obiicere quispiam posset, quò genus remotum, & differentia remota prędicantur de specie per se primo modo, si in definitione speciei non sumuntur? nam in definitione sumitur proximum genus, & proxima differentia tantùm, non remota, Aristoteles autem dixit ea tátùm prædicata esse per se primo modo, quæ ponuntur in definitione subiecti. Ad hoc dicimus non modò genus proximum, & differentiam proximam sumi in definitione speciei, sed etiam omnia remota; ea enim omnia, quanquàm in definitione non exprimuntur, tamen in proximo genere, quod exprimitur, actu continentur; B ut in hominis definitione etsi corpus, & animatum non sumuntur, tamen eatenus dicuntur sumi, quatenus in animali, quod in definitione nominatur, actu inclusa, & comprehensa sunt, idem enim est dicere animal, ac dicere corpus animatum sensibile, si definitio idem est, ac definitum. Quomodo igitur prędicatum sit causa subiecti in primo modo dicendi per se, & quot sint genera talium prædicatorum dictum est. Esset hic consyderanda opinio Themistii, qui ad hunc modum putauit eam quoque propositionem redigendam esse, in qua genus de differentia sua diuidente prædicatur, ut quum dicimus, rationale est animal, at quoniam huiusmodi propositionem non modò per se, sed etiam uniuersalem esse dixit, ideò hanc sententiam tunc expendemus, quum de prædicato uniuersali, qui tertius est necessitatis gradus, uerba faciemus.

Omnia remota genera, & differentiæ in definitione speciei sumuntur.

C *Caput Decimum, Quomodo secundus modus dicendi per se habeat respectum causæ ad effectum.*

IN secundo modo magna nos difficultas manet, quia si duę causæ externæ ad solum quartum modum pertinent, ipsumque constituunt, duę verò internæ ad primum solum, ut ostendimus, nulla causa relinqui uidetur propositionibus secundi modi, nullus igitur ibi est essentialis terminorum connexus; quomodo itaque possunt eiusmodi propositiones appellari per se? Videns hanc difficultatem Thomas ita eam soluit, accidens proprium pendet a subiecto in duplici genere causæ, primum quidem ut a materia externa, deinde ut ab efficiente; est enim homo materia risibilitatis, non quidem interna, ex qua constet, talem enim materiam accidens, quum simplex sit, habere nequaquàm

Thom. sententia.

potest; sed externa, in qua inhæret. Est etiam homo causa risibilitatis effectrix, non quidem totus, sed ea ratione, qua in hominis essentia est aliquid, quod illius accidẽtis causa est effectrix; fluunt enim accidentia propria ab essentia, & à propria natura subiecti, ut omnes fatentur.

Hæc quum ita sint, propositio omnis, in qua prædicetur accidens proprium de subiecto (inquit Thomas) est per se duobus simul modis, secundo, & quarto, propter duplicem illam pendentiam accidẽtis proprij a subiecto; nam quatenus pendet ab eo ut a causa effectrice, eatenus est per se quarto modo, cuius ita proprius est omnis respectus causæ effectricis ad effectũ, ut ad alium modum pertinere non possit; quatenus autem pẽdet ab eodem subiecto ut a materia externa, eatenus est per se secundo modo; & hoc discrimine discrepat secundus modus a primo, quia ad primum pertinet materia interna, quæ in ipso cõposito inest, ideò in propositione non subiicitur, sed prædicatur; ad secundum autem modum pertinet materia externa, quæ non inest, sed subest accidenti, ideò in propositione subiicitur, & ponitur in definitione prædicati, quæ est propria secundi modi conditio. Sed falsus est hac in re absque ullo dubio Thomas, quia si sola pendentia accidentis proprij a subiecto ut à materia externa facit essentialem connexum, & constituit secundum modum dicendi per se, sequitur omne accidens, etiam commune, de subiecto prædicari per se secundo modo, quoniam non minùs accidẽs commune, quàm proprium a subiecto pendet tanquàm a materia externa, neque apparet cur subiectum magis dicatur materia accidẽtis proprij, quàm communis; itaque si duas has inter se cõferamus propositiones, homo est risibilis, &, homo est albus, eo tantum discrimine different, quòd illa erit per se duobus modis simul, secundo, & quarto; hæc uerò secundo solùm, non quarto, quod est manifestè falsum, & negatum ab Aristotele, qui accidentia communia dixit prædicari de subiecto per accidens, non per se, & ab eis uoluit constitui modum prædicandi ex accidenti, qui ex aduerso respõdet primo, ac secundo modis dicendi per se. Præterea statuit Aristoteles propriam esse, ac præcipuam secundi modi conditionem, non quarti, ut subiectum ponatur in definitione prędicati, ergo quicquid causa est ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, illud omne ad secundum modum pertinere dicendum est, non ad quartum; quid igitur causæ est ut risibile sumat in sua definitione hominem subiectum? nonne quia homo est illius accidentis causa? utique, sed quænam causa? materia ne, an effectrix? Si materia, ergo etiam albũ sumet in sua definitione hominem, eadem enim ratio uiget, quum subiectum sit materia externa etiam respectu accidentis communis, quare etiam accidens commune inerit in subiectó per se, quod quidem nemo assereret; si effectrix, ergo hæc facit ut subiectum sumatur in definitione accidentis, proinde secundum modum constituit, non quartum, alia nanque pendentia a subiecto prẹter eas duas non remanet, ut etiam Thomas ipse fatetur; ergo pendentia a subiecto ut a causa effectrice ad secundũ modum pertinet, quia sine hac non seruatur propria illius modi conditio ut subiectum sumatur in definitione prædicati. Nos igitur dicimus in eo quidem Thomam rectè sensisse, quòd putauit duobus tantùm modis accidens propriũ a subiecto pendere, sed in eo deceptum esse, quòd dixit alteram pendentiã constituere secundũ modũ, alteram uerò quartum; nam utranq; ad secũdum modum pertinere, neutram ad quartum constanter asseuerare debemus; idque Aristot. ipse significauit per duas illas secundi modi cõditiones, quas antea declarauimus, quoniam. n. subiectũ est materia externa accidentis, ideò dixit prædicatum in subiecto propositionis extra animum inexistere; hęc tamẽ conditio non est propria secundi modi dicendi per se, quũ competat etiam prædicationi ex accidẽti; quoniam verò idem subiectum est etiam causa effectrix eiusdem accidentis prædicati, ideò dixit subiectum sumi in definitione prædicati, quæ est propria secundi modi conditio, quam si ei auferamus, & quarto modo tribuamus, nulla secundo modo remanebit propria conditio, qua a reliquis modis distinguatur. Restat ut dubiũ illud soluamus, quod statim oritur ex his, quæ diximus, nam quomodo pendentia effectus a causa effectrice potest secundum modum constituere, si ante dictum est causas externas effectricem, & finalem quarti modi proprias esse? dicimus igitur internum, & externum sumi duobus modis, aut secundùm essentiam, aut secundùm locum, & subiectum; nam si rationale risibilitatis effectrix causa sit, interna dicitur ratione loci, & subiecti, quia in eodem inest, in quo est risibilitas; at ratione essentiæ secundum essentiam, quia est extra accidentis essentiam; iugulator uerò respectu iugulati est causa effectrix externa non modò ratione essentiæ, sed etiam ratione loci, & subiecti; sic obiectio terrę respectu eclipsis. Omnis igitur causa effectrix, quæcunque illa sit, externa dicitur habita ratione essentiæ effectus; at loco, & subiecto nõ omnis dicitur externa, quũ detur aliqua interna. i. in eo ipso subiecto existens, in quo inest effectus, dicimus itaque ad quartum modũ dicendi per se illud efficiens pertinere, qđ omnino externum, & loco disiunctum est; internũ uerò ad secundum modum, & ipsius proprium esse; quam distinctionem si Thomas cognouisset, in eum, quem refutauimus, errorem profectò non incidisset. Possumus autem eandem distinctionem aliis uerbis, & for-

Margin notes: Confutatio. — Accidẽs propriũ pendet dupliciter a subiecto, ut a causa. — Discrimen secundi & 4. modi in causæ efficientis consyderatione. — Efficiẽs aliud internũ aliud externũ.

efficiēs aliud ē tum actione, aliud p emanationē.

fortasse meliùs, atque intimiùs hoc agentiū discrimen declarantibus significate dicendo efficiens aliud cum actione, & passione efficere, aliud sine actione, vel passione, sed per solam emanationem effectus a sua causa; illud quidē solet appellari efficiens uerum, & propriè dictum, & præcipuè respicitur ab Aristo. quando effectricem causam nominat, eamq; inter causatum genera ponit; hoc verò non simpliciter dicitur efficiens, sed efficiens per emanationē, & efficiens impropriè dictum, & solet appellari forma, simile nanque est formæ, quia ab effectu nunquàm separatur, quum eum in eodem subiecto efficiat, non extra; sed quoniam est extra ipsam effectus essentiam, ideò ad effectricem potiùs causam redigitur, quàm ad formalem, licèt formæ quoque simile sit, quemadmodum diximus. Efficiens autem propriè dictū non producit effectum immanentem, sed extra positum, quia nihil propriè agit in seipsum, sed semper in aliud, propterea diximus hoc appellari externum; illud verò, quod per emanationem efficit, internum. Quę omnia optimè exponontur ab Auerroe in 34. commentario primi libri Posteriorum in declaratione quarti modi dicendi per se, consyderans. n. Auerr. eandem esse causam, quę respectu compositi dicitur formalis, & respectu accidentis proprij dicitur effectrix per emanationem, dicit eandem causam duabus diuersis rationibus acceptā constituere primum, atque secundum modum dicendi per se, quatenus enim est forma compositi, in quo inest, & de eo tanquàm de subiecto prædicari potest, & in eius definitione sumitur, eatenus primum dicendi per se modum constituit; quatenus verò eadem est causa effectrix proprietatum, quę ab ea emanant in eodem subiecto, & facit ut in earūdem definitionibus accipiatur subiectum, eatenus constituit secundum modum; Hoc autem efficientis genus ab efficiēte propriè dicto distinguēs Auerr. inquit hoc non efficere extra, sed intus; efficiens autem propriè dictum efficere extra; forma. n. nihil agit extra, nisi per aliquod accidēs mediū, quo tanquàm instrumento vtatur; sed id, quod statim, & sine medio ab ea producitur, non est nisi effectus immanens, qui ab ea per emanationem fluit; accidētia verò agunt aliquid extra se per ueram effectionem, ut calor ignis alias res calefacit, & vrit, ignem ipsum alterare nō potest; forma uerò ignis potest quidem dici causa effectrix illius alterationis, non tamen propinqua, sed remota, quia per medium calorem alterat; sine medio autem nihil efficit, nisi in ipsomet igne, idque per solam emanationem efficit, non per ueram effectionem; efficit enim in igne summum calorem, & motum ad supremum locum tanquàm proprietates ignis ab ea in igne emanantes; propterea dicit Auerroes tale efficiens positum fuisse ab Aristotele in secundo modo dicendi per se, quia semper comitatur effectum, & effectus ipsum ex necessitate consequitur, quo fit ut su mat illud in sua definitione; cuiusmodi nexus inter efficiens externum, & effectum suum non semper inspicitur, imò neque frequenter, sed rarò; datur enim sæpe efficiens non existente effectu; & contra datur effectus non existente eius causa effectrice, quia efficiens potest interire non intereunte effectu, sicuti effectus quoque interimi potest non interempto efficiente; itaque rarò externum efficiens inuenias, quod cum effectu reciprocetur, proinde effectus non sumit in sua definitione causam suam effectricem, nisi rarò, quum enim sine illa possit existere, potest etiam sine eadem definiri; hoc igitur efficientis genus reiectum est ab Aristotele ad quartum modum dicendi per se, tanquàm non faciens in terminis propositionis nexum definitiuum, nisi rarò, & ex accidenti. Clarum est igitur secundi, & quarti modi discrimen, & sublata est tota difficultas, quę multorum animos perturbare potuit.

Caput Vndecimum, quòd soli duo priores modi dicendi per se necessitatem habeant, & eam maiorem, quàm conditio de omni.

Haec omnia, quę hactenus dicta sunt, quisquis benè consyderauerit, facilè intelliget propositiones per se primi, ac secundi modi omnes habere necessitatem, alias non item, quod in eodem capite statim post declarationem quatuor modorū dicendi per se docet Arist. breuiter tamē, & obscurè, quippe qui nobis eorū, quæ ibi dicuntur, rationem afferendam reliquit. Tertius quidem modus nullam habet necessitatem, quoniam enim alicuius rei de alia re prædicationē non habet, ideò an necessariò prædicetur, necne consyderare non possumus; sed in eo sola rei existentia enuntiatur, quæ potest esse per se, nec tamen esse necessaria, existit enim per se substantia indiuidua, ut hic homo, qui tamen non ex necessitate existit, quoniam aliquando non fuit, & aliquando non erit. In quarto etiā modo dicendi per se non est necessitas, nisi rarò, & ex accidenti, effectus enim cum causa sua externa non reciprocatur, nisi rarò, vt Auerroes docet in commentariis 34. & 35. primi libri posteriorum; est nanque sæpe causa effectrix antequàm effectum produxerit, est etiam sæpe ipse effectus ea interempta; similiter causæ finalis cum effectu non necessaria est connexio, quum plura uideamus esse gratia finis, quæ sine illo frustrantur. Quare neque necessaria est causæ externæ de effectu prędicatio, neque effectus de causa, proinde in quarto modo est prædicatio per se absque necessitate, quum neque posito effectu ponatur ex ne-

tertius modus non habet necessitatem.

quartus modus non habet necessitatē, nisi rarò.

cessitate causa eius externa, neque posita causa ponatur ex necessitate effectus. In duobus autem prioribus modis perpetua, & ea perspicua inest necessitas inhærentiæ prædicati in subiecto; nam quæ per se primo modo prædicantur, sunt genera, uel differentiæ, vel integra definitio, quorum nullum à specie unquàm separari potest non modò re, sed ne cogitatione quidem; quia quod essentiam alicuius constituit, ab eo & re, & mente inseparabile est.

Omnia prędicata primi modi inhærent necessariò.

In propositione quoque secundi modi certum est necessitatem inesse, nam accidens proprium quum ab essentia, & a forma sui subiecti fluat, essentiale accidens dicitur, quia essentiam consequitur, ideò neque re, neque mente potest separari, etenim neque fieri unquàm potest ut homo non sit risibilis, neque possumus sine terminorum repugnantia imaginari hominem non esse risibilem, homo enim formam suam habet ex necessitate, quia per eam est homo, hanc ex necessitate insequitur risibilitas; ergo si est homo, est ex necessitate risibilis, qua enim ratione est homo, eadem ratione risibilis est; quando igitur eum non esse risibilem imaginamur, hominem tamen esse, tunc & risibilem, & non risibilem ipsum esse simul imaginamur, quod est absurdum, & fieri non potest.

Secundus modus habet inhærentiæ necessitatem.

E

Quòd autem in his duobus modis dicendi per se maior insit necessitas, quàm in conditione de omni, facilè ostenditur, nam propositio de omni, quæ non sit per se, ut hęc, omnis coruus est niger, nullum habet essentialem terminorum connexū, quum naturam corui quatenus coruus est nigredo non consequatur, quo fit ut nec in definitione corui sumatur nigredo, nec in definitione nigredinis coruus; propterea dicebat Porphyrius cogitari posse coruum album, quum enim nigredo de essentia corui non sit, neque essentiam corui consequatur, nil prohibet quo minus coruum sine illo colore imaginemur; itaque habita essentiæ corui ratione non est ei necessaria nigredo; sed neque coruus nigredini necessarius est, quandoquidem datur in aliis rebus nigredo, in quibus etiam omni coruo sublato seruaretur; idcirco eiusmodi propositio est de numero illarum, quæ dicuntur necessariæ ex accidenti, non necessariæ per se, coruum enim esse nigrum est necessarium propter materiam, non propter formam propriā, & propriam naturam corui. Secundus itaque necessitatis gradus, qui consistit in duobus prioribus modis dicendi per se, multo efficacior est primo, qui in conditione sola de omni constitutus est, addit enim essentialem, ac definitiuum connexum, quem ille non habet.

Cur per se habeat maiorē necessitatem, q̄ de omni.

F

D

Caput Duodecimum, declaratio contextus Trigesimusquintus primi libri Posteriorum, & solutio dubitationis aduersus secundi modi necessitatem.

De secundo autem modo dicendi per se dubitatio exoritur, quam Aristoteles soluit in contex. 35. 1. lib. Posteriorum, quem locum non erit ab re si in pręsentia interpretemur; dubitatio talis est, uidentur plura esse accidentia propria, quæ de subiectis suis prędicantur per se secundo modo, & sumunt illa in suis definitionibus, attamē subiectis suis necessaria non sunt, quū possint & inesse, & non inesse; accidentium. n. propriorū duo sunt genera, alia quidem simpliciter prædicātur de subiecto, ut risibile de homine, & tres anguli duobus rectis ęquales de triangulo, quorum omnium necessitas manifesta est, & omni dubitatione caret; alia verò nō simpliciter, sed ambo contraria de subiecto prædicantur, ut de numero par, uel impar, de linea rectum, uel curuum, proprium enim est numeri, ut sit par, uel impar, proprium est lineæ ut sit recta, vel curua; hæc igitur subiectis suis necessaria esse non uidentur, quia non est necessarium lineā esse rectam, quum possit esse curua, neque esse curuam, quum possit esse recta; similiter numerum neq; necesse est parem esse, neq; esse imparē. Dubitationē hanc soluere uoluit in dicto loco Arist. ut certum, atque indubitatum maneret nullum esse tum primi, tum secundi modi prædicatum per se, quod non habeat inhærentię necessitatem; solutio autem in hoc consistit, quòd si duo illa contraria simul cū disiunctiua particula sumantur, constituunt vnum proprium, quod de subiecto suo ex necessitate prędicatur; at si vtrunque seorsum, & simpliciter accipiatur, neutrum est prædicatum necessarium, vt in dubitatione rectè dicebatur, omnem. n. numerum parem esse non est necessarium, neq; omnem numerum esse imparem; sed est tamen necessarium omnem numerum uel parem esse, vel imparem; non. n. seorsum ut duo propria accipienda sunt, sed cōiunctim vt vnum. Talem inhærendi necessitatem probat Aristoteles argumentans ab oppositione contradictoria, & à priuatiua ad oppositionem contrariam, de oppositione enim contradictoria in promptu habemus axioma illud, quod dicitur principium contradictionis, de omni re aut affirmare, aut negare verū est, quod nemo est, qui ignoret summè necessarium esse, & perpetuam in rebus omnibus habere ueritatē. De priuatiua quoq; oppositione clarum est, si in subiecto apto accipiatur, eam eodē modo necessariam esse, necesse est. n. omne animal visus capax uel cœcum esse, vel videns. i. alterū duorū habere indistinctè, sed nō alterum seorsum nō nominato altero; secus esset si priuationem, & habi-

Dubit.

accidētiū propriorū duo genera.

Habitum ad non aptum subiectum referremus, vt ad lignum, non enim necessarium est lignum, vel videns esse, vel cœcum, quum ei neutrum competat; quam igitur necessitaté habet in rebus omnibus contradictio, eam in subiecto suo idoneo habet oppositio priuatiua. Propria verò illa, de quibus sermo nunc est, cōtrariè opponi inuicem videntur, ut in litera significat Aristoteles, qua de re non est in præsentia disputandum; Aristot. igitur ita argumétatur, par, & impar, rectum, & curuum, & alia eiusmodi contraria, si in subiecto suo accipiantur, vim habent oppositionis priuatiuæ, imò & contradictoriæ, quare sicuti necessariū est contradictionis alteram partem veram esse, ita horum duorum contrariorum alterum in subiecto apto necesse est inesse, vt in omni numero aut par, aut impar, hæc enim in numeris instar contradictoriorum esse manifestum est, ut .n. impar, & par contrariè opponuntur, ita impar, & non impar contradictoriè, atqui par, & non impar in numeris idem significant, ergo idem est contrarium imparis, & contradictorium imparis, quemadmodum igitur necesse est omnē numerum vel imparem esse, vel non imparem, ita necesse est omnem numerum vel imparem esse, vel parem. Ita horum propriorum necessitatem ostendit eo in loco Aristoteles. De his sermonem faciens multis in locis Auerroes dicit ea in suis definitionibus non accipere proprium subiectum, sed genus proprij subiecti, & hac ratione prædicari per se secundo modo de genere sui subiecti; pro cuius dicti intelligentia sciendum est par, & impar esse proprietates duarum specierum numeri; ita rectum, & curuum proprietates esse duarum specierum lineæ; sed quoniam species illæ proprijs nominibus carent, eas nominibus proprietatum significamus, & rectam lineam speciem lineæ dicimus, & parem numerum speciem numeri; propterea in harum proprietatum definitionibus non possumus proprium subiectum sumere, nisi idem per semetipsum definire uellemus, quandoquidem subiectum nullo alio nomine appellatur, quàm nomine proprietatis; loco igitur subiecti proprij accipimus genus ipsius, vt numerum in definitione paris, dicimus enim par esse numerum in duo æqualia diuisibilem; idem faciendum est dum par pro specie numeri sumitur, ponendum enim est genus in definitione speciei. Sed ad eorum, quæ priùs diximus, confirmationem non est a nobis omittenda declaratio quorundam verborum Aristotelis in memorato contextu, quorum neque sensum, neque scopum aliquis hactenus pleuè intellexit; verba quidem in latino codice sunt hæc. § Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate § quorum verborum communis interpretatio hęc est, illa, quæ sunt per se aut secūdo modo,

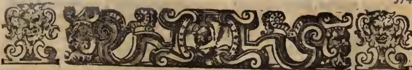
Nota cur aliqua accidētia propria sumant in sua definitione genus subiecti sui.

Cōis error in intelligentia uerborū Arist.

A do, aut primo, sunt & per se, & necessaria; in qua expositione est nugatio manifesta, quum idem de se prædicetur, dum dicitur, quæ sunt per se sunt per se, cuius erroris causa fuit praua Græcorum verborum in latinum sermonem conuersio, vbi enim Aristoteles ait Græcè § δι' αὐτὰ τίσι, καὶ ἐξ ἀνάγκης § non benè dicitur latinè § & per ipsa sunt § sed dicendum est § propter ipsa, § id enim occasionem dedit existimandi verba illa § per ipsa § significare per se; sed clarum est eam prepositionem § διά § ibi significare, propter, vt eandem acceperat Aristoteles in contextu precedente loquēs de quarto modo dicendi per se, dixerat enim § quod propter ipsum inest unicuique, est per se, quod verò non propter ipsum, accidens § vbi dictio illa significauit causam, nam sensus fuit, quādo terminorum alter alterius causa fuit, dicitur esse per se, sed quando neuter est causa, ex accidenti esse dicitur; quare etiam in principio sequentis contextus eadem dictio significat causam, vt etiam ipse illorum contextuum connexus omnino requirit; nam scopus Aristotelis in illa enumeratione modorum dicendi per se nullus alius fuit, quàm inuenire propositiones summè necessarias, ergo modis illis omnibus expositis debuit docere quinam modi necessitatem habeant, & qui non habeant, & illos quidem accipere, hos autem dimittere, quod quidem facit in illo contextu 35. quum enim in quarto modo dicendi per se dixisset inesse causam, & id, quod est propter ipsum, statim subiungit duos priores modos dicendi per se non modò significare causam, sed etiam habere necessitatem, ut sensus sit, illa quidem, quæ dicuntur per se quarto modo, propter ipsa sunt, sed necessitatem prædicationis non habent; illa verò, quæ dicūtur per se primo, uel secūdo modo, & propter ipsa sunt, & necessaria sunt; illis igitur solis duobus modis necessitatem tribuit, & alios reiicit; & quia dubitari poterat de quibus dā prędicatis secundi modi, statim dubitationē illam soluit, quemadmodum declarauimus, vt postea colligat ea omnia, quę iis duobus modis prædicantur, esse prædicata suis subiectis necessaria, quam conclusionem in calce eius contextus legimus, sed a paucis benè intellectam, quando enim dicit Aristoteles § necesse & per se inesse § multi putant concludi ea prędicata, quæ nominata fuerant, esse per se, quo sensu nihil est absurdius, quandoquidem prçcedētia uerba non ostenderant ea prędicata esse per se, sed esse necessaria, nulla igitur alia conclusio deduci poterat, quàm hæc, ergo ea, quę per se insunt, ex necessitate insunt, quem sensum latinus interpres clarè significasset, si ita, ut debuit, uertisset, ea, quę per se sūt, necesse est inesse, vt iis uerbis § ea quæ per se sunt § subiectum cōclusionis illius contineatur, illis autem § necesse est inesse § significetur prędicatum, quem

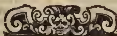
solum sensum Græca verba habere possunt, D quum Aristoteles dicat { ἀνάγκη καὶ τὰ καθ' αὑτὰ ὑπάρχειν. } solent enim Græci in propositionibus articulum subiecto apponere, non prædicato. Illa verò particula { igitur } quam in initio illius contextus legimus, significat Aristotelé ex iis, quæ dixerat, colligere duos priores modos dicendi per se & causam significare, & habere inhærentiæ necessitatem; quomodo autem id colligatur ipse non declarat, sed ex ijs, quæ in illorum duorum modorum declaratione dixerat, nobis facilè intelligendum reliquit; satis enim ipsi fuit dixisse eos duos modos nexum habere terminorum definitiuum, alter enim terminorum in sua definitione alterum sumit, quo quidem nexu nullus in propositione maior datur; hinc autem fit ut ambo illi modi & causam significent, & magnam habeant necessitatem, nam definitio ex causis rei constat, ergo in primo modo prædicatum est causa subiecti, & in secundo subiectum est causa prædicati; necessarius autem est talium terminorum connexus, quia quod in alicuius definitione ponitur, est ei necessarium, & ab eo inseparabile, quoniam essentiam eius constituit; est itaque in illis duobus modis non solùm nexus causæ cum effectu, sed etiam necessarius, & insolubilis, quum illa causa sumatur in definitione effectus.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS.

LIBER SECVNDVS.

Caput Primum, de significationibus huius uocis, uniuersale.

ECLARATIS duobos neceſſitatis gradibus ad tertium tranſeamus a Gręcis καθόλου appellatum, a noſtris prædicatum uniuerſale. Ante omnia, ne ambiguitate laboremus, huius uocis ſignificationes diſtinguendæ ſunt, Tribus modis apud Ariſtotelem uniuerſale accipi ſolet, quorum duo ſatis apud philoſophos triti, atque vulgari ſunt, tertius minùs eſt uſitatus, quem hic ſumit Ariſtoteles, & videtur ipſius inuentum fuiſſe, quum dicat ℥ vniuerſale autem dico. ℥ Primùm quidem accipitur pro re úniuerſali, & diuiditur in tria illa uniuerſalia, quorum ſæpe fit mentio in philoſophia, ante multa, in multis, & poſt multa, uniuerſale ante multa ideam ſignificat a Platone poſitam; vniuerſale in multis eſt ipſa natura commonis, quæ extra animum in indiuiduis exiſtit, ut natura animalis, & natura humana ſingulis hominibus inſita; vniuerſale poſt multa eſt illud, quod in animo ex indiuiduis a nobis collectum prędicatur de pluribus, vt animal commune, & homo communis mente conceptus. Secondo modo ſumitur uniuerſale non pro re, ſed pro modo, quæ acceptio logica eſt, & ab Ariſtotele tractatur in libro de interpretatione, vbi quum vniuerſales enuntiationes ab alijs enuntiationibus diſtinguat, docet non ex re vniuerſali Enuntiationem dici uniuerſalem, ſed ex modo uniuerſali adiecto, hęc enim, homo eſt animal, non eſt enuntiatio uniuerſalis, licèt homo, & animal ſint res uniuerſales, ſed fit vniuerſalis ſi modus uniuerſalis apponatur, vt, omnis, nel, nullus, quæ quantitatis notæ appellari ſolent, & propoſitionem reddunt vniuerſalem dum ſubiecto apponuntur, nam prędicato eas apponere non conuenit, ut ibi Ariſtoteles oſtendit; hoc igitur vniuerſale complexum eſt, & in enuntiatione confyderatur; illud verò, quod rem ſignificat, ſimplex eſt. Neutra harum ſignificationum hic ab Ariſtotele ſumitur, ſed alia ab his longè diuerſa, ſumit enim vniuerſale pro prædicato uniuerſali in propoſitione, quod ipſam ſummè neceſſariam eſſe facit; ideò hæc acceptio diſtinguitur a prima, quoniam illa ſimplex erat, & abſque enuntiatione, hęc uerò eſt in enuntiatione; a ſecunda uerò differt, quoniam, etſi illa quoque in enuntiatione ſumebatur, tamen erat conditio ſubiecti reſpectu prædicati, hæc autem eſt conditio prædicati reſpectu ſubiecti, in uerbis enim Ariſtotelis manifeſtum eſt prædicatum uocari uniuerſale, non ſubiectum, cum relatione tamen ad ſubiectum, eſt enim talis conditio, quæ prędicato non conueoit niſi cum reſpectu ad certum ſubiectum, nam quando ſubiectũ ei ſupponitur tale, quale præcipit Ariſtoteles, nempe quod ei æquale ſit, & cum eo reciprocetur, dicitur reſpectu eius eſſe prędicatum uniuerſale, ut tres anguli æquales duobus rectis reſpectu trianguli eſt prædicatum uniuerſale, ſed non reſpectu æquilateri. Qualis autem conditio hæc ſit tunc cognoſcemus, quando definitionem prędicati uniuerſalis ab Ariſtotele traditam intellexerimus.

Vniuerſale ſolet accipi trib. modis.

Prima acceptio in tres diuiſa.

2. acceptio.

3. acceptio.

B C

Caput Secundum, quid sit prædicatum vniuersale.

Prior descriptio prædicati uniuersalis.

TErtiam hanc necessitatis conditionem declarare volens Aristoteles duas attulit descriptiones prædicati vniuersalis, quarum prior hęc est, vniuersale est quod de omni est, & per se, & quatenus ipsum, & rectè facit, quum conditionem prædicati describat per conditiones subiecti, nam relatiuorum ea est natura, vt alterum in alterius definitione sumendum sit, neque intelligi possit sine relatione ad alterum; tres autem dicit Aristoteles in subiecto conditiones postulari, si prædicatum debeat ei esse uniuersale, nempe ut subiectum omne, & per se, & quatenus est ipsum illi prędicato supponatur; quemadmodũ enim diximus de omni significare de omni subiecto, & per se significare per ipsum subiectum, ita in tertia conditione, quatenus ipsum, dictio illa, ipsum, significat subiectum, tunc enim propositio dicitur esse quatenus ipsum, quando uera est cum duplicatione subiecti, ut hæc, homo est risibilis, quia homo quatenus est homo est risibilis; hæc autem, homo est mobilis, vera quidem est, sed non cum duplicatione subiecti, non enim homo quatenus homo est mobilis, sed quatenus corpus, quare non est propositio quatenus ipsum, proinde neq; uniuersalis, etiam si dicamus, omnis homo est mobilis, prout hoc in loco sumitur uniuersale. Quoniam igitur per illas tres subiecti conditiones declarat Aristoteles hanc conditionem prędicati, ideò si tres illæ cognitæ essent, iam plenè cognosceremus quid sit prædicatum vniuersale; duæ quidem iam declaratæ sunt, nempe de omni, & per se; tertia verò noua conditio est, quæ declaratione indigebat, propterea eam statim declarat Aristoteles dicens, καθ' αὐτὸ καὶ ᾗ αὐτὸ idem esse, quasi dicat, si nosti quid sit per se, nosti etiam quid sit quatenus ipsum, idem enim significãt, quæ Aristotelis uerba maximum omnibus logicis negotium facessunt, & multos multas dicere ineptias coegerunt, quas nos consultò omittimus, sed eam, quam ipsi excogitauimus, sententiam exponemus. Si rationem quęramus cur prædicatum de omni subiecto, & per se, & quatenus ipsum est, uocetur ab Aristotele uniuersale (omnino enim aliquam esse oportet huius appellationis rationem) nullam inueniemus pręter hanc unam, quod uniuersum illud prædicatum in eo subiecto comprehenditur, & extra illud nusquàm inuenitur; quando enim prędicato totum subiectum, in quo inest, supponimus, ut nihil eius prædicati extra illud subiectum in alio subiecto reperiatur, dicitur esse illi subiecto prædicatum uniuersale, & subiectum quatenus ipsum est dicitur habere illud prædicatum, non quatenus aliud; exemplis res clarior fiet, hę propositiones sunt quatenus

quõ per se, & quatenus ipsũ idẽ significent.

Rõ cur prædicatum dicatur uniuersale.

D ipsum, & uniuersales, homo est rationalis, homo est risibilis, quia totum rationale, & totum risibile in homine solo inest, & neutrum extra hominem in alia ulla re inuenitur; inest etiam utrunque homini quatenus homo est, non quatenus est animal, neque quatenus est corpus, neque quatenus aliquid aliud, nam si quatenus animal, aliis quoque animalibus competerent, at soli homini competere possunt, ergo in eo insunt ea tantùm ratione, qua homo est; hæc autem propositio, omnis homo est mobilis, nõ est quatenus ipsum, neque vniuersalis, non enim quatenus est homo, sed quatenus est corpus dicitur mobilis, proinde alijs quoque corporibus mobilitas inest; quare non tota in homine comprehenditur, neque est prędicatum vniuersale respectu hominis. Ex his colligimus sententiam Aristotelis fuisse quòd nulla propositio demonstrationem ingredi possit, quę non habeat terminos pares, & reciprocabiles; quòd E enim subiectum totum à prædicato contineatur manifestum est ex sola conditione de omni, quia si de omni subiecto illo prædicatur, nulla est eius subiecti pars, quæ ab illo prædicato non comprehendatur; quòd autem è conuerso etiam prędicatum totum in eo subiecto inclusum sit, expressit per tertiam conditionem dicens prędicatum debere esse vniuersale respectu illius subiecti, idest uniuersum in eo inesse, quam conditionem postea exemplis declarans sumit hoc prædicatum, tres angulos ęquales duobus rectis, quod cum tribus subiectis comparat, cum figura, cum triangulo, & cum ęquilatero, respectu quidem figuræ dicit non esse prędicatum uniuersale, quia non omni figuræ inest; neque respectu ęquilateri, quia latiùs patet, quàm ęquilaterum, & aliis quoque pręter ipsum inest; at respectu trianguli est prędicatum vniuersale, quia non excedit triangulum, neque ab eo exceditur; voluit itaque Ari- F stoteles illud esse prędicatum vniuersale alicui subiecto, quòd & omni, & soli insit, proinde ęquale sit, & cum eo reciprocetur, quod eo quoque argumento comprobari potest; nam si propositiones omnes per se primi, ac secundi modi ad demonstrationem idoneæ fuissent nulla excepta, non opus erat Aristoteli pro inuenienda summa propositionis necessitate tertiam cõditionẽ adijcere, sed satis fuisset dicere propositiones debere esse de omni, & per se aut primo, aut secundo modo, quoniam in contextu 35. declarauerat in iis duobus modis necessitatem inesse; aliquam igitur esse oportet in iis modis propositionem, quę summam necessitatem non habeat, & ad demonstrationem inutilis sit, ad quam excludendam Aristoteles tertiã hanc conditionem adiecerit; reuera enim excludere noluit omnes propositiones, quarum prædicata sint ampliora subiectis, ut in sequentibus demonstrabimus. Nunc autem illud à no-

Omnis proposi to demõstratiua habet terminos reciprocabiles.

bis

bis conſyderandum eſt, has tres conditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, hoc ordine eſſe diſpoſitas, vt prima ſit amplior alijs duabus, & ſecunda ſit amplior tertia; vt omnis propoſitio per ſe ſit etiam de omni, non è conuerſo; & omnis propoſitio, quę ſit quatenns ipſum, ſit etiam per ſe, non è connerſo; cum quodam tamen diſcrimine nulli hactenus cognito, non enim vt ſe habet de omni ad p ſe, ita per ſe ad quatenus ipſum, ſiue ad vniuerſale; nam conditio de omni ſi referatur ad conditionem per ſe, eſt illius genus, quod per differentiam ſuperuenientem coarctatur, dicimus enim propoſitio de omni alia habet eſſentialem terminorum connexum, alia non habet, illa quæ habet, dicitur per ſe, illa uerò, quæ non habet, dicitur per accidens; itaque eſſentialis connexus eſt differentia diuidens conditionem de omni tanquàm genus, & conſtituens conditionem per ſe tanquàm ſpeciem illius generis; & eſt diuerſa à differentia conſtituente conditionem de omni, quemadmodum differentia hominem conſtituens eſt diuerſa à differentia conſtituente animal; eſſentialis enim connexus non requiritur vt ſit conditio de omni, ſed ſufficit ſubiecti, ac temporis uniuerſitas ad eam conditionem conſtituendam; ſicuti ſi debeat eſſe animal, non requiritur vt ſit rationis compos, ſed ſatis eſt ſi ſenſum habeat. At conditio per ſe ad conditionem quatenus ipſum refertur non ut genus ad ſpeciem, ſed vt idem differens per magis, & minus perfectum, per purum, & non purum; quod exemplis facilè declarabitur, color, & albedo ita ſeſe habent, vt color ſit genus albedinis, & albedo ſit ſpecies coloris, quæ per differentiam generi adiectam conſtituitur, & diuerſam ab ea differentia, qua conſtituitur color genus; albedo autem quum habeat contrariam nigredinem, poteſt per eius commiſtionem fieri impura, & remiſſa, poteſt etiam eſſe pura, & ſnmma, ſi nihil habeat nigredinis admiſtum; albedo igitur pura, & albedo remiſſa, quę nomen albedinis ſeruet, nō ſunt duę ſpēs albedinis, ſed una, & eadem, ſiquidem differētia ſecundum magis, & minus nō uariat ſpēm; vtraque.n. per eadem differentiam cōſtituitur, & eadem eſt utriuſq; natura, alterata ſolum per intenſionē, & remiſſionem, alterata.n. differentia conſtituente.i. intenta, vel remiſſa ſpeciem quoque conſtitutam intendi, vel remitti neceſſe eſt, nec ob id fit alia ſpecies. Vt igitur hęc tria ſe habent, color, albedo, ſimpliciter ſumpta, & puriſſima albedo, ita & hæ tres conditiones, de omni, per ſe, & qnatenus ipſum, prima nanque eſt genus ſecundæ, ſecunda tamen non eſt genus tertiæ; ſed eſt eadem conditio differens ut albedo, & puriſſima albedo, id enim, quod dicitur per ſe, contrarium habet ſecundùm Ariſtotelem id, quod nocamus per accidens, quēadmodum & neceſſario contrarium eſt con-

Non ita ſe habet p ſe ad quatenus ipſum, ut de omni ad p ſe.

A tingens; ſi itaque propoſitio aliqua ſit per ſe, aliquid tamen ſui contrarij commiſtum habeat, impuram, & remiſſam eam conditionem habet; ſi uerò expurgato omni contingente, & omni accidentario nihil in ea maneat, niſi per ſe, & eſſentiale, illud eſt puriſſimum per ſe, & magis per ſe, quàm ſi eſſet remiſsius, quemadmodum album ſummum eſt magis album, quàm album remiſſum. Conditio igitur per ſe ſuſcipit magis, & minus, & quādo ſumma eſt, & ad puritatē redacta, idem eſt, ac quatenus ipſum; dum autem eſt impura, non eſt idem, ſed latius patet ſicut albedo ſimpliciter ſumpta, quæ & puram, & impuram complectatur, latius patet, quàm pura, nec tamen eſt ipſius genus, ita conditio per ſe non eſt genus conditionis quatenus ipſum, quum utraque per eandem differentiam coſtituatur, intenſam tamen, & remiſſam, quemadmodum diximus, nam conditio conſtituens cōditionem, per ſe, eſt cōnexus terminorum eſſentialis, hoc autem nullus maior,

Per ſe dicitur, & magis, & minus.

B aut efficatior datur, ideò tertia conditio, quatenus ipſum, non oritur ex additione nouæ differentię pręter illam, quæ conſtituit conditionem per ſe, ſed ex ſola expurgatione eius, quod eſt per accidens, & ex reductione conditionis per ſe ad ſummam puritatē; illud igitur, quod eſt ſummè per ſe, eſt quatenus ipſum, neque duæ amplius conditiones hę ſunt, ſed vna; hoc voluit ſignificare Ariſtoteles, quando dixit per ſe, & quatenus ipſum idem eſſe, ut ipſius uerba manifeſtiſſimè demōſtrant, poſtquàm enim locutus erat de modis dicendi per ſe, accedens ad declarationem prædicati uniuerſalis, inquit { uniuerſale eſt, quod eſt de omni, & per ſe, & quatenus ipſum } nondum enim facta expurgatione diſtinguit quatenus ipſum ab eo, quod eſt per ſe, ſic enim per ſe latius patet, quàm quatenus ipſum; ſed adiecta conditione quatenus ipſum, à qua conditio per ſe ad ſummam puri-

Eſſentiali cōnexu nullus maior datur.

C tatem redigitur, & fit exquiſitum per ſe, ſubiungit, tale per ſe, & quatenus ipſum eſſe idem, nec amplius ſumit per ſe vt latius, ſed vt ęquale, imò ut idem quod quatenus ipſum, vt ſequentia verba clarè oſtendunt, exemplis enim rem declarans duas ibi facit illationes, unam dicens, eſt quatenus ipſum, ergo eſt per ſe; alteram dicens, eſt per ſe, ergo eſt quatenus ipſum. Hoc etiam ipſæ uoces ſignificare uidentur, nam { καθ' αὑτὸ } & { ᾗ αὐτὸ } per ſeipſum, & quatenus ipſum, nil aliud ſignificare uidentur, quàm per eſſentiam propriam, quando enim ſubiectum per ſuam eſſentiam habet illud prędicatum, dicitur per ſeipſum, & quatenus ipſum illud habere; quaſi dicatur ex eſſentia illius ſubiecti, non ex alia ratione illud prędicatum ei competere. Idem ſignificauit Ariſtoteles in altera definitione ipſius vniuerſalis, quā eo in loco attulit, eādem quippe definitionem referens alijs uerbis ad rem magis declarandam;

Altera deſcriptio prędicati uniuerſalis.

dam; priùs enim dixerat uniuersale prædicatum esse quod inest omni subiecto, & per se, & quatenus ipsum; deinde dicit vniuersale esse quod de quolibet, & de primo subiecto prędicatur, in qua secunda descriptione duas tantùm conditiones exprimit, quum in altera prio re tres expresserit, nam { de quolibet } idem est ac { de omni } quæ trium illarum conditionum prima fuit, dictio autem illa { primo } idem significat quod quatenus ipsum, quæ fuit postrema conditio, mediam igitur conditionem subticuit in secunda descriptione Aristoteles, quia facta ea, quam diximus, expurgatione, & restrictione conditionis per se ad summam puritatem, per se, & quatenus ipsum, & primum idem significant, & post eum locum confunduntur semper ab Aristotele tanquàm idem significantia, satis igitur fuit in secunda descriptione dicere { primo } quum idem significet, quod per se, & quatenus ipsum. Hanc sententiam apud Auerroem apertè legimus in suis quæstionibus logicis in quæstione Decima, vbi dicit per se dupliciter sumi, communiter, & propriè, & communiter acceptum non esse idem, quod primum, propriè autem acceptum idem esse, quod primum. Quomodo autem primum, & quatenus ipsum eandem penitus conditionem significent facilè intelligetur, si declaremus quid eo in loco significet ea dictio, primum; dicimus itaque primum ibi significare subiectum, respectu tamen prędicati, vt de illis quoque tribus conditionibus diximus, de omni, per se, & quatenus ipsum, quando igitur subiectum quatenus ipsum est habet illud prædicatum, tunc dicitur esse subiectum primum, cui id prædicatum insit, quod quidem exemplis manifestum fiet, sit prędicatum motus, qd cum his duobus subiectis conferatur, cum animali, & cum corpore, quod est animalis genus, prędicatur de corpore motus uniuersaliter, quia quatenus ipsum, corpus enim quatenus est corpus mouetur, de animali verò prędicatur quidem, & de omni animali, sed non uniuersaliter, quia non quatenus est animal, sed quatenus est corpus, non igitur animali vt primo subiecto cōpetit motus, quia corpori priori, ideoque animali per corpus medium; corpori autem inest ut primo subiecto, quia ei competit non quatenus est aliquid aliud, sed quatenus est corpus; igitur illud idem subiectum, de quo quatenus ipsum est prędicatur prædicatū, est etiam subiectum primum illius prędicati; & è contrario de quo non quatenus ipsum est prędicatur prędicatum, id non est subiectum primum; itaque eadem conditio est quatenus ipsum, & primum. Ex his patet eandem propositionem habere prędicationem uniuersalem, & primam, & quatenus ipsum, & per se, dum enim sumitur per se coarctatum, hęc omnia idem significant, cum eo tamen discrimine,

Quid sit subiectū primum.

D quòd per se, quatenus ipsum, & primum sunt conditiones subiecti respectu prędicati, uniuersale uerò est conditio prædicati respectu subiecti; ideò quando Aristoteles dicit in propositione esse uniuersale primum, vniuersale uocat ratione prædicati, primum verò ratione subiecti. Auerroes autem hac in re satis impropriè locutus est disputans quodnam sit prædicatum primum, primum enim non dicitur prædicatum, sed subiectum respectu prędicati; sed excusandus est, quia Arabs fuit, & Græcæ linguę ignarus, eo prę sertim, quòd etsi in appellatione aliquid erroris commisit, in re tamen ipsa non errauit, imò adeò egregiè se gessit, ut nemo profundiùs, ac meliùs, quàm ipse, mentem Aristotelis hac in re penetrauerit, nam & Græcorum errores detexit, atque impugnauit, & totam rei veritatem pulcherrimè explanauerit. Errauit autem latinus interpres in illo E contextu 37. qui dictionem, primo, tanquàm aduerbium posuit, quum sit nomen adiectiuū, quod subiecto iungendum est ut in Gręca litera manifestum est, ubi in diuersis casibus hanc uocem protulit Aristoteles.

Caput Tertium, in quo ea, quæ dicta sunt, colliguntur, & dicenda proponuntur.

Hac uia, & per hos gradus nos perduxit Aristoteles ad inueniendā summam in propositionibus necessitatem, primùm enim per cōditionem de omni proposuit nobis leuem, ac debilem necessitatem, quę est inhærentia perpetua prędicati in subiecto absque ulla essentiali connexione; deinde per conditionem per se maiorem protulit necessitatem, quæ est cum essentiali connexu, in quo tamen aliquid contingentis, seu accidentarij commistum sit; tandem per tertiam conditionem, quatenus ipsum, omne accidentarium expurgauit, & remo F uit a propositionibus per se; & ita nos duxit ad summam, & exquisitam necessitatem, qua non datur maior in enuntiatione, ea autem consistit in perpetuo, & essentiali terminorum connexu sine vlla admistione contingentis. Sed nondum plenè cognita est ista summa necessitas, nisi omnes propositiones per se primi, ac secundi modi diligenter consyderemus, & videamus quęnam immistam habeant contingentiam, proinde expurgatione indigeant. Hęc certè ardua res est, multísque difficultatibus plena, ob id a dubitationibus initium contemplationis, & occasionem philosophandi sumemus, quod Aristoteles quoque sæpe facit, propositа nanque de aliorum sententiis disputatione, & aliorum erroribus patefactis faciliorem inueniendæ ueritatis uiam reddere solitus est. Quatuor esse constat prædicata per se, tria primi modi, unum verò secundi, quæ singula consyderandum est, an sint prædicata uni-

Summa necessitas propositionis quæ nam sit.

vniuersalia, genus, & differentia, & integra definitio prædicantur per se primo modo, accidens autem proprium de subiecto prædicatur per se secundo modo; sed de vltima differentia, ac de integra definitione nemo unquàm dubitauit, sed omnes vno ore concesserunt & differentiam vltimam de specie, & definitionẽ de definito non modò per se, sed etiam quatenus ipsum, & vniuersaliter prędicari; talia enim prædicata cum subiectis reciprocantur, & in eis sine medio insunt. De reliquis dubia res est, & apud interpretes Aristotelis magnoperè controuersa; nam Auerroes, & latini omnes putant omnem propositionem per se secundi modi esse uniuersalem, & omne accidens proprium de proprio subiecto non solùm per se prędicari, verùm etiam quatenus ipsum; contrà verò Themistius, & Alexander negarunt in secundo modo dicendi per se dari prædicatum vniuersale. Generis autem prædicatio duplex in consyderationem cadere potest, una de specie, vt, homo est animal; altera de differentia sua diuidente, vt, rationale est animal, Themistius utranque asserit esse prædicationem vniuersalem, Auerroes neutram, latini prædicationem quidem generis de differentia reiecisse videntur, sed alteram, quæ est generis de specie, recepisse ut uniuersalem. De differentiis verò remotioribus, & specie amplioribus eadem ac de genere altercatio est, harum enim eadem est conditio; illi quidem, qui putant genus de specie uniuersaliter prædicari, remotam quoque differentiam uniuersaliter de specie prædicari non inficiabuntur; qui verò illud negant, hoc quoque negent necesse est; quod igitur de genere statuemus, illud de remotis quoque differentijs dictum esse intelligatur.

Sequẽtes disputationes proponuntur

Caput Quartum, an prædicatio generis de differentia sit uniuersalis.

Consyderandum primo loco est an prędicatio generis de differentia sua diuidente sit uniuersalis, nec ne, Themistius enim id apertè asseuerare uidetur, quum dicat ‖ Non conturbent autem nos exempla, vt credamus omnino æquandum esse prædicatum uniuersale subiecto, sed sciendum genera quoque de proximis sibi differentiis uniuersaliter prædicari, quanuis ampliora sint, & differentias de speciebus ‖ subiungit etiam rationem Themistius ad hoc comprobandum, quando dicit ‖ hoc enim nisi concesserimus, sequetur solius definitionis esse demonstrationem ‖ nam ipse existimauit in secũdo modo per se non dari prædicatum uninersale, hoc igitur constituto recta esse uidetur eius argumentatio, nam si negemus genera, & differentias esse prædicata vniuersalia, sequetur nulla remanere in demonstrationibus prædicata

Them. sententia.

argum. Them.

per se, quæ uniuersalia sint, nisi definitiones. Sententia hæc Themistij iure ab alijs interpretibus improbatur, quia nimis ab Aristotele, & à ueritate aliena est; nam tantum abest ut prędicatio generis de differentiis sit uniuersalis, quomodo hic sumimus prædicationem uniuersalem, vt ne per se quidem dicenda sit, quod optimè ostendit in sua quæstione Scotus; quoniam igitur Themistius inquit talem propositionẽ esse p se primo modo, possumus aduersus hoc argumentari ex utraque primi modi conditione, prior enim conditio fuit ut prędicatũ in subiecto insit extra animum, sed extra animum genus in differentia non inest, sed potiùs differentia in genere, inest enim forma in materia, non materia in forma, non est igitur per se primo modo, quum sit prædicatio contra naturam; constat etiam in usu esse ut differentias potiùs de genere prædicemus, quàm genus de differentiis, dum enim per differentias genus in species diuidimus, dicimus, animal aliud rationale est, aliud irrationale, & ita de genere prædicamus utranque differentiam simul sumptam. Ex altera uerò conditione ostenditur talem prædicationem neque primo, neque secundo modo posse dici per se, illa enim propositio neutro modo est per se, in qua neque prędicatum sumitur in definitione subiecti, neque subiectum in definitione prædicati; huiusmodi autem est hęc, de qua in præsentia loquimur, quia neque genus sumitur in definitione differentię, neque differentia in definitione generis, sunt enim duæ partes essentiales distinctæ, quarum neutra est de essentia alterius, sed utraque est de essentia speciei; siquidem neq; materia est de essentia formę, neque forma de essentia materię, sed utraque ipsius compositi essentiam constituit; siue igitur dicamus genus esse formam generalem, & differentiam esse formam propriam, siue genus esse materiam respectu differentię, neutrum de essentia alterius est, quia cuiusque formæ essentia distincta est ab essentia alterius formæ, & essentia materiæ distincta est ab essentia formæ, quemadmodum diximus; quod autem dicitur materiam, & formam sibi innicem causas esse, id sano modo est intelligendum, eatenus enim alterutra alterius causa dicitur, quatenus se mutuò iuuant ad cõpositum constituendum; præterea verum est hoc ratione existentię, sed non ratione essentię, nam ut existant mutuo egent auxilio, sed neutrius essentia ab altera pendet, ideò neutra sumitur in definitione alterius; genus enim, & differentię diuersas speciei perfectiones significant, quarum nulla ab alia comprehenditur; nam, si comprehenderetur, non possent simul genus, ac differentiæ in definitione sumi, nisi nugatio committeretur, & idem bis acciperetur, perinde ac si quis diceret, homo est animal corpus, quum in animali corpus actu insit.

Confutatio.

quomodo materia, & forma sint sibi inuicẽ causæ.

Va-

Vanum est igitur prædicationem generis de differentia uocare uniuersalem, quum neque primo, neque secondo modo sit per se. Clara est etiam sententia Aristotelis io contextu 37. quòd propositio non sit vniuersalis, nisi termini pares, & reciprocabiles sint, inquit enim prędicationem trium angulorum duobus rectis ęqualiom de æquilatero noo esse uniuersalem, propterea quòd prędicatum latiùs patet, quàm subiectum, idque adhuc magis declarat in capite sequente, quod de erroribus vocari solet; ergo neque prædicatio geoeris de differentia, neque alia ulla, in qua termini non reciprocentur, potest secuodùm Aristotelem dici uniuersalis, & mirandum profectò est quomodo Themistius adoersus Aristotelem id asserere ausus fuerit, imò etiam aduersus seipsum, nam in fine illius capitis de erroribus Themistius clarè coofessus est prędicatum de illo subiecto uoiuersaliter prædicari, quo posito pooitur, & quo subla to aufertur, hæc autem est terminorum reciprocatio. E

Repugnantia uerbis Them.

Propterea aliqui fuere, qui Themistium defendi posse asseruerunt, si dicamus ipsum intellexisse prædicationem generis de vtraque simul differentia diuidente, oon de altera separatim, eo enim modo termini sunt pares, quum geons æquale sit ambabus differentiis simul sumptis; quæ defeosio inaois, ac risu digna est, hi enim nil aliud respexerunt, quàm solam terminorum paritatem, quasi ea sola sufficiat ad reddeodam propositionem uniuersalem, quod quidem minimè uerum est, nam propositio fit uniuersalis a nexo terminorum summè essentiali, qnem necessariò consequitur paritas, & reciprocatio, vt postea ostendemus, nexus autem essentialis non dicitur, nisi quando alter alterius causa est, qnod de geoere, ac differentiis dicere non possumus, quum oeque genus causa sit differeotiarum, neque differentię generis, vt supra osteodimus, quare etiam si ambæ simnl differeotiæ somantur, noo est prædicatio F per se geoeris de differentijs, imò neque naturalis, nam argumenta a nobis facta non minùs roboris habent sumeodo ntraque differeotiã simul, quàm alteram separatim; adde quòd ad demonstrationem est prorsus inutilis ea propositio, in qua de utraque simul differentia prædicetur genus, ut coosyderantibus manifestum est. Sed io eo oon parum hi errauerunt, quòd, dum Themistium tueri conati suot, non uiderunt Themistium apertè reclamantem, qui non uult necessarium esse ut in prędicatione uniuersali termini sint ęquales, & dicit genera de differentiis uniuersaliter prędicari, licèt ampliora sint, genera igitur accipit prout latiùs patent, quàm differeotię, quare noo de utraque simul differentia, sed de vtraqne separatim genus uniuersaliter prędicari asserit.

Defensio aliquorũ pro Thé.

Confutatio.

responsio ad argum. Them.

Ad argumentnm autem Themistii facile est respondere, dicebat enim, nisi genera de differen- D tiis, & differentiæ de speciebus uniuersaliter prædicentur, sequetur solius definitionis esse demonstrationem. Nos autem dicimus alteram antecedentis partem uèram esse, neque a nobis negari, oempè quòd differentiæ proximę de speciebus voiuersaliter prędicentur; solùm negamus quòd geoera de differeotiis; propterea non sequitur solius definitionis esse demõstrationem, quum differentia quoque sit prædicatũ demonstrationem iogrediens. Sed præterea differentia etiam noo coosyderata ne ganda est consequentia, uidelicet quòd solius definitionis demonstratio erit, per hoc enim significat Themistius nullum prædicatũ, quod in demonstratione locum habeat, relinqui, nisi solam definitionem, quod tamen falsum est, quia ut concedamus neque genera de differeotiis, neque differentias de speciebus uniuersaliter prædicari, relinquitur non tantùm definitio, sed etiam accideos proprinm, qnod de suo subiecto uniuersaliter prædicatur; qnanquàm oegauit hoc Themistius magnoperè deceptus noo minùs in hoc, quàm in illo, nam prædicationem generis de differentiis recepit ut uniuersalem, quam reiicere debuit; eam uerò, quæ est accidentis proprij de subiecto, exclusit, quã apertissimè admisit Aristoteles.

Caput quintum, an in secundo modo dicendi per se sit prædicatio prima, & uniuersalis.

De hoc altero Themistij errore non erit ab re si prius loquamur, quàm ad prędicationem generis de specie transeamus, ea nanque difficillima, ac profundissima cootemplatio futura est, cui noo parum luminis, & auxilij allatura est hęc, quam modò proposuimus, Themistiani dogmatis impugnatio. Themistius, & Alexander, referente eodem Themistio, in huuc errorem ducti sunt, ut dixeriot in secundo modo dicendi per se, proinde io conclusione demoostrationis non esse prædicationem primam, & uniuersalem, sed eam ab Aristotele solis principiis attributam fuisse; quod uerò eos in hunc errorẽ duxit, fuit illa dictio {Primum} qua Aristoteles in secunda descriptione uniuersalis usus est, quemadmodnm declarauimus, nam in conclusione prædicatur semper accideos proprium de subiecto, de quo per causam mediam demõstratur, quare si inest snbiecto per medium, inest oon primo, quia medio priori inest; est igitur prædicatio prima in propositione maiore, ubi accidens de medio prædicatur, sed non in conclusione, ubi prædicatur de subiecto.

Them. & Alex. sententia.

argum. dictorũ

Alexander tamen uidens huic sententię manifestè repugnare uerba Aristotelis, qui dixit in conclusione esse prędicationem primam, & demoostrari uoiuersale primum, demonstratur autem conclusio, non principia; ad hoc confugit

Alex.

git quòd etiam in conclusionibus est vniuersa- A le primum, non quidem simpliciter, neque exquisitè, vt in principiis, sed quodam modo, illæ nanque conclusiones, quæ ex principiis primis demonstrantur, dicuntur primę, & vniuersales, non simpliciter, neque ratione sui, sed quoniam ex principiis uerè primis, & vniuersalibus deducuntur; quarum comparatione aliæ conclusiones, quæ non ex principiis primis demonstrantur, sed ex conclusionibus antea demonstratis, nulla ratione uniuersales, ac primę dici possunt; vera igitur primitas in principiis solis locum habet; deinde in conclusionibus, quę ex illis demonstrantur, nam ratione principiorum, non ratione sui, primæ, & vniuersales dicuntur, in reliquis autem conclusionibus nullo modo: primitas inest. Hanc Alexandri sententiam Themistius non recipit ea ductus ratione, quòd paucę admodum essent demonstrationes, quarum conclusiones possent appellari primæ, plurimę verò haberent conclusiones non primas, ut in Geometria cernere possumus, vbi vnam demõstrationem, aut alteram inuenias, quę ex solis primis principiis deducta sit, quum reliquæ omnes, quæ sunt quàmplurimę, ex præcedentibus conclusionibus sint demonstratę; atqui verisimile non est, neque rationi consonum Arist. de conclusionibus tale præceptum dedisse, qd rarò in conclusionibus demonstrationum habet locum, ea enim, quæ rarò sunt, ex accidenti esse dicuntur, quare de his nullę regulę, nulla pręcepta afferenda sunt. Propterea in sua sententia persistit Themistius quòd pręedicatio prima non sit in conclusionibus vllo modo, sed solùm in principiis, quoniam τὸ ἀκριβές (vt ipse ait) demonstrationis in principiis exquirẽdum est, in conclusionibus non item, hę nanque satis est si ex eiusmodi principiis deriuentur, nec C necessarium est eas esse tales, qualia sunt ipsa principia. Refellit Gręcorum sententiam Auerroes, & eis nil aliud obiicit, quàm verba ipsius Aristot. qui in contex. 37. & in aliis sequẽtibus asserit demonstrari conclusionem primã, & vniuersalem, & talem esse vult omnem conclusionem demonstrationis, non eam solummodo, quæ ex primis principiis demonstratur, vt putauit Alexander, hoc enim exemplo philosophus frequentissimè usus est, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, quæ est conclusio Geometrica ab Euclide demonstrata in primo libro Elementorum non ex principiis primis, sed ex pluribus aliis conclusionibus ante demonstratis; est igitur contra eos clara Aristotelis authoritas, ad quam ipsi nihil respondent, neque respondere possunt. Possumus etiam in eorum dogmate notare manifestam repugnantiam, prius enim penitus negant in secundo modo dicendi per se dari prædicationem uniuersalem, postea verò inconsyderatè

Them. contra Alexã.

confutatio sententiæ Græcorum ex Auer.

loquẽtes eam dari confitentur, maiorem enim propositionem dicunt esse uniuersalem, & primam, in qua accidens de medio prædicatur sine alio medio; at propositio maior semper est per se secundo modo, nunquàm alio, vt postea ostendemus; ex sola igitur dubitatione, quam de conclusione demonstrationis habuere, non debuerunt omnino negare in secundo modo dicendi per se dari prędicationẽ uniuersalem. Sed id, quod Græcos decepit, fuit ambiguitas eius uocis, Primum, quam optimè distinxit Auerroes, propositio enim potest duobus modis appellari prima, aut ratione causę, aut ratione subiecti, prima dicitur ratione causę illa, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari possit; prima verò ratione subiecti ea est, cuius prædicatum non inest alii subiecto priori, sed huic primo; potest autem B propositio esse prima ratione subiecti, quæ non sit prima ratione causę; non tamen è conuerso, nam quę prima est ratione causę, ea etiam ratione subiecti prima est; ut propositio hęc, homo est risibilis, est prima ratione subiecti, quia nullum est subiectum medium, cui priori, quàm homini, insit risibilitas, sed homini primo inest; non est tamen prima ratione causæ, quia causam mediam habet, per quam demonstrari potest, & propter quam homini inest, ut rõnale; nec propterea dicitur risibile prius inesse rationali quàm homini, quia rationale dũ sumitur pro ultima hominis perfectione, simplicẽ formam significat, quæ non est subiectũ, cui risibile insit, sed est causa, propter quam risibile inest homini; quod de omni accidente proprio dicimus, omnia nanq; habent subiectum proprium, cui insunt primo, quia nulli alii priori; nullum tamen inest primo ratione causę, sed semper habet causam mediam, per quam insit; prima igitur propositio ratione causæ illa est, quę mediam causam non habet, per quam demonstretur; prima verò ratione subiecti est, quę medium subiectum non habet, cui priori prędicatum insit, licèt habere possit mediam causam, & per eam demonstrari. Hęc duo genera mediorum Auerroes distinguens inquit mediam causam esse naturam simplicem, medium uerò subiectum esse naturam compositã; causa n. quatenus est causa, simplex est, quia cuiusque accidentis causa est, uel forma subiecti, vel alterum accidens, quod aut in eo subiecto est, aut extra. Huius distinctionis ignoratio Græcos illos in errorem traxit, qui putarũt Aristot. de prædicato uniuersali loquentem uocasse propositionem primam eo modo, quo in 2. capite eius 1. libri principia demõstrationis prima, & immediata esse dixerat, ibi enim accepit Aristoteles primum, & immediatum ratione causę, ideò sola principia eo modo prima esse dixit non conclusiones; at in 4. capite, & in quinto, ubi loquitur de necessitate propositionum,

Solutio argum. Græcorum. Propositio duobus modis dicitur prima.

 & de

& prædicato uniuersali, non sumit amplius primum ratione causæ, sed solùm ratione subiecti, propterea talem primitatem æquè principijs, ac conclusionibus tribuit, principia nanque sunt prima tum ratione causæ, tum ratione subiecti, conclusiones verò ratione subiecti tantum, non ratione causæ; conclusio igitur demonstrationis est prima, & vniuersalis non minus, quàm principia. Philoponus autem in alium errorem incidisse uidetur, eumque posteriores aliqui secuti sunt, putauit enim dari propositionem per se secundo modo, quæ non sit vniuersalis, nempè illam, in qua prædicetur accidens proprium de specie subiecti sui primi, si nanque dicamus, triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, propositio est per se, & vniuersalis; si verò dicamus, æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis, hæc est quidem per se, at non est uniuersalis, quia prædicatum illi subiecto inest non primo, sed triangulo primo; hæc est Philoponi sententia, quam ipse dicit fuisse quorundam sectatorum Theophrasti. Ea tamen mihi non probatur, puto enim talem propositionem neque uniuersalem esse, neque per se, quod ita probo, conditio constituens secundum modum dicendi per se est, ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, sed nulla species sumitur, nec sumi potest in definitione accidentis proprij sui generis, ut æquilaterum in definitione trium angulorum æqualium duobus rectis, aut homo in definitione motus; ergo eiusmodi propositio non potest esse per se; assumptio probatur, quia certum est nihil accidentarium in alicuius rei definitione sumi posse, sed quicquid in alicuius rei definitione sumitur, illi essentiale, ac necessarium esse debet; accidentarium autem alicui esse dicitur id, sine quo id esse potest; propterea existimauit Auer. speciem omnem suo generi contingentem esse, quum sine illa genus esse possit, quemadmodum igitur species generi suo accidit, ita etiam propriæ generis affectioni accidere dicitur, ut homo motui, quia motus ut sit, homine non eget, & sine homine esse potest; quum itaque tale subiectum in definitione illius accidentis neque sumatur, neque sumi possit, quomodo potest eiusmodi propositio dici per se secundo modo? uidentur etiam hoc negare Aristoteles, & Auerroes in contextu 37. primi libri posteriorum, & in capite sequente, quod de erroribus appellatur; in contextu autem 96. secundi libri Posteriorum Arist. talem prædicationem apertè numerat in prædicationibus per accidens. Tolerabilior autem est Alberti sententia, quam protulit in calce memorati capitis, inquit enim hanc propositionem, æquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, partim dici posse per se, partim non posse; nam propriè nō est per se, est tamen per se quatenus in æquilatero D est aliquid (nempè genus eius) quod in definitione illius accidentis sumitur, quasi dicat, est per se ratione trianguli, non ratione æquilateri, hoc autem concedi potest, & uidetur Auerroes quoque hoc dixisse in commentario 94. secundi libri Posteriorum, quo in loco multa dicit notatu digna ad id, de quo nunc loquimur, pertinentia. Mea igitur sententia est non dari in secundo modo aliquam propositionem per se, quæ non sit uniuersalis.

Error Philoponi de prædicatione per se secundi modi quæ nō sit prima.

Omnis prędicatio per se secūdo mō est etiā prima.

Omnis spes est cōtingēs suo generi.

Alberti sententia

Caput Sextum, in quo illorum opinio, & argumenta exponuntur, qui dicunt prædicationem generis de specie primam, & uniuersalem esse.

CONsyderanda manet generis de specie prædicatio, ut Auerrois opinionem cum communi aliorum sententia conferamus, omnes enim talem E prædicationem putant primam, & uniuersalem esse, quod unus Auerroes negat. Communis opinio magnam habet ueritatis speciem, quę meo iudicio omnes decepit, uidetur enim per utranque uniuersalis definitionem ab Aristotele traditam posse efficaciter cōprobari. Prior quidem definitio fuit, uniuersale est quod omni inest, & per se, & quatenus ipsum, at prædicatio generis de specie est de omni, est per se, est quatenus ipsum; ergò uniuersalis; quòd de omni sit, & per se primo modo, nemo unquam negauit, prædicatum enim est de definitione subiecti; quòd autem sit quatenus ipsum, ita ostenditur, in hominis conceptu conceptus animalis essentialiter includitur, & in natura hominis natura animalis ut hominis essentiam constituens, ergo homo quatenus homo est animal, hoc enim negato sequeretur hominem per aliquid externum esse animal, non per internam rationem, quod tamen falsum est. F Altera descriptio prædicati uniuersalis fuit, uniuersale est, quod in quolibet, & primo inest, sed genus prædicatur de specie tanquàm de omni, & de primo subiecto, ergo est ei prædicatum uniuersale; quòd de omni, manifestum est; quòd autem de primo, facilè ostenditur, quoniam superius cum Auerroe diximus prædicationem primam in eo consistere, ut inter subiectum, & prędicatum non sit aliud medium subiectum, cui priori illud prædicatum insit, ast inter animal, & hominem non est interpositum aliud subiectum medium, cui priùs insit animal, quàm homini, ergo animal homini inest primo, & immediate ratione subiecti; quare hæc propositio, homo est animal, prima, & uniuersalis dicenda est.

Communis opinio.

1. argu. pro cōmuni opinio.

2. arg.

Caput

Caput Septimum, in quo ſententia Auerrois proponitur quòd genus de ſpecie uniuerſaliter non prædicetur.

opinio Auerr. contraria.

Contrariam ſententiam ſequutus eſt Auerroes, eaque uidetur Ariſtotelis opinio fuiſſe, qui in contextu 37. primi libri poſteriorum negat eſſe prædicatũ vniuerſale id, quod latiùs pateat, quàm ſubiectum, & in calce ſequentis capitis de erroribus aſſerit illud eſſe prędicatum uniuerſale, quòd ſubiecto poſito ponitur, ſed ablato aufertur; at genus latiùs patet, quàm ſpecies, & ea quidem poſita ponitur, ſed ablata nõ aufertur, proinde non poteſt eſſe prędicatum uniuerſale, idcirco Auerroes non dubitans ita ſenſiſſe Ariſtotelem, conatus eſt huiuſce rei rationem ſcrutari, & totam rei ueritatem declarare, & aperire, quod (ut ego puto) ita egregiè præſtitit, vt nemo hac in re melius, ac profundius philoſophari poſſit, quàm ſit philoſophatus Auerr. propterea nil aliud nobis in præſentia laborandum eſt, niſi ut ea, quę ab Auerroe obſcurè dicuntur, explanemus, iis nanque intellectis ſublatam fore exiſtimo totam huiuſce rei difficultatem. Loquitur hac de re Auerroes multis in locis, ſed potiſſimum in primo libro Poſteriorũ Analyticorum in commentariis 1 t. 36. 37. 41. 44. & 54. & fuſiùs in 94. ſecundi libri, & in ſua quęſtione Decima, ubi hæc tria nititur demonſtrare prædicationem generis de ſpecie non eſſe quatenus ipſum, nec ueram eſſe hanc propoſitionem, homo quatenus homo eſt animal, licèt multis vera eſſe videatur; deinde genus nõ prędicari de ſpecie tãquàm de ſubiecto, primo; & tandem nõ eſſe ſummè neceſſariam eam propoſitionem, in qua genus de ſpecie prędicatur, ut animal de homine, ſed neceſſitatem habere cum contingentia miſtam, & eſse quidem per ſe, ſed admiſtum habere id, quod dicitur per accidens; hęc igitur tria ſi cum Auerroe declarauerimus, perſpicua erit huius ſententię ueritas, & argumenta omnia ſoluta erunt, quę aduerſus eam adducta ſunt, uel adduci poſſunt.

argum. pro Auerroe.

A B C

Caput Octauum, quòd prædicatio generis de ſpecie non ſit quatenus ipſum.

Quod ad primum attinet negat conſtanter Auerroes veram eſſe hanc propoſitionem, homo quatenus homo eſt animal, quia ſi homo quatenus eſt homo eſſet animal, ſequeretur ſolum hominem animal eſſe, ideſt omne animal eſse hominem, propterea quòd illa dictio {quatenus} ſignificat paritatem, & reciprocationem terminorum; ad cuius rei intelligentiam ſciendum eſt duplicem eſſe ſignificationem huius uocis {quatenus} poteſt enim ſumi latè, & ſatis impropriè, poteſt etiam ſumi ſtrictè, quæ eſt propria eius ſignificatio; latè quidem, & amplè ſumitur, quando nil aliud ſignificat, quàm internum principium, ſeu internam rationem, proinde exclusionem principii externi, & externę rationis, in qua acceptione propoſitio hæc eſt vera, homo quatenus homo eſt animal; ſic enim nil aliud ſignificare uolumus, quàm quòd homo ex interna ratione eſt animal, non ex aliquo externo principio, quod quidem ueriſſimum eſt, quoniam homo per internam rationẽ eſt ſentiens, & animal; in hoc igitur ſenſu concedendum eſt totum primum argumentum, quod ſupra aduerſus ſententiam Auerrois attulimus. Altera eius uocis ſignificatio maximè propria, ut ipſius uocabuli conſyderatio oſtendere poteſt, eſt ut dicat eandem eſſe utriuſque termini rationem, vt ſi dicamus, homo quatenus homo eſt riſibilis, uera eſt hęc propoſitio etiam in ſecunda acceptione, quia ſignificat eandem eſse rationem, qua eſt homo, & qua eſt riſibilis, per propriam enim formam habet homo vt ſit homo, per eandem habet ut ſit riſibilis, uerè igitur homo quatenus homo eſt riſibilis, quia ex eodem principio pendet riſibilitas, ex quo pendet humanitas; ſed hæc non eſt vera, homo quatenus homo eſt animal, quia non ex eodem principio habet ut ſit animal, ex quo habet ut ſit homo, ſiquidem per ſenſũ eſt animal, homo verò non per ſenſum, ſed per rõnem; non igitur qua ratione eſt homo, eadem ratione eſt animal, ſed alia, & alia ratione, itaque homo nõ quatenus homo eſt animal. Secũdùm hanc propriam ſignificationem dicit Auerr. conditionem, quatenus ipſum, non eſſe niſi cum terminorum ęqualitate, & reciprocatione; ideò ſi homo quatenus homo eſſet animal, ſequeretur ſolum hominem eſſe animal, quia ſi a propria hominis natura animalitas conſtitueretur, nihil poſſet eſſe animal, niſi eſſet homo; in hac igitur ſignificatione accepit Ariſtot. eam conditionem, quatenus ipſum, ut eius uerba apertè demonſtrant, quare nõ putauit prædicationem generis de ſpecie eſſe quatenus ipſum. Hanc diſtinctionem ipſe, quando logicam publicè interpretabar, inueni, eaque mihi pleniſſimè ſatiſfecit, quanquàm .n. apud nullum alium eam ante id tempus legeram, tamen videbam ipſam tum ipſi rei, tum etiam proprię uocabuli ſignificationi mirificè conſentaneam eſse; poſtea verò mihi contigit ut eandem legerem apud Ioann. Gandauẽſem in ſua quęſtione Decima 2. Metaphyſicorum, quod me ſumma lętitia affecit, quum uiderem eruditum illum uirum ſua authoritate meam ſententiam comprobaſse. Non eſt autem ignorandum poſſe eãdem diſtinctionem accommodari etiam conditioni per ſe, idque notat expreſsè Auerr. in ſua Decima Quæſtione, poteſt .n. ſumi per ſe pro eo quod eſt, per aliquod internum, & eſſentiale, quę eſt latior ſignificatio, poteſt etiam ſumi pro eo quod eſt,

Hæc uox quatenus, duas habet ſignificationes.

Solutio primi arg. opinionis cõis.

Ioã. Gandauẽſis

per ſe põt ſumi & latè, & ſtrictè.

per propriam essentiam; & per id, per quod res talis est, & ita non est nisi cum terminorum paritate, & in idem concidit cum secunda acceptione conditionis quatenus ipsum, sicuti etiam priores vtriusque acceptiones in idem concidunt; cum hoc tamen discrimine quòd dum dicimus per se, magis videmur significare priorem illam amplam acceptionem, tanquàm magis propriam; dum autem dicimus, quatenus ipsum, magis videmur significare posteriorem, & strictiorem, vt superiùs diximus; eaque fortasse causa fuit ut Aristoteles conditionem per se uoluerit coarctare per conditionem quatenus ipsum; videbat enim conditionis per se eam maximè in promptu esse acceptionem, quæ latior est, quemadmodum conditionis, quatenus ipsum, ea est magis in promptu, quæ strictior est, & angustior.

Caput Nonum, quòd genus de specie tanquàm de subiecto primo non prędicetur.

QVOD autem animal de homine tanquàm de subiecto primo non prædicetur, ostendit Auerroes duobus fundamentis constitutis, vnum est, quòd genus ad speciem refertur tanquàm materia ad id, quod ex materia constat, vt dicebat Porphyrius in capite de differentia; alterum uerò quòd forma quælibet materiam propriam requirit, quæ alterius rei materia esse nequeat, quod quidem in philosophia manifestum est, quandoquidem materia non recipit formam, nisi priùs ad eam peculiariter recipiendam præparata fuerit, ab agente nanque præparatur per accidentia, quæ formæ educendæ conueniant; cum his igitur accidentibus sumpta materia dicitur facta eius rei propria, quæ sine illis erat multarum rerum communis materia; sed dum manet communis nullam F formam recipere potest, quia quum æquè omnes formas respiciat, nulla est ratio cur magis hanc, quàm illam de materia agens educat, quare materiam fieri propriam oportet per accidentia quædam, ut certam formam, non aliam, recipere apta sit. Quum igitur genus in specie sit tanquàm eius materia, necesse est ut factum sit proprium eius speciei, sic enim aptum est subesse propriæ differentiæ speciem illam constituenti, ut animal in homine inest tanquàm eius materia rationalem animam recipiens ut formam, qua homo est homo; sed eam non reciperet, nisi per accidentia quędam factum esset hominis proprium; sic de alijs speciebus dicendum est. Propterea rectè dicit Auerroes non esse idem animal, seu eandē animalitatē sub forma equi, quę est sub forma hominis, & quæ est sub forma asini; quanuis enim animal nondum ad aliquam formam præpara- D tum idem in omnibus speciebus sit, & ab omnibus æquè participatum, tamen propter diuersas pręparationes ad diuersas specierum suarum formas non seruatur idem, sed fit aliud, & aliud. Animal igitur ita præparatum Auerroes uocat animal quoddam, significans dictione illa [quoddam] præparationem illam, quę facit animal esse propriam huius speciei materiam; & dicit animal genus commune nō inesse speciei ut subiecto primo, quia inter ipsum, & speciem est interpositum animal quoddam; animal enim homini non inesset, nisi fieret animal quoddam, id est animal aptum ad suscipiendam rationem, quæ est hominis forma; hęc igitur propositio apud Auerroem falsa est, homo quatenus homo est animal; hæc autem uera, homo quatenus homo est animal quoddam, hoc est ad suscipiēdam hominis formam peculiariter pręparatum; hoc enim ita restrictum animal inest homini ut subiecto pri- E mo, & quatenus homo est; homo enim a sua forma habet ut sit homo, & ut sit animal ita præparatum, sed non ut sit animal simpliciter; accidētia nanq; illa, quę ex animali simpliciter faciūt esse animal quoddam, naturam animalis, qua animal est, non consequuntur, sed naturam hominis, forma enim hominis talem præparationem requirit, quam forma equi non postularet; neque inconueniens est si dicamus formā hominis, quæ nondum est, esse causam materiæ ita præparatę, quando enim materia ad certam aliquam formam præparatur, & certis quibusdam accidentibus afficitur, forma aduentura dicitur illius præparationis causa esse ut finis. Quapropter eadem forma hominis trium effectuum causa esse dicitur in diuersis generibus causarum, primùm quidem est hominis causa, qua homo est homo, ut forma; proprietatum verò, quæ hominem factū consequūtur, causa est ut effectrix; demum est causa materiæ propriæ, & præparatæ ut causa finalis; ideò hæ propositiones sunt uniuersales, & quatenus ipsum, homo ē risibilis, homo est animal quoddam, eadem enim est ratio cur homo sit homo, cur sit risibilis, & cur sit animal quoddā. Ex his autem sumitur solutio posterioris argumenti aduersariorum, dicebant enim animal homini ut subiecto primo inesse, quod quidem nos negamus, quum inter animal, & hominem sit animal quoddam, quemadmodum diximus.

non eadē est animalitas in hoīe, & in equo

Forma ē causa & cōpositi ut forma, & proprię materiæ ut finis, & accidēnum ut efficiēs.

Solutio 2. argu. opinionis cōmunis.

Cap. X. quòd propositio, in qua genus de specie prædicatur, summam necessitatem non habeat.

QVòd autē non sit summè necessaria illa propositio, in qua genus de specie prædicatur, ita probat Auer. talis propositio hēt contingentiam admistam necessitati, ergo nō hēt sūmam necessitatē, nam sūmè necessaria est illa ꝓpositio, in qua nihil est cōtingentiæ

adıni-

admistum, id autem fit quando & prædicatum est necessarium subiecto, & subiectum prædicato; sed quando genus de specie prædicatur, est quidem prædicatum necessarium subiecto, vt animal homini, sed subiectum est contingēs prædicato, nempe homo animali, & omnis species suo generi, illud enim dicitur alicui esse accidens, & contingens, sine quo id esse potest, & est, potest autem esse animal, immo est reipsa sine homine in alijs speciebus, in quibus integra animalis natura seruaretur etiam deleta tota humana specie; sed hæ propositiones sunt summè necessariæ, homo est rationalis, homo est risibilis, quia neque homo sine ijs duobus prædicatis esse potest, neque hæc sine illo; est autem aliquod alicui necessarium altero duorum modorum, uel enim vt necessariò constituens, vel vt necessariò consequens, idem alijs verbis alij dicerent, necessarium a priori, & necessarium à posteriori, homo quidem risibilitati necessarius est ut eam constituens, risibilitas autem homini vt ex necessitate hominem consequens; rationale verò homini necessarium est ut constituens, & homo rationali vt consequens, quatenus homo est effectus ab illa forma constitutus. Sed in hac propositione, homo est animal, est quidem animal necessarium homini ut constituens, sed homo neque ut constituens, neque vt consequens est necessarius animali; non ut constituens, quia datur sine homine animalis natura in alijs animalibus; non etiam ut consequens, quia animali posito homo non ex necessitate ponitur; homo itaque est accidens animali, & omnis species suo generi, non possunt igitur propositionem summè necessariam constituere, sed necessariam ex altera parte, ex altera vero contingentem; quare talis propositio est quidem per se, sed impurè, quia admistum habet id, quod dici tur per accidens. Hanc uoluit excludere Aristoteles adijciens tertiam conditionem, quæ dicitur prædicatum uniuersale, per hanc enim omnes propositiones per se excluduntur, quarum prædicatum latiùs pateat, quàm subiectum in his enim omnibus euenit id, quod modo dicebamus, scilicet ut subiectum sit contingens prædicato, quum prædicatum sine illo esse possit; hæ igitur omnes sunt de omni, sunt per se, sed non sunt uniuersales, quod per ipsam quoque uocis significationem, quā declarauimus, ostendi potest, quia si illud prædicatum dicitur uniuersale, cuius uniuersus ambitus in eo subiecto inclusus sit, & quod extra illud subiectum non inueniatur, animal respectu hominis non potest dici prædicatum uniuersale, quoniam in homine totum animal, idest totus eius ambitus non continetur.

Species est accidēs suo generi.

necessarium & aliquod alicui duobus modis.

Caput Vndecimum, in quo ostenditur nullum habere locum in demonstratione eam propositionem, cuius prædicatum latius pateat, quàm subiectum.

Alia quoque ratione ostendere possumus tales propositiones, quarum prędicatū sit latius, quàm subiectū, non esse uniuersales, quoniam in demonstratione nullum locum habere possunt, haberent enim aliquem locum, si tres illæ conditiones, de omni, per se, & vniuersale, in illis coniunctę reperirentur; quòd autem demonstrationem ingredi nequeant primùm quidem ea ratione ostendi potest, quia summā necessitatē, ut ostendimus, non habent, at in propositionibus demonstrationis uoluit Arist. summā necessitatem inesse; præterea si hæc propositio, homo est animal, in demonstratione locū aliquē haberet, ea esset vel maior ꝓpositio, uel minor, vel conclusio, quorū nullum dici potest; nā conclusio nunquam est, quia demonstratione accidentia sola innotescunt, est.n. demōstratio proprium instrumentum cognoscendi accidentia per suas causas; substantiarum autem, & partiū essentialium non est demonstratio, ut Arist. docet in 2. lib. Posteriorum, quoniam hę ab externa causa non pendent; adest etiam ad hoc probandum ratio pulcherrima, & profundissima, quam adducit Auerr. in comment. 94. 2. lib. posteriorum, si animal homini inesse demonstraretur, esset demonstratio eius, quod ex accidenti est, quod quidem negat Aristoteles in primo lib. Posteriorum, consequens ita deducitur, illud, quod in conclusione prædicatur, est id, cuius cognitio quæritur, generis igitur cognitio per talem demonstrationem quæritur; at uero id, quod scire uolumus demonstrantes, est inhærentia, & causa inhærentiæ maioris extremi in minore, igitur inhærētia quæritur generis in specie, & illius inhærentiæ causa, sed generi accidit ut sit in ila specie, propterea quòd absque illa esse potest, ergo demōstratur id, qđ est ex accidenti, demonstratur.n. prædicatum inesse subiecto, cui accidentarium est ut insit; neq; difficultatem tollimus, si dicamus genus inesse speciei per se, & esse ipsi essentiale; eam enim fortasse tolleremus, si speciei cognitio quęreretur, at nos hic de generis cognitione loquimur, non de cognitione speciei, nam scopus demōstrationis est cognitio maioris extremi, non minoris, hoc enim notum esse ponitur, illud quæritur, ac demonstratur; ratio hęc Auer. ualidissima est, & ita probat de proximo genere, ut de remoto. Aliam quoque rationem addere possumus, si genus in specie inesse demonstraretur, species igitur nota esset, ignotum uero genus, quod nullo pacto dici potest, quoniā uniuersale est nobis notius particularibus, & genus speciebus, neq; fieri potest ut hominē esse, & quid ho-

Prædicatio generis de specie non potest esse conclusio demōstrationis.

homo ſit cognoſcamus, dum hominem animal D eſſe ignoramus; genus igitur de ſpecie in concluſione demonſtrationis prædicari nõ poteſt.

Prædicatio generis de ſpecie non poteſt eſſe maior demõſtrationis.

Sed neque in propoſitione maiore ob eandem rationem, nam ſi genus in maiore prædicetur, in concluſione quoque idem prædicari neceſſe eſt, quod fieri non poſſe iam oſtendimus; quòd ſi quis dicat in maiore quidem genus de ſpecie prædicari, in concluſione uerò nõ ampliùs, ſed de aliquo alio; nihil refert, nam etſi non de ſpecie, attamen de aliquo ſub ſpecie contento, quod inſtar ſpeciei erit, prædicabitur, de quo per mediam ſpeciem demonſtrabitur, veluti ſi ea maiore aſſumpta, animal eſt corpus, hominem corpus eſſe demonſtremus, non minus.n. in concluſione, quàm in maiore propoſitione, genus de ſpecie prędicabitur; talem autem demonſtrationem in lib. de Medio demonſtrationis diligenter improbauimus.

prædicatio generis de ſpecie non poteſt eſſe minor demõſtrationis.

Tandem ea non poteſt eſſe propoſitio minor, ſic enim genus eſſet medius terminus, quod an fieri queat nec E ne, perpendamus; quęrendum eſt quænam erit affectio demonſtrata, dum genus tanquàm medium de ſpecie in minore propoſitione prædicatur, ea enim vel erit generis propria, & ei æqualis, vel ſpeciei, uel utriſque amplior, quorũ nullum dici poteſt, nam ſi ſit propria ſpeciei, propoſitio maior non erit de omni, nam ſi riſibile de homine demonſtremus per animal medium, hęc erit maior propoſitio, animal eſt riſibile, quæ ſi uniuerſaliter enuntietur, falſa eſt, ſi uerò particulariter, paralogiſmus erit; quòd ſi affectio ſit ęqualis generi, concluſio erit qualẽ reprobat Ariſtoteles in contextu 37. primi libri Poſteriorum, & aliis ſequentibus, pręcipit enim ne affectionem propriam generis demonſtremus de ſpecie, ut tres angulos æquales duobus rectis de æquilatero ſpecie trianguli, non enim conſyderat ibi Ariſtoteles per quod medium id fiat, ſed omnino prohibet ne unquàm eiuſmodi concluſionem demonſtremus. Idem F dicimus ſi affectio ſit & ſpecie, & genere latior, erit enim ea quoque alicuius remotioris generis propria, & demonſtratio adhuc abſurdior; quòd igitur nullum in demonſtratione locum habeat prędicatio generis de ſpecie manifeſtum eſt.

Caput Duodecimum de loco, quem in demonſtratione habet primus modus dicendi per ſe.

HActenus tres illas conditiones declarauimus, in quibus Ariſtoteles ſummam conſiſtere neceſſitatem arbitratus eſt, & quas omnes in principiis demonſtrationis requiri oſtendit, ſi ad ſciẽtiam pariendam idonea eſſe debeãt; propterea partẽ illam de locis propoſitionum demonſtratiuarum appellandam eſſe exiſtimamus, quandoquidem duo priores modi dicendi per ſe

loci propoſitionum demõſtratiuarũ

D ter tertiam conditionem, quæ dicitur prædicatio uniuerſalis, limitati, atque correcti, ſunt loci, unde & concluſiones demonſtrantiæ, & principia, per quæ demonſtrentur, tanquàm è duobus promptiſſimis fontibus hauriantur; ſic.n. & concluſiones, & principia demõſtrationis ſummam habebunt neceſſitatem. Nunc illud videtur declarandum relinqui, quomodo & concluſio demonſtrationis, & vtraque propoſitio ſint per ſe, & quomodo vterque modus in demonſtratione locum habeat; deinde an aliqua ſit quarti modi vtilitas, vt aliqui exiſtimarunt, his enim explicatis finem optimum noſtra hæc contemplatio (ni fallor) aſſecuta erit. Vt a primo modo exordiamur, eius vtilitas ita manifeſta eſt, ut de ea nemo unquàm dubitauerit, nã in demonſtratione nullum alium locum habere poteſt, quàm ĩ propoſitione minore, etenim in maiore, & in concluſione ſemper prædicatur accidens proprium, at in propoſitione pri- E mi modi prędicatur vel definitio, vel ultima differentia, quare non poteſt eſſe niſi propoſitio minor; quando igitur demonſtratur aliquod accidens proprium per definitionem, uel per ultimam differentiam ſubiecti, minor eſt per ſe primo modo, ut ſi riſibile de homine per rationale medium demonſtretur, minor erit, homo eſt rationalis, quæ eſt per ſe primo modo.

Primus modus dicẽdi per ſe locum hēt in ſola minore propoſitione.

Vbi uerò accidens de ſubiecto demonſtratur non per definitionem, neque per differentiam ſubiecti, ſed per alterum accidens prius, conſtat minorem eſſe per ſe ſecundo modo, quum in ea prędicetur de ſubiecto proprium accidẽs, quod licèt reſpectu accidentis demonſtrati ſit illius cauſa prior illo, tamen reſpectu ſubiecti, de quo in minore prædicatur, non eſt niſi proprietas poſterior, ut quando in luna demonſtramus auctionem luminis per figuram ſphęricam tanquàm per cauſam, minor propoſitio, hæc eſt, luna eſt ſphærica, quæ eſt per ſe ſecundo mo- F do, quoniam figura illa eſt accidens lunæ; in tali igitur demonſtratione primus modus nullũ locum habet, ſed ſecundus ſolùm; in illa verò, cuius medium eſt differentia, ſeu definitio ſubiecti, hic modus locum habet in ſola propoſitione minore; quæ omnia in libro noſtro de medio demonſtrationis fuſiùs declarauimus.

Caput Decimumtertium, de loco ſecundi modi dicendi per ſe in demonſtratione.

SEcundus autem modus ſemper eſt in concluſione, & in maiore propoſitione cuiuſcunque potiſſimæ demonſtrationis; in minore uerò non ſemper, ſed aliquando, ſcilicet in ea demonſtratione, cuius medium eſt alterum accidens, certum eſt enim, ut antea dicebamus, minorem illam eſſe per ſe ſecundo modo; certum eſt etiam in omni potiſſima demonſtratione concluſionem eſſe per ſe ſecundo

Concluſio ſemper eſt per ſe ſecũdo modo.

cundo

cundo modo, nunquàm alio, idque nulla eget declaratione. In maiore autem propositione aliqua difficultas ineſt, quæ non eſt ſine diligēti examine prætereunda; in ea enim prædicatur accidens proprium non de ſubiecto ſuo, ſed de ſua cauſa, ideò non videtur eſſe per ſe ſecundo modo, quandoquidem Ariſtoteles alteram ſecundi modi cōditionem ſtatuit ut prędicatum reipſa in ſubiecto inexiſtat, accidens verò in ſua cauſa ineſſe non dicitur extra animum, quare prędicatum in ſubiecto illius maioris non ineſt; attamen ſi alteram ſecundi modi conditionem, quæ prçcipua eſt, ſpectemus, negare non poſſumus maiorem eſſe illo modo per ſe, nam eius ſubiectum ſumitur in definitione prædicati; ut enim docet Ariſtoteles in ſecundo libro poſteriorum, accidens proprium ſumit in ſua definitione non modò ſubiectum, ſed etiam cauſam, quando igitur de ſua cauſa prædicatur, illa propoſitio eſt per ſe ſecundo modo, quia prędicatum ſumit in ſua definitione ipſam cauſam ſubiectam. Ad tollendam hanc difficultatem, & declarandum quomodo maior reuera ſit per ſe ſemper ſecundo modo, nec minùs, quàm concluſio, in memoriam reuocanda ſunt ea, quæ diximus de duplici pendentia accidentis proprij a ſubiecto, nempe tāquàm a materia externa, in qua recipitur, & tāquàm a cauſa, a qua producitur, quam utranq; pendentiam diximus conſtituere prędicationē per ſe ſecundi modi, quoniam altera ſola non ſufficit, quemadmodum aduerſus Thomam demonſtrauimus; dicimus igitur in omni propoſitione per ſe ſecundi modi eſſe utranque pendentiam, ſed alteram tantùm expreſſam, alterā verò implicitam, & occultam, vtraque enim ſimul in eadem propoſitione exprimi non poteſt, quoniam vterque propoſitionis terminus ram prædicatus, quàm ſubiectus unus eſſe debet, non duplex; quum itaque tam concluſio demonſtrationis, quàm propoſitio maior ſit per ſe ſecundo modo, inter eas hoc intereſt, quòd in concluſione exprimitur pendentia accidentis a ſubiecto tanquàm a materia recipiente, at pendentia eiuſdem a cauſa manet implicita, atque recondita; dum enim dicimus, homo eſt riſibilis, exprimitur homo, in quo tanquàm in materia externa recipitur riſibilitas, cauſa non exprimitur, adeſt tamen, quia hominis appellatione comprehenditur, quum in homine inſit, ſiue ea ſit propria hominis forma, ſiue alterum accidens hominis proprium; hęc igitur pendētia ibi eſt uirtute quadam, & implicita, nō actu, & expreſſa. Contra uerò in propoſitione maiore res ſeſe habet, in ea nanque exprimitur pēdentia accidentis a cauſa, ſiquidem nomē cauſę exprimitur; altera uerò pendentia ut a ſubiecto non exprimitur, ſed tamen implicitè, & uirtute quadam ſignificatur; dum enim dicimus, rationale eſt riſibile, rationalitatem expri-

Dubiū de maiore quō fit per ſe.

ſolutio

nota differentiam inter maiorem, & cōcluſionē.

A mimus, quæ eſt cauſa riſibilitatis, hominem autem ſubiectum non exprimimus actu, is tamen poteſtate, & implicitè ſubiici intelligitur, ideò poſtea in minore actu ſubiungitur, dum dicitur, at homo eſt rationalis; propterea non eſt ignorandum quòd quando dicimus, rationale eſt riſibile, non dicimus accidens illud ineſſe in ſua cauſa, riſibilitatem rationalitati, ſed ſubiecto, quod ibi uirtute comprehenditur, ideò uocibus utimur ſignificantibus non abſtracta, ſed concreta, non enim rationalitas eſt riſibilitas, ſed rationale eſt riſibile, & huius propoſitionis ſenſus nullus eſt alius, quàm hic, cui ſubiecto ineſt rationalitas, eidem ineſt riſibilitas, ſubiectum igitur in propoſitione maiore eſt homo poteſtate ſignificatus, in concluſione uerò idem homo actu expreſſus. Nolo hic ſilentio præterire, quoddam meo quidem iudicio ſummopere notandum, & uerum, quanquàm multis fortaſſe abſurdum uidebitur, credo euenire

B poſſe aliquando ut propoſitio per ſe primi modi, ſi conuertatur, fiat per ſe ſecundi modi: & eadem ratione illa, quæ eſt ſecundi, fiat primi ſine aliqua abſurditate; hoc quidem dogma in pręcedentibus refutauimus ut generaliter acceptum, ut a quibuſdam accipiebatur, qui aſſerebant omnem propoſitionem primi modi ea ratione poſſe fieri ſecundi, & omnem propoſitionem ſecundi poſſe fieri primi, quod quidē minimè uerum eſt; hęc igitur differentia declaranda eſt; ſubiectum propoſitionis quandoque eſt etiam ſubiectum inhęrentię actu in propoſitione expreſſum, ut in his propoſitionibus, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis; quādoque non eſt ſubiectum inhærentię niſi poteſtate, & implicitè, ut in hac propoſitione, rationale eſt riſibile; quando igitur eſt ſubiectum inhærentiæ expreſſum, propoſitio conuerti nō poteſt niſi fiat prædicatio contra naturam, quia ineſſe dicitur illud, quod reuera ſubeſt; quare

C dicere non poſſumus ſine abſurditate, rationale eſt homo, uel riſibile eſt homo; ideò propoſitio minor, & concluſio demonſtrationis non poſſunt conuerti, nam, ſi conuertantur, prædicatio fit contra naturam, nec ſunt amplius per ſe. At quando ſubiectum propoſitionis non eſt ſubiectum inhęrentiæ actu expreſſum, ſed ſolùm poteſtate, ut in ea propoſitione, rationale eſt riſibile, quæ eſt per ſe ſecundo modo, eā credimus poſſe conuerti, & fieri per ſe primo modo, nempe dicendo, riſibile eſt rationale, quum enim reipſa extra animum neque effectus cauſæ ſuę inhæreat tanquàm ſubiecto, neque cauſa effectui, ęquè dicere licet, riſibile eſt rationale, ac, rationale eſt riſibile, neutro enim modo prædicatio eſt contra naturam, & vtroque modo in ſubiecto propoſitionis ſubiectum inhęrentię uirtute, & poteſtate comprehenditur; ſi enim dicamus, rationale eſt riſibile, ſignificamus, in quo ſubiecto ineſt rationalitas,

aliquādo propoſitio per ſe ſecūdi modi, ſi cōuertatur, fit per ſe primo modo.

Subiectū propoſitionis non ſemper eſt ſubiectū inhærētiæ.

Minor, & concluſio demonſtrationis non poſſūt cōuerti ſed maior poteſt.

litas, in eodem inest risibilitas; si verò dicamus, D risibile est rationale, significamus, in quo subiecto inest risibilitas, in eodem inest rationalitas, & est propositio per se primo modo, quia prædicatum ponitur in definitione subiecti, & extra animum nõ minùs inest illi subiecto, quàm idem subiectum ipsi inhærere dicatur, neutrũ enim reuera alteri inest, sed utraque alicui tertio, licèt alterum alterius causa sit. Hanc sententiam possumus testimonio Aristotelis comprobare, qui in 96. 97. 98. particulis primi libri Posteriorum docens quomodo demõstratio ꝙ est differat a demonstratione propter quid est, ostendit euenire interdum ut in eisdem terminis vtraque formetur, priùs quidem demõstratio quòd, deinde demonstratio propter quid, & utranque simul admitti, ac recipi in scientiis asserit; mutari autem dicit demonstrationem, quòd in demonstrationem propter quid per conuersionem maioris propositionis, vbi nanque causa de effectu prædicabatur dicendo, E quod non scintillat, propè est, postea effectus de causa prædicatur, & dicitur, quod propè est, non scintillat; itaque si utraque propositio simul in vsu est dum fit in scientiis regressus, neutra dici potest contra naturam, quia scientiæ non utuntur prædicatione contra naturam, sed naturali tantùm, de propositione autem minore, ac de conclusione nunquàm dixit Aristoteles quòd conuertantur, uera enim conuerti non possunt ob eam, quam diximus, rationem; sed ea, quæ in demonstratione quòd fuit propositio minor, fit absque ulla mutatione conclusio demonstrationis pro pter quid; ea verò, quæ fuit conclusio demonstrationis quòd, fit propositio minor demõstrationis propter quid: vnde colligimus omnes propositiones demonstrationis, quæ dicitur ab effectu, esse per se, & vniuersales non minùs, quàm propositiones demonstrationis propter quid, maior enim propositio semper est per se F primo modo, sicut in demonstratione propter quid semper est per se secundo; minor verò semper est per se secundo modo, quemadmodum conclusio demonstrationis propter quid; conclusio autem quandoque primo, quandoque secundo, sicut etiam propositio minor demonstrationis propter quid. Quòd igitur primus, ac secundus modus dicendi per se ad demonstrandum utiles sint, & quomodo demonstrationem ingrediantur, dictum est.

In demõstratione ꝙ omnes propositiones sunt p se.

Caput XIIII. An quartus modus dicendi per se ad demonstrationem utilis sit.

DE tertio modo quòd sit prorsus inutilis iam superiùs ostendimus, nec aliquis unquàm de eo dubitauit; sed de quarto dubia res est, non quidem propter opinionem Thomæ de accidẽte proprio quòd de subiecto suo prædicetur per se tum secundo modo, tum quarto, hanc enim iam reiecimus, & eius falsitatem deteximus; sed propter illa, quæ supra diximus ex Auerroe in 34. & 35. commentariis primi libri posteriorum, ibi nanque Auerroes de quarto modo loquens, in quo locum habet causa externa, dicebat causã effectricem externam raró esse æqualem effectui, & raró esse simul cum eo, propterea raró, & ex accidenti in demonstrationibus locũ habere; quandoque tamen euenire ut per talem causam demonstretur effectus, quando cũ eo reciprocatur, & posita ponit, atque ablata aufert, quemadmodum terræ obiectio est causa eclipsis lunæ, quamuis enim sit causa externa effectrix, tamen æqualis est effectui, & dicitur causa adæquata, per quam & demonstratur, & definitur eclipsis, ut asserit Aristoteles in secundo libro Posteriorum, vbi vult eam esse potissimam demonstrationem, & mutari in definitionem. Hæc autem si uera sunt, quartus modus utilis quandoque esse, & in demonstratione locum habere uidetur, si non semper, saltem aliquando, quum dentur aliquæ causæ externæ, quę suis effectibus adęquantur; cur igitur Aristoteles in declarandis modis utilibus nũquàm huius quarti mentionem fecit, sed solos duos priores nominauit, eisque solis summam tribuit necessitatem? Nos igitur dicimus duos tantùm illos priores modos ad demonstrationem utiles esse, quę est communis multorum sententia, & vera, qui quartum modum dicunt tanquàm inutilem ab Aristotele relictum fuisse. Ad propositam autem difficultatem respondeo sumitur ex uerbis Auerrois in memoratis locis, quartum enim modum utilem quandoque esse, & in demonstratione potissima aliquando locum habere haud inficiatur Auerr. sed quia raró id euenit, dicit esse ex accidenti, nam quę raró eueniunt, ex accidenti euenire dicuntur; in disciplinis autem nulla ratio habenda est eorum, quæ ex accidenti sunt, & raro eueniunt, sed contemnuntur, quia eorum scientia haberi non potest; propositiones igitur, quę sunt per se primo, uel secundo modo, uidelicet in quibus prædicatur definitio, vel vltima differentia de specie, vel accidens proprium de subiecto, omnes, & perpetuò utiles sunt, & regula statui potest uniuersalis, & perpetua quòd duo illi modi demonstrationem ingrediũtur; de quarto dici non potuit ꝙ esset utilis, quia neque semper, neque frequenter est utilis, sed raró, ut plurimùm enim illius modi propositiones inutiles ad demonstrandum sunt; ideò est aduertendum ne in interpretandis uerbis Auerrois in errorem labamur, dum Auerroes ait causam effectricem externam non habere locum in demonstratione potissima, nisi per accidens; non enim intelligendum est quod ea non uera demonstratio sit, & scientiam pariat eius

Dubiũ de quarto modo.

Solutio

eius, quod ex accidenti; hoc enim est falsum, ut in exemplo ab Auerroe adducto manifestũ est, quandoquidem ea demonstratio, qua eclipsis in luna ostenditur per obiectionem terræ, est vera, ac potissima demonstratio, ut ipse Auerroes voluit, & nos alio in loco fusè demonstrauimus; parit igitur scientiam eius, quod est per se, & uniuersale, & summè necessarium. Non est etiam intelligendum, ut intelligunt multi, quòd ex accidenti causa effectrix in demonstratione potissima locum habeat, propterea quòd sumatur in demonstratione loco causę internę latentis; quando enim uera, & adæquata causa accidentis ignoratur, dicunt loco eius accipi causam externam, quę ideò dicitur sumi per accidens, quia loco alterius causæ sumitur, quã si notam haberemus, illam, externam, causam non sumeremus. Quam sententiam nos aliàs falsam esse, & Aristoteli, atque Auerroi aduersari ostendimus; nam si voluisset Auerroes causam externam effectricem sumi in demonstratione loco alterius causæ latentis, certè dixisset id in omni causa efficiente contingere posse, etiam si non sit adequata, adequatam enim esse, uel non adæquatam quid refert, si non pro se, sed alterius causæ loco accipitur? attamen id non dixit Auerroes, sed solùm dixit causam effectricem externam tunc in demonstratione sumi, quando est simul cum effectu, & cum eo reciprocatur, vt obiectio terræ cum eclipsi lunæ, quare pro se eam accipi putat, non pro alia causa ignota. Verùm qui diligentem huius erroris impugnationem uidere cupit, legat librum nostrum de medio demonstrationis, non est enim operæpretium hoc in loco eandem disputationem repetere. Quòd verò ibi dicat Auerroes causam effectricem externam, quum in demõstratione potissima locum non habeat, saltem in demonstratione signi, & in demonstratione causę habere locum, id nos in libro nostro de speciebus demonstrationis expendimus, nunc ad propositum negotium ea consyderatio non pertinet. Ad rem igitur redeuntes dicimus sensum verborum Auerrois hunc esse, quòd ex accidenti euenit quarto modo dicendi per se ut ad potissimam demonstrationem conducat, quoniam rarò conducit, & frequentissimè euenit ut non conducat; non est tamen ex accidenti ut effectus hic per hanc causam effectricem, quæ adæquata est, demonstretur, neque accidens est illi causæ ut in ea demonstratione sumatur, veluti obiectioni terræ ut sumatur in demonstratione eclipsis, immo eam sumere est magnoperè necessarium cuilibet uolenti plenam habere ipsius eclipsis scientiam, quum per aliam causam demonstrare eclipsim non possit, sed per illam solam; clarius dicere possumus ex accidenti euenire generi, sed non speciei, causæ nanque effectrici externæ per accidens euenit ut sumatur in demonstratione effectus, quia raro euenit; at huic causæ effectrici, ut obiectioni terræ non est accidens vt sumatur in demonstratione, atque in definitione eclipsis, sed est maximè necessarium. Ratio igitur manifesta est cur Aristoteles in electione modorum vtilium quartum modum contempserit, licet eum aliquando non minus utilem esse contingat, quàm alios duos; nostrum tamen est tales quarti modi propositiones in numerum utilium propositionum referre; quarum termini reciprocentur, & alter sumatur in definitione alterius; tunc enim dicere debemus, demonstratio uult esse potestate definitio, & tota in definitionem conuerti; ideo Aristoteles eas tantum propositiones ad demonstrationem admisit, in quibus sit nexus terminorum definitiuus, qualis semper est in propositionibus per se primi, ac secundi modi; ergo si ob hanc rationem ij duo modi recepti sunt, ob eandem vtiles iudicandę sunt illæ quoque paucæ quarti modi propositiones, in quibus eadem conditio conspiciatur, nempe ut alter terminorum sit alterius causa adæquata, & sumatur in eius definitione; hæc igitur propositio, obiectio terrę facit eclipsim, licet sit per se quarto modo, tamen potissimam demonstrationem ingreditur non minus, quàm propositiones per se primi, ac secundi modi, quoniam eisdem conditionibus prędita est, ob quas illæ omnes ad demonstrationem utiles indicatæ sunt.

In li. de medio demonstrationis.

error aliquorũ

Quomodo causa efficiens externa demonstrationem ingrediatur per accidẽs

Cur quartus modus quãuis utilis sit, reiiciẽdus fuerit.

Caput XV. in quo ea, quæ modo dicta sunt, authoritate Aristotelis confirmantur, & ipsius artificium declaratur.

HOc autem, quod modo diximus, præceptum, & admonitio Aristotelis fuit, si benè ipsius artificium expendamus; nam in modorum vtilium electione quartum modum neglexit, tamen postea non omnino ipsum absque memorata a nobis exceptione omittere uoluit; siquidem in quarto capite primi libri Posteriorum postquàm modos omnes dicendi per se, & per accidens enumerauerat, docet duos priores modos dicendi per se habere necessarium terminorum connexum, de quarto modo nihil dicit; in sexto etiam capite probans principia demonstrationis esse per se, ac necessaria, eos tantùm duos modos consyderat, ut in ea parte legere possumus, quæ incipiens a contextu quadragesimoquarto desinit in 56. in quo conclusionem faciens omnium, quæ dixerat, inquit § per se igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse § quibus uerbis significat se loqui de illis tantùm prædicatis, quæ insunt in subiectis, non de disiũctis, proinde de duobus tantùm prioribus modis, non de quarto.

Itaque

Magna pars demonstrationum fiunt per causas internas.

Itaque Aristoteles pro illa tantum demonstratione regulas ibi tradit, quæ fit per internas causas, non de illa, quæ fit per externas, quoniam raro contingit vt causa externa ad demonstrationem vtilis sit; certum est etiam, si scientias, ac res ipsas spectemus, plurimas, atque innumeras esse eas demonstrationes, quæ fiunt per internas causas; eas uerò, quę per externas, illarũ comparatione ualde paucas; omnes quidem mathematicę demõstrationes per internas causas fiunt; quod verò non eiusmodi esse videantur demonstrationes naturales, causa est quoniam propriæ rerum naturalium formę, ac differentiæ, necnon etiam plurimę proprietates ignorantur, quas omnes si notas haberemus, quot (quæso) demonstrationes per causas internas in rebus naturalibus extarent? innumerę sunt naturalium corporum species, & singula multas habet proprietates, proinde multæ demonstrationes de eadem specie fieri possent, si modò primum earum principiũ, & prima causa, quæ est propria substantialis differentia, cognosceretur; hinc igitur factum est ut magna pars philosophiæ naturalis in consyderandis externis causis, & in demonstrationibus per tales causas factis occupari videatur, nam in promptu magis sunt tales demonstrationes, quàm facilius sit inspicere quid hæc res ab illa re patiatur, & recipiat, quàm propriam internam causam intueri, a qua plurimæ proprietates defluunt. Propterea Aristoteles uir iudicio plenus in artis logicę traditione non ea solum, quę ipse de rebus naturalibus proprio ingenio inuenire, ac scribere poterat, respexit, sed res ipsas simpliciter consyderauit, & in declaranda demonstrationis naturam illam demonstrationẽ sibi ante oculos posuit, quæ fit per internas causas; illam verò, quæ fit per externas, cuius vsus habita rerum ratione est multò rarior, sub illius regulas, & præcepta uoluit esse reducendã; idque ab ipso notatum, atque præceptum fuisse primus ego animaduerti, & est magnum philosophi artificium nemini cognitum; locus est particula 65. primi libri Posteriorum, vbi loquitur de scientia, ac demonstratione eorum, quę sæpe fiunt, quum enim in præcedente eius libri parte potissimæ demonstrationis conditiones docuisset, & eas tantùm demonstrationes, quæ ex internis causis fiunt, respexisset, in his enim locum habent dumtaxat priores modi dicendi per se, postea videns facilè euenturum esse, ut eas, quæ per externas causas fiunt, a genere demonstrationis repelleremus, admonere nos voluit eas quoque esse ueras demonstrationes, earumque principia, si benè consyderẽtur, esse necessaria non minùs, quàm illa, quæ in aliis demonstrationibus assumuntur; quo in loco quum admoneat nos Aristoteles utilitatem quarti modi dicendi per se, quem priùs despexerat, & ipsum reduci iubeat ad eas regulas,

Declaratio con. tex. 65. 1 li. post.

D quas de aliis tradiderat, si eueniat ut eandem, quam illi, habeat necessitatem, non erit ab re, si eum in præsentia breuiter, & pro occasione explanemus, ut nihil intactũ relinquamus; quod ad usum modorũ dicendi per se, quos nobis declarandos proposuimus, pertinere uideatur. Accidentia igitur, quæ ab Arist. ibi uocatur sæpe facta, ea esse dicimus, quæ ab externis causis producuntur; nam quæ a propria natura sui subiecti emanant, ea semper in subiecto suo inesse, & ab eo nunquàm separari posse certum est; quũ.n. a forma prodeant, sine qua res esse nunquàm potest, & eam ex necessitate insequantur, ipsa quoque subiecto suo sẽper adesse necessum est; quę itaq; subiecto existenti non semper adsunt, ea extra subiectũ illud causam suam habent, quo fit vt, si causa non semper sit, ipsa quoq; illi subiecto non semper adsint, quia posita causa ponuntur, & ablata auferuntur, ut de lunæ eclipsi, quam ibi exempli causa nominat Arist. manifestum est. E Quoniam igitur antea docuerat eorũ tantũ, quę semper sunt, esse demonstrationem, & scientiam, ideò ibi ostendere uoluit etiam illa, quæ nõ semper sunt, sub scientiam, ac demonstrationem cadere ea ratione, qua modo quodam semper sunt; nõ ea ratione, qua sæpe, quo fit ut regula illa propterea nõ labefactetur, quæ dicit rerum tantùm necessariarum scientiam, ac demonstrationem esse, sed firma, atq; illęsa maneat. Eclipsim autem semper esse dicit dum uniuersalem accipimus, non semper autem, si hanc particularem eclipsim spectemus; dũ.n. uniuersalem eclipsim consyderamus, naturam, & essentiam eius respicimus, non existentiam extra animũ; ideò dicit Arist. quatenus tales, i. dum essentia harum rerum spectatur, uniuersales sunt, ac semper sunt, nempe in uirtute, & potestate causarum suarum, semper.n. est luna potens eclipsim pati; & semper est terræ globus, qui lunę obiici potest; non est tamen semper F causa ipsa actu, producens quoniam hęc simul est cum eclipsi, & posita eclipsim ponit, nempe ipsa terrę obiectio. Iam uerò quũ ipsa natura eclipsis a duabus causis pendeat, in quarũ uirtute dicitur semper esse, præcipuum tamen locũ tenet causa effectrix, hæc enim subiecto recipienti necessitatem recipiendi imponit; non è conuerso; unde fit ut, quum hæc accidentia tũ a subiecto, in quo inhærent, tum a causa, a qua producuntur, pendeant, ratione quidem subiecti non semper sint, est enim aliquando subiectum ipsis non existentibus; si uerò ad causam referantur, sint semper; quandocunque enim illa causa ponitur, ipsa quoque in eo subiecto ex necessitate ponuntur; causa igitur iis existendi necessitatem inducit, non subiectum, quia non simpliciter semper sunt, sed semper dũ illa causa existit, sic enim eorum sempiternitas, atque necessitas accipienda est.

accidẽtia, quæ nõ semper sũt, pendet ab externis causis.

Caput Decimumsextum. In quo ea, quæ dicta sunt, declarantur per comparationem causæ externæ cum interna.

VT autem id, quod modò diximus, meliùs intelligatur, conferamus accidentia hæc cum illis, quæ ab interna causa pendent, sic enim manifestior fiet eorum necessitas. Dictum à nobis est accidens proprium pendere à subiecto tanquã à duplici causa, scilicet ut à materia externa, & ut ab efficiente per emanationem, ut risibile ab homine, quia latet in homine causa effectrix risibilitatis, quæ est ipsa hominis forma: igitur si fieri posset ut hæ duæ causæ risibilitatis à se inuicem separarentur, & esset in homine risibilitas, in quo rationalitas non inesset, non esset necessarium hominem esse risibilem, sed posset non esse risibilis, quia respectus, quem habet homo ad risibilitatem, est respectus subiecti recipientis, & potentiæ passiuæ, quæ dicitur B esse potentia, quæ respiciens utrunque oppositorum; homo itaque quatenus est materia, & subiectum risibilitatis, nullam illi accidenti infert existendi necessitatem, sed tam habere, quàm non habere illam potest. Quoniam igitur seiuncta causa effectrice non est necessariũ hominem esse risibilem, si absque illa risibilis esse posset, ea sola est, quæ illi accidenti ut in homine insit necessitatem imponit; ideò risibilitas necessaria est homini non propter pendentiam ab eo ut à materia recipiente; sed propter pendentiam à causa sua effectrice, quæ eidem subiecto insita est. Simili ratione in accidentibus, quorum causa effectrix externa est, si eam mente cum subiecto accidentis coniungamus, accidens semper inest non minùs, quàm illud, quod causam internam habet, & hac ratione eius inhærentia fit necessaria propter uim causæ cogentis; pendent enim hæc quoque & à subiecto tanquàm materia, & à causa producente, at in eo differunt, quòd subiectum, & causa producens non sunt coniuncta, ut in illis, sed disiuncta, itaque si subiectum non accipiamus solum, ac nudum, sed munitum uirtute causæ cogentis, accidentia illa sunt ei necessaria; ut lunam si consyderemus cum obiectione terræ, necesse est in ea fieri eclipsim, sed non est necessarium dum solam lunam respicimus. Ergo accidentia hæc, quæ ratione subiecti non semper sunt, semper tamen sunt ratione causæ, quia certam causam necessariò consequuntur.

Declaratio uerborum Aristot. in 1. li. post. c. 4. Ex his autem sumitur facilis interpretatio quorundam uerborum Aristotelis in primo capite secundi libri Posteriorum, quæ licet à Græcis optimè declarentur, multis tamen negotium facessunt; loquens ibi Aristoteles de quæstione illa complexa, quæ uocatur propter quid, dicit per eam quæri causam eorum, quæ per se, uel per accidens insunt alicui; uidetur itaque illa, quæ per accidens prædicantur, ad demonstrationem admittere, quod quidem nulla ratione uidetur esse concedendum; Græci sic interpretantur, per se insunt, ut in homine risibilitas, per accidens uerò ut eclipsis in luna; est enim ex accidenti dum solius lunæ ratio habetur, attamen est per se adhibita causæ externæ consyderatione, per se (inquam) secundo modo, quia in definitione eclipsis ponitur luna, at non poneretur, si nulla esse extra lunam causa, quæ lunam cogeret obscurari; causa itaque externa facit eclipsim necessariò, & per se in luna inesse. Est autem aduertendum, ne propter ambiguitatem in difficultates labamur, duo esse genera eorum, quæ non semper fiunt, idcoque ex accidenti fieri dicuntur; illa enim, quæ casu eueniunt, ex accidenti sunt, & sub scientiam, ac demonstrationem non cadunt, quoniam rarò fiunt non solùm ratione subiecti, sed etiam ratione causæ, nullam enim certam causam necessariò consequuntur, quia fiunt præter intentionem causæ efficientis, quæ per se aliud quidpiam efficere volebat, eclipsis autem rarò fit, & sub scientiam cadit, quia ratione tantùm subiecti rarò fit, sed semper ratione causæ; eorum igitur, quæ rarò, & ex accidẽti fiunt, alia sub scientiam cadunt, alia non cadunt; Aristotel. autem in eo loco dicit eclipsim sæpe fieri, non quòd dictionem illam sæpe ĩ accipiat pro eo, quod est ut plurimùm; sed solùm in sensu negatiuo, sæpe, idest non semper, nullum enim eo in loco aliũ sensum habet, quàm negationem sempiternitatis. duo sũt genera eorum, quæ nõ semper fiunt.

Caput XVII. Quomodo in demonstratione facta per causam externam propositiones, & conclusio sint per se.

HIs declaratis uidendum est quomodo in tali demonstratione propositiones, & conclusio sint per se, C quemadmodum etiam in illa demonstratione, quæ per internam causam fit, consyderauimus. In primis formanda hæc demonstratio est, cuius medium est causa externa, ut exempli gratia demonstratio eclipsis, quoniam formatio difficultate non caret, & multi solent in ea plurimum laborare, difficultas autem in minore propositione consistit, quum non appareat quomodo causa externa de subiecto accidentis, à quo seiuncta est, uerè prædicari possit, ut terræ interpositio de luna, & quomodo possit esse per se ea propositio, quum nulla sit essentialis pendentia terræ à luna, uel lunæ à terra; audiui aliquos ita hanc demonstrationem formantes, quandocunque terra interponitur, luna obscuratur, at nunc terra interponitur, ergo nunc luna obscuratur, quæ formatio recipienda non est, siquidem demonstratio nulli rei particulari, uel particulari tempori

De formatione demõstrationis eclipsis

nonnullorum opinio.

pori obliganda est, sed uniuersalis esse debet; quæ est Arist. sententia clara in memorato loco, cui manifestè illi aduersantur, dicit. n. eclipsim vt vniuersalem semper esse, sed ut particularem nō semper, proinde particularem eclipsim sub

opi. pro pria. demonstrationē non cadere. Mihi videtur non posse in propositione minore prędicari de luna interpositionem terræ, nisi terra sumatur ut aliquid efficiens, quod ad lunam pertineat, prohibet autem lunam radiis solaribus, ex qua prohibitione luna manet obscurata, ut demonstratio hunc in modum formetur, quod prohibetur radiis solaribus a terra obiecta, id obscuratur, atqui luna prohibetur radiis solaribus a terra obiecta, luna igitur obscuratur.

demonstratio eclipsis supponit demonstrationem luminis lunæ. Sed in hoc exemplo annotandum est id, quod docet Auer. in sua magna præfatione in librum Posterior. priuationem non cognosci nisi per cognitionem habitus, eclipsis priuatio quædam est, & a causa priuatiua producitur; propterea hæc demonstratio supponit factam prius alteram demonstrationem, qua habitus per suam causam innotuerit; oportet enim nos prius nouisse lunam lumen, quod habet, a sole eam illustrante recipere, nam hoc cognito statim intelligimus lunam obscuratam manere, si aliquod densum corpus interponatur, quod quidem aliud esse non potest, quam terræ globus. Possumus etiam eam demonstrationē formare simpliciorem sic, illud, inter quod, & solē terra interponitur, obscuratur, at inter lunā, & solē terra interponitur, ergo luna obscuratur; sed vtcunque formetur demonstratio, non facit fidem nisi post alteram demonstrationem, qua habitum oppositum per causam oppositam positiuam (ut uocant) cognouerimus, scilicet lumē

Maior proposi tio est & se quar to mō. lunæ a radiis solaribus effici. In hac demonstratione puto maiorem propositionem esse per se quarto modo, utilem tamen, quod rarò in illo modo euenire diximus, subiectum. n. est causa prędicati propria, & adæquata, ideò in eius definitione sumitur, nempe interpositio terræ in definitione eclipsis, causa quidem externa est, quare ad quartum modum ea propositio pertinet, est tamen ad demonstrationem idonea, quum sit adepta conditionem secundi modi, q; habet subiectum in definitione prædicati ac ceptum; ita. n. dicere melius esse puto, quàm eā in secundo modo collocare, quandoquidem in secundo modo non solum requiritur ut subiectum sit de definitione prædicati, sed etiam vt prædicatum illi subiecto reipsa inexistat, quod

dubium de minore proposi tione. ibi Aristot. expressit. De minore autem propositione quomodo sit per se non est facile demonstrare, nam in ea prædicatur de luna interpositio terræ, seu impedimentum factum a terra interposita, quorum terminorum neuter alterius

Solutio causa est. Dicere fortasse possemus impedimē tum illud esse ueluti proprietatem lunę, & illā propositionem esse per se secundo modo, natu

D ram. n. lunæ hæc aptitudo consequitur, ut a terra obiecta possit lumine solis prohiberi. Sed hęc responsio difficultate non caret, aliud. n. est potestas, aliud est actus, neq; eandem causā habent, ut non eadem est causa risus actu facti, & aptitudinis ad ridendum, nam si aliquis dicat, cur homo est risibilis? recta erit responsio, quia rationalis; quòd si quęrat, quare ridet? non amplius ea responsio conueniet, sed causa aliqua externa afferenda est: similiter si quæratur causa cur naturalia corpora possint interire, primam materiam possumus respōdere, quicquid enim materiam habet interire potest, & aliquā do interibit; at si quęratur cur aliquid actu intereat, non amplius causa est materia, quæ in re complures philosophi decipiūtur, sed aliquid agens interimens, & sic de aliis omnibus. Eadē ratione dicimus naturam propriam lunæ dici posse causam, unde emanat illa recipiēdi potestas, & illa aptitudo ad recipiendum, id lumen,

Solutio eius impugnatio.

alia est causa potestatis, alia actus idē 1. li. de medio c. 7.

E tum priuationem luminis, sed tamen actualis luminis, & actualis priuationis non est causa natura lunę, sed aliquid aliud; sol nanq; luminis causa est, priuationis autem densitas terræ per diametrum interposita. Alia multa dici possent, quorum nullum mihi satisfacit, ea igitur omnia missa faciam, & quid ipse sentiam exponam.

Tutissimam equidem eam responsionem esse censeo, quæ pluribus fortasse absurda uidebitur, ut audacter asseueremus minorem illam propositionem nullo modo esse per se; hoc. n. non est ita absurdum, vt uidetur, si naturam demonstrationis, finemque spectemus; & verba Aristotelis benè, ac profundè perpendamus; finis demonstrationis non alius est, quàm perfecta propositi accidentis cognitio, nam cognitio subiecti per demonstrationem non quæritur, similiter neque cognitio medii, sed & subiectum, & medium ante demonstrationem cognita supponuntur; tota igitur uis demonstra-

Solutio uera.

minor proposi tio non est per se.

F tionis ad affectionem quæsitam dirigitur; proinde ea sola in demonstrando attendēda sunt, quæ ad ipsius affectionis plenam scientiam requiruntur; hæc quum multa sint, duobus tamen preceptis omnia præstringi possunt, quum enim affectio pendeat, tum a subiecto, tum a causa, quod ad subiectum attinet uult demonstrari de proprio subiecto, cui primo inest, non de aliquo alio, ut risibile de homine, non de animali, & tres anguli equales duobus rectis de triangulo, non de æquilatero, neque de figura; quod verò attinet ad causam uult demonstrari per causam proximam, & sibi æquatam, qua una posita ponitur, & qua ablata aufertur, non per causam aliquam communem, & remotam. Hæc duo si adsint, non est dubitandum potissimam, ac præstantissimam eam demonstrationem esse, quum de re proposita nulla potior extrui queat; hoc autem dum dicimus, asserimus in demonstratione summè essentialem

duæ cō ditiones ad potissimè demōstrā dum suf ficiunt.

con-

cōnexum esse debere affectionis tum cum medio, per quod demōstratur, tum cum subiecto, de quo demonstratur; medii uerò cum subiecto non est necessarius talis essentialis connexus, neque requiritur ut alterum alterius causa sit, quum neq; subiectum propter medium, neque medium propter subiectum in demonstratione sumatur, sed utrunque propter affectionem; illud itaque diligenter inspiciendum est, quomodo illa duo ad affectionem se habeant, non quomodo ipsa ad se inuicem; potest enim contingere ut ab aliqua externa causa tāquàm proxima, & adæquata effectus aliquis in aliquo subiecto producatur, nulla tamen sit affinitas illius causæ cum illo subiecto, sed solum utriusq; cum illa affectione, in illo quidem primò recepta, ab hac verò proximè producta, vt in eclipsi uidemus; quid.n. de hac affectione dicemus? potest ne demonstrati, an non potest? dicere quòd non possit est certè absurdissimum, quud.n. causam certam habet, & proximam, & B sibi adæquatam, id quemadmodum ab ea habet ut sit, ita ab ea habet ut cognoscatur; potest ergo per illam sciri; at per talem causam scire, propter quam res est, demonstrare rem est, poterit itaq; de subiecto proprio per illam causam demonstrari, eaque demonstratio potissima erit, quia nulla præstantior pro illius affectionis scientia construi potest; quòd si nulla est essentialis connexio causæ cum subiecto, in quo recipitur accidens, quid hoc (quæso) ad eam, quā quærimus, affectionis notitiam? certè nihil. Hæc omnia ita uera sunt, ut ex ipsius rei inspectione omnibus nota esse deberent, si temporibus nostris philosophos haberemus, qui rerum naturas perscrutando philosopharentur; nec solū uerbis Aristotelis addicti, eaque sæpius perperam intelligentes, ad ea res ipsas accommodare soliti essent; nil aliud quærentes, quàm quid dicat Aristoteles, neque aliunde, quàm ex ipsius verbis argumenta ad omnium cognitionem, & comprobationem sumentes. His autem si ratio, quam explicauimus, persuadere nō potest, saltem Arist. authoritas persuadeat; qui in 2. lib. Posterio. sæpe dicit potissimam esse eam demonstrationem, qua eclipsis in luna demonstratur per obiectionem terræ; licèt propositio minor in ea demonstratione non possit ullo modo esse per se; non enim unum, aut alterum tantum Aristot. locum inspicere oportet, sed om- A nes, & eos inter se conferre, si ipsius mentem attingere debeamus, locus enim locum aperit, possumusque ex unius loci inspectione in magnum errorem incidere, in quem, si alios quoque uiderimus, non incidemus. Quoniam igitur ex affectione, & eius causa maior propositio constat; ex affectione, & subiecto cōclusio; ex subiecto autem, & causa propositio minor, manifestum est in propositione maiore, & in conclusione, in quibus affectio ponitur, connexum terminorum essentialē postulari, si debeat esse potissima demonstratio; in minore autem non requiri nisi vt uera sit. Nec obstant verba Arist. in particula 56. primi lib. Posterior. dicētis & medium tertio, & primum medio per se inesse oportere; siquidem loquitur ibi de illa demonstratione, quæ per internam causam fit, in ea enim necesse est ut medium uel sit forma subiecti, uel eius proprietas, proinde ut minor sit per se, aut primo, aut secundo modo, ut supra declarauimus; secus est in ea demonstratione, quæ fit per externam causam; quam si sub ea præcepta reducere volumus, satis est si sub iis eo modo comprehendatur, quo comprehendi potest, & iis saltem participet, quæ ad potissimè demonstrandum omnino necessaria sūt. Quòd autem in declarandis, & constituēdis conditionibus principiorum potissimæ demonstrationis Aristoteles uel maiorem solam respexerit, vel maiorem præcipuè, nos abundè demonstrauimus in eo libro, quem de medio demonstrationis conscripsimus, ex quo ualida argumenta sumi possunt ex Aristotelis uerbis deprompta ad huius sententiæ comprobationem, quòd nō in omni potissima demonstratione requiratur vt propositio minor sit per se; hæc de minore sufficiant. De conclusione uerò ex dictis manifestū est eam esse per se secundo modo, eclipsis enim in luna inest, ideò est prædicatio ad secundum modum pertinens, non ad quartum; quòd autē C alia, & alia ratione eclipsis tum per se, tum per accidens in luna inesse dicatur, satis est declaratum in præcedentibus. Quæ igitur sit summa propositionis necessitas, & quomodo in demōstratione locum habeat, dictum est. Si quis autē scire cupiat qua ratione probet Aristoteles in principiis demonstrationis talem requiri necessitatem, is legat caput sextum primi libri Posteriorum, nobis enim in præsentia hæc declarasse satis est.

Solutio obiectionis.

Conclusio est per se secundo modo.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE SPECIEBVS DEMONSTRATIONIS.

Caput Primum, Quòd propriè loquendo demonstratio non sit genus, nec habeat species.

MAGNA est inter logicos horum temporum disceptatio de speciebus demonstrationis, quanuis enim Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorũ satis apertè sententiã suã protulerit, quæ rationi quoque maximè consentanea est; tamẽ Arabes mihi uidentur in re manifesta difficultatẽ Græcis omnibus interpretibus incognitam posuisse. Hac de re nos sermonem facturi hunc ordinem faciliotis doctrinæ gratia seruare statuimus, Primùm quidem quid de hoc dixerit Aristoteles breuiter exponemus; deinde singulas, quæ hac in re postea emersere, difficultates, ac dubitationes considerabimus, aliorumq; sententias expendemus; denique sententiam nostram proferemus, eamque declarare, & comprobare, & ab omni difficultate uindicare nitemur. Ante omnia illud nobis statuendum est, quod nemo unquàm negauit, demonstrationẽ non uerè dici genus nec uerè species habere, quia non est commune aliquod uniuocum a pluribus speciebus ęquè participatum; sed de numero eorum est, quæ dicuntur ab uno, & a philosophis nostris analoga non satis propriè nuncupari solent, est enim quædam præcipua, ac præstantissima demonstratio, cui primariò, & propriè nomen demonstrationis conuenit; sunt & aliæ secundi gradus, & ignobiliores demonstrationes, quibus id nomen merito illius tribuitur, quatenus ab illa pendent, & quibusdam eius conditionibus participant; quo fit ut demonstrationis nomen simul atque profertur non significet totum illud commune, quod nostri Analogum genus uocant, sed solam primi gradus demonstrationem, quæ ob id demonstratio simpliciter dicta uocari solet, quoniam simpliciter prolatum demonstrationis nomen ad eam statim referimus; ad alias verò non simpliciter, sed cum adiectione aliqua, veluti quum dicimus demonstrationem ab effectu, uel aliam eiusmodi; qua ratione dũ simpliciter dicimus sapientem, solum philosophum intelligimus, non ædificatorem, neque iurisconsultum, nisi cum Additione, dicimus enim, ille est sapiens iurisconsultus, vel, est sapiens ędificator, non dicimus simpliciter, est sapiens. Ideò Aristoteles quando in præfatione omnium Analyticorum librorum se demonstratione acturum proposuit, primariam demõstrationem intellexit, & de hac loqui cœpit in Posterioribus Analyticis, non de omnium demonstrationum communi genere; hæc enim sit, de quibus omnibus Aristoteles diligentissimè pertractauit. Aliæ verò secundi gradus demonstrationes nullam propriam conditionẽ habent, qua demonstrationes dicãtur, sed quatenus aliquibus primariæ demonstrationis conditionibus participant, eatenus uocabuli quoque participatione demonstrationes nominantur; qua uerò ratione quibusdam illius conditionibus destitutę sunt, ea ratione secundi gradus demonstrationes dicũtur, & cum adiectione, non simpliciter, demonstrationes; quare si quam habent conditionem, qua demonstrationes dicantur, eam per participationem habẽt, propriam verò nullam habent, nisi alicuius conditionis defectum. Hinc ratio sumitur cur Aristoteles solius primariæ demonstrationis cõditiones docuerit, has namque omnibus inseruiunt

Ordo dicendorum.

Demonstratio non est genus uniuocum.

Demonstrationes secũdi gradus nullam habẽt propriã cõditionẽ.

uiunt demonſtrationibus, quia ſi coniunctim omnes adſint, præſtantiſſimam demonſtrationem conſtituunt; ſi verò non omnes, ſed aliquæ, aliam ſecundi gradus; omnia igitur præcepta propter potiſſimam demonſtrationem traduntur, conſequitur poſtea ut ād aliarū quoque ignobiliorum demonſtrationum constructionem ea traditio conferat; quemadmodum ſi quis docere uellet artem ędificandi, is vtique pręſtantiſsimam domum ędificare doceret, nō alias, quandoquidem quiſquis domum ſummè perfectam, & omnibus numeris abſolutam ædificare ſciret, is imperfectam quoque conſtruere aptus eſſet, & eò aptior, quo pauciores in ea poſtularentur conditiones, quàm in perfectiſſima domo,

Caput ſecundum quomodo ex alicuius conditionis defectu omnes ſecundi gradus demonſtrationes oriantur.

cōditiones demōſtrationis duplices.

HAec quum ita ſe habeant, enumerandæ breuiter ſunt omnes demonſtrationis conditiones; vt uideamus ex quarum defectu demonſtrationes ſecundi gradus exoriantur; ſi nanque quotuplex hic defectus eſſe poſſit nouerimus, iam omnes ſpecies, ſiue gradus demonſtrationis cōſpicui nobis, ac manifeſti erunt. Duobus in locis conditiones demonſtrationis ab Ariſtotele traduntur, prior locus eſt caput ſecundum primi libri Poſteriorum, alter verò caput quartum cum aliis duobus ſequentibus in eodem libro; ſed reuera in ſecundo capite omnes penitus conditiones numerantur, præter quas nulla alia ad demonſtrationem potiſſimam conſtituendam requiritur; nam illę, quę in quarto capite declarantur, non ſunt aliæ conditiones, quæ præter illas in demonſtratione requirantur, ſed ſolùm ad facilem illarum inuentionē declarantur ab Ariſtotele; quandoquidem ſine his conditionibus illæ reperiri nequeunt, non poſſunt enim principia eſſe uera, prima, notiora, priora, & cauſæ concluſionis, niſi ſint de omni, & per ſe, & uniuerſalia, ideſt (ut vno uocabulo has omnes complectamur) niſi ſint ſummè neceſſaria, ideò rectè Auerroes in commentario 28 primi libri Poſteriorum dicit Ariſtotelem antea in ſecundo capite oſtendiſſe principia demonſtrationis eſſe notiora, priora, immediata, & neceſſaria, quum tamen de principiorum neceſſitate Ariſtoteles in eo ſecundo capite nihil dixiſſet, cognouit enim Auerroes principia non poſſę eſſe uera, & immediata, & cauſas, niſi ſint ſummè neceſſaria; implicitè igitur Ariſtoteles in ſecundo illo capite docet principia eſſe neceſſaria, deinde clarè, & expreſsè in capite quarto, & duobus alijs ſequentibus; proptereà Auerroes in eodem loco ſubiungit has conditiones prodire ex illis ad mo-

A dum fundamenti, hæ nanque in illis continentur, quia prima illa conditio { vera } ab alijs ſequentibus reſtringitur ad illam ſpeciem veri, quod dicitur neceſſarium; hæc dicere voluimus, vt rationem exponeremus cur Ariſtoteles in declarando conditionum defectu, ex quo demonſtrationes ſecundi gradus oriuntur, ſolas eas conditiones conſyderauit, quæ in ſecundo capite declaratę fuerant, non eas, quæ in quarto; hę nanque ab illis diuerſæ non ſunt, ſed in eis continentur. Propterea nos quoque conditiones illas ſingulas expendemus, ut per eas gradus omnes demonſtrationum inueniamus. Quinque conditiones dixit Ariſtoteles in principiis potiſſimæ demonſtrationis poſtulari, ſcilicet vt ſint uera, immediata, priora, notiora, & cauſæ concluſionis: has ego primus animaduerti in duo genera eſſe diuiſas, alię nanque in ipſa re, aliæ non in re, ſed in animo demonſtrantis requiruntur; in ipſa quidem re poſtulatur ut principia ſint uera, & prima, ſeu immediata, & priora ſecundùm naturam, & cauſæ concluſionis, hoc eſt cauſæ eſſendi, hæ nanque omnes conditiones principiis adſunt etiam animo noſtro non cogitante; in animo autem noſtro requiritur vt principia notiora concluſione habeamus, & ut ſint nobis cauſæ cognoſcendi concluſionem, illa enim poſtrema conditio { cauſæ } vtrunque ſenſum habet, tum eſſendi, tum cognoſcendi, & adiecta fuit ab Ariſtotele ad meliùs exprimendum ſenſum illarum duarum pręcedentium { notiora, & priora } ſiquidem poterant eſſe notiora, nec tamen eſſe cauſę cognoſcendi concluſionem; poterant eſſe priora ſecundùm naturam, tamen non eſſe cauſæ eſſendi; motus enim lapidis eſt nobis notior primo motore æterno, non eſt tamen nobis cauſa cognoſcendi primum motorem; & forma hominis eſt natura prior motu elementi, attamen

cōditiones demōſtrationis aliæ in re, aliæ in animo poſtulātur

C non eſt cauſa vt ille motus fiat, ideò Ariſtoteles dixit principia ita debere eſſe notiora, vt ſint cauſæ cognoſcendi; & ita priora, ut ſint cauſæ eſſendi. Harum conditionum illæ, quę ad animum demonſtrantis pertinent, in omni demonſtratione, cuiuſcunque gradus ea ſit, reperiantur neceſſe eſt, nam ſiue effectum per cauſam, ſiue cauſam per effectum, ſiue quocunque alio modo ſciendi gratia demonſtremus, oportet propoſitiones notiores nobis eſſe concluſione, & cauſas cognoſcendi concluſionem, ſecus ea demonſtratio eſt inutilis, nec nomen demonſtrationis meretur. Tres conditiones manent, quæ non ad animum, ſed rem ſolam pertinent, nimirum principia eſſe uera, & eſſe prima, ideſt omni medio carentia, quo demonſtrari poſſint; & denique eſſe cauſas rei, quę demonſtratur; priora uerò ſecundùm naturam non addimus, ſunt enim abſque dubio priora, ſi ſunt cauſę. Prima quidem

conditio a nulla demonstratione siue primi, siue secundi gradus abesse potest, quia omnis demonstratio ex propositionibus veris constare debet, sin minus, eam nemo vocaret demonstrationem; imò non solùm veritas in propositionibus cuiuslibet demonstrationis postulatur, sed etiam illa veritatis species, quę necessitas dicitur; nam demonstrationis nomen manifestè significat argumentum necessarium, & è propositionibus necessarijs conflatum; & omnes homines nomine demonstrationis talem ratiocinationem intelligunt; est igitur omnium demonstrationum communis conditio ut propositionibus veris, ac necessariis constent, quare ex huius conditionis defectu nullus constituitur demonstrationis gradus. Duę conditiones relinquuntur, quarum utralibet si absit, demonstratio secundaria efficitur, quæ solùm quòd res sit declarat, non propter quid sit, vt E fusè, & clarè docet Aristoteles in capite decimo primi libri Posteriorum; aut enim principia sunt immediata, non sunt tamen causę rei, sed potiùs effectus, eaque vocatur demonstratio a signo, siue ab effectu, causam enim ignotam ex effectu noto declarat; aut è contrario sunt causę rei, quæ demonstratur, sed non sunt immediata; dicuntur autem principia esse causæ conclusionis, quando medium est causa maioris extremi, vt ait ibi Aristoteles, ideò si medium sit causa proxima illius effectus, maior propositio est prima, & immediata, & ea est demonstratio prętantissima, quę dicitur demonstratio propter quid, huius enim medium & causa rei est, & causa proxima, & immediata, quę etiam uocatur ibi ab Aristotele causa prima, non quidem prima respectu causarum secundarum, sic enim esset causa remotissima, quem sensum non accipit Aristot. sed prima respectu effectus, quia ipsi proxima est, ut appel- F latione causę primæ omnes aliæ remotiores excludantur; hæ igitur duę conditiones si adsint, demonstratur propter quid est, eaque est primi gradus, & prętantissima demonstratio, cui nulla conditio deest; altera uerò ipsarum si abfuerit, non ampliùs ostenditur propter quid est, sed solùm quòd est; ideò duæ sunt species demonstrationis quòd apud Aristotelem, una, qua ex effectu notiore causam ignotiorem demonstramus; altera, qua ex causa remota demonstramus effectum.

Omnis demonstratio debet cōstare ex necessarijs.

Cā prima pōt intelligi duobus modis.

Caput Tertium de demonstratione a causa remota.

demonstratio à causa remota fit in secūda figura.

Porrò demonstrationem a causa remota docet Arist. negatiuam semper cōstrui, & in secunda figura in Camestres, cuius ratio est, quoniam causa remota ut plurimum est amplior effectu, quare ea posita non ponitur necessariò effectus, proinde non

D potest effectus affirmatiuè colligi ex illa causa; ea uerò ablata effectus ex necessitate aufertur, ideò ualida semper est ea argumentatio, qua ex negatione causę negatio effectus colligitur; syllogismum igitur in secunda figura fieri necesse est, quod quidem facile ostēdimus, in omni demonstratione tres terminos esse oportet, quum omnis demōstratio sit syllogismus; termini igitur erunt, causa, effectus, & subiectum tertium, cui ambo insunt, siue a quo ambo negantur, & causa ipsa remota erit terminus medius, effectus maior extremitas, subiectum uerò minor extremitas; & accepta negatione causæ de illo subiecto, de eodem negationem effectus colligemus; in propositione quidem maiore manifestum est poni medium terminum cum maiore extremitate, proinde causam, & effectū, quare maiorem necesse est affirmatiuam esse, quoniam ex effectu, & causa non potest nisi affirmatiua enuntiatio fieri, non enim hoc illius causa esset, si alterum de altero negaretur; at verò si ea maior debeat esse uniuersalis, oportet causam de effectu prædicari, non effectum de causa, quum enim causa latius pateat, quàm effectus, non potest effectus de causa uniuersaliter prędicari; certum est autem quando mediū in propositione maiore prędicatur, eam esse figuram secundam, ergo maioris propositionis habita ratione necessarium est cum syllogismū in secunda figura fieri. Idem ostendimus etiam habita ratione minoris, diximus enim non possumus per affirmatiuè ex tali causa effectum demonstrari, sed negatiuè conclusio itaque negatiua erit, ergo altera quoque propositio erit negatiua; non maior, hanc enim affirmatiuam esse ostendimus, ergo minor, at minor negatiua non habet locum nisi in secunda figura; idque res ipsa declarat, uolumus n. ex negatione causæ de subiecto colligere negatione effectus de eodem, causa uerò & subiectum in tali demonstratione minorem propositionem constituunt; hæc igitur ex necessitate erit negatiua; quæ omnia in eo ipso exemplo, quo utitur ibi Aristot. manifesta sunt, demonstrat enim parietem non respirare propterea quòd non est animal, mediū igitur est animal, subiectum paries, maius extremum respiratio; minor quidem propositio ex animali, & pariete conflata non potest esse nisi negatiua, nullus paries est animal, maior uerò non potest esse nisi hæc, omne respirans est animal, conuersa enim falsa esset, non etenim omne animal respirat; nullo igitur alio modo in his terminis potest formari syllogismus, quàm in secunda figura in Camestres: patet autē animal esse respirationis causam remotam, & respiratione latius esse, siquidem datur animal, quod non respirat; proxima autem causa respirationis est pulmo, eaque cum effectu reciprocatur, quia omne respirans habet pulmonē, & omne habens pulmonem respirat. Hæc est de demon-

demonstratione quòd per causam remotã Arist. sententia, quam optimè declararũt Auerr. & Alexander; sed alij Græci Themistius, & Ioannes Grammaticus perperam eum locum interpretati sunt dicẽtes syllogismum a causa remota non minus in prima figura affirmatiuum cõstrui posse, quàm negatiuum in secunda, idque fuisse eo in loco præceptum Aristotelis; quorũ errorem, qui etiam Alpharabii fuit, efficaciter impugnat ibi Auerroes, ut apud eum legere possumus; habemus etiam eo in loco diligentem Ioannis Grammatici disputationem contra Auerrois, & Alexandri sententiam; sed ex iis, quæ ibi ab Auerroe dicuntur, facillimũ cuique est solutionem desumere omnium argumẽtorum, quę a Ioãne aduersus Alexandrum adducuntur; imò & ex uerborum Aristotelis consyderatione facilè quisque potest Ioannis errorem deprehendere, propterea nos hac disputatione in præsentia supersedebimus; unum adducere Ioannis argumentum satis erit, cui ipse potissimum innititur; dantur causæ remotę, quę sunt æquales effectibus; & cum illis reciprocantur, ergo ex eis licet in prima figura affirmatiuè colligere effectum, debuit igitur Aristot. docere quomodo demonstratio a causa remota tum in prima, tum in secunda figura construatur. Soluitur hoc argumentum optimè ab Auerroe, qui non inficiatur eiusmodi causas dari, sed ait rarò admodum id contingere, ideoque ab Aristotele non fuisse consyderandum, quoniam ea, quæ rarò eueniunt, ex accidenti eueniunt, nec ulla ipsorum ratio in disciplinis habenda est; propterea Aristoteles id solum respexit, quod perpetuum est, & dixit demonstrationem ex causa remota conflatam fieri semper in secunda figura; siue enim causa remota latior effectu fuerit, siue ei ęqualis, ut aliquando contingit, semper ab ea ad effectum possumus negatiuè argumentari, quemadmodum diximus, negata enim de aliquo subiecto causa, de eodem colligetur negatio effectus; sed non semper a positione talis causę colligere licet positionem effectus, imò rarò id contingit, ideo Aristoteles id consyderare nõ debuit; quod autem dicat Aristoteles talem demonstrationem semper in secunda figura formari, de prima verò ne verbum quidem faciat, legentibus eum locum est manifestissimum; quę vero eorum uerborum a Græcis adducitur interpretatio, adeò inepta est, ut quilibet iudiciosus vir eius absurditatem per se animaduertere queat.

Error Them. & Philop.

argum. Philoponi.

Solutio

Caput Quartum, de demonstratione ab effectu.

DE altera verò demonstratione quod, quæ ab effectu ad causam progreditur, id annotandum est, quod nunc de altera declarauimus, & ex Auerroe sumitur

A in comment. 97. primi lib. Posterio. & miror quod a multis logicam docentibus ignoretur; putant enim demonstrationem hanc è duobus tantùm terminis cõstare, effectu, & causa, ut si dicamus, est fumus, ergo est ignis; est generatio, ergo est prima materia; attamen è tribus terminis eam constare necesse est; siquidem omnis demonstratio est syllogismus; tertium enim subiectum requiritur, cui ambo insint, & quod sit in demonstratione, minus extremum, ex eo enim quod illi subiecto hunc effectum inesse accipimus, colligimus in eodem inesse causam quoque illius effectus, non quod eam esse illius causam cognoscamus, sed quia nouimus duo illa perpetuo coniuncta esse; ideoque ex altero, quod manifestiùs inest, inferimus alterum quoque inesse, quod ignorabamus; quando igitur effectus notior est, causa uero ignotior; ostendimus inesse alicui causam eo quod eidem inest effectus, ut in naturali corpore materiam inesse, B quia in eodem generatio inest; & naturale corpus motorem habere ęternum, quoniam ęterno cietur motu. Huiusmodi sunt exẽpla omnia, quibus Aristoteles hanc demonstrationem declarat in capite decimo primi lib. Posteriorum, nam lunę inesse sphęricam figuram ostendit eo quòd luna accipit à sole lumen per incrementa; & stellas errantes propè esse eo quod non scintillant, quum propè esse sit causa non scintillandi, & sphærica figura lunę sit causa luminis per incrementa recepti. Propterea hęc demonstratio potest semper extrui in prima figura; & affirmatiua, hic enim est præcipuus eius usus in philosophia; potest etiam fieri negatiua, & in secunda figura, si alicui subiecto causam non inesse eo quod eidem non inest effectus ostendamus. Sed alia multa ad hanc demonstrationem pertinentia a nobis postea declarabuntur in libro nostro de Regressu.

Multorũ error in formanda demonstratione ab effectu.

C *Caput Quintum, quòd tertia species non detur demonstrationis quòd.*

QVærere hic aliquis posset cur tertia quoque species demonstrationis, quod non detur, quæ in utriusq; simul cõditionis defectu constituta sit; quum.n. detur demonstratio a causa remota, cui illa conditio deest quod sit ex immediatis, & detur demonstratio ab effectu immediato, cui deest altera conditio quòd sit ex causis; cur nõ datur alia, cui utraque desit, scilicet quæ sit ex effectu remoto? Duas possumus afferre rationes cur Aristoteles nullam talis demonstrationis mentionem fecerit, primum quidem dicere possumus esse in ea tantum defectum, ut ipsam contempserit; eo præsertim quòd, si is demonstrationis modus datur, poterat a nobis facilè subintelligi ex iis, quę ab eo de aliis duabus speciebus dicta erant, nempe utrunque de-

fectum coniungendo, ut dictum est. Melius tamen mihi esse uidetur si dicamus Aristotelem huiuscemodi demonstrationem non tetigisse, quia in scientiis io usu oon est, effectus enim cum sua proxima causa ita est coniunctus, ut si ipse sit nobis notus, illam quoque ootam nobis reddat, quę ipsi proximè iuncta est; simile quiddam in iis, quę uidemus, euenire solet, dum enim rem aliquam inspicimus, alteram quoque rem, quæ illi proxima sit, uidere solemus, licèt eam oon intueamur; aliam tameo remotiorē ex ea inspectione non cernimus; sic uidetur etiam effectum sensilem posse indicare causam, quæ ipsi proxima sit, remotam uerò indicare nō posse, oisi priùs indicata proxima; propterea Aristoteles in memorato loco dicebat demonstrationis ab effectu propositionē maiorem esse per se notam, sensu enim, & inductione notam fieri, quum enim in ea prędicetur causa proxima de suo effectu, immediata est, & demonstrari non potest. Themistius uerò aliam E adiouenit speciē demonstrationis quòd, cuius noo meminit Aristoteles, eamq́ue statuit tertiā speciem præter illas duas, quas cum Aristotele declarauimus, & inquit hanc neque ab effectu esse ad causam, neque a causa ad effectum, sed ab effectu ad effectum; quando enim ab eadē causa duo effectus æquales prodeunt, quorum neuter alterius causa est, possumus alterum per alterum demonstrare, & erit demoostratio ꝙ, quæ neque a priori erit, neque a posteriori, sed ab ęquali ad æquale; erit enim argumentū necessarium, & ex propositionibus oecessariis constans; huius tale exemplum affert, febris putrida est causa inæqualitatis pulsus, & certi caloris in ægroto, quæ duo accidentia sunt duo signa eius febris, & reciprocantur inuicem, nec alterum est causa alterius; sed sunt duo effectus æquales ab eandem causa prodeuntes; ideò si ex eo quòd inest ægro talis calor, inferamus inesse etiam pulsus inæqualitatem, F erit demonstratio quòd tertię huius speciei ab effectu ad effectum. Hanc Themistii sententiam refellit Auerroes, idq́ue non iniuria, quoniam admittenda non est, neque dignanda nomine demonstrationis; notare nanque possumus Aristotelem in Posterioribus Analyticis non uocasse demonstrationem nisi illam, in qua fit progressus uel a causa ad effectum, uel ab effectu ad causam, sic enim est processus inter illa, quæ sunt essentialiter coniuncta; alium ullum syllogismum ne nominare quidem in ijs libris uoluit, ubi enim non adest essentialis connexus, ibi adest id, quod ex accidenti est, a quo alienissima est demonstrationis natura, præsertim quando accidentarius connexus est in ipsa propositione maiore, quę maius extremum, ac medium continet, à quorum uno ad alterum omnis demonstrationis progressio esse dicitur; hoc autem manifestè

Tertia species demonstrationis ꝙ a Them. inuētā.

Confutatio.

D euenit in syllogismo illo Themistii, maior enim propositio est quidem de omni, sed non est per se, quia neuter duorum effectuum in alterius definitione accipitur; ideò est quidē necessaria, sed ex accidenti, necessitas enim à neutro terminorum prouenit, sed ratione tertii, nā eatenus dicitur ea prędicatio esse necessaria, quatenus uterque effectus ab una, & eadē causa producitur, utrique autem accidit ut ab eadem causa fluat, a qua fluit alter; est igitur accidentalis connexus in propositione maiore, quam uel solam, uel præcipuè Aristotelis respexit in assignandis conditionibus demonstrationis, ut aliàs demonstrauimus; itaque talis syllogismus in numerum demonstrationum non est referendus.

Caput Sextum, in quo numerus colligitur specierum demonstrationis, & difficultates in singulis orientes proponuntur.

QVoniam igitur certum apud Aristotelem, indubitatumq́ue est non esse dignum demonstrationis nomine syllogismum vllum, in quo neque a causa ad effectum, neque ab effectu ad causam progressio fiat, possumus ex iis, quæ diximus, omnes, quę Aristoteli cognitę fuerunt, species demonstrationis colligere; aut enim a causa progredimur ad effectum, aut ab effectu ad causam; à causa verò aut propinqua, aut remota; si à causa propinqua, est demonstratio propter quid, quæ est potissima, & primi gradus, & simpliciter dicta demonstratio; si uerò a causa remota, est demonstratio notificans solùm quòd est, sed oon propter quid est; similiter si ab effectu ad causam progrediamur, non declaramus nisi quòd est. Duæ igitur suot summę species demonstrationis, quarum altera dicitur propter quid, altera uerò quòd; illa quidem omnes habet conditiones demonstrationis ab Aristotele expositas, ideo potissima dicitur; hęc vero non omnes, sed ei aliqua deest; F quoniam autem duæ suot conditiones, quæ manente demonstrationis nomine abesse possūt, ideo hæc postea io duas species diuiditur, quarum altera effectum demonstrat per causam, non tameo immediatam, sed remotam, altera uero ex medio quidem immediato demonstrat, oon tamen ex causa effectum, sed ex effectu causam, ideo neutra declarat propter quid, nam demoostratio propter quid (inquit Aristoteles) fit per primam causam. Aliam ego demonstratioois speciem pręter has noo inuenio; & hanc, quam exposui, ut certus sum sententiam fuisse Aristotelis, ita uerissimam esse non dubito, quod (ni fallor) tunc clarius, & certius omnibus erit, quando difficultates omnes, quibus alii ueritatem hanc perturbarunt, & obscurarunt, expenderimus, ac dissoluerimus.

Numerus specierum demonstrationis.

Duplex

Aliorũ sententię de speciebus demonstrationis.

Duplex autem in his oritur difficultas, una de demonstratione ꝙ, altera de demonstratione propter quid; demonstrationem ꝙ negauit Auicenna esse demonstrationem, aduersus quem egregiè disputauit Auerroes in comment. 95. primi libri posterio, & in Quęstionibus logicis Quęstione 15. demonstrationem verò propter quid omnes his temporibus duplicem esse aiunt, unam enim dicunt declarare tantùm propter quid, alterã verò & propter quid, & quòd, ideo hanc uocant potissimam, illam uerò propter quid solùm; cuius dogmatis author Auerroes fuit, ponens tres demonstrationis species distinctas ratione quęsitorum, quę per singulas declarantur; una enim ostendit solùm quòd; alia solũ propter quid, quam uocat demonstrationẽ causæ tantùm; alia uerò utrunque simul, quam simpliciter demonstrationem appellat; hanc difficultatem nos postetius consyderabimus, priùs .n. de demonstratione quòd, & de Auicẽnæ opinione dicendum est, tanquàm de re faciliore, B & quæ paucioribus uerbis absoluetur.

Caput Septimum, quòd demonstratio ab effectu demonstratione a causa remota longè nobilior sit.

ANte omnia sciendum est, si utranq; demonstrationem quòd inter se cõferamus, eam, quæ ab effectu causam demonstrat, ea, quæ a causa remota effectum ostendit, longè præstantiorem esse, quod probare multifariam possumus.

Demõstrationis quatuor causæ.

Demonstratio omnes causas habet, causam effectricem habet humanã mentem; habet formalem, formam syllogisticam; habet materiã, propositiones necessarias, & iis, quas diximus; conditionibus præditas, denique habet finem, sciẽtiam; sed causa effectrix non est logicæ consyderationis, reliquas consyderat logicus, vt nos olim, dum definitionem demonstrationis publicè interpretaremur, declarauimus; dicimus igitur illam demonstrationem, quæ fit ab effectu, illa, quæ fit a causa remota, præstantiorem esse habita & formæ, & finis, & materiæ ratione; si nanque formam spectemus, demõstratio ab effectu affirmatiua, & in prima figura fit, demonstratio autem a causa remota fit negatiua, & in secũda figura, ut supra demonstrauimus; at præstat affirmatio negationi, & prima figura secundæ.

argum. a forma

Ratione uerò finis est nobilior, quia perfectiorem scientiam parit, scientia enim perfecta duobus modis dici potest, aut simpliciter, aut in genere suo, idest ratione rei sciendæ, quæ meliùs sciri non possit; scientia quidem simpliciter perfecta est scientia propter quid est, ideo Aristot. eam uocauit scientiam simpliciter dictam, & demonstratio quæ talem scientiam parit, demonstratio simpliciter appellatur; si hoc modo perfectam scientiam sumamus, neutra A demonstratio ꝙ scientiam facit simpliciter perfectam; sed si altero modo perfectam scientiã intelligamus, demonstratio ab effectu sciẽtiam parit perfectam, quæ uerò a causa remota fit, imperfectam scientiam facit; id enim, quod demonstratione ab effectu sciendum proponitur, est causa ignota, at causa quatenus est causa non potest per aliam uiam meliùs inuestigari, & cognosci quòd sit, quàm per effectum notiorem, quam sententiam testimonio Themistii comprobare possumus, qui in procemio primi libri Physicorum ait § demonstratio ab effectu quantum ad nos attinet est sufficiẽtissima § quia quod in ea problema proponitur, non potest uia meliore indagari, quàm per effectum; quod de demonstratione, quæ fit a causa remota, asserere non possumus; quod enim per eam cognoscendum quæritur, est effectus ignotus, at effectus quatenus est effectus meliùs cognoscitur per causam proximam, quàm per remotam; hęc igitur demonstratio scientiam parit imperfectam tum simpliciter, tum habita propositi problematis ratione; illa uero, quæ est ab effectu, scientiam quidem simpliciter perfectã non parit, quia notificat solum quod est, tamen ratione rei, quę ad sciendum proponitur, perfectam, & sufficientem scientiam parit.

argum. a fine.

argumẽtum a materia

Demum est perfectior ratione materiæ, nam materia demonstrationis sunt propositiones necessariæ, hæ autem magis necessarię sunt in demonstratione ab effectu, quàm in demonstratione a causa remota, in illa etenim tum cõclusio, tum propositiones sunt de omni, per se, & uniuersales, quæ est summa necessitas, qua maior non datur, hoc autem manifestum est legẽtibus Aristotelem in capite decimo primi libri Posteriorum, ubi docet quomodo ex eisdem terminis constituantur demõstratio ab effectu, & demonstratio propter quid, nempè effectu, & causa eius proxima, & subiecto, cui ambo C hæc insunt; igitur si conclusio, & propositiones in demonstratione propter quid sunt per se, & uniuersales, tales etiã eas omnes esse oportet in demonstratione ab effectu, eius. n. propositio minor est conclusio demonstrationis propter quid, & contra illius conclusio est huius minor; maior autem propositio in ambabus eadẽ manet, sed conuersa, idem igitur in ea seruatur essentialis terminorũ connexus, & in demonstratione propter quid maior illa est per se secũdo modo, in demonstratione autem ab effectu est per se primo, idq; sine aliqua absurditate; quæ omnia fusè declarauimus, ac demonstrauimus in libro nostro de propositionibus necessariis; quare in demonstratione ab effectu oẽs propositiones sunt per se, & uniuersales; demõstratio verò a causa remota omnes quidem propositiones habet de omni, sed nullam uniuersalẽ, imò neq; per se, nisi fortasse unam, nam habet conclusionem, & alterã propositionem negatiuas, hæ

In demõstratione ab effectu omnes propositiones sũt per se, & uniuersales.

hę igitur neq; primo modo, neq; secundo possunt esse per se, quia in propositione uniuersali negatiua fieri non potest ut terminorũ alter in alterius definitione sumatur; reliqua uerò propositio affirmatiua non est quatenus ipsum, in ea nanque prędicatur de effectu causa remota, quę ipso amplior est, & cum eo non reciprocatur; sed neque per se videtur esse talis propositio, quia causa remota non sumitur in definitione effectus; attamen dicere possumus eam esse per se, quoniam causa remota, etsi expressè nõ sumitur in definitione effectus, sumitur tamen implicitè, quatenus causa proxima remotiores omnes comprehendit; quemadmodum enim aliàs diximus eã propositionem, in qua genus remotum de specie prædicatur, ut de homine corpus, esse per se primo modo, quanquàm enim in definitione hominis non exprimitur corpus, sed animal genus proximum, tamẽ etiã corpus in ea definitione accipi dicitur, quia natura corporis in animali est, & animal est actu corpus; sic etiam causa remota sumi uidetur

causa ꝓxima cõplectitur in se uirtute quadã oẽs remotas.

in definitione effectus, dum sumitur causa proxima, quę uirtute quadam remotas omnes cõplectitur; ut in definitione respirationis sumitur pulmo, seu pulmonem habens, quod quidẽ est actu animal, quare hac ratione etiã animal in ea definitione accipi dicitur. Vt igitur admittamus propositionem illam affirmatiuam esse per se, saltem dicimus eam non esse quatenus ipsum, quia termini non reciprocantur. Demõstratio igitur a causa remota materiæ quoq; habita ratione imperfectior est demonstratione ab effectu, quia ꝑpositiones minùs necessarias habet; propterea non defuere qui dixerint eã non esse demonstrationem nisi æquiuocè; quã sententiam si sequi nolimus, id saltem dicere debemus, eam esse imperfectissimam, & infimi gradus demonstrationem, quum cõditionibus, & natura demonstrationis parum; ac leuiter participare uideatur; tanti nanque momenti est eius conditionis defectus, quæ est constare ex immediatis, ut ea una sublata magnã necessitatis partẽ auferre, ac totam ferè essentialem connexum tollere uideamur; at in demonstratione ab effectu minorem defectum inesse certum est; quanuis enim desit illa conditio ꝙ sit ex causis; alteram tamen habet quòd est ex immediatis, qua conditione seruata essentialis quoque connexus terminorum seruatur, & manent illę omnes conditiones, quæ summam in propositione necessitatem faciunt. Hinc fit ut omnes & logici, & philosophi dum demõstrationis ꝙ mentionem faciunt, eam solam respiciant, quæ fit ab effectu. Auerroes quoq; in cõment. 41. 51. 54. primi lib. posterior. asserit eas tres conditiones, de omni, per se, & quatenus ipsum, omnes reperiri in demõstratione quòd, solam respiciens eam, quę est ab effectu, & alteram spernens, de qua id minimè uerum fuisset.

demonstratio á causa remota è imperfectissima.

D Aristoteles autem debuit aliquam eius facere mentionem, ut omnem tangeret conditionum defectum, cum quo nomen demonstrationis seruetur; vel saltem propter maiorem potissimæ demonstrationis declarationem, ut per harum demonstrationum inter se comparationem cognosceremus quanti momenti sit illarum conditionum defectus, & quàm necessarium sit eas omnes coniunctim in demonstratione reperiri, si perfectam parere scientiam debeat. Est præterea demonstratio ab effectu in scientiis usitatissima, pręsertim in naturali; demonstratio autem a causa remota, multò minùs in usu est; tunc enim ea utimur, quando causam proximam notam non habemus, quia si hanc habeamus, spernimus remotam; in philosophia quidem naturali Arist. unum ego locum obseruaui, in quo Arist. usum esse puto demonstratione a causa remota, quod antè me nemo alius animaduertit, is autem locus est initium 8. libri Physicorum quando Arist. demonstrat ęternitatem motus, quum n. eius consiliũ in eo libro fuerit motus æternitatem demõstrare per suam proximam, & ęquatam causã, quæ una est, motor æternus immobilis penitus, hac tamen demonstratione statim uti non potuit, quoniam motor æternus offerebatur incognitus, & ex ignotis non fit demonstratio; iõ quum omnino necessum esset ęternum motum ꝑ suã causam demonstrare, hæc. n. est perfecta ipsius cognitio, necessum etiam fuit prius aliqua uia duci in illius causę cognitionem; ut ea inuenta fieret postea regressus ad effectum; uerũ causa illa nullo alio methodo inueniri potuit, quàm per motum ipsum ęternũ; priùs ergo oportuit nos ex ęterno motu duci in cognitionem æterni motoris, quæ est demonstratio ab effectu, deinde ex æterno motore inuento regredi ad æternũ motum perfectè cognoscendum per demõstrationem propter quid, sed illi quoque demõ F strationi ab effectu eadem obstabat difficultas, motus. n. æternus, per quem solũ potest primus motor æternus inueniri, non minùs ignotus offerebatur; quàm ipse primus motor; ob id neque a motu ad motorem, neque à motore ad motum progredi poterat Aristot. fuit igitur coactus aliquam adinuenire uiam, qua ęternum motum, saltem quòd daretur, ostẽderet, eaque fuit demonstratio a causa remota, qua in principio eius libri usus est, ex motore nanque, & mobili latè sumptis probat hanc negatiuam, motum nunquàm cœpisse, & nunquã cessaturum; eam enim esse demonstrationem propter quid, ut aliqui dixerũt, falsum omnino est, quũ consyderãtibus manifestũ sit nil aliud per eam notificari, quàm ꝙ detur æternus motus, sed non cur detur, quia causa ipsius ęquata ibi nõ adducitur, quæ est primus motor immobilis, sed motor latè acceptus, quę est causa ampla, & remota; ratio tamen illa in principiis philo-

quando sit i usu demonstratio á causa remota.

Methodus Aristo in 8. li. Phys.

philosophiæ Aristotelis necessaria est, ideò quũ neque ut a causa proxima, neque ab effectu, dicere cogimur eam esse a causa remota, eaque Aristotelem vsum esse necessitate coactum. Hæc de loco illo dicere voluimus, ut intelligatur qualisnam sit apud philosophos huius demonstrationis usus, & cur ea sit parum usitata apud uiros sapientes, qui scientiam rerum quærunt per causas singularum proximas, non per remotas; nulla est autem causa remota, quę respectu alicuius effectus non sit causa proxima; vt motor simpliciter acceptus, si non est æquata causa æterni motus, saltem est æquata, & proxima causa motus simpliciter sumpti, per illam igitur est demonstrandus motus, sed non æternus motus. Videtur autem Aristoteles in illo capite Decimo primi libri posteriorum significare hunc demonstrãdi modum a causa remota apud vulgares potiùs homines in usu esse, quàm apud eruditos; uulgares enim, qui non semper causam proximam norunt, sępe afferũt remotam; hanc dicit ibi Aristoteles per excessum adduci, excedit enim sua amplitudine effectum, ideò hæc demonstrationis species nescio quid uitiosi præsefert, excessus enim, & id, quod nimium dicitur, vitiosum putari solet; & Auerroes sæpe dicit causam remotam, si cum eo effectu conferatur, a quo est remota, numerari inter illa, quæ ex accidenti sunt. Quanta igitur sit huius demonstrationis imperfectio manifestum est.

Omnis causa remota ē proxima alicui effectui.

B

Caput Octauum, in quo Auicennæ sententia contra demonstrationem ab effectu exponitur, & argumentis probatur.

Avicenna verò non modò hanc, sed etiam demonstrationem ab effectu indignam esse nomine demonstrationis constanter asseruit, & ad hoc probandum usus est argumento ualdè efficaci, quod Auerroi non paruum negotium facessit, & tale fuit; omnis demonstratio est argumentum necessarium, & ex propositionibus necessarijs constans, at syllogismus hic ab effectu nõ est huiusmodi, ergo non est demonstratio; maior propositio probatione non eget, quum vis ipsius uocabuli declaret demonstrationem esse syllogismum quendam necessarium, idque Aristoteles apertè pronuntiauit in context. 51. primi libri Posteriorum, vbi inquit {nisi ex necessariis syllogismus fiat, non possumus vllam habere scientiam neque propter quid sit, neque quòd sit} ergo si nullam scientiam acquirimus, sequitur quòd nullo modo demonstremus dum principia non necessaria sumimus; minor autem sic probatur, hęrentia accidentis in subiecto necessaria est propter causam, a qua ipsum accidens fluit, qua de re nos abundè locuti sumus in libro nostro de proposi-

1. argu. pro Aui cenna.

C

A tionum necessitate, ubi ostendimus subiectũ accidentis proprij quatenus est subiectum nullam ipsi accidenti ut sibi inhæreat necessitatem inducere, sed causam, a qua accidens producitur, totam inferre inherendi necessitatem; atqui cognitio nostra ipsi rei consentanea esse debet, ergo si accidens proprium non inest necessariè nisi propter suam causam, sequitur nos quoque non posse cognoscere quòd necessariè insit, dum causam ignoramus; causa enim debet vtrunque præstare, & ut res necessaria sit, & ut nos eam necessariam esse cognoscamus, quod significauit Arist. in primo lib. Posterio. in principio secundi capitis in definitione ipsius scire, & multo etiam clariùs in contextu 39. secundi libri, vbi dicit quòd cognoscere rem esse absque causæ cognitione non est cognoscere rem esse, sed potiùs ignorare; res enim ut est, ita est cognoscenda, est autẽ propter suam causam, per illam igitur cognoscenda est,

B & absque illa non cognoscitur; sic igitur argumentemur, in demonstratione ab effectu accipimus pro principio inhærentiam accidentis in subiecto, cuius adhuc causam ignoramus, ergo non possumus cognoscere illam inhęrentiã esse necessariam; deest igitur nobis animi certitudo, quæ omnino in demonstratione requiritur, & sine illa nullus syllogismus nomen demonstrationis meretur, quia nullam scientiam parit, scientia enim est rei cognitio cum certitudine; at quam certitudinem de conclusione habere possumus, si propositiones sine certitudine cognoscimus? etenim in omni demonstratione certiores conclusione propositiones esse oportet. hoc fuit argumentum Auicennæ, quod (ut ait Auerroes) non minus alteram tollit demonstrationem quòd, quæ est a causa remota, dum enim ignoratur causa proxima, a qua habet accidens ut sit, & ut necessariò, ac essentialiter insit, non potest ipsius necessitas a

C nobis cognosci tanta cum certitudine, quanta in omni demonstratione postulatur. cõfirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in contextu 55. primi lib. poste. ubi talẽ syllogismum nõ uult appellare demonstrationem, sed vocat syllogismũ a signo, & dicit per eum sciri id, qđ est per se, non tamen quatenus est per se, quia sine causa scitur, non facit igitur cognoscere rẽ esse necessariam, proinde sine animi certitudine est illa cognitio. Auerroes quoque in eodem loco dicit eam non esse demonstrationem; & Græci omnes dum de ea loquuntur, solent potius appellare syllogismum a posteriori, siue a signo, quàm demonstrationem. Aliam quoq; rationẽ addere possumus talẽ, syllogismus hic non parit scientiam, ergo non est demõstratio, consequentia ex definitione demonstrationis manifesta est, siquidem demonstratio est syllogismus scientiam pariens; assumptum probatur per definitionem scientiæ, scientia enim

2. arg.

3. arg.

4 arg.

est

est rei per causam cognitio, hic autem syllogismus cognitionem rei per suam causam non tradit; & Aristoteles in illo 2. capite 1. lib. posteriorum apertè dicit sine illis conditionibus syllogismum quidem esse, at demonstrationem nõ esse, quia non parit scientiam.

Caput Nonum, in quo Auicennæ opinio confutatur, & ostenditur demonstrationem ab effectu esse demonstrationem.

Contrariam sententiam, quòd demonstratio ab effectu sit aliquo modo demonstratio tuetur aduersus Auicennam Auerroes in illo 95. commentario primi libri Posteriorum, & in Quæstionibus logicis quæstione 15. quam ita probare possumus, facit scientiam, ergo est demonstratio, assumptum probatur testimonio Aristotelis in illo 95. contextu, ubi dicit scire esse duplex, aliud enim esse scire propter quid, aliud esse scire E quòd. In contextu quoque 23. eiusdem libri eã clarè uocat demonstrationem, quum dicat {nõ est simpliciter altera demonstratio, quæ est a notioribus nobis} demonstrationem enim esse fatetur, sed non demonstrationem simpliciter dictam; hoc idem legimus in contextu 92. secundi libri apud Aristot. & apud Græcos interpretes tum ibi, tum in 94. Themistius quoque in procemio primi libri Physicorum inquit; hanc esse demonstrationem, si non potissimam saltem nobis sufficientissimam ad causarum absconditarum inuentionem; & Auerroes in illo 95. commentario, necnon in septimo eiusdẽ libri dicit eam esse demonstrationem, & scientiam parere per posterius dictam, sed non æquiuocè, quod nos ita ostendimus, æquiuocè dicitur aliquid esse tale, quando nulla naturę, sed sola nominis adest communicatio, quod dicere in pręsentia non possumus, quoniam syllogismus hic non solam habet demonstrationis F nominationem, sed & conditionibus eius participat, iis præsertim, quę demonstrationis propriæ sunt, cuiusmodi illæ sunt, cõstare ex veris, idest summè ueris, ac necessariis, & ex immediatis; proprijs igitur, ac præcipuis ueræ demõstrationis conditionibus participare, cum alicuius tamen conditionis defectu, facit demõstrationis nomen, prout ad secũdarias demonstrationes extenditur, neque uerè uniuocum esse, neque omnino æquiuocum, sed per prius, ac posterius dici, & ab uno, ut supra declarauimus; quod ipsa quoque Aristotelis tractatio confirmat, quia si illi, quos memorauimus, demonstrationis gradus in solo nomine æquiuoco demonstrationis conuenirent, non debuissent in eodem libro tractari, in quo Aristoteles de potissima demonstratione tractationem instituerat, tractantur tamen, & ita tractantur, ut pręcipuæ demonstrationis principatus appareat, & D pendentia aliarum ab ea; quòd si quis dicat Aristotelem in posterioribus Analyticis non ex professo de his syllogismis agere, sed eorum obiter mentionem facere; is alium in logica librum ostendere debet, in quo ex professo de his agat Aristoteles, sunt enim certè syllogismo Topico nobiliores, itaque quum huic octo libros Topicos dicauerit, multo magis debuit his proprium librum dicare, si in libro de demonstratione, quum demonstrationes nõ sint, tractandi non fuere. Necesse est igitur vt quemadmodum demonstratio & latè sumi potest, prout omnes gradus amplectitur, & strictè pro sola primaria; ita scientia quoque & ampla, & angusta significatione accipi possit, amplè quidem sumitur quando omnem effectum demonstrationis comprehendit, quæcunque illa sit siue primi, siue secundi gradus demonstratio; angustè uerò quando pro sola scientia præstantissima, quæ potissimæ demonstrationis finis est, accipitur; & Aristoteles in eisdem libris posterioribus Analyticis debuit & perfectam, & imperfectam scientiam respicere, & demonstrationem tum primariam, tum secundariam consyderare; in qua enim disciplina id, quod in eo genere præcipuum est, tractatur, in eadem cætera quoque eius generis, quæ per participationem, & per pendentiam ab illo talia dicuntur, tractari debent.

nota sõ nemcur nomen demonstrationis dicatur secũdũ prius & posterius; uide supr. cap. 1.

Sic ẽtiæ nomen & latè, & strictè sumi potest, sicut etiam demonstratio.

Caput Decimum, in quo argumenta pro Auicenna adducta soluuntur.

Cognita rei veritate ad contrariorum argumentorum solutionem accedendum est, argumentum quidem Auicennæ ab Auerroe ita soluitur, propositiones acceptę in demonstratione ab effectu, si rem ipsam spectemus, non minus sunt necessariæ, non minus per se, & quatenus ipsũ, quàm propositiones demonstrationis potissimæ; at, si animum nostrum respiciamus, non ita cognoscuntur a nobis ut necessariæ, ut propositiones potissimæ demonstrationis; attamen aliquam in eis necessitatem cognoscimus, si non tantam, quanta reuera est, saltem tantam, quę sufficit ut ille syllogismus nomen, & naturam demonstrationis seruare queat; declarat autem hoc Auerroes consyderando tres gradus certitudinis cognitionis nostræ, quos non benè distinguens Auicenna deceptus est; primus gradus est quando cognoscimus necessitatem rei habentis causam per cognitionem causæ, ut quando cognoscimus hominem esse risibilem propterea quòd est rationalis; secundus est quando eandem eiusdem rei necessitatem cognoscimus absque cognitione causæ, ut quã do cognoscimus hominem esse risibilem sine cognitione rationalitatis; tertius gradus est quando cognoscimus necessitatem propositionis

ad 1. argum.

tres gradus certitudinis cognitionis nostræ.

nis de omni, quæ non sit per se, ut omnem coruum esse nigrum, quia cognoscimus uniuersitatem, & perpetuitatem illius accidentis in illo subiecto, cuius nulla est causa, quę ad coruum quatenus coruus est pertineat; quæ quidē cognitio necessitatis admodum debilis est, & parum certitudinis habet, quoniam etsi sensus uidet omnem coruum nigrum esse, mens tamen dicit posse coruum non esse nigrum, & album eorum cogitat, quia nulla est essentialis connexio nigredinis cum natura corui. Auicenna igitur primum, ac tertium gradum cognouit, sed ignorauit secundum, quia eum tertio ipsum confudit, prędicatum enim essentialiter inhærens, quando per causam cognoscitur, per quam essentiale, ac necessariū est, summa cum certitudine cognoscitur; idem autem sine causa cognitum negauit Auicenna plus habere certitudinis, quàm habeat propositio, quæ fit solùm de omni, ut eadem certitudine cognoscatur à nobis illa propositio, omnis coruus est B niger, atque illa, omnis homo est risibilis, quando sine causa cognoscitur, quod quidem si uerum esset, argumentum Auicennæ demonstraret, quia propositio illa, quę a nobis cognoscitur solùm vt de omni, non habet tantam necessitatem, & tantam certitudinem, quantam nomen demonstrationis etiam latè acceptum requirit. Auerroes autem in memoratis locis ait magnam esse harum propositionum differentiam, nam licèt eam propositionem, omnis homo est risibilis, cognoscamus sine cognitione causæ, eam tamen cognoscimus ut habentem connexum essentialem, & ut per se, quoniam enim uidemus accidens illud illi subiecto soli inhærere, & eius proprium esse, mens nostra etiam sine cognitione causę cognoscit ipsum inesse per se, & essentialiter, proinde sumit subiectum in eius definitione, ideo sæpe contingit ut talem accidentis definitionem C traditam per solum subiectum notam habeamus, dum causam illius proximam ignoramus, & uidetur (inquit Auerroes) subiectum accidentis esse veluti causa quædam remota, continet enim causam proximam, ut homo rationalitatem, & eam confuso quodam modo præferre uidetur; ut igitur cognoscamus risibile inesse homini per se, & essentialiter, satis est ipsa hominis cognitio, & collatio risibilitatis cum eo, per quam mens nostra essentialē connexum animaduertit, & sumit subiectum in definitione accidentis; connexus autem essentialis est necessarius, quia quod in alicuius definitione sumitur, id neque re, neque cogitatione ab eo abiungi potest. In propositionibus igitur demonstrationis ab effectu tantum inesse necessitatem cognoscimus, tantaque animi nostri certitudine, quæ sufficiat ad eam in genere demonstrationis constituendam. Secus est de propositione de omni, ut illa,

Subiectum accidentis est tanquam eius cā remota

A omnis coruus est niger, quum enim neque corui, neque proximi eius generis naturam nigredo consequatur, sed aliis pluribus rebus præter coruum, & præter animalia omnia inhæreat, nou sumitur coruus, neque eius genus in definitione nigredinis, quare nullum nouit intellectus essentialem connexum, quia nullus adest; & illius inhęrentiæ, quæ ex accidenti necessaria esse dicitur, non potest habere tantam certitudinem, quantam omnis demonstratiua propositio requirit. Quòd autem Aristoteles in contextu quinquagesimoquinto primi Posteriorum dicat syllogismū a signo scientiam parere rei, quæ est per se, non tamen prout est per se, id nobis non officit, siquidem verba illa per comparationem intelligenda sunt, nam propositionem illam, omnis homo est risibilis, magis cognoscimus esse per se, quando proximam causam distinctè cognoscimus, quàm si per solum hominem, qui causam illam confusè significat, ipsam noscamus, tamen hoc quoque modo per solam subiecti cognitionem cognoscimus eam esse per se, debilius tamen, & minus certè, quo fit vt certissimæ scientiæ comparatione dicat Aristoteles ibi non cognosci rem ut per se. Similiter demonstrationem a causa remota possumus ab his difficultatibus vindicare, causa enim remota cum effectu essentialiter connexa est, & facit propositionem per se, quia sumitur in definitione effectus si non expressè, saltem implicitè, quatenus a causa proxima, quæ sumitur in definitione effectus, actu comprehenditur; propositionem igitur necessariam facit, & tanta cum certitudine cognitam, ut demōstratiua appellari mereatur. Hæc est Auerrois responsio ad argumentum Auicennæ, eaque optima, ac profundissima, quam alios penetrasse non uideo. Ad 2.

Reliqua omnia facilè per ea, quæ diximus, soluuntur, quando enim Aristoteles, & Auerroes, & Gręci demonstrationem quòd appellant syllogismum, & negant esse demonstrationem, ac scientiam parere, demonstrationem, ac scientiam strictè sumunt pro sola præcipua, & simpliciter dicta, qua ratione nos quoque asseueramus demonstrationem quòd non esse demōstrationem, nec scientiam parere; at demonstrationem, ac scientiam latè sumendo, non negant eam esse demonstrationem, & scientiam parere, ut supra eorundem authoritate comprobauimus; idemque ad postremum argumentum dicimus, nam si demonstrationē, ac scientiam strictè sumamus, ut accepit Aristoteles in secundo cap. primi lib. posteriorum, totum concedimus; si uerò latè, negamus antecedens, nam demonstratio quod, si non talem scientiam parit, quæ sit cognitio rei per causam, attamen scientiam aliquam parit, quę cum certitudine cognitio est; quod si sciētiam Ad 3.

strictè

stricte sumamus, demonstrationem uerò latè, negãda est consequentia, non enim si præstantissimam scientiã non parit, sequitur eam nullo pacto esse demonstrationem, sed solùm sequitur non posse dici præstantissimam demonstrationem.

Caput undecimum, Declaratio, et comprobatio sententiæ Auerrois, quòd demonstratio propter quid, et demonstratio potissima sint duæ demonstrationis species re distinctæ.

DE demõstratione autẽ propter quid maior difficultas manet propter opinionẽ Auerrois, quam omnes ferè hac tempestate tum logicæ, tum philosophiæ professores sequuntur; quamuis enim Aristoteles ratione sũpta ab ijs, quæ quæruntur, & per demonstrationem innotescunt, duas tantum species demonstrationis posuerit, quarum alteram τοῦ διότι, alteram τοῦ ὅτι appellauit, tamen Auerroes tertiam speciem excogitauit, duplicem enim esse dixit demonstrationem propterquid; unam, quę notificat solùm propterquid, eamque ipse uocat demonstrationem causæ tantùm, Auerroistæ uerò demonstrationem propterquid; alteram, quę simul notificat propterquid, & quòd, quam ipse appellat demunstrationem simpliciter; alii uerò demonstrationem potissimam, Itaque Auerroes demonstrationem in tres species partitur, quarum una declarat solum quòd; alia solùm propter quid, alia utrunque simul, quæ est omnium pręstantissima demonstratio, ut apud eum legere possumus multis in locis, præsertim in commentario 95. primi libri Posteriorum, in sua Epitome in capite de demonstratione, in commentario 35. secundi libri de cœlo, & in quinto libro colliget capite 24. Et quia prima partitione nõ est in has tres species diuidenda demonstratio, nisi illæ omnes essentialibus differentiis distinguantur, ideò Auerroistæ omnes nituntur ostendere quomodo hæ tres species inter se essentialibus differẽtus discrepent. Videtur hæc sententia magnam soliditatẽ & ueritatẽ pręseferre, quoniam demonstratio instrumentũ est, & cujusque instrumenti natura ex fine sumitur, finis autem demonstrationis est scientia eorũ, quæ in quęstionem cadunt; ex horum igitur discrimine essentialem differentiam in speciebus demonstrationis oriri necesse est; quæ autem quæruntur, & per demonstrationem quatenus demonstratio est innotescunt, duo sunt, quòd, & propter quid; quemadmodum igitur secundùm omniũ sententiam re distinguuntur demonstratio declarans solũ q. & illa, quæ simul notificat quod, & propter quid; eadem ratione fateri debemus eam, quæ declaret solùm propter quid, ab utrisque memoratis speciebus re ipsa differre.

Opinio Auerr.

1. argumentũ pro Auerrois

D Videtur etiam Aristoteles in speciebus demonstrationis talem differentiam statuere in contextu 178. primi libri posteriorum, vbi dicit certiorem, ac pręstantiorem esse scientiam, qua cognoscimus quòd simul cum propter quid, quàm eam, qua solum quòd, uel solum propter quid cognoscimus. In secundo quoque libro in contextu 39. inquit Aristoteles euenire interdum ut, quũ cognoscamus rem esse, quæramus tantùm propter quid sit; euenire etiam ut simul ambo nobis manifesta fiant, tres igitur ponit demonstrationum gradus, seu species; unam, qua sulum quòd est cognoscimus; aliam qua solum propter quid est declaramus postquàm prius noscebamus quòd est; tertiam demũ, qua simul declaramus utrunque. Videtur igitur tum ex ipsius rei inspectione, tũ ex cõsyderatione uerborum Aristotelis sententiæ huius ueritas manifestè desumi.

2 Argumentũ

3. argumentũ

E *Caput Duodecimum, Contrariæ sententiæ comprobatio quòd duæ tantùm sint demonstrationis species re distinctæ.*

EX altera parte sententiam Auerrois dubiam reddit omniũ interpretum tum Græcorum, tum Latinorum authoritas, qui duas tantùm demonstrationis species ratione quæsitorum distinctas cognouerunt, unam notificantem quòd est, alteram propter quid est, quam potissimam esse demonstrationem dicunt, ut non duæ diuersę speciés demonstrationis sint demonstratio potissima, & ea, quę dicitur propter quid, sed eadem, quę utroque nomine appelletur, siquidem potior demonstratio non datur, quàm ea, quæ notificat propter quid est; ideò Græci dicentes ἀπόδειξιν τοῦ διότι & τὴν κυρίως ἀπόδειξιν eãdem semper demonstrationem intellexere. Sed Aristotelis quoque testimonium adest, qui in capite F decimo primi Libri Posteriorum duas tantùm posuit summas demonstrationis species, is tamen est proprius locus, in quo de omnium specierum discrimine sibi dicendum proposuit, nam si docere uoluit quod modis per defectũ conditionum potissimę demonstrationis demonstratio secundi gradus fiat, quæ notificat solùm quòd est, & hanc distinxit cum diligentia in eam, quæ est ab effectu, & eã, quę à causa remota, nonne debuit etiam declarare quomodo per alicuius conditionis defectum notificetur solum propter quid est? certè multò magis debuit, quũ demonstratio propterquid demonstratione quòd longè præstantior sit. Quòd si quis dicat Aristotelẽ in aliis supra memoratis locis illatum trium specierum demonstrationis mentionem fecisse; hoc ad Aristotelem defendendum, non satis est, si quidem non modò eas uariis in locis nominare, sed etiam aliquo in loco ipsarum discrimẽ declarare debuit,

Testimoniũ Aristotelis

boir, quod nullibi fecisse comperitur quam, ramen aliarum demonstrationum discrimina diligẽtissimè declarauerit; neque satis est ipsum dixisse eas differre quoniam hæc notificat solum propter quid, illa uerò propter quid, & quòd; quemadmodum non satis fuit dixisse hanc tradere solùm cognitionem ipsius quòd, illam uerò propter quid, sed rationẽ huius discriminis attulit ostendens ob quem defectum hęc declaret solum quòd; est quare omnino debuit illud quoque similiter, imò multo magis declarare, cur aliqua demonstratio notificet solùm propter quid est, & quisnam defectus impediat ne simul declaret etiam quòd; est enim necessarium ut differẽtia in declaratione quæsitorum oriatur ex aliquo discrimine in ipsa demonstrationis natura, ut in illo decimo capite primi Posteriorum significat Aristoteles; qua propter non uidetur demonstrationem potissimam à demonstratione propter quid re distinctam cognouisse. Hanc ego certus sum & Aristotelis sententiam fuisse, & ueram, ac ratio ni consentaneam, uanam autem, & commentitiam sententiã Auerrois, qui uarius quoque, & inconstans hac in re fuit; idque plures Auerroistas Auerroem omnino tueri uolẽtes ad hoc cõfugere coegit, ut dicerent literã Auerrois multis in locis mẽdosam esse, propterea eam absq; ullo antiqui, ac fide digni codicis testimonio corrigere, & affirmantem in negantem, & negãtem in affirmantem propria authoritate mutare non sunt. Cæterum quia sæpe contingit ut qui pertinaciter falsum aliquod dogma defendere contendunt, in alios complures errores labantur; siquidem uno dato absurdo multa sequuntur; hinc factũ est ut à sectatoribus Auerrois plurimè ad eum defendendum ineptiæ excogitatæ sint, quas ne ipse quidem, si uiueret, Auerroes admitteret; idcirco nos, qui nõ altercandi, uel pungendi, sed iuuandi gratia hanc prouinciam suscepimus, earũ quamplurimas, quæ confutatione dignæ non sunt, missas faciemus, & illas tantùm confutare aggrediemur, quæ uel professorum authoritate, uel aliqua ueritatis, ac firmitatis specie decipere studiosorũ adolescentium animos, & in hunc errorem trahere facilè posse existimabimus.

Auerr. inconstantia

Caput Decimumtertium, in quo uariæ Auerroistarum sententiæ enarrantur, et inter se comparantur, de differentiis, quibus demonstratio propter quid à potissima distinguatur.

Quoniam tota controuersia in hoc posita est, an demõstratio propter quid, & demonstratio potissima sint duę demõstrationis species re distinctæ, ut Auerroistæ putant, qui dicunt potissimã demonstrationem esse primi gradus demõstrationem, eam uerò, quam propter quid appellãt, esse secundi gradus; & eam, quæ declarat solũ quòd est, esse tertii gradus, & infimi; an potius duæ illæ sint una, & eadẽ demonstrationis species, ut omnis demõstratio declarans propter quid est sit etiam potissima demonstratio, quę Græcorum, & Latinorum omnium, ac meo, ut ego puto, Aristotelis sententia fuit; idcirco Auerroistæ omnes in hoc uno declarando laborarunt, quænam sit essentialis differentia, qua duę illæ demonstrationes inter se ita dissideãt, ut duæ sint diuersæ species, non una; sed quęnam sit ea differentia non consensere; nam Bernardinus Tomitanus pręceptor, & in logica publicè interpretanda olim præcessor meus tres differentias, quibus duæ illæ demonstrationes essentialiter dissiderent, adduxit, primam ex natura medii; secundam ex terminorum reciprocatione, tertiam ex iis, quę quęruntur, & per utranque notificantur; ratione medii, quia in demonstratione propter quid nunquã medium est causa formalis, sed aliqua alia, ut materia, uel finis, uel efficiens; in potissima uerò semper est causa formalis; qua differentia ad eas demonstrationes distinguendas utebatur etiam M. Antonius Ianua præceptor, & auunculus meus, ut in priuatis colloquiis ex eius ore collegi; & uidetur eam posuisse Auerroes in commentariis 34. & 35. primi libri Posteriorum, ubi dicit causam effectricem exteriorem non ingredi demonstrationem potissimam, quia non ingreditur definitionem, demonstratio enim est potestate definitio; definitionem autem non ingreditur, quia tali causa posita effectus non ex necessitate ponitur; deinde subiungit huiusmodi causas habere locum in demonstratione signi, & in demonstratione causæ. Videtur etiam hanc sententiam significasse Arist. in 2. libro Posterior. in cap. de causis, ubi docet quomodo demõstratio fiat per causã materialem, & per effectricem, & per finalem, de formali nihil dicit, igitur de potissima demõstratione ibi nõ loquitur, sed de demõstratione propter quid, & significat hãc fieri per has tres causas, illam uerò per formalem solam. Ratione autem terminorum differunt hę duę demonstrationes, quoniam demonstratio potissima fit semper ex terminis paribus, & reciprocantibus; demonstratio autem propter quid fieri potest tum ex reciprocantibus, tum etiam ex non reciprocantibus; quę differentia sumitur ex Auerroem in eodem loco, dicit enim causam effectricẽ externã non ingredi demonstrationẽ simpliciter dictam, sed demonstrationem causæ, propterea quòd talis causa cum suo effectu non reciprocatur. Ex iis demum, quæ quæruntur, differunt, quoniam demonstratio potissima declarat simul utrunque quęsitum, at demõstratio propter quid non ostendit rem esse, sed solùm propter quid sit, unde etiã appellationẽ

Tomitani sententia.

M. Antonius Ianua.

accepit; hanc postremam differentiam manifestissimè posuit Auerroes in pluribus locis, præsertim in commentariis 23. 95. 97. primi libri Posteriorum, & in 39. & 40. secundi, & in Epitome in capite de demonstratione, & in commentario 35. secūdi libri de cœlo, cuius uerba, quū clara sint, non referemus. Sed Hieronymus Balduinus nullam harum differentiarum recipit, nisi tertiam, quę a quæsitis sumitur, & aliam ipse addit ratione medii, non quidem ob aliquē defectum in conditionibus principiorum, qualis fuit prima differentia ratione medii a Tomitano allata, uidit. n. sententiam Auerrois clarā esse in sua Epitome q̄ demonstratio ꝓpter quid eisdem conditionibus prædita est, quibus demonstratio potissima, sed ratione medii ut nobis cogniti, nam demonstratio potissima fit per medium notum primò nobis, & natura simul; quia in suis particularibus sensile est; demōstratio autem propter quid fit per medium non primò nobis notum, imò ignotum; & natura notū, sed nobis notificatum postea ex effectu notiore per demonstrationem ab effectu, propterea demonstrationem propter quid est, semper præcedit demōstratio quòd est; itaque demonstratio potissima fit per medium primò nobis notum; demonstratio autem propterquid fit per medium non primò nobis notum, sed inuentum a posteriori. Hanc differentiam non obscurè posuit Auerroes in omnibus numeratis locis, ob id magis ad Auerrois mentem accessisse puto Balduinum, quàm Tomitanum, & minus etiā absurdam sententiam protulisse, atque Auerroi tribuisse, quā si Auerrois fuisse dicamus, ut ego dicendū esse arbitror, magis excusare, ac, si non omninò, saltem modo aliquo defendere Auerroem possumus; quòd si Tomitani sententiam Auerroi attribuamus, ne ipse quidem Aristoteles eam tueri, atq; a summā absurditate uindicare potis esset; duæ namque illę priores differentiæ à Tomitano adductę neq; rationi, neq; uerbis Aristotelis consonæ sunt; imò neque Auerrois, nisi inconstantiam, & repugnantiam incredibilem in eius dictis ponamus; quæ omnia mox à nobis diligenter declarabuntur. In illis autem duabus conditionibus a Balduino allatis id notare debemus, eas modo quodam in idem concidere, quum altera alteram ex necessitate consequatur, quòd enim demonstratio propter quid non declaret nobis nisi propterquid est, potissima uerò & propter quid, & quòd, id non ob aliam causam euenit, quā quia medium in hac fuit nobis primò notum, & notius effectu demonstrato, in illa uero ignotius, & ex effectu inuentum, hinc enim fit ut per illam demonstrationem innotescat nobis solùm propterquid est, non quòd est; quòd enim effectus ille sit nos etiam ante illam demonstrationem noueramus. Ex his omnibus colligimus quatuor ad summum esse differentias, quibus sectatores Auerrois demonstrationem propterquid. a potissima separare nituntur, prima sumitur a conditionibus termini medii, secunda à terminorum reciprocatione, tertia à quæsitis, quarta a medio non secundùm se consyderato, sed ut à nobis cognito, quas singulas diligenter expendere oportet, ut sententiæ huius falsitatem ostendamus.

Balduini opinio.

Auerr. sententia quæ nā fuerit.

quatuor differētiæ ab

alijs allatæ inter demostratione ꝓpterq. & potissimam.

Caput XIIII. confutatio primæ differentiæ, quæ à medio sumitur.

Prima differentia in hoc constituebatur, quòd potissima demonstratio fit per solam causam formalem, demonstratio autem propter quid fit per alia genera causārum; contra hanc differentiam sic argumentor, non est differentia perpetua, & inseparabilis, ergo species diuersas constituere apta non est, nam specificæ differentiæ, ut ait Porphyrius, debent esse inseparabiles, & essentiales; antecedens ita probatur, potest fieri demonstratio per causam formalem proximam, & æquatam; quæ tamen secundùm Auerroem non erit potissima demonstratio, sed propterquid tantùm, ergo ea differētia separabilis est, quum detur demonstratio propter quid nō per alias causas facta, sed per formalem, proinde à demonstratione potissima hoc discrimine non differens; assumptum facilè demonstratur constituta Auerrois sententia de Regressu, quam apertè apud eum legimus in commentariis 23, 24. & 97. primi libri Posteriorum, ubi nanque ostendit potissimam demonstrationem nullū habere locum in regressu; quoniam in eo prior processus semper est demonstratio quòd, posterior uerò est demonstratio propterquid tantū, quum existentia effectus fuerit prius nota, quā existentia causæ; quare secunda demonstratio non potest notificare quòd sit, sed solùm propter quid sit; Atqui forma propria alicuius rei ignota esse potest, & per aliquod accidens notius innotescere demonstratione quòd, ut ait Aristoteles in contextu undecimo primi libri de Anima; forma autem inuenta nihil prohibet quo minus ab ea ad effectum regrediamur demonstratione propterquid, potissimā enim nunquā eam appellaret Auerroes, quum non declaret effectum esse, sed solùm propterquid est; Itaque si dicant aduersarii demonstrationem propterquid a potissima distingui, quia in hac medium sit semper causa formalis, in illa nunquàm, falsum dicunt, siquidem demonstrationem quoque propterquid per formalem causam fieri posse nunc demonstrauimus, si uerò dicant in hoc esse constitutum harum demonstrationum discrimen, quòd demonstratio propter quid fieri potest, & per formalem causam, & per alias, potissima uerò per

1. arg.

solam

ſolam formalem, tunc ſequitur differentiam hanc non eſſe perpetuam, ſed ſeparabilem, & accidentariam, quum detur demonſtratio aliqua propter quid, quæ hoc diſcrimine a potiſſima non diſcreper; aliam igitur excogitent differentiam oportet, in qua ſit conſtituta natura huius demonſtrationis propter quid, & eam perperuò ſeparet a potiſſima. Præterea 3. arg. qui dicunt propriam eſſe potiſſimæ demonſtrationis conditionem ut fiat per cauſam formalem, non per alias, aduerſantur Auerroi, qui in commentarijs 6. 39. & 42. ſecundi libri poſteriorum apertè dicit potiſſimam demonſtrationem oon fieri niſi per cauſas externas, effectricem, & finalem; neque eſt quòd dicant Auerroem ibi loqui de ſola demonſtratione propter quid, quia legentibus Ariſtotelem, & Auerroem in tota illa parte manifeſtum eſt eos loqui de demonſtratione potiſſima, idque eodem in loco Auerroes ipſe declarat, reddens enim rationem ſui dicti inquit medium non B eſſe formam, neque materiam, quoniam hæ concluſionem demonſtrationis conſtituunt, quare neutra in medio locari poteſt; non dicit quia forma in demonſtratione tantùm potiſſima medium eſſe poteſt, ſed dicit quia forma in concluſione ponitur, noo in medio, itaque talem affert rationem, qua oſtendat formam neque in demonſtratione propter quid, neque in potiſſima medium eſſe poſſe; ſed Ariſtoteles quoq; ibi in contextibus 42. & 43. dicit demõſtrationem oon eſſe niſi eorum, quæ cauſam ſuæ eſſentiæ externam habent; illorum uerò, quæ cauſam ſuam non externam, ſed internam habent, non eſſe demonſtrationem; quomodo igitur dicere aliquis poteſt potiſſimam demonſtrationem fieri per cauſam interoam formalem, quum Ariſtoteles clarè dicat eam ſemper fieri per externam, & Auerroes id apertè, & ore rotundo confiteatur? At uerò ad id fortaſſe Reſponſio ad uerſarius confugient aduerſarii ut dicant cauſam effe- C ctricem, uel aliam aliquam tunc uocari formã per [illegible]udinem, quando ſemper comitatur effe[illegible] io eius definitione ſumitur, & hanc [illegible]monſtratione potiſſima medium eſſe, ſed [illegible] formam propriè dictam, quæ interoa cauſa eſt; in demonſtratione autem propter quid e[illegible]uſas externas ſumi, quæ cum effectibus non reciprocantur, & in eorum definitionibus non accipiuntur; quam ſeotentiam uidetur ſignificare Auerroes in 34. & 35. commẽtariis primi libri poſteriorum. Hoc ſi dicant, pu- Impugnatio. gnantia dicunt, quæ conſiſtere oequeunt, ita enim dicunt demonſtrationem propter quid oon eſſe propter quid; nam cauſa, quę io definitione effectus non accipitur, non tradit illius cognitionem quid ſit, quę autem cauſa non declarat quid eſt, ea neque propter quid eſt declarare poteſt; clara eſt enim ſenteotia Ariſtotelis in ſecundo poſteriorum libro quòd idem eſt

A ſcire propter quid eſt, & ſcire quid eſt, & quæcunque demonſtratio declarat propter quid eſt, eadem declarat etiam quid eſt; unde ſequitur ut quæ non declarat quid eſt, ea non poſſit declarare propter quid eſt. Aduerſantur etiã Auerroi, ſi ita dicant, nam in ſecundo poſteriorum multis in locis, præſertim in commentariis 39. & 40. inquit tam demonſtrationem cauſę tantùm, quàm demonſtrationem ſimpliciter dictam tradere cognitionem eſſentiæ, & quid eſt, & utranque ſimiliter eſſe poteſtate definitionem; nulla igitur cauſa, quę oon ponatur in definitiooe effectus, poteſt tradere eius ſcientiam propter quid eſt; & nulla demonſtratio poteſt uocari propter quid, quæ in definitionẽ non conuertatur. Præterea aduerſus hanc pri- 3. arg. mam differentiam ipſe Auerroes clamat in Epitome in capite de demonſtratione, ubi demonſtrationem io illas tres ſpecies partitur, in ſimpliciter dictam, propter quid tantùm, & quòd B tantùm; de quibus ſingulis ſe locuturum propoſuit, & poſtquàm longo ſermone de demonſtratione ſimpliciter dicta locutus eſt, incipit declarare demonſtrationem cauſæ tantùm, deinde demonſtrationem quòd, & ſingularum conditiones exponit; ſed demonſtrationis propter quid nullas affert nouas conditiones, quibus à potiſſima demonſtratione diſtinguatur, ſed eaſdem dicit eſſe utriuſque conditiones, & eandem proprietatem, conditiones quidem principiorum intelligit, proprietatem autem uocat ipſam uim exhibeodi definitionem perfectam, quæ è demonſtratiooe educitur, uis enim illa eſt proprietas quædam eas conditiones ex neceſſitate conſequens, ſubiungit autem inter eas hoc uoum diſcrimen, quòd exiſtentia effectus eſt nobis nota ante demonſtrationem propter quid, ideò per eam non declaratur quòd, ſed ſolùm propter quid, at ante demonſtrationem potiſſimam ignota eſt exiſtentia effectus, C poſtea tranſiens ad demonſtrationem quòd dicit eam quoque habere eaſdem conditiones; non tamen omnes, quia aliqua ei deeſt, ut nos ſupra declarauimus; negat igitur Auerroes demonſtrationem propter quid a potiſſima differre io conditionibus principiorum, ſeu in conditionibus termini medii, nam conditiones principiorum ſunt conditiones medii; at in conditionibus principiorum different, ſi hęc per cauſam ſolam formalem fieret, illa uerò per alias. Neque dicere aliquis Reſponſio pro aduerſariis. poteſt duas eſſe ſpecies demonſtrationis propter quid, unam, quæ a potiſſima non diſtinguitur in conditionibus principiorum, ſed eo tantùm diſcrimine ratione noſtri, quod ibi ab Auerroe tangitur; alteram verò, quę io conditionibus principiorum differt a potiſsima, quum fiat ex aliis cauſarum generibus pręter formalem; huius enim demonſtrationis Impugnatio. nullam facit ibi mentiooem Auerroes, quum

tamen omnes demonstrationis species diligenter enumeret, & singulas ordinatim declaret; nam ibi ex professo de omnibus speciebus demonstrationis loquitur; quare nulla alia species demonstrationis causæ tantùm fuit cognita Auerroi præter illam, quam dicit a potissima in conditionibus non differre. Præterea si hęc

4. arg. sententia admitteretur, sequeretur unam, & eandem rem posse per aliam, & aliam causam demonstrari & potissimè, & propter quid tantùm, quum enim possit aliqua res ab omnibus quatuor generibus causarum pendere, per formam demonstrabitur demonstratione potissima, per alias uerò causas demonstratione propter quid; si in singulis generibus causa proxima, non remota accipiatur; sed id absurdissimum est, & nullo pacto fieri potest, quoniam unius rei una tantùm est causa, quę quæstioni propter quid est, proinde & quæstioni quid est satis facere apta sit, quemadmodum Aristoteles docet in principio secundi libri Posteriorum, & clariùs in calce eius libri, ubi Auerroes in 95. & 97. commentariis claré dicit unius rei unam tantùm causam esse, quæ dicatur

Vnius rei una est causa declarans propter quid, nō plures. causa, propter quam res est, & quę sit medium demonstrationis declarantis propter quid, & quid; & rationem affert quoniam hæc causa in definitione locum tenet ultimæ differentiæ, ultima autem differentia unius rei una est, non plures; ideò etiam in commentario 46. primi libri dicit unius rei unam esse demonstrationē, & unam definitionem, quia unius rei quęstię una est causa. Aristoteles quoque non dixit scire esse causas cognoscere propter quas res est, sed causam dixit in singulari numero, propter quam res est, hæc enim unius rei una est. Non potest igitur ad quæstionem propter quid de eadem re factam per plures causas responderi, quarum una declaret solùm propter quid, alia uerò propter quid, & quòd; imò hoc absque implicatione, & repugnantia pronuntiari non potest, dum enim dicimus per causam aliquam declarari propter quid est, dicimus illam esse causam, propter quam ea res est; at qui fieri potest ut ea sit causa, a qua res habet ut sit, nec ostendat eam esse? non possunt autem aduersarii dicere talem causam non declarare rem esse, quia id notum sit, sic enim differentiam, de qua nunc loquimur, deserunt, & ad aliam cōfugiunt, de qua posteriùs loquemur; etenim per hęc, quæ modò diximus, eam tantùm primam differentiam confutare uolumus, quum dicunt demonstrationem propter quid non fieri per causam formalem, sed per alias; nam si alię causę præter formalem declarant, & propter quid, & quòd, hi coguntur confiteri talem demonstrationem esse potissimam, quum utrique simul quęstioni satisfaciat; si uerò dicant, ut dicere uidentur, per eas declarari tantùm propter quid, sed non quòd, cogitandum eis

est quo modo eam, quam modò consyderauimus, difficultatem effugere possint, & quomodo talis sit harum causarum conditio, & natura, ut, quum sint causę, propter quas res est, & declarent propter quid est, tamen quòd ea res sit notificare nequeant; hoc enim mirabile dictu est, & quod humana mens comprehendere non ualeat. Ratio igitur cur hæc demonstratio declaret solùm propter quid, non est quia per aliam causam facta sit, quàm per formalem, proinde inanis est hęc prima differentia, nec ab Auerroe fuit posita, imò ipsius uerbis manifestè repugnat, ut nos demonstrauimus. Videtur quidem Auerroes in 34. & 35. commentariis primi libri Posteriorum ad hanc sententiam inclinatus, at quum si hoc dicamus, ipse sibi manifestissimè contradicit, ut alia a nobis memorata loca declarant; sed ne tantum errorem Auerroi attribuamus, fortasse in bonum sensum eius uerba trahi possunt, ut quando dicit causam efficientem externam habere locū in demonstratione signi, & in demonstratione causę; demonstrationem causę intelligamus demonstrationem quòd, quæ sit a causa remota; nam ibi dicit talem causam cum effectu non reciprocari, & ea posita effectum non ex necessitate poni; quomodo igitur ex ea fieri demonstratio propter quid; si nulla fieri potest necessaria illatio effectus ex illa causa? & quomodo est causa, propter quam res est, si ea posita effectus non ponitur? quòd si loquatur de demonstratione a causa remota, optimè dicit, quoniā hęc demonstratio fit semper negatiua, ut supra demonstrauimus, quare ex negatione talis causæ rectè colligetur negatio effectus. Præterea ratio, qua ibi Auerroes utitur ad ostendendum cur talis causa in demonstratione potissima locum non habeat, est quia demonstratio potissima est potestate definitio, quum medium sit definitio maioris extremi, huiusmodi autem causa in definitione effectus nō sumitur, quare demonstratio per eam facta non tradet nobis definitionem effectus, nec erit potestate definitio; hæc certè est ratio Auerrois, at non uideat eadem ratione, ostendi secundum Auerroem quòd neque in demonstratione ab eo uocata propter quid talis causa locum habere potest? siquidem ipsius sententia est quòd demonstratio propter quid ita sit definitio potestate, ut demonstratio potissima, quia easdem habet conditiones, & eandem proprietatem. Igitur dicendum uidetur Auerroem ibi non loqui de demonstratione propter quid, sed de demonstratione ab effectu, & de ea, quæ est a causa remota, possumus enim ab effectu talem causam demonstrare; possumus etiam ab ea ad effectum procedere negando, sed non affirmando. Hoc modo Auerroem egregiè defendimus, quod si ipse intelligat demonstrationem illam, quæ

Declaratio uerborū Auerr. primo post. 34. 35.

apud

apud eum declarat solùm propter quid, defen A di non potest, ut cuique sanæ mentis conspicuū esse debet; sic enim sententiam profert non modò falsam, sed etiam quam in aliis, quos cōsyderauimus, locis ipsemet euertit. Quòd aūtē Aristoteles in secundo libro Posteriorum in capite de causis hanc demonstrationum differentiam significauerit, id minimè uerum est, si eius loci sententiam benè intelligamus, quam quū Lib. 2. in libro nostro de medio demonstrationis longo sermone declarauerimus, nunc iterum interpretari operępretium non est.

Caput XV. confutatio secundæ differentiæ, quæ sumitur à terminorum reciprocatione.

SECVNDA differentia non minorem habet absurditatem, quàm prima, dicunt enim demonstrationem propter quid fieri posse ex terminis non reciprocantibus, potissimam uerò nunquàm, sed semper è recipro- B cantibus; quæ sententia uana, & ridicula est, 1. arg. quoniam Aristoteles in conditionibus potissimę demonstrationis nusquàm numerauit terminorum reciprocationem, sed tales conditiones adduxit, quas reciprocatio terminorum ex necessitate consequitur tanquàm proprietas cōditiones insequens, non tanquàm conditio; dixit enim propositiones demonstrationis esse de here de omni, per se, & quatenus ipsum, quæ conditiones ita essentialem faciunt terminorum connexum, ut necesse sit terminos reciprocari. Idem dicimus dum eas conditiones spectamus, quę in secundo capite numerantur ab Aristotele, dixit enim principia demonstrationis esse immediata, & esse causas, hoc est esse proximas causas, postea subiunxit § sic enim principia erunt propria eius, quod demonstratur § significare uolens se inter alias hanc conditionem non nominasse q̀ principia sint propria rei demonstratæ, quoniam eas ex necessitate se C quitur, quare illas numerasse satis est; proprium autem alicuius id esse dicimus, quod ei æquale est, & cum eo reciprocatur, non enim animal hominis proprium esse dicimus, sed rationale, & risibile; non possunt igitur principia esse causæ proximæ effectus demonstra- Causa prima est et-ā ęqualis. ti, nisi cum terminorum reciprocatione, nam causa proxima cum suo effectu necessariè reciprocatur. Hæc quum ita sese habeant, non potest hæc demonstratio ab illa differre per hanc proprietatem, quæ est reciprocatio terminorum, nisi per aliquam conditionem differat, quam terminorum reciprocatio consequatur; propterea hi non rectè faciunt, qui species demonstrationis per terminorum reciprocationem distinguunt, sed radicem, ac originem huius differentiæ petere debebant, nimirum discrimen in aliqua conditione, quā consequitur terminorum reciprocatio; hoc

enim nisi declaretur, inanum, ac puerile est differentiam demonstrationum in reciprocatione terminorum statuere. Attamen nos id, quod ipsi prætermisere, consideremus, & uideamus 2. arg. an in conditionibus memoratis aliquod sit earum demonstrationum discrimen, quod faciat in altera terminos reciprocari, in altera uerò non reciprocari. Reciprocatio terminorum absque dubio illam conditionem consequitur, quę est, principia esse immediata, hoc est medium esse proximam causam maioris extremi; nam, si proxima sit, nulla alia inter eam, & effectum interposita est, hanc autem illius effectus propriam esse necesse est, ut ea in locis ait Aristoteles. Medium igitur demonstrationis propter quid est ne causa proxima, an remota? si remota, non potest esse demonstratio propter quid, quia in capite 10. primi posteriorum inquit Aristoteles demonstrationem propter quid esse per primam causam, id est immediatam, & proximam; deinde ostendit non demonstrari propter quid per causam remotam, sed solum quòd: si uerò est causa proxima, est etiam propria, quemadmodum diximus, & cum effectu reciprocatur, ut etiam Auerroes asserit in commentario 95. primi li- 3. arg. bri posteriorum, & in 95. & 97. secundi. Si uerò conditiones in quarto capite primi libri ab Aristotele positas consyderemus, idem dicendum est, illas enim conditiones, de omni, per se, & quatenus ipsum, consequitur terminorum reciprocatio, ut nos alibi demonstrauimus; quid igitur de demonstratione propter quid dicent Auerroistæ? habet ne eas omnes conditiones, an non habet? si habet, terminorum quoque reciprocationem habeat necesse est, proinde per hanc a potissima demonstratione non distinguetur, si uerò non habet, falsum est dictum Auerrois in commentario 54. primi libri posteriorum quòd prædicatio de omni, per se, & quatenus ipsum, requiritur in propositionibus omnium trium specierum demonstrationis, quum enim sententia Auerrois fuerit quòd illa conditio, quatenus ipsum, faciat ex necessitate terminos æquales, & reciprocabiles, uult ibi manifestè Auerroes necessariam esse terminorum reciprocationem in omnibus tribus speciebus demonstrationis, etiam in demonstratione quòd, ea scilicet, quę est ab effectu. Possumus autem contra aduersarios ita ar- 4. arg. gumentari, reciprocatio terminorum aut est conditio potissimæ demonstrationis, aut non est; si est conditio, mancus fuit Aristoteles, qui eam inter alias conditiones non nominauit; errauit etiam Auerroes in Epitome in capite de demonstratione, dicens demonstrationem propter quid a potissima demonstratione in conditionibus non differre, quia si per hanc differt, per conditio-

ditionem differt; si uerò non est conditio, sed D conditiones consequens, ab ea distinctionem specierum demonstrationis petere non debemus, sed ab ipsis conditionibus primum; attamen nos ostendimus nullũ esse harum demonstrationum discrimen in illis conditionibus, quas hæc reciprocatio sequitur, quare neque in reciprocatione terminorũ differre possunt.

Quintũ argumẽtum. Præterea eandem difficultatem patitur hæc secunda differentia, quam prima, quam à medio sumebant, non est.n. differentia perpetua, & inseparabilis, quales esse debent omnes differentiæ specierum constitutiuæ; quũ detur demonstratio propter quid tantùm, quę habet terminorum reciprocationem; nam si causam, & effectum æquales, & reciprocantes accipiamus, & effectus sit notior, demonstrabitur priùs causa per effectum, deinde effectus per causam in regressu, quæ secundùm Auerroem erit demõstratio propter quid tantùm, non potissima, ut E ipse ait clarè in commentario 97. primi libri posteriorum, dum declarat exempla ab Aristotele adducta demonstrationum factarũ in terminis reciprocantibus, quando effectus est notior, causa uerò ignotior, dicit enim posteriorem processum non esse demonstrationẽ simpliciter dictam, sed propterquid solùm. Idem apud Auerroem legimus in cõmentario 96. eiusdem libri, & in 93. secundi; ubi etiam nõ est silentio prætereunda repugnantia manifesta in

Repugnantia in dictis Auerr. dictis Auerrois, quæ quomodo solui possit non uideo, considerans ibi Auerroes respectũ causæ ad effectum, & ipsorum mutuam consecutionem, dicit eam tribus modis contingere posse; primus est quãdo causa, & effectus æquales

Tribus modis causa, & effectus se consequentia secũdum Auerr. sunt, & reciprocantur; secundus quando effectus latiùs patet, quàm causa; tertius quando causa amplior est effectu; in primo quidem modo, si effectus sit notior, duas tantùm demon- F strationis species locum habere dicit, primùm quidem demonstrationem ab effectu; deinde in regressu demonstrationem propter quid tantùm, sed non demonstrationem simpliciter dictam; quòd si causa sit notior effectu, solam demonstrationem potissimam ibi locum habere asserit, quia à causa ad effectũ primo loco procedẽtes ostendimus tum quòd sit, tum propter quid sit, nam utrumque ignorabamus. In secundo autem modo inquit solam dari demonstrationem simpliciter dictam, si causa sit notior effectu, nullam uerò dari, si effectus sit notior causa, quoniam nec ab effectu ad causam progredi licet, quoniã effectus latiùs patet, quàm causa, quare consequentia inualida esset; nec à causa ad effectum, quia ab ignotiore nũquàm progredimur. Demum in tertio modo solam dicit locum habere demõstrationem ab effectu, si modò effectus notior sit, sin minus, nullam ibi demonstrationem dari ob eam rationem, ... in secundo modo diximus. In his uerbis

multa expendenda sunt, quæ difficultate non carent, primùm quidem id, quod supra dicebamus, Auerroem tribuere demonstrationi propter quid ut fiat è terminis reciprocantibus, quod eius sectatores negant; deinde ipsum dicere demonstrationem potissimam fieri etiam ex terminis non reciprocantibus, scilicet quando effectus est amplior, causa uerò notior, quod illi simpliciter negant, & quod omnino repugnat ueritati, imò & ipsi Auerroi, ut priùs notauimus, qui in primo libro Posteriorum in declaratione quarti, & quinti capitis, necnon in commentarijs 95. & 97. secundi libri asserit potissimam demonstrationem terminos reciprocabiles postulare, idque nos fusè declarauimus in libro nostro de propositionibus necessarijs; & mirum certè est quòd Auerroes, qui in 54. commentario primi libri posteriorum omnibus tribus speciebus demonstrationis necessariam esse dixit prædicationem per se, & primã, proinde & terminorum reciprocationem; in iis tamen locis ne potissimæ quidem demonstrationi hanc proprietatẽ attribuere uult; nec dicere possumus ipsum non de potissima demonstratione loqui, sed de demonstratione propter quid, quam uocet demonstrationem simpliciter; nam eo in loco distinctè loquitur de singulis speciebus demonstrationis, de demonstratione simpliciter dicta, de demonstratione causæ tantùm, & de demonstratione quòd; quare dicens demonstratione simpliciter non potest intelligere demonstrationẽ propter quid; præterea membrum illud demonstrationi propter quid aptari minimè potest, quia quando causa est notior effectu, effectus autem est amplior, si à causa ad effectum progrediamur, simul innotescit & quòd, & propter quid, proinde est potissima demonstratio ratione quæsitorum. Possumus fortasse dicere Auerroem ibi loqui ex aliorum, non ex propria sententia, attamen in eius uerbis hoc non apparet in commentario illo 96. primi libri, ubi ex propria sententia loqui uidetur; in commentario tamen 93. secundi libri dicit eam fuisse Alpharabii sententiam, sed aduersus eam nihil dicit, uel possumus dicere ipsum hac in re ab Aristotele dissentire, quum Aristoteles in demonstratione reciprocationem terminorum necessariam esse putauerit, idque Auerroes neget; à quo sensu aliena non sunt uerba Auerrois in calce illius commentarii 93. secundi libri Posteriorum, dicit enim Aristotelem in demonstratione non connumerasse nisi primum modum, eũ uidelicet, in quo terminorum reciprocatio ponitur; quasi dicere uideatur posse quidem demonstrationem in iis omnibus membris habere locum, Aristotelem tamen primum tantùm membrum recepisse reiectis alijs duobus; uerùm si alios Auerrois locos, quorum antea meminimus, expendamus, ipse ita efficaciter & ita firmis nixus funda-

Delẽsio Auerr.

fundamentis sententiam Aristotelis de prædicatione prima, & de terminorum reciprocatione explanat, atque defendit, vt ego adduci non possim ut credam Auerroem ea in re Aristotelem deseruisse. Quomodo igitur defendi possit Auerroes alii cogitent; & dicant, si voluerint, literam Auerrois mendosam esse; ego enim tali defensionis genere vti non soleo, nisi alicuius fide digni codicis authoritate fretus.

non datur causa qua effectus sit amplior.

Denique illud mihi semper dubium fuit, an detur causa, qua effectus amplior sit; dum enim loquimur de causa per se, non de ea, quæ ex accidenti est causa, id nullo pacto admittendum esse arbitror, ideoque falsum esse secundum illud ab Auerroe positum membrum, nam si effectus latiùs patet, quàm causa, ita ut effectu posito neque nobis causam esse, neque vnquàm fuisse colligere liceat, quum ille etiam sine illius causæ ope existere possit; ergo non necessariò ab ea pendet, & illa est eius causa ex accidenti, quoniam sine illa effectus esse potest, illud enim, sine quo aliquid esse potest, est ei accidens, vt ex ipso Auerroe declarauimus in libro nostro de propositionibus necessariis; ideò rectè dicebat Auerroes genus esse necessarium & essentiale speciei, sed speciem esse generi accidens, quum sine ipsa genus esse possit; rectè etiam dicebat in commentariis 95. & 97. secundi libri posteriorum {necesse est causatum cùm causa sua essentiali esse conuertibile} omnis igitur effectus, cui attribuitur causa aliqua ipso angustior, ac minoris ambitus, ab ea ex accidenti pendet, & aliam causam ampliorem, sibique æqualem habeat necesse est, quę sit ei essentialis, ac necessaria; quod eo ipso exemplo, quo ad id secundum membrum Auerrois declarandum Auerroistæ vtuntur, declarari potest, ignis dicitur causa esse illuminationis, amplior tamẽ igne est ipsa illuminatio, quum absque igne fiat etiam a sole, & ab aliis astris, ualet igitur argumentum, est ignis, ergo illuminatio, at cõtra non valet, est illuminatio, ergo est ignis, quod erat secundum membrum Auerrois, in quo solam potissimam demonstrationem dari asserabat, si modo causa effectu notior esset; ego verò dico ignem illuminationis ueram causam non esse, imò neque solem, neque lunam, neq; aliud eiusmodi corpus, sed commune aliquod ea omnia complectens, vt si dicamus corpus lucidũ, quod an significet naturam vnam æquè a dictis corporibus participatam, an potiùs vnum sit per quandam analogiam, non est præsentis cõtemplationis; quòd enim per illud commune solum possit demonstrari, ac sciri illuminatio manifestum est, nam quum causam quærimus huius, vel illius illuminationis, eam fortasse dicere possumus esse ignem, vel solem, uel aliud particulare corpus, si quidem particulariũ causæ sunt particulares, quemadmodum & vniuersalium vniuersales, ut Aristoteles ait secun-

Contextu 38.

A do libro Physicorum; sed illuminationis amplissimè sumptæ, sicut eam in præsentia sumimus, nemo talem particularem causam adduceret; quod quisque facilè intelliget, si sibi mente proponat scientiam contemplatiuam de illuminatione scriptam, in ea enim certè quæreretur quid sit illuminatio, idque inueniri, & cognosci non posset nisi per demonstrationẽ, esset itaque per suam causam demonstranda illuminatio, non tamen per ignem, neque per solem, sed per naturam lucidi corporis tanquàm per causam adęquatam, præsentia enim luminosi corporis facit illuminationem; ignis autem, aut solis nulla esset facienda mentio, nisi fortasse exempli gratia; ergo si illuminationem amplè sumamus, eius causa non est ignis; si verò illam tantùm, quæ ab igne fit, ea non est amplior ipso igne, sed ei æqualis; secundum igitur membrum ab Auerroe positum non est admittendum, nisi de causa ex accidenti loquamur, sed hæc in nulla demonstratione locum haber. B Has difficultates trimembris illa Auerrois diuisio patitur, quæ mihi quidem tanti momenti esse videntur, vt eam sententiam defendi non posse existimem, imò neque Auerroem, nisi dicamus ipsum ex Alpharabii sententia hæc omnia protulisse.

Cæterùm, vt ad illos Auerroistas redeamus, manifestum est eorum sententiam, neque ueram, neque uerbis Auerrois consonam esse; ipsi enim dicunt proprium esse demonstrationis potissimæ ut fiat è terminis paribus, demonstrationis autem propterquid ut fiat è non paribus; Auerroes tamen & potissimam demonstrationem è non paribus, & demonstrationem propterquid è paribus constare asserit, quare etiam si dicamus vtranque ex paribus, & ex non paribus fieri posse indistinctè, vana redditur hæc secunda differentia, quandoquidem per eam hæ duæ demonstrationes non distinguuntur: C si uerò dicant potissimam demonstrationem semper è paribus constare, demonstrationem uerò propterquid tum ex paribus, tum ex non paribus, adhuc sequitur differentiam hanc accidentariam esse, nec posse diuersas species constituere, dabitur enim demonstratio propterquid è terminis paribus, quæ hoc discrimine a potissima demonstratione non discrepabit; non est igitur differentia uniuersalis, & perpetua, quia non totam speciem a tota specie separat. Hoc quoque argumento ualidissimo ex iis, quæ proximè contra Auerroem diximus, desumpto possumus aduersus illos Auerroistas uti, demonstrationem propterquid è terminis non reciprocantibus construi posse dicunt, aut igitur causa effectu amplior erit, aut effectus causa; si causa quidem sit amplior, demonstratio propterquid extrui non potest, quoniam a causa ampliore ad effectũ colligendum progredi non licèt; si uerò effe-

Sextum argumentum.

ctus

ctus amplior sit, causa illa non potest declarare propterquid est, quia non est causa per se, sed causa ex accidenti, ut ignis respectu illuminationis latè sumptæ; non datur igitur demonstratio propter quid nisi è terminis paribus, & reciprocantibus constans.

Caput XVI. quòd duas posteriores differentias solas posuerit Auerroes, & hæ ad unam redigantur.

DVAE supersunt differentiæ considerandæ, quas, ut ego puto, solas cognouit, & adduxit Auerroes, una quidem ratione quæsitorum, quoniam demõstratio propterquid non declarat quòd, sed propterquid tantùm; potissima uerò simul utrunque notificat; altera uerò ratione principiorũ, seu (quod idem est) ratione medii ut à nobis cogniti; demonstratio enim potissima mediũ habet nobis notum in principio, non ex effectu inuentum; demonstratio autem propter quid habet medium nobis in principio non cognitu, sed ex effectu notiore declaratum. Hanc solam ego arbitror Auerrois sententiam fuisse de differentia harum duarum specierum demonstrationis, ut eius uerba declarant in multis locis, præsertim uerò in Commentario 95. primi libri Posteriorum, & in 39. & 40. secundi, & in Epitome in capite de demonstratione. Idcirco si his duabus differentiis duas distinctas demonstrationis species non constitui ostẽderimus, sublata (ni fallor) penitus erit hæc Auerrois, & sectatorum sententia de numerõ specierum demonstrationis. Illud in primis est in memoriam reuocandum, quod antea diximus, has duas differentias ad unam reduci, quoniam una alteram sequitur, quemadmodũ enim rationale, & scientiæ capax, & risibile propria hominis sunt, quæ cum brutis nequeũt communicari, nec tamen hę omnes dicuntur differentiæ distinguentes hominem à brutis; quoniam una est differentia, rationale, quę à bestiis hominem separat, reliquæ uerò hominem a brutis non separant, sed differentiam separantem insequuntur: Ita differentia illa harum demonstrationum, quę a medio sumitur, causa esse uideretur alterius differentiæ ex quæsitis acceptæ, quum in quęsitis nullum possit esse discrimen, nisi ab aliquo in medio, hoc est in principiorum conditionibus, discrimine deriuetur. Significauit hoc Aristoteles, qui demonstrationem propterquid, & demonstrationem ę per quæsitorum diuersorum notificationem distinguere non satis habuit, sed necessarium esse cognouit ut in principiorum conditionibus, & ratione medii hæ demonstrationes discreparẽt. Auerroes quoque in Commentario centesimo primi libri Posteriorum inquit demonstrationẽ simpliciter dictam, & demonstrationẽ q in na-

Demõstrationes nõ possunt differre quæsitorum, nisi differant in principiorum cõditionibus. Infra c. 18.

D turam ipsarum demonstrationis discrepare, quod declarans subiungit (hoc est propter diuersitatem naturæ termini medii in ipsis.) Differentia uerò in quæsitis est quidem differentia essentialis, & ex natura rei, quoniam ex fine demonstrationum desumitur, hæc tamen alteram priorem differentiam in natura medii consequatur necesse est, sine qua uanissimum est aliquam in quęsitis discrepantiam constituere; aliquam enim causam esse oportet ut hęc demonstratio tantùm quòd, uel tantùm propterquid declaret. Est igitur a nobis diligenter considerãda ea differentia, quam Auerroes in medio ponit inter demonstrationem potissimã, & demonstrationem propterquid; nam si ea non sit differentia ex natura rei sumpta, sed a natura demonstrationis aliena, & extranea, certè non poterit ullam in quæsitis discrepantiam efficere; quare nullum inter eas demonstrationes discrimen remanebit.

E

Caput XVII. in quo differentia illa refellitur, quam à medio primùm noto, uel non primùm noto Auerroes sumit.

HANC igitur differentiam ut a demonstrationis natura alienam esse ostendamus, hunc in modum aduersus eã argumentemur; hæc differentia sumpta non est ex conditionibus principiorum demonstrationis ab Aristotele adductis, ergo a natura demonstrationis non deriuatur, proinde species uariare non potest; consequentia clara, & indubitata esse debet, siquidem fatendũ est Aristotelem omnes conditiones adduxisse, quæ ad potissimam demonstrationem constituẽdam necessariæ sunt, nullamque prætermisisse; quęcunque igitur præter eas conditio adiicitur, extranea est, & demonstrationi essentialis esse non potest; assumptum ita probatur, principia demonstrationis uocata ab Auerroistis propterquid absque dubio uera sunt, sunt etiã prima, seu immediata, quia nil aliud est principia esse immediata, quàm nullum dari mediũ inter maiorem extremitatem, & terminum medium, ut Auerroes ipse in Commentario 169. primi libri Posteriorum interpretatur, & ut Aristoteles in capite decimo eiusdem libri declarat, nam fieri demonstrationem ex immediatis principiis, & fieri ex prima, ac proxima causa maioris extremi, ibi pro eodem ab Aristotele habentur; demonstrationem autem propter quid ex proxima causa fieri certum est, quum ibi doceat Aristoteles scientiam propterquid fieri per primam causam, per causam autem remotam non fieri scientiam propterquid, sed solùm quòd; habet igitur demonstratio propter quid principia immediata; Habet etiam priora, & causas conclusionis, quum in ea progressus fiat à causa ad effectum; Habet notiora &

1. arg.

F

nobis,

nobis, & natura, natura quidem quoniam omnis causa est notior effectu secundùm naturã; nobis vero quoniam omnis demonstratio propter nos, & propter nostram cognitionem fit, quare a notioribus nobis procedere debet; sin minus, est prorsus inutilis; igitur si vtilis nobis est demonstratio propterquid, vt certè vtilis esse debet eius principia & natura, & nobis notiora conclusione esse oportet. Alias quoque demonstrationis conditiones consyderemus, quas Aristoteles in quarto capit. primi libri declarat, principia demonstrationis propterquid sunt de omni, sunt per se, sunt quatenus ipsum, ut ipse Auerroes asserit in Commentario 54. eius libri, omnes igitur conditiones habet, & in nulla discrepat à potissima. Ergo differentia hęc, quam a medio sumit Auerroes, ex natura demonstrationis non accipitur, proinde extranea est, & ipsi demonstrationi accidentaria; re uera enim ea differentia in nobis tantum est, non in ipsa demonstrationis natura, B quandoquidem nobis contingit ut causam primùm notam habeamus, & ut non primùm notam ex effectu notiore inueniamus, id enim ad ipsam demonstrationis naturam minimè pertinet; hæc igitur differentia non est essentialis, proinde species re distinctas efficere non potest. Ad hæc nituntur sectatores Auerrois respondere, & satis quidem apparente responsione, conantur enim ostendere hanc differentiam ab Aristotele in conditionibus demonstrationis comprehensam fuisse, inter alias enim conditiones dicunt Aristotelem statuisse principia esse notiora conclusione; quam quidem conditionem inquiunt primario, & propriè demonstrationi potissimæ competere, cuius principia sunt primùm nobis nota, & natura; secundario autem, & cum defectu demonstrationi propter quid, cuius principia non sunt nobis primum nota per seipsa, sed inuenta ex effectu notiore; eam autem consequentiam inualidam esse dicunt, C conditio hæc ex animo nostro sumitur, ergo nõ ex ipsa demonstrationis natura, siquidem demonstratio est animi nostri opus, & ab eo est inuenta ut per eam ipse scientia rerum potiatur, quare non est absurdum si demonstratio aliquas ab animo nostro conditiones accipiat, neque per hoc stat quin illę ipsi demonstrationi essentiales sint, & ex intima eius natura desumptę dicantur. Hoc ex Aristotele colligitur, qui tum definiens scire, tum ex ea definitione postea principiorum conditiones extrahens, aliquas tetigit, quæ ex animo tantum nostro, non ex ipsa re sumuntur; in illa enim definitione non solum dixit scire esse causam rei cognoscere, propter quam res illa est, sed certitudinem quoque animi nostri adiecit, sine qua nullam habemus scientiam; postea uero ex illa definitione collegit principia esse notiora conclusione, quæ conditio non a re, sed ab animo nostro

Responsio Auerroistarũ

A sumitur, ex ipsa tamen demonstrationis natura accipi dicitur, quoniam demonstratio instrumentum est intellectuale, & animi nostri opus; hanc igitur conditionem integram potissimæ demonstrationi competere dicunt, demonstrationi autem propterquid non integram, sed cũ defectu aliquo. Hæc responsio speciem quandam firmitatis habet, uana tamen est, & argumentum nõ soluit, quamuis enim concedamus conditiones demonstrationis alias in ipsa re, alias in animo nostro postulari, non propterea concedimus ex omni animi nostri affectione, ac mutatione naturam demonstrationis constitui, eiusque species immutari, hoc enim dato innumerę demonstrationis species orirentur, quas tamen nemo diuersas esse species demonstrationis assereret. Sic etiam nec omnes conditiones quæ in re consyderari possunt, species demonstrationis variare aptę sunt, quod enim natura ignis ab aquæ natura diuersa sit, ob id B non fit ut alia sit demonstrationis natura, quæ de igne, alia, quæ de aqua construatur. Sicut igitur multæ sunt in rebus varietates, quę naturam demonstrationis non variant; ita non omnes animi nostri mutationes aptæ sunt diuersas demonstrationis species constituere. Videamus igitur quidnam Aristoteles intelligat quando dicit principia demonstrationis conclusione notiora esse, certè intelligit notiora natura, sunt enim causæ conclusionis, sed intelligit etiam notiora nobis, quia omnis demõstratio, quęcunque illa sit, instrumentum nostrum est, ut nos sciamus, inuentum, & elaboratum, proinde inutilis est ea demonstratio, quæ ex ignotioribus nobis extruatur. Est igitur cõmunis omnium demonstrationum conditio ut fiant ex notioribus nobis, idque si de demõstratione propterquid negaret Auerroes, certè eam esse demonstrationem negaret; attamen discrimen est inter demonstrationes, quod aliæ sunt C ex notioribus nobis seruantibus ordinem naturę, ut illæ omnes, quæ a causis ad effecta progrediuntur; alię uero ex notioribus nobis ordine contrario naturæ utentibus, ut illæ, quæ ab effectis ad causas procedunt, ideoque dicũtur ex notis nobis tãtũ; illæ uero ex notis nobis, & natura. Si vera hæc sunt, non uideo quomodo demonstratio propterquid a potissima demonstratione distinguatur, quum sensus illius conditionis totus, & integer æquè in vtraque demonstratione seruetur, non in hac magis, quàm in illa; quum enim utraque constet ex notis natura, & nobis, quo pacto nobis innotuerint, an per seipsa, an ex effectu, an aliqua alia ratione, id Aristoteles minimè consyderauit, quia ad demonstrationis naturam non pertinet; dummodo enim principia sint nota naturæ, & nobis, nil refert an nobis primum nota fuerint, an inuenta per aliud; propterea illud essentiale demonstrationi esse dicitur, hoc

Impugnatio.

omniũ demonstrationum cõditio est ut fiant ex notioribus nobis.

uero

vero accidentarium, quod naturam demonstra- D tionis variare non potest; ideò Aristoteles nullibi huius differentiæ mentionem fecit, in 2. enim cap. primi libri Posteriorum dum cōditiones illas enumerat, ne verbum quidem de hac differentia facit; in capite autem decimo, vbi omnes defectus conditionum consyderat, vnde secundariæ demonstrationes exoriuntur, nil de hoc defectu dictum comperimus, quod tamen maximè facere debuisset, si is esset defectus aptus variare demonstrationis species; ea namque demonstratio, quæ ex hoc defectu nascitur, est multo nobilior iis demōstrationibus, quibus solùm quòd est notificatur, has tamen Aristoteles ibi diligenter enumerat, atque earum discrimen declarat, quare multo magis demonstrationis propterquid, & demonstrationis potissimæ discrimen declarare debuisset, quod tamen non fecit, quia nullum inter has discrimen cognouit. 4. arg. Auerroes quoque in principio illius capitis in commentario 95. confitetur Aristotelem velle in eo capite distinguere demonstrationem simpliciter dictam a demonstratione quòd, exempla tamen, quæ ab Aristotele afferuntur, sunt demonstrationis propterquid, vt similiter Auerroes fatetur in Commentar. 97. itaque asserit Auerroes Aristotelem in eo capite demonstrationem propterquid cum potissima demonstratione confundere, eas enim re uera nunquàm distinxit, & nos, si vtrunque de demonstratione librum diligenter legamus, nūquàm inueniemus Aristotelem aliquod earum discrimen consyderasse. 3. arg. Sed in Epitome in capite de demonstratione Auerroes hoc idem clarissimè confitetur, dicit enim demonstrationem propter quid, quam vocat demonstrationem causæ tantùm, esse speciem demonstrationis simpliciter dictæ, & easdem esse vtriusque conditiones, atque eandem proprietatem; quomodo igitur demonstratio prima diuisione diuiditur in tres species, si demonstra- F tio propterquid tantum est species demonstrationis potissimæ? & quomodo hę sunt duę species demonstrationis re distinctæ, si eædem penitus sunt secundum Auerroem vtriusque conditiones? possumus igitur hunc in modum argumentari, quòd principia, quæ sunt notiora natura, & nobis, sint nobis primum cognita, nō inuenta per aliud, hęc uel est conditio essentialis, ac necessaria potissimæ demonstrationi, vel non est; si est conditio, Auerroes falsum dicit, quando ait demonstrationem propterquid, & demonstrationem potissimam in conditionibus non discrepare; si verò non est conditio, vt reuera non est, ergo ad naturam demonstrationes non pertinet, sed est accidens, quod naturam demonstrationis variare non potest; idque Auerroes ipse eo in loco fatetur, postquàm enim dixit has duas demonstrationes in conditionibus non distingui, statim subiungit

hanc unam inter eas differentiam esse, quòd in demonstratione potissima est nobis ignota existentia effectus, ideo demonstramus & quòd sit, & quamobrem sit; in demonstratione autem propterquid non quæritur nisi quamobrem sit, quia prius erat cognitum illum effectum esse; ergo si hæc vna est earum differentia, & in conditionibus non differunt, sequitur ut apud Auerroem hæc in conditionibus demonstrationis numeranda non sit, nam si conditionem esse statuamus, erit in verbis Auerrois eodem in loco pugnantia manifesta, quæ defendi non potest. Manifestum igitur est Aristotelem hanc differentiam non respexisse, quando dixit principia demonstrationis notiora esse conclusione. Præterea si ea sententia admittatur, seque- 4. arg. tur huic homini eandem demonstrationem esse potissimam, alteri autem homini esse propter quid tantum, quod absurdum est, species enim demonstrationis debent secundum propriam naturam distingui, non tantum respectu E diuersorum hominum, quod quidem est ex accidenti differre; consequentia probatur, nam concedit Auerroes in commentariis 182. 183. primi libri Posteriorum aliquas esse rerum causas sensiles, ex quibus apud eum fit potissima demonstratio, quoniam primò notæ occurrunt, nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur etiam effectus aliquis a tali causa productus sensilis esse potest, ideò si cōtingat ab aliquo prius causam sentiri, quàm effectum, & ex ea eum effectum demonstrari, demonstratio respectu illius potissima erit, notificabit enim & quòd effectus sit, & cur sit; ut si quis nullam habens solaris eclipsis cognitionem uideat lunam interpositam inter solem, & nos, statim per causam cognoscet eclipsim fieri, quam antea nunquàm cognouerat; si uerò alius, qui priùs eam eclipsim nouerit sine cognitione causæ, ueniat, postea in eius causæ cognitionem, per eam cognoscet propterquid fiat eclipsis, sed nō quòd sit; eadem igitur demonstratio huic erit propter quid, quæ alteri potissima fuit, & nullam in seipsa mutationem passa fiet diuersarū specierum respectu diuersorum hominum; quòd si absurdum est, vt certè est absurdissimum, dubitandum minimè est hanc differentiam è natura demonstrationis sumptam non esse, sed accidens esse ipsi demonstrationi, & accidens quidem separabile, quum uni, & eidem medio, contingat ut sit primò notum alicui, & alicui non primò notum respectu eiusdem effectus; in ipsa igitur demonstratione nullum discrimē facit, sed differentia tota in nobis est, eæque accidentaria, eadem manente demonstrationis specie secundum propriam naturam. Tales etiam esse videmus omnes demonstrationis species ab Aristotele positas, ut quæ est demonstratio quòd, sit semper demonstratio quòd secundùm propriam naturam, & respectu omnium

nium hominum; neque contingere potest vt, quę huic homini est demonstratio a causa remota, alteri sit demonstratio ab effectu; neque vt illa, quæ huic homini notificat solùm quod, alteri notificet propterquid. Et (ut uno uerbo dicam) notissimum omnibus est differentias oppositas, per quas diuiditur genus, & species constituuntur, in eodem indiuiduo simul reperiri non posse, non enim idem numero animal potest rationale, & irrationale esse, nedum eodem tempore, sed ne diuersis quidem temporibus.

Caput XVIII. in quo posterior differentia a quæsitis accepta reprobatur, & ostenditur non posse aliquam demonstrationem declarare propter quid est, quæ etiam quòd est non declaret secundum propriam naturam.

Hactenus ostensum est differentiam illam, quam Auerroes a medio sumit, non esse talem, quæ diuersas demõstrationis species efficere queat, vnde quisque iudiciosus uir colligere facilè posset non esse verum id, quod Auerroistę opinantur, posse ex tali differentia aliquam in quæsitis differentiam deriuari; quandoquidem vt nos concedere volumus differentiam demonstrationum, quæ a quæsitis per eas notificatis accipitur, essentialem, & specificam esse; illud quoque inficiari nemo deberet, hanc quæsitorum notificatorum differentiam nunquàm in demonstrationibus solam reperiri posse, quum necessarium omnino sit eam ex alia priore, quæ a conditionibus principiorum sumatur, differentia exoriri; ut è contrario ubi in conditionibus principiorum nullum discrimen adest, nulla quoque in quæsitis notificatis differentia adesse possit; principia nanque eisdem conditionibus prædita eandem, & ęquè perfectam scientiam pariant necesse est; præstantissima quidem, & omnes conditiones habentia præstantissimam; minus perfecta minus perfectã; & imperfectissima imperfectissimam. Mea igitur sententia est fieri non posse ut aliqua demonstratio notificet propterquid est, quin simul declaret rem esse; proinde nullam dari demonstrationem, quæ secundum propriam vim, atque naturam demonstret solùm propter quid est; quod antequàm pluribus argumentis demonstrare aggrediamur, declarandum est, vt quorsum disputatio nostra spectet intelligatur. Inquit Auerroes demonstrationem propter quid easdem habere conditiones, & propterea res omnes quas habet demonstratio potissima, sed tradere solùm cognitionem propterquid, quoniam existentia effectus per eam nobis nõ innotescit, quum cognita nobis ante illam demonstrationem fuerit. Nos autem, ut admittamus id respectu nostri uerum esse, & nullam nos adipisci cognitionem quòd res sit, dum ita demonstramus; attamen ipsam demonstrationis naturam spectando id falsum esse constanter asserimus, propterea quòd demonstratio ex proxima causa constans, dum declarat propterquid est, non potest non secundum propriam naturam declarare etiam quòd est; quanuis enim nobis antea notum sit rem esse, per hoc tamen non stat quin demonstratio quoque suapte natura id declaret; soleo ego rem hanc tali exemplo illustrare, est amicus meus Venetiis, qui me per literas certiorem facit pestilentiam cessasse, & annonam cariorem factam esse; ego autem antequàm literæ ad me perferrentur, de pestilentia quidem sciebam, at de annona ignorabam; siquis igitur a me petat, quotnam rerum me literę illæ commonefaciãt, duarumne debeo respõdere, an unius, quoniã alteram antea notam habebam? certè duarum, quanuis enim alteram ego prius nouerim, per hoc tamen uis earum literarum non tollitur, quæ est duarum rerum commonendi, duas enim res amicus ille scribit, & quanuis ego vel alteram, vel etiam utranque prænouerim, attamen naturam propriam, atque efficacitatem literarum spectando semper verè dicemus de duabus rebus literas illas quemuis lectorem facere certiorem. Ita dicimus omnem demonstrationem notificantem propterquid est notificare etiam quòd est; nec quia ego alteram prænouerim tollitur propterea ipsa demonstrationis uis, quæ secundum propriam ipsius naturam utrunque demonstrat. Hæc sententia multifariam comprobari potest, primum, quidem quoniam in quæsito propterquid est, comprehenditur quæsitum an sit, & ab eo diuelli non potest; nil enim aliud est dicere propterquid est, quàm rem esse dicere unà cum causa sua, id quod ipse Aristoteles in 39. particula secundi libri Posteriorum significare videtur. 1. arg. Præterea si sensum formalẽ conclusionis spectemus, res apertissima est, omnis nã demonstratione colligitur aliquid esse, uel nõ esse, quia omnis conclusio, etiam demonstrationis propterquid, talis est, ergo hoc est hoc, quomodo igitur hanc per se conspicuam ueritatem inficiari possumus? certè omnis demonstratio suapte natura concludit aliquid esse, ut nomen ipsum demonstrationis indicat, & ut inquit Aristoteles in 16.17.32.33.34. particulis secundi libri Posteriorum; quod autem demonstratione concluditur, id demonstrari, ac notificari dicitur, ergo omnis demonstratio secundum propriam suam naturam notificat rem esse, uel non esse, imò & omnis syllogismus, ut apud Aristotelẽ in memoratis locis legere est; non enim nobis obest quod tota illa eius libri pars sit disputatiua, & in ea Aristoteles nihil decernat, sed solum dubitationes proponat; hoc enim quod dixi-

Margin notes:
Quæ demonstrationes nõ possunt solis quæsitis differre. idem supra c.16
Omnis demonstratio declarans propterquid declarat & quòd
1. arg.
2. arg.

diximus, ab Aristotele tanquàm verum, atque omnibus notum ex ipsa vi vocabuli sumitur, demonstrare enim nihil aliud significat, quàm ostendere aliquid esse, vel non esse; sed in sequente quoque parte, in qua Aristoteles rei veritatem aperit, & ex animi sententia loquitur, hoc idem sæpe pronuntiare videtur, nempè a contextu 36. usque ad 47. nam sæpe dicit tunc verè demonstrari, & cognosci rem aliquam esse, quando demonstratur propterquid est; neque benè cognosci rem esse, dum sine causa cognoscitur; non possumus igitur negare demōstrationem illam, quam Auerroes uocat propterquid, seu causæ tantum, ostendere secundū propriam naturam quòd hoc est hoc; imò & ipse Auerroes inconsyderatè loquens, & ueritate coactus id clara uoce confessus est, nam in cōmentariis 95. 96. primi libri Posteriorum loquens de tribus speciebus demonstrationis, & de demonstratione causæ prout contra demonstrationem quod, & contra potissimum distinguitur, apertè dicit per eam demonstrati existētiam effectus, & eam ex tali causa fieri, quam existentia ipsius effectus ex necessitate sequatur.

3. arg. Possumus etiam ex iis, quæ supra diximus, tale argumentum colligere, ubi principia habent omnes conditiones ab Aristotele declaratas, necesse est per ea scientiam præstantissimam a nobis acquiri, & qua præstantior, ac potior non detur, siquidem illis quoque principijs alia præstantiora, atque efficaciora non dātur; atqui omnis demonstratio propter quid habet eiusmodi principia, ut antea demonstrauimus, & tum Aristotelis, tum Auerrois testimonio comprobauimus, ergo omnis demonstratio propter quid tradit præstantissimam scientiam, qua non datur alia potior, proinde omnis demonstratio propter quid potest etiam uocari demonstratio potissima, idque censuit absque dubio Aristoteles.

4. arg. Alio quoque argumento efficacissimo id confirmari potest, demōstratio ex causa remota notificat rem esse, ergo demonstratio ex causa proxima multò magis id notificare debet, antecedens est Aristotelis, cōsequentia manifesta est, quoniam causa remota dùm ponitur, nō necessariò ponitur effectus, proinde ea non meretur uocari causa propter quam res est, sed hac appellatione causa sola proxima significatur, ea enim posita res ex necessitate ponitur, & ea ablata res ex necessitate aufertur; quod si sublata causa remota res necessariò aufertur, id non est primò, sed quia unà cum remota etiam proxima remouetur. Quum igitur causa remota rem esse non faciat, causa uerò proxima esse rem faciat, si causa remota uim habet notificandi rem esse, cur causa proxima non eandem non habet? certè multò magis habet; atqui omnis demonstratio propter quid ex causa proxima constat, non potest igitur non habere uim declarandi rem esse.

D Neque alicuius momenti est ea responsio, quā uidetur ad hoc afferre Auerroes in illo cōmentario 95. primi libri Posterio. & in Epitome in capite de demonstratione, dum dicit demonstrationem causæ tantùm non ostendere effectum esse, quoniam id notum est ante ipsam demonstrationem, quasi dicat, uim habet causa proxima notificandi effectum esse, si modò hoc ignoretur; at si notum sit, non ampliùs id notificat; hanc enim responsionem inanem quisque ex iis, quę hactenus dicta sunt, facilè colligere potest, præsertim ex eo exemplo, quo ad rem declarandam usi sumus, literarum ab amico scriptarū; nostra enim accidentalis affectio ipsam demonstrationis uim, ac naturam immutare non debet, neque potest, sed demonstratio naturam suam semper seruat, ex ea est nominanda, non ex accidentali nostra affectione. Quoniam igitur ea demonstratio cuilibet ignoranti effectum esse uim habet notificandi ipsū E esse, licet alicui scienti id non notificet, est tamen appellanda demonstratio a propria natura, non a nostra accidentaria affectione, proinde dicendum est eam demonstrationem suapte natura notificare & propter quid, & quod, non solum propter quid. Hoc autem ratione ualidissima confirmatur, quia si responsio hæc Auerrois admitteretur, errorem manifestum commisisset Aristoteles, neque excusari posset. demonstrationem enim in duas tantū species, habita quæsitorum ratione distinxit, in eam, quę dicitur propterquid, & eam, quæ uocatur demonstratio quod, sciens enim omni demonstratione declarante propter quid est declarari etiam quod est, satis habuit eam uocare demōstrationem propterquid, ut diuisio talis sit, omnis demonstratio declarat rem esse, sed alia per causam suam proximam, quod dicitur scire propter quid est, alia non per causam proximā, quod dicitur scire solū φ est; sed aduersus hoc F ego obijciam Aristoteli non esse uerum quod demonstratio ab effectu proximo, & illa, quę est a causa remota, sit demonstratio quod, contingere nanque potest ut res illa, quæ demonstratur, sit alicui nota ante illam demonstrationem, hac igitur non notificabitur quod sit, imò nihil prorsus notificabitur; id igitur non debuisset Aristoteles ita simpliciter proferre, sed cum hac exceptione, hæc demonstratio notificat quod sit, si modo ignotum sit, nam si quis illud nouerit, nihil illi declarat, igitur demonstratio φ non est omnibus demonstratio quòd, sed aliquibus non est demonstratio, quū eis nihil notificet: Attamen Aristoteles tali exceptione usus non est, quia uana, & a scientiali tractatione alienissima est, regulæ nanque tradendæ sunt perpetuę, & res sunt consyderandæ secundùm proprias naturas, proinde eiusmodi demonstrationes dicuntur demonstrationes quod, quia suapte natura declarant rem

Responsio Auerroes

Impugnatio.

5. arg.

rem esse, non consyderata ea, quę in diuersis A hominibus est, accidentali uarietate. 6. arg. Hanc fuisse Aristot. mentem apertè deprehendimus ex eà parte illius capitis, in qua loquitur de demõstratione a causa remota, hanc enim tali exemplo declarat, si quæratur propter quid paries non respirat, & respondeatur quia non est animal, talis construetur demonstratio, omne respirans est animal paries non est animal, ergo paries non respirat, quæ quidem non demonstrat propterquid, quum proxima causa adducta nõ sit, sed solum quòd; in hoc exemplo Arist. certum est existentiam rei quæsitę notam esse ante illam demonstrationem, & antequàm quęratur propter quid paries non respiret, quis enim est, qui ignoret pariem non respirare? imò Arist. tale problema adducit tanquàm notum quoad quęstionem an sit, inquit enim {si quæratur propterquid non respirat paries} at certum est non quæri propterquid est, nisi quando notum est quòd sit, ut ait Aristoteles in secundo libro B Posteriorum contextu primo, & 39. nunquàm enim quærimus propter quid aliqua res sit, nisi prius constituamus notum esse quod sit; attamen facta demonstratione dicit Aristoteles per eam notificari quod est, non propterquid est; quasi dicat, quæsitum est propterquid non respirat paries, hęc autem demonstratio quæstioni non satisfecit, sed solum declarauit quod sit, quod paries non respiret; quod si sententia Auerrois admitteretur, falsum diceret Aristoteles, quoniam enim ante demonstrationem notum erat quod paries non respirat, demonstratio illa non declarat quod, quare nihil notificat; certè res hęc nimis clara est; nec alia ratione Aristoteles defendi potest, nisi dicendo ipsam demonstrationis uim, & naturam spectandam esse, quando quid per eam ostendatur inspicere uolumus; siquidem illa demonstratione ex propria eius natura ostenditur quod paries non respirat, quanuis C enim prius notum id fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipsa uis demonstrationis minimè tollitur, sed semper talis seruatur, ut notificet rem esse, sed non cur sit. Quoniam igitur ipse Aristoteles in declaranda demonstratione quod non respicit an id, quod demonstratur, sit nobis prius notum, an ignotum; eadem ratione illud in demonstratione propterquid respiciendum non est, sed sola spectanda est uis, & natura demonstrationis. 7. arg. Preterea Aristoteles in 73. 75. 76. particulis primi libri posteriorum distinguit principia ab affectionibus quęsitis per hoc quòd principia non demonstrantur quòd sunt, sed pręcognoscuntur; principiorum appellatione etiam subiectum comprehendendo, affectiones vero demonstrantur quod sunt; sed si sententia Auerrois admitteretur non rectè hoc discrimen assignaret Aristoteles, A nam si demonstratio propter quid non demonstrat quòd est, quia est notum, sequitur dari affectiones in scientia, quæ præcognoscantur & quid nomina significent, & quòd sint; nulla igitur differentia manet inter principia, & affectiones habita præcognitionum ratione: Aristoteles igitur ipsam rei naturam spectans dixit vniuersaliter accidentia demonstrari quòd sunt, nunquàm dixit præcognosci, quia accidentalem nostram affectionem non respexit, sed solam demonstrationis naturam, quæ quicquid demonstrat, demonstrat esse; atqui accidentia omnia sub demonstrationem cadunt, ergo omnia nullo excepto demonstrantur esse. His argumentis satis puto esse demonstratum non posse aliquam demonstrationem ostendere propter quid est, quin simul ostendat quod est; ob id Aristoteles, & Græci potissimam demonstrationem vocare solent de- B monstrationem τοῦ διότι sine expressione τοῦ ὅτι, licèt hoc quoque per eandem demonstrationem notificetur.

Caput Decimumnonum, in quo ostenditur etiam respectu nostri nullam demonstrationem notificare propter quid est, quin notificet etiam quòd est.

CAETERVM ad pleniorem huius dogmatis confutationem ostendere possumus quòd non modò naturam demonstrationis spectando, verùm etiam nos ipsos demonstrantes respiciendo, omnis demonstratio notificans propterquid est notificat etiam quòd est, & nobis tradit nouam vtriusque cognitionem, quam ante demonstrationem non habebamus; Aristoteles in trigesimanona particula C secundi libri Posteriorum reddens rationem 1. arg. cur ille, qui rem esse cognoscit sine cognitione causæ, non cognoscat quid ea sit, hanc rationem adducit, quia ille neque quòd res illa sit cognoscit, nisi leuiter, & ex accidenti; quum enim res ita cognosci debeat, uti est, vt autem sit habeat a sua causa, sequitur tunc verè cognosci quòd ea sit, quando per causam, per quam est, cognoscitur; non est autem repugnantia in verbis Aristotelis, vt fortassis esse videtur, quum dicat prius rem cognosci quod sit, postea hoc idem neget; nam significat dupliciter cognosci quod res sit, vno modo leuiter, & confusè, & absque cognitione causæ; altero modo perfectè, & per causæ cognitionem, cuius quidem cognitionis comparatione altera est potiùs ignoratio, quàm cognitio; asserit igitur Aristoteles rem cognitam esse quòd sit, sed leui, & rudi cognitione; po-

q res sit cognoscere possumus uel confusè uel perfectè.

stea negat eam coguosci quòd sit, dum perfectam cogoitiouem respicit, cuius comparatione altera non est cognitio. Ex eo loco oos colligimus quod qui prius oouit effectum aliquẽ esse, & postea demonstrat propter quid sit, ille hac demonstratione nouam scieotiam adipiscitur, quam antea non habebat, quòd res illa sit, perfectam eoim, & certam scientiam acquirit quòd sit, quam priùs non habebat, nisi confusam, & rudem; quare etiam respectu nostri ea demonstratio, quam uocant propter quid tantum, ootificat utrunque, & quod sit, & quamobrem sit. Hoc idem ipsius quoque Auerrois confessione coofirmatur, qui in 95 commeotario primi libri posteriorum dispu- 1. arg. tans contra Auicennam de demonstratione quòd, quam ille uegabat esse demonstrationem, perpendit argumeotum, quo vtebatur Auiceona, a nobis supra diligenter coosyderatum, quod tale fuit, ea non potest appellari demonstratio, cuius propositiones vel non sunt oecessariæ, uel non cognoscuntur ut necessariæ, at propositiones demonstrationis quod non cognoscuntur esse oecessariæ, quia effectus sumitur notus absque cognitione causæ, quę ipsi effectui totam imponit existendi necessitatem, illa igitur oou est demonstratio.

Ad hoc respoodet Auerroes in demoostratione quòd non cognosci effectum ita esse necessarium, ut quando per suam causam cognoscitur, sed infirmiore, ac minùs exquisita cognitione, & minore cum certitudine, est enim cognitio existentiæ multo debilior quando sine causa habetur, quàm quum habetur per causam, sed non est ita debilis, ut eum syllogismum a genere demoostrationis expellat. Fatetur ergo Auerroes cognitionem existentiæ effectus in nobis acquiri maiorem, certiorem, & exquisitorem per cognitionem causæ, quando demonstramus propter quid; quæ demonstratio nobis tradit cognitionem exactissimam quod effectus sit, quam ante eam demonstrationem non habebamus; & reuera si benè hoc expendamus, verissimum esse cognoscemus, dum enim effectum oomus absque cognitione causæ, non possumus eius necessitatem plenè cognoscere, quum tota pendeat a causa, quam ignoramus, ut qui uidet eclipsim lunę fieri, & causam ignorat, esse quidem eclipsim videt, sed quod ex necessitate fiat, & quòd non possit non fieri, etsi coniectare modo aliquo potest, exquisitè tamen scire non potest, dum causam eclipsis ignorat; qui verò cœlestium motuum ignarus non est, is multis etiam annis priusquàm fiat eclipsis, eam ex necessitate tunc futuram præuidere potest per cognitionem causæ.

D *Caput XX. in quo omnes species demonstrationis iuxta Aristotelis sententiam colliguntur.*

SAtis igitur ostensum est non posse fieri demonstrationem propter quid, quæ tum propriæ naturę suæ, tum demonstrantium, habita ratione non notificet etiam quòd est; proinde non dari demonstrationem propterquid re distinctam a demonstratione potissima tanquàm aliam demonstrationis speciem, vt plures arbitrantur. Firma igitur manet ea demonstratioois diuisio, quam nos antea fecimus, ut rationi, atque Aristoteli maximè consentanea, quam ounc clariorẽ ex iis, quæ dicta sunt, colligimus hunc in modum. Demonstratio noo dicitur nisi syllogismus necessarius, & ex oecessariis propositionibus coostatus, qui processum habeat essentialẽ, nimirum a causa ad effectum, vel ab effectu ad causam; qooniam igitur omnis demonstratio E aliquid esse osteodit, hoc duobus modis facit, scilicet vel per causam, uel sine causa, proinde per effectum; si per causam, aut proximam, aut remotam; per proximam quidem fit demõstratio propterquid, quam dicimus potissimã, ac præstantissimam demostrationem esse; per causam autem remotam fit demoostratio solũ quòd; similiter per effectum fit demonstratio solùm quòd; itaque duæ summæ species demõstratioois daotur habita ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, una, quæ rem esse demonstrat simul cum propter quid, altera, quæ solùm quòd declarat, non propter quid; hæc rursus in duas diuiditur ratione medii distinctas, sed non ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, altera per causam remotam demonstrat effectum, altera per effectum notificat causam. Alia demonstrationis species præter has apud Aristotelem non datur.

Omnis demonstratio ẽ syllogismus ex necessariis a cã ad effectũ, uel è cõuerso.

F *Caput XXI. de duplici significatione causæ proximæ, & quòd non omnis demonstratio ex causa proxima sit demonstratio propter quid.*

QVoniam autẽ dictum a nobis est demonstrationem pp quid ex proxima rei causa fieri, nõ est ignorãdũ quoddam summa anootatione dignũ, licet a nemine hactenus declaratum, non esse pingui Minerua intelligendum quænam sit causa proxima, & quę remota, qua in re plurimi errauerunt, & demonstrationem quòd a demonstratione propter quid internoscere nequiuerunt, cuiusquidem rei ignorantia multorum errorum causa fuit. Causa igitur proxima dupliciter accipi potest, aut enim simpliciter proxima effectui dicitur, aut non simpliciter, sed in genere suo, quod sensili hoc exẽplo clarius fiet, uadit aliquis in forũ, ut uideat amicum, si quis igitur quærat, cur in forũ uadis? potest ille respon-

Cã dicitur proxima uel simpliciter, uel in genere.

reſpondere, quia ſum animatus, & ita cauſã afferet effectricem, remotam tamen, quia anima eſt cauſa remota illius ambulationis, quũ aliæ ſint cauſę effectrices propinquiores effectui, ut ſpiritus uitales, qui mouentur ab anima, & mẽbra inſtrumentalia, quæ mouentur a ſpiritibus, ut pedes; ergo ſi ſtatuamus pedes eſſe cauſam effectricem illius ambulationis proximam ipſi effectui, quã non detur alia propinquior, ea tamẽ alia ratione non eſt cauſa proxima, nã reſpectu quidem aliarum ſui generis proxima eſt, nẽpè ut effectrix; at ſimpliciter non eſt proxima, etſi enim in genere cauſæ effectricis non datur alia propinquior, attamen in alio cauſę genere aliã propinquiorem ille effectus habet, ſcilicet cauſam finalem, quæ eſt uiſio amici in foro, hęc.n. cauſa eſt cur anima moueat pedes, & pedes eũ hominem in forum ducant; propterea in libro noſtro de medio demonſtrationis oſtendimus unius rei unam eſſe cauſam, quæ poſſit appellari cauſa, propter quam res eſt, & ſatisfaciat quę- B ſtioni propterquid eſt; hæc.n. non eſt niſi illa, quę non ſolũ in genere ſuo, ſed ſimpliciter quoque proxima ſit; reliquæ.n. omnes dicuntur remotæ, & effectu ampliores ſunt, nec per eas demonſtratur niſi quòd, etiam ſi in ſuo genere ꝓximæ ſint, pedes nanque & illius ambulationis, & aliarum plurimarum cauſa ſunt, & pedibus poſitis non ex neceſſitate ambulatio illa ponitur, ſed particulare illud amici uidendi deſyderium eſt cauſa æquata illius ambulationis, quę alias cauſas remotiores ad effectum illum contraxit. Manifeſtum eſt igitur ꝙ licèt res aliqua poſſit habere quatuor genera cauſarũ, & in ſingulo genere cauſam ſibi proximã, proinde quatuor proximas, una tamen ipſarum tantũmodò eſt ſimpliciter proxima, tres autem reliquæ nõ ſimpliciter, ſed in genere ſuo proximæ ſũt, ideò per eam ſolam demonſtratur propter quid eſt; at ſi per eas omnes poſſet demonſtrari propter quid, ſequeretur unius rei quatuor eſſe poſſe po- C tiſſimas demonſtrationes, quod nulla ratione fieri poteſt, ideo rectè dixit Auer. in comment. 46. primi libri poſterio. unius rei unam eſſe demonſtrationem, & unam definitionem, quia unius rei una eſt proxima cauſa; docuit hoc apertè Ariſtot. propè finem ſecundi libri poſterior. ubi Auerroes in comment. 95. 97. clarè dicit effectum cum ſua cauſa eſſentiali reciprocabilẽ eſſe debere, & hanc unius effectus unam eſſe. Hanc ſignificauit Ariſtot. in definitione ſcire, quando dixit {ſcire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt} in quibus uerbis tria notare debemus, primum quidem Ariſtotelem dicere cauſam in ſingulari numero, quoniam una tantùm eſt eiuſmodi cauſa, non plures; deinde uti articulo quum dicat τὴν αἰτίαν, articulus.n. emphaſin quandam habet, & ſignificat unam certam præcipuam cauſam, nõ omnes eius rei cauſas; eundem loquendi modum in primo capite

tria notãda in definitione ſcire.

A ſecundi libri Poſterio. alias notauimus, quo ſignificat Ariſt. unam eſſe rei cauſam, quę omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit; idem etiam animaduertimus in capite 10. primi libri poſterio. quando loquitur Ariſtoteles de demonſtratione a cauſa remota, in toto enim illo capite cauſam remotam uocat cauſam, & demonſtrationem illam aſſerit eſſe per cauſam, tamen dicit per eam non demonſtrari propter quid, & rationem afferens ſubiũgit {οὐ γὰρ λέγεται τὸ αἴτιον} cauſam prius eam nominauerat, cauſam etiam poſteà uocat, ibi tamen dicit non eſſe cauſam, id eſt non eſſe illam, propter quam res eſt, hæc enim eſt cauſa ſimpliciter proxima, & æqualis effectui, quaſi dicat, eſt quidem τὸ αἴτιον, at non eſt τὸ αἴτιον. Tandem annotare debemus illa ſequentia uerba {propter quam res eſt} quę declarant quã cauſam intelligat, non enim omnis cauſa eſt cauſa illa, propter quam res eſt, hoc eſt quę ſatisfaciat B quæſtioni propter quid eſt, & qua poſita illicò ponatur effectus. Ex his patet dari demonſtrationem ex cauſa proxima quę non eſt demonſtratio propter quid, ſed ſolum quòd, nempe ſi illa cauſa ſit ſolum in ſuo genere proxima, non ſimpliciter proxima; cauſa autem hæc proxima ſimpliciter, quam unius rei unam eſſe diximus, alicuius rei eſt cauſa finalis, alicuius autem efficiens, uel aliqua alia, quemadmodum docet Ariſtoteles, in ſecundo libro Poſter. in capit. de cauſis, qua dę re non eſt opus ut in præſentia plura dicamus, hoc enim copioſè tractauimus in libro noſtro de medio demonſtrationis; nũc ſatis eſt intellexiſſe unam eſſe unius rei proximam, & æquatam cauſam, quę ſatisfacere poſſit quæſtioni propter quid eſt, quę interdum eſt efficiens, interdum finis, interdum alia cauſa, & demonſtratio ex tali cauſa dicitur demõſtratio propter quid, quę eſt potiſſima demonſtratio, quum alia potior non detur; propterea non eſt C quòd aliquis decipiatur credens plures eſſe unius rei proximas cauſas in diuerſis generibus, per quarum unam ea res potiſſimè demonſtretur, per alias uerò propterquid tantum, hic enim eſt maximus, & apertiſſimus error, qui & Ariſtotelis, & Auerrois doctrinæ repugnat. Per hæc, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis declaratam, ac demonſtratam eſſe puto huiuſce rei ueritatem, nec equidem deſpero omnes ingenio præditos uiros, & qui in alicuius uerba non iurauerint, neque θέσιν διαφυλάττειν conſtituerint ſed ueritati, ac rationi obtemperare parati ſint, in noſtram ſententiam uenturos, ſi benè ea omnia conſyderauerint, quæ nos tum hic, tum in libro de medio demonſtrationis hac de re ſcripſimus. Reliquum eſt ut ad contrariorum argumentorum ſolutionem accedamus.

datur demõſtratio ex cã proxima, quæ uerò eſt propter quid.

Caput XXII. in quo omnia contraria argumenta soluuntur.

Ad primum. ARgumenta omnia, quæ pro Auerroe adducta sunt, vel adduci possunt, cognita ueritate, facilè soluentur, quando enim dicitur, demonstratio propterquid, & demonstratio potissima distinguuntur ratione quæsitorum, ergo re distinguuntur, negandum est antecedens, quia neque datur discrimen in quæsitis sine discrimine in conditionibus principiorum, neque fieri potest ut demonstretur propter quid, sine declaratione ipsius quòd. Ad locum Aristotelis in 178. contextu primi libri posteriorum dicimus aduersarios locum illum non intelligere, illum enim si intelligerent, ut latini, & Græci omnes intellexerunt, & ut Auerroes ipse, quem tueri uolunt, eum interpretatus est, certè eo argumento non uterentur. Dicit ibi Aristoteles posse duobus modis cognosci quod res aliqua sit, uno modo cum causæ cognitione, altero modo sine cognitione causæ, vel enim cognoscitur quòd cum propterquid, vel quod sine propterquid; ibi namque Aristotel. scientiarum comparationem facit, & inquit præstantiorem esse illam scientiam, qua cognoscimus simul quod est & propter quid est, ea, qua cognoscimus solum quòd est, non propter quid est; tertium autem modum, quem isti somniant, non ponit Aristoteles, non enim dicit, & ea, qua solum propter quid cognoscimus sine cognitione quod est; hic enim modus non datur; & in hac eius loci interpretatione omnes expositores consentiunt, etiam Auerroes, ideo nos ex eo loco magnam sententiæ nostræ confirmationem colligimus, diximus enim omni demonstratione ostendi quòd est, sed uel cum causæ cognitione, vel sine cognitione causæ. Ad alterum locum in contex. 39. secundi libri Posteriorum vt firmam, ac solidam responsionem afferamus, declaranda est Aristotelis sententia in iis verbis tum vt rei veritas cognoscatur, tum etiam ut appareat aduersarios hac in re apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis vti. Scopus Aristo. in ea parte, cuius initium est contex. ille 39. est docere, quænam sit ea demonstratio, quæ non solùm declarat quod est, sed etiam quid est; vult. n. ostēdere eam tantum demonstrationem, quæ notificat φ est simul cum propterquid est, ducere nos in cognitionem quid est; eam verò, quę declarat solùm quòd est, nullo modo nos ducere ad cognoscendum quid est; hoc igitur, ut ostēdat, considerat eo in loco ordinem, quem in quærendo seruamus tum in simplicibus quæstionibus, tū in complexis, ut a complexis ducat nos in cognitionem simplicium, quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem sensum cadunt, idem. n. est de accidente quærere an sit,

Ad secundum.

declaratio contex. 178. in 1. lib. post.

Ad tertium.

declaratio contex. 39. in 2 lib. poster.

D & quęrere an insit; ita idem est quęrere ppter quid sit, & quęrere quid sit; de ordine igitur quæstionum complexarum Aristot. tria dicit, primum est, quęstio quod pręcedit quandoque tempore quęstionem propterquid, aliquando .n. priùs nouimus φ est, postea quęrimus ppterquid est. Secundum est, quandoque non alterū prius, alterum posteriùs, sed simul utranque nobis innotescit. Tertium est, non possumus cognoscere propter quid est, dum ignoramus φ est. Idem dicit de simplicibus quæstionibus, quandoque etenim cognoscimus rem esse, deinde quęrimus quid sit; quandoque vtrunque simul innotescit; sed nunquàm cognoscimus quid sit dum ignoramus an sit. Vt tria hæc dicta declaret Aristoteles incipit enarrare id, quod in primo libro docuerat in cōtex. 178. paulo ante a nobis declarato, dicit enim posse duobus modis cognosci quod res sit, altero modo per aliquid ipsius rei, nimitum per eius E causam, altero modo per accidens, hoc est absque cognitione causæ; tandem docet quod ea demonstratione, quæ per accidens facit nos cognoscere rem esse, non declaratur, propterquid sed solùm quod, qua cognitione quùm animo nostro non satisfiat, ideo quærimus postea propterquid sit, quod erat primum dictū; itaque eiusmodi demonstratio non confert ad cognoscendum quid est; quoniam (inquit Aristoteles) neque quod sit declarat, per accidens enim cognoscere est potius ignorare, quàm scire. Si vero demonstratio rem esse declaret per causam rei, tunc simul cognoscimus quod est, & propter quid est, quod erat secundum dictum, proinde simul inuenimus rem esse, & quid sit; demonstratio igitur, quæ declarat propterquid est, est illa, quæ tradit cognitionem quid est. Hæc est eo in loco sententia Aristotelis, quæ non Auerroi, sed nobis fauet, si benè intelligatur, idque nunc breuiter demonF strabimus iactis prius quibusdam fundamentis, primum est quod nunquàm duabus simul quæstionibus utimur, sed semper una, aut .n. quærimus an sit, aut quærimus propterquid sit, sed an sit, & propterquid sit nunquàm simul quęrimus; quando quęrimus an sit, tunc ignoramus utrunque, quando autem cognoscimus quod est, quærimus propterquid est. Ex quo hoc aliud desumimus, nunquàm quęri ppterquid est, nisi quando cognoscitur quod est, dum enim ignoramus utrunque, nō licet quærere propterquid est, quia hęc quęstio ex necessitate supponit cognitum φ sit, & neminem puto hoc esse negaturum, Geometra .n. non quęrit propterquid in triangulo tres anguli sint duobus rectis ęquales, sed quærit an sint duobus rectis æquales, Euclides enim proponit demonstrādum φ ita est, quia est ignotum, sed quoniā id per suam causam demonstrat, ideo demonstratione illa simul & quod, & propterquid notificatur,

nunquā duabus simul q̄stionibus unmur.

quæstio propter quid supponit notum quòd.

tificatur, quanquàm ante demonstrationem nõ quærebatur nisi an sit; significauit hoc Aristoteles in tertio illo dicto, quod erat, nunquàm propterquid cognosci ignorato quòd, quæ sententia si uera est, nõ potest quæri propterquid, dum ignoratur quòd, siquidẽ non quæritur id, quod sciri non potest, propterquid autem non potest sciri dũ ignoratur quòd, neque igitur quæri potest. Sed hoc ab ipso Aristotele clarè profertur in primo contextu illius secundi libri, ubi ordinem quæstionum declarans dicit [quum autem scimus ꝙ est, tunc quærimus propterquid est] sed res hæc magis est manifesta, quàm ut probatione ulla indigeat, & quisquis solo naturali instinctu ueritatẽ eius non intelligit, is dignus est, cui persuadere argumentis conemur. Aliud etiam notandum est, quod ex his, quę diximus, colligitur, euenire interdum ut post quæstionẽ aliquid inueniamus, quod non quærebamus, nã quãdo ignoramus & propterquid, & quòd, non licet quærere nisi ꝙ, ut modò ostendimus, B fieri tamẽ potest ut quærentes an sit incidamus in causam rei, per quam simul ostendamus & ꝙ est, & propterquid est, ut in illo secundo dicto pronuntiauit Aristoteles; quanquàm igitur non quærebamus propterquid sit, sed solùm an sit, tamen utrunque simul inuenimus. Neque ambigere aliquis debet ꝙ Aristoteles in ipso eius libri initio dixerit ea, quæ quæruntur, numero æqualia esse iis, quę sciuntur, ibi tamen de modis quærendi, & sciendi generaliter acceptis loquebatur, quatuor namque sunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero ęquales sunt; at non loquebatur de ipsis rebus particulatim acceptis, quę sciri, ac quęri possunt, cõstat enim non esse æqualem earum numerum, quũ multa sciantur, quę nunquàm fuerunt quæsita, ut prima principia omnibus cognita; contra uerò multa quærantur, quæ nunquã sciuntur, ut stellarum, & arenarum numerus. Legimus etiã hoc clarè apud Aristotelem in particula 99. primi libri Posteriorum, ubi loquitur de demonstratione a causa remota, huius enim tale exemplum proponit, propterquid nõ respirat paries? quia non est animal, omne enim respirans est animal; deinde subiungit hac demonstratione non declarari propterquid, sed solùm quòd; aliud itaque ante eam demonstrationem quærebatur, aliud per eam ostenditur, quærebatur enim propterquid, quod autem ostenditur non est propterquid, sed quòd. Ex his tandem colligimus aliud esse de quæsitis loqui prout ante demonstrationem quæruntur, aliud esse de eisdem loqui prout per factam demonstrationem notificantur; nam (ut dicebamus) demonstrationem omnem una tantùm quęstio præcedere potest, nunquàm duæ, attamen per aliquam demonstrationem duo simul innotescunt, sicut apertè dixit Aristoteles; sic ante demonstrationem, quam memorauimus, a causa remota

põ post quæstionẽ inueniri aliquid, qđ nõ quærebatur.

quo ea, quę quæruntur, sint æqualia iis, quæ sciũtur.

nõ eadẽ sũt quæsita, quæ ante demõstrationem quæruntur, & quę per demonstrationem notificatur.

A quærebatur solùm propterquid paries nõ respiret, per eam autem hoc non ostenditur, sed solum ꝙ non respirat. Nullum ex his esse arbitror, quod negari possit; his igitur ita constitutis uideamus an ea, quæ ibi dicuntur ab Aristotele, sententiæ nostræ officiant; inquit Aristoteles nos quandoque cognoscentes ꝙ est quærere propterquid est, quandoque etiam utraque hæc eadem demonstratione nobis manifesta fieri; nos autem ostendimus aliud esse id, quod ante demonstrationem quæritur, aliud esse id, quod per demonstrationem notificatur, quòd igitur dicat Aristoteles nos quærere propterquid quãdo prius nouimus quòd est, ob id non dicit demonstrationem dari, per quam solùm propterquid notificetur, quæritur quidem tunc solum propterquid, sed mox facta demonstratio notificat & propterquid, & quòd; quemadmodum è conuerso quærimus aliquando solùm an sit, deinde demonstratio simul nobis declarat & quòd sit, & propterquid sit; sicut igitur ante hanc demonstrationem quærebamus solum an sit, ita ante illam quærebamus solũ propterquid sit, eadem tamen est utriusq; demonstrationis natura, & efficacitas, quæ notificat simul utrunque; quod quidem ipse Aristoteles in eodem cõtextu affirmat, dicit enim quòd ante causę cognitionem licèt quandoque uideatur notum esse quòd sit, tamen reuera non est notum, nisi ex accidenti; tota igitur differẽtia, quam consyderat Aristoteles inter eam demonstrationem, quæ fit post quæstionem propter quid est, & eam, quæ simul utrunque notificat post quęstionem an sit, consistit in quęstionibus; quæ demonstrationem præcedunt, nõn in iis, quæ per utranque demonstrationem notificantur, utraque enim æquè notificat propterquid, & quòd, licèt alteram præcesserit sola quęstio propterquid, alteram uero sola quęstio an sit; demonstrationis autem C natura non in quęstione præcedente, sed in iis, quæ notificantur, constituta est, & ab his appellationem sumere debet, non a præcedentibus quęstionibus, quę a sola animi nostri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidẽti cognoscimus, quòd est, aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quęstionem proponimus; attamen utcunque nos quęramus, eadem semper seruatur uis notificatiua (ut ita dicam) demonstrationis. Nec dicere aliquis potest demonstrationem illam, quam sola præcessit quæstio propterquid, uocandam esse propterquid tantùm habita ratione quęstionis præcedentis, hoc.n.dato sequeretur quòd ea demonstratio, quam aduersarii potissimam uocãt, non diceretur nisi demonstratio quòd; siquidem ante eam non quæritur nisi quòd; sequeretur etiam quòd aliqua demonstratio a causa remota uocanda esset demonstratio propterquid, li-

demonstrationis natura nõ ex præcedentibus quæsitis iudicatur, sed ex notificatis.

cèt declaret solùm quòd, nam Aristoteles in cōtextu 99. primi libri Posterio. tale eius demonstrationis exemplum affert, quam præcedat quęstio propterquid, dicit enim ? propterquid non respirat paries ? quia non est animal ? esset igitur demonstratio propterquid ratione quæstionis præcedentis, quod est manifestè falsum.

Patet igitur locum illum Aristotelis in secūdo Posteriorum Analyticorum libro ab Auerroistis non intelligi, & eis causam erroris fuisse quòd Aristot. in illis tribus dictis consyderat eas quęstiones etiam ut demonstrationem pręcedētes, non solum ut per demonstrationem notificatas; earum enim, ut præcedentium differentia nullum discrimen facit in quæsitis, quæ sunt demonstrationis finis, neque diuersas demonstrationis species constituit; sed quando Arist. statim in sequentibus verbis quęsita illa nō amplius ut præcedentia, sed solum ut per demonstrationem notificata consyderat, duas tantùm demonstrationis species ponit ratione quæsitorum notificatorum distinctas, dicit. n. duobus modis cognosci rem esse, aut enim per accidēs, aut per causam, duas demonstrationis species significans, quum enim omnis demōstratio aliquid esse ostendat, alia id facit per causam, alia sine traditione causæ; ille igitur locus aduersatur Auerroi, nostræ autem sententiæ mirificè

argum. contra Auerr.

suffragatur. Adde aliud quoq; argumētū, quod in ide aduersus Auerroem colligimus, certè efficacissimum, nam Aristot. ibi docet ? per eam demonstrationem, quę rem esse ostendit non per suam causam, nō cognoscitur quid est, sed per eam tantummodò, quę rem esse demōstrat per suam causam; argumentemur itaque hunc in modum, sola demonstratio ostendens rem esse per causam suam est illa, quæ declarat quid est, quo fit ut omnis demōstratio declarās quid est ostendat rem esse per suam causam, hoc. n. asserit eo in loco manifestè Aristot. atqui demonstratio, quam uocant propterquid tantùm, sēn causæ tantum, declarat quid est; ut Auerr. fatetur in 39. & 40. Commentariis illius secundi libri; hæc igitur declarat rem esse per causam suam, declarat igitur rem esse, quod Auerroistę negant.

Caput XXIII. in quo alia exoriens obiectio soluitur, quę sumitur ex contextu CI. primi libri. Posteriorum.

QVoniam autem diximus, & efficaciter comprobauimus cognitionē propterquid esse non posse sine cognitione quòd, proinde non dari demonstrationem declarantem propterquid est, quę simul non declaret etiam quòd est; alius apud Aristotelem locus a nobis expendendus est, qui nostram sententiam oppugnare, atque adeò enertere uidetur; locus est particula CI. primi libri Posterio. ubi loquens Aristoteles de disciplinis diuersis, quæ in eiusdem rei cognitione mutuum sibi auxilium præstant, dicit aliquas esse, quæ ita inuicem se habent, ut de aliqua eadem re hæc solum quòd sit cognoscat, & propterquid ignoret; contra uerò illa noscat propter quid, quum per causam demonstret, quòd autem ea res sit ignoret; quo fit ut perfectam eiusce rei scientiam ille habeat, qui alteram cognitionem cū altera coniungat, & ab altera disciplina discat eam rem esse, ab altera uerò propterquid sit; fatetur itaque eo in loco apertè Aristoteles aliquas esse disciplinas, quę cognoscunt propterquid est, quoniam per causas demōstrant, ignorant tamen quod est, quare datur demonstratio propterquid, quę rem esse non declarat.

dubii solutio.

Hunc quoque locum si benè intellexerimus, uidebimus eum sententię nostræ minimè refragari, si nanque nobis aduersaretur iis uerbis Aristoteles, non minus sibi ipse aduersaretur, qui & in principio secundi libri Posteriorum, & in contex. 39. eiusdem libri a nobis ante declarato clarè dixit non posse unquàm cognosci propterquid est dum ignoratur quòd est; non posset igitur defendi, si alio in loco dixisset notificari aliqua demonstratione propterquid est ignorando quod est. Nos igitur locum illum

declaratio contex. 101 primi libr. post.

breuiter, & quantum præsenti occasioni conuenit interpretemur, plura nanque pro eius plena declaratione dicenda essent, quę ad propositum nobis contemplationem non pertinent; satis in præsentia est si dicamus posse duobus

rem esse pōt cognosci aut sēsu aut ratione

modis cognosci quod res aliqua sit, aut enim sensu, aut ratione, sensu quidem cognoscit aliquis lunam obscurari, astrologus autem in cubiculo manens, etiam si non tueatur, scit tamen fieri tunc eclipsim lunę, quia scit terram tunc esse interpositam, quæ est causa eclipsis; vterque igitur nouit eclipsim esse; & certa est utriusque cognitio per se sumpta, sed redditur certissima si alterum testimonium cum altero coniungatur, ille nanque testatur se eclipsim vidisse, hic vero causam adducit cur necessarium fuerit eclipsim fieri; aliquas igitur disciplinas esse docet ibi Aristoteles, quæ eiusmodi sunt, ut altera nullam habeat causarum notitiam, sed sensu rem aliquam ita se habere cognoscat, altera uero sola ratione rem illam noscat sine ullo testimonio sensus; quod quidem in solis mathematicis euenire potest, tractant enim res mente abiunctas a sensili materia, quo fit vt eas sola ratione cognoscant sine ullo sensus auxilio; sub eis autem sunt aliquę aliæ scientiæ, aut etiam artes, quę easdem res sensili materiei iunctas cognoscunt, proinde earum rerum, quarum illę superiores disciplinę sciētiam per causas habent, ipsæ testimonio sensus confirmationem adducunt, & se id expertas esse testantur; ut musica scientia nouit talem numerorum rationem consonantem esse, sed quia non canit,

non

non experitur rem ita se habere; at musica uocalis, quæ non scientia est, sed ars, sentit consonantiam illam, & nullam eius rationem cognoscit. Hoc igitur est, quod ibi docet Aristotel, qui disciplinam causarum contemplatricem, non omnino negat cognoscere quòd est, nam cum cognitione propter quid ex necessitate coniuncta est cognitio quòd est, quæ a cognitione propter quid seiuncta esse nō potest, qui enim per causam rem demonstrat, certus est rē ita esse, vt musicus mathematicus certo scit talem numerorum rationem esse consonantem, & simul nouit & propter quid, & quòd, non quidem sensu, sed ratione; At negat Aristoteles eam tantum cognitionem quod sit, quæ sensu acquiritur, hęc enim seiuncta esse potest a cognitione propter quid est; quasi dicat, scientia mathematica, quæ res sine materia sensili contemplatur, & eas per suas causas demōstrat, nouit quidem rem esse prout ratione docę ad haoc notitiam peruenit; attamen rem esse nō nouit cognitione illa, quæ experientia, & sensu comparatur. Alia multa de mathematicarum scientiarum natura ad eius loci plenam intelligentiam dicenda essent; sed quoniam ad propositæ dubitationis solutionem pauca, hęc, quę diximus, sufficiunt, reliqua consulto missa facimus.

Caput Vigesimumquartum. An Auerroes aliquo pacto defendi possit.

Reiecta sententia Auerrois, & solutis omnibus argumētis, quæ pro ea adduci poterant, videtur Auerrois authoritas, quam semper maximi fecimus, postulare vt an eius dogma aliquem rectū sensum recipiat, & Auerroes aliqua ratione defendi possit aliquantom consyderemus. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, omnes illius opinionis sensus, quos nullam admittere defensionem, & falsos omnino esse arbitramur, colligamus, ut uideamus an aliquis alius uerior sensus supersit, & an illum Auerroi attribuere possimus. Illud in primis certum, atque indubitatum esse debet; demonstrationem causę distinctam re ipsa a demonstratione simpliciter dicta, hoc est in conditionibus principiorum, siue in efficacitate notificādi ea, quæ quęruntur, discrepantem statui non posse. Quare nulla alia differentia relinquitur, quàm ex nobis demonstrantibus accepta, quandoque enim nota est nobis existentia effectus; ideo non quærimus nisi propterquid; quandoque est ignota, ideò quærimus an sit. Discrimen hoc in demonstrationibus contingere nemo negare potest, quum res per se manifesta sit, & hanc solam differentiam si posuit Auerroes, ipsius sententiam damnare non possumus. Id tamen constanter negamus, talem differentiam, quum demonstra-

A tioni extranea, & accidens sit, diuersas demonstrationis species posse constituere; quòd si speciei nomen impropriè, & amplè sumamus, ut quali bet diuisionis membra species rei diuisæ lato uocabulo nominemus, hoc modo eas demonstrationis species appellari posse nō inficiamur. Attamen demonstratio prima diuisione non rectè in tres species diuidetur, nempè in simpliciter dictam, & eam, quę uocatur causæ tantū, & demonstrationem quod, quandoquidē non eodem discrimine demonstratio quod ab aliis discrepat, quo aliæ inter se; illæ namque essentiali differentia, & ex natura rei sumpta ab eis distinguitur, illarum autem inter se accidentarium est discrimen; Propterea melius est si demonstrationem prima diuisione in duas species partiamur, ut fecit Aristo. in demonstrationem propterquid, & demonstrationē quòd; deinde sumendo demonstrationem propterquid, & accidentalem illius differentiam ex no
B bis demonstrantibus acceptam respiciendo, eā in duas impropriè dictas species diuidamus, quarum alteram præcedit quęstio propterquid, quum notum sit effectum esse, alteram uero prę cedit quæstio an sit, quòd ignoretur & propterquid, & quòd. Hanc tamen differentiam Arist. nullibi consyderauit, quum ex natura demonstrationis non sumatur, & accidentaria sit, eorum enim, quæ ex accidenti sunt, nulla ratio in disciplinis habenda est: Auerroes tamen ut interpres hanc sine ulla absurditate consyderare potuit, multa namque interpretibus ad faciliorem rerum intelligentiam, & ad doctrinæ abundantiam declarare conuenit, quorum mentionem ipsum authorem facere non decet. Hęc igitur si Auerrois opinio fuit quòd demonstratio simpliciter dicta, & demonstratio causæ tantū nullam habeant inter se essentialem differentiam, sed solum extraneam, quæ est ratione nostri, & ea speciem propriè acceptam constitue-
C re nequeat, recta est eius sententia, neq; reprobari potest. Sed an talem sententiam ipsi attribuere possimus dubium est, dum ea spectamus quę ab ipso uariis in locis dicūtur in suis commentariis in posteriores Analyticos, nam prę ter illas, quas antea memorauimus, in eius dictis uarietates, & repugnantias, hanc non parui momenti notare possumus, quòd in Comment. 95. primi libri declarans tres illas species demonstrationis dicit demonstrationem causæ tantùm tunc fieri, quando ex causa sequitur existentia effectus ex necessitate, sed ex effectu non sequitur causa; quod quidem ego satis intelligere nequeo, nam quod ex effectu non sequatur causa, id fit uel quia non reciprocentur, & effectus latiùs pateat, quàm causa; uel quia reciprocentur quidem, sed causa sit notior effectu, siquidem ab ignotiore non est procedendum; vtrunlibet sensum uerba Auerrois habeant, ipse sibi manifestè aduersatur, Repugnantia in dictis Auerr.

tur,

tur, priorem enim si accipiamus, is contrarius D
est iis, quæ dicuntur postea ab Auerroe in Com
mentario sequẽte 96. ubi dicit, si effectus latiùs
pateat, quàm causa, & causa sit notior effectu,
solam fieri demonstrationem simpliciter dictã;
si uerò effectus notior sit, nullam ibi locum ha-
bere speciem demonstrationis; quomodo igi-
tur hic dicit fieri tunc demonstrationem causæ
tantùm? Prçterea in Commentarii 23. 24. 97.
eiusdem libri loquens de regressu dicit ipsum
fieri quando effectus notior est, & cum causa
ignotiore reciprocatur, priùs. n. ab effectu ad
causæ demonstrationem progredimur, deinde
a causa inuenta ad effectum demonstrandum
regredimur, quem secundum processum dicit
non esse demonstrationem simpliciter dictam,
sed demonstrationem causæ tantùm, quando-
quidem existentia effectus per eam non notifi-
catur, quum priùs nota fuerit; fit igitur demon- E
stratio causę tantùm quando effectus cum cau-
sa reciprocatur, & ita ex causa sequitur effe-
ctus, ut ex effectu causa, quod ipse in eo Com
mentario nonagesimoquinto negat. Præterea
dogma hoc eas omnes difficultates patitur,
quas antea memorauimus, quãdo ostendimus
non posse effectum latiùs patere sua causa, si ea
non ex accidenti, sed per se illius causa sit. Si ue
rò posteriorem sensum sumamus, non minus in
difficultates incidimus, quia si causa, & effectus
reciprocantur, & causa notior est effectu, fiet ibi
demonstratio simpliciter dicta, non demonstra
tio causę tantùm, declarabit enim, & quamob-
rem sit, & quòd sit, ut ipse Auerroes fatetur po-
stea in commentario 97. in primo membro il-
lius trimembris diuisionis. Præterea quomodo
aliis in locis dixit demonstrationem causæ esse
in regressu secundum processum, quem præces
sit alter processus prior ab effectu ad causam, &
hic negat causam ex effectu sequi? His, & aliis F
similibus difficultatibus sententia Auerrois re-
ferta est. Attamen si ipsum legámus in Epito-
me in capite de demonstratione, nihil ibi dicit,
quod non recipi possit, & sententia, quam ibi
profert, facillimè ad rectum sensum trahi po-
test, nam in principio illius capitis tres demon-
strationis species statuit, postea de demonstra-
tione simpliciter dicta diligentissimè loquitur,
& plurimos eius modos enumerat, postea tran-
sit ad demonstrationem causæ tantùm, de qua
credendum est ipsum ibi totam suam sententiã
protulisse, atque plenissimè locutum esse; quem
admodum enim de demonstratione simplici-
ter dicta copiosissimè uerba fecerat, ita etiam
de demonstratione causę tantùm loqui debuit,
& nihil, quod ad eam pertineret, intactum re-
linquere, sed omnes eius conditiones, & spe-
cies, siue modos enumerare, tamen eam paucis
uerbis absoluit, & nil aliud de ea dicit nisi ip-
sam esse speciem quandam demonstrationis
simpliciter dictæ, & easdem habere conditio-
nes, atque eandem proprietatem; deinde sub- D
iungit differentiam, qua sola putat demonstra
tionem causę tantùm distingui a demonstratio
ne simpliciter dicta, ea autem est, quòd in de-
monstratione causæ quæritur propter quid,
quia notum est effectum esse; in demonstratio-
ne autem simpliciter dicta quęritur an sit, quia
utrunque ignoratur. Hęc sunt, quę ab Auerroe
ibi dicuntur de demonstratione causę tantum,
ubi nos multa consyderare debemus, primum
quidem Auerroem testari se nomen speciei la-
tè, & impropriè sumere, hoc enim nisi dicamus,
est in uerbis Auerrois in eo ipso loco pugnan-
tia ita manifesta, ut omnino incredibilis sit,
prius enim dixit tres esse species demonstratio
nis, postea uerò dicit demonstrationem causæ
tantum esse speciem quandam demonstratio-
nis simpliciter dictę, atquonam modo sunt tres
species re distinctæ, si secunda est species pri- E
mę? perinde enim est ac si diceremus tres esse
species uiuentis, stirpem, animal, & hominem,
quum homo sub animali ut species sub genere
contineatur, significat ergo Auerroes se nomẽ
speciei laté sumpsisse quando dixit tres esse spe
cies demonstrationis, quum postea quasi rem
diligẽtius consyderans, & magis propriè loqui
uolens dicat duas ex eis esse unam, & eandem
speciem; deinde perpendendum est Auerroem
negare eas duas demõstrationes aliquam habe
re essentialem differentiam; & differentiã tan-
tum accidentalem eis tribuere, & eam unicã;
quum enim dicat easdem esse utriusq; cõditio-
nes, certè affirmat easdem esse utriusque diffe-
rentias essentiales, nihil enim aliud est condi-
tio rei, quàm differentia essentialis; ergo diffe-
rentia, quam postea subiungit, non est condi-
tio, proinde non est differentia essentialis, sed
accidentalis, ut ante demonstrauimus, quia to- F
ta in nobis est, non in ipsa demonstrationis na-
tura; hanc enim si differentiam essentialem ap-
pellare uellemus, repugnantiam insolubilem
in ipsismet Auerrois uerbis poneremus, quia sic
differrent in conditione quadam, quod prius
negauerat Auerroes, sed uel cæcus inspiceret
Auerr. ita loquentem decernere nullam aliam
esse earum demõstrationum differentiam, quã
extraneam, & accidentalem; ideò aliquando
etiam aliis in locis has duas demonstrationes
confudisse uidetur, ut in commentario 104.
primi libri posteriorum dicit propositionum
aliquas esse immediatas secundum se, & media
tas secundum cognitionem, quæ sunt proposi-
tiones demonstrationum simpliciter; & ali-
quas esse immediatas secundum cognitionem
tantum, & sunt propositiones demonstrationis
a signo; eam igitur, quam deberet uocare de-
monstrationem causæ tantũ, ibi uocat demon-
strationem simpliciter, illa enim est, cuius pro-
positiones sunt immediatæ secundum se, & me
diatę secundum cognitionem, quia demonstra-

tę

tę ex effectu notiore. Et etiam expendendum Auerroem rectè dicere eandem eſſe ipſarum proprietatem, nam proprietates a conditionibus eſſentialibus emanant, igitur ubi eędem ſunt eſſentiales conditiones, eaſdem quoque proprietates inde fluere neceſſe eſt; quare hoc etiam ſigno manifeſtiſſimè apparet Auerroem negare ullum eſſe earum demonſtrationum eſſentiale diſcrimen: Sed cur proprietatem dixit in ſingulari numero? & quęnam eſt hæc proprietas? pręcipua demonſtrationis proprietas, quam ibi ſignificauit Auerros, eſt ſcientiam rei perfectiſſimam parere, hæc enim eſt finis, & effectus demonſtrationis, proinde eius proprietas dici poteſt, talia nāque principia, & talibus conditionibus prædita hæc proprietas ex neceſſitate conſequitur; perfectam autem ſcientiā parere potiſſima demonſtratio dicitur, quia omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit, ut oſtendit Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum, ſimul enim declarat & quòd res eſt, & propter quid eſt, & demū etiam quid eſt, quæ eſt ſumma ſcientiæ perfectio; quoniam igitur certum eſt Auerroem hāc proprietatem intelligere, nos inde colligimus Auerroem confiteri nullum eſſe earum demonſtrationum diſcrimen in quęſitorum notificatione, quia ſi eadem eſt earum proprietas, ergo eadem eſt earū uis quæſitorum notificatrix, utraque igitur demonſtratio ſecundùm propriā naturā habet uim notificādi & propter quid eſt, & quòd eſt, hoc enim ſi negemus, non amplius eadem eſt earum proprietas, ſed altera uim habet declarandi ſolum propterquid, altera uerò & propterquid, & quòd; ſed illa quoque alia uerba hoc idem demonſtrant, quibus Auerroes differentiam harum duarum demonſtrationum declarat, ita n. loquitur, ut differentiam hanc illis tribuat in quæſitis demonſtrationem præcedentibus, ſed non in quæſitis, quę per eas notificantur, ut ea uerba perpendentibus manifeſtum eſt. Quid igitur de Auerroe dicemus? mihi quidem credibile uidetur ipſum poſt omnes ſuos commentarios in libros Ariſtotelis logicos Epitomen illam ſcripſiſſe, in qua ſententiam ſuam emendauerit, & relicta illa dictorū ſuorum uarietate, & inconſtantia id ſolum protulerit, quod uerum eſſe cognouit; omnino enim credendum eſt Auerroem in illa Epitome omnia in medium afferre debuiſſe, ac uoluiſſe, quę de iis omnibus ſpeciebus demonſtrationis uera eſſe exiſtimauit; propterea omnia, quę de demonſtratione cauſæ tantùm alibi dixerat, ibi repetere, atque in unum colligere debuiſſet, ſi ea omnia rectè dicta eſſe putaſſet; quum itaque complura, quæ aliis in locis dixerat, ita neglexerit, ut de iis ne uerbum quidem in illa Epitome fecerit, dicendum uidetur ipſum illorum uanitate, ac repugnantia tandem cognita in ueriorem ſententiam ueniſſe, atque in ea una dimiſ-

Præcipua demonſtrationis proprietas.

A

ſis fabulis quieuiſſe. Quoniam igitur errare humanū eſt, errata uerò corrigere ingenuum, ac philoſophicum, egregiè hac ratione defendi Auerroem credimus, quum ſatis eſſe uideatur ſi fateamur ipſum huiuſce rei ueritatem aliquando cognouiſſe. Quòd ſi hoc defenſionis genus alii non recipiant, aliud ipſi excogitent, & eas omnes, quibus opinio Auerrois maximè urgetur, difficultates, ſi poſſunt, diſſoluant.

Caput XXV. de recta harum demonſtrationum appellatione.

Illud denique in his demonſtrationibus animaduertendum eſt, quod ad ipſarum appellationem pertinet; nos quidem concedere eam, quam diximus differentiam, contingit enim ut cognito quòd eſt quæramus propter quid eſt, contingit etiam ut utrunque ignorantes utrunque ſimul demonſtremus; at illam nominationis differentiam non admittere, qua illam uocant demonſtrationem propter quid, hanc uerò potiſſimam, quòd enim illa ſit uocāda propter quid, quia ſolum propterquid demonſtret, omnino negamus, ſiquidem omni demonſtratione oſtenditur aliquid eſſe, quòd ſi ſolam præcedentem quęſtionem ſpectando illam uocemus demōſtrationem propter quid tantùm, quia ante illam quæritur ſolùm ꝓpter quid, hoc permitti poteſt; ſed quòd altera uocetur potiſſima, ut tali appellatione ab illa ſeparetur, nullo pacto concedimus, nefas enim eſſe putamus demonſtrationem ullam declarantem propterquid eſt negare eſſe potiſſimam, & pręſtantiſſimam demonſtrationem; nam ſi demonſtratio, quam uocant propterquid tantùm, non eſt potiſſima, & primi gradus aliquem certè defectum, aliquod uitium in ea notare ōportet, quo hac appellatione, & hoc nomine indigna eſſe cenſeatur; nullum tamen notare poſſumus, ſiue ipſam demonſtrationis naturam, ſiue animum noſtrum ſpectemus, ipſi quidem naturæ demonſtrationis nulla conditio, nulla proprietas deeſt, ut Auer. ipſum faſſum eſſe oſtendimus, qui etiam in commentariis ſuis 39. 40. ſecundi libri Poſteriorum aſſerit utranque demonſtrationem ſimiliter tradere nobis per perfectam rei quæſitę definitionem, hæc autem apud Auerroem eſt ſumma demonſtrationis perfectio, qua maior non datur, & ultimus demonſtrantium finis, quem adepti quieſcunt, nulla igitur demonſtratio declarans propter quid eſt debet ſecundi gradus demonſtratio uocari, ſed potiſſima ſemper appellanda eſt. Si uerò habita animi noſtri ratione demonſtratio, quàm uocant propter quid, non eſt potiſſima, dicant quæſo quid ei deſit; an quòd ante demonſtrationem eſt nobis notum effectum eſſe? certè quiſnam defectus hic ſit non uideo; in demonſtratione

B

Omnis demonſtratio declar. propter quid uocāda eſt potiſſima.

C

qui-

uero accedentarium, quod naturam demonstra- D
tionis variare non potest; ideò Aristoteles nul-
libi huius differentię mentionem fecit, in 2. e-
nim cap. primi libri Posteriorum dum cōditio-
nes illas enumerat, ne verbum quidem de hac
differentia facit; in capite autem decimo, vbi
omnes defectus conditionum consyderat, vn-
de secundariæ demonstrationes exoriuntur,
nil de hoc defectu dictum comperimus, quod
tamen maximè facere debuisset, si is esset defe-
ctus aptus uariare demonstrationis species; ea
nanque demonstratio, quę ex hoc defectu na-
scitur, est multo nobilior ijs demōstrationibus,
quibus solùm quòd est notificatur, has tamen
Aristoteles ibi diligenter enumerat, atque ea-
rum discrimen declarat, quare multo magis de
monstrationis propterquid, & demonstrationis
potissimæ discrimen declarare debuisset, quod
tamen non fecit, quia nullum inter has discri-
2.arg. men cognouit. Auerroes quoque in principio
illius capitis in commentario 95. confitetur Ari- E
stotelem velle in eo capite distinguere demon
strationem simpliciter dictam a demonstratio-
ne quòd, exempla tamen, quæ ab Aristotele af-
feruntur, sunt demonstrationis propterquid, vt
similiter Auerroes fatetur in Commentar. 97.
itaque asserit Auerroes Aristotelem in eo capi
te demonstrationem propterquid cum potissi-
ma demonstratione confundere, eas enim re
uera nunquàm distinxit, & nos, si utrunque
de demonstratione librum diligenter legamus,
nūquàm inueniemus Aristotelem aliquod ea-
3.arg. rum discrimen consyderasse. Sed in Epito-
me in capite de demonstratione Auerroes hoc
idem clarissimè confitetur, dicit enim demon-
strationem propter quid, quam vocat demon-
strationem causę tantùm, esse speciem demon-
strationis simpliciter dictæ, & easdem esse v-
triusque conditiones, atque eandem proprieta
tem; quomodo igitur demonstratio prima di-
uisione diuiditur in tres species, si demonstra- F
tio propterquid tantum est species demonstra-
tionis potissimæ? & quomodo hę sunt duę spe-
cies demonstrationis re distinctæ, si eædem pe-
nitus sunt secundum Auerroes utriusque con-
ditiones? possumus igitur hunc in modum ar-
gumentari, quòd principia, quæ sunt notiora
natura, & nobis, sint nobis primum cognita, nō
inuenta per aliud, hęc uel est conditio essentia
lis, ac necessaria potissimæ demonstrationi, vel
non est; si est conditio, Auerroes falsum di-
cit, quando ait demonstrationem propterquid,
& demonstrationem potissimam in conditio-
nibus non discrepare; si verò non est condi-
tio, vt reuera non est, ergo ad naturam demon-
strationes non pertinet, sed est accidens, quod
naturam demonstrationis uariare non potest;
idque Auerroes ipse eo in loco fatetur, post-
quàm enim dixit has duas demonstrationes in
conditionibus non distingui, statim subiungit

D hanc unam inter eas differentiam esse, quòd
in demonstratione potissima est nobis ignota
existentia effectus, ideo demonstramus & q̄ sit,
& quamobrem sit; in demonstratione autem
propterquid non quæritur nisi quamobrem sit,
quia prius erat cognitum illum effectum esse;
ergo si hæc vna est earum differentia, & in con
ditionibus non differunt, sequitur ut apud A-
uerroem hæc in conditionibus demonstratio-
nis numeranda non sit, nam si conditionem es-
se statuamus, ex eius verbis Auerrois eodem in
loco pugnantia manifesta, quæ defendi non
potest. Manifestum igitur est Aristotelem hanc
differentiam non respexisse, quando dixit prin
cipia demonstrationis notiora esse conclusio-
ne. Præterea si eā sententia admittatur, seque- 4.arg.
tur huic homini eandem demonstrationem es-
se potissimam, alteri autem homini esse pro-
pter quid tantum, quod absurdum est, species
enim demonstrationis debent secundum pro-
E priam naturam distingui, non tantum respectu
diuersorum hominum, quod quidem est ex ac-
cidenti differre; consequentia probatur, nam
concedit Auerroes in commentariis 182. 183.
primi libri Posteriorum aliquas esse rerum cau-
sas sensiles, ex quibus apud eum fit potissima
demonstratio, quoniam primò notæ occurrūt,
nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur e-
tiam effectus aliquis a tali causa productus sen
silis esse potest, ideò si cōtingat ab aliquo prius
causam sentiri, quàm effectum, & ex ea eum
effectum demonstrari, demonstratio respectu
illius potissima erit, notificabit enim & quòd
effectus sit, & cur sit, ut siquis nullam habens
solaris eclipsis cognitionem uideat lunam in-
terpositam inter solem, & nos, statim per cau-
sam cognosceret eclipsim fieri, quam antea nun-
quàm cognouerat; si uerò alius, qui prius eam
eclipsim nouerit sine cognitione causę, ueniat,
postea in eius causæ cognitionem, per eam co
F gnoscet propterquid fiat eclipsis, sed nō quòd
sit; eadem igitur demonstratio huic erit pro-
pter quid, quæ alteri potissima fuit, & nullam
in seipsa mutationem passa fiet diuersarū spe-
cierum respectu diuersorum hominum; quod
si absurdum est, vt certè est absurdissimum, du-
bitandum minimè est hanc differentiam è na-
tura demonstrationis sumptam non esse, sed
accidens esse ipsi demonstrationi, & accidens
quidem separabile, quum uni, & eidem medio
contingat ut sit primò notum alicui, & alicui
non primò notum respectu eiusdem effectus;
in ipsa igitur demonstratione nullum discrimē
facit, sed differentia tota in nobis est, eaque ac-
cidentaria, eadem manente demonstrationis
specie secundum propriam naturam. Tales
etiam esse videmus omnes demonstrationis
species ab Aristotele positas, ut quę est demon-
stratio quòd, sit semper demonstratio quòd se-
cundùm propriam naturam, & respectu om-

nium

nium hominum; neque contingere potest ut A quæ huic homini est demonstratio a causa remota, alteri sit demonstratio ab effectu; neque ut illa, quæ huic homini notificat solùm quòd, alteri notificet propterquid. Et (ut uno uerbo dicam) notissimum omnibus est differentias oppositas, per quas diuiditur genus, & species constituuntur, in eodem indiuiduo simul reperiri non posse, non enim idem numero animal potest rationale, & irrationale esse, nedum eodem tempore, sed ne diuersis quidem temporibus.

Caput XVIII. in quo postrema differentia a quæsitis accepta reprobatur, & ostenditur non posse aliquam demonstrationem declarare propter quid est, quæ etiam quòd est non declaret secundum propriam naturam.

HActenus ostensum est differentiam B illam, quam Auerroes a medio sumit, non esse talem, quæ diuersas demõstrationis species efficere queat; unde quisque iudiciosus uir colligere facilè posset non esse verum id, quod Auerroistę opinantur, posse ex tali differentia aliquam in quęsitis differentiam deriuari; quandoquidem ut nos concedere volumus differentiam demonstrationum, quæ a quæsitis per eas notificatis accipitur, essentialem, & specificam esse; illud quoque inficiari nemo deberet, hanc quæsitorum notificatorum differentiam nunquàm in demonstrationibus solam reperiri posse, quum necessarium omnino sit eam ex alia priore, quæ a conditionibus principiorum sumatur, differentia exoriri; ut è contrario ubi in conditionibus principiorum nullum discrimen adest, nulla quoque in quæsitis notificatis differentia adesse possit; principia nanque eisdem conditionibus prædita eandem, & ęquè perfectam C scientiam pariant necesse est; præstantissima quidem, & omnes conditiones habentia præstantissimam; minus perfecta minus perfectã, & imperfectissima imperfectissimam. Mea igitur sententia est fieri non posse ut aliqua demonstratio notificet propterquid est, quin simul declaret etiam esse; proinde nullam dari demonstrationem, quæ secundum propriam vim, atque naturam demonstret solùm propter quid est; quod antequàm pluribus argumentis demonstrare aggrediamur, declarandum est, ut quorsum disputatio nostra spectet intelligatur. Inquit Auerroes demonstrationem propter quid easdem habere conditiones, & propterea res omnes quas habet demonstratio potissima, sed tradere solùm cognitionem propterquid, quoniam existentia effectus per eam nobis nõ innotescit, quum cognita nobis ante illam demonstrationem fuerit. Nos autem, ut admittamus id respectu nostri uerum esse, & nullam nos adipisci cognitionem quòd res sit, dum ita demonstramus; attamen ipsam demonstrationis naturam spectando id falsum esse constanter asserimus, propterea quòd demonstratio ex proxima causa constans, dum declarat propterquid est, non potest non secundum propriam naturam declarare etiam quòd est; quamuis enim nobis antea notum sit rem esse, per hoc tamen non stat quin demonstratio quoque suapte natura id declaret; soleo ego rem hanc tali exemplo illustrare, est amicus meus Venetiis, qui me per literas certiorem facit pestilentiam cessasse, & annonam cariorem factam esse; ego autem antequàm literæ ad me perferrentur, de pestilentia quidem sciebam, at de annona ignorabam; siquis igitur a me petat, quotnam rerum me literę illæ commonefaciãt, duarumne debeo respõdere, an unius, quoniã alteram antea notam habebam? certè duarum, B quamuis enim alteram ego prius nouerim, per hoc tamen uis earum literarum non tollitur, quæ est duarum rerum commonendi, duas enim res amicus ille scribit, & quamuis ego vel alteram, vel etiam utranque prænouerim, attamen naturam propriam, atque efficacitatem literarum spectando semper verè dicemus de duabus rebus literas illas quemuis lectorem facere certiorem. Ita dicimus omnem demonstrationem notificantem propterquid est notificare etiam quòd est, nec quia ego alterũ prænouerim tollitur propterea ipsa demonstrationis uis, quæ secundum propriam ipsius naturam utrunque demonstrare. Hęc sententia multifariam comprobari potest, primum quidem 1. arg. quoniam in quæsito propterquid est comprehenditur quæsitum an sit, & ab eo diuelli non potest; nil enim aliud est dicere propterquid est, quàm rem esse dicere unà cum causa sua, ut quæ ipse Aristoteles in 39. particula secundi libri Posteriorum significare videtur. Præterea C 2. arg. si sensum formalẽ conclusionis spectemus, res apertissima est, omnis in demonstratione colligitur aliquid esse, uel nõ esse, quia omnis conclusio, etiam demonstrationis propterquid, talis est, ergo hoc est hoc, quomodo igitur hanc per se conspicuam ueritatem inficiari possumus? certè omnis demonstratio suapte natura concludit aliquid esse, ut nomen ipsum demonstrationis indicat, & ut inquit Aristoteles in 16.17.32.33.34. particulis secundi libri Posteriorum; quod autem demonstratione concluditur, id demonstrari ac notificari dicitur, ergo omnis demonstratio secundum propriam suam naturam notificat rem esse, uel non esse; imò & omnis syllogismus; ut apud Aristotelẽ in memoratis locis legere est; non enim nobis obest quod tota illa eius libri pars sit disputatiua, & in ea Aristoteles nihil decernat, sed solum dubitationes proponat; hoc enim quod dixi-

duæ demõstrationes nõ possunt solis quæsitis differre, idem supra c. 16

Omnis demonstratio declarans pp quid declarat & quòd

diximus, ab Aristotele tanquàm verum, atque omnibus notum ex ipsa vi vocabuli sumitur, demonstrare enim nihil aliud significat, quàm ostendere aliquid esse, vel non esse; sed in sequente quoque parte, in qua Aristoteles rei veritatem aperit, & ex animi sententia loquitur, hoc idem sæpe pronuntiare videtur, nempè a contextu 36. usque ad 47. nam sæpe dicit tunc verè demonstrari, & cognosci rem aliquam esse, quando demonstratur propterquid est; neque benè cognosci rem esse, dum sine causa cognoscitur; non possumus igitur negare demõstrationem illam, quam Auerroes uocat propterquid, seu causæ tantum, ostendere secundũ propriam naturam quòd hoc est hoc; imò & ipse Auerroes inconsyderatè loquens, & ueritate coactus id clara uoce confessus est, nam in cõmentariis 95. 96. primi libri Posteriorum loquens de tribus speciebus demonstrationis. & de demonstratione causæ prout contra demonstrationem quod, & contra potissimam distinguitur, apertè dicit per eam demonstrari existẽtiam effectus. & eam ex tali causa fieri, quam existentia ipsius effectus ex necessitate sequatur.

3. arg. Possumus etiam ex iis, quæ supra diximus, tale argumentum colligere, ubi principia habent omnes conditiones ab Aristotele declaratas, necesse est per ea scientiam præstantissimam a nobis acquiri, & qua præstantior, ac potior non detur, siquidem illis quoque principijs alia præstantiora, atque efficaciora non dãtur; atqui omnis demonstratio propter quid habet eiusmodi principia, ut antea demonstrauimus, & tum Aristotelis, tum Auerrois testimonio comprobauimus; ergo omnis demonstratio propter quid tradit præstantissimam scientiam; qua non datur alia potior, proinde omnis demonstratio propter quid potest etiam uocari demonstratio potissima, idque censuit absque dubio Aristoteles.

4. arg. Alio quoque argumento efficacissimo id confirmari potest, demõstratio ex causa remota notificat rem esse, ergo demonstratio ex causa proxima multò magis id notificare debet, antecedens est Aristotelis, cõsequentia manifesta est; quoniam causa remota dum ponitur, nõ necessariò ponitur effectus, proinde ea non meretur uocari causa propter quam res est, sed hac appellatione causa sola proxima significatur, ea enim posita res ex necessitate ponitur, & ea ablata res ex necessitate aufertur; quod si sublata causa remota res necessariò aufertur, id non est primò, sed quia unà cum remota etiam proxima remouetur. Quum igitur causa remota rem esse non faciat, causa uerò proxima esse rem faciat, si causa remota uim habet notificandi rem esse, cur causa proxima uim eandem non habet? certè multò magis habet; atqui omnis demonstratio propter quid ex causa proxima constat, non potest igitur non habere uim declarandi rem esse.

D Neque alicuius momenti est ea responsio, quã uidetur ad hoc afferre Auerroes in illo cõmentario 95. primi libri Posterio. & in Epitome in capite de demonstratione, dum dicit demonstrationem causæ tantùm non ostendere effectum esse, quoniam id notum est ante ipsam demonstrationem, quasi dicat, uim habet causa proxima notificandi effectum esse, si modò hoc ignoretur; at si notum sit, non ampliùs id notificat; Responsio Auerroes hanc enim responsionem inanem quisque ex iis, quę hactenus dicta sunt, facilè colligere potest, Impugnatio. pręsertim ex eo exemplo, quo ad rem declarandam usi sumus, literarum ab amico scriptarũ; nostra enim accidentalis affectio ipsam demonstrationis uim, ac naturam immutare non debet, neque potest, sed demonstratio naturam suam semper seruat, ex ea est nominanda, non ex accidentali nostra affectione. Quoniam igitur ea demonstratio cuilibet ignoranti effectum esse uim habet notificandi ipsũ E esse, licèt alicui scienti id non notificet, est tamen appellanda demonstratio a propria natura, non a nostra accidentaria affectione, proinde dicendum est eam demonstrationem suapte natura notificare & propter quid, & quod; non solum propter quid.

5. arg. Hoc autem ratione ualidissima confirmatur, quia si responsio hæc Auerrois admitteretur, errorem manifestum commisisset Aristoteles, neque excusari posset demonstrationem enim in duas tantũ species, habita quæsitorum ratione distinxit, in eam, quę dicitur propterquid, & eam, quæ nocatur demonstratio quod, sciens enim omni demonstratione declarante propter quid est declarari etiam quod est, satis habuit eam uocare demõstrationem propterquid, ut diuisio talis sit, omnis demonstratio declarat rem esse, sed alia per causam suam proximam, quod dicitur scire propter quid est, alia non per causam proximã, quod dicitur scire solũ ꝙ est; sed aduersus hoc F ego obiiciam Aristoteli non esse uerum quod demonstratio ab effectu proximo; & illa, quę est a causa remota, sit demonstratio quod, contingere nanque potest ut res illa, quæ demonstratur, sit alicui nota ante illam demonstrationem, hac igitur non notificabitur quod sit, imò nihil prorsus notificabitur; id igitur non debuisset Aristoteles ita simpliciter proferre, sed cum hac exceptione, hæc demonstratio notificat quod est, si modo ignotum sit, nam si quis illud nouerit, nihil illi declarat; igitur demonstratio ꝙ non est omnibus demonstratio quòd, sed aliquibus non est demonstratio, quũ eis nihil notificet. Attamen Aristoteles tali exceptione usus non est, quia uana, & a scientiali tractatione alienissima est, regulæ nanque tradendæ sunt perpetuę, & res sunt consyderandæ secundum proprias naturas, proinde eiusmodi demonstrationes dicuntur demonstrationes quod, quia suapte natura declarant

rem

rem esse, non consyderata ea, quę in diuersis hominibus est, accidentali uarietate. Hanc fuisse Aristot. mentem apertè deprehendimus ex ea parte illius capitis, in qua loquitur de demõstratione a causa remota, hanc enim tali exemplo declarat, si quæratur propter quid paries non respirat, & respondeatur quia non est animal, talis construetur demonstratio, omne respirans est animal paries non est animal, ergo paries non respirat, quæ quidem non demonstrat propterquid, quum proxima causa adducta nõ sit, sed solum quòd; in hoc exemplo Arist. certum est existentiam rei quæsitę notam esse ante illam demonstrationem, & antequàm quæratur propter quid paries non respiret, quis enim est, qui ignoret pariem non respirare? imò Arist. tale problema adducit tanquàm notum quoad quęstionem an sit, inquit enim ¶ si quæratur propter quid non respirat paries ¶ at certum est non quæri propterquid est, nisi quando notum est quòd sit, ut ait Aristoteles in secundo libro Posteriorum contextu primo, & 39. nunquàm enim quærimus propter quid aliqua res sit, nisi prius constituamus notum esse quod sit; attamen facta demonstratione dicit Aristoteles per eam notificari quod est, non propterquid est, quasi dicat, quæsitum est propterquid non respirat paries, hęc autem demonstratio quæstioni non satisfecit, sed solum declarauit quod sit, quod paries non respiret; quod si sententia Auerrois admitteretur, falsum diceret Aristoteles, quoniam enim ante demonstrationem notum erat quod paries non respirat, demonstratio illa non declarat quod, quare nihil notificat; certè res hęc nimis clara est; nec alia ratione Aristoteles defendi potest, nisi dicendo ipsam demonstrationis uim, & naturam spectandam esse, quando quid per eam ostendatur inspicere uolumus; siquidem illa demonstratione ex propria eius natura ostenditur quod paries non respirat, quanuis enim prius notum id fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipsa uis demonstrationis minimè tollitur, sed semper talis seruatur, ut notificet rem esse, sed non cur sit. Quoniam igitur ipse Aristoteles in declaranda demonstratione quod non respicit an id, quod demonstratur, sit nobis prius notum, an ignotum; eadem ratione illud in demonstratione propter quid respiciendum non est, sed sola spectanda est uis, & natura demonstrationis.

7. arg. Præterea Aristoteles in 73. 75. 76. particulis primi libri posteriorum distinguit principia ab affectionibus quęsitis per hoc quòd principia non demonstrantur quòd sunt, sed pręcognoscuntur, principiorum appellatione etiam subiectum comprehendendo, affectiones vero demonstrantur quod sunt; sed si sententia Auerrois admitteretur non rectè hoc discrimen assignaret Aristoteles, nam si demonstratio propter quid non demonstrat quòd est, quia est notum, sequitur dari affectiones in scientia, quæ præcognoscantur & quid nomina significent, & quòd sint; nulla igitur differentia manet inter principia, & affectiones habita præcognitionum ratione: Aristoteles igitur ipsam rei naturam spectans dixit uniuersaliter accidentia demonstrari quòd sunt, nunquàm dixit præcognosci, quia accidentalem nostram affectionem non respexit, sed solam demonstrationis naturam, quæ quicquid demonstrat, demonstrat esse; atqui accidentia omnia sub demonstrationem cadunt, ergo omnia nullo excepto demonstrantur esse. His argumentis satis puto esse demonstratum non posse aliquam demonstrationem ostendere propter quid est, quin simul ostendat quod est; ob id Aristoteles, & Græci potissimam demonstrationem vocare solent demonstrationem τοῦ διότι, siue expressione τοῦ ὅτι, licèt hoc quoque per eandem demonstrationem notificetur.

Caput Decimumnonum, in quo ostenditur etiam respectu nostri nullam demonstrationem notificare propter quid est, quin notificet etiam quòd est.

Caeterum ad pleniorem huius dogmatis confutationem ostendere possumus quòd non modò naturam demonstrationis spectando, verùm etiam nos ipsos demonstrantes respiciendo, omnis demonstratio notificans propterquid est notificat etiam quòd est, & nobis tradit nouam vtriusque cognitionem, quam ante demonstrationem non habebamus; Aristoteles in trigesimanona particula secundi libri Posteriorum reddens rationem cur ille, qui rem esse cognoscit sine cognitione causæ, non cognoscat quid ea sit, hanc rationem adducit, quia ille neque quòd res illa sit cognoscit, nisi leuiter, & ex accidenti; quum enim res ita cognosci debeat, uti est, vt autem sit habeat a sua causa, sequitur tunc verè cognosci quòd ea sit, quando per causam, per quam est, cognoscitur; non est autem repugnantia in verbis Aristotelis, vt forsitan esse videtur, quum dicat prius rem cognosci quod sit, postea hoc idem neget; nam significat dupliciter cognosci quod res sit, vno modo leuiter, & confusè, & absque cognitione causæ; altero modo perfectè, & per causæ cognitionem, cuius quidem cognitionis comparatione altera est potiùs ignoratio, quàm cognitio; asserit igitur Aristoteles rem cognitam esse quòd sit, sed leui, & rudi cognitione; postea

Margin notes: 6. arg. (beside "hominibus est, accidentali uarietate"); 8. arg. (beside "secundi libri Posteriorum reddens rationem"); "Q res sit cognosceere possumus uel confusè uel perfectè." (beside the lines on knowing "quod res sit").

stea negat eam cognosci quòd sit, dum perfectam cognitionem respicit, cuius comparatione altera non est cognitio. Ex eo loco nos colligimus quod qui prius nouit effectum aliquẽ esse, & postea demonstrat propter quid sit, ille hac demonstratione nouam scientiam adipiscitur, quam antea non habebat, quòd res illa sit, perfectam enim, & certam scientiam acquirit quòd sit, quam priùs non habebat, nisi confusam, & rudem; quare etiam respectu nostri ea demonstratio, quam uocant propter quid tantum, notificat utrunque, & quod sit, & quamobrem sit. Hoc idem ipsius quoque Auerrois confessione confirmatur, qui in 95, commentario primi libri posteriorum disputans contra Auicennam de demonstratione quòd, quam ille negabat esse demonstrationem, perpendit argumentum, quo utebatur Auicenna, a nobis supra diligenter consyderatum, quod tale fuit, ea non potest appellari demonstratio, cuius propositiones vel non sunt necessariæ, uel non cognoscuntur ut necessariæ, at propositiones demonstrationis q non cognoscuntur esse necessariæ, quia effectus sumitur notus absque cognitione causæ, quę ipsi effectui totam imponit existendi necessitatem, illa igitur non est demonstratio.

a. arg.

Ad hoc respondet Auerroes in demonstratione quòd non cognosci effectum ita esse necessarium, ut quando per suam causam cognoscitur, sed infirmiore, ac minùs exquisita cognitione, & minore cum certitudine, est enim cognitio existentiæ multo debilior quando sine causa habetur, quàm quum habetur per causam, sed non est ita debilis, ut eum syllogismum a genere demonstrationis expellat. Fatetur ergo Auerroes cognitionem existentiæ effectus in nobis acquiri maiorem, certiorem, & exquisitiorem per cognitionem causæ, quando demonstramus propter quid; quæ demonstratio nobis tradit cognitionem exactissimam quod effectus sit, quam ante eam demonstrationem non habebamus; & reuera si benè hoc expendamus, verissimum esse cognoscemus, dum enim effectum noscimus absque cognitione causæ, non possumus eius necessitatem plenè cognoscere, quum tota pendeat a causa, quam ignoramus, ut qui uidet eclipsim lunę fieri, & causam ignorat, esse quidem eclipsim videt, sed quod ex necessitate fiat, & quòd non possit non fieri, etsi conijcere modo aliquo potest, exquisitè tamen scire non potest, dum causam eclipsis ignorat; qui verò cœlestium motuum ignarus non est, is multis etiam annis priusquàm fiat eclipsis, eam ex necessitate tunc futuram præuidere potest per cognitionem causæ.

Caput XX. in quo omnes species demonstrationis iuxta Aristotelis sententiam colliguntur.

Satis igitur ostensum est non posse fieri demonstrationem propter quid, quæ tum propriæ naturę suæ, tum demonstrantium habita ratione non notificet etiam quòd est; proinde non dari demonstrationem propterquid re distinctam a demonstratione potissima tanquàm aliam demonstrationis speciem, vt plures arbitrantur. Firma igitur manet ea demonstrationis diuisio, quam nos antea fecimus, ut rationi, atque Aristoteli maximè consentanea, quam nunc clariorẽ ex iis, quæ dicta sunt, colligimus hunc in modum. Demonstratio non dicitur nisi syllogismus necessarius, & ex necessariis propositionibus conflatus, qui processum habeat essentialẽ, nimirum a causa ad effectum, vel ab effectu ad causam; quoniam igitur omnis demonstratio aliquid esse ostendit, hoc duobus modis facit, scilicet vel per causam, uel sine causa, proinde per effectum; si per causam, aut proximam, aut remotam; per proximam quidem fit demõstratio propterquid, quam dicimus potissimã, ac præstantissimam demonstrationem esse; per causam autem remotam fit demonstratio solũ quòd; similiter per effectum fit demonstratio solùm quòd, itaque duæ summæ species demõstrationis dantur habita ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, una, quæ rem esse demonstrat simul cum propter quid, altera, quæ solùm quòd declarat, non propter quid; hæ rursus in duas diuiditur ratione medii distinctas, sed non ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, altera per causam remotam demonstrat effectum, altera per effectum notificat causam. Alia demonstrationis species præter has apud Aristotelem non datur.

Omnis demonstratio ẽ syllogismus ex necessariis a cã ad effectũ, uel ecõuerso.

Caput XXI. de duplici significatione causæ proximæ, & quòd non omnis demonstratio ex causa proxima sit demonstratio propter quid.

Quoniam autẽ dictum a nobis est demonstrationem pp quid, ex proxima rei causa fieri, nõ est ignorãdũ quondam summa annotatione dignũ, licet a nemine hactenus declaratum non est, n. pingui Minerua intelligendum quęnam sit causa proxima, & quę remota, qua in re plurimi errauerunt, & demonstrationem quòd a demonstratione propter quid internoscere nequiuerunt, cuiusquidem rei ignorantia multorum errorum causa fuit. Causa igitur proxima dupliciter accipi potest, aut enim simpliciter proxima effectui dicitur, aut non simpliciter, sed in genere suo; quod sensiis hoc exẽplo clarius fiet, uadit aliquis in forũ, ut uideat amicum, siquis igitur quærat, cur in forũ uadis? potest ille respon-

Cã dicitur proxima uel simpliciter, uel i genere.

reſpondere, quia ſum animatus, & ita cauſã afferet effectricem, remotam tamen, quia anima eſt cauſa remota illius ambulationis, quũ aliæ ſint cauſę effectrices propinquiores effectui, ut ſpiritus uitales, qui mouentur ab anima, & mẽbra inſtrumentalia, quæ mouentur a ſpiritibus, ut pedes; ergo ſi ſtatuamus pedes eſſe cauſam effectricem illius ambulationis proximam ipſi effectui, qua non detur alia propinquior, ea tamẽ alia ratione non eſt cauſa proxima, nã reſpectu quidem aliarum ſui generis proxima eſt, nẽpè ut effectrix; at ſimpliciter non eſt proxima, etſi enim in genere cauſæ effectricis non datur alia propinquior, attamen in alio cauſę genere aliã propinquiorem ille effectus habet, ſcilicet cauſam finalem, quæ eſt uiſio amici in foro, hęc.n. cauſa eſt cur anima moueat pedes, & pedes eũ hominem in forum ducant; propterea in libro noſtro de medio demonſtrationis oſtendimus unius rei unam eſſe cauſam, quæ poſſit appellari cauſa, propter quam res eſt, & ſatisfaciat quę- **B** ſtioni propter quid eſt; hæc.n. non eſt niſi illa, quę non ſolũ in genere ſuo, ſed ſimpliciter quoque proxima ſit; reliquæ.n. omnes dicuntur remotæ, & effectu ampliores ſunt, nec per eas demonſtratur niſi quòd, etiam ſi in ſuo genere ꝓximæ ſint, pedes nanque & illius ambulationis, & aliarum plurimarum cauſa ſunt, & pedibus poſitis non ex neceſſitate ambulatio illa ponitur, ſed particulare illud amici uidendi deſyderium eſt cauſa æquata illius ambulationis, quę alias cauſas remotiores ad effectum illum contraxit. Manifeſtum eſt igitur ꝙ licèt res aliqua poſſit habere quatuor genera cauſarũ, & in ſingulo genere cauſam ſibi proximã, proinde quatuor proximas, una tamen ipſarum tantũmodò eſt ſimpliciter proxima, tres autem reliquæ nõ ſimpliciter, ſed in genere ſuo proximæ sũt, ideò per eam ſolam demonſtratur propter quid eſt; at ſi per eas omnes poſſet demonſtrari propter quid, ſequeretur unius rei quatuor eſſe poſſe po- **C** tiſſimas demonſtrationes, quod nulla ratione fieri poteſt, ideo rectè dixit Auer. in comment. 46. primi libri poſterio. unius rei unam eſſe demonſtrationem, & unam definitionem, quia unius rei una eſt proxima cauſa; docuit hoc apertè Ariſtot. propè finem ſecundi libri poſterior. ubi Auerroes in comment. 95. 97. clarè dicit effectum cum ſua cauſa eſſentiali reciprocabilẽ eſſe debere, & hanc unius effectus unam eſſe. Hanc ſignificauit Ariſtot. in definitione ſcire, quando dixit ❴ſcire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt❵ in quibus uerbis tria notare debemus, primum quidem Ariſtotelem dicere cauſam in ſingulari numero, quoniam una tantùm eſt eiuſmodi cauſa, non plures; deinde uti articulo quum dicat τὴν αἰτίαν, articulus.n. emphaſin quandam habet, & ſignificat unam certam præcipuam cauſam, nõ omnes eius rei cauſas; eundem loquendi modum in primo capite

Tria notãda in definitione ſcire.

A ſecundi libri Poſterio. alias notauimus, qum ſignificat Ariſt. unam eſſe rei cauſam, quę omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit; idem etiam animaduertimus in capite 10. primi libri poſterio. quando loquitur Ariſtoteles de demonſtratione a cauſa remota, in toto enim illo capite cauſam remotam uocat cauſam, & demonſtrationem illam aſſerit eſſe per cauſam, tamen dicit per eam non demonſtrari propter quid, & rationem afferens ſubdit ❴οὐ γὰρ λέγεται τὸ αἴτιον❵ cauſam prius eam nominauerat, cauſam etiam poſteà uocat, ibi tamen dicit non eſſe cauſam, id eſt non eſſe illam, propter quam res eſt, hæc enim eſt cauſa ſimpliciter proxima, & æqualis effectui, quaſi dicat, eſt quidem τὸ αἴτιον, at non eſt τὸ αἴτιον. Tandem annotare debemus illa ſequentia uerba ❴propter quam res eſt❵ quę declarant quã cauſam intelligat, non enim omnia cauſa eſt cauſa illa, propter quam res eſt, hoc eſt quę ſatisfaciat quæſtioni propter quid eſt, & qua poſita illicò ponatur effectus. Ex his patet dari demonſtrationem ex cauſa proxima quę non eſt demonſtratio propter quid, ſed ſolum quòd, nempe ſi illa cauſa ſit ſolum in ſuo genere proxima, non ſimpliciter proxima; cauſa autem hæc proxima ſimpliciter, quam unius rei unam eſſe diximus, alicuius rei eſt cauſa finalis, alicuius autem efficiens, uel aliqua alia, quemadmodum docet Ariſtoteles in ſecundo libro Poſter. in capit. de cauſis, qua de re non eſt opus ut in præſentia plura dicamus, hoc enim copioſè tractauimus in libro noſtro de medio demonſtrationis; nũc ſatis eſt intellexiſſe unam eſſe unius rei proximam, & æquatam cauſam, quę ſatisfacere poſſit quæſtioni propter quid eſt, quę interdum eſt efficiens, interdum finis, interdum alia cauſa, & demonſtratio ex tali cauſa dicitur demõſtratio propter quid, quę eſt potiſſima demonſtratio, quum alia potior non detur; propterea non eſt quòd aliquis decipiatur credens plures eſſe unius rei proximas cauſas in diuerſis generibus, per quarum unam ea res potiſſimè demonſtretur, per alias verò propter quid tantum, hic enim eſt maximus, & apertiſſimus error, qui & Ariſtotelis, & Auerrois doctrinæ repugnat.

Datur demõſtratio ex cã proxima, quæ uerò eſt propter quid.

Per hæc, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis declaratam, ac demonſtratam eſſe puto huiuſce rei ueritatem, nec equidem deſpero omnes ingenio præditos uiros, & qui in alicuius uerba non iurauerint, neque θέσιν διαφυλάττειν conſtituerint ſed ueritati, ac rationi obtemperare parati ſint, in noſtram ſententiam uenturos, ſi benè ea omnia conſyderauerint, quæ noſtrum hic, tum in libro de medio demonſtrationis hac de re ſcripſimus. Reliquum eſt ut ad contrariorum argumentorum ſolutionem accedamus.

Caput XXII. in quo omnia contraria argumenta soluuntur.

Ad primum.

ARgumenta omnia, quæ pro Auerroe adducta sunt, vel adduci possunt, cognita ueritate, facilè soluentur, quando enim dicitur, demonstratio propterquid, & demonstratio potissima distinguuntur ratione quæsitorum, ergo re distinguuntur, negandum est antecedens, quia neque datur discrimen in quæsitis sine discrimine in conditionibus principiorum, neque fieri potest ut demonstretur propter quid, sine

Ad secundum.

declaratione ipsius quòd. Ad locum Aristotelis in 178. contextu primi libri posteriorum dicimus aduersarios locum illum non intelligere, illum enim si intelligerent, ut latini, & Græci omnes intellexerunt, & ut Auerroes ipse, quem tueri uolunt, eum interpretatus est, certè eo argumento non uterentur. Dicit ibi

declaratio contex. 178. in 1. li. post.

Aristoteles posse duobus modis cognosci quod E res aliqua sit, uno modo cum causæ cognitione, altero modo sine cognitione causę, vel enim cognoscitur quòd cum propterquid, vel quod sine propterquid; ibi nanque Aristotel. scientiarum comparationem facit, & inquit præstantiorem esse illam scientiam, qua cognoscimus simul quod est & propter quid est, ea, qua cognoscimus solum quòd est, non propter quid est; tertium autem modum, quem isti somniant, non ponit Aristoteles, non enim dicit, & ea, qua solum propter quid cognoscimus sine cognitione quod est; hic enim modus non datur; & in hac eius loci interpretatione omnes expositores consentiunt, etiam Auerroes, ideo nos ex eo loco magnam sententiæ nostræ confirmationem colligimus, diximus enim omni demonstratione ostendi quòd est, sed uel cum causæ cognitione, vel sine cognitione causæ.

Ad tertium.

Ad alterum locum in contex. 39. secundi libri Posteriorum vt firmam, ac so- F lidam responsionem afferamus, declaranda est Aristotelis sententia in iis verbis tum vt rei veritas cognoscatur, tum etiam ut appareat aduersarios hac in re apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis vti.

declaratio contex. 39. in 2 lib. poster.

Scopus Aristo. in ea parte, cuius initium est contex. ille 39. est docere ìquęnam sit ea demonstratio, quæ non solùm declarat quod est, sed etiam quid est; vult.n. ostẽdere eam tantum demonstrationem, quæ notificat ꝙ est simul cum propterquid est, ducere nos in cognitionem quid est; eam verò, quę declarat solùm quòd est, nullo modo nos ducere ad cognoscendum quid est; hoc igitur, ut ostẽdat, consyderat eo in loco ordinem, quem in quærendo seruamus tum in simplicibus quæstionibus, tũ in complexis, ut a complexis ducat nos in cognitionem simplicium, quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem sensum cadunt, idem.n. est de accidente quærere an sit, D & quęrere an insit; ità idem est quęrere ꝓpter quid sit, & quęrere quid sit; de ordine igitur quæstionum complexarum Aristot. tria dicit, primum est, quęstio quod pręcedit quandoque tempore quęstionem propterquid, aliquando .n. priùs nouimus ꝙ est, postea quęrimus ꝓpterquid est. Secundum est, quandoque non alterũ prius, alterum posteriùs, sed simul utrunque nobis innotescit. Tertium est, non possumus cognoscere propter quid est, dum ignoramus ꝙ est. Idem dicit de simplicibus quæstionibus, quandoque etenim cognoscimus rem esse, deinde quęrimus quid sit; quandoque vtrunque simul innotescit; sed nunquàm cognoscimus quid sit dum ignoramus an sit. Vt tria hæc dicta declaret Aristoteles incipit enarrare id, quod in primo libro docuerat in cõtex. 178. paulo ante a nobis declarato, dicit enim posse duobus modis cognosci quod res sit; altero modo per aliquid ipsius rei, nimirum per eius E causam, altero modo per accidens, hoc est absque cognitione causæ; tandem docet quod ea demonstratione, quæ per accidens facit nos cognoscere rem esse, non declaratur, propterquid sed solùm quod; qua cognitione quum animo nostro non satisfiat, ideo quærimus postea propterquid sit, quod erat primum dictũ; itaque eiusmodi demonstratio non confert ad cognoscendum quid est; quoniam (inquit Aristoteles) neque quod sit declarat, per accidens enim cognoscere est potius ignorare, quàm scire. Si vero demonstratio rem esse declaret per causam rei, tunc simul cognoscimus quod est, & propter quid est, quod erat secundum dictum, proinde simul inuenimus rem esse, & quid sit; demonstratio igitur, quæ declarat propterquid est, est illa, quæ tradit cognitionem quid est. Hæc est eo in loco sententia Aristotelis, quæ non Auerrôi, sed nobis fauet, si benè intelligatur, idque nunc breuiter demon- F strabimus iactis prius quibusdam fundamentis, primum est quod nunquàm duabus simul quæstionibus utimur, sed semper una, aut .n. quærimus an sit, aut quærimus propterquid sit, sed an sit, & propterquid sit nunquàm simul quęrimus; quando quęrimus an sit, tunc ignoramus utrunque, quando autem cognoscimus quod est, quærimus propterquid est. (nunquã duabus simul quęstionib. utimur.)

Ex quo hoc aliud desumimus, nunquàm quęri ꝓpterquid est, nisi quando cognoscitur quod est, dum enim ignoramus utrunque, nõ licet quærere propterquid est, quia hęc quęstio ex necessitate supponit cognitum ꝙ sit, & neminem puto hoc esse negaturum; Geometra .n. non quęrit propterquid in triangulo tres anguli sint duobus rectis ęquales, sed quærit an sint duobus rectis æquales, Euclides enim proponit demonstrãdum ꝙ ita est, quia est ignotum, sed quoniã id per suam causam demonstrat, ideo demonstratione illa simul & quod, & propterquid notificatur, (quæstio propter qd supponit notum quòd.)

rificatur, quanquàm ante demonstrationem nõ quærebatur nisi an sit; significauit hoc Aristoteles in tertio illo dicto, quod erat, nunquàm propterquid cognosci ignorato quòd, quæ sentẽtia si uera est, nõ potest quęri propterquid, dum ignoratur quòd, siquidẽ non quæritur id, quod sciri non potest, propterquid antem non potest sciri dũ ignoratur quòd, neque igitur quæri potest. Sed hoc ab ipso Aristotele clarè profertur in primo contextu illius secundi libri, ubi ordinem quęstionum declarans dicit ʒ quum autem scimus ꝙ est, tunc quęrimus propterquid est ʒ sed res hæc magis est manifesta, quàm ut probatione ulla indigeat, & quisquis solo naturali instinctu ueritatẽ eius non intelligit, indignus est, cui persuadere argumentis nitamur. Aliud etiam notandum est, quod ex his, quę diximus, colligitur, euenire interdum ut post quæstionẽ aliquid inueniamus, quod non quærebamus, nã quãdo ignoramus & propterquid, & quòd, non licet quærere nisi ꝙ, ut modò ostendimus, fieri tamẽ potest ut quęrentes an sit incidamus in causam rei, per quam simul ostendamus & ꝙ est, & propterquid est, ut in illo secundo dicto pronuntiauit Aristoteles; quanquàm igitur non quærebamus propterquid sit, sed solùm an sit, tamen utrunque simul inuenimus. Neque ambigere aliquis debet ꝙ Aristoteles in ipso eius libri initio dixerit ea, quæ quæruntur, numero æqualia esse iis, quę sciuntur, ibi nanque de modis quærendi, & sciendi generaliter acceptis loquebatur, quatuor namque sunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero ęquales sunt; at non loquebatur de ipsis rebus particulatim acceptis, quę sciri, ac quęri possunt, cõstat enim non esse æqualem earum numerum, quũ multa sciantur, quę nunquàm fuerunt quæsita, ut prima principia omnibus cognita; contra uerò multa quærantur, quæ nunquàm scientur, ut stellarum, & arenarum numerus. Legimus etiã hoc clarè apud Aristotelem in particula 99. primi libri Posteriorum, ubi loquitur de demonstratione a causa remota, huius enim tale exemplum proponit, propterquid nõ respirat paries? quia non est animal, omne enim respirans est animal, deinde subiungit hac demonstratione non declarari propterquid, sed solùm quòd; aliud itaque ante eam demonstrationem quærebatur, aliud per eam ostenditur, quęrebatur enim propterquid, quod autem ostenditur non est propterquid, sed quòd. Ex his tandem colligimus aliud esse de quæsitis loqui prout ante demonstrationem quæruntur, aliud esse de eisdem loqui prout per factam demonstrationem notificantur; nam (ut dicebamus) demonstrationem omnem una tantùm quęstio præcedere potest, nunquàm duæ, attamen per aliquam demonstrationem duo simul innotescunt, sicut apertè dixit Aristotelis; sic ante demonstrationem, quam memorauimus, a causa remota

pōt post quęstionē inueniri aliquid, qđ nõ quærebatur

q̃o ea, quę quæruntur, sint æqualia iis, quæ sciũtur.

nõ eadẽ sũt quæsita, quæ ante demõstrationem quæruntur, & quę per demonstrationem notificãtur

A quærebatur solùm propterquid paries nõ respiret, per eam autem hoc non ostenditur, sed solum ꝙ non respirat. Nullum ex his esse arbitror, quod negari possit; his igitur ita constitutis videamus an ea, quæ ibi dicuntur ab Aristotele, sententiæ nostræ officiant; inquit Aristoteles nos quandoque cognoscentes ꝙ est quærere propterquid est, quandoque etiam utraq; hæc eadem demonstratione nobis manifesta fieri; nos antem ostendimus aliud esse id, quod ante demonstrationem quęritur, aliud esse id, quod per demonstrationem notificatur, quòd igitur dicat Aristoteles nos quærere propterquid quãdo prius nouimus quòd est, ob id non dicit demonstrationem dati, per quam solùm propterquid notificetur, quæritur quidem tunc solum propterquid, sed mox facta demonstratio notificat & propterquid, & quòd; quemadmodum è conuerso quærimus aliquando solùm an sit, deinde demonstratio simul nobis declarat & quòd sit, & propterquid sit; sicut igitur ante hanc demonstrationem quærebamus solum an sit, ita ante illam quærebamus solũ propterquid sit, eadem tamen est utriusq; demonstrationis natura, & efficacitas, quæ notificat simul utrunque; quod quidem ipse Aristoteles in eodem cõtextu affirmat, dicit enim quòd ante causę cognitionem licèt quandoque videatur notum esse quòd sit, tamen reuera non est notum, nisi ex accidenti; tota igitur differẽtia, quam consyderat Aristoteles inter eam demonstrationem, quę fit post quæstionem propter quid est, & eam, quæ simul vtrunque notificat post quęstionem an sit, consistit in quęstionibus; quæ demonstrationem præcedunt, non in iis, quæ per vtranque demonstrationem notificantur, utraque enim æquè notificat propterquid, & quòd, licèt alteram pręcesserit sola quęstio propterquid, alteram vero sola quęstio an sit; demonstrationis autem natura non in quęstione pręcedente, sed in iis, quæ notificantur, constituta est, & ab his appellationem sumere debet, non a præcedentibus quęstionibus, quę a sola animi nostri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidẽti cognoscimus quòd est, aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quęstionem proponimus; attamen vtcunque nos quęramus, eadem semper seruatur uis notificatiua (vt ita dicam) demonstrationis. Nec dicere aliquis potest demonstrationem illam, quam sola pręcessit quæstio propterquid, uocandam esse propterquid tantum habita ratione quęstionis præcedentis, hoc.n. dato sequeretur quòd ea demonstratio, quam aduersarii potissimam uocãt, non diceretur nisi demonstratio quòd; siquidem ante eam non quæritur nisi quòd; sequeretur etiam quòd aliqua demonstratio a causa remota uocanda esset demonstratio propterquid, li-

B C

demonstrationis natura nõ ex præcedentibus quæsitis iudicatur, sed ex notificatis.

cèt declaret solùm quòd, nam Aristoteles in cõ D textu 99. primi libri Posterio. tale eius demonstrationis exemplum affert, quam præcedat quęstio propterquid, dicit enim ꝗ propterquid non respirat paries? quia non est animal ꝗ esset igitur demonstratio propterquid ratione quæstionis præcedentis, quod est manifestè falsum.

Patet igitur locum illum Aristotelis in secũdo Posteriorum Analyticorum libro ab Auerroistis non intelligi, & eis causam erroris fuisse quòd Aristot. in illis tribus dictis consyderat eas quæstiones etiam ut demonstrationem pręcedẽtes, non solum ut per demonstrationem notificatas; earum enim, ut præcedentium differentia nullum discrimen facit in quæsitis, quæ sunt demonstrationis finis, neque diuersas demonstrationis species constituit; sed quando Arist. statim in sequentibus verbis quęsita illa nõ amplius ut præcedentia, sed solum ut per demonstrationem notificata consyderat, duas tantùm demonstrationis species ponit ratione quæsitorum notificatorum distinctas, dicit. n. duobus E modis cognosci rem esse, aut enim per accidẽs, aut per causam, duas demonstrationis species significans, quum enim omnis demõstratio aliquid esse ostendat, alia id facit per causam, alia sine traditione causæ; ille igitur locus aduersatur Auerroi, nostræ autem sententiæ mirificè suffragatur. Adde aliud quoq; argumẽtũ, quod inde aduersus Auerroem colligimus, certè efficacissimum, nam Aristot. ibi docet ꝙ per eam demonstrationem, quę rem esse ostendit non per suam causam, nõ cognoscitur quid est, sed per eam tantummodò, quę rem esse demõstrat per suam causam; argumentemur itaque hunc in modum, sola demonstratio ostendens rem esse per causam suam est illa, quæ declarat quid est, quo fit ut omnis demõstratio declarãs quid est ostendat rem esse per suam causam, hoc. n. asserit eo in loco manifestè Aristot. atqui demonstratio, quam uocant propterquid tantùm, F seu causæ tantum, declarat quid est, ut Auerr. fatetur in 39. & 40. Commentariis illius secundo libri, hæc igitur declarat rem esse per causam suam, declarat igitur rem esse, quod Auerroistę negant.

argum. contra Auerr.

Caput XXIII. in quo alia exoriens obiectio soluitur, quę sumitur ex contextu C I. primi libri Posteriorum.

Quoniam autem diximus, & efficaciter comprobauimus cognitionẽ propterquid esse non posse sine cognitione quòd, proinde non dari demonstrationem declarantem propterquid est, quę simul non declaret etiam quòd est; alius apud Aristotelem locus a nobis expendendus est, qui nostram sententiam oppugnare, atque adeò euertere uidetur; locus est particula C I. primi libri Posterio. D ubi loquens Aristoteles de disciplinis diuersis, quæ in eiusdem rei cognitione mutuum sibi auxilium præstant, dicit aliquas esse, quæ ita inuicem se habent, ut de aliqua eadem re hæc solum quòd sit cognoscat, & propterquid ignoret; contra uerò illa noscat propter quid, quum per causam demonstret, quòd autem ea res sit ignoret; quo fit ut perfectam eiusce rei scientiam ille habeat, qui alteram cognitionem cũ altera coniungat, & ab altera disciplina discat eam rem esse, ab altera uerò propterquid sit; fatetur itaque eo in loco apertè Aristoteles aliquas esse disciplinas, quę cognoscunt propterquid est, quoniam per causas demõstrant, ignorant tamen quod est, quare datur demonstratio propterquid, quę rem esse non declarat.

Hunc quoque locum si benè intellexerimus, videbimus eum sententię nostræ minimè refragari, si nanque nobis aduersaretur iis uerbis Aristoteles, non minus sibi ipse aduersaretur, qui E & in principio secundi libri Posteriorum, & in contex. 39. eiusdem libri a nobis ante declarato clarè dixit non posse unquàm cognosci propterquid est dum ignoratur quòd est; non posset igitur defendi, si alio in loco dixisset notificari aliqua demonstratione propterquid est ignorando quod est. Nos igitur locum illum breuiter, & quantum præsenti occasioni conuenit interpretemur, plura nanque pro eius plena declaratione dicenda essent, quę ad propositam nobis contemplationem non pertinent; satis in pręsentia est si dicamus posse duobus modis cognosci quod res aliqua sit, aut enim sensu, aut ratione, sensu quidem cognoscit aliquis lunam obscurari, astrologus autem in cubiculo manens, etiam si non intueatur, scit tamen fieri tunc eclipsim lunę, quia scit terram tunc esse interpositam, quæ est causa eclipsis; uterque igitur nouit eclipsim esse, & certa est utriusque cognitio per se sumpta, sed redditur F certissima si alterum testimonium cum altero coniungatur, ille nanque testatur se eclipsim vidisse, hic vero causam adducit cur necessarium fuerit eclipsim fieri: aliquas igitur disciplinas esse docet ibi Aristoteles, quæ eiusmodi sunt, ut altera nullam habeat causarum notitiam, sed sensu rem aliquam ita se habere cognoscat, altera uero sola ratione rem illam noscat sine ullo testimonio sensus; quod quidem in solis mathematicis euenire potest, tractant enim res mente abiunctas a sensili materia, quo fit ut eas sola ratione cognoscant sine ullo sensus auxilio; sub eis autem sunt aliquę alię scientiæ, aut etiam artes, quę easdem res sensili materiei iunctas cognoscunt, proinde earum rerum, quarum illę superiores disciplinę sciẽtiam per causas habent, ipsæ testimonio sensus confirmationem adducunt, & se id expertas esse testantur; ut musica scientia nouit talem numerorum rationem consonantem esse, sed quia non canit,

dubii solutio.

declaratio contex. 101 primi lib. post.

rem esse pôt cognosci aut sẽsu aut rône

non experitur rem ita se habere; at musica uocalis, quæ non scientia est, sed ars, sentit consonantiam illam, & nullam eius rationem cognoscit. Hoc igitur est, quod ibi docet Aristotel. qui disciplinam causarum contemplatricem non omnino negat cognoscere quòd est, nam cum cognitione propter quid ex necessitate coniuncta est cognitio quod est, quæ a cognitione propter quid seiuncta esse nō potest, qui enim per causam rem demonstrat, certus est rē ita esse, vt musicus mathematicus certo scit talem numerorum rationem esse consonantem, & simul nouit & propter quid, & quòd, non quidem sensu, sed ratione; At negat Aristoteles eam tantum cognitionem quod sit, quæ sensu acquiritur, hęc enim seiuncta esse potest a cognitione propter quid est; quasi dicat, scientia mathematica, quæ res sine materia sensili contemplatur, & eas per suas causas demōstrat, nouit quidem rem esse prout ratione duce ad hanc notitiam peruenit; attamen rem esse nō nouit cognitione illa, quæ experientia, & sensu comparatur. Alia multa de mathematicarum scientiarum natura ad eius loci plenam intelligentiam dicenda essent; sed quoniam ad propositæ dubitationis solutionem pauca, hęc, quę diximus, sufficiunt, reliqua consulto missa facimus.

Caput Vigesimumquartum. An Auerroes aliquo pacto defendi possit.

Reiecta sententia Auerrois, & solutis omnibus argumētis, quæ pro ea adduci poterant, videtur Auerrois authoritas, quam semper maximi fecimus, postulare vt an eius dogma aliquem rectū sensum recipiat, & Auerroes aliqua ratione defendi possit aliquantum consyderemus. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, omnes illius opinionis sensus, quos nullam admittere defensionem, & falsos omnino esse arbitramur, colligamus, ut uideamus an aliquis alius uerior sensus supersit, & an illum Auerroi attribuere possimus. Illud in primis certum, atque indubitatum esse debet, demonstrationem causę distinctam re, ipsa a demonstratione simpliciter dicta, hoc est in conditionibus principiorum, siue in efficacitate notificādi ea, quæ quęruntur, discrepātem statui non posse. Quare nulla alia differentia relinquitur, quàm ex nobis demonstrationibus accepta, quandoque enim nota est nobis existentia effectus, ideo non quærimus nisi propterquid; quandoque est ignota, ideò quærimus an sit. Discrimen hoc in demonstrationibus contingere nemo negare potest, quum res per se manifesta sit, & hanc solam differentiam si posuit Auerroes, ipsius sententiam damnare non possumus... Id tamen constanter negamus, talem differentiam, quum demonstrationi extranea, & accidens sit, diuersas demonstrationis species posse constituere; quòd si speciei nomen impropriè, & amplè sumamus, ut qualibet diuisionis membra species rei diuisæ lato uocabulo nominemus, hoc modo eas demonstrationis species appellari posse nō inficiamur. Attamen demonstratio prima diuisione non rectè in tres species diuidetur, nempè in simpliciter dictam, & eam, quę uocatur causæ tantū, & demonstrationem quod, quandoquidē non eodem discrimine demonstratio quod ab aliis discrepat, quo aliæ inter se; illa nanque essentiali differentia, & ex natura rei sumpta ab eis distinguitur, illarum autem inter se accidentarium est discrimen; Propterea melius est si demonstrationem prima diuisione in duas species partiamur, ut fecit Aristo. in demonstrationem propterquid, & demonstrationē quòd; deinde sumendo demonstrationem propterquid, & accidentalem illius differentiam ex nobis demonstrantibus acceptam respiciendo, eā in duas impropriè dictas species diuidamus, quarum alteram pręcedit quęstio propterquid, quum notum sit effectum esse, alteram uero pręcedit quæstio an sit, quū ignoretur & propterquid, & quòd. Hanc tamen differentiam Arist. nullibi consyderauit, quum ex natura demonstrationis non sumatur, & accidentaria sit, eorum enim, quæ ex accidenti sunt, nulla ratio in disciplinis habenda est: Auerroes tamen interpres haec sine vlla absurditate consyderare potuit, multa nanque interpretibus ad faciliorem rerum intelligentiam, & ad doctrinæ abundantiam declarare conuenit, quorum mentionem ipsum authorem facere non decet. Hęc igitur si Auerrois opinio fuit quòd demonstratio simpliciter dicta, & demonstratio causæ tantū nullam habeant inter se essentialem differentiam, sed solum extraneam, quæ est ratione nostri, & ea speciem propriè acceptam constituere nequeat, recta est eius sententia, neque reprobari potest. Sed an talem sententiam ipsi attribuere possimus dubium est, dum ea spectamus quę ab ipso uariis in locis dicūtur in suis commentariis in posteriores Analyticos, nam pręter illas, quas antea memorauimus, in eius dictis uarietates, & repugnantias, hanc non parui momenti notare possumus, quòd in Comment. 95. primi libri declarans tres illas species demonstrationis dicit demonstrationem causæ tantūm tunc fieri, quando ex causa sequitur existentia effectus ex necessitate, sed ex effectu non sequitur causa; quod quidem ego satis intelligere nequeo, nam quod ex effectu non sequatur causa, id fit uel quia non reciprocentur, & effectus latiùs pateat, quàm causa, uel quia reciprocentur quidem, sed causa sit notior effectu, siquidem ab ignotiore non est procedendum; vtrunlibet sensum uerba Auerrois habeant, ipse sibi manifestè aduersatur,

Repugnantia in dictis Auerr.

tur, priorem enim si accipiamus, is contrarius D
est iis, quæ dicuntur postea ab Auerroe in Com
mentario sequēte 96. ubi dicit, si effectus latiùs
pateat, quàm causa, & causa sit notior effectu,
solam fieri demonstrationem simpliciter dictā;
si uerò effectus notior sit, nullam ibi locum ha-
bere speciem demonstrationis; quomodo igi-
tur hic dicit fieri tunc demonstrationem causæ
tantùm? Prętera in Commentarii 23. 24. 97.
eiusdem libri loquens de regressu dicit ipsum
fieri quando effectus notior est, & cum causa
ignotiore reciprocatur, priùs. n. ab effectu ad
causæ demonstrationem progredimur, deinde
a causa inuenta ad effectum demonstrandum
regredimur, quem secundum processum dicit
non esse demonstrationem simpliciter dictam,
sed demonstrationem causæ tantùm, quando-
quidem existentia effectus per eam non notifi-
catur, quum priùs nota fuerit; fit igitur demon- E
stratio causę tantùm quando effectus cum cau-
sa reciprocatur, & ita ex causa sequitur effe-
ctus, ut ex effectu causa, quod ipse in eo Com
mentario nonagesimoquinto negat. Præterea
dogma hoc eas omnes difficultates patitur,
quas antea memorauimus, quādo ostendimus
non posse effectum latiùs patere suæ causa, si ea
non ex accidenti, sed per se illius causa sit. Si ue
rò posteriorem sensum sumamus, non minus in
difficultates incidimus, quia si causa, & effectus
reciprocantur, & causa notior est effectu, fiet ibi
demonstratio simpliciter dicta, non demonstra
tio causę tantùm, declarabit enim, & quamob-
rem sit, & quòd sit, ut ipse Auerroes fatetur po-
stea in commentario 97. in primo membro il-
lius trimembris diuisionis. Præterea quomodo
aliis in locis dixit demonstrationem causæ esse
in regressu secundum processum, quem præces
sit alter processus prior ab effectu ad causam, si
hic negat causam ex effectu sequi? His, & aliis F
similibus difficultatibus sententia Auerrois re-
ferta est. Attamen si ipsum legámus in Epite-
me in capite de demonstratione, nihil ibi dicit,
quod non recipi possit, & sententia, quam ibi
profert, facillimè ad rectum sensum trahi po-
test, nam in principio illius capitis tres demon-
strationis species statuit, postea de demonstra-
tione simpliciter dicta diligentissimè loquitur,
& plurimos eius modos enumerat, postea tran-
sit ad demonstrationem causæ tantùm, de qua
credendum est ipsum ibi totam suam sententiā
protulisse, atque plenissimè locutum esse; quem
admodum enim de demonstratione simplici-
ter dicta copiosissimè uerba fecerat, ita etiam
de demonstratione causę tantùm loqui debuit,
& nihil, quod ad eam pertineret, intactum re-
linquere, sed omnes eius conditiones, & spe-
cies, siue modos enumerare, tamen eam paucis
uerbis absoluit, & nil aliud de ea dicit nisi ip-
sam esse speciem quandam demonstrationis
simpliciter dictæ, & easdem habere conditio-
nes, atque easdem proprietatem; deinde sub-
iungit differentiam, qua sola putat demonstra
tionem causę tantùm distingui a demonstratio
ne simpliciter dicta, ea autem est, quòd in de-
monstratione causæ quæritur propter quid,
quia notum est effectum esse; in demonstratio-
ne autem simpliciter dicta quęritur an sit, quia
utrunque ignoratur. Hęc sunt, quę ab Auerroe
ibi dicuntur de demonstratione causę tantum,
ubi nos multa considerare debemus, primum
quidem Auerroem testari se nomen speciei la-
tè, & impropriè sumere, hoc enim nisi dicamus,
est in uerbis Auerrois in eo ipso loco pugnan-
tia ita manifesta, ut omnino incredibilis sit,
prius enim dixit tres esse species demonstratio
nis; postea uerò dicit demonstrationem causæ
tantum esse speciem quandam demonstratio-
nis simpliciter dictę, atqnonam modo sunt tres
species re distinctæ, si secunda est species pri-
mę? perinde enim est ac si diceremus tres esse
species uiuentis, stirpem, animal, & hominem,
quum homo sub animali ut species sub genere
contineatur, significat ergo Auerroes se nomē
speciei latè sumpsisse quando dixit tres esse spe
cies demonstrationis, quum postea quasi rem
diligētius considerans, & magis propriè loqui
uolens dicat duas ex eis esse unam, & eandem
speciem; deinde perpendendum est Auerroem
negare eas duas demōstrationes aliquam habe
re essentialem differentiam; & differentiā tan-
tum accidentalem eis tribuere, & eam unicā;
quum enim dicat easdem esse utrinsq; cōditio-
nes, certè affirmat easdem esse utrinsque diffe-
rentias essentiales, nihil enim aliud est condi-
tio rei, quàm differentia essentialis; ergo diffe-
rentia, quam postea subiungit, non est condi-
tio, proinde non est differentia essentialis, sed
accidentalis, ut ante demonstrauimus, quia to-
ta in nobis est, non in ipsa demonstrationis na-
tura; hanc enim si differentiam essentialem ap-
pellare uellemus, repugnantiam insolubilem
in iisdem Auerrois uerbis poneremus, quia sic
differrent in conditione quadam, quod prius
negauerat Auerroes, sed uel cæcus inspiceret
Auerr. ita loquentem decernere nullam aliam
esse earum demōstrationum differentiam, quā
extraneam, & accidentalem; ideò aliquando
etiam aliis in locis has duas demonstrationes
confudisse uidetur, ut in commentario 104.
primi libri posteriorum dicit propositionum
aliquas esse immediatas secundum se, & media
tas secundum cognitionem, quæ sunt proposi-
tiones demonstrationum simpliciter; & ali-
quas esse immediatas secundum cognitionem
tantum, & sunt propositiones demonstrationis
a signo; eam igitur, quam deberet uocare de-
monstrationem causæ tantū, ibi uocat demon-
strationem simpliciter, illa enim est, cuius pro-
positiones sunt immediatæ secundùm se, & me
diatę secundùm cognitionem, quia demonstra-

tę

tę ex effectu notiore. Et etiam expendendum Auerroem rectè dicere eandem eſſe ipſarum proprietatem, nam proprietates a conditionibus eſſentialibus emanant, igitur ubi eędem ſunt eſſentiales conditiones, eaſdem quoque proprietates inde fluere neceſſe eſt; quare hoc etiam ſigno manifeſtiſſimè apparet Auerroem negare ullum eſſe earum demonſtrationum eſſentiale diſcrimen. Sed cur proprietatem dixit in ſingulari numero? & quęnam eſt hæc proprietas? pręcipua demonſtrationis proprietas, quam ibi ſignificauit Auerros, eſt ſcientiam rei perfectiſſimam parere, hæc enim eſt finis, & effectus demonſtrationis, proinde eius proprietas dici poteſt, talia itaque principia, & talibus conditionibus prædita hæc proprietas ex neceſſitate conſequitur; perfectam autem ſcientiã parere potiſſima demonſtratio dicitur, quia omnibus ſimul quæſtionibus de eadem re factis ſatisfacit, ut oſtendit Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum, ſimul enim declarat & quòd res eſt, & propter quid eſt, & demũ etiam quid eſt, quæ eſt ſumma ſcientiæ perfectio; quoniam igitur certum eſt Auerroem hãc proprietatem intelligere, nos inde colligimus Auerroem confiteri nullum eſſe earum demonſtrationum diſcrimen in quęſitorum notificatione, quia ſi eadem eſt earum proprietas, ergo eadem eſt earũ uis quæſitorum notificatrix, utraque igitur demonſtratio ſecundùm propriã naturã habet uim notificãdi & propter quid eſt, & quòd eſt, hoc enim ſi negemus, non amplius eadem eſt earum proprietas, ſed altera uim habet declarandi ſolum propterquid, altera uerò & propterquid, & quòd; ſed illa quoque alia uerba hoc idem demonſtrant, quibus Auerroes differentiam harum duarum demonſtrationum declarat, ita.n.loquitur, ut differentiam hanc illis tribuat in quæſitis demonſtrationem præcedentibus, ſed non in quæſitis, quę per eas notificantur, ut ea uerba perpendentibus manifeſtum eſt. Quid igitur de Auerroe dicemus? mihi quidem credibile uidetur ipſum poſt omnes ſuos commentarios in libros Ariſtotelis logicos Epitomen illam ſcripſiſſe, in qua ſententiam ſuam emendauerit, & relicta illa dictorũ ſuorum uarietate, & inconſtantia id ſolum protulerit, quod uerum eſſe cognouit; omnino enim credendum eſt Auerroem in illa Epitome omnia in medium afferre debuiſſe, ac uoluiſſe, quę de iis omnibus ſpeciebus demonſtrationis uera eſſe exiſtimauit; propterea omnia, quę de demonſtratione cauſæ tantùm alibi dixerat, ibi repetere, atque in unum colligere debuiſſet, ſi ea omnia rectè dicta eſſe putaſſet; quum itaque complura, quæ aliis in locis dixerat, ita neglexerit, ut de iis ne uerbum quidem in illa Epitome fecerit, dicendum uidetur ipſum illorum uanitate, ac repugnantia tandem cognita in ueriorem ſententiam ueniſſe, atque in ea una dimiſ-

Præcipua demonſtrationis proprietas.

A ſis fabulis quieuiſſe. Quoniam igitur errare humanũ eſt, errata uerò corrigere ingenuum, ac philoſophicum, egregiè hac ratione defendi Auerroem credimus, quum ſatis eſſe uideatur ſi fateamur ipſum huiuſce rei ueritatem aliquando cognouiſſe. Quòd ſi hoc defenſionis genus alii non recipiant, aliud ipſi excogitent, & eas omnes, quibus opinio Auerrois maximè urgetur, difficultates, ſi poſſunt, diſſoluant.

Caput XXV. de recta harum demonſtrationum appellatione.

Illud denique in his demonſtrationibus animaduertendum eſt, quod ad ipſarum appellationem pertinet; nos quidem concedere eam, quam diximus differentiam, contingit enim ut cognito quòd eſt quæramus propter quid eſt, contingit etiam ut utrunque ignorantes utrunque ſimul demonſtremus; at illam nominationis differentiam non admittere, qua B illam uocant demonſtrationem propter quid, hanc uerò potiſſimam, quòd enim illa ſit uocãda propter quid, quia ſolum propterquid demonſtret, omnino negamus, ſiquidem omni demonſtratione oſtenditur aliquid eſſe; quòd ſi ſolam præcedentem quęſtionem ſpectando illam uocemus demõſtrationem propter quid tantùm, quia ante illam quæritur ſolùm ꝓpter quid, hoc permitti poteſt; ſed quòd altera uocetur potiſſima, ut tali appellatione ab illa ſeparetur, nullo pacto concedimus, nefas enim eſſe putamus demonſtrationem ullam declarantem propterquid eſt negare eſſe potiſſimam, & pręſtantiſſimam demonſtrationem; nam ſi demonſtratio, quam uocant propterquid tantùm, non eſt potiſſima, & primi gradus aliquem certè defectum, aliquod uitium in ea notare oportet, quo hac appellatione, & hoc nomine indigna eſſe cenſeatur; nullum tamen notare C poſſumus, ſiue ipſam demonſtrationis naturam, ſiue animum noſtrum ſpectemus, ipſi quidem naturæ demonſtrationis nulla conditio, nulla proprietas deeſt, ut Auer. ipſum faſſum eiſe oſtendimus, qui etiam in commentariis ſuis 39.40. ſecundi libri Poſteriorum aſſerit utranque demonſtrationem ſimiliter tradere nobis per perfectam rei quæſitę definitionem, hæc autem apud Auerroem eſt ſumma demonſtrationis perfectio, qua maior non datur, & ultimus demonſtrantium finis, quem adepti quieſcunt, nulla igitur demonſtratio declarans propter quid eſt debet ſecundi gradus demonſtratio uocari, ſed potiſſima ſemper appellanda eſt. Si uerò habita animi noſtri ratione demonſtrationem, quàm uocant propter quid, non eſt potiſſima, dicant quæſo quid ei deſit; an quòd ante demonſtrationem eſt nobis notum effectum eſſe? certè quiſnam defectus hic ſit non uideo; in demonſtratione qui-

Omnis demonſtratio declarans propter quid uocãda eſt potiſſima.

D uero accidentarium, quod naturam demonstrationis variare non potest; ideò Aristoteles nullibi huius differentiæ mentionem fecit, in 2. enim cap. primi libri Posteriorum dum cōditiones illas enumerat, ne verbum quidem de hac differentia facit; in capite autem decimo, vbi omnes defectus conditionum consyderat, vnde secundariæ demonstrationes exoriuntur, nil de hoc defectu dictum comperimus, quod tamen maximè facere debuisset, si is esset defectus aptus uariare demonstrationis species; ea nanque demonstratio, quæ ex hoc defectu nascitur, est multo nobilior ijs demōstrationibus, quibus solùm quòd est notificatur, has tamen Aristoteles ibi diligenter enumerat, atque earum discrimen declarat, quare multo magis demonstrationis propterquid, & demonstrationis potissimæ discrimen declarare debuisset, quod tamen non fecit, quia nullum inter has discrimen cognouit.

2.arg. Auerroes quoque in principio illius capitis in commentario 95. confitetur Aristotelem

B velle in eo capite distinguere demonstrationem simpliciter dictam a demonstratione quòd, exempla tamen, quæ ab Aristotele afferuntur, sunt demonstrationis propterquid, vt similiter Auerroes fatetur in Commentar. 97. itaque asserit Auerroes Aristotelem in eo capite demonstrationem propterquid cum potissima demonstratione confundere, eas enim re uera nunquàm distinxit, & nos, si utrunque de demonstratione librum diligenter legamus, nūquàm inueniemus Aristotelem aliquod earum discrimen consyderasse.

3.arg. Sed in Epitome in capite de demonstratione Auerroes hoc idem clarissimè confitetur, dicit enim demonstrationem propter quid, quam vocat demonstrationem causæ tantùm, esse speciem demonstrationis simpliciter dictæ, & easdem esse vtriusque conditiones, atque eandem proprietatem; quomodo igitur demonstratio prima diuisione diuiditur in tres species, si demonstra-

E tio propterquid tantum est species demonstrationis potissimæ? & quomodo hę sunt duę species demonstrationis re distinctæ, si eædem penitus sunt secundum Auerroes utriusque conditiones? possumus igitur hunc in modum argumentari, quòd principia, quæ sunt notiora natura, & nobis, sint nobis primum cognita, nō inuenta per aliud, hęc uel est conditio essentialis, ac necessaria potissimæ demonstrationi, vel non est; si est conditio, Auerroes falsum dicit, quando ait demonstrationem propterquid, & demonstrationem potissimam in conditionibus non discrepare; si verò non est conditio, vt reuera non est, ergo ad naturam demonstrationes non pertinet, sed est accidens, quod naturam demonstrationis uariare non potest; idque Auerroes ipse eo in loco fatetur, postquàm enim dixit has duas demonstrationes in conditionibus non distingui, statim subiungit

D hanc unam inter eas differentiam esse, quòd in demonstratione potissima est nobis ignota existentia effectus, ideo demonstramus & quòd sit, & quamobrem sit; in demonstratione autem propterquid non quæritur nisi quamobrem sit, quia prius erat cognitum illum effectum esse; ergo si hæc vna est earum differentia, & in conditionibus non differunt, sequitur ut apud Auerroem hæc in conditionibus demonstrationis numeranda non sit, nam si conditionem esse statuamus, erit in verbis Auerrois eodem in loco pugnantia manifesta, quæ defendi non potest. Manifestum igitur est Aristotelem hanc differentiam non respexisse, quando dixit principia demonstrationis notiora esse conclusione.

Præterea si eā sententia admittatur, sequitur huic homini eandem demonstrationem esse potissimam, alteri autem homini esse propter quid tantum, quod absurdum est, species enim demonstrationis debent secundum pro- 4.arg.

B priam naturam distingui, non tantum respectu diuersorum hominum, quod quidem est ex accidenti differre; consequentia probatur, nam concedit Auerroes in commentarijs 182. 183. primi libri Posteriorum aliquas esse rerum causas sensiles, ex quibus apud eum fit potissima demonstratio, quoniam primò notæ occurrunt, nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur etiam effectus aliquis a tali causa productus sensilis esse potest, ideò si cōtingat ab aliquo prius causam sentiri, quàm effectum, & ex ea eum effectum demonstrari, demonstratio respectu illius potissima erit, notificabit enim & quòd effectus sit, & cur sit; ut si quis nullam habens solaris eclipsis cognitionem uideat lunam interpositam inter solem, & nos, statim per causam cognoscet eclipsim fieri, quam antea nunquàm cognouerat; si uerò alius, qui prius eam eclipsim nouerit sine cognitione causę, ueniat postea in eius causæ cognitionem, per eam co-

E gnoscet propterquid fiat eclipsis, sed nō quòd sit; eadem igitur demonstratio huic erit propter quid, quæ alteri potissima fuit, & nullam in seipsa mutationem passa fiet diuersarū specierum respectu diuersorum hominum; quod si absurdum est, vt certè est absurdissimum, dubitandum minimè est hanc differentiam è natura demonstrationis sumptam non esse, sed accidens esse ipsi demonstrationi, & accidens quidem separabile, quum uni, & eidem medio contingat ut sit primò notum alicui, & alicui non primò notum respectu eiusdem effectus; in ipsa igitur demonstratione nullum discrimē facit, sed differentia tota in nobis est, eaque accidentaria, eadem manente demonstrationis specie secundum propriam naturam. Tales etiam esse videmus omnes demonstrationis species ab Aristotele positas, ut quę est demonstratio quòd, sit semper demonstratio quòd secundùm propriam naturam, & respectu omnium

nium hominum; neque contingere potest ut quæ huic homini est demonstratio a causa remota, alteri sit demonstratio ab effectu; neque ut illa, quæ huic homini notificat solùm quòd, alteri notificet propterquid. Et (ut uno uerbo dicam) notissimum omnibus est differentias oppositas, per quas diuiditur genus, & species constituuntur, in eodem indiuiduo simul reperiri non posse, non enim idem numero animal potest rationale, & irrationale esse, nedum eodem tempore, sed ne diuersis quidem temporibus.

Caput XVIII. in quo postrema differentia a quæsitis accepta reprobatur, & ostenditur non posse aliquam demonstrationem declarare propter quid est, quæ etiam quòd est non declaret secundum propriam naturam.

HActenus ostensum est differentiam illam, quam Auerroes a medio sumit, non esse talem, quæ diuersas demõstrationis species efficere queat, unde quisque iudiciosus uir colligere facilè posset non esse uerum id, quod Auerroistę opinantur, posse ex tali differentia aliquam in quęsitis differentiam deriuari; quandoquidem ut nos concedere uolumus differentiam demonstrationum, quæ a quæsitis per eas notificatis accipitur, essentialem, & specificam esse; illud quoque inficiari nemo deberet, hanc quæsitorum notificatorum differentiam nunquàm in demonstrationibus solam reperiri posse, quum necessarium omnino sit eam ex alia priore, quæ a conditionibus principiorum sumatur, differentia exoriri, ut è contrario ubi in conditionibus principiorum nullum discrimen adest, nulla quoque in quæsitis notificatis differentia adesse possit; principia nanque eisdem conditionibus prædita eandem, & æquè perfectam scientiam pariant necesse est; præstantissima quidem, & omnes conditiones habentia præstantissimam; minus perfecta minus perfectã; & imperfectissima imperfectissimam. Mea igitur sententia est fieri non posse ut aliqua demonstratio notificet propterquid est, quin simul declaret rem esse, proinde nullam dari demonstrationem, quæ secundum propriam uim, atque naturam demonstret solùm propter quid est; quod antequàm pluribus argumentis demonstrare aggrediamur, declarandum est, ut quorsum disputatio nostra spectet intelligatur. Inquit Auerroes demonstrationem propter quid easdem habere conditiones, & propterea res omnes quas habet demonstratio potissima, sed tradere solùm cognitionem propterquid, quoniam existentia effectus per eam nobis nõ innotescit, quum cognita nobis ante illam demonstrationem fuerit. Nos autem, ut admittamus id respectu nostri uerum esse, & nullam nos adipisci cognitionem quòd res sit, dum ita demonstramus; attamen ipsam demonstrationis naturam spectando id falsum esse constanter asserimus, propterea quòd demonstratio ex proxima causa constans, dum declarat propterquid est, non potest non secundum propriam naturam declarare etiam quòd est; quamuis enim nobis antea notum sit rem esse, per hoc tamen non stat quin demonstratio quoque suapte natura id declaret; soleo ego rem hanc tali exemplo illustrare, est amicus meus Venetiis, qui me per literas certiorem facit pestilentiam cessasse, & annonam cariorem factam esse; ego autem antequàm literæ ad me perferrentur, de pestilentia quidem sciebam, at de annona ignorabam; si quis igitur a me petat, quotnam rerum me literę illæ commonefaciãt, duarumne debeo respõdere, an unius, quoniã alteram antea notam habebam? certè duarum, quamuis enim alteram ego prius nouerim, per hoc tamen uis earum literarum non tollitur, quæ est duarum rerum commonendi, duas enim res amicus ille scribit, & quamuis ego uel alteram, uel etiam utranque prænouerim, attamen naturam propriam, atque efficaciam literarum spectando semper uerè, dicemus de duabus rebus literas illas quemuis lectorem facere certiorem. Ita dicimus omnem demonstrationem notificantem propterquid est notificare etiam quòd est; nec quia ego alterum prænouerim tollitur propterea ipsa demonstrationis uis, quæ secundum propriam ipsius naturam utrunque demonstrat. Hęc sententia multifariam comprobari potest, primum quidem 1. arg.
quoniam in quæsito propterquid est comprehenditur quæsitum an sit, & ab eo diuelli non potest; nil enim aliud est dicere propterquid est, quàm rem esse dicere unà cum causa, sicut denique ipse Aristoteles in 39. particula secundi libri Posteriorum significare uidetur. Praeterea 2. arg.
si sensum formalẽ conclusionis spectemus, res apertissima est, omnis enim demonstratione colligitur aliquid esse, uel nõ esse, quia omnis conclusio, etiam demonstrationis propterquid, talis est, ergo hoc est hoc, quomodo igitur hanc per se conspicuam ueritatem inficiari possumus? certè omnis demonstratio suapte natura concludit aliquid esse, ut nomen ipsum demonstrationis indicat, & ut inquit Aristoteles in 16.27.32.33.34. particulis secundi libri Posteriorum; quod autem demonstratione concluditur, id demonstrari, ac notificari dicitur, ergo omnis demonstratio secundum propriam suam naturam notificat rem esse, uel non esse, imò & omnis syllogismus; ut apud Aristotelẽ in memoratis locis legere est; non enim nobis obest quod tota illa eius libri pars sit disputatiua, & in ea Aristoteles nihil decernat, sed solum dubitationes proponat; hoc enim quod dixi-

Duæ demõstrationes nõ possunt solis quæsitis differre.

Omnis demonstratio declarans propter quid declarat & quòd.

diximus, ab Aristotele tanquàm verum, atque omnibus notum ex ipsa vi vocabuli sumitur, demonstrare enim nihil aliud significat, quàm ostendere aliquid esse, vel non esse; sed in sequente quoque parte, in qua Aristoteles rei veritatem aperit, & ex animi sententia loquitur, hoc idem sæpe pronuntiare videtur, nempè a contextu 36. usque ad 47. nam sæpe dicit tunc verè demonstrari, & cognosci rem aliquam esse, quando demonstratur propterquid est; neque benè cognosci rem esse, dum sine causa cognoscitur; non possumus igitur negare demõstrationem illam, quam Auerroes nocat propterquid, seu causæ tantum, ostendere secundũ propriam naturam quòd hoc est hoc; imò & ipse Auerroes inconsyderatè loquens, & ueritate coactus id clara uoce confessus est, nam in cõmentariis 95. 96. primi libri Posteriorum loquens de tribus speciebus demonstrationis & de demonstratione causæ prout contra demonstrationem quod, & contra potissimam distin- E guitur, apertè dicit per eam demonstrari existẽtiam effectus & eam ex tali causa fieri, quam existentiã ipsius effectus ex necessitate sequa-

3. arg. tur. Possumus etiam ex iis, quæ supra diximus, tale argumentum colligere, ubi principia habent omnes conditiones ab Aristotele declaratas, necesse est per ea scientiam præstantissimam a nobis acquiri, & qua præstantior, ac potior non detur, siquidem illis quoque princi pijs alia præstantiora, atque efficaciora non dãtur; atqui omnis demonstratio propter quid habet eiusmodi principia, ut antea demonstrauimus, & tum Aristotelis, tum Auerrois testimonio comprobauimus, ergo omnis demonstratio propter quid tradit præstantissimam scientiam, qua non datur alia potior, proinde omnis demonstratio propter quid potest etiam nocari demonstratio potissima, idque censuit absque dubio Aristoteles. Alio quoque argumen-

4. arg. to efficacissimo id confirmari potest, demõstra- F tio ex causa remota notificat rem esse, ergo demonstratio ex causa proxima multò magis id notificare debet, antecedens est Aristotelis, cõsequentia manifesta est, quoniam causa remota dum ponitur, nõ necessariò ponitur effectus, proinde ea non meretur uocari causa propter quam res est, sed hac appellatione causa sola proxima significatur, ea enim posita res ex necessitate ponitur, & ea ablata res ex necessitate aufertur; quod si sublata causa remota res necessariò auferatur, id non est primò, sed quia unà cum remota etiam proxima remouetur. Quum igitur causa remota rem esse non faciat, causa uerò proxima esse rem faciat, si causa remota uim habet notificandi rem esse, cur causa proxima uim eandem non habet? certè multò magis habet; atqui omnis demonstratio propter quid ex causa proxima constat, non potest igitur non habere uim declarandi rem esse.

D Neque alicuius momenti est ea responsio, quæ uidetur ad hoc afferre Auerroes in illo cõmentatio 95. primi libri Posterio. & in Epitome in capite de demonstratione, dum dicit demonstrationem causæ tantùm non ostendere effectum esse, quoniam id notum efficiante ipsam demonstrationem, quasi dicat, uim habet causa proxima notificandi effectum esse, si modò hoc ignoretur; at si notum sit, non amplius id notificat; hanc enim responsionem inanem quisque ex iis, quæ hactenus dicta sunt, facilè colligere potest, præsertim ex eo exemplo, quo ad rem declarandam usi sumus, literarum ab amico scriptarũ; nostra enim accidentalis affectio ipsam demonstrationis uim, ac naturam immutare non debet, neque potest, sed demonstratio naturam suam semper seruat, ex ea est nominanda, non ex accidentali nostra affectione. Quoniam igitur ea demonstratio cuilibet ignoranti effectum esse uim habet notificandi ipsũ esse, licet alicui scienti id non notificet, est tamen appellanda demonstratio a propria natura, non a nostra accidentaria affectione, proinde dicendum est eam demonstrationem suapte natura notificare & propter quid, & quod; non solum propter quid. Hoc autem ratione ualidissima confirmatur, quia si responsio hæc Auerrois admitteretur, errorem manifestum commisisset Aristoteles, neque excusari posset demonstrationem enim in duas tantũ species, habita quæsitorum ratione distinxit, in eam, quæ dicitur propterquid, & eam, quæ uocatur demonstratio quod, sciens enim omni demonstratione declarante propter quid est declarari etiam quod est, satis habuit eam uocare demõstrationem propterquid, ut diuisio talis sit, omnis demonstratio declarat rem esse, sed alia per causam suam proximam, quod dicitur scire propter quid est, alia non per causam proximã, quod dicitur scire solũ quod est; sed aduersus hoc ego obiiciam Aristoteli non esse uerum quod demonstratio ab effectu proximo, & illa, quæ est a causa remota, sit demonstratio quod, contingere nanque potest ut res illa, quæ demonstratur, sit alicui nota ante illam demonstrationem, hac igitur non notificabitur quod sit, imò nihil prorsus notificabitur; id igitur non debuisset Aristoteles ita simpliciter proferre, sed cum hac exceptione, hæc demonstratio notificat quod est, si modo ignotum sit, nam siquis illud nouerit, nihil illi declarat; igitur demonstratio quod non est omnibus demonstratio quòd, sed aliquibus non est demonstratio, quũ eis nihil notificet. Attamen Aristoteles tali exceptione usus non est, quia uana, & a scientiali tractatione alienissima est, regulæ nanque tradendæ sunt perpetuæ, & res sunt consyderandæ secundùm proprias naturas, proinde eiusmodi demonstrationes dicuntur demonstrationes quod, quia suapte natura declarant rem

Respōsio Auerroes

Impugnatio.

5. arg.

stem esse, non consyderata ea, quę in diuersis A hominibus est, accidentali uarietate. Hanc fuisse Aristot. mentem apertè deprehendimus ex eà parte illius capitis, in qua loquitur de demõstratione a causa remota, hanc enim tali exemplo declarat, si quæratur propter quid paries non respirat, & respondeatur quia non est animal, talis construetur demonstratio, omne respirans est animal paries non est animal, ergo paries non respirat, quæ quidem non demonstrat propterquid, quum proxima causa adducta nõ sit, sed solum quòd; in hoc exemplo Arist. certum est existentiam rei quæsitę notam esse ante illam demonstrationem, & antequàm quæratur propter quid paries non respiret, quis enim est, qui ignoret parie em non respirare? imò Arist. tale problema adducit tanquàm notum quoad quęstionem an sit, inquit enim { si quæratur propter quid non respirat paries } at certum est non quæri propterquid est, nisi quando notum est quòd sit, ut ait Aristoteles in secundo libro Posteriorum contextu primo, & 39. nunquàm enim quærimus propter quid aliqua res sit, nisi prius constituamus notum esse quod sit; attamen facta demonstratione dicit Aristoteles per eam notificari quod est, non propterquid est, quasi dicat, quæsitum est propterquid non respirat paries, hęc autem demonstratio quæstioni non satisfecit, sed solum declarauit quod sit, quod paries non respiret; quod si sententia Auerrois admitteretur, falsum diceret Aristoteles, quoniam enim ante demonstrationem notum erat quod paries non respirat, demonstratio illa non declarat quod, quare nihil notificat; certè res hęc nimis clara est; nec alia ratione Aristoteles defendi potest, nisi dicendo ipsam demonstrationis uim, & naturam spectandam esse, quando quid per eam ostendatur inspicere uolumus; siquidem illa demonstratione ex propria eius natura ostenditur quod paries non respirat, quamuis C enim prius notum id fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipsa uis demonstrationis minimè tollitur, sed semper talis seruatur, ut notificet rem esse, sed non cur sit. Quoniam igitur ipse Aristoteles in declaranda demonstratione quod non respicit an id, quod demonstratur, sit nobis prius notum, an ignotum; eadem ratione illud in demonstratione propter quid respiciendum non est, sed sola spectanda est uis, & natura demonstrationis. Præterea Aristoteles in 73.75.76. particulis primi libri posteriorum distinguit principia ab affectionibus quęsitis per hoc quòd principia non demonstrantur quòd sunt, sed pręcognoscuntur, principiorum appellatione etiam subiectum comprehendendo, affectiones vero demonstrantur quod sunt; sed si sententia Auerrois admitteretur non rectè hoc discrimen assignaret Aristoteles, nam si demonstratio propter quid non demonstrat quòd est, quia est notum, sequitur dari affectiones in scientia, quæ præcognoscantur & quid nomina significent, & quòd sint; nulla igitur differentia manet inter principia, & affectiones habita præcognitionum ratione: Aristoteles igitur ipsam rei naturam spectans dixit vniuersaliter accidentia demonstrari quòd sunt, nunquàm dixit præcognosci, quia accidentalem nostram affectionem non respexit, sed solam demonstrationis naturam, quæ quicquid demonstrat, demonstrat esse; atqui accidentia omnia sub demonstrationem cadunt, ergo omnia nullo excepto demonstrantur esse. His argumentis satis puto esse demonstratum non posse aliquam demonstrationem ostendere propter quid est, quin simul ostendat quod est; ob id Aristoteles, & Græci potissimam demonstrationem vocare solent demonstrationem τοῦ διότι sine expressione B τοῦ ὅτι, licèt hoc quoque per eandem demonstrationem notificetur.

6. arg.

Caput Decimumnonum, in quo ostenditur etiam respectu nostri nullam demonstrationem notificare propter quid est, quin notificet etiam quòd est.

Ceterum ad pleniorem huius dogmatis confutationem ostendere possumus quòd non modò naturam demonstrationis spectando, verùm etiam nos ipsos demonstrantes respiciendo, omnis demonstratio notificans propterquid est notificat etiam quòd est, & nobis tradit nouam vtriusque cognitionem, quam ante demonstrationem non habebamus; Aristoteles in trigesimanona particula secundi libri Posteriorum reddens rationem cur ille, qui rem esse cognoscit sine cognitione causæ, non cognoscat quid ea sit, hanc rationem adducit, quia ille neque quòd res illa sit cognoscit, nisi leuiter, & ex accidenti; quum enim res ita cognosci debeat, uti est, vt autem sit habeat a sua causa, sequitur tunc verè cognosci quòd ea sit, quando per causam, per quam est, cognoscitur; non est autem repugnantia in verbis Aristotelis, vt fortassis esse videtur, quum dicat prius rem cognosci quod sit, postea hoc idem neget; nam significat dupliciter cognosci quod res sit, vno modo leuiter, & confusè, & absque cognitione causæ; altero modo perfectè, & per causæ cognitionem, cuius quidem cognitionis comparatione altera est potiùs ignoratio, quàm cognitio; asserit igitur Aristoteles rem cognitam esse quòd sit, sed leui, & rudi cognitione; postea

1. arg.

Q res sit cognosci possumus uel confusè uel perfectè.

7. arg.

ſtea negat eam cognoſci quòd ſit, dum perfectam cognitionem reſpicit, cuius comparatione altera non eſt cognitio. Ex eo loco nos colligimus quod qui prius nouit effectum aliquẽ eſſe, & poſtea demonſtrat propter quid ſit, ille hac demonſtratione nouam ſcientiam adipiſcitur, quam antea non habebat, quòd res illa ſit, perfectam enim, & certam ſcientiam acquirit quòd ſit, quam priùs non habebat, niſi confuſam, & rudem; quare etiam reſpectu noſtri ea demonſtratio, quam uocant propter quid tantum, notificat utrunque, & quod ſit, & quamobrem ſit. Hoc idem ipſius quoque Auerrois confeſſione confirmatur, qui in 95. commentario primi libri poſteriorum diſputans contra Auicennam de demonſtratione quòd, quam ille negabat eſſe demonſtrationem, perpendit argumentum, quo utebatur Auicenna, a nobis ſupra diligenter conſyderatum, quod tale fuit, ea non poteſt appellari demonſtratio, cuius propoſitiones vel non ſunt neceſſariæ, uel non cognoſcuntur ut neceſſariæ, at propoſitiones demonſtrationis q non cognoſcuntur eſſe neceſſariæ, quia effectus ſumitur notus abſque cognitione cauſæ, quę ipſi effectui totam imponit exiſtendi neceſſitatem, illa igitur non eſt demonſtratio.

1. arg.

Ad hoc reſpondet Auerroes in demonſtratione quòd non cognoſci effectum ita eſſe neceſſarium, ut quando per ſuam cauſam cognoſcitur, ſed infirmiore, ac minùs exquiſita cognitione, & minore cum certitudine, eſt enim cognitio exiſtentiæ multo debilior quando ſine cauſa habetur, quàm quum habetur per cauſam, ſed non eſt ita debilis, ut eum ſyllogiſmum a genere demonſtrationis expellat. Fatetur ergo Auerroes cognitionem exiſtentiæ effectus in nobis acquiri maiorem, certiorem, & exquiſitiorem per cognitionem cauſæ, quando demonſtramus propter quid; quæ demonſtratio nobis tradit cognitionem exactiſſimam quod effectus ſit, quam ante eam demonſtrationem non habebamus; & reuera ſi benè hoc expendamus, veriſſimum eſſe cognoſcemus, dum enim effectum noſcimus abſque cognitione cauſæ, non poſſumus eius neceſſitatem plenè cognoſcere, quum tota pendeat a cauſa, quam ignoramus, ut qui uidet eclipſim lunę fieri, & cauſam ignorat, eſſe quidem eclipſim videt, ſed quod ex neceſſitate fiat, & quòd non poſſit non fieri, etſi coniectare modo aliquo poteſt, exquiſitè tamen ſcire non poteſt, dum cauſam eclipſis ignorat; qui verò cœleſtium motuum ignarus non eſt, is multis etiam annis priuſquàm fiat eclipſis, eam ex neceſſitate tunc futuram præuidere poteſt per cognitionem cauſæ.

D *Caput XX. in quo omnes ſpecies demonſtrationis iuxta Ariſtotelis ſententiam colliguntur.*

Satis igitur oſtenſum eſt non poſſe fieri demonſtrationem propter quid, quæ tum propriæ naturę ſuæ, tum demonſtrantium habita ratione non notificet etiam quòd eſt; proinde non dari demonſtrationem propterquid re diſtinctam a demonſtratione potiſſima tanquàm aliam demonſtrationis ſpeciem, vt plures arbitrantur. Firma igitur manet ea demonſtrationis diuiſio, quam nos antea fecimus, ut rationi, atque Ariſtoteli maximè conſentanea, quam nunc clariorẽ ex iis, quæ dicta ſunt, colligimus hunc in modum. Demonſtratio non dicitur niſi ſyllogiſmus neceſſarius, & ex neceſſariis propoſitionibus conflatus, qui proceſſum habeat eſſentialẽ, nimirum a cauſa ad effectum, vel ab effectu ad cauſam; quoniam igitur omnis demonſtratio E aliquid eſſe oſtendit, hoc duobus modis facit, ſcilicet vel per cauſam, uel ſine cauſa, proinde per effectum; ſi per cauſam, aut proximam, aut remotam; per proximam quidem fit demonſtratio propterquid, quam dicimus potiſſimã, ac præſtantiſſimam demoſtrationem eſſe; per cauſam autem remotam fit demonſtratio ſolũ quòd; ſimiliter per effectum fit demonſtratio ſolùm quòd; itaque duæ ſummæ ſpecies demõſtrationis dantur habita ratione quæſitorum, quę per eas notificantur, una, quæ rem eſſe demonſtrat ſimul cum propter quid, altera, quæ ſolùm quòd declarat, non propter quid; hæc rurſus in duas diuiditur ratione medii diſtinctas, ſed non ratione quæſitorum, quę per eas notificantur, altera per cauſam remotam demonſtrat effectum, altera per effectum notificat cauſam. Alia demonſtrationis ſpecies præter has apud Ariſtotelem non datur.

Omnis demonſtratio ẽ ſyllogiſmus ex neceſſariis a cã ad effectũ, uel è cõuerſo.

F *Caput XXI. de duplici ſignificatione cauſæ proximæ, & quòd non omnis demonſtratio ex cauſa proxima ſit demonſtratio propter quid.*

Quoniam autẽ dictum a nobis eſt demonſtrationẽ ꝓpter quid ex proxima rei cauſa fieri, nõ eſt ignorãdũ quoddam ſumma annotatione dignũ, licèt a nemine hactenus declaratum; non eſt n. pingui Minerua intelligẽdum quęnam ſit cauſa proxima, & quę remota, qua in re plurimi errauerunt, & demonſtrationem quòd a demonſtratione propter quid internoſcere nequiuerunt, cuiusquidem rei ignorantia multorum errorum cauſa fuit. Cauſa igitur proxima dupliciter accipi poteſt, aut enim ſimpliciter proxima effectui dicitur, aut non ſimpliciter, ſed in genere ſuo; quod ſenſili hoc exẽplo clarius fiet, uadit aliquis in forũ, ut uideat amicum, ſi quis igitur quærat, cur in forũ uadis? poteſt ille reſpon-

Cã dicitur proxima uel ſimpliciter, uel ĩ genere.

respondere, quia sum animatus, & ita causā afferet effectricem, remotam tamen, quia anima est causa remota illius ambulationis, quū aliæ sint causę effectrices propinquiores effectui, ut spiritus vitales, qui mouentur ab anima, & membra instrumentalia, quæ mouentur a spiritibus, ut pedes, ergo si statuamus pedes esse causam effectricem illius ambulationis proximam ipsi effectui, quā non detur alia propinquior, ea tamē alia ratione non est causa proxima, nā respectu quidem aliarum sui generis proxima est, nēpè ut effectrix; at simpliciter non est proxima, etsi enim in genere causæ effectricis non datur alia propinquior, attamen in alio causę genere aliā propinquiorem ille effectus habet, scilicet causam finalem, quæ est nisio amici in foro, hęc.n. causa est cur anima moueat pedes, & pedes eū hominem in forum ducant; propterea in libro nostro de medio demonstrationis ostendimus unius rei unam esse causam, quæ possit appellari causa, propter quam res est, & satisfaciat quę- B stioni propter quid est; hæc.n. non est nisi illa, quę non solū in genere suo, sed simpliciter quoque proxima sit; reliquæ.n. omnes dicuntur remotæ, & effectu ampliores sunt, nec per eas demonstratur nisi quòd, etiam si in suo genere proximæ sint, pedes nanque & illius ambulationis, & aliarum plurimarum causa sunt, & pedibus positis non ex necessitate ambulatio illa ponitur, sed particulare illud amici videndi desyderium est causa æquata illius ambulationis, quę alias causas remotiores ad effectum illum contraxit. Manifestum est igitur q̄ licèt res aliqua possit habere quatuor genera causarū, & in singulo genere causam sibi proximā, proinde quatuor proximas, una tamen ipsarum tantùmodò est simpliciter proxima, tres autem reliquæ nō simpliciter, sed in genere suo proximæ sūt, ideò per eam solam demonstratur propter quid est; at si per eas omnes posset demonstrari propter quid, sequeretur unius rei quatuor esse posse po- C tissimas demonstrationes, quod nulla ratione fieri potest, ideo rectè dixit Auer. in comment. 46. primi libri posterio. unius rei unam esse demonstrationem, & unam definitionem, quia unius rei una est proxima causa; docuit hoc aperte Aristot. propè finem secundi libri posterior. ubi Auerroes in comment. 95. 97. clarè dicit effectum cum sua causa essentiali reciprocabilē esse debere, & hanc unius effectus unam esse. Hanc significauit Aristot. in definitione scire, quando dixit ⸗ scire est causam cognoscere, propter quam res est ⸗ in quibus uerbis tria notare debemus, primum quidem Aristotelem dicere causam in singulari numero, quoniam una tantùm est eiusmodi causa, non plures; deinde uti articulo quum dicat τὴν αἰτίαν, articulus.n. emphasin quandam habet, & significat unam certam præcipuam causam, nō omnes eius rei causas; eundem loquendi modum in primo capite secundi libri Posterio. alias notauimus, quo significat Arist. unam esse rei causam, quę omnibus simul quæstionibus de eadem re factis satisfaciat; idem etiam animaduertimus in capite 10. primi libri posterio. quando loquitur Aristoteles de demonstratione a causa remota, in toto enim illo capite causam remotam vocat causam, & demonstrationem illam afferit esse per causam, tamen dicit per eam non demonstrari propter quid, & rationem afferens subiūgit ⸗ οὐ γὰρ λέγεται τὸ αἴτιον ⸗ causam prius eam nominauerat, causam etiam postea uocat, ibi tamen dicit non esse causam, id est non esse illam, propter quam res est, hæc enim est causa simpliciter proxima, & æqualis effectui, quasi dicat, est quidem τι αἴτιον, at non est τὸ αἴτιον. Tandem annotare debemus illa sequentia verba ⸗ propter quam res est ⸗ quę declarant quā causam intelligat, non enim omnis causa est causa illa, propter quam res est, hoc est quę satisfaciat quæstioni propter quid est, & qua posita illicò ponatur effectus. Ex his patet dari demonstrationem ex causa proxima quę non est demonstratio propter quid, sed solum quòd, nempe si illa causa sit solum in suo genere proxima, non simpliciter proxima; causa autem hæc proxima, quam unius rei unam esse diximus, alicuius rei est causa finalis, alicuius autem efficiens, uel aliqua alia, quemadmodum docet Aristoteles in secundo libro Poster. in capit. de causis, qua de re non est opus ut in præsentia plura dicamus, hoc enim copiosè tractauimus in libro nostro de medio demonstrationis; nūc satis est intellexisse unam esse unius rei proximam, & æquatam causam, quę satisfacere possit quæstioni propter quid est, quę interdum est efficiens, interdum finis, interdum alia causa; & demonstratio ex tali causa dicitur demōstratio propter quid, quę est potissima demonstratio, quum alia potior non detur; propterea non est quòd aliquis decipiatur credens plures esse unius rei proximas causas in diuersis generibus, per quarum unam ea res potissimè demonstretur, per alias verò propter quid tantum, hic enim est maximus, & apertissimus error, qui & Aristotelis, & Auerrois doctrinæ repugnat.

Per hæc, quæ hactenus dicta sunt, satis declaratam, ac demonstratam esse puto huiusce rei ueritatem, nec equidem despero omnes ingenio præditos uiros, & qui in alicuius uerba non iurauerint, neque θέσιν διαφυλάττειν constituerint sed ueritati, ac rationi obtemperare parati sint, in nostram sententiam uenturos, si benè ea omnia consyderauerint, quæ nos cum hic, tum in libro de medio demonstrationis hac de re scripsimus. Reliquum est ut ad contrariorum argumentorum solutionem accedamus.

tria notāda in definitione scire.

datur demōstratio ex cā proxima, quæ uerò est propter quid.

Caput XXII. in quo omnia contraria argumenta soluuntur.

Ad primum. Argumenta omnia, quæ pro Auerroe adducta sunt, vel adduci possunt, cognita ueritate, facilè soluentur, quando enim dicitur, demonstratio propterquid, & demonstratio potissima distinguuntur ratione quæsitorum, ergo re distinguuntur, negandum est antecedens, quia neque datur discrimen in quæsitis sine discrimine in conditionibus principiorum, neque fieri potest ut demonstretur propter quid, sine declaratione ipsius quòd.

Ad secundum. Ad locum Aristotelis in 178. contextu primi libri posteriorum dicimus aduersarios locum illum non intelligere, illum enim si intelligerent, ut latini, & Græci omnes intellexerunt, & ut Auerroes ipse, quem tueri uolunt, eum interpretatus est, certè eo argumento non uterentur. Dicit ibi (declaratio contex. 178. in 1. li. post.) Aristoteles posse duobus modis cognosci quòd res aliqua sit, uno modo cum causæ cognitione, altero modo sine cognitione causæ, vel enim cognoscitur quòd cum propterquid, vel quod sine propterquid; ibi nanque Aristoteles scientiarum comparationem facit, & inquit præstantiorem esse illam scientiam, qua cognoscimus simul quod est & propter quid est, ea, qua cognoscimus solum quòd est, non propter quid est; tertium autem modum, quem isti somniant, non ponit Aristoteles, non enim dicit, & ea, qua solum propter quid cognoscimus sine cognitione quod est; hic enim modus non datur; & in hac eius loci interpretatione omnes expositores consentiunt, etiam Auerroes, ideo nos ex eo loco magnam sententiæ nostræ confirmationem colligimus, diximus enim omni demonstratione ostendi quòd est, sed uel cum causæ cognitione, vel sine cognitione causæ.

Ad tertium. Ad alterum locum in contex. 39. secundi libri Posteriorum vt firmam, ac solidam responsionem afferamus, declaranda est Aristotelis sententia in iis verbis tum vt rei veritas cognoscatur, tum etiam ut appareat aduersarios hac in re apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis vti. (declaratio contex. 39. in 2 lib. poster.) Scopus Aristo. in ea parte, cuius initium est contex. ille 39. est docere, quęnam sit ea demonstratio, quæ non solùm declarat quod est, sed etiam quid est, vult. n. ostendere eam tantum demonstrationem, quæ notificat ꝙ est simul cum propterquid est, ducere nos in cognitionem quid est; eam verò, quę declarat solùm quòd est, nullomodo nos ducere ad cognoscendum quid est; hoc igitur, ut ostēdat, considerat eo in loco ordinem, quem in quærendo seruamus tum in simplicibus quæstionibus, tū in complexis, ut a complexis ducat nos in cognitionem simplicium, quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem sensum cadunt, idem. n. est de accidente quærere an sit, & quærere an insit; ita idem est quærere ꝓpter quid insit, & quærere quid sit; de ordine igitur quæstionum complexarum Aristot. tria dicit, primum est, quęstio quod pręcedit quandoque tempore quęstionem propterquid, aliquando n. priùs nouimus ꝙ est, postea quęrimus ꝓpterquid est. Secundum est, quandoque non alterū prius, alterum posteriùs, sed simul utrunque nobis innotescit. Tertium est, non possumus cognoscere propter quid est, dum ignoramus ꝙ est. Idem dicit de simplicibus quæstionibus, quandoque etenim cognoscimus rem esse, deinde quęrimus quid sit; quandoque vtrunque simul innotescit; sed nunquàm cognoscimus quid sit dum ignoramus an sit. Vt tria hæc dicta declaret Aristoteles incipit enarrare id, quod in primo libro docuerat in cōtex. 178. paulo ante a nobis declarato, dicit enim posse duobus modis cognosci quod res sit, altero modo per aliquid ipsius rei, nimirum per eius causam, altero modo per accidens, hoc est absque cognitione causæ; tandem docet quod ea demonstratione, quæ per accidens facit nos cognoscere rem esse, non declaratur, propterquid sed solùm quod; qua cognitione quum animo nostro non satisfiat, ideo quærimus postea propterquid sit, quod erat primum dictū; itaque eiusmodi demonstratio non confert ad cognoscendum quid est, quoniam (inquit Aristoteles) neque quod sit declarat, per accidens enim cognoscere est potius ignorare, quàm scire. Si vero demonstratio rem esse declaret per causam rei, tunc simul cognoscimus quod est, & propter quid est, quod erat secundum dictum, proinde simul inuenimus rem esse, & quid sit; demonstratio igitur, quæ declarat propterquid est, est illa, quæ tradit cognitionem quid est. Hæc est eo in loco sententia Aristotelis, quæ non Auerroi, sed nobis fauet, si benè intelligatur, idque nunc breuiter demonstrabimus iactis prius quibusdam fundamentis, primum est quod nunquàm duabus simul quæstionibus utimur, sed semper una, aut. n. quærimus an sit, aut quærimus propterquid sit, sed an sit, & propterquid sit nunquàm simul quęrimus; quando quęrimus an sit, tunc ignoramus utrunque, quando autem cognoscimus quod est, quærimus propterquid est. (nunquā duabus simul quæstionibus utimur.) Ex quo hoc aliud desumimus, nunquàm quęri ꝓpter quid est, nisi quando cognoscitur quod est, dum enim ignoramus utrunque, nō licet quærere propterquid est, quia hęc quęstio ex necessitate supponit cognitum ꝙ sit, & neminem puto hoc esse negaturum; (quæstio propter quid supponit notum quod.) Geometra. n. non quęrit propterquid in triangulo tres anguli sint duobus rectis ęquales, sed quærit an sint duobus rectis æquales, Euclides enim proponit demonstrādum ꝙ ita est, quia est ignotum, sed quoniā id per suam causam demonstrat, ideo demonstratione illa simul & quod, & propterquid notificatur,

tificatur, quanquàm ante demonſtrationem nõ quærebatur niſi an ſit; ſignificauit hoc Ariſtoteles in tertio illo dicto, quod erat, nunquàm propterquid cognoſci ignorato quòd, quæ ſententia ſi uera eſt, nõ poteſt quæri propterquid, dum ignoratur quòd, ſiquidẽ non quæritur id, quod ſciri non poteſt, propterquid autem non poteſt ſciri dũ ignoratur quòd, neque igitur quæri poteſt. Sed hoc ab ipſo Ariſtotele clarè profertur in primo cõtextu illius ſecundi libri, ubi ordinem quæſtionum declarans dicit § quum autem ſcimus quod eſt, tunc quærimus propterquid eſt § ſed res hæc magis eſt manifeſta, quàm ut probatione ulla indigeat, & quiſquis ſolo naturali inſtinctu ueritatẽ eius non intelligit, indignus eſt, cui perſuadere argumentis nitamur. Aliud etiam notandum eſt, quod ex his, quę diximus, colligitur, euenire interdum ut poſt quæſtionẽ aliquid inueniamus, quod non quærebamus, nã quãdo ignoramus & propterquid, & quòd, non licet quærere niſi quod, ut modò oſtendimus, fieri tamẽ poteſt ut quærentes an ſit incidamus in cauſam rei, per quam ſimul oſtendamus & quod eſt, & propterquid eſt, ut in illo ſecundo dicto pronuntiauit Ariſtoteles; quanquàm igitur non quærebamus propterquid ſit, sed ſolùm an ſit, tamen utrunque ſimul inuenimus. Neque ambigere aliquis debet quod Ariſtoteles in ipſo eius libri initio dixerit ea, quæ quæruntur, numero æqualia eſſe iis, quę ſciuntur, ibi nanque de modis quærendi, & ſciendi generaliter acceptis loquebatur, quatuor namque ſunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero ęquales ſunt; at non loquebatur de ipſis rebus particulatim acceptis, quę ſciri, ac quęri poſſunt, cõſtat enim non eſſe æqualem earum numerum, quũ multa ſciantur, quę nunquàm fuerunt quæſita, ut prima principia omnibus cognita; contra uero multa quærantur, quæ nunquàm ſcientur, ut ſtellarum, & arenarum numerus. Legimus etiã hoc clarè apud Ariſtotelem in particula 99. primi libri Poſteriorum, ubi loquitur de demonſtratione a cauſa remota, huius enim tale exemplum proponit, propterquid nõ reſpirat paries? quia non eſt animal, omne enim reſpirans eſt animal; deinde ſubiungit hac demonſtratione non declarari propterquid, ſed ſolùm quòd; aliud itaque ante eam demonſtrationem quærebatur, aliud per eam oſtenditur, quærebatur enim propterquid, quod autem oſtenditur non eſt propterquid, ſed quòd. Ex his tandem colligimus aliud eſſe de quæſitis loqui prout ante demonſtrationem quæruntur, aliud eſſe de eiſdem loqui prout per factam demonſtrationem notificantur; nam (ut dicebamus) demonſtrationem omnem una tantùm quęſtio præcedere poteſt, nunquàm duæ, attamen per aliquam demonſtrationem duo ſimul innoteſcunt, ſicut aperte dixit Ariſtoteles; ſic ante demonſtrationem, quam memorauimus, a cauſa remota quærebatur ſolùm propterquid paries nõ reſpiret, per eam autem hoc non oſtenditur, ſed ſolum quod non reſpirat. Nullum ex his eſſe arbitror, quod negari poſſit; his igitur ita conſtitutis videamus an ea, quæ ibi dicuntur ab Ariſtotele, ſententiæ noſtræ officiant; inquit Ariſtoteles nos quandoque cognoſcentes quod eſt quærere propterquid eſt, quandoque etiam utraq; hæc eadem demonſtratione nobis manifeſta fieri; nos autem oſtendimus aliud eſſe id, quod ante demonſtrationem quęritur, aliud eſſe id, quod per demonſtrationem notificatur, quòd igitur dicat Ariſtoteles nos quærere propterquid quãdo prius nouimus quòd eſt, ob id non dicit demonſtrationem dari, per quam ſolùm propterquid notificetur, quæritur quidem tunc ſolum propterquid, ſed mox facta demonſtratione notificat & propterquid, & quòd; quemadmodum è conuerſo quærimus aliquando ſolùm an ſit, deinde demonſtratio ſimul nobis declarat & quòd ſit, & propterquid ſit; ſicut igitur ante hanc demonſtrationem quærebamus ſolum an ſit, ita ante illam quærebamus ſolũ propterquid ſit, eadem tamen eſt utrinſq; demonſtrationis natura, & efficacitas, quæ notificat ſimul utrunque; quod quidem ipſe Ariſtoteles in eodem cõtextu affirmat, dicit enim quòd ante cauſę cognitionem licèt quandoque videatur notum eſſe quòd ſit, tamen re uera non eſt notum, niſi ex accidenti; tota igitur differẽtia, quam conſyderat Ariſtoteles inter eam demonſtrationem, quę fit poſt quæſtionem propter quid eſt, & eam, quæ ſimul utrunque notificat poſt quęſtionem an ſit, conſiſtit in quęſtionibus, quæ demonſtrationem præcedunt, nón in iis, quæ per vtranque demonſtrationem notificantur, utraque enim æquè notificat propterquid, & quòd, licèt alteram præceſſerit ſola quęſtio propterquid, alteram vero ſola quęſtio an ſit; demonſtrationis autem natura non in quęſtione præcedente, ſed in iis, quæ notificantur, conſtituta eſt, & ab his appellationem ſumere debet, non a præcedentibus quęſtionibus, quę a ſola animi noſtri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidẽti cognoſcimus quòd eſt, aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quęſtionem proponimus; attamen vtcunque nos quęramus, eadem ſemper ſeruatur uis notificatiua (vt ita dicam) demonſtrationis. Nec dicere aliquis poteſt demonſtrationem illam, quam ſola pręceſſit quæſtio propterquid, uocandam eſſe propterquid tantum habita ratione quęſtionis præcedentis, hoc.n. dato ſequeretur quòd ea demonſtratio, quam aduerſarii potiſſimam uocãt, non diceretur niſi demonſtratio quòd; ſiquidem ante eam non quæritur niſi quòd; ſequeretur etiam quòd aliqua demonſtratio a cauſa remota uocanda eſſet demonſtratio propterquid, licèt

[Left margin notes:] poſt queſtionẽ inueniri aliquid, quod nõ quærebatur — quæſita, quę quæruntur, ſint æqualia iis, quæ ſciũtur. — nõ eadẽ ſũt quæſita, quæ ante demõſtrationem quæruntur, & quę per demõſtrationem notificantur.

[Right margin note:] demonſtrationis natura nõ ex præcedentibus quæſitis ſumitur, ſed ex notificatis.

cèt declaret solùm quòd, nam Aristoteles in cō D textu 99. primi libri Posterio. tale eius demonstrationis exemplum affert, quam præcedat quæstio propterquid, dicit enim § propterquid non respirat paries? quia non est animal § esset igitur demonstratio propterquid ratione quæstionis præcedentis, quod est manifestè falsum.
Patet igitur locum illum Aristotelis in secūdo Posteriorum Analyticorum libro ab Auerroiste non intelligi, & eis causam erroris fuisse quòd Aristot. in illis tribus dictis consyderat eas quæstiones etiam ut demonstrationem præcedētes, non solum ut per demonstrationem notificatas; earum enim, vt præcedentium differentia nullum discrimen facit in quæsitis, quæ sunt demonstrationis finis, neque diuersas demonstrationis species constituit; sed quando Arist. statim in sequentibus verbis quęsita illa nō amplius ut præcedentia, sed solùm ut per demonstrationem notificata consyderat, duas tantùm demonstrationis species ponit ratione quæsitorum notificatorum distinctas, dicit. n. duobus modis cognosci rem esse, aut enim per accidēs, aut per causam, duas demonstrationis species significans, quum enim omnis demōstratio aliquid esse ostendat, alia id facit per causam, alia sine traditione causæ; ille igitur locus aduersatur Auerroi, nostræ autem sententiæ mirificè suffragatur. Adde aliud quoq; argumētū, quod inde aduersus Auerroem colligimus, certè efficacissimum, nam Aristot. ibi docet per eam demonstrationem, quæ rem esse ostendit non per suam causam, nō cognoscitur quid est, sed per eam tantummodò, quę rem esse demōstrat per suam causam; argumentemur itaque hunc in modum, sola demonstratio ostendens rem esse per causam suam est illa, quæ declarat quid est; quo fit ut omnis demōstratio declarās quid est ostendat rem esse per suam causam, hoc .n. asserit eo in loco manifestè Aristot. atqui demonstratio, quam uocant propterquid tantùm, seu causæ tantum, declarat quid est, ut Auerr. fatetur in 39. & 40. Commentariis illius secundi libri, hæc igitur declarat rem esse per causam suam, declarat igitur rem esse, quod Auerroistę negant.

argum. contra Auerr.

do, ... of

Caput XXIII. in quo alia exoriens obiectio soluitur, quę sumitur ex contextu C I. primi libri Posteriorum.

Quoniam autem diximus, & efficaciter comprobauimus cognitionē propterquid esse non posse sine cognitione quòd, proinde non dari demonstrationem declarantem propterquid est, quę simul non declaret etiam quòd est; alius apud Aristotelem locus a nobis expendendus est, qui nostram sententiam oppugnare, atque adeò euertere videtur; locus est particula C I. primi libri Posteriorum, ubi loquens Aristoteles de disciplinis diuersis, quæ in eiusdem rei cognitione mutuum sibi auxilium præstant, dicit aliquas esse, quæ ita inuicem se habent, ut de aliqua eadem re hæc solum quòd sit cognoscat, & propterquid ignoret; contra uerò illa noscat propter quid, quum per causam demonstret, quòd autem ea res sit ignoret; quo fit ut perfectam eiusce rei scientiam ille habeat, qui alteram cognitionem cū altera coniungat, & ab altera disciplina discat eam rem esse, ab altera uerò propterquid sit; fatetur itaque eo in loco apertè Aristoteles aliquas esse disciplinas, quę cognoscunt propterquid sit, quoniam per causas demōstrant, ignorant tamen quod est, quare datur demonstratio propterquid, quę rem esse non declarat.
Hunc quoque locum si benè intellexerimus, videbimus eum sententię nostræ minimè refragari, si nanque nobis aduersaretur iis uerbis Aristoteles, non minus sibi ipse aduersaretur, qui E & in principio secundi libri Posteriorum, & in contex. 39. eiusdem libri a nobis ante declarato clarè dixit non posse unquàm cognosci propterquid est dum ignoratur quòd est; non posset igitur defendi, si alio in loco dixisset notificari aliqua demonstratione propterquid est ignorando quod est. Nos igitur locum illum breuiter, & quantum præsenti occasioni conuenit interpretemur, plura nanque pro eius plena declaratione dicenda essent, quę ad propositam nobis contemplationem non pertinent; satis in presentia est si dicamus posse duobus modis cognosci quod res aliqua sit, aut enim sensu, aut ratione, sensu quidem cognoscit aliquis lunam obscurari, astrologus autem in cubiculo manens, etiam si non intueatur, scit tamen fieri tunc eclipsim lunę, quia scit terram tunc esse interpositam, quæ est causa eclipsis; vterque igitur nouit eclipsim esse, & certa est utriusque cognitio per se sumpta, sed redditur F certissima si alterum testimonium cum altero coniungatur, ille nanque testatur se eclipsim vidisse, hic vero causam adducit cur necessarium fuerit eclipsim fieri; aliquas igitur disciplinas esse docet ibi Aristoteles, quæ eiusmodi sunt, ut altera nullam habeat causarum notitiam, sed sensu rem aliquam ita se habere cognoscat, altera uero sola ratione rem illam noscat sine ullo testimonio sensus; quod quidem in solis mathematicis euenire potest, tractant enim res mente abiunctas a sensili materia, quo fit ut eas sola ratione cognoscant sine ullo sensus auxilio; sub eis autem sunt aliquę aliæ scientiæ, aut etiam artes, quę easdem res sensili materiæ iunctas cognoscunt, proinde earum rerum, quarum illę superiores disciplinæ scientiam per causas habent, ipsæ testimonio sensus confirmationem adducunt, & se id expertas esse testantur; ut musica scientia nouit talem numerorum rationem consonantem esse, sed quia non canit,

declaratio contex. 101 primi libr. post.

dubii solutio.

rem esse pôt cognosci aut sẽsu aut rõne

non experitur rem ita se habere; at musica uocalis, quæ non scientia est, sed ars, sentit consonantiam illam, & nullam eius rationem cognoscit. Hoc igitur est, quod ibi docet Aristotel, qui disciplinam causarum contemplatricem non omnino negat cognoscere quòd est, nam cum cognitione propter quid ex necessitate coniuncta est cognitio quod est, quæ a cognitione propter quid seiuncta esse nõ potest, qui enim per causam rem demonstrat, certus est rẽ ita esse, vt musicus mathematicus certo scit talem numerorum rationem esse consonantem, & simul nouit & propter quid, & quòd, non quidem sensu, sed ratione; At negat Aristoteles eam tantum cognitionem quod sit, quæ sensu acquiritur, hęc enim seiuncta esse potest a cognitione propter quid est; quasi dicat, scientia mathematica, quæ res sine materia sensili contemplatur, & eas per suas causas demõstrat, nouit quidem rem esse prout ratione duce ad hanc notitiam peruenit; attamen rem esse nõ nouit cognitione illa, quę experientia, & sensu comparatur. Alia multa de mathematicarum scientiarum natura ad eius loci plenam intelligentiam dicenda essent; sed quoniam ad propositæ dubitationis solutionem pauca hęc, quę diximus, sufficiunt, reliqua consulto missa facimus.

Caput Vigesimumquartum. An Auerroes aliquo pacto defendi possit.

REiecta sententia Auerrois, & solutis omnibus argumẽtis, quæ pro ea adduci poterant, videtur Auerrois authoritas, quam semper maximi fecimus, postulare vt an eius dogma aliquem rectũ sensum recipiat, & Auerroes aliqua ratione defendi possit aliquantum consyderemus. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, omnes illius opinionis sensus, quos nullam admittere defensionem, & falsos omnino esse arbitramur, colligamus, ut uideamus an aliquis alius uerior sensus supersit, & an illum Auerroi attribuere possimus. Illud in primis certum, atque indubitatum esse debet, demonstrationem causę distinctam re ipsa a demonstratione simpliciter dicta, hoc est in conditionibus principiorum, siue in efficacitate notificãdi ea, quæ quęruntur, discrepãtem statui non posse. Quare nulla alia differentia relinquitur, quàm ex nobis demonstrantibus accepta, quandoque enim nota est nobis existentia effectus, ideo non quærimus nisi propterquid; quandoque est ignota, ideò quærimus an sit. Discrimen hoc in demonstrationibus contingere nemo negare potest, quum res per se manifesta sit, & hanc solam differentiam si posuit Auerroes, ipsius sententiam damnare non possumus. Id tamen constanter negamus, talem differentiam, quum demonstra-

A tioni extranea, & accidens sit, diuersas demonstrationis species posse constituere; quòd si speciei nomen impropriè, & amplè sumamus, ut quaslibet diuisionis membra species rei diuisæ lato uocabulo nominemus, hoc modo eas demonstrationis species appellari posse nõ inficiamur. Attamen demonstratio prima diuisione non rectè in tres species diuidetur, nempè in simpliciter dictam, & eam, quę uocatur causæ tantũ, & demonstrationem quod, quandoquidẽ non eodem discrimine demonstratio quod ab aliis discrepat, quo aliæ inter se; illa nanque essentiali differentia, & ex natura rei sumpta ab eis distinguitur, illarum autem inter se accidentarium est discrimen; Propterea melius est si demonstrationem prima diuisione in duas species partiamur, ut fecit Aristot. in demonstrationem propterquid, & demonstrationẽ quòd; deinde sumendo demonstrationem propterquid, & accidentalem illius differentiam ex no- B bis demonstrantibus acceptam respiciendo, eã in duas impropriè dictas species diuidamus, quarum alteram pręcedit quęstio propterquid, quum notum sit effectum esse, alteram uero pręcedit quæstio an sit, quũ ignoretur & propterquid, & quòd. Hanc tamen differentiam Arist. nullibi consyderauit, quum ex natura demonstrationis non sumatur, & accidentaria sit, eorum enim, quæ ex accidenti sunt, nulla ratio in disciplinis habenda est; Auerroes tamen ut interpres hanc sine vlla absurditate consyderare potuit, multa nanque interpretibus ad faciliorem rerum intelligentiam, & ad doctrinæ abundantiam declarare conuenit, quorum mentionem ipsum authorem facere non decet. Hęc igitur si Auerrois opinio fuit ꝙ demonstratio simpliciter dicta, & demonstratio causæ tantũ nullam habeant inter se essentialem differentiam, sed solum extraneam, quæ est ratione nostri, & ea speciem propriè acceptam constitue- C re nequeat, recta est eius sententia, neq; reprobari potest. Sed an talem sententiam ipsi attribuere possimus dubium est, dum ea spectamus quę ab ipso uariis in locis dicũtur in suis commentariis in posteriores Analyticos, nam pręter illas, quas antea memorauimus, in eius dictis uarietates, & repugnantias, hanc non parui momenti notare possumus, ꝙ in Comment. 95. primi libri declarans tres illas species demonstrationis dicit demonstrationem causæ tantùm tunc fieri, quando ex causa sequitur existentia effectus ex necessitate, sed ex effectu non sequitur causa; quod quidem ego satis intelligere nequeo, nam quod ex effectu non sequatur causa, id fit uel quia non reciprocentur, & effectus latiùs pateat, quàm causa; uel quia reciprocentur quidem, sed causa sit notior effectu, siquidem ab ignotiore non est procedendum; vtcunque libet sensum uerba Auerrois habeant, ipse sibi manifestè aduersa-

Repugnantia in dictis Auerr.

tur,

tę ex effectu notiore. Et etiam expendendum A Auerroem rectè dicere eandem esse ipsarum proprietatem, nam proprietates a conditionibus essentialibus emanant, igitur ubi eędem sunt essentiales conditiones, easdem quoque proprietates inde fluere necesse est; quare hoc etiam signo manifestissimè apparet Auerroem negare ullum esse earum demonstrationum essentiale discrimen: Sed cur proprietatem dixit in singulari numero? & quęnam est hæc proprietas? pręcipua demonstrationis proprietas, quam ibi significanit Auerros, est scientiam rei perfectissimam parere, hæc enim est finis, & effectus demonstrationis, proinde eius proprietas dici potest, talia nãque principia, & talibus conditionibus prædita hæc proprietas ex necessitate consequitur; perfectam autem scientiã parere potissima demonstratio dicitur, quia omnibus simul quæstionibus de eadem re satis satisfacit, ut ostendit Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum, simul enim declarat & quòd res est, & propter quid est, & demũ etiam quid est, quæ est summa scientiæ perfectio; quoniam igitur certum est Auerroem hãc proprietatem intelligere, nos inde colligimus Auerroem confiteri nullum esse earum demonstrationum discrimen in quęsitorum notificatione, quia si eadem est earum proprietas, ergo eadem est earũ uis quæsitorum notificatrix, utraque igitur demonstratio secundùm propriã naturã habet uim notificãdi & propter quid est, & quòd est, hoc enim si negemus, non amplius eadem est earum proprietas, sed altera uim habet declarandi solum propterquid, altera uerò & propterquid, & quòd; sed illa quoque alia uerba hoc idem demonstrant, quibus Auerroes differentiam harum duarum demonstrationum declarat, ita n. loquitur, ut differentiam hanc illis tribuat in quæsitis demonstrationem præcedentibus, sed non in quæsitis, quę per eas notificantur, ut ea uerba perpendentibus manifestum est. Quid igitur de Auerroe dicemus? mihi quidem credibile uidetur ipsum post omnes suos commentarios in libros Aristotelis logicos Epitomen illam scripsisse, in qua sententiam suam emendauerit, & relicta illa dictorũ suorum uarietate, & inconstantia id solum protulerit, quod uerum esse cognouit; omnino enim credendum est Auerroem in illa Epitome omnia in medium afferre debuisse, ac uoluisse, quę de iis omnibus speciebus demonstrationis uera esse existimauit; propterea omnia, quę de demonstratione causæ tantùm alibi dixerat, ibi repetere, atque in unum colligere debuisset, si ea omnia rectè dicta esse putasset; quum itaque complura, quæ aliis in locis dixerat, ita neglexerit, ut de iis ne uerbum quidem in illa Epitome fecerit, dicendum uidetur ipsum illorum uanitate, ac repugnantia tandem cognita in neriorem sententiam uenisse, atque in ea una dimissis fabulis quieuisse. Quoniam igitur errare humanũ est, errata uerò corrigere ingenuum, ac philosophicum, egregiè hac ratione defendi Auerroem credimus, quum satis esse uideatur si fateamur ipsum huiusce rei ueritatem aliquando cognouisse. Quòd si hoc defensionis genus alii non recipiant, aliud ipsi excogitent, & eas omnes, quibus opinio Auerrois maximè urgetur, difficultates, si possunt, dissoluant.

Præcipua demonstrationis proprietas.

Caput XXV. de recta harum demonstrationum appellatione.

Illud denique in his demonstrationibus animaduertendum est, quod ad ipsarum appellationem pertinet; nos quidem concedere eam, quam diximus differentiam, contingit enim ut cognito quòd est quæramus propter quid est, contingit etiam ut utrunque ignorantes utrunque simul demonstremus; at illam nominationis differentiam non admittere, qua illam uocant demonstrationem propter quid, B hanc uerò potissimam, quòd enim illa sit uocãda propter quid, quia solum propterquid demonstret, omnino negamus, siquidem omni demonstratione ostenditur aliquid esse, quòd si solam præcedentem quęstionem spectando illam uocemus demõstrationem propter quid tantùm, quia ante illam quæritur solùm ꝓpter quid, hoc permitti potest; sed quòd altera nocetur potissima, ut tali appellatione ab illa separetur, nullo pacto concedimus, nefas enim esse putamus demonstrationem ullam declarantem propterquid est negare esse potissimam, & præstantissimam demonstrationem; nam si demonstratio, quam nocant propterquid tantùm, non est potissima, & primi gradus aliquem certè defectum, aliquod uitium in ea notare oportet, quo hac appellatione, & hoc nomine indigna esse censeatur; nullum tamen notare C possumus, siue ipsam demonstrationis naturam, siue animum nostrum spectemus, ipsi quidem naturæ demonstrationis nulla conditio, nulla proprietas deest, ut Auer. ipsum fassum esse ostendimus, qui etiam in commentariis suis 39. 40. secundi libri Posteriorum asserit utranque demonstrationem similiter tradere nobis per perfectam rei quæsitę definitionem, hæc autem apud Auerroem est summa demonstrationis perfectio, qua maior non datur, & ultimus demonstrantium finis, quem adepti quiescunt, nulla igitur demonstratio declarans propter quid est debet secundi gradus demonstratio uocari, sed potissima semper appellanda est. Si uerò habita animi nostri ratione demonstratio, quàm nocant propter quid, non est potissima, dicant quæso quid ei deest; an quòd ante demonstrationem est nobis notum effectum esse? certè quisnam defectus hic sit non uideo; in demonstratione

Omnis demonstratio declarã propter quid uocãda est potissima.

qui-

quidem nullum ob id defectum statui manifestum est, quia etiam si nos uel alterum quæsitū, uel utrunque præcognoscamus, per hoc tamen ipsa demonstrationis natura non labefactatur, neque imminuitur, quæ semper uim suam retinet demonstrandi utrunque; sed neque in nobis, quia aliquam rei demonstrandæ partem præcognoscere abundantia potiùs esse uidetur, quàm defectus; & nos certissimam ipsius effectus cognitionem comparamus, dum sensum cum ratione coniungimus. Nos igitur omniū demonstrationum declarantium propter quid est æqualem esse perfectionem, & excellentiā arbitramur, proinde omnes primi gradus, omnes potissimas sine ullo discrimine appellādas esse; quapropter hanc appellationis differentiā omnino reiicimus; & eam potius, qua usus est Auerroes, accipiendam esse iudicamus, Auerroes enim alteram simpliciter dictam, alteram causæ tantùm demonstrationem uocare solitus est; attamen sano modo hæc intelligenda sunt, nam si ideò putet illam simpliciter dici demonstrationem, quòd primaria sit, & propterea demonstrationis nomen sine ulla adiectione prolatum eam solam significet, nō alteram, quæ dicitur causæ tantùm, falsam esse eius sententiam arbitramur, quia ita sumendo simpliciter, omnis demonstratio propterquid declarās est simpliciter dicta demonstratio, & nulla demonstratio propterquid potest secundi gradus demonstratio appellari: q si dictio illa, simpliciter, de quæstionibus præcedentibus intelligatur, illud appellationis discrimen admitti potest, quādoquidē aliqua datur demonstratio, in qua causa tantùm rei quæritur, quū notū sit rē esse; aliqua etiam datur, in qua quæritur utrunque, proinde simpliciter, hoc est uniuersè, ac de tota re quæstio proponitur, quum ne existentia quidem sit nota. Sed obiicere aliquis posset, antea dictum est nunquàm nos duabus simul quæstionibus uti, sed semper una, quando enim ignoramus, & propter quid est, & quòd est, non quærimus nisi an sit, quia ignorantibus quòd sit non licet quærere propter quid sit; quomodo igitur nūc diximus quæri interdum utrunque simul? Nos autem ad hoc dicimus quæri quidem expressè solùm an sit, attamen uirtute quadam quæri etiam propter quid, quod pulcherrimè ab Aristotele declaratur in primo capite secundi libri posteriorum, ubi docet omnē quæstionem esse quæstionem causæ uel expressè, uel implicitè, quando enim quærimus propter quid est, expressè causam quærimus, quum autem quærimus an sit, eandem quærimus implicitè; quod eo signo ostenditur, quoniam si quòd res sit inueniamus absq; causæ cognitione, non quiescimus, sed adhuc quærimus propter quid sit; quū igitur quærentes an sit, & inuenientes q est nō quiescamus, manifestum est nos id, quod quærebamus, non inuenisse, causam enim quærebamus. Possumus igitur talem demonstrationem appellare simpliciter demonstrationem, quoniam effectus proponitur simpliciter ignotus, hoc est penitus ignotus, & quæstio simpliciter fit, & de toto eo, quod quæri ac demonstrari potest, quærendo enim an sit significamus ignotū esse, & quòd sit, & propter quid sit. Per hæc, quæ modò diximus, possumus fortasse Auerroē defendere, qui in Epitome in capite de demōstratione dicit, in demōstratione simpliciter dicta quæri utrunque simul, quod quidem minimè uerum est, sed inconsyderatè ab Auerroe prolatum fuit; possumus tamen ipsum tueri, si dicamus eum implicitam quoque quæstionem comprehendisse, & remotiorem quoque illius demonstrationis effectum respexisse; quādo enim ignoratur & propter quid, & quod, & utrunque simul per proximam causam demonstraturi sumus, quærimus quidem solùm an sit, quia dum hoc ignoramus nō possumus quærere propter quid sit, dicimus tamen quærere etiā propter quid sit, tum implicita quæstione, ut modò dicebamus, tum etiam quia sit in illa demonstratione simul ostensum, & quòd, & propter quid. Declaratum est igitur in quo nam sensu appellatio illa Auerrois admitti possit, qua aliquam demonstrationem causæ tantùm, aliquam simpliciter dictam nominare solet; nam, ut uno uerbo dicamus omnes has harum demonstrationum differentes appellationes reiicimus, quibus alteram primi, alteram secundi gradus esse significetur, & illas omnes admittimus, quibus illam tantummodo, quam habent, accidentalem, & ex nobis sumptam differentiā indicare uelimus; hanc enim differentiam non negamus, licèt neque ab Aristotele, neque a Græcis interpretibus usquàm fuerit consyderata.

Appellatio Auerrois quō defendi possit.

Dubiū.

Solutio.

Dū quærimus an sit, quærimus implicitè omnia, quæ de illa re quæri possunt.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE REGRESSV.

Caput Primum, Quid sit regressus, & quid circulus.

CONSYDERANS Aristoteles A in primo libro Posterioru Analyticorum circularem demonstrationem, quā prisci quidam Philosophi omnia sciri posse asseuerabāt, eam omnino refutauit, & inutilem esse efficaciter ostendit; fit autem circularis demonstratio quādo demonstrata ex propositionibus conclusione ex ea vicissim eædem propositiones demonstrantur, fitque è conclusione propositio, & è propositione conclusio, quemadmodum longa oratione in secundo libro Priorum Analyticorum declaratur. Verùm in illa confutatione ita locutus est Aristoteles, ut non omnem circularem ostensionem rejecisse uideatur, sed aliquam admisisse, quam complures interpretes recipientes, & a circulo illo seiungere volentes regressum appellarunt. Alii tamen fuere, qui non modò circulum, sed regressum quoque ab B Aristotele confutatum esse existimarunt, rationibus ita apparentibus nixi, ut rei meo quidem iudicio per se manifestæ tenebras offuderint, eamque difficultatis, ac dubitationis plenā reddiderint. Ego igitur veritatis amore ductus, quam absque vlla offuscatione omnibus conspicuam esse vellem, de hac re aliqua dicere, & tum ratione, tum Aristotelis testimonio regressum negandum non esse ostendere constitui; quod equidem paucis uerbis me præstiturum spero, quandoquidem non multorum argumentorum congerie, sed sola rei, de qua loquimur, intima scrutatione, & exemplorum naturalium diligenti declaratione, veritatem apertissimam futuram esse minimè dubito. Ante omnia intelligendum est quid per circu- (circulus quid sit.)

A lum, quid per regressum intelligamus; circulus quidem, ut ex Aristotele colligimus, est si ex A, demonstremus B. deinde reuertentes ex B. demonstremus A. & utraque sit potissima demonstratio, quę per causam proximam declaret propter quid effectus sit; hunc possibilem non esse ostendit in memorato loco Aristoteles, propterea quòd sequeretur idem respectu eiusdem causam esse, & effectum, prius, & posterius, notius, & ignotius secundum naturam; sequeretur etiam nil aliud per circulum demonstrari, quam idem ex seipso, a primo nāque ad ultimum demonstraremus A. esse quia A. est, hęc autem sunt absurda manifesta. (prior rō Arist. cō tra circulum.) (Posterior rō) Regressus verò est inter causam, & effectum, quando reciprocantur, & effectus est nobis notior, quàm causa, quum enim semper a notioribus nobis progrediendum sit, prius ex effectu noto causam ignotam demonstramus, deinde causa cognita ab ea ad effectum demonstrandū B regredimur, vt sciamus propterquid est. Hoc igitur inter circulum, & regressum interest, ꝙ in circulo vterque processus est demonstratio propterquid, quod ne excogitabile quidē est; in regressu autem prior processus est demonstratio quòd, posterior uero est demonstratio propterquid. Quid igitur sit regressus quantum ad habendam nominis intelligentiā sufficit manifestum est; est enim reciprocata quędam demonstratio, qua postquàm causam ignotam ex effectu noto demonstrauimus, maiorem propositionem conuertimus, & eundem effectum per eandem causam demonstramus, ut sciamus propterquid sit; in sequentibus autem naturam, & conditiones ipsius regressus, & differentiam, qua a circulo discrepat, melius declarabimus. (Regressus quid sit.) (circuli, & regressus discrimē)

Caput

Caput Secundum, in quo argumenta illorum, qui regressum negant, proponuntur.

ILli, qui regressum negant, tribus potissimũ fundamentis nituntur, quorum duo sunt illa eadem, quibus Aristoteles contra circulũ usus est, tertium ipsi addunt, quod efficacissimum, & demonstrans esse arbitrantur; Primũ

1. arg. est, si daretur regressus, idem esset notius, & ignotius eodem, quum enim in omni demonstratione a notioribus ad ignotiora progrediendum sit, & prior processus sit ab effectu ad causam, oportet igitur effectum causa notiorem esse; atqui posterior processus est ab eadem causa ad eundem effectum, ergo in eo oportet causã effectu esse notiorem, eadem igitur causa eodẽ effectu erit simul notior, & ignotior, quod quidem esse non potest; quòd siquis dicat hoc non esse absurdum, si alio, & alio modo sumatur notius, & ignotius, nam causa est notior effectu secundùm naturam, effectus uerò est notior nobis, hoc difficultatem non tollit, neque argumẽtum soluit, quoniam utraque demonstratio à nobis, & propter nos ipsos fit, non propter naturam, ideò utraque fieri debet ex notioribus nobis; quare argumentum urget ad ostendendũ ꝙ si effectus est notior nobis, quàm causa, & per ipsum inuenimus causam, non possumus postea a causa regredi ad effectum, nam propter quod aliquid tale est, illud est magis tale, at propter effectum fit nobis nota causa, ergo semper magis, ac firmius cognoscemus effectũ, quàm causam, regredi igitur a causa ad effectum nunquã licebit, nisi a minus noto ad magis notum progressus fiat, quę est uana, & inutilis demonstra-

2. arg. tio. Secundum argumentum est, dato regressu nihil aliud per ipsum ostenditur, quàm idẽ per seipsum, qui est processus inutilis, priore nãque processu ex A. effectu demõstramus B. causam, posteriore autem ex B. causa demonstramus A. effectum, quare a primo ad ultimum nil aliud demonstramus, quàm si A. est, A. est. Hæc sunt duo argumenta, quibus Aristoteles usus est ad circulum refellendum, quibus regressus quo-

3. arg. que reprobari uidetur. Tertium argumentum aliqui addunt, quod ualidissimum esse putant, & in eo tota huiusce rei difficultas consistit, quemadmodum in eius solutione tota ueritatis declaratio constituta est; argumentum est hoc, quãdo facimus priorem processum uel cognoscimus effectum pendere ab illa causa, uel ignoramus; si ignoramus, nunquã illam causam inueniemus, ut si ignoremus fumi causam esse ignem, non magis dicere possumus, fumus est, ergo ignis, quàm fumus est, ergo asinus, quare non possumus uti demonstratione ab effectu, qui est prior progressus, quoniam maior illius demõstrationis ignota nobis erit, est enim maior, ubicunque est fumus, ibi est ignis, quam notam esse oportet, si extruenda sit demonstratio ab effectu ad causam. Si uerò pręcognoscimus illam esse illius effectus causam, ergo posterior progressus superuacaneus est, id enim omne, quod ab eo desyderamus, à priore processu consequimur; nam quod in secundo processu quærimus, est cognoscere propter quid effectus sit, hoc autem solo priore processu adipiscimur, quum enim prænoscamus eam illius effectus causam esse, quum primùm inuenimus causam illam dari, simul inuenimus propter quid ille effectus sit, prior igitur processus sufficiens est ad demonstrandum & causam esse, & & propter quid sit effectus, quare altero illo processu opus non est.

Caput Tertium, in quo regressum dari ostenditur.

COntrariam sententiam ex Aristotele multis in locis sumimus, nam in capite tertio primi libri Posteriorum argumentans contra eos, qui circulum ponebant, regressum excipere uidetur, dicit enim incõueniens esse quòd idem sit eodem notius, & ignotius; postea subiungit id non esse inconueniens, si diuersis modis accipiatur notius, & ignotius, ut altera quidem demonstratio sit simpliciter demonstratio, altera uerò non simpliciter, sed demonstratio quòd, quæ fit a notioribus nobis; cõcedit ergo regressum, in quo prior processus est a notioribus nobis, & demonstratio quòd; posterior uerò est a notioribus secũdum naturam, & demonstratio simpliciter dicta: eandem sententiam legimus apud Aristotelem in contextu 92. secundi libri. In capite autem decimo eiusdem libri declarans differẽtiam inter demonstrationem propter quid, & demonstrationem quòd, manifestè regressum facit, ex eisdem enim terminis utranque demõstrationem construit, prius quidem ab effectu demonstrat causam, deinde conuersa propositione maiore ex causa illa demonstrat eundem effectu, & dicit euenire ut hoc modo utrunque monstremus, scilicet effectum per causam, & causam per effectum, & modum etiam declarat dicens maiorem propositionem prioris demonstrationis fieri maiorem etiam posterioris demonstrationis, si simpliciter conuertatur, minorem uerò fieri conclusionem, & conclusionem fieri minorem, ut si dicamus, omne non scintillans propè est, planetæ non scintillant, ergo planetę propè sunt, quæ est demonstratio ab effectu; deinde dicamus, quod propè est, nõ scintillat, planetæ propè sunt, ergo planetæ non scintillant, quę est demõstratio propter quid: siquis autem uerba Aristotelis eo in loco benè consyderet, uidebit hæc non dici exempli tantùm gratia, sed quia Aristoteles asserit euenire quandoque ut hac reciprocata demonstratione utamur, & facta priore demonstratione alteram quoque posteriorem ex eisdem terminis con-

Clara Aristotelis testimonia.

construamus; nam si exempla tantummodò A utriusque demonstrationis efferre uoluisset, nõ opus fuisset ex eisdem terminis utranque coostituere; modumque docere, quem seruare debeamus. Eandem sentẽtiam ex Aristotele colligimus in procemio primi libri Physicorum, nã in principio eius libri dicit in cogoitione rerũ uaturalium procedendum esse a causis ad effecta, quæ est demoostratio propterquid, postea animaduertens causas illas offerri nobis incognitas, & ab ignotis noo esse progrediendum, subiungit eas priùs ex effectis taoquàm notioribus nobis iodagandas; & inueniẽdas esse, quæ est demonstratio quòd; manifestè igitur proponit se in scientia naturali usurum esse regressu, neque putat alterum solum processum sufficere, sed utroque utendum esse censet; sic Themistius locum illum interpretatur, & regressum ibi manifestissimè ponit; & Auerroes in commentariis 24. & 97. primi libri Posteriorum, B ubi dicit regressum sæpe in usu esse io scientia naturali, ut nos exemplis ab ea scientia petitis apertissimè demonstrabimus. Rationem addere possumus efficacissimam ad hoc comprobandum, contingere potest ut effectus sit confusè notus, quia ipsius causa ignoretur, tunc igitur duo sunt, quę demonstratione indigent, causa quidem demonstratione eget, qua dari osteodatur; effectus uerò demonstratione eget, qua distinctè per suam causam cognoscatur; sed nõ potest una, & eadem demonstratio vtranque operam præstare, una enim demonstratio unius rei est, non plurium, quare si per banc demonstrationem causa notificatur, non potest per eãdem notificari effectus. Præterea si aduersariorum sententia, & ipsorum ratio admitteretur, uel nulla unquàm daretur demonstratio ab effectu, uel si daretur, eadem esset demonstratio propter quid; qua enim demonstratione causa ignota notificatur, eadem etiam propter quid C effectus sit notificaretur, omnis igitur demonstratio ab effectu esset dicenda tum demonstratio quòd, tum demonstratio propterquid, quod risu digoum est.

Prima ratio.

Secũda ratio.

Caput Quartum, in quo declaratur qualis sit in Regressu primus processus exemplo sumpto demonstrationis factæ ab Aristotele in primo libro Physicorum.

IN bac difficultate res ipsa, si benè intelligatur, omnem dubitationem tollet; idcirco declaraodum est diligentissimè quomodo regressus fiat, & quę in singulis eius partibus cognita nobis, & quę incognita sint, & quomodo; hactenus enim satis leuem huiusce rei cognitionem habemus, quæ ut propositos nodos explicare ualeamus minimè sufficiens est. In primis non est ignoranda distinctio A illa satis apud philosophos trita, & uulgata, cognitio nostra duplex est, alteram confusam uocant, alteram uerò distinctam, & utraque tum in causa, tum in effectu locum habet; effectum confusè cognoscimus, quando absque causæ cognitione nouimus ipsum esse; distinctè uerò quando per cognitionem causæ; illa quidem dicitur cognitio quòd est, hęc uerò propter quid est, & simul etiam quid est, quoniam idem est cognoscere quid est, & cognoscere propter quid est, ut docet Aristoteles in secundo libro Posteriotum; loquitur autem de utraque cognitione Aristoteles io contextu 178. primi libri Posteriorum, & in 39. secundi. Causa uerò quatenus causa est per causam sciri nou potest, quia causam aliam non habet; si nanque causam habeat priorem, eam babet quatenus est effectus, non quatenus est causa; datur tamen causę quoque cognitio tum confusa, tum distiocta; B confusa quidem quando ipsã esse cognoscimus, sed quidnam sit igooramus; distincta uerò quãdo cognoscimus etiam quid sit, & ipsius naturam penotramus. Hoc declarato totam ipsius regressus seriem ordinatim cõsyderemus, & exemplum aliquod nobis proponamus, in quo ipsam regressus naturam meliùs inspiciamus, nempe effectum notiorẽ sua causa, & cum ea reciprocabilem; sumamus demonstratiooem Aristotelis in primo libro Physicorum, qua ex geoeratione, quæ substantiarum est, ostendit materiam primam dari, ex effectu noto causam igootam; generatio enim sensu nobis cognita est, subiecta uerò materia maximè incognita. Accepto igitur subiecto proprio, scilicet corpore naturali caduco, cui primo vtraque inest, io eo demõstratur causam inesse propterea quòd in eodem inest effectus, & est demonstratio quòd, quę ita formatur, ubi est generatio, ibi est subiecta materia, at in corpore C naturali est generatio, ergo in corpore naturali est materia; in hac demonstratiooe mioor propositio est nobis nota confusè; quoniam generari quidem, & interire naturalia corpora cernimus, sed causam ignoramus; maior uerò propositio quanquàm sensu non cognoscitur, aliquãtamen adhibita mentali consyderatione facilè innotescit, qua ratione ipsam declarat Aristoteles in primo libro Physicorum, nam accidentium mutationem subiectum habere uidemus, substaotiarum non uidemus, attamen re aliquãtum consyderata cognoscimus ita in omni mutatione esse oportere, vt in accideotium mutatione intuemur; itaque inductionem illam facimus, quam Auerroes ad Dialecticæ inductionis differentiam soler appellare demoostratiuam; Dialectica nanque inductio, quum in materia mutabili, & contingente fiat, nil roboris habet nisi omnia singularia sumantur nullo prætermisso; inductio autem demonstratiua fit in materia necessaria, & in rebus, quæ

Cognitio effectus uel confusa est uel distincta.

Cognitio causæ uel confusa est uel distincta.

Series regressus.

dialecticę, & demõstratiuæ inductionis discrimẽ.

essentialem inter se connexionē habent, ideò D in ea non omnia sumuntur particularia, quoniā mens nostra quibusdam inspectis statim essentialem connexum animaduertit, ideoq; spretis reliquis singularibus statim colligit uniuersale, cognoscit enim necessarium esse ut ita res se habeat in reliquis, ex eo enim quòd aliquod prædicatum alicui per se inest, licet inferre, ergo de omni prędicatur; dum igitur mens nostra naturam mutationis, seu generationis consyderat, cognoscit essentiale ipsi, ac necessarium esse hoc prędicatū, nempe subiectam aliquā materiam, quæ mutationem ipsam recipiat, quemadmodum testimonio sensus in accidentiū generatione rem se habere cognouit, ideò ex uariis accidentiū mutationibus infert hanc uniuersalem, omnis mutatio habet subiectum, sub qua postea hanc maiorem sumit, ubi generatio, ibi subiecta materia. Hunc discursum facit longo sermone Aristoteles in primo libro Physicorum, sed potissimùm in contextu sexagesimo- E secundo, quæ est uera eius loci interpretatio, quam pauci cognouerunt. Hæc maioris propositionis cognitio non est nisi confusa, quia licèt prædicatum sit causa subiecti, attamen non cognoscitur ut causa, nouimus enim mutationem omnem habere subiectam materiam, non tanquàm effectum ipsius materiæ, sed tanquàm perpetuò coniunctam cum materia subiecta; existimamus enim mutationem, & materiam nexu ita necessario iunctas esse, ut mutatio sine materia nunquàm inueniri queat; propterea quum illam in corpore naturali manifestè intueamur; ex ea colligimus alteram quoque, quā non intuemur, in eodē inesse. Hinc fit ut huius quoque conclusionis cognitio sit confusa, quia solùm quòd insit corpori naturali materia inuenimus, atque cognoscimus, ipsius autem conditiones, & naturam, & definitionē ignoramus; huius autem ratio in promptu est, quoniam nulla res dat alteri id, quod ipsa non habet, effectus F est confusè tantùm nobis cognitus, ideò non potest nobis tradere distinctam causę cognitionē; notus enim ipse quòd est nō declarat nisi quòd causa sit; non tamen ut ipsius causa, quia ipse quoque non est notus ut illius causæ effectus; sed solùm ut res quædam ab illo nunquàm separabilis. Ita igitur dicere omnino necessarium est, si rem ipsam diligenter expendimus, effectus enim confusè cognitus non reddit causam cognitam nisi confusè, causa uerò confusè cognita, dum ignoratur quid sit, non potest cognosci ut causa. Hic itaque est primus processus in regressu, quo solam inuenimus inhærentiam causæ in subiecto proposito, non tamen prout illius effectus causa est, sed ut prędicatum quoddam necessarium: & inseparabile.

D

Caput Quintum, quòd facto primo Processu non statim regredi ad effectum possimus, sed mediam quandam consyderationem interponi necesse sit.

Causa ita inuenta uideretur statim ab ea regrediendum esse ad effectum demonstrandum propterquid sit; attamen hoc nondum facere possumus quum enim, ut modò dicebamus, nil det id, quod non habet, nos autem per regressum quæramus cognitionem effectus distinctam, hanc nobis causa confusè tantùm cognita tradere non potest, sed eam priùs distinctè cognitam fieri oportet, quàm ab ea ad effectum regrediamur. Facto itaque primo processu, qui est ab effectu ad causam, antequàm ab ea ad effectum retrocedamus, tertium quendam medium laborem intercedere necesse est, quo du- E camur in cognitionem distinctam illius causæ, quę confusè tantùm cognita est, hunc aliqui necessarium esse cognoscentes uocarunt negotiationem intellectus, nos mentale ipsius causæ examen appellare possumus, seu mentalem consyderationem, postquàm enim causam illam inuenimus, consyderare eam incipimus, ut etiam quid ea sit cognoscamus, qualis autem sit hæc mentalis consyderatio, & quomodo fiat, à nemine uidi esse declaratum, quanuis enim aliqui dicant mediam hanc intellectus negotiationem interponi, tamen quomodo per eam ducamur in cognitionem causæ distinctam, & quæ sit uis huius negotiationis non ostenderunt; non paruum igitur operæprecium faciemus, si de hac re aliqua dixerimus. Duo sunt, ut ego arbitror, quæ nos iuuant ad causam distinctè cognoscendam, unum quidem cognitio quòd est, quæ nos præparat ad inueniendum quid sit, F quando enim in re aliquid prænoscimus, in ea aliquid aliud indagare, & inuenire possumus; ubi uerò nihil prænoscimus, nil unquàm inueniemus, ut docet Aristoteles in primo capite primi libri Posteriorum, & ut optimè declarat ibi Themistius in expositione secundi contextus illius capitis; quando igitur causam illam dari inuenimus, apti sumus ad quærendum, & inueniendum quid illa sit. Alterum uerò, sine quo illud non sufficeret, est comparatio causæ inuentæ cum effectu, per quem inuenta fuit, non quidem cognoscendo hanc esse causam, & illum esse effectum, sed solum rem hanc cum illa conferendo; sic enim fit ut ducamur paulatim ad cognitionem conditionum illius rei, & una inuenta conditione iuuemur ad aliam inueniendā, donec tandem cognoscamus hanc esse illius effectus causam; quæ omnia eodē sumpto exemplo melius intelligētur; ex generatione inuenimus

negotiatio intellectus quo fiat

esse

esse in corpore naturali materiam substantiali formæ subiectam; nondum quidem cognoscimus materiæ ipsius generationis causam esse, sed solùm cognoscimus non posse mutationem illam fieri absque aliqua subiecta materia, proinde materiam a mutatione inseparabilem esse; quòd siquis dicat, nonne materia inuenitur ab Aristotele ut principium, ut patet legentibus primum librum Physicorum? ergo quum primum est inuenta, cognoscitur ut causa illius effectus; ad hoc dicimus materiam inueniri quidem ut principium respectu corporis naturalis, sed non respectu generationis, nempè ut Aristoteles ibi eam inueniat ut causam generationis, hoc enim nondum cognoscitur in eo libro; cuius quidem rei testimonium clarum habemus in primis uerbis primi libri de generatione, & interitu, ubi Aristoteles agendum sibi proponens de generatione amplissimè sumpta dicit inquirendas esse eius causas, indicat ergo esse adhuc nobis incognitas generationis causas; postea uerò in eo primo libro causam perpetuæ generationis quærit, eamque esse dicit naturam primæ materiæ; in primo igitur libro Physicorum causæ generationis non cognoscuntur; sed causæ internæ corpus naturale constituentes, corporis enim naturalis principia quærenda proposuerat Aristoteles in eo libro, sed non generationis, uel mutationis, huius enim causę declarandæ proponuntur in ipso initio libri de ortu, & interitu. Materia igitur per generationem inuenta nondum cognoscitur esse causa generationis, quia quid sit ipsa materia adhuc ignoratur; propterea Aristoteles, qui principiorum cognitionem nobis tradere uoluit non modò confusam, uerùm etiam distinctam, quantam naturalis philosophus habere potest, cœpit materię inuentę conditiones, & naturam inuestigare, idque fecit à contextu quinquagesimoseptimo eius libri usque ad septuagesimũ, in quo inquit se docuisse quid sit materia. In ea autem parte ad inueniendum quid sit materia ita progressus est, docuit in primis quomodo à priuatione differat; materiæ nanque officium est substare contrariis, & ea recipere, contrariorum uerò officium est se ab eadem materia mutuò pellere; ideò materia manet sub utroque contrario, & nunquàm interit; &, quum omnium naturalium corporum principium, & materia esse debeat, debet etiam esse talis, quæ omnes formas, & omnes priuationes recipere apta sit; itaque nulli formæ, nulli certæ naturæ, nulli affectioni addicta esse debet secundùm propriam eius naturam, sed ab omnibus libera, & immunis, quia intus apparens prohibet extraneum; debet igitur materia secundum suam naturam carere omnibus formis, & omnium recipiendarum potestatem habere; hęc absque dubio est natura materiæ ut nihil sit actu, sed potestate omnia, in hunc enim sensum cadunt omnia, quæ ibi de primæ materiæ natura dicuntur ab Aristotele; & inde colligitur ipsa materię definitio, materia est primum subiectum, ex quo permanente naturaliter omnia corpora fiunt. Hoc igitur est illud mentale examen, seu negotiatio illa intellectus, quam facit ibi Aristoteles ad materiam distinctè cognoscendam; ad eam autem cognitionem nos duxit tum cognitio illa præcedens confusa quòd materia detur, tum eius comparatio cum generatione, ex qua fuit inuenta; sic enim paulatim discimus quem locum in generatione habeat ipsa materia, & quodnam eius officium sit, idque ab aliorum principiorum muneribus distinguimus; officio cognito conditiones singulę in lucem prodeũt, quæ ut fungi tali officio possit necessariæ sunt. Hæc autem omnia postquam cognouimus, atque perpendimus, facile nobis innotescit talem materiam generationis causam esse; quoniam enim potestatem habet recipiendi omnes formas, & nullam certam formam sibi præscribit, sed æquè apta est recipere formam, & eius priuationem, ideò facit ut nullum materiam habens possit esse perpetuum, sed ex necessitate aliquando intereat, & ex eo aliud generetur; hoc considerare est regressum facere, qui est postremus progressus tradens nobis ex distincta causę cognitione distinctam cognitionem effectus, quàm antea non habebamus, quando enim cognoscimus illam esse causam illius effectus, facimus propositionem maiorem, & iamiam, si uolumus, in promptu habemus demonstrationem propter quid, proposito nanque subiecto, in quo materiam inesse nouimus, quæ est propositio minor, in corpore naturali inest materia, colligimus in eodem inesse generationem; & est potissima demonstratio. Sed hunc ultimum processum non facit in eo primo libro Physicorum Aristoteles, quoniam eius consilium in eo libro non est generationis notitiam tradere per suas causas, sed solùm ex generatione confusè cognita nos in primorum principiorum cognitionem perducere; ideò satis habuit in eo libro primum illum processum facere ad primam materiam inueniendam, quæ est cognitio confusa, deinde etiam mentale illud examen, quo distinctam quoque materiæ cognitionem adipisceremur. At in primo libro de generatione, & interitu regressum facit à materia iam distinctè cognita ad generationem distinctè cognoscendam, eaque est demonstratio propter quid. Ex tribus igitur partibus necessariò constat regressus, prima quidem est demonstratio quòd, qua ex effectus cognitione confusa ducimur in confusam cognitionem causę; secunda est consyderatio illa mentalis, qua ex confusa noti-

Dubiũ.

Solutio.

Tres partes in regressu.

tia causæ distinctam eiusdem cognitionem acquirimus; tertia uerò est demonstratio potissima, qua ex causa distinctè cognita ad distinctā effectus cognitionem tandem perducimur; primam, ac secundam partem in exemplo proposito habemus in primo libro naturalis auscultationis, tertiam uerò in primo libro de generatione, & interitu. Ex his autem, quæ diximus, manifestum esse potest non posse bene cognosci quòd hæc sit causa huius effectus, nisi natura, & conditiones illius causæ cognoscantur, per quas apta est talem effectum producere; hoc enim ad propositę dubitationis solutionem magni momenti est.

Caput Sextum, in quo ea, quæ de regressu dicta sunt, declarantur alio sumpto exemplo ex Octauo libro Physicorum.

HAec omnia, quæ de regressu, atque eius partibus diximus, possunt aliis E pluribus exemplis è naturali philosophia sumptis declarari, & comprobari; nobis autem alterum solum accipere satis sit, in quo tota rei ueritas apertissimè conspicitur; idq; sumitur ex octauo libro Naturalis auscultationis, quem locum diligenter consyderare neq; inutile, neq; à suscepta prouincia alienum erit, quandoquidem non ea solùm, quæ ab Arist. aliisq; probatis authoribus de rebus logicis scripta sunt, expędere decreuimus, sed etiam illa, quæ in Philosophię, & aliarum disciplinarum traditione ad logicæ artis usum pertinentia obseruari possunt, notare, & examinare: præsertim quando in iis locis ipsum artificium logicum à nullo alio declaratum, ac fortasse etiam à nullo intellectum fuisse inuenerimus; quod equidem de his duobus, quibus uti constitui, exemplis audeo profiteri, nam tum ea, quæ de regressu ex primo libro Physicorum diximus, tum illa, quæ mox de eodem ex octa- F uo libro dicturi sumus (seu uera, seu falsa sint, quod quidem aliis iudicandum relinquo) ego primus inueni. In illo igitur octauo libro Aristoteles ex æterno motu, quem in principio eius libri dari ostenderat, demonstrat dari primum motorem æternum, & est demonstratio quòd confusam nobis tradens primi æterni motoris cognitionem, scilicet quòd sit, non quid sit. Sed statim aduersus hoc dubitare non iniuria quispiam posset, uidetur enim statim cognosci etiam quid sit, si uera illa sunt, quæ paulò superius diximus, causam non posse cognosci ut causam, nisi priùs quid ea sit cognoscatur, quo fit ut, si causa ut causa cognoscatur, eadem sit etiā cognita quid sit; sed primus motor simulatque inuentus est ex æterno motu, est etiam cognitus ut motor, ergo ut causa, quia dicere motorem est dicere causam effectricem motus, hoc autem uidetur aduersariis maximè suffraga

Dubiū

D ti, quū uideatur eodem processu simul demonstrari & causam esse, & propter quid effectus sit, quia causa statim inuenitur prout causa est. Attamen, si benè rem hanc expendamus, id minimè uerum est, nā est quidem motor causa effectrix motus, sed æterni motus, qui est species motus, propria causa non est motor latè sumptus, sed motor certis quibusdam conditionibus prędirus, per quas uim habet mouendi perpetuò, his igitur conditionibus ignoratis non cognoscitur primus motor esse causa ęterni motus, nisi uniuersaliter, & confusè; hę autem primi motoris conditiones per primum illum, quem diximus, processum non innotescunt, ideò nec statim regredi possumus ad demonstrandum propterquid sit ipse ęternus motus, quia motor est adhuc confusè cognitus; propterea necesse fuit Aristotelem facere mentalem illam consyderationem, seu negotiationem intellectus, qua conditiones essentiales primi motoris in lucem prodirent, si non omnes, saltem aliquæ, scilicet illæ, quas ad cognoscendam causam æterni motus cognoscere necessarium erat; facit hoc Aristoteles in particula quinquagesimasecunda eius libri, dum ostendit primum motorem, qui ęterni motus causa sit, immobilem penitus esse debere, ut neque per se, neque ex accidenti sit mobilis, quoniam uidemus motores, qui per se sunt immobiles, ex accidenti autem mobiles, non posse mouere perpetuò; deinde in particula quinquagesimatertia regressum facit a motore primo æterno immobili ad motum primum ęternum, & est demonstratio propterquid. Cęterum ad plenam rei, de qua loquimur, intelligentiam non est silentio prætereundum artificium maximum Aristotelis in eo libro à nemine cognitum, quod nos primi, dum eum librum publicè interpretaremur, decimo ab hinc anno patefecimus; quærunt multi rationem tractationis de impartibilitate primi motoris, quam in postremo eius libri capite legimus; in hac una plurimi consentiunt, scopus erat pręcipuus Aristotelis in eo libro agere de primo ęterno motore, ideò caput illud ultimum est ueluti totius libri coronis, & apex, in quo Aristoteles declarat summas, & præstantissimas primi motoris conditiones, ad quas naturalis philosophus poterat peruenire; quare apud eos caput illud ultimum est finis, & scopus Aristotelis in eo octauo libro. Sed horum sententia longe abest à ueritate, & a consilio Aristotelis, cuius scopus non est agere de primo æterno motore, sed solùm de æterno motu, hic enim est res naturalis, & accidens naturale, ille uerò est res supernaturalis, cuius consyderatio ad solum metaphysicum pertinet; de æterno autem motore loquitur philosophus in eo octauo libro propter æter-

Solutio

artificiū Aristo. tractāda impartibilitate primi motoris

æternum motum, non propter se, quia non A poterat æternus motus sciri, nisi per suam æquatam causam demonstraretur, causa autem est motor æternus; scopus igitur eius libri non est cognoscere primum motorem, sed perfectè cognoscere æternum motum per suam causam, vt fuit Alexandri sententia a Simplicio relata; & ut ipse Aristoteles in ipso eius libri initio testatur; idem confirmat Epilogus, quem ante illud ultimum caput in septuagesimusseptimus contextu legimus, in eo enim Aristoteles colligit se id tractasse, quod proposuerat, scilicet ostendisse motum æternum esse, & quis ille sit, & quę sit causa perpetui motus, & eam esse motorem immobilem; caput itaque vltimum, quod post eum Epilogum legitur, scriptum est ab Aristotele quasi extra primarium eius consilium in eo libro; & ratio, quæ ipsum mouit, fuit hęc, cognouit Aristoteles illud mētis examen leuiter, & imperfectè factum esse in contextu 52. ideoque non benè cognitam esse B illam primi motoris conditionem, per quam est aptus mouere perpetuò, proinde debilem, & infirmum fuisse regressum a causa non benè cognita ad effectum; conditio enim primi motoris, per quam potest facere æternum motum, est hæc, quod est abiunctus a materia, ita enim fit ut in mouendo non fatigetur, & perpetuo moueat; conditionem hanc Aristoteles in contextu 52. valdè leuiter attigit, solùm enim dixit primum motorem non esse ullo modo mobilem neque per se, neque ex accidenti, quod significabat ipsum esse a materia separatũ, nam si esset iunctus materię, non posset saltem ex accidenti non moueri ad motum materię; hoc tamen Aristoteles exprimere non ausus est, quia vidit esse conditionem supernaturalem, & transcendentem limites Physicos, ideò cum moderatione eam insinuare satis habuit, ut modus loquendi, quo ibi vtitur, demonstrat, nam dicit credibile esse quod primus motor æter- C nus, quum semper moueat, non sit vllo modo mobilis neque per se, neque ex accidenti; his enim paucis uerbis mentalem illam consyderationem absoluit. Postea uero facto regressu, & tota de æterno motu tractatione completa, Aristoteles, qui in illo breui mentis examine non plenè sibi satisfecerat, constituit in calce eius libri, ac veluti extra eum librum, & præter ipsius consilium illam mentalem consyderationem facere pleniorem, & apertè docere primum motorem esse impartibilem, & a materia penitus separatum, idque facit conferendo ipsum cum effectu, ex quo innotuerat, nēpe cum ęterno motu, quum enim semper moueat, non potest esse materialis; quia nullus motor materialis potest perpetuum motum efficere; huius quidem tractationis proprius locus erat ille contextus 52. sed Aristoteles data opera, ac tanquàm excusationis gratia vsus est hac artificiosa inordinatione, ut significaret se non ignorasse tractationem illam excedere limites naturales, & ut appareret eam neque prętermissam fuisse, neque penitus immistam tractationi naturali. Neque id reprehensione ulla dignum est, quandoquidem sicuti rerum omnium, quæ in uniuerso sunt, admirabilis est colligatio, & nexus, & ordo; ita in scientiis contingere necessum fuit, ut colligatæ essent, & mutuum sibi auxilium præstarent; diuina quidem scientia quantum a naturali iuuetur in libro duodecimo Metaphysicorum legere possumus; naturalis autem a diuina accipit primam causam, & eam reddit modo quodam naturalem, quatenus eam consyderat ut causam accidentium naturalium, nempè in octauo libro Physicorum ut causam æterni motus, & in tertiò libro de Anima ut mentis humanæ illuminatricem, & causam nostræ intellectionis; utroque autem in loco Aristoteles coactus est aliquas supernaturales eius conditiones attingere, leniter tamen id fecit, & magna cum moderatione, & absque diligenti earum declaratione, ut quisque iudiciosus, atque eruditus uir utroque in loco inspicere potest; nos enim satis superque de his locuti sumus; hęc autem omnia cum diligentia explicare uoluimos, ut tres illæ in regressu necessariæ partes optimè cognoscerentur. Alia quoque naturalia exempla perpendere possemus, quę aliis consyderanda, & cum his, quę declarauimus, conferenda relinquimos.

Scietiæ oẽs sũt inter se cõnexæ

Intellectus agens.

Caput Septimum, quòd tres memoratæ partes in omni regressu si non semper tempore, saltem natura distinctæ reperiantur.

Voniam autem ostensum est tres esse partes in regressu hoc ordine dispositas, ut prima sit demonstratio causæ ex effectu; secunda sit causæ inuentæ consideratio; tertia demum demonstratio eiusdem effectus ex illa eadem causa; sciendum est, ac summoperè annotandum, nihil esse absurdi si quandoque contingat has tres partes tempore distinctas non esse; satis.n. est si ratione, & natura distinguantur; eodem temporis momento incipit homo esse rationis particeps, & esse risibilis, ratio tamen hæc diuersa esse cognoscit, etsi tempore non separantur. Quum igitur contingere possit vt aliqua causa, quum primum inuenta est, absque vllo temporis interuallo perfectè nota fiat seu propter ipsius euidentiam, seu propter ingenii nostri perspicacitatem, fortasse aliquis existimare posset unam, atque eandem demonstrationē ea, quæ diximus, omnia simul præstare, quæ aduersariorum sententia fuit dicentium eadem demonstratione ostendi & causam esse, & propter quid sit effectus; id tamen minimè ve-

rum eſt, quoniam unius rei una eſt demonſtratio, & una demonſtratio unius rei eſt, non plurium. Hoc autem ut meliùs intelligatur, tali exemplo utamur, particulari quidem; ac ſenſili, qualibus Ariſtoteles quoque uti ſolet, ſed tamen ad rem declarandam idoneo, & accommodato, quum idem in rebus uniuerſalibus poſtea quiſque conſyderare poſſit; ex inſpectione fumi argumentatur aliquis, & oſtendit ignẽ ibi eſſe, quem non uidet, ea una demonſtratione uidetur demonſtrari, & ignem ibi eſſe, & cur fumus fiat; quod tamen uerum non eſt, illum enim decipit celeritas intellectus in horum cognitione, quoniam demonſtratio ignis ex fumo ſuapte natura non declarat niſi ignem eſſe; q̃ ſi uidemur etiam cognoſcere propter quid ſit ille fumus, id non eſt per eandem demonſtrationem, ſed per alteram, qua ex igne fumum demonſtramus, & rationem reddimus cur ibi ſit fumus; qui duo diſcurſus uel ita paruo, ac inſenſili tempore diſtinguuntur, ut eodem momento fieri uideantur; uel etiam ſi aduerſariis condonemus utrunque eodem tempore fieri, ſaltem ratione ſecernuntur, aliud enim eſt ex fumo ignem, aliud eſt ex igne fumum demonſtrare. Hoc igitur dicendum eſt quando eueniat ut cauſa ex effectu inuenta ſtatim cognoſcatur illius effectus cauſa eſſe, p hoc enim ipſa regreſſus natura non labefactatur; quoniã enim in illa media conſyderatione mentali, per quam innoteſcere diximus quid ſit illa cauſa, ad hanc cognitionem deuenimus per collationem cauſę inuentæ cum effectu, ex quo inuenta fuit; ideò contingere poteſt ut, dum cauſam eſſe demonſtramus ex effectu, ſimul etiã quid illa ſit inueniamus; attamen aliud eſt cognoſcere cauſam eſſe, aliud eſt cognoſcere quid ſit, & demum aliud eſt ſcire propterquid ſit effectus ille; has enim omnes cognitiones ſi non tempore, ſaltem natura, & ratione diſtinctas eſſe neceſſe eſt.

Vna demonſtratione una res cognoſcitur, non plures.

Caput Octauum de differentiis, quibus regreſſus a circulo diſcrepat.

PEr ea, quæ dicta ſunt, ſi benè declarata a nobis eſt natura regreſſus, facile erit tum regreſſus, & circuli ab Ariſtotele reprobati diſcrimen inſpicere, tum dubia omnia, & argumenta contraria ſoluere. Differt regreſſus a circulo & ratione formę, & ratione materiæ, & ratione finis; primùm quidem ratione formæ, quoniam circulus (ut nomen ipſum ſignificat) eſt tranſitus ab eodem ad idem, inſtar figuræ Geometricæ, a qua per tranſlationem nominatus eſt; quoniam igitur in primo proceſſu non ab una propoſitione, ſed a duabus ad concluſionem progredimur, oportet ex eadem concluſione uiciſſim utranque propoſitionem monſtrari, non alteram

Diſcrimen circuli & regreſſus ratione formæ

D ſolùm, ſi circulus eſſe debeat; oportet itaque prima concluſione monſtrata eam ut propoſitionem maiorem ſumere, & ei adiecta minore conuerſa demonſtrare maiorem; deinde eandem ut minorem accipiendo, eique maiorem conuerſam apponendo demonſtrare minorem; ſic enim ex concluſione propoſitio utraque demonſtratur, & is eſt uerè circulus, quemadmodum declarat Ariſtoteles in tertio capite primi libri Poſteriorum, ubi circularem demonſtrationem refellit, & fuſiùs in ſecundo libro Priorum Analyticorum, ubi ex pluribus quoque demonſtrationibus circulum perfectum conſtare aſſerit, ſed nobis tres conſyderaſſe ſatis ſit. In regreſſu autem non utranque propoſitionem ab initio acceptam demonſtramus, ſed ſolam minorem, ut docet Ariſtoteles in capite decimo primi libri Poſteriorum, poſtquàm enim cauſam ex effectu oſtendimus, maiorem propoſitionem conuertimus;

E cui adiecta concluſione loco minoris concludimus minorem illius prioris demonſtrationis. At ex minore conuerſa, & concluſione maiorem demonſtrare nullo pacto poſſumus, tum quia in maiore prædicatur de effectu cauſa ſua proxima, & immediata, quare maior indemonſtrabilis eſt; tum quia in minore prædicatur accidens de ſubiecto, ideò ſi minor conuertatur, fit prædicatio contra naturam, quod de propoſitione maiore non euenit, ea enim ſine ulla abſurditate conuerti poteſt ob eam rationem, quam aliàs in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis fuſè declarauimus. Formæ igitur ratione regreſſus non eſt circulus, quia non ad idem penitus reuertitur, quum non utranque propoſitionem demonſtret, ſed alteram ſolum. Sed neque ratione materiæ, materia namque demonſtrationis eſt medius terminus, ex quo utraque propoſitio conflatur, ut ait Ariſtoteles in 48.

Diſcrimen ratione materię

F contextu ſecundi libri Poſteriorum, & ut ibi declarat optimè Themiſtius; materia quidem circuli tota ſimilis eſt, & eiuſdem generis, quoniam in utroque progreſſu medium eſt proxima cauſa maioris extremi, vterque enim eſt potiſſima demonſtratio; tota igitur circuli progreſſio eſt a cauſa proxima ad effectum, proinde eſt per uiam totam ſimilem, qualis eſt circunferentia figuræ circularis, notato enim in ea puncto ſi per eam aliquid ab illo puncto moueatur, tranſit per uiam, quæ tota eiuſdem generis eſt donec ad idem punctum reuertatur. At in regreſſu uia non tota ſimilis eſt, prior enim proceſſus ab effectu fit, poſterior uerò a cauſa; non eſt igitur tota eiuſdem generis ea materia, ex qua fit regreſſus, quum medium in primo proceſſu ſit effectus, in ſecundo autem ſit cauſa, quare non eſt circulus, quia in circulo medium in utroque proceſ-

Discrimen rō ne finis

su est causa. Demum ex fine distinguuntur, A quia finis circuli est scientia eadem, a qua sumptum fuit primum demonstrationis initium, vt si propositiones sint A. conclusio verò B. tam processus prior ab A. ad B. quàm posterior a B. ad A. quemadmodum diximus, est potissima demonstratio, in qua nulla cognitio locum habet nisi perfecta; & distincta, nam a causa distinctè cognita progreditur ad effectum distinctè cognoscendum; quare prior processus est ab A. distinctè cognito ad B. distinctè cognoscendum, & posterior similiter a B. distinctè cognito ad A. distinctè cognoscendum; quocirca idem prorsus in circulo est finis, atque principium, nam a primo ad vltimum transitus est ab A. distinctè cognito ab A. distinctè cognoscendum, quę verè est circuli natura. Non sic regressus, sed finem habet diuersum a principio, vt optimè notauit Alexander referente Ioanne Grammatico in contextu vndecimo primi libri de Anima, finis enim est scien- B tia distincta effectus, quæ dicitur scientia propter quid est, a qua non fuit sumptum primæ demonstrationis principium, primus enim processus fuit ab effectu confusè cognito ad causam confusè cognoscendam; postremus verò a causa distinctè cognita ad effectum distinctè cognoscendum, quare a primo ad ultimum non est ab eodem ad idem, quamuis enim sit ab effectu ad eundem effectum, tamen finis demonstrationis non est effectus ipse, sed eius scientia, hæc autem non eadem est in fine regressus, & in principio, quandoquidem a notitia ipsius effectus confusa exordium sumitur, totus autem regressus in cognitione eiusdem desinit perfecta, & distincta, est igitur a primo ad vltimum progressus a cognitione confusa ad distinctam eiusdem effectus scientiam, qui nihil in se absurditatis habet, quia naturalis est nobis hæc progrediendi ratio a confusa ad distinctam eiusdem rei cognitionem; igitur ratione C finis non potest regressus appellari circulus.

Caput Nonum, in quo aduersariorum argumenta soluuntur.

Ad primum.

AD argumenta aduersariorum respon sio ex iis, quę dicta sunt, facilè sumitur, ad primum enim, quod erat, dato regressu sequeretur idem esse eodem notius, & ignotius, dicimus totum argumentum esse concedendum, id enim, si alio, & alio modo sit, non est inconueniens, nam in primo processu effectus est notior causa, in postremo autem causa est notior effectu, cum hoc tamen discrimine, quod effectus est notior causa cognitione confusa, at causa est notior effectu cognitione distincta; nec dicimus illum esse nobis notiorem, hanc vero non nobis, sed natura; sed asserimus ambo nobis notiora esse, A diuersis tamen modis, effectum quidem confusè, causam uero distinctè, & sicuti per effectum confusam causę cognitionem adipiscimur, ita per causam ad distinctam effectus cognitionem peruenimus. Ad secundum negamus regressum esse processum ab eodem ad idem, est enim a confusa ad distinctam eiusdē rei cognitionem, a cognitione quòd sit ad cognitionem propter quid sit, circulus autem est a distincta cognitione ad distinctam, quare esse prorsus ab eodem ad idem, patet igitur duo hæc argumenta ab Aristotele contra circulum adducta regressui non officere. Postremum argumentum erat, in priore processu vel notum nobis est causam esse illius effectus causam, vel ignotum; si notum, ergo prior processus non modò demonstrat causam esse, verùm etiam propter quid sit effectus, quare posterior processus inpertinens est; si ignotum, ne priore quidem processu uti possumus, quum maior propositio sit ignota; nec magis dicere licet, fumus est, ergo ignis, quàm fumus est, ergo asinus, quum ignoremus causam fumi ignem esse. Ad hoc dicimus ignorari a nobis causam esse illius effectus causam, dum priore processu vtimur, quum autem obiiciunt, ergo priore processu vti non possumus, quia maiorem propositionem ignoramus, negandum est hoc, fallax enim est ratio a secundum quid (ut vocant) ad simpliciter; nam est quidem illa maior aliqua ratione ignota, non tamē simpliciter, & omnino ignota, sed aliquo etiam modo cognita quantum satis est ad demonstrationem ab effectu construendam. Similem errorem obiecit Aristoteles Platoni, & quibusdam sophistis in primo capite primi libri Posteriorum, illi nanque fallacibus argumentis nixi scientiam non dari ostendebant, quia non cognoscebant medium dari quoddam inter perfectam rei cognitionem, & perfectam ignorantiam, media quippe inter utranque est cognitio confusa, qua posita illorum cauillationes corruunt. Hunc eundem errorem aduersariis obiicere possumus, dicunt enim, uel notum nobis est ignem esse causam fumi, dum maiorem illā sumimus, ubicunque est fumus, ibi est ignis, vel ignotum; sic enim perfectam notitiam, & perfectam ignorationem solas accipiunt; vnde sequitur, si perfectè sit cognitum, iam esse cognitum propterquid est fumus absque ope secundi processus; si uero prorsus incognitum, nil ex ea maiore sic ignorata posse demonstrari; quæ nos vtraque concedimus, quandoquidem neque omnino ignoramus cōiunctionem, & nexum harum duarum rerum, fumi, & ignis, sed eam antea nouimus, neque plenam eius scientiam habemus, quia adhuc ignoramus ignem esse causam fumi; confusam igitur habemus fumi cognitionem, non distinctam, quare per priorem illum processum non demon-

Ad 2.

Ad 3.

Cognitio media inter perfectam & ignorantiā.

demonstramus nisi inhærentiam causę in subiecto, nondum nouimus eam esse illius effectus causam. Neque nos hoc exemplum perturbet, quòd videatur ante illam demonstrationē notum nobis esse ignem esse causam fumi; quoniam ea non est demonstratio, sed syllogismus quidam particularis exempli gratia ad rei declarationem adductus, quo ostenditur hunc ignem dari, quem non videmus, non ostenditur ignem simpliciter dari, id enim notum est, & ignem esse causam fumi. Propterea si exemplo veriore vtamur, nullus remanebit aduersariis cauillandi locus; sumamus igitur demonstrationem Aristotelis in primo libro Physicorum, quæ talis est, ubi est generatio, ibi est subiecta materia, at in corpore naturali est generatio, ergo in eodem est materia; ante hanc demonstrationem non est nobis notum quòd materia sit causa generationis, nec tamen prorsus D ignota est illa propositio maior, vbi generatio, ibi materia, sed confusè cognita, prænoscimus enim esse cum omni mutatione coniunctum ex necessitate subiectum aliquod, sed nondum vt ipsius mutationis causam; idque satis est ad demonstrandum quòd in corpore naturali materia insit; quando enim duarum rerum nexum cognoscimus, & earum alteram in subiecto aliquo existere inspicimus, colligimus alteram quoque in eodem inesse; demonstratio nanque ab effectu non simpliciter causam esse ostendit, vt dicamus, effectus est, ergo causa est, sed horum duorum connexu in maiore propositione accepto ostendimus in subiecto aliquo tertio causam inesse, propterea quòd in eodem inest effectus, quemadmodum in libro nostro de speciebus demonstrationis copiosè declarauimus.

Nota quo fortur demonstratio ab effectu.

cap. 4.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE TRIBVS PRAECOGNITIS.

Caput Primum, Tria esse ad summum, quæ in omni scientia demonstratiua considerantur.

MNEM demonstratiuam scientiam in tribus uersari asseruit in primo libro Posteriorũ Analyticorum Aristoteles, in subiecto, de quo demonstrationes fiunt, in eius affectionibus, quæ in ipso inesse demonstrantur, & in principiis, ex quibus illæ demonstrantur; & horum quodlibet ante demõstrationem censuit esse aliqua ratione præcognoscendum. Ternarius autem hic numerus vi detur ab ipsa scientiarum contemplatiuarum natura, & scopo deriuari, earum.n. scopus est alicuius ignotæ rei cognitione potiri, igitur aliquid ignotũ esse oportet cuius scientia quæratur; & aliquid notum, a quo in illius cognitionem ducamur, quum omnis doctrina, ac disciplina ex præcognitis fiat; & demũ aliquid, quod tanquàm subiectum utrisq; substernatur; sicut enim in omni corporali motu aliquem esse uidemus terminum, à quo fit motio; aliquẽ uerò, ad quem; & præterea subiectum aliquod tertium, quod ipsam mutationem recipit; ita in spirituali, seu mentali motu euenire necesse est, ut omnis scientia in statuto quodam subiecto a quibusdam notis principiis ad aliqua ignota progrediatur: atqui ignota secundùm ipsam rerum naturam accidentia sunt, eorumque per suas causas cognitio præcipuus est sciẽtiarum contemplatiuarum scopus; in tribus igitur omnis scientia uersari dicitur, subiecto, affectionibus, & principiis. Hoc autem de solis contemplatiuis disciplinis intelligendum est, de his enim ibi loquitur Aristoteles, non de aliis, quæ operatrices uocantur, inquit enim,

Scientia contemplatiua est motus quidam spiritualis

A omnis demonstratiua scientia; at disciplinæ operatrices neque demonstratiuæ sunt, neque scientiæ appellantur, ut Aristoteles docuit in 6. libro de moribus capite tertio, & quarto; quia finem non habent scientiam, sed operationem, & à notione finis ad principia operationis inuenienda progrediuntur; ideò finis in eis est terminus, à quo; principia uerò terminus, ad quẽ; quo fit ut ex harum disciplinarum scopo tria illa colligere nequeamus, sed alia uel tria, uel plura tribus, in quorum consyderatione uersentur, ut finem, principia, & subiectum, ueluti in arte medica sanitatem, auxilia, & humanum corpus, & fortasse etiam plura, ars enim medica in signis quoque uersatur; sed etiam si fateamur illam quoque artem in tribus tantùm uersari, satis nobis est si non sint eadem tria, in quibus uersantur scientiæ contemplatiuæ, sed alia, quæ ad operationem, non ad scientiæ adeptionem dirigantur. Quoniam igitur dictum Aristotelis solis contemplatiuis scientiis aptari

B potest, nos quoque in eius dicti examinatione, quam in hoc libro facere cõstituimus, solas cõtemplatiuas scientias consyderabimus. Dicemus autem quænam sint tum subiecti, tum affectionum, tum principiorum propriæ conditiones, ut horum unumquodque in scientiis ab aliis duobus discernere omnes possint; neque principium aliquod, uel affectionem, ut multi faciunt, pro subiecto scientiæ accipiant; deinde quomodo singulum in scientia tractari dicatur, & quomodo præcognoscatur, & an possint ea omnia in scientia demonstrari, an aliqua tantùm, & quomodo id fieri contingat explanabimus; & siquid aliud ad plenam horum trium intelligentiam cognoscendum esse iudicabimus, illud breuiter explicare nitemur, vt nihil,

Ordo dicẽdorũ.

nihil, quod hac in re ad instruendos studiosorum animos conferre posse videatur, intactum relinquamus.

Caput Secundum de conditionibus subiecti.

Conditiones subiecti scientiæ speculatiuæ ab Aristotele in Posterioribus Analyticis exponuntur, quarum prima ea est, ut sit præcognitum & quid sit, & quòd sit; dicens autem {quid sit} non intelligit essentialem definitionem, quam nostri quid rei appellare consueuerunt; quia hæc, ut mox ostendemus, incognita esse potest; sed nominis significationem, quam uocant quid nominis, ut in uerbis Aristotelis manifestum est, qui non dicit esse præcognoscendum quid sit, ita enim essentialem quoque definitionem significare potuisset, sed dicit {quid significet} significatio autem ad nomen, non ad rem pertinet. Quòd autem ipsum subiectum sit non possumus præcognoscere, nisi etiam reuera sit, ideò subiectum scientiæ tale esse oportet, quod per se iam existat, nec à nobis per liberum nostræ uoluntatis arbitrium operantibus produci possit; propterea Aristoteles in vltimo capite secundi libri Posteriorum dicebat scientias de ente esse, artes verò in generatione uersari, qd quidem dictum nos in libro nostro de natura Logicæ diligenter expendimus, & scientias omnes in rebus necessariis, quæ uel per se semper sunt, uel à natura producuntur, uersari ostendimus; disciplinas verò omnes operatrices in iis, quæ à nobis fiunt, ideòque esse, & non esse possunt. Subiectum igitur scientiæ speculatiuæ debet esse ens, & necessarium, & præcognitum tum quid nomē significet, tum etiam quòd sit. Sed quę maximè omnium præcipua est subiecti conditio, per quam & à principiis, & ab affectionibus separatur, est illa, quę ab ipso vocabulo significatur, subiectum enim est illud, quod toti scientiæ substratum est, & aliis omnibus, quæ consyderantur, siue affectionibus, siue principiis subiacet tanquàm omnium basis, & fundamentum; ideò quicquid consyderatur ea ratione quatenus in alio inest, id nullo pacto subiectum in ea scientia vocari potest. Quoniam igitur subiectum tractatur ut aliis subiacens, necesse est horum alia nota esse, alia ignota, ut totus scientiæ labor in hoc sit constitutus, in transeundo a notis ad ignota in eodem subiecto proposito; proprias igitur affectiones subiectum habeat necesse est, quæ illi per se inhæreant, ac de illo demonstrentur; nam hæ, quum a causis, ac principiis suis pendeant, naturaliter sunt ignotæ; & absque his superuacanea esset tota scientiæ constructio, his enim sublatis aufertur demonstratio, proinde nulla ibi scientia habetur; affectiones autem ignotæ demonstrari de subiecto non possunt, nisi ex propriis principiis, quę secundum naturam ipsis notiora, ac priora sunt, necessum est igitur ut subiectum & affectiones habeat, & principia, a quibus affectiones emanent. Has omnes, quas hactenus memorauimus, conditiones ita necessarias esse manifestum est, ut quauis earum sublata omnis scientia de medio tollatur. Duas alias conditiones multi adiiciunt, vnam ut subiectum habeat species, quam ex Aristotele sumunt in particula 179. primi libri Posteriorum, ubi hæc uerba leguntur {una autem scientia est, quæ unius subiecti generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes sunt, & affectiones horum per se} dicit igitur quòd subiectum debet habere principia, & affectiones, & partes, idest species. Sed ea non est mens Aristotelis in eo loco, quum ipse ibi non id consyderare uelit, quænam conditiones in subiecto scientiæ requirantur, sed solùm undenam sciētia dicatur vna; de vnitate nanque scientiæ loquitur, non de conditionibus subiecti, & inquit unam esse scientiam ex unitate subiecti. Quoniam autem dubitare de hoc aliquis poterat, quia multæ sunt res, quę in una, ac eadem scientia consyderantur, per hoc tamen non stat quin illa scientia dicatur una, scientiam enim naturalem unam esse dicimus, quamuis consyderet prima principia, & cœlum, & elementa, & stirpes, & animalia, & generationem, & alia plurima eiusmodi, unde colligi uidetur scientiam non esse unam ex unitate subiecti; ideò Aristoteles ad hoc respondet dicens multa quidem esse, quæ in una aliqua scientia consyderantur, iis tamen scientię unitatem non impediri, dummodò subiectum unum sit, siquidem subiecti unitas cum tamen consyderatarū multitudine optimè seruari potest, nec ei repugnat, quando ea omnia ad unum subiectum tanquam ad unam radicem, a qua prodeunt, reducuntur, quemadmodum arborem unam uocamus, non plures, licèt multos habeat ramos, & multa folia, & multos fructus; dummodò hæc omnia a radice una deriuentur, & in ea iungantur; dicuntur autem multa ab uno subiecto deriuari, quando aliquid eius sunt, nempe uel affectiones, uel principia, vel species, hæc enim plura quidem sunt, tamen scientię unitatem non tollunt, si unius, & eiusdem subiecti affectiones, & principia, & species sint; hæc igitur dicit ibi Aristoteles ut ostendat quicquid in scientia cōsyderatur, ad subiecti vnitatem redigi, quum aliquid ipsius subiecti sit; non ut subiecti conditiones enumeret; quod quidem ipsa locutio demonstrat, nam cum disiunctione loquitur dicens quicquid tractatur in scientia, esse vel subiecti principium, uel affectionem, uel speciem; at si recensere subiecti conditiones voluisset, coniunctione potiùs uti debuisset dicēs subiectum habere, & species, & affectiones, & principia. Nos igitur dicimus non esse subie-

Præcipua subiecti cōditio

non est subiecti cōditio ut habeat species.

ĉto necessarium ut habeat species, si subiectum A scientiæ esse debeat, sed solùm si debeat esse subiectum totius, quod distinguitur, cõtra subiectum partis, homo nanque infima species est, quæ nullam sub se speciem habet, sciẽtiam tamen potest constituere, quum de ipso multas affectiones ex propriis principiis demonstrare possimus, quum enim principia, & affectiones habeat, nihil ei deest quominùs de ipso sciẽtia construi queat, dummodò sit notus & quid nomen significet, & quòd sit; ea tamen non diceretur scientia totalis, sed (vt vocant) partialis; scientia enim, in qua subiectum sit homo, pars quædam est scientię naturalis; quòd igitur species habeat est conditio in subiecto requisita ut sit subiectum totius scientiæ, sed non ut simpliciter sit subiectum scientiæ. Alteram conditionem addunt ut subiectum sit unum vel vniuocum, vel analogum (ita enim id, quod ab Aristotele ad unum, siue ab uno uocatur, vt sanum, & ens, ipsi satis impropria appellatione nominare consueuerunt.) Ego verò hanc quoque non esse conditionem puto, quum ea potiùs ad scientiam vnam constituendam requiratur, quàm simpliciter ad scientiam, seu ad subiectum scientiæ constituendum; etenim nomen æquiuocum, vt canis, si vt cõmune quoddam sumatur, nihil est, nisi nomen solùm, quod neque principia, neque affectiones habet; si verò id, quod significatur, spectemus, illud nõ vnum est, sed multa, eaque scientiam constituere apta sunt, etsi non scientiam unam quatenus eo uno omnia canis nomine participant. Hoc significauit in memorato loco Aristoteles, qui non dixit scientiam esse quę unum subiectum habeat, sed scientiam unam esse, quæ unius subiecti generis sit, significans unitatem subiecti non ad subiectum scientię, uel ad sciẽtiam constituendam, sed ad scientiæ vnitatem efficiendam requiri. Vt igitur aliquid scientię contemplatiuę subiectum sit, hęc tantùm requi C runtur. primùm quidem ut ipsum per se sit ens, hoc est ut absque humana cogitatione, uel operatione iam existat; deinde ut sit præcognitũ & quid nomen significet, & quòd sit; postea verò ut affectiones proprias habeat, propriaque principia; ac demum ut eius consyderatio nulla alia sit, quàm prout his omnibus tanquàm basis, & fundamentum substernitur, sed non ut alteri inhæreat, hoc enim omnino ipsius conditioni, ac uocis significationi repugnat; quicquid autem in eo non inhęret, id ad scientiam, quæ de illo subiecto est, pertinere non potest. Preterea non est ignorandum tale subiectum duas habere partes, unam, quæ materiæ locum tenet, & dicitur res consyderata; alteram, quæ loco formæ est, & uocatur modus consyderandi; hęc autem pars pręcipua est, ab hac enim ipsa scientia constituitur, & pendet; ab hac accidentia omnia ejus subiecti propria, propriaque principia tanquàm rami a communi radice deriuantur; nam res cõsyderata potest huic scientiæ cum aliis disciplinis esse cõis; at modus consyderandi cuiusq; scientię proprius est, & subiectum proprium efficit, ut si dicamus corpus quatenus habens principium motus esse subiectum philosophię naturalis, tota nanque naturalis scientia in corporibus uersatur, attamen non sola, quia etiam Stereometria de corporibus est, & artes quàm plurimę in corporibus uersantur, sed corporis consyderatio quatenus in seipso habet naturam, quę motionis principium est, scientiam naturalem constituit, eamque separat ab aliis omnibus disciplinis. Quid igitur sit subiectum scientiæ contemplatiuæ dictum est.

Non est subiecti cõdit o ut sit unum.

Agrippa? cõditiones subiecti omnes.

in subiecto sciẽtię duæ sũt partes.

Caput Tertium de conditionibus affectionum, & qualisnam sit earum consyderatio in scientia speculatiua.

B

Accidentium autem propriorum ea est conditio, ut subiecto inhæreant, & vt tanquàm ipsi inhęrentia consyderentur; sicut enim subiecti cõditio est vt tanquàm accidentibus, & affectionibus suis substans consyderetur, ita accidentis conditio est vt non tanquàm substans, sed potiùs contra tanquàm inhęrens tractetur; & quemadmodum naturę subiecti repugnat tractari tanquàm alteri inhærens, ita naturæ accidentis repugnat consyderari ut alteri substans; quia licèt fieri possit ut subiectum alicuius sciẽtię sit alteri rei inhærens, tamen in scientia, in qua est subiectum, nõ potest consyderari ut inhęrens; quemadmodum etiam fieri potest ut id, quod in aliqua scientia consyderatur vt accidens, & in subiecto inhærens, sit etiam tale, quod alteri subsit, non tamen ita, ut in ea scientia, in qua consyderatur ut accidens, consyderetur etiam ut subiectum; nam magnitudines, & numeri, simpliciter loquendo, accidentia sunt, & in subiecto inhęrent, in scientiis tamen mathematicis tenent locum subiecti, & consyderantur ut affectionibus suis substantes, non ut in subiecto inhęrent; eadem in scientia naturali consyderantur ut accidentia naturalibus corporibus inhęrentia, non ut affectionibus subiiciuntur, proinde in scientiis mathematicis locum tenent subiecti, in naturali autem scientia sunt affectiones subiecti. Ex his colligimus subiectum in scientia sua nũquàm posse consyderari ut accidens, & affectionem nunquàm posse in scientia, in qua est accidens, consyderari ut subiectum, significauit hoc Aristoteles in primo libro Posteriorum quando dixit subiectum esse illud, de quo demonstrãtur propria accidentia, accidentia uerò esse illa, quę de ipso subiecto demonstrantur. Sed ipsa nominum significatio hoc declarat, subiectum enim

affectio in scientia, qua est affe ctio, nõ põt consyderari ut subiectum.

enim est, quod alteri subiicitur; affectio verò, D & accidens dicitur id, quod alteri inhæret; propterea Aristoteles in particula 178. eiusdem libri sermonem faciens de magnitudinibus, & numeris, quæ in scientiis mathematicis habent locum subiecti, eas uocat substantias, non vocat accidentia, quia licèt simpliciter loquendo accidentia sint, tamen in illis scientiis consyderantur non ut inhęrent, sed ut substant affectionibus, quæ ipsis aut inhærent, aut saltem attribuuntur. Præterea conditio affectionis est non solùm ut tanquàm inhærens consyderetur, sed etiam tanquàm per se, & essentialiter inhærens, & naturam, atque essentiam propriā illius subiecti consequens; sic enim scientię vnitas seruatur, quando vno subiecto constituto (unum autem est, quando sub uno consyderandi modo comprehenditur) reliqua omnia ab eo tanquàm a communi fonte deriuantur; quid E autem sit per se hærere declaratum a nobis est in libro de propositionibus necessariis. Est etiā affectionis conditio ut quid eius nomen significet prænoscatur, ꝙ autem sit, aut saltem quamobrem sit ignoretur; nam si nominis significationem ignoraremus, nil ampliùs demonstrare possemus; si verò etiam quòd est ante demōstrationem perfectè nosceremus, superuacanea omnis demonstratio esset, quandoquidem officiū demonstrationis est ostendere proprium accidens in subiecto inesse per suam causam, esse autem accidentis est inesse. Quando autē dicimus prænoscendum esse quid nomen affectionis significet, non intelligimus perfectam ipsius definitionem esse præcognoscendam, hęc.n. est demonstratio positione differens, nec potest nisi facta demonstratione in lucem prodire, proinde ante demonstrationem cognita esse nō potest, idque asserere esset pugnantia dicere; sed nominalē accidētis definitionem præcognoscē F dam esse intelligimus, quę causam rei non continet, ideoque nominis potiùs quàm rei definitio nuncupari solet; quæ omnia nos alibi fusè, & diligenter explicauimus. Ex his, quæ modo diximus, argumentum sumitur ad id comprobandum, quod paulò ante dicebamus, nam si affectio ꝙ sit non pręcognoscitur, sed demonstratur, ut inquit Aristoteles, ergo nō potest esse subiectum in eā sciētia, in qua est affectio, quia si esset subiectū, sequeretur subiectum in scientia sua demonstrari per causam, quod & Aristi & communi omnium philosophorum consensioni aduersatur. Possumus autem in affectionū definitionibus, quas in sciētiis legimus, hoc inspicere, in iis enim semper subiectum affectionis exprimitur; atqui ut res definitur, ita cōsyderatur, ergo si absque subiecto definiri nequeūt, sequitur ut earum consyderatio alia esse non possit, quàm ut in subiecto inhęrent.

de affectione præcognoscitur quid nomē significet sed non definitio eius pfecta.

in li. 4. de met. & in li. de conuer. de. in definitionē.

Caput Quartum de speciebus, & conditionibus Principiorum.

PRincipia uerò in scientiis speculatiuis multiplicia sunt, nam (ut inquit Arist. in primo lib. Posteriorum) alia communia sunt, quę dignitates uocantur; alia propria, quæ in suppositiones, ac definitiones diuiduntur. Principia quidem communia demonstrationem non ingrediuntur, sed extra demonstrationem demonstrantibus inseruiūt, siquidem sine ipsis demonstratio fieri nequit, sola tamen nullius rei scientiam pariunt; quā ob causam reprehendit Aristoteles demonstrationem quadraturę a Brysone formatam, quia solo principio communi absque ullo principio proprio utebatur Bryso; principium autem commune, etiam si ad subiectū propriū restringatur, ad E huc tamen commune dicitur, quoniā aliis quoque subiectis aptari potest. Quando igitur demonstramus, licèt principii communis ope utamur, tamen principium aliquod propriū sumamus necesse est, quod ex propositi subiecti natura acceptum sit. Propria uerò principia sunt duę ipsæ subiecti pręcognitiones, nam præcognitio ꝙ sit uocatur suppositio; præcognitio autem quid sit uocatur definitio; ideò Arist. quando dixit omnem demonstratiuam scientiam in tribus uersari, subiecto, principiis, & affectionibus, principiorum nomine communia principia intellexit, quia principia ꝓpria subiecti nominatione cōprehendit. Aliam quoque possumus principiorum diuisionem facere dicentes alia esse cognoscendi tantùm principia, alia verò essendi, quæ sunt etiam ex necessitate principia cognoscendi; principia quidem cognoscēdi tantùm sunt dignitates, & omnes propositiones notæ, uel saltem sine ulla probatione F acceptæ, quę suppositiones, uel petitiones dicūtur; hæ nanque si probari possint, in alia sciētia probandę sunt, sed non in ea, in qua ut principia sumuntur, quoniam necessarius in ea est ipsarum usus, sed nihil eis notius ibi habetur, ex quo probentur. Supponitur autem quandoque non modò subiectum, sed etiam aliquod eius accidens, quod in ea scientia demonstrari non potest, ut in Geometria non modò supponuntur magnitudines; & earum species superficies, & lineæ, uerùm etiam quędam harum accidentia; ut lineas rectas ad eam partem protractas cōcurrere, in qua anguli duobus rectis minores fiunt; huius.n. propositionis usus Geometrę necessarius est, eam tamen probare per aliud medium notius non potest, ob id eam sine probatione sumere cogitur. In scientia uero naturali uix tale aliquid inuenias, quoniam accidētia naturalia omnia causā aliquā habent, per quā in eadē scientia demonstrari possunt; & licèt Aristot. in principio primi lib. Physicorum constituere uideatur motum esse, quando ait ꝫ supponantur

principia cōia demonstrationem nō ingrediūtur.

principia propria sūt duæ subiecti præcognitiones.

principia alia sūt essēdi, alia cognoscendi.

motus ī scientia naturali non est principiū, sed accidēs.

nobis

nobis quę sunt oatura, aut omnia, aut quædam moueri ꝫ motus tamen potest per causam demonstrari à philosopho naturali, notior enim est suis causis cognitiooe confusa, ideò ab eo tanquàm ab effectu noto progredimur primo loco ad priocipiorum inuentionem; sed hęc postquàm inuenta,& cognita sunt, notiora fiunt motu cognitione distincta, idcircò ab ijs ad motum regredi possumus demõstratione propterquid. Potest igitur motus modo quodam uocari principium cognitionis in scientia naturali, attamen magis propriè in accidentibus,& affectionibus corporis naturalis numeratur, quàm in principijs; principia naoque propriè dicuntur illa, quę quòd sint non possunt ulla ratione in scientia sua demonstrari neque à priori, neque à posteriori; hęc enim propriè principia cognitionis dicuntur, quibus in ea scientia nihil est notius; at motu nil certè in scientia naturali notius est, dum loquimur de cognitione confusa, attamen cognitione distincta principia, & causę motus sunt ipso motu notiora, Principia uero essendi non sunt propositiones, sed res, neque ex necessitate prænoscuntur, sed quandoque ignorantur, & à posteriori demonstrari possunt, non tamen à priori, quia si priora principia haberent, ipsa non essent principia. Hæc autem uel accidentium tantùm priocipia sunt, non subiecti; uel subiecti, proinde etiam accidentium, vt in scientia naturali materia, & forma sunt prima principia tum corporis naturalis, tum accidentium, & affectionum eius; at primus motor æternus apud Aristotelem vel non est principium corporis naturalis, uel saltem in scientia naturali ut eius principium nõ consyderatur, sed solùm ut causa accidentis naturalis, ęterni motus; certum est autem neque primum motorem, neque primam materiam à philosopho naturali sine probatione sumi, quum ambo in ea scientia ab effectu demõstrentur. Talia igitur principia simplicia sunt, non complexa, quia causæ rerum sunt res, non sunt propositiones; & hæc quadam ratione sunt etiam cognoscendi principia, quadam etiam ratione non sunt; & qua ratione sunt principia cognoscendi, ea ratione etiam præcognita dicuntur tum quid significent, tum quòd sint; nam simpliciter quidem non sunt cognitionis priocipia, quoniam ab effectibus notiori bus demoostrari possunt; simpliciter igitur nõ sunt pręcognita quòd sint, sed quęsita, ac demonstrata in eadem scientia: At principia sũt cognitionis distinctæ, quia ijs ignoratis accidẽtium perfecta cognitio haberi non potest, & nihil est eis notius in ea scientia secundùm ordinem cognitionis distinctæ, quandoquidem si principia sunt, priora principia habere non possunt; hac igitur ratione possunt appellari præcognita ꝙ sint, quia ad habenda perfectam

Pricipia cognitionis quę nã sint.

Princ'pia essendi possunt demonstrari.

An principia essendi sint etiã cognoscendi.

A accidentium scientiam ea pręcognita esse oportet non modò quid significent, uerùm etiam ꝙ sint, non quidem præcognita semper vt per se nota, sed præcognita quia per alia priora principia non sunt demõstrata, licèt ex effectis priùs inuenta,& cognita sint. Illa uerò, quæ cognitionis tanùm priocipia esse diximus, simpliciter pręcogoita esse debent tum quid nomina significent, tum etiam quòd sint, hanc.n statuit Aristoteles propriam esse principiorum conditionem, qua a quæsitis, hoc est ab affectionibus distinguuntur, quòd quum hęc omnia præcosca... tur quid nomen significet, tamen ꝙ sint principia quidem præcognoscuntur, affectiones uerò demonstrantur, dicens autem principia etiam subiectum scientiæ complexus est, nam & subiectum,& principia debent esse pręcognita non modò quid significent nomina, sed etiam quòd sint, idque etiam principijs simplicibus, quæ essendi principia sunt, aliqua ratione competere B osteodimus. Non est autem ignorandum, quãdo dicimus hæc præcognosci quòd sint, nõ magis esse intelligendam simplicem precognitionem, quàm complexam, neque magis complexam, quàm simplicem; sed commune quoddam utranque complectens, nam subiectum, & principia simplicia præcognoscuntur simpliciter quòd sint, principia uerò complexa ꝙ uera sint, in primo enim Posteriorum libro manifestum est Aristotelis hos duos pręcognoscendi, siue quærendi modos non distinguere, neque simplicem, & complexum, sed id facere postea in priocipio secundi libri. Ex his autem, quæ diximus, id, quod ante dicebamus; comprobari potest, subiectum esse præcognoscendum quid oomen eius significet, sed noo omnino quid sit, hoc est præcogoscendam esse nominalem tantùm definitionem, sed non definitionem essentialem; perfecta enim definitio, quæ essentiam rei plenè declaret, ex proprijs C rei principijs conflatur, ergo si priocipia subiecti, ut modò dicebamos, possunt nõ esse præcognita, hæc quoque definitio in ipso scientiæ initio potest ignorari, & eà methodo inuestigari, quæ ad definitiooem uenandam sit accommodata: quòd si de ordine distinctæ cognitionis loquamur, definitio subiecti perfecta, quam uocant quid rei, debet ante omnia esse cognita, quia uniuersę scientię priocipium est queamdmodum in libro nostro de medio demonstrationis osteodimus. Per hęc igitur discrimen declaratum est, quo principia ab affectioobus dissidenr, nam priocipia præcogooscuntur quòd sint affectiones uerò demõstrantur; sed qua cõditione principia à subiecto differant nondum apparet, quũ inter hæc id conueniat quòd sint præcognita & quid significent, & ꝙ sint. Dicimus igitur subiecti cõditionẽ esse ut omnibus, quæ in scientia consyderantur, subiaceat, qua quidem cõditione nec affectiones, nec princi-

Subiectum est præcognoscẽdũ quid nomen significet, sed non omnino quid sit.

Accidentium, & principiorum discrimen.

subiecti & principiorũ discrimen

D pia participare possunt, sed utraq; in ipso subiecto inesse necesse est, quicquid enim in eo non inest, id ad eam scientiam minimè pertinet, sicuti neque pars arboris ulla dici potest ramus ille, qui ipsi arbori coniunctus non sit; alio quidem modo principia in subiecto inesse dicuntur, alio accidentia, omnia tamen in eo insunt, ut consyderantibus manifestum est, nam principia simplicia, quæ subiecti principia sunt, in ipso inesse dicuntur ut partes essentiales in toto, sicuti materia, & forma in corpore naturali; primus autem motor æternus in naturali corpore ut pars quidem non inest, modo tamen aliquo inesse consyderatur quatenus ipsi innectus est, & ei assistit, Aristoteles enim in septimo libro Physicorum demonstrauit necessarium esse ut omne mouens simul sit cum moto, & ei iunctũ sit; nam duo corpora; si inter se mutuo agant & patiantur, simul sunt, quia se mutuò tangũt; corporis autem moti cum incorporeo mouente nullus est contactus, alio tamen modo simul esse dicuntur, quia sunt coniuncta, & motor incorporeus eatenus corpori moto inesse dicitur, quatenus ei adest, & adhæret. Dignitates autem & primæ propositiones notæ, si bene consyderentur, & ipsæ quoque enuntiant aliquod accidens in subiecto inesse, quod sit per se notum, uel saltem suppositum, dicit enim Geometra totum esse sua parte maius; & quæ eidem sunt æqualia, ea sibi inuicem æqualia esse; at esse maius, & esse minus, & esse æquale, sunt affectiones magnitudinum, ac numerorum, quæ in aliquibus sunt ignotæ, & demonstrantur, ut apud Euclidem sæpissimè uidere est; modò etiam in aliquibus notissimæ, quæ, ut principia cognitionis proponuntur, in quibusdam enim ignoramus hoc esse maius illo, idq; demonstramus; at in toto respectu suæ partis est accidens omnibus notissimum, quod dignitatem facit, & ad aliorum notitiam confert. illud igitur omnino dicere cogimur, si unitas scientiæ seruanda sit, unum esse in qualibet scientia subiectũ, quod cæteris omnibus subest, ad substandum enim unum sufficit, nam si plura substarent, non una esset scientia sed plures; ergo reliqua omnia, quæ in ea scientia cõsyderantur, in eo uno tanquàm receptaculo, & fundamento hærere debent, sin minus, ad eam scientiam non pertinent; recipiuntur autem, & in sunt alio, & alio modo, sicuti declarauimus. Principiorum autem propria conditio est ut cõsyderentur cum relatione, & respectu ad ea, quæ ex principiis, pendent, tunc enim dicuntur principia, quando ut principia consyderantur; dignitates quidem, & primæ propositiones sumuntur ut principia ad eorum, quæ abscondita sunt, cognitionem conferentia, & ex quibus aliorum omniũ cognitio pendet; principia uerò simplicia, quæ etiam essendi principia sunt, non consyderantur nisi cum relatione ad effectus ab eis pendentes, quatenus ab ipsis habent tum ut sint, tũ ut distinctè cognoscantur, idque in omnium talium principiorum definitionibus manifestum est, semper enim ex huiusmodi respectu definiuntur, vt materia prima definitur per relationem ad corpus naturale, cuius est principium, quando dicitur, materia est primum subiectũ, ex quo fit aliquid, quum insit; sic anima dicitur actus primus corporis naturalis organici, est enim eius corporis forma; omne igitur, quod ita definitur, principium est, & ut principium consyderari dicitur. Illud autem notare debemus, in quo tota scientiæ unitas inspicitur, quòd hæc tria, subiectum, principia, & affectiones cum relatione omnia consyderantur, & se mutuò respiciendo vnam scientiam constituunt, sed tamen alia, & alia est hæc ipsorum relatio, unde eorum discrimen, & consyderationis diuersitas oritur, subiectum enim consyderatur prout alijs omnibus subijcitur; principia uerò ut causæ sunt, ex quibus aliorum cognitio pendet, aut etiam a quibus alia producuntur, affectiones verò quatenus in subiecto quidẽ inhærent, a principijs autem suis tanquàm effectus emanant, & pendent. Hę sunt singulorum propriæ consyderationes, quibus quodlibet horum triũ ab alijs duobus discrepat, & quas confundere, & commiscere non debemus, vt multi faciunt, qui quandoque principia, vel affectiones faciunt ut aliis affectionibus subiecta consyderari, tribuuntque principiis, & affectionibus ut aliis affectionibus substent, quæ est subiecti propria conditio, propriaq; eius consyderatio, quę cum aliis communicari non potest.

alio mõ principia in subiecto inesse dicũtur alio accidẽtia.

dignitates quid sint.

E Principiorum propria cõditio

Subiectũ, principia, & affectiones mutuam inter se relationẽ habent

Caput Quintum, Quomodo intelligi debeat dictum illud Aristotelis, Omnis demonstratiua scientia in tribus uersatur.

F Haec in discernendo cuiusque sciẽtię, seu libri subiecto si obseruauerimus, nunquàm errabimus, neq; principia vel accidentia pro subiecto accipiemus; sed semper quodnam sit propositi libri subiectum paruo negotio dignoscemus. Cæterũ vt id faciliùs consequamur, declarandum est dictum illud Aristot. in primo lib. Posteriorum Analyticorum particula 57. & 76. § omnis demonstratiua scientia circa tria est § ne in communem errorem, in quem plurimi lapsi sunt, incidamus; quemadmodum. n. in singula demõstratione tria hæc inspiciuntur, subiectum, affectio, & principia; ita de scientia tota dicendum esse censuit Aristot. vt tota in his tribus uersetur, subiecto, principiis, & affectionibus; sed alii hoc ita intelligunt, ut scientia in tres partes diuisa sit, in quarũ una de subiecto, in alia de principiis, in alia de affectionibus sermo fiat; quo quidem sensu nihil falsius; nihil ab Arist. mẽte alienius est, quod exẽplo aliquo facilioris doctrinæ

Aliorũ interpretatio.

Impugnatio.

ctrinæ gratia constituto ostendere facilè possumus, statuatur in aliquo libro subiectum homo tria igitur ibi consyderabuntur, homo ipse subiectus, principia, & affectiones hominis; erit itaque aliqua pars, in qua de principijs hominis agatur; & aliqua alia, in qua de affectionibus hominis; & alia demum, in qua de homine ipso, siue hæc alias præcedat, siue sequatur, hoc enim in præsentia non quęrimus, sed in hac tertia parte, quæ de ipso subiecto homine est, quidnam (quæso) tractabitur? equidem nihil uideo, quod in ea tractari possit, homo nanque ipse præcognitus est, non quæritur, principia eius omnia, & accidentia omnia iam in alijs duabus partibus cognita sunt, quare his omnibus cognitis videtur homo esse perfectissimè cognitus, vt nihil in eo tractandum, vel cognoscendum, vel desyderandum relinquatur. Tota igitur scientiæ tractatio in duobus tantùm, non in tribus occupata est, nempè in principijs, & accidentibus sui subiecti; & scientiam aliquam in aliquo vt in subiecto versari nil aliud significat, quàm illius subiecti principia, & affectiones consyderare; præter hæc duo ipsum subiectum non tractatur, quia vt notum supponitur, & substernitur toti tractationi. Possumus autem dicere scientiam illam tum in vno, tum in duobus, tum in tribus versari, in vno quidem quatenus vnum subiectum habet hominem, cuius tota illa tractatio esse dicitur, nā de principijs hominis agere est de homine agere, & de accidentibus hominis agere est de homine agere; & liber ille, si de homine inscribatur, inscriptus dicetur à tota re consyderata, non ab eius parte; quia quicquid in eo consyderatur, aliquid hominis est, aut principium, aut affectio. In duobus autem, quia duo tantùm ea sunt, in quibus tota scientia occupatur, principia hominis, & accidentia hominis. In tribus verò, dum & res tractatę spectantur, & subiectum, cuius sunt, & quod toti tractationi substernitur. Hinc fit ut dicere liceat subiectū in scientia & vbique tractari, & nullibi; vbique quatenus omnia, quę tractantur, ea ratione tractantur vt ipsius aliquid sunt, sic enim vbiq; de homine agitur; nullibi uerò quatenus præter accidentium, ac principiorum tractationē nulla alia subiecti tractatio seorsum facta relinquitur; quare nullibi tractatur subiectum extra tractationē de principijs, ac de affectionibus suis. Significauit hoc Aristoteles in memorato loco dicens suppositionem subiecti aliquando in scientiis contemni, & omitti, per hoc tamē non stare, quin tria sint illa, in quibus quęlibet scientia versatur; subiectum, de quo demonstratur; accidentia, quæ demonstrantur; & principia, ex quibus demonstrantur; quasi dicat, potest aliquando expressa subiecti suppositio despici, ideoq; alicui videri scientiam illam nō in tribus, sed in duobus tantùm versari, scilicet in

Vera interpretatio.

Sciētia & ī uno uersari dicitur, & i duobus, & ī tribus.

A principijs, & affectionibus; attamen tria ibi sunt, quia licèt nulla ibi fiat expressa subiecti suppositio, & nulla separata eius tractatio, ipsum tamen vbique adest in scientia, quia toti tractationi substernitur. At si separata subiecti tractatio in scientia fieret, hęc Aristotelis admonitio locum non haberet, iam enim tria manifestè in scientia separatim consyderarentur; sed quia nulla fit eiusmodi tractatio, sed sola subiecti suppositio in principio scientiæ, ideò non iniuria Aristoteles eam admonitionē fecit, aliquis enim videns nullibi in scientia tractari seorsum ipsum subiectum, & nullibi etiam supponi, credere poterat scientiam in eo non versari, sed in duobus tantùm, in principijs, & affectionibus. Sed aduersus ea, quæ diximus, dubitare quispiam posset, aliqua .n. sunt scientiarum subiecta, quæ nulla habent principia, vt cœlum in libris de cœlo habet locum subiecti, nulla tamen cœli principia in B ijs libris consyderantur, ergo pars illa scientiæ naturalis non in tribus versatur, sed in duobus tantùm, nempè in ipso subiecto cœlo, & in accidentibus eius, pars enim de principijs nulla est, quia nulla esse potest; præterea sequitur dari tractationem de subiecto, quæ non sit de principijs, neque de accidentibus eius, quod nos negauimus, nam Aristoteles in prima parte primi libri de cœlo agit de natura illius quinti corporis, in secundo autem libro de ipsius accidentibus loquitur, quare subiectum potest seorsum tractari. Ad priorem quidem obiectionem possemus dicere partem illam sciētię naturalis, quæ de cœlo est, si nulla cœli principia consyderat, saltem habere principia cognitionis. Sed melius est si ad utranque simul respondeamus, tractationem illam de natura, & de essentia corporis cœlestis esse tractationem de principijs, ratio .n. cur principia subiecti, ut animalis, vel stirpis, cognoscere velimus, est ut eorum corporum naturam cognoscamus, ex principijs enim illorum substantia C constituitur, & perfecta cuiusque rei cognitio in duobus consistit, in cognitione substantiæ, & naturæ ipsius rei, & accidentium, quæ illam consequuntur; quando igitur res non habet principia eius substantiam constituētia, sed simplex est, satis est si eius naturam, & essētiam cognoscamus, hęc .n. cognitio instar cognitionis principiorum habenda est; ideoque dicere possumus cœlum secundùm se non habere principia, habere tamen ratione nostri, quia nobis cœlum contemplantibus cognitio essentiæ cœli est tanquàm cognitio principiorum eius; & ea pars proportione respondet tractationi, quæ in alijs libris habetur de principijs subiecti; de cœlo igitur Arist. duo tantùm contemplatur, naturam, & accidentia, & utrique tractationi cœlum ipsum ut subiectum substernitur; quare ibi quoque & unum, &

Dubiū de subiectis que non hēt principia.

Solutio

perfecta cuiusq; rei cognitio ī duobus cōsistit

duo, & tria consyderari dicuntur, vnum quidem, quia vbique de cœlo agitur; duo, quia nil aliud tractatur, quàm eius natura, & accidentia; tria verò dum duo hæc cum subiecto, cuius sunt, accipimus, & illud ab his mente, & ratione seiuogimus.

Caput Sextum de differentiis inter subiectum libri, & intentionem.

EX his, quæ dicta sunt, colligere possumus quid intersit inter subiectum libri, & scopum, seu (ut uocant) intentionem authoris in eo libro; nam discrimen hoc est, quòd nomen subiecti id, quod notum est, respicit; nomen autem intentionis refertur ad ignota, quæ inuestiganda proponuntur; subiectum quidem est exempli gratia homo, qui non quæritur, sed notus supponitur, intentio autem est hominis accidentia, & principia, si inuenire, indagare; quare dicere possumus idem esse reipsa subiectum, & intentionem, sed ratione, & consyderatione differre; nam homo subiectum dicitur quatenus notus est quid nomen significet, & quod sit; idem homo dicitur esse intentio authoris quatenus est ignotus, hoc est quatenus multa; quæ in ipso sunt, ignorantur; nempè principia, & accidentia, ad hæc enim inquirenda tota authoris intentio dirigitur. Vnde manifesta fit causa erroris multorum, quem supra tetigimus, quoniam.n. subiectum non inquiritur, sed principia, & accidentia ipsius, ideò multi solent in hunc errorem incidere vt dicant accidens aliquod, vel principium subiecti esse in aliquo libro subiectum, quia subiectum ab intentione distinguere nesciunt; fiet autem res hæc exemplis manifestior; sunt qui dicant in octo libr. Auscultationis Naturalis subiectum esse prima principia, & communia accidentia omnium corporũ naturalium, priùs.n. de his agendum fuisse putant, quàm de ipso corpore naturali subiecto, de quo postea incipit Aristoteles loqui (vt aiũt) in primo libro de Cœlo, quippe à cęlesti corpore tanquàm præcipuo tractationis exordiũ sumens. Sed hoc dicentes separant tractationem de subiecto à tractatione de principijs, & de accidentibus, quo nihil ineptius excogitari potest, priùs.n. principia, & accidentia subiecti cognosci dicunt, quàm subiectum, cuius principia, & accidentia sunt; sed ne illud quidem verum est; principia, & accidentia, quę in libris Physicorum tractantur, cœli, vel elementorũ, vel mistorum principia, & accidentia esse; quandoquidem nulli horum corporũ per se, & primò competunt, sed generi ipsorum communi corpori naturali, de quo omnino agendũ priùs fuit, quàm de speciebus; priùs enim principia, & accidentia generis propria cognoscenda sunt, quàm ad principia, & accidentia pro-

Margin notes (left column): Subiectum, & intentio aũt idẽ re, differunt ratione. — Sententia multorum de subiecto lib. Phy. — Confusio.

D pria singularum specierum consyderanda transeamus. Nos igitur meliùs philosophantes dicimus in octo libr. Physicæ auscultationis intẽtionem quidem esse agere de principijs, & de accidentibus corporis naturalis latissimè sumpti, sed subiectum esse ipsum corpus naturale amplissimum, cuius illa principia, atque illa accidentia sunt; semper.n. ex intentione licet inferre subiectum, quoniam enim principia communia, & accidentia communia corporũ naturalium ibi consyderantur, igitur corpus naturale amplè acceptum in ijs libris subiectum est; ita in omnibus alijs libris argumentari licet, de hac re agitur tanquàm de principio illius, ergo illa est subiectum, cuius principia consyderantur; similiter, de huius rei accidentibus agitur, ergo subiectum libri est illa res, non accidentia ipsa. Dicunt etiam complures in libris de anima subiectum esse animam, nec vident eam vt principium subiecti, non vt subiectum consyderari; illud enim est subiectum, cuius formale principium est ipsa anima, est autem principium animati corporis, & vt eius principium consyderatur, vt in ipsius animę definitione apparet, igitur corpus animatum est eorum librorum subiectum, anima verò est res consyderata tanquàm principium subiecti, eiusque declaratio est intentio Aristotelis in ijs libris, sed non subiectum. Illum autẽ eundem ordinem videmus Aristotelem seruasse in tractatione de animalibus, quem seruauit in tractatione de corpore naturali latè accepto, in libr. Physicorum, ea nanque de corpore naturali tractatio in duas partes diuisa est, in altera de principijs ipsum constituentibus agitur; nempe de materia, & de forma, in altera verò de motu, alijsque ipsius accidentibus; similiter tractatio de animalibus in duas præcipuas partes diuisa est, prior quidem est de principijs, scilicet de materia, & de forma animalium, posterior verò de accidentibus, nã de materia sunt libri de partibus animalium, de forma verò libri de anima, de accidentibus autem reliqui omnes, qui uocantur parui naturales; nulla igitur alia est animalium tractatio pręter eam, quæ est de principijs, & eam, quæ est de accidentibus animalium; cum hac tamen tractatione commiscuit Aristoteles etiam tractationem illorum omnium, quæ animalibus sunt communia cum stirpibus; in singulis igitur ijs libris subiectũ est animal, uel corpus animatum, quia in quolibet libro uel de eius principiis agitur, uel de aliqua eius affectione; eorum autem librorum discrimen in intentione potiùs, quàm in subiecto consistit. Multi etiam dicunt in libris de generatione subiectũ esse ipsam generationem, nec uident eam vt affectionem subiecti tractari, non ut subiectũ, ut ex ipsius tum demonstratione, tum definitione, quas ibi Aristoteles affert, manifestè colligi-

Margin notes (right column): sententia uera. — sẽtentia multorum de subiecto lib. de aĩa cõfutatur. — nota ordinẽ librorum de animalib. — Error multorũ instatuendo subiecto lib. de generatione.

ligitur; nos autem meliùs dicimus, intentio Aristotelis ibi etagere de generatione, & interitu, ergo illud est subiectum, cui hæc accidentia per se, & primo competunt, siue illud sit corpus ortui, & interitui obnoxium, siue corpus mistum de hoc enim in præsentia non est disputandum. Hanc eandem rationem in omnibus Aristotelicis libris seruare debemus ad subiectum dignoscendum; propterea maximè probandam esse eorum sententiam censeo, qui dicunt in omni parte scientiæ ex necessitate subiectum esse uel aliquam speciem subiecti scientiæ totius, vel ipsum commune omnium specierum genus; vt in scientia naturali si libros Physicorum spectemus, ij subiectũ habent ipsum corpus naturale amplissimè sũptũ, in singulis autem alijs libris naturalibus subiectum est aliqua species corporis naturalis vel media, vel infima, nunquàm affectio aliqua, neque principium, quia vbi authoris intẽtio est de aliquo principio, vel de aliquo accidẽte sermonem facere, vt de anima, vel de generatione, statim ex intentione subiectũ colligere debemus dicentes illud esse subiectum, cuius accidẽtia, vel cuius principia quæruntur, quod significauit Aristoteles in principio duodecimi lib. Metaphysicorum dicens ❡ de substantia est cõtemplatio, etenim substantiarum principia, & causæ quæruntur ❡ Auerr. Auerroes autem in sua præfatione in primum librum Physicorum ex subiecto scientiæ naturalis collegit intentionem philosophi naturalis, quoniam enim subiectum eius scientiæ sunt res sensiles, ideo colligit intentionem philosophi naturalis esse principia, & accidentia rerum sensilium inuestigare, quo in loco manifestum ponit Auerroes discrimen inter intentionem, & subiectum; & intentionem authoris dicit ad duorum tantùm declarationẽ dirigi, non ad trium. Est tamen animaduertendum principia, quæ essendi principia dicũtur, alia subiecti principia esse, alia accidentium solummodo, de principijs quidem subiecti illud, quod diximus, verum est, id enim est subiectum, cuius principia quæruntur, at de principijs accidentium tãtùm, cuiusmodi est primus motor, de quo in octauo libro Physicorum agitur, secùs est, nam inde colligitur quidem subiectum, alia tamen ratione, priùs enim ex eo sumitur intentio, deinde ex intentione subiectum, dicimus enim, de primo motore æterno ibi agitur vt de causa æterni motus, & propter æternum motum, ergo de æterno motu agere est ibi intentio Aristot. non de æterno motore, illud namque tractari dicitur, cuius gratia reliqua tractantur; atqui æternus motus est accidens corporis naturalis, & ut eius accidens quæritur, ergo corpus naturale est subiectum, quia illud est subiectum, cuius accidentia quæruntur; ideò sic quoq; ex ijs, quę consyderantur, ducimur in cognitionem subiecti, quod illi cõsyderationi substernitur; nec in eum errorem incidimus, vt dicamus quicquid in aliquo libro tractatur, illud eius libri subiectum esse, hoc enim minimè uerum est, etiam si ab eo inscriptio libri sumatur, quandoquidem libri sæpe non a subiecto, sed ab intentione inscribuntur, vt libri de anima, & libri de generatione, & interitu, & alij quamplurimi.

principia essẽdi alia accidentiũ principia sũt alia subiecti. uide supra c.4.

Caput Septimum, in quo defensiones quædam aliorum refelluntur.

Non est autem hic prętermittendum id, quod plurimi, vt se tueantur, dicere soliti sunt, dicunt.n. aliud esse subiectum totius sciẽtię, aliud esse subiectum partis; subiectum quidem totius non potest esse affectio, neq; principium, sed ab his distinctum esse debet; at subiectũ partis potest esse principium aliquod subiecti, vel affectio, quum aliquam esse scientię partẽ necesse sit, in qua de principijs subiecti agatur, & aliquam in qua de hac eiusdem affectione, & aliam, in qua de alia; hæc igitur accidentia, & hæc principia locum habent subiecti in eo libro, in quo singula tractantur, at respectu scientiæ uniuersæ non sunt subiectum, sed principia, & accidẽtia, vt generatio respectu totius scientiæ naturalis est accidens corporis naturalis, at respectu libri de generatione est eius libri subiectum.

prima defensio.

Defensio hæc neq; ueritatem, neque speciem ueritatis habet, subiectum enim propriè acceptum nullum aliud est, quàm vel ipsum commune subiectum genus, vel aliqua eius species; tali autem subiecto nulla unquàm sciẽtię pars destituta esse potest, si uerum est id, quod supra demonstrauimus, non tractari alia ratione subiectum in scientia, quàm dum eius principia, vel affectiones consyderantur, nam vbi aliqua affectio tractatur, dicendum est illud esse subiectum libri, cuius propria est illa affectio, siue sit ipsum commune genus, siue species eius aliqua; sed non affectionem ipsam; nulla enim necessitate confugere ad affectionem cogimur & dicere ipsam subiectum esse, quum propriũ eius subiectum, cui illa primo competit, nũquã nobis desit, quod eius libri subiectum statuatur; omnis igitur liber seu de principio subiecti, seu de affectione conscriptus verum habet subiectum, scilicet illud, cuius principium, vel affectio quęritur. Præterea sententiam hanc magna hęc absurditas sequitur quòd affectio tunc solùm est affectio, quando non tractatur; ast vbi tractatur, ibi non affectio, sed subiectum est; similiter principia ibi sunt principia non consyderantur; ast ubi consyderantur, ibi non amplius principiorum locum habent, sed subiecti: sequitur etiam aliquid in scientia esse principium, nunquàm tamen ut principium consyderari, quia vbi consyderatur,

confutatio.

ibi est subiectum; similiter affectio nunquàm D
vt affectio consyderabitur, quia vbi consyderatur, ibi ut subiectum consyderatur. Hæc certè omnia absurdissima sunt, iam.n. docuimus quid sit aliquid consyderare ut principium, quid vt accidens, quid ut subiectum, quare principia, ubi consyderantur, ibi debent ut principia consyderari, non ut subiectum; sic affectiones vbi consyderantur, debent ut affectiones consyderari, semper.n. habent subiectum, cui attribuuntur, ideo quum tractandæ alicubi sint, ut illius affectiones tractandę sunt, non ut subiectum, sic etiā principia. Alterius quoque defensionis cōfutatio ex iis, quę dicta sunt, colligitur, sūt.n. qui dicāt subiectū aliud actu esse, aliud potestate, seu (ut ipsi uocant) aliud actuale, aliud potentiale; affectio quidem, uel principium subiecti ubi consyderatur, ibi est actuale subiectū; illud uerò, cuius est affectio, vel principiū, est subiectum potentiale, sed non actuale, quia eius gratia omnes affectiones, & omnia principia tractantur; ut anima in libris de anima est actuale subiectum, corpus autem animatum ibi est subiectum potentiale, quia ipsius gratia de anima agitur; hoc igitur satis esse putant ad tollendam eam, qua eorum sententia maximè urgetur, difficultatem. Sed egregiè decipiūtur, quoniam (ut ostendimus) subiectum actuale in qualibet libro est illud, cuius principia, & cuius affectiones tractantur; hoc.n. nisi fateamur, sequitur ipsum subiectum in nulla scientiæ parte actu consyderari; sed ubique esse subiectum potentiale, nam si tota scientia in duobus tantum tractandis occupatur, scilicet principiis, & affectionibus sui subiecti, in utraque autem tractatione subiectum ipsum est subiectum potentiale tantummodò, nulla scientiæ pars relinquetur, in qua sit actuale subiectum; hoc autem absurdum est, & risu potiùs, quàm confutatione dignum, nam quomodo possumus actu agere de corpore animato, nisi eius principia, & affectiones consyderando? dum igitur de anima loquimur, actu agimus de corpore animato, non potestate, ut enim anima inest actu in corpore animato, ita animam consyderare est actu in corporis animati contemplatione uersari, & qui aliter sentiunt, non benè logicam didicerunt.

2. defensio.

Confutatio.

Caput Octauum de uocali, & de mentali præcognitione.

Dictum a nobis est, & subiectum, & principia, & affectiones aliquo modo præcognosci opportere, omniumque horum communem præcognitionem esse quid nomina significent, in hac enim (ut inquit Aristoteles) inter illa omnia cōuenit, discrimen autem est solum in pręcognotione quòd sit, subiectum enim, & principia quòd sint præcognoscuntur, affectiones uerò nō præcognoscuntur, sed demonstrantur, ut ait Aristoteles in particula 73. primi libri Posteriorum; de principiis quidem complexe præcognoscendum est complexè quòd sint, hoc est quòd uera sint, de simplicibus autem, si prænoscantur, ac de subiecto simpliciter. Sed ignorandum non est id, quod admonet Aristot. in particula 76. eiusdem libri, has omnes pręcognitiones quandoque mente, quandoque etiam uoce fieri, nā si subiectum sit per se omnibus notissimum, negligit author ipsum uoce, & expresè supponere, sed mente supponere satis habet, quum certò sciat neminem illud esse negaturum; quando autem non omnino est notum, sed aliquid obscuritatis habet, mentalis suppositio non sufficit, sed ore supponere necesse est, ne quis fortasse ipsum negans illius scientiæ cōtemplationem ingrediatur, & omnem laborem, omnemque operam perdat, negantibus enim alicuius E scientiæ subiectum nullus ad eam est aditus, quia nil remanet, quod illi possit esse præcognitum, disciplina autem omnis ex præcognitis fit; propterea expressa subiecti suppositio obscuritatis est index, vbi uerò hæc non apparet, subiectum ibi notissimum esse significatur, semper tamen supponitur aut uoce, aut saltem mente. Hoc idem in aliis præcognitis euenire ait Aristoteles, authores nanque negligunt expressè constituere, ac supponere id, quod omnibus notissimū est, ideò sæpe affectionū nomina non declarant, quando ipsa per se ab omnibus intelliguntur. Quicquid igitur præcognosci necessarium est, id nisi uoce supponendum exprimatur, mente saltem supponitur; ob id uana fuit quorundam aduersus Aristotelem dubitatio, qui dicebant, Aristoteles asserit subiectum quandoque non præcognosci quòd sit, subiectum igitur in sua scientia probatur, siquidem quod non præcognoscitur, id probatur; nos au- F tem dicimus id quidem probari, quod nec ore, nec mente præcognoscitur; sed id, quod ore solùm non constituitur, non necessariùm est ut probari possit, nam si mente sit præcognitum, non probatur, imò hoc multo minùs probari potest, quàm id, quòd ore supponitur, quum eo euidentius sit, quemadmodum diximus; ideò Aristoteles non dicit subiectum non supponi quia probetur, sed dicit non supponi quia est notum. Alij uerò fuerunt, qui ut sententiam suam tuerentur quòd subiectum in scientia sua possit demonstrari a posteriori contrarium sensum iis uerbis Aristotelis dederunt, uidelicet, subiectum non pręcognosci, si sit notum; si uerò sit ignotum, esse præcognoscendum, id est prius per demonstrationem a posteriori cognoscendum, quare uult Aristoteles subiectum esse demonstrandum a posteriori quando est ignotum. Sed hanc interpretationem uerba Aristotelis non recipiunt, qui eo in loco non utitur

Subiectū semper supponitur mente, nō semper ore, nisi quādo est ignotū.

error aliquorū.

error aliquorū.

utitur uerbo, præcognoscere, sed dicit ὑποτί-θεσθαι, uult igitur subiectum supponi, si ignotū sit; quod autem supponitur, id nullo modo probatur, neque a priori, neque a posteriori. Sed etiam si uteretur ibi Aristoteles uerbo, προγινώσκειν, idem sensus esset, nunquàm enim accepit præcognoscere pro eo, quod est antea per demonstrationem cognoscere, sed semper pro eo quod est ante demonstrationem, & sine ulla demonstratione cognoscere, & pro eo, quod est supponere, uel accipere, cui opponitur id, quod est probare, seu demonstrare, ut passim in Posterioribus Analyticis legimus.

Cap. IX. An principia, & subiectum possint unquàm in scientia sua demonstrari, & quomodo.

POsteaquam declarauimus quomodo præcognoscenda sint principia, & subiectum, & affectiones, consyderàdum est an demonstrari aliquando possint, & quomodo id fieri cōtingat; de affectionibus quidem quòd sint per suas causas demonstrandæ manifestum est, quum cuiusque scientię scopus sit affectiones per sua principia demonstrare. Principia uerò quum duplicia sint, alia complexa, alia simplicia, cōplexa quidem nullo modo in scientia sua demonstrari posse certum est, ideò enim principia cognitionis dicū-tur, quia nihil in ea scientia est eis notius, per quod demonstrari possint; principia uerò simplicia, quæ essendi principia sunt, ignota esse, ac demonstrari possunt, non tamen a priori, quia nullam habent causam priorem, sed a posteriori ex effectu aliquo notiore; quòd enim sæpe in scientia naturali contingat ut effectus sint suis causis notiores manifestum omnibus est, effectus enim naturales ut plurimùm sensiles sunt, causæ uerò insensiles; quicquid autem in eadem scientia habet medium ipso notius, nil prohibet quin per illud demonstretur, sicuti prima materia, & primus motor in primo, & octauo libris Physicorum ab Aristotele demonstrantur. Quod uerò ad subiectum attinet non defuere qui dixerint subiectum in scientia sua demonstrari posse; ad Aristotelem autem id negantem respondent Aristotelem negare subiectum a priori, & per causam posse demonstrari, sed non negare a posteriori, & per effectum, quemadmodum de principiis quoque simplicibus paulò ante dicebamus. Contra uerò alij fuere, qui dixerunt subiectum a priori tantum posse demonstrari propterquid sit, alia uerò specie demonstrationis non posse; ratio autem, quæ eos mouit, hæc fuit, quia Aristoteles non dixit subiectum esse præcognoscēdum propterquid sit, quum necessarium minimè sit ipsius causas esse præcognitas, sed solùm quid nomen significet, & quòd sit, nulla igitur specie demonstrationis, quę uim habeat notificandi

Principia complexa nullo mō possunt demōstrari.

Principia incōplexa possunt demonstrari a posteriori.

opi. Scoti de subiecto q probari possit.

opi. Baldu-ni de dem.

A di rem esse, subiectum probari potest, eiusmodi autem sunt demonstratio potissima, & demōstratio a signo, & ea, quæ est a causa remota, hę nanque omnes notificant quod est; sed ea demonstrationis specie, quę non declarat rem esse, sed solùm propterquid sit, nihil prohibet subiectum in sua scientia demonstrari; idq; fieri posse manifestum est, quoniam subiectum in scientia sua habet principia ipsum constituentia, ex iis igitur demonstrari potest ea demonstratione, quę dicitur propterquid tantùm. Hi omnes absque ullo dubio decipiuntur, quia sententia Aristotelis est, eaque firmissimis nixa fundamentis, quòd nulla ratione subiectum in sua scientia demonstrari possit, cuius quidem rei ea est ratio, quoniam subiectum est ueluti basis, & receptaculum omnium, quæ in scientia consyderantur, & tanquàm radix, a qua reliqua omnia exoriuntur, sic enim scientiæ unitas seruatur, ut antea dicebamus; B. quum igitur subiectum omnibus in scientia consyderatis substernatur, eo sublato omnia auferri necesse est, & eo negato omnia negari, & eo ignorato omnia ignorari; ipsum igitur si in dubium reuocetur, ea quoque omnia, quæ in eo sunt, in dubium reuocātur; ideo rectè dicebat Aristoteles in principio secundi libri Posteriorum quęstionem an homo sit albus esse quæstionem partis, quęstionem uero an homo sit esse quæstionem totius; illa nanque non totus homo quæritur, sed aliquid in homine, ut albedo; hac uero totus homo quæritur, quo sublato omnia, quæ in ipso sunt, auferuntur. Si quis igitur subiectum alicuius scientię negauerit, is omni medio ad id probādum destitutus est, nisi probet per ignotius, uel per alienum, quorum neutrum facere licet; quum igitur nulla scientia medium aliquod notius habere possit, per quod subiectum eius probetur, certè eorum sententia, qui dicunt C subiectum in scientia sua a posteriori demonstrari posse, vera non est. Alterum autem dogma eorum, qui asserunt subiectum a priori posse demonstrari demonstratione propterquid, uanum prorsus est, & ridiculum, & omni ratione carens, primùm quidem quia non datur demonstratio notificans solùm propterquid est, sed omnis demonstratio ostendit aliquid esse, vt aliàs declarauimus; quare si aliqua demonstrationis specie subiectum probaretur, probaretur esse, quod Aristoteli, & omnium ferè philosophorum consensioni, vt hi quoque non inficiantur, aduersatur. Præterea vellem intelligere quomodo substantiarum, & eorum, quæ nulli inhęrent, demonstratio esse queat, quum Aristoteles dicat accidentium tantummodo demonstrationem esse, idque ipsi demonstrationis naturę sit maximè consentaneum, quum enim id, quod demonstratur, alteri inesse demonstretur, demonstratio non est nisi illorum,

confutatio opinionis Scoti.

confutatio opinio. Balduini.

substantiarum non est demonstratio.

quæ

quę alteri inhærent; idcirco id quoque vellem intelligere quonam pacto isti talem demõstrationem formarent, qua subiectum per suas causas demonstretur, omnis enim demonstratio syllogismus est, & tribus terminis constat, principia igitur subiecti essent medius terminus, subiectum verò, si est id, quod demonstratur, ac quæritur, esset maior extremitas, & in conclusione prædicaretur; at quænam esset minor extremitas, de qua subiectum demonstraretur? certè ea nulla esse potest, quia repugnat conditioni subiecti ut tanquàm alteri inhærens consyderetur, sed solùm ut aliis substans consyderari potest. Præterea hæc, quam isti demonstrationem uocant, non esset demonstratio, sed potiùs definitio, & declaratio essentiæ ipsius subiecti per principia essentialia ipsum constituentia; nam si hominem per sua interna principia declaremus, non ostendimus hominem esse, neque propter quid sit, sed solùm quid sit; quòd siquis hac ratione uellet ostendere hominem esse, vel cur sit, peteret principium, quia idem per seipsum demonstraret; quod semper euenit illis, qui aliquid per suam causam internam, & essentialem demonstrare nituntur; siquidem demonstratio per externam causam fit, non per internam; & quæstio propterquid est externæ causę quæstio est, ut in libro nostro de medio demonstrationis ostendimus. Illud quoque absurdum hanc opinionem sequeretur, quòd subiecti consyderatio ab affectionum consyderatione nullo discrimine discreparet, nã subiectum præcognoscitur quid nomen significet, & quòd sit, demonstratur autem propter quid sit, & affectiones similiter multæ sunt, quę apud Auerroem, quem isti sequuntur, sunt pręcognitę & quid significent, & q̃ sint, demonstrantur autem solùm propterquid sint; subiectum etiã, si demonstratur, cõsyderatur ut alteri inhærẽs, quomodo igitur ab his affectionibus differat, non uideo. Sed eum quoque errorem hi cõmisisse uidetur, quòd quęstionem propterquid esse faciunt esse præcognitionem, quam tamen Aristoteles in præcognitionibus nunquàm numerauit; dicunt enim Aristotelem præcepisse subiectum semper esse præcognoscendum quid sit, & quòd sit, sed non propterquid sit, quasi detur præcognitio propterquid, quod minimè verum est, hanc enim Aristoteles postremam omnium quæstionum esse uoluit, ideò quum nulla ipsam alia quęstio sequatur, non potest uocari præcognitio; aliæ uerò omnes quæstiones possunt esse pręcognitiones dùm ad aliam sequentem quæstionem diriguntur, quemadmodum declarat optimè Themistius in secundo contextu primi libri Posteriorum, quem locum ipse, & Auerroes soli intellexerunt. Manifestum igitur est eos omnes deceptos esse, qui subiectum in scientia sua posse aliqua ratione probari asseruerunt.

per internas rei causas demonstrare ipsã rem est petere principium.

pp quid nõ pt esse præcognitio.

Subiectũ nulla rõne põt demonstrari.

Caput Decimum. *Quòd & subiectum, & principia, & accidentia cuiusque scientiæ propria esse debeant.*

Quoniam autem dictum a nobis est subiectum duas habere partes, & alteram quidem esse ueluti materiam, quæ dicitur res consyderata, & pluribus disciplinis potest esse communis; alteram verò esse ueluti formam, quę cuiusque scientiæ propria est, siquidem proprium cuiusque subiectum constituit, scientiamque ab aliis separat; ab hac autem tanquàm à communi radice omnia tum principia, tum accidentia oriũtur; necesse est ut quęlibet scientia propria quoque principia, & proprias affectiones habeat, quę cũ alia nulla disciplina cõmunicari queãt, vt demonstrationes propriorum accidentium de subiecto proprio per propria principia fiãt; docet hoc Aristoteles in primo libro Posteriorum a contextu 56. usque ad 71. ostendit enim primùm neq; media, neque accidentia posse de una scientia ad aliam scientiam trãsferri hoc argumento utens, quęlibet scientia proprium habet subiectum, quod alius scientiæ subiectũ esse non potest, at è natura proprii subiecti omnia media, & omnia accidentia emanare necesse est, quandoquidem hæc omnia ipsi per se inesse debent, per se autem inesse est quatenus ipsum, inesse, ergo media, & accidentia, quæ huius subiecti propria sunt, cum subiecto alius scientiæ nullam affinitatem habere possunt, ad aliam igitur scientiam in alia subiecti natura uersantem transferri nequeunt. Itaque quòd subiectum de scientia in scientiam non transferatur Aristoteles ibi non probat, ut multi perperam arbitrantur, sed hoc tanquàm totius probationis fundamentum sumit, atque constituit, ex quo de mediis, ac de accidentibus probet q̃ de genere in genus transferri nõ possint. Postea verò eadem ratione ostendit non esse utendum principijs communibus, nam si demonstrationis propositiones debent esse per se, & quatenus ipsum, necesse est medium, & maius extremum congenea esse subiecto, & ex eadem natura desumpta, quare alij naturæ conuenire, seu accommodari nequeunt; propterea reprehendit ibi demonstrationem Brysonis, qua ille circulum quadrare nixus est principio communi vtens. Notare autem debemus Aristotelem ibi non omnino principia communia repellere, & nos eorum usu prohibere; siquidem dignitates sunt principia communia, iisq; scientię omnes utuntur; sed id tantùm ostendere, non esse ex solis communibus principijs demonstrandum, vt Bryso fecit, quia hęc sola nullam scientiam pariunt, solùm enim extrinsecùs demonstrationi auxiliantur, & inseruiunt, non intrinsecus, quia propositiones demonstrationis esse non possunt; sed si adhibito auxilio principiorum com-

principiorum cõium quis sit usus.

communium demonstrationem ex propriis principiis, & ex eius subiecti natura deductis construamus; perfectam rei scientiam adipiscimur. Quum igitur neque ex communibus principijs demonstrandum sit, neque ex alienis ab alia scientia ad aliam translatis, relinquitur nõ esse nisi ex propriis cuiusque scientiæ principiis extruendam omnem demonstrationem; ita probat eo in loco Aristoteles ex propriis cuiusque princip.js semper esse demonstrandum.

Caput Vndecimum, Quomodo subiectum, & principia, & accidentia pluribus scientiis communicari contingat.

NOn est autem ignorandum contingere posse vt quemadmodũ subiectum illo, & alio consyderandi modo acceptum pluribus disciplinis potest esse commune, ita & principia, & accidentia diuersis modis consyderata pluribus scientiis communicentur, alius enim consyderandi modus est ueluti alia forma, quæ aliam rem esse facit, non ampliùs eandem. Modus autem consyderandi tum principia, tum accidentia sumitur à modo consyderandi subiectum, hæc enim una omnium radix est; ut si corpus quatenus habẽs principium motus est subiectum scientiæ naturalis, modus etiam, quo omnia accidentia consyderentur, debet esse quatenus tali corpori accidunt, & inhærent; similiter modus, quo principia consyderentur, debet esse quatenus vel talis corporis, vel accidentium talis corporis principia sunt; si qua igitur datur eorundẽ alia consyderatio, certum est eam ad philosophum naturalem pertinere non posse, sed ad alium quempiam; vt materia, & forma prout sunt principia corporis naturalis, & principia motus, & quietis in eo à philosopho naturali consyderantur; eædem vt essentiam substantiæ caducæ cõstituentes consyderantur à metaphysico; sic primus motor æternus cognoscitur a philosopho naturali vt causa æterni motus in corpore naturali; à primo autem philosopho vt tale ens, & vt prima substantia; ob id in prima philosophia locum habet subiecti, in scientia uerò naturali non subiecti, sed principij. Sic magnitudines, & figuræ à philosopho naturali consyderantur prout sunt accidentia corporum habentium in se principium motus, & status, à mathematico autem vt mente ab his corporibus abiunctæ, ideò in Geometria cõsyderantur ut subiectum, in naturali autem scientia non vt subiectũ, sed ut accidentia, & affectiones subiecti corporis naturalis, à quo alium consyderationis modum accipiunt; loquitur autem de hac differentia Aristoteles in secundo libro Physicorum.

Modus conside rãdi principia, & accidentium sumitur à subiecto.

A *Caput Duodecimum de illis scientiis, quæ subalternæ appellantur.*

DIgnum autem est cõsyderatione quomodo hoc sese habeat in scientijs illis, quę subalternę uocari solent, quãuis enim harum scientiarum naturã declarare metaphysici potiùs, quàm logici munus esse uideatur, tamen quia Aristoteles in Posterioribus Analyticis harum sæpe mentionem facit, & ad id, de quo nobis in præsentia sermo est, non parum hæc consyderatio pertinet, ideò pauca quædam de his dicere decreuimus, ne alicui difficultatem faciat ea, quæ in illis cernitur, & subiecti, & principiorum, & accidentiũ communicatio. Tale scientiarum genus in solis mathematicis locum habet, & illi, qui in aliis scientiis talem subalternationem reperiri putant, & sciẽtias omnes primæ philosophiæ subalternatas esse dicunt, & artem medicam scien-
B tiæ naturali, aliaque eiusmodi audent enunciare, decipiuntur, & harum disciplinarum naturã non intelligunt; nam subalternata aliqua scientia alteri scientię esse dicitur, quando idem subiectum, quod in illa altera abiunctum a materia, & ab omni sensili qualitate consyderatur, ipsa cum certæ materiei, & sensilis qualitatis additione contemplatur; ut arithmetica de numero tractat nullam habente sensilem qualitatem; musica uerò in eodem sonis adiuncto uersatur, est autem sonus sensilis qualitas, quare musica subalternata dicitur, & ueluti filia, arithmetica uerò subalternans, ac veluti mater; ita Geometria lineam speculatur sine ulla sensili qualitate, prospectiua verò eandem ut in uisu positam, quare subalternata dicitur Geometriæ. Hoc autem si ita sese habet, talem subalternationem in solis mathematicis reperiri manifestum est, nam in ijs tantùm rebus locum habet, quę reipsa cum sensili materia existunt, mente tamen, &
C cogitatione ab ea separantur, quales esse res solas mathematicas certum est. Quoniam igitur Aristoteles dixit scientias subalternas nõ idem penitus habere subiectum, sed idem quodammodo, & subalternatam à subalternante accipere non modò principia, sed etiam accidẽtia demonstranda, declarandum nobis est qualisnam sit hęc tum subiecti, tum principiorum, tum affectionum communicatio; sed ante omnia dicendum est breuiter de harum disciplinarum conditione, & natura. Sentẽtia quidem omniũ est quòd, quum scientia inferior addat subiecto superioris materiam, & sensilem qualitatẽ, subiectum illud è scientia superiore acceptum, vt numerus, sit in inferiore, vt in musica, res cõsyderata, qualitas autem adiecta, ut sonus, sit ratio formalis, & modus consyderandi; quod quidem omnino falsum est sequeretur enim scientiam inferiorem non esse mathematicam, sed partem scientię naturalis; nam ut quælibet

Subalternatio non datur nisi in mathematicis.

Quid sit subalternatio.

Cõis opinio de subalternis.

Confutatio.

res à forma constituitur, & nominatur; ita scien tia omnis à modo consyderandi, sonus autem, & visus sunt res naturales, ergo si musica consy deraret numerum vt in sonis, & prospectiua li neam vt in visu, utraque absque dubio esset scientia naturalis quomodo igitur uerum esse potest id, quod de his afferit Aristoteles, demõ strationes omnes musicas, & prospectiuas fieri ex principiis sumptis è superioribus scientiis subalternantibus? etenim nonne hoc esset trãs ferre principia de genere in genus? quomodo etiam fieri possent ut demonstrationes factæ in musica appellarentur arithmeticæ, & demon strationes factæ in prospectiua uocarentur Geo metricæ, ut similiter asserit Aristoteles? & quo modo Aristoteles in contextu 75. primi libri Po steriorum scientię subalternatę tribuit nomen subalternantis, dum specularíam uocat Geome triam? quod si uerum est, & superior mathema tica est, debet inferior quoque esse mathemati ca. Solent præterea omnes dicere suabalternas E non facere numerum, quod si uerum est, nõ po test inferior scientia esse naturalis, si superior est mathematica. Quum igitur dicendum sit has omnes esse mathematicas, & nullam ipsa rum esse naturalem, necesse est omnes fuisse deceptos, dum dixerunt sensilem illam qualita tem esse in scientia inferiore modum consyde randi. Neque ullius momenti est defensio illa, ad quam aliqui confugiunt, dicunt enim non fieri scientiam diuersam per illam sensilis qua litatis additionem, quia hęc est differentia acci dentalis, scientiæ autem, quæ sola accidentali differentia discrepant, non sunt admodum dif ferentes iudicandæ; decipiuntur enim qui hęc dicunt, quia sit illa differentia quantum ipsi uoluerint accidentalis, certum est, dum sumi tur ut modus consyderandi, ipsam tenere locũ formæ, & fieri differentiam essentialem, ut in at tibus omnibus consyderare possumus. Nos igi tur post Auerroem primi huiusce rei ueritatem declaremus, quam ex ipso Auerroe didicimus in commentario 69. primi libri Posteriorum, quem locum quum nemo hactenus intellexe rit, non paruum operæpretium faciemus, si ip sum pro occasione paucis uerbis declaraueri mus. Inquit ibi Auerroes triplex dari scientia tum discrimen ratione subiecti, nam aliquæ differunt penitus in re consyderata, quas etiam in modo cõsyderandi differre necesse est, quia diuersæ materiæ ad diuersarum formarum re ceptionem diriguntur; tales sunt Arithmetica, & Geometria, illa enim numerum prout est nu merus, hęc uerò magnitudinem quatenus ma gnitudo est contemplatur. Aliæ in re consyde rata non differunt, sed in modo tantùm consy derandi, ut diuina scientia ens consyderat qua tenus est ens, naturalis uerò ens quatenus est mobile; propterea hæ scientiæ diuersę sunt, quia quæ à formis diuersis constituuntur, etiã si

Responsio aliquorũ

Impugnatio.

Opinio propria

Tribus modis differũt scientiæ ratione subiecti.

D materiam eandem habeant, res diuersæ dicen dæ sunt. Aliæ uerò eandem rem consyderant, sed una cum additione, altera cum defectu; quod tertium membrum propter subalternas ab Auerroe ponitur, ut omnes confitentur, su perior enim tractat eandem rem cum defectu sensilis qualitatis, quam inferior cum talis qua litatis additione; sed quia pingui Minerua alij dictum hoc Auerrois accipiunt, nos profundiùs ipsum contemplari oportet, quum enim subie ctum utriusque scientiæ habeat & rem consy deratam, & modum consyderandi, uidendum est in utra harum duarum partium Auerroes subalternarum scientiarum discrimen consti tuat, nam si in ambabus differant, certum est ter tium, & primum membrum diuisionis in eun dem sensum cadere, proinde non tria esse mẽ bra, sed duo; si uerò in solo modo consyderan di, non in re consyderata, similiter tertium mẽ brum idem est, ac secundum, quare duo tantũ membra sunt, non tria; ergo remanet ut dica mus Auerroem intelligere discrimen esse in so la re consyderata, non in modo consyderandi, quę est reuera scientiarum subalternarum con ditio, sic enim facile est tueri eas non facere nu merum, & eandem scientiam esse, non duas diuersas. Dicimus igitur has scientias in re con sydeiata non penitus differre, sed accidentali tantùm differentia; in modo autem consyderan di nullo pacto differre, sed eundem seruari in subalternata ac in subalternante consyderandi modũ; additio nanque sensilis qualitatis (quod nemo hactenus intellexit) sit soli rei consydera tæ, non ipsi modo consyderandi; vt in musica res consyderata est numerus sonorum, modus autem consyderandi est ut numerus, non ut so nus; in Prospectiua res consyderata est linea in uisu accepta, modus autem consyderandi est ut linea, non ut in uisu; quod ab Aristotele clara uoce ptolatum legimus in tertio capite libri 13. F Metaphysicæ; quare hanc ipsius sententiam ex titisse haudquaquàm dubitare debemus; licet enim in particula 20. secundi libri Physicorũ contrarium dicere uideatur, dum inquit Pro spectiuam consyderare lineam non quatenus est mathematica, sed quatenus est naturalis; ta men non est dicendum Aristotelem sibi contra dicere, sed pingui Minerua ibi sumere hanc dictionem, quatenus, quę ibi non significat mo dum consyderandi, sed discrimen solùm Pro spectiuæ, ac Geometrię qualecunque illud sit; quum enim hanc illi contraponat, ideò ad eam differentiam efficaciùs denotandam utitur ea uoce, quatenus, qua significaret Prospectiuam uergere quodammodo ad naturalem ob illam, quam diximus, accidentalem differentiam adie ctam; quòd si putasset Prospectiuam esse uerè naturalem, certè in principio eiusdem contex tus non eam uocasset mathematicam. Signi ficauit etiam hanc sententiam Aristoteles in con-

Vera differentia inter subalternam, & subalternantem.

contextu 69. primi libri Posteriorum, quando de subiecto inferioris scientiæ loquens dixit ipsum esse alterum, idest alteratum, subiectum enim scientiæ superioris nulla qualitate alteratum dicitur sed subiectnm inferioris, proinde non aliud esse dicitur, sed alteratum Ex his igitur ratio facilè colligi potest cur Prospectiua aliquando uocatur Geometria, & musica appellatur Arithmetica, & omni subalternatę nomẽ subalternantis attribui potest; nam ubi idem penitus est modus consyderandi, ibi eadem est forma constituens, à qua cuiuique rei nominatio sumi solet.

Caput XIII. quomodo scientia subalternata a subalternante & subiectum, & principia, & affectiones accipiat.

Patet igitur scientiam subalternatam à subalternante subiectum sumere, eique addere materiam naturalem, ac sensilem qualitatem, sed modum consyderandi ab eadem accipere integrum, & nulla ei facta additione ipsum in mathematica puritate seruare. Quoniam autem subiectum est radix, à quo omnia, quæ in scientia tractantur, oriuntur, & pendent, si modus consyderandi in scientia inferiore è superiore integer accipitur, ex eadem & principia, & affectiones desumi necesse est; principia igitur, ex quibus musicus demonstrat, sunt accepta ex arithmetica, eaque esse possunt tum prima principia ipsius arithmeticæ, tum etiam conclusiones in arithmetica demonstratæ, & in musica pro principiis acceptę, ut ait Aristoteles in contextu 86. primi libri posteriorum, ideoque in 69. contextu eiusdem libri dixit scientiam inferiorem non cognoscere nisi quòd est, propterquid autem esse superioris, non enim per hoc significare voluit Aristoteles nunquàm in scientia inferiore demonstrari propter quid est, sed media per quæ in inferiore demonstratur propterquid est, esse accepta è scientia superiore; quum enim ille aliquid demonstrare dicatur, qui medium præbet, ideò si medium est arithmeticũ etiam demonstratio arithmetica dicitur, licèt in musica fiat; est autem arithmeticum, quia sumptum est ex natura numeri; Arithmetica enim numerum simpliciter contemplatur, musica uerò prout ab Arithmetica distinguitur, nil habet proprium nisi cognitionem quòd ita sit, quam quidem sensu consequitur merito sensilis qualitatis, in qua numeros consyderat. Eodem in loco dicit Aristoteles affectiones per se inhęrentes, quæ in inferiore scientia demonstrantur, esse scientiæ superioris, quoniam etsi de sonorum numero demonstrantur, illi tamen competunt non quatenus est in sonis, sed quatenus est numerus, ob id arithmeticę affectiones dicuntur ob eandem rationem.

Ille demõstrare aliqd dicitur, qui medium præbet.

A Non est tamen negandum fieri demonstrationes in musica ex aliis conclusionibus in eadem musica prædemonstratis, hoc enim in omnibus contemplatiuis scientijs euenire necessum est; sed satis est si omnes demonstrationes Musicæ tandem in principia Arithmetica resoluantur; hoc enim intellexit Aristoteles qnando dixit esse superioris scientiæ demonstrare propterquid est. Patet igitur quænam sit in scientiis subalternis tum subiecti, tum principiorum, tum accidentinm participatio; neqne is dicitur transitus de genere in genus, quoniam subiectum genus idem in utraque est, licèt in sciẽtia inferiore leuiter alteratum, sicuti prędiximus; propterea Aristoteles quando & transitũ de genere in genus, & usum principiorum cõmunium uitiosum esse docuit, semper has sciẽtias excepit, significans in his absurdnm non esse id, quod in alijs uitiosum esse dixerat, nempè principiorum, & affectionum translationem B de scientia in scientiam.

Caput XIIII. de discrimine scientiarum subalternarum, & earum, quas alii falsò dicunt esse subalternas.

Vt autem illa, quę de his scientijs diximus, meliùs intelligantur, & eas facillimè ab ijs, quæ subalternæ non sunt, dignoscere omnes possint, declarandum est id, quod in illo 69. commentario primi libri Posteriorum doctissimè consyderauit Auerroes, qui paulò post illam discriminis sciẽtiarum diuisionem, quam exposuimus, subiungit subalternantis scientię subiectum non esse genus subiecti scientiæ subalternatæ, numerus enim non est genus numeri in sonis accepti, sed est eadem forma utrobique, priùs quidem abiuncta a materia, deinde ad sensilẽ materiam contracta, etenim non per additio- C nem materiei ad formam generalem species fit, sed potiùs per additionem formæ specialis, sicuti rationale animali adiectum humanam speciem facit; albedo autem sumpta sine materia non est genus albedinis, quæ est in niue, sed est eadem forma, quæ & sine materia, & cum materia sumitur. Ita igitur subiectum scientiæ superioris non est genus subiecti scientiæ inferioris, alia enim esse debet natura, ac forma generis, alia speciei, qnod hic non cernimus, siquidem in scientia inferiore, atque in superiore eadem subiecti natura seruatur, dum idem penitus manet consyderandi modus. Hæc igitur illius dicti Auerrois ratio est, sed ipse id probat à posteriori, & argumento quidem pulcherrimo, & ad illum Aristotelis locum maximè accommodato, inqnit enim, si subiectum scientiæ inferioris esset species subiecti superioris, non amplius verum

Subiectũ subalternãtis nõ e genus subiecti subalternatę.

esset

esset id, quod Arist. dixit, affectiones, & principia è superiore scientia desumi ad demonstrandum in inferiore, quoniã affectiones propriæ generis non competũt speciei ut subiecto primo, sed vt tres anguli æquales duobus rectis triangulo æquilatero; non benè igitur de specie proprij subiecti demonstrarentur. Idem de principijs dicendũ est, nam principia propria generis nõ attribuuntur speciei primùm, sed sũt eius causæ remotæ, quia causæ generis sunt remotæ respectu speciei, ex talibus igitur principijs demonstratio propter quid in sciẽtia inferiore nõ cõstitueretur; itaque si subiectum scientiæ inferioris esset species subiecti superioris, scientiæ inferiori neq; principia, neque affectiones a superiore sumere liceret. Ex his, quæ hactenus diximus, facilè colligere quisq; potest falsam esse eorum sententiam, qui dicunt scientias omnes esse subalternatas primæ philosophiæ, quum .n. earum subiecta per diuersos consyderandi modos distinguantur, nulla in eis subalternatio esse potest; diuinus quidem philosophus ens quatenus ens est contemplatur, naturalis uerò ens quatenus habens propensionem ad motũ, quare videtur diuinus esse Arithmetico similis, naturalis autem musico, quum Arithmeticus numerum ut numerus est contempletur, musicus verò numerum illum, qui est in sonis; attamen nulla est similitudo, quia naturalis addit enti ꝓpensionem ad motum tanquàm alium nouum consyderandi modum, qui naturalem sciẽtiam constituit; neque retinet eundem modum cõsyderandi, quo diuinus philosophus in ipso ente versatur, quare sunt duæ diuersæ sciẽtiæ, nec altera alteri subalternata est, & continentur sub secundo membro diuisionis ab Auer. factæ; Musicus verò addit numero sonum, non tamẽ ut nouum consyderandi modum, sed vt qualitatem sensilem, qua res sola consyderata restringatur, modum autem consyderandi eundem retinet, quem arithmeticus habet, ideò ad tertium eius diuisionis membrum pertinet, non ad secũdũ. Hoc idem de alijs omnibus scientiis, & artibus dicendum est, in quibus alii subalternationem esse dicant, in omnibus.n.id, quod modo dictũ est, comperiemus, additionem scilicet alteri factam nouum esse consyderandi modũ, proinde eas minimè dici posse subalternas. Aliarum igitur disciplinarum, & harum, quas subalternas uocamus, hoc, quod a subiecto sumitur, præcipuum est discrimen; ex hac autem differentia tã quàm radice plurima alia discrimina oriuntur, quæ quidẽ nos in prima philosophia respectu aliarum scientiarum in præsentia notabimus, in

Error dicentium omnes scietias esse sub alternatas Metaphysicæ.

Subalternarũ & non subalternarũ discrimina.

aliis postea disciplinis cuiq; consyderãti multò clariora erunt. Subiectum scientiæ subalternantis, ut modò dicebamus, non est genus subiecti scientiæ subalternatæ, at subiectum primæ philosophiæ est genus subiectorum aliarũ omniũ scientiarum; quo fit ut prima principia metaphysicæ sint causæ remotæ respectu accidentiũ naturalium, & mathematicorum; non sic autem prima principia arithmeticæ respectu accidentium musicorum, quum ex illis demonstrentur tanquam ex causis proximis. Præterea primus philosophus probat quidem principia scientiæ naturalis, & scientiarum mathematicarum, id tamen non facit in ipsa scientia naturali, uel in mathematicis; quia dum in his versamur, nobis non licet ex prima philosophia principia sumere ad demonstranda propria illius sciẽtiæ principia, his.n. omnino standum est, neq; petenda est ipsorum probatio, licèt ex principiis diuinæ scientiæ demonstrari possint, nam primus philosophus aliarum scientiarum principia probare dicitur in iis scientiis, quarum sunt principia, is.n. esset transitus de genere in genus ab Arist. reprobatus, sed in ipsa prima philosophia; at musicus dum in scientia musica uersatur, sumit principia ex arithmetica ad demonstrandũ quicquid vult; proinde arithmeticus dicitur in ipsa scientia musica res musicas demonstrare. Præterea musicus probat suas conclusiones per principia arithmetica; at diuinus philosophus non potest demonstrare conclusiones naturales, sed principia tantùm naturalia, cõclusiones .n. naturales ex propriis principiis demonstrandæ sunt, non ex alienis, idq; si quis faceret, transcendere de genere in genus diceretur; sunt etiam principia diuinæ philosophiæ causæ remotæ respectu accidentium naturalium, quare nullam ipsorum scientiam parerent; at principia arithmetica respectu theorematum musicorũ sunt causæ proximæ. Plurima igitur sunt discrimina, quibus scientiæ subalternæ ab aliis, quæ subalternæ esse videntur, nec tamen sunt, internoscuntur; sed hæc omnia a præcipua differentia, quæ a subiecto, & a modo consyderandi sumitur, deriuantur. De tribus igitur vocatis præcognitis, subiecto, principiis, & affectionibus, in quibus solis quælibet contemplatiua sciẽtia versari dicitur, quænam sit singulorum propria in scientiis consyderatio, & quomodo præcognoscantur, & quomodo ipsorum aliqua demõstrari possint, nec non quomodo plures sciẽtias eisdem participare contingat, uel non contingat, hæc dicta sint.

Quõ primus philosoph' probet principia aliarũ scientiarum.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MEDIO DEMONSTRATIONIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo res consyderanda proponitur.

E medio potissimę demõstrationis magna inter Aristotelis interpretes latinos, & Arabes altercatio fuit, eaque adhuc inter logicæ professores perdurat, & in duas partes diuisa est, quęrunt enim utrius extremi medium sit causa, ac definitio; querunt etiam in quo genere causę sit causa, an ut materia, an vt forma, an vt finis, an ut efficiens. Prioris quidem quæstionis occasio fuit quoniam Aristoteles docuit in primo Posteriorum Analyticorum libro medium terminum potissimæ demonstrationis esse causam, siquidem perfecta rei scientia ea est, quæ per causam habetur; in secundo autem libro causam hanc, quæ medium demonstrationis est, definitionem esse dixit; hinc igitur dubitatio orta est nunquid Aristoteles uelit medium esse causam, & definitionem accidentis, an subiecti. Græci quidem hac de re nunquàm dubitarunt, sed rem clarã, atque conspicuam habuisse uidentur, ut reuera omnibus recta ratione utentibus, & Aristotelis uerba legentibus deberet esse clarissima. Arabes tamen non modò dubitarunt, sed a ueritate plurimum aberrarunt; ut ostendit Auer. a cuius sententia ne latum quidem unguẽ hac in re discessuri sumus; ea enim, si benè intelligatur, vera est, & Aristoteli, ac rationi summoperè consentanea. Latini quoque omnes (mirabile dictu) decepti sunt, & omnes quoq; posteriores logici, qui rem hanc tractarunt, ut potuerit Hieronymus Balduinus in sua prolixa quæstione de medio Duodecim aliorum sententias recitare, & refutare, quibus ipse Decimamtertiã adiecit aliis fortasse multis deteriorem. Ego verò maximè dubius fui an de hac re aliquid scribere deberem, primùm enim dum Aristot. dicta, & sententiam, atque adeò rem ipsam spectabam, animoque noluebam, superuacanenm uidebatur de re manifesta disputationem instituere; contra verò dum tot pręclaros uiros respiciebã, qui nescio qua cœcitate impediti ueritatẽ apud Arist. intueri nequiuerunt, non ab re futurum esse iudicabam si sententiam Aristot. ita explanarem, ut nullus ampliùs dubitationi locus relinqueretur. Hoc tandem iuuandi desyderium pręualuit, meque impulit ut non modò posteriorem quæstionem difficultatis plenam, & cõsyderatione dignissimam, sed priorem quoque licèt (meo quidem iudicio) explicatu facilem, nirerer pro uiribus soluere, & enodare. Hac igitur de re disputationem aggressurus, in primis aliorum sententias consyderare constitui, non dem omnes, sed aliquas pręcipuas, ac ueluti cõtrarias, & extremas, ita enim fiet ut per contrariorum dogmatum examen ad ueritatis cognitionem faciliùs ducamur.

Caput Secundum de opinione Ioannis Scoti, et Thomæ, eorumq; argumentis.

Primo loco Ioannis Scoti sententia examinanda proponitur, qui in secundo Posteriorum libro quęstione 56. ostendere nititur medium in demonstratione potissi-

potissima semper esse definitionem subiecti, nū quàm affectionis; in demonstratione tamē, quę non sit potissima, concedit medium esse posse definitionem affectionis, sed de huiusmodi demonstratione nos in præsentia non loquimur.

1. arg. Probat hanc sententiam Scotus, & priùs partē affirmatiuam quòd medium sit semper definitio subiecti, accidentia propria fluūt a propriis principiis speciei, hoc est a forma, & natura subiecti, quę omnium accidentium causa est, at potissima demonstratio ea est, quæ rem declarat per causam suam, a qua fluit, & pendet, igitur omnia accidentia propria demonstranda sunt per definitionem subiecti, quæ ex ipsius

2 arg. forma constituitur. Deinde negatiuam partem quòd medium non possit esse definitio affectionis, ita probat, illa non est potissima demonstratio, cuius principia tum secundùm esse, tum secundùm cognitionem pendent ex aliis prioribus principiis, sed definitio affectionis habet causam priorem, a qua pendet, formam, ac definitionem proprii subiecti, ergo demōnstratio per definitionem affectionis tradita non est demonstratio potissima; maior clara est, quoniam Aristoteles docuit potissimam demonstrationē constare ex principiis primis, quibus alia priora non sint; minorem probat, quia definitio idem est, ac definitum, ergo quæ est causa definiti, eadem definitionis quoque causa est, definitio autem subiecti est causa accidentis, igitur etiam eiusdem definitionis causa erit, ex qua definitio illa demonstrari poterit. Hanc eandem sententiam Thomas secutus est, licèt Paulus Venetus, & alij contrariam ipsi opinionem attribuerint, nam in prima lectione secundi libri Posteriorum Thomas eadem, qua Scotus, distinctione utitur, quoniam enim Aristoteles ibi significare uidetur medium esse definitionem affectionis, hoc ipse aduersus se obiiciens postea respondet se non negare medium esse posse definitionem affectionis, tamen dicere definitionem ipsam affectionis sciri non posse nisi demonstretur per definitionem subiecti; duos igitur ponit demonstrationis gradus, unam, qua demonstratur affectio per suam definitionem; alteram, qua definitio affectionis demonstratur per definitionem subiecti priorem; & hanc censet esse primi gradus, & potissimam demonstrationem; quare absque dubio putauit Thomas medium demonstrationis potissimæ esse definitionem subiecti; & rectè Scotus eo in loco hanc ipsi Thomæ opinionem, quam & ipse secutus est, ascripsit. Sectatores quoque Thomæ hanc eandem sententiam enixè tuentur, eamque Thomæ sententiam fuisse efficaciter aduersus Paulum Venetū ostendere nituntur; hi pluribus argumentis hanc opinionem cōfirmant; sed nos aliis omissis unum tantùm præter illa,

3 arg. quæ a Scoto adducta sunt, afferemus, quoniam ob ea, quę mox dicentur, non uidetur silentio prætereundum, quum secta quoque contraria eodem argumento utatur, ut postea uidebimus; argumentum autem tale est, si medium esset definitio affectionis, committeretur in demonstratione petitio principii, quoniam definitio, ac definitum idem sunt, ergo æquè est ignotum quòd affectio in subiecto insit, quę est conclusio, & quod definitio affectionis insit in eodem subiecto, quæ est propositio minor; itaque minor æquè est ignota, ac conclusio, quia utriusque idem est sensus, proinde est petitio principii.

Caput Tertium, dictæ sententiæ confutatio.

Haec sententia cuiuscunque fuerit falsa est, nec difficile nobis erit tum ratione, tum Aristotelis authoritate ipsius falsitatem ostendere; ratione quidem sic, scientia, quę per demonstrationem cōparatur, est rei quæsitę cognitio per suam causam, atqui id, quod quæritur, non est subiectū, hoc enim omnifariam prænoscitur, & notum supponitur, sed affectio quęritur, & eius scientia per demonstrationem traditur, non scientia subiecti, igitur affectionis causa medium esse debet; si causa, ergo & definitio, quia propria cuiusque affectionis causa sumitur necessariò in eiusdem definitione, si perfecta debeat esse definitio, ideò Aristoteles in principio secundi libri Posteriorum docet idem esse scire propterquid est, & scire quid est, quia scire propter quid est, est scire causam rei; definitio autem ex eadem causa assignatur, igitur qui nouit propterquid res est, nouit etiam quid est, ergo medium est causa, & definitio affectionis, eaque est reuera sententia Aristotelis, qui in particulis 41. 95. 97. secundi libri Posteriorum clare dicit medium in demonstratione esse rationem primi extremi, hoc est definitionem accidētis, ut ipsemet in dictis locis interpretatur, nam in 41. dicit § primi extremi, id est, ipsius A. § dixerat enim A. significare eclipsim, & statim subiungit §est enim eclipsis obiectio terrę§ quibus uerbis profert ipsam maioris extremi definitionē, quæ fuit in demonstratione medius terminus. In particula autem illa 97. eius uerba sunt hęc §medium est ratio primi extremi, quo circa omnes scientiæ per definitionem fiunt § declarat igitur rationem ibi significare definitionem, & statim affert exempla, quibus declarat mediū esse definitionem maioris extremi, demonstrat enim foliorum casum de arboribus per congelationem humoris, & definiens ipsum foliorum casum dicit esse congelationem humoris. In omnibus autem exemplis demonstrationum, quibus in eo secundo libro utitur Aristoteles, inspicere possumus mediū solius maioris extremi causam, ac definitionem esse, minoris verò nequaquam, nam terræ interpositio

Ratio.

Testimonia Aristotelis.

neque

neque causa, neque definitio est ipsius lunæ, A sed est causa, & definitio eclipsis; extinctio ignis non est causa, neque definitio nubis, sed tonitrus; congelatio humoris non est causa, neque definitio arborum, sed casus foliorũ; ideò mirãdum profectò est quomodo dicere aliquis potuerit sententiam Aristotelis esse quòd in omni demonstratione, potissima medium sit definitio subiecti, quum in nulla earum, quibus utitur ipse Aristoteles, id appareat. Sed hanc obiectionem uidentes sectatores Thomæ, & Scotus respondent eas demonstrationes, quarum mentionem facit Aristoteles in eo secundo libro, non esse potissimas, sed esse secundi gradus demonstrationes; aduersus quam respõsionem ita argumentor, illa demonstratio est appellanda potissima, quæ perfectam rei scientiam nobis tradit, ita ut nihil ampliùs de ea re quæri, uel cognosci possit, at demonstratio eclipsis lunæ per obiectionem terræ tradit plenam ipsius eclipsis scientiam, ita ut nihil de eclipsi B quærendum, uel sciendum maneat, idem dico de aliis memoratis demonstrationibus, ergo illæ omnes sunt potissimæ demonstrationes; maiorem propositionem nemo sanę mentis negaret, demonstratio nanque instrumentum est, & ex fine iudicatur, nempe ex scientia, quam in nobis parit, quæ igitur demonstratio præstantissimam scientiam prętat, ea est præstantissima, ac potissima demonstratio, qua non datur alia potior; prętantissima autem rei scientia tunc acquisita esse dicitur, quando omni quęstioni, ac toti animi nostri desyderio satisfactum est, ut nil ampliùs nobis quærendum, uel desyderandum maneat: probatur minor testimonio Aristotelis in primo capite secundi libri posteriorum, & in contextu 40. & 41. eiusdem, imò etiam absque Aristotelis testimonio res ipsa per se manifesta est; docet in principio illius secundi libri Aristoteles quatuor esse ad summum ea, quæ sciri, ac quæri possunt, an sit, quid C sit, an insit, & cur insit; postea ostendit has omnes unius, & eiusdem medij quęstiones esse, ita ut eo uno medio inuento ijs omnibus simul quæstionibus satisfactum sit, quod declarat exemplo eclipsis lunę, possumus enim quærere an sit eclipsis, & an insit in luna, quæ duæ quæstiones in accidentibus in unum sensum cadũt, siquidem accidentis esse est inesse; possumus etiam quærere cur insit in luna eclipsis, & quid sit, quæ similiter duæ quæstiones in idem concidunt, quia causa, propter quam est eclipsis, est etiam definitio eclipsis; his omnibus quatuor quęstionibus inquit Aristoteles unam, atque eandem rem quæri, scilicet idem demonstrationis medium, eandem eclipsis causam, hęc enim una est, interpositio terrę, qua una illis omnibus quęstionibus ita satisfit, ut nihil amplius de eclipsi quærendum, uel sciendum relinquatur; ideò dicit ibi Aristoteles, si propè lunam essemus, & terram interpositam inter solem, & lunam intueremur, iam causa eclipsis per sensum cognita non quæreremus ampliùs an sit eclipsis, neque quamobrem sit, neque etiam quid sit, quia per eandem causam omnia cognouissemus, ea igitur demonstratio, qua eclipsis in luna ostenditur per interpositionem terræ, tradit omnium scientiam, quæ de eclipsi quæri possunt, ostendit enim quòd sit, & in luna insit, propterquid insit, & quid sit; cur igitur non est potissima demonstratio, si declarat rem esse, & propterquid sit, atque etiam quid sit, quoniam definitionem solo situ differentẽ elargitur? quid ampliùs (quæso) alia ulla demõstratio declarat, quòd hęc non declaret? certè nihil, hæc igitur est potissima demonstratio, qua non datur alia potior. Quapropter non sunt audiendi illi, qui dicunt eas, quarum mentionem facit Aristoteles in secundo libro Posteriorum, potissimas demonstrationes non esse, præsertim quum hæc sententia ipsa per se suam declaret absurditatem, quum enim ille secundus liber sit omnium logicorum librorum finis, & scopus, existimandum potiùs est, atque adeò pro comperto habendum in eo libro de præstantissima demonstrationis specie sermonem fieri, non de illa, quæ est secundi gradus. Quemadmodum igitur Aristoteles semper dixit medium potissimæ demonstrationis esse definitionem maioris extremi, ita & Thomas, & Scotus, & eorum sectatores ad propositam quęstionem respondentes dicere deberẽt medium esse definitionem affectionis, hoc enim in demonstratione potissima necessarium, ac perpetuum est, non id, quod ipsi dicunt, nam Aristoteles nonque nunquàm dixit medium demonstrationis esse definitionem subiecti, cognouit enim non semper illud in demonstratione reperiri; quòd si ea esset omnium potissimarum demonstrationum conditio ut medium sit definitio subiecti, errasset profectò Aristoteles, qui demonstrationis non potissimæ conditionem hanc expressisset, ac fusissimè declarasset, quòd eius medium est definitio maioris extremi; potissimæ autem demonstrationis conditionem illam ualdè pręcipuam nullibi tetigisset, uidelicet quòd eius medium sit definitio subiecti. Hæc igitur opinio, ut mihi uidetur, omnium absurdissima, & ab Aristotele alienissima est.

Respon sio aduersario rum.

Impugnatio.

Caput Quartũ de opinione Egidii, et eius fundamẽtis.

Contrariam sententiam tuetur Egidius in secundo libro Posteriorum in sua quæstione de medio demonstrationis, ubi nititur demonstrare mediũ in potissima demonstratione semper esse definitionẽ affectionis, & nunquàm esse posse definitionem subiecti; inquit enim dari in eodem subiecto multas affectiones, quarum una alius causa est, & illa alius, & ita deinceps, ideò

 quum

D quum omnis demonstratio fieri debeat ex causa proxima affectionis quęsitæ, medium erit semper affectio aliqua, quę alterius affectionis causa est; & quia in definitione perfecta cuiuscunq; accidentis oportet eius causam accipere, a qua accidens ipsum producitur, ac pendet, propterea ex eadem causa definitur accidens, per quam etiam demonstratur; medium igitur est semper definitio affectionis, & est altera affectio eiusdem subiecti, proinde nunquàm est definitio ipsius subiecti. Quoniam autem in resolutione effectuum in suas causas non est procedendum ad infinitum, ideò quum hæc affectio causam habeat aliam affectionem, & illa aliam, necesse est ut perueniamus tandem ad aliquam primam affectionem, quæ nullam habeat priorem causam, sed in eo subiecto insit immediatè, proinde sit indemonstrabilis, & principium per se notũ. Fatetur tamen Egidius quandoque medium esse simul definitionẽ subiecti, quando contingat vt in definitione subie- E cti præter partes eius essentiales sumatur aliquod accidens; illud enim accidens, si sumatur medium ad aliud accidens demonstrandum, erit quidẽ definitio maioris extremi prout eius causa est, sed erit etiam definitio subiecti quatenus in eius definitione accipitur; sic etiam si forma subiecti ignoretur, & loco eius sumatur in ipsius definitione aliquod accidens proprium, & illud idem sumatur ut medium ad demonstrandum alterum accidens, medium dicetur esse definitio subiecti, & affectionis simul; manifestum est igitur, si medium aliquãdo est definitio subiecti, id non esse nisi merito illius accidentis, quod in ea definitione sumi cõtingat; sed formam ipsam subiecti, aut materiam nunquàm vult Egidius in demonstratione medium

1.arg. esse posse. Hanc sententiam probat primũ authoritate Aristotelis in toto secundo libro posteriorum, ubi semper dicit medium esse definitionem maioris extremi, nunquàm dicit mi- F noris; & in primo capite eius libri docet idem esse scire propterquid est, & scire quid est, quoniam medium, quod est causa maioris extremi, est simul eius definitio, ut ipse Aristoteles apertè ibi declarat; Exempla quoque omnia demõstrationum, quibus in eo secundo libro utitur Aristoteles, eiusmodi sunt ut medium habeant aliquod accidens, quod sit definitio maioris extremi tantùm, nunquam minoris. Vtitur etiã

2.arg. eodem argumento Egidius, quo etiam contraria secta utebatur; si medium esset definitio minoris extremi, demonstrando peteremus principium, quia definitio, ac definitum idem sunt, ergo æquè ignotum est affectionem inesse in subiecto, quæ est conclusio, ac eandem inesse definitioni subiecti, quę est propositio maior, æquè igitur ignota erit maior, ac conclusio, quia utriusque idem est sensus, quæ est petitio principij.

D *Caput Quintum, confutatio sententiæ Egidii.*

Haec quoque Egidij sententia reijciẽda est, quia in multis deceptus est Egidius; errauit primùm (ut a postremo eius dicto ordiamur) dum dixit accidentia aliquãdo sumi posse in definitione subiecti vel præter partes essentiales, uel loco alicuius partis essentialis latentis; quòd enim prę- *Primus error Egidii.*

ter essentiales partes accidens aliquod in definitione sumatur, absurdum est, ac penitùs absonum rationi, quia ubi partes essentiales habentur, accidentia in definitione assumere nõ opus est; quòd uerò latente aliqua parte essentiali, vt forma, ac propria differentia rei, accidens aliquod loco eius sumatur, id quidem verissimè dicitur, & est Auerrois sententia ab eo optimè declarata in commentario 20. secundi libri Posteriorum, sed tamen dicimus accidens illud tunc pro differentia esse, & pro forma, non am- *accidẽs in definitione sumere nõ licet nisi loco formæ latẽtis.*

E pliùs pro accidente, neque pro seipso, differentiæ nanque officio, non accidentis fungitur, ob id si forma illa affectionis demonstrandæ causa non est, nullum quoque accidens, quod illius formę loco sumatur, illius affectionis causa dici potest dum pro forma sumitur, sed solùm dũ pro seipso sumitur, & ut tale accidens; quum igitur medium in demonstratione accipiatur ut causa affectionis, quæ demonstratur, non potest sumi pro forma, si forma non est illius affectionis causa, ideò errauit hac in re Egidius. Errauit etiam dicens definitionem subiecti nunquàm in demonstratione medium esse posse, *secũdus error.*

quia hoc dato sequeretur primũ modũ dicendi per se nullum in demonstratione locum obtinere, conclusio.n. demonstrationis absq; dubio est per se secundo modo, nunquàm primo, quũ in ea accidens proprium de subiecto prædicetur; maior quoq; propositio semper est per se secundo modo, quia semper in ea prędicatur ef- F fectus de sua causa, quę in ipsius definitione sumitur; ut ostendimus aliàs in libro nostro de propositionibus necessarijs; relinquitur propositio minor, quę possit esse per se primo modo, si medium, quod in ea prædicatur, sit definitio, uel pars definitionis subiecti; hoc autem si negemus, & cum Egidio dicamus medium semper esse alterum accidens eiusdem subiecti, minor quoque semper erit per se secundo modo; primus igitur modus ad demonstrationem est prorsus inutilis. Præterea argumentum sumitur aduersus Egidium ex uerbis Aristotelis in contextu trigesimoprimo quarti libri Physicorum, ubi dicit omnem bonam definitionem tria munera præstare, primùm quidem declarare essentiam rei definitæ; deinde soluere omnia dubia, quæ in ea contingunt, demum accidentium omnium, quæ in re insunt, causam adducere; igitur ex definitione subiecti vult Aristoteles tanquàm ex causa acci-

accidentia demonstrari. Idem legimus apud Aristotelem in contextu vndecimo primi libri de Anima, vbi dicit vanam, & Dialecticam esse illam definitionem, quæ rei definitæ accidentia, eorumque causas non declaret; & loquitur de subiecti definitione, quare manifestissima est Aristotelis sententia quòd definitio subiecti est causa accidentium, quę in ipso subiecto insunt, proinde medium esse potest, ex quo accidentia demonstrentur; ununquodque enim tunc scitur, quando per suam causam, quæcunque illa sit, demonstratur. Maximus est etiam error Egidii dum dicit in resolutione accidentium in suas causas tandem perueniri ad quoddam primum accidens indemonstrabile, quod in subiecto illo hęret absque causa media; hoc enim ita est falsum, vt nihil falsius dici possit, quod ita ostendo, accidens illud primũ vel causam aliquam habet, uel non habet; si habet, non est igitur indemonstrabile, quia quicquid extra se causam habet, qua est, ex ea potest, ac debet demonstrari, siue illa in eo subiecto sit, siue extra, sicuti demonstratur in luna eclipsis per obiectionem terræ; si uerò nullam causam habet, per quam in illo subiecto insit, sequitur ut in illo subiecto non insit per se, sed per accidens, quicquid enim alicui inest, id uel per se inest primo modo, uel per se secundo, uel per accidens, ut ait Aristoteles in Primo libro posteriorum, at accidens illud non potest inesse per se primo modo, quia nullum accidens quatenus est accidens sumitur in definitione subiecti, sed contra potiùs subiectum in definitione plurium accidentium accipitur: non est etiam per se secundo modo, ut facilè ostendimus per ea, quæ aliàs dicta a nobis sunt de modis dicendi per se in libro de propositionibus necessarijs, est enim secundi modi dicendi per se propria conditio ut subiectũ sumatur in definitione accidentis prædicati, at primum illud accidens non sumit in sua definitione subiectũ quia quicquid in definitione alicuius sumitur, illius causa est, sumitur.n. causa in definitione effectus, sed non effectus in definitione causę; subiectũ autem respectu illius primi accidentis quęnam causa erit? certè non est finis, ut patet; non efficiens, quia negat Egidius accidens illud ullam habere eiusmodi causam; non forma, neque materia, hæ nanque sunt causæ internæ, & partes rem constituentes; non est igitur causa illius effectus, nisi dicatur esse materia externa, in qua inest, non ex qua constet; sed hęc est impropriè dicta causa, neque facit nexum essentialem, seu per se in terminis propositionis, nec sumitur in definitione effectus, ut accidentia communia testantur, nam ipsa quoque a subiecto pendent ut a materia externa, tamen in eorum definitione subiectum non accipitur; ergo primum illud accidens ab Egidio excogitatum non sumet in sua definitione subiectum, si ab eo nõ pendet alio modo, quàm ut a materia externa, per se igitur secundo modo non inest; ideò relinquitur ut insit per accidens, ergo nullum in demonstratione locum habere potest, ea nanque omnia, quæ ex accidenti sunt, alienissima esse a demõstrationis natura docuit Aristoteles.

Tertius error. [margin]

Caput Sextum, in quo alia quorundam posteriorum opinio exponitur.

Plurimi hac tempestate mediam quandam opinionem sequuntur, quam dicunt esse Auerrois, & qua putant se facile posse eas, quas memorauimus, contrarias sententias conciliare; dicunt enim medium potissimæ demonstrationis simul esse causam, ac definitionem maioris, ac minoris extremi, subiecti nanque semper est causa formalis, proinde eius definitio formalis, ut uocant, siue essentialis; sed eadem forma est simul causa affectionis, non tamen amplius causa formalis, sed causa externa, ut effectrix; & quoniam per talem causam ipsa affectio definienda est, ideò est etiam ipsius affectionis definitio, non tamen definitio formalis, sed causalis; ut si per rationale medium demonstremus hominem esse risibilem, rationalitas est causa hominis ut forma, & est causa risibilitatis ut effectrix, eadem igitur causa constituit definitionem hominis formalem, & definitionem risibilitatis causalem; medium igitur est causa, & definitio utriusque extremi simul. Videntes autem hi Aristotelem sæpe in secundo posteriorum libro in locis supra memoratis dicere medium esse definitionem maioris extremi, nunquàm dicere minoris, ad hoc respondent Aristotelem id, quod in demõstratione præcipuum est, respexisse, demonstratio nanque extruitur propter affectionem, non propter subiectum; & medium sumitur ut affectionis scientia habeatur, non ut subiecti; affectionem igitur respiciens Aristoteles semper dixit medium esse definitionem affectionis, sed non negaret esse simul definitionem subiecti. Sententiam hanc confirmant argumento accepto a definitione scientiæ, quod putant esse efficacissimum, scientia, quę per demonstrationem quęritur, est cognitio rei per causam, propter quam est, atqui per omnia causarum genera discurrendo nullam inuenimus, quę dici possit causa, propter quam res est, nisi solã formam, medium igitur est causa formalis; at affectionis forma esse non potest, accidens enim formalem causam ab ipso diuersam non habet, quum ipsum forma quædam sit, causis potiùs pendens, quàm quę causa appellari possit; erit itaque forma subiecti; sed in demonstratione causam accidentis quærimus, ergo idem mediũ est forma subiecti, & causa externa

Tomitani opinio. [margin]

Responsio illorum ad obiectionẽ. [margin]

argumẽtũ eorũ dem. [margin]

affectionis proinde est definitio utriusque extremi. Hęc igitur videtur plana,& facilis contrariarum opinioonm, quas pr. diximus, conciliatio.

Caput Septimum, dictę sententię confutatio.

Haec opinio, quamquàm hac tempestate à multis probatur, mihi tamen probari nunquàm potuit; habeo nanque aduersus eam & rationem,& authoritatem tum Aristotelis, tum etiā Auerrois, qua certè non vterer, nisi omnes huius dogmatis sectatores Auerroistę essent. In primis decipiuntur dum putant posse hac ratione contrarias aliorum sententias conciliari, illi nanque nec possunt conciliari, nec uolunt; nam Scotus non solùm ostendit medium semper esse definitionem subiecti, sed probat etiam nunquàm esse posse definitionem affectionis. Thomas quoque confiteri non uult eandem esse posse utriusq; simul extremi definitionem, quum dicat affectionem demonstrari per definitionem affectionis, sed definitionem affectionis demōstrandam esse per definitionem subiecti; definitio igitur affectionis apud eum non est definitio subiecti. Egidius uerò non solùm probat medium semper esse definitionem affectionis, sed probat etiam non posse unquàm esse definitionem subiecti, quia apertè dicit medium semper esse alterum accidens, nunquàm esse formam; quomodo igitur possunt conciliari? Verùm hoc prætereamus, ostendamus ipsam per se horum posteriorum sententiam falsam esse, primùm quidem aduersus eam argumentor ex definitione scientię, unde ipsi quoque argumentum sumpserunt, scire per demonstrationem est cognoscere rem per causam, propter quam est, at plurimorum accidentium causæ, propter quas sūt, sunt alia accidentia, non sunt formæ subiectorum suorum, ergo nō per formam subiecti, sed per illa accidentia demonstrari debent, & illæ erunt potissimę demōstrationes, uel idem aliis uerbis sic clarius dicamus, causa, propter quam unumquodque accidens est, debet esse mediū, ex quo illud potissimè demonstretur; sed multa accidentia sunt causæ, propter quas alia accidētia sunt, quorum causę non sunt formæ subiectorum suorum, ergo multa accidentia debent esse termini medij plurimarum, potissimarum demonstrationum, non definitiones subiectorum; maior propositio clara est ex definitione scientię; minor satis superque exemplis declarari potest, ijs præsertim, quibus utitur Aristoteles in posterioribus Analyticis; causa enim cur luna lumen accipiat per accretiones non est forma ipsa lunæ, sed figura eius sphærica; causa cur luna obscuretur non est forma lunę, sed obiectio terrę; causa tonitrus non est forma nubis, sed extinctio ignis, uel aliquod aliud accidens; causa casus foliorum de arboribus non est ipsa arborum forma, sed congelatio humoris; has tamen omnes demonstrationes Aristoteles vult esse potissimas, quia per nullas alias causas possunt illa accidentia meliùs, ac potiùs demonstrari, quàm per eas, quas memorauimus.

Impugnatio conciliationis.

Contra sententiā argumētum primum.

Ad hoc argumentum aduersarijs non incognitum solent ipsi duobus modis respondere, dicunt aliqui posse quidem sumi accidens aliquod pro medio demonstrationis non potissimę, sed in potissima demonstratione nunquā; eas uerò, quas commemorauimus, non esse potissimas demonstrationes, sed secundi gradus. Hanc responsionem nos antea satis reprobauimus & ratione,& Aristotelis authoritate, quando Scoti sententiam reiecimus; nunc Auerrois, quem hi sequuntur, testimonium addere possemus, qui in commentario trigesimoquinto primi libri Posteriorum, & in commentario quadragesimo secundi clarè dicit demonstrationem eclipsis lunę ex obiectione terræ esse potissimam demonstrationem; Et in commentario trigesimoprimo quarti libri Physicorum declarans id, quod ibi dicitur ab Aristotele, bonam definitionem tradere causas accidētium, quæ in re definita insunt, inquit Auerroes dictum Aristotelis verum quidem esse, at non reciprocari, nam omnis bona definitio subiecti debet reddere causas accidentium illius subiecti, sed non omne id, per quod redditur causa accidentium subiecti, est definitio ipsius, ergo apud Auerroem definitio subiecti non omniū eius accidentium causa est; quare aliquorum causæ erunt alia accidentia; igitur si demonstranda est res per suam propriam causam, propter quam est, accidentia illa per formam, seu definitionem subiecti demonstrari non possunt, sed demōstranda sunt per alia accidentia, quæ sunt eorum propriæ, & æquatæ causæ; & illæ erunt potissimæ demonstrationes, tunc enim affectio potissimè demonstratur, quando meliùs, ac potiùs demonstrari non potest, & quando per eam demonstrationem omnibus simul quęstionibus satisfit. Sed apertissimè id legimus apud Auerroem in commentarijs quinquagesimosexto, & 179. primi libri Posteriorum, ubi dicit magnam partem demonstrationum celebratarum fieri per media, quę non sunt causæ subiecti, sed sunt accidentia essentialia, ex quibus alia accidentia demonstrantur; neq; loquitur de aliqua secundi gradus demonstratione, sed de potissima, vt legentibus patet; dantur igitur secūdùm Auerroem plurimæ demonstrationes potissimæ, quibus accidentia ex alijs accidentibus, quæ propriæ eorum causę sunt, demonstrantur; quare ea responsio ad argumentum vana est. Alij uerò, fortasse ut has obiectiones effugerent, aliter responderunt dicendo se non negare in demonstratione potissima sumi sæpe pro medio

Responsio illorum.

Impugnatio.

Auerr. testimonia q̄ i demōstratione potissima mediū sæpe sit alterū accidens.

Alia responsio.

dio accidens aliquod, sed tunc non sumi vt accidens, sed loco formæ latentis, quum .n. sæpenumero contingat propriam rei formam ignorari, accidens aliquod pro forma accipi solet; perinde igitur est ac si forma ipsa accipiatur; propterea non defuerunt qui dixerint veram causam eclipsis lunæ esse ipsam naturam lunæ, non obiectionem terræ, quia nisi ea esset lunæ natura ut lumen ab alio acciperet, & eo priuata obscuraretur, obiectio terræ eam lumine priuare non posset; vera igitur causa eclipsis est forma lunæ, sed quum hęc sit ignota, sumitur loco eius obiectio terræ, per hoc tamen non stat, quin demonstratio illa dicatur per formam subiecti facta, quia non est respiciendum illud accidens, quod pro medio accipitur, sed forma, cuius loco ipsum accidens sumitur. Idem dicunt de alijs omnibus demonstrationibus, quarum medium sit aliquod accidens, & nituntur ostendere verum medium in illis omnibus esse formam subiecti, non illud accidens, quũ hoc B ipsius formæ loco sumatur; ideò negarunt etiã dari accidentia ab externis causis pendentia tã quàm à proprijs, & æquatis causis, sed omnium accidentium propriorum veram, & ęquatã causam esse putarunt formam proprii subiecti, qua ignorata sumitur pro medio demonstrationis aliquod accidens vel in eo subiecto inhærens, uel etiam externum.

Impugnatio.

Sed hæc responsio est deterior priore, quia interpositio terrę est uera causa eclipsis, non forma lunæ; sic figura sphærica est uera causa accretionis luminis in luna, non ipsa lunæ forma; ergo quando hæc accidentia, vel alia huiusmodi sumuntur pro medijs, pro se sumuntur, non pro forma; idque ratione efficacissima demonstrare possumus hoc prius fundamento constituto, quod Aristotelis est in secundo libro posteriorum, causam, quę demõstrationis potissimæ terminus medius est, & affectionem ab ea pendentem, quæ est maior extremitas, æquales esse debere, & reciprocari, ut C posita utrauis altera quoque ponatur; ideò Auerroes ibi in commentario nonagesimoquinto illius secundi libri dicit, oportet causatum cum causa sua substantiali esse conuertibile; docet preterea ibi Aristoteles talem causam cuiusque effectus unam esse, non plures; ob id rectè dicebat Auerroes in commentario quadragesimosexto primi libri Posteriorum unius rei unam esse demonstrationem, & unam definitionem, quia unius rei una est causa, & potissimã demonstrationem intelligebat, hęc enim ex tali causa fit, & est potestate definitio, quoniam eiusmodi causa declarat simul propterquid est, & quid est; causa igitur, ex qua demonstratio potissima constituitur, cum effectu reciprocatur & unius rei una est, non plures. Hoc constituto, ita argumentor, accidentia, quæ formã subiecti, ut ueram, & æquatam causam consequuntur, sunt perpetua in subiectis suis, at ecli-

A psis non semper est in luna, tonitrus nõ semper est in nube, folia non semper de arboribus cadunt, ergo hæc non sunt talia accidentia, quæ formam subiecti ut causam consequantur; maior clara est ex fundamentis modò iactis, quia si forma semper est in eo corpore, cuius est forma, & dum ipsum durat, ab eo inseparabilis est, necesse est in eodem semper, ac incessanter inesse omnia accidentia, quorum uera, & æquata causa est ipsa forma, effectus enim cum sua causa reciprocari debet, ut posita actu causa effectus quoque actu ex necessitate ponatur, & posito effectu ponatur causa, quemadmodum posita forma ignis actu ponitur actu summus calor, & posito summo calore ponitur forma ignis; sic posito rationali risibile ponitur, & posito risibili ponitur rationale; minor per se manifesta est, datur enim luna, & forma eius actu sine eclipsi; datur actu forma nubis sine tonitru; datur forma arboris sine foliorum casu; B horum igitur accidentium causa non est forma subiecti; & miror equidem quod aliquis in tantum errorem labi potuerit, nec uiderit, si forma lunæ esset uera, & ęquata causa eclipsis, omnino oportere in luna semper esse eclipsim, sicuti in luna semper est propria forma, seu propria eius natura. Sed quod eos decepit, fuit quòd pro potestate actum acceperunt, quum ea tamen distincta, & opposita sint, neque unam, & eandem causam habeant; causa enim ut homo ambulare possit est anima; at causa ut actu ambulet non est ampliùs anima, nisi ut causa remota, & quę dicitur sine qua non, sed est finis aliquis externus, qui mouet animam ad ambulandum, ut sanitas, desyderium uidendi amicum, & aliquid huiusmodi, ob id, si quis aliquem percontaretur, cur potes ambulare? & ille responderet, quia sum uiuus, is ueram, & æquatam causam afferret; at si quęreret, cur ambulas? & responderet, quia sum uiuus, uana C esset responsio, quæ illi quęstioni non satisfaceret; quòd si responderet, propter sanitatem, rectè responderet; propterea dicere soleo non rectam esse illorum sententiam, qui dicunt materiam esse causam generationis, & interitus rerum (nisi intelligant causam, sine qua non, de qua in præsentia non loquimur, de causa enim proxima, & ęquata loquimur, quæ simulatque ponitur, effectus quoque ponatur necesse est) est quidem materia causa uera ut res generari, & interire possint, quicquid enim materiam habet, id generationi, & interitui obnoxium est; sed ut actu generentur, uel actu intereant, causa non est materia, sed agens generans, uel interimens; aliud enim est generatio, & interitus actualis, aliud est (ut ita loquamur) generabilitas, & corruptibilitas; ideò aliàs dum primum Aristotelis librum de generatione, & interitu publicè interpretaremur, ostendimus Aristotelem non dicere materiam

Alia est potestatis causa, alia actus, idem 1. libr. de prop. nece. c. 17.

esse

esse causam perpetuæ generationis, & perpetui interitus, sed dicere materiam esse causam vt generatio, & interitus in rebus perpetuò durare possint; quare materia est causa possibilitatis generationis perpetuæ, causa verò perpetuæ generationis non est nisi agens perpetuò res generans, & interimens, de qua causa loquitur Aristoteles in calce secundi libri de generatione, & interitu, in primo enim libro satis habuit eius possibilitatem, & causam possibilitatis ostendere. Idcircò soleo etiam corrigere dictum Themistij in initio secundi libri de Anima, vbi dicit materiam esse causam rebus ut fiant, formam verò causam esse ut sint; ego uerò dicendum potius puto materiam causam rebus esse ut fieri possint, agens autem causam esse ut fiant, formam uerò ut sint. Eadem igitur ratione dicendum est aliud esse actualem lunæ eclipsim, aliud esse eius eclipsabilitatem, proinde aliam huius, aliam illius causam esse; causa namque B eclipsabilitatis non est nisi propria lunæ natura, quoniam enim ea est ipsius lunæ conditio ut ex se non splendeat, sed a Sole lumen recipiat, ideo potest eo lumine priuari, siquid opacum interponatur. Sed ut actu obscuretur, & priuetur lumine causa non est natura lunæ, sed sola terræ interpositio. Si quis uerò obijciat, terræ interpositio non faceret eclipsim in luna, nisi luna eam, quam diximus, naturam haberet; uana & puerilis hæc obiectio est, siquidem nos non negamus lunam, & eius naturam omnino necessariam esse ad eclipsim, ut eius causam sine qua non, sed negamus esse causam adæquatam, quum posita luna non statim ponatur actu eclipsis; quemadmodum non ambularet homo, nisi uiuus esset, & animatus, attamen anima non est huius ambulationis causa, nisi remota; agens enim si agere debeat, aptitudinem ad patiendum in patiente requirit, nec C propterea aptitudo subiecti causa actionis esse dicitur, licet sine illa aptitudine actio fieri non possit; & aptitudo quidem causam habet ipsam illius subiecti naturam; actio autem actualis, seu actualis receptio pendet ab agente externo ut a causa propria, & æquata, non a natura subiecti illius. Eclipsis igitur in luna non fieret nisi constituta lunæ natura ad recipiēdam eclipsim apta; & hęc aptitudo naturam lunę insequitur; quæ est quidem adæquata causa eclipsabilitatis, sed ipsius eclipsis actualis, non est causa, nisi remota, & sine qua non, quum huius proxima, & æquata causa sit sola obiectio terrę, hac enim posita ponitur eclipsis, & ablata aufertur. Ex his manifestum est quòd etiam si natura lunæ esset nobis optimè cognita; eam tamen non possemus pro medio accipere ad eclipsim demonstrandam, quia non est ipsius causa; ergo interpositio terræ non accipitur loco formę lunę, quum ipsa for- A ma, si nota haberetur, ut causa eclipsis accipi non posset, quia reuera eius causa non est; sed est ipsa interpositio terrę, quare hęc pro se; non pro forma sumitur in demonstratione eclipsis; significauit etiam hoc Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum dicens, si propè lunam essemus, & terram obiectam cerneremus, nil ampliùs de eclipsi quæreremus; quia uisa causa omnibus simul quęstionibus satisfactum esset; at si terrę interpositio non esset causa, sed loco formę sumeretur, dictū hoc Aristotelis haudquaquàm uerum esset, quia licèt interpositam terram cerneremus, non ob id causam ipsam intueremur. Præterea si forma lunę esset uera causa eclipsis, & abscondita, atque ignota esset, sumendum esset loco eius aliquod accidens proprium lunę, & in ipsa inexistens, nulla enim ratio est cur sumatur interpositio terrę; quæ est accidens externum, & a luna remotissimum. responsio igitur, quam isti B ad argumentum a nobis allatum adducunt, uana est. Sed confutatur etiam hoc dogma ab Auerroe multis in locis contra Alpharabium de hac re disputante, Alpharabius enim potissimam demonstrationem in tres species partiebatur, unam, in qua medium sit causa minoris extremi tantùm; aliam, in qua maioris tātum; & aliam, in qua utriusque; at contra illam partem de minore extremo clamat ubique Auerroes, nec uult in medio demonstrationis potissimæ aliam conditionem postulari respectu extremorum, quàm ut sit causa maioris extremi; quamuis enim Auerroes non inficietur mediū aliquando esse formam subiecti, & aliquando esse aliquod accidens, tamē existimauit ipsum neque ut formam subiecti sumi, neque ut accidens, sed ut causam maioris extremi; quod nos postea fusè declarabimus.

materia causa ē rebus ut fieri possint, agens ut fiat, forma vero ut sint.

2. arg.

C *Caput Octauum, de Hieronymi Balduini opinione.*

Hieronymus Balduinus, qui prolixam hac de re quęstionē scripsit, posteaquàm multas aliorum sententias recensuit, & confutauit; quarum aliquas etiam nos commemorauimus, reliquas cōsultò missas fecimus; propriam ipse opinionem in medium affert, in qua quum sibi ipsi constare non uideatur; nec facile ex eius dictis colligatur quid sentiat, eam quoque libenter omisissemus, quia non est operępretium in aliorum sententiis commorari, quando neque uerę sunt neque ad ueritatis inuentionem consyderatio ipsarum conducit; ueruntamen propter quoddam huius uiri dictum, de quo nos postea diligenter locuturi sumus, eam quoque in mediū afferre, & breuiter expendere constituimus. Eius sentētia, ut mihi uidetur, hęc est; medium

potissimę demonstrationis neque est subiecti, neque affectionis definitio, sed est tantummodò causa affectionis; propterea ipse multorum errorem acerrimè reprehendit, qui quęstionem hanc ita proponunt an medium demonstrationis sit definitio maioris, an minoris extremi; cum id solum quęrere debuerint, an medium sit causa maioris, an minoris; hoc ipse ostendit

1. argu. authoritate Auerrois in commentario 95. secūdi libri Posteriorum dicentis medium semper esse causam maioris extremi, duobus tamē modis, uel ut definitionem, uel ut differentiam; vult igitur Auerroes non semper medium esse definitionem, sed quandoque esse differētiam, quæ non est definitio, sed pars quædam definitionis; semper tamen medium est causa, igitur quærendum est utrius extremi sit causa, non vtrius sit definitio. Sed res quoque ipsa per se

2. argu. manifesta esse uidetur, nam quandoque mediū B est oratio, quandoque est sola dictio, quam nō possumus appellare definitionem, quandoquidem omnis definitio est oratio. Vtitur etiam

3. argu. tali ratione, medium dum hoc officio fungitur ut sit medium demonstrationis, non sumitur nisi ut causa, quia scire per demonstrationem est per causam cognoscere quatenus causa est, non quatenus est definitio; ergo licèt aliquando contingat medium esse definitionem, non tamen sumitur ut definitio, sed ut causa; quare ex accidenti medium demonstrationis est definitio, tum quia rarò est definitio, tum quia quando est definitio, non sumitur ut definitio; ideò Auerroes (inquit Balduinus) semper quærit utrius extremi causa sit ipsum medium, non quærit utrius sit definitio, & decernit esse causam maioris extremi, non minoris, nisi rarò, & ex accidenti. Et quia Aristoteles in locis antea memoratis in secundo libro Posteriorum dicit medium esse rationem primi extremi, in- C quit ipse rationem ibi non significare (ut multi putant) definitionem, sed causam, quoniam Aristoteles ibi de medio uniuersaliter loquitur, at non semper medium est definitio. Addit præterea nunquàm medium respectu maioris extremi esse integram definitionem, sed semper esse differentiam, & causam; propterea quando dicitur medium esse definitionem integram, intelligendum est minoris extremi, non maioris, ut si hominem esse risibilem demonstremus per animal rationale medium, erit quidem animal rationale integra definitio hominis, sed risibilitatis causa, & differentia, & pars definitionis erit, non definitio integra.

Sensus uerborum Arist. secūdum Balduinum.

Est igitur Balduini sententia, quam sumit ex Auerroe in commentario undecimo primi libri Posteriorum, quòd medium potissimæ demonstrationis semper, & necessario sit causa maioris extremi, at aliquando, & rarò, & ex accidenti sit simul causa etiam subiecti, sed hoc Auerrois dictum ipse uidetur ita intelligere,

quòd ex accidenti contingat eidem causę ut sit causa duorum simul, quoniam causa una per se, & primum non producit nisi effectum unū; ideo si per se, & primum est causa subiecti, nō potest affectionis simul causa esse, nisi ex accidenti; & è conuerso si per se est causa affectionis, non potest nisi ex accidenti esse causa subiecti.

Caput Nonum, in quo dicta Balduini sententia refellitur.

IN his, quæ de Balduini sententia recensuimus, in primis non est obscura huius uiri inconstantia, sibi nanque manifestè aduersatur, nec plenè ipse quid dicat uidetur intelligere, prius enim fatetur eam esse potissimam demonstrationem, in qua medium utriusque simul extremi causa sit (hoc enim dicit absque dubio Auerroes) sed postea dum hoc declarat, hoc idem negat; dum enim dicit causam subiecti non esse causam affectionis nisi ex accidenti, negat eam esse potissimam demonstrationem, nam demonstratio potissima (ut ipse docet in ea quæstione) tendit ad solam sciētiam accidentis per suam causam, qualem sciētiam certè non adipiscimur quando affectionem per causam ipsi accidentariam demonstramus, imò Balduinus ipse apertè asserit talem demonstrationem parere scientiam accidentalem, nam in quarto supposito dicit scientiam per se tunc haberi, quando res per propriam causam scitur, non per alterius rei causam, ueluti quando propriam affectionem scimus per causam subiecti, hoc enim est demonstrare per causam alienam, proinde per causam accidentalem; quare certum est hanc apud Balduinum esse non potest potissimam demonstrationem, in qua medium sit causa utriusque extremi; quod etiam ex quarta eius ratione, quam demonstratiuam esse ait, facilè colligimus, nititur ipso eo argumento ostendere quòd medium sicut est natura prius maiore extremo, ita debet esse natura posterius subiecto, hinc autem sequitur quòd nunquàm potest esse causa subiecti, dum est uera, & æquata causa affectionis, quia si est natura posterius subiecto, eius causa esse non potest; quæ Balduini assertio longè aliena est ab Auerrois mente, & à ueritate, ut mox in utrę sententię declaratione ostendemus; illam enim demonstrationem, in qua medium utriusque extremi causa sit, Auerroes potissimam esse existimauit, imò & inter potissimas primum locum tenere, si ita loqui licet. Sed uir iste non animaduertit aliud esse id, quod Auerroes dicit, ex accidenti potissimę demonstrationi contingere ut eius medium sit causa utriusque extremi; aliud esse id, quod ipse asserit, ex accidenti euenire eidem causæ ut simul duorum effectuum causa sit;

Contradictio Balduini dictis.

4. argu. Balduini.

sit; dictum enim Auerrois verissimum est, hoc autem falsum, vt postea demonstrabimus.

alius error Balduini.

In eo quoque hic vir deceptus est, quòd dixit de medio non esse quærendum vtrius extremi sit definitio, sed solùm vtrius extremi sit causa, quum rarò sit definitio; aduersus quam sententiam possemus validissimam rationem adducere, sed quoniam ea percipi nõ potest, nisi priùs longo, ac diligenti sermone ipsa rei veritas declarata sit, ideò ad alium locum eam remittemus; nunc satis sit si Aristotelis, & Auerrois, quem ipse sequitur, authoritate utamur, Auerroes in principio quæstionis suæ de Medio demonstrationis, quæ est ordine duodecima, quæstionem ita proponit, an medium sit causa maioris extremi, & statim subiungit, { hoc est eius definitio } quem locum videns Balduinus conatur euadere dicens Auerroem nomine definitionis intelligere causam, quę interpretatio tum ipsa per se uana est, sic enim omnia argumenta soluere facile esset; tum uerbis Auerr. nullo pacto aptari potest, quia si nomine definitionis Auerr. nihil aliud intelligeret, quàm causam, declararet idem per idem, imò & notius per ignotius, satis enim fuit dixisse causam quia causa proprio nomine clariùs significatur, quàm nomine definitionis. Aristoteles uerò in 41 95. & 97. particulis secundi libri posteriorum dicit medium esse rationem maioris extremi, neque est quòd ille dicat nomen rationis ibi non significare definitionem, sed causam, non enim benè percipit uim Græci uocabuli λόγος, quod enim alibi, tum potissimùm eo in loco definitionem absque ullo dubio significat, nun causam tantùm, quasi dicatur λόγος τοῦ τίνος, quod si ipse non intellexit, mirũ non est, quum Grææ linguę fuerit prorsus ignarus; illud quidẽ mirari possumus, quòd is, qui Gręcè non intellexit, Gręcas uoces expendere, ac interpretari ausus sit, Aristoteles autem ijs in locis se ipsum optimè interpretatur, nam in illo 41. contextu declarare vult quomodo eadẽ demonstratio, quæ præbet cognitionem propter quid est, largiatur etiam cognitionẽ quid est, ideò facta demonstratione eclipsis per mediam terrę interpositionem dicit { hoc autem est ratio alterius extremi, hoc est A. } quod declarans statim subiungit. { est enim eclipsis obiectio terra } quæ verba non tantùm causam, sed definitionem significant, causa enim quatenus est causa de suo effectu non prædicatur in casu recto, siquidem nullus effectus est sua causa; sed dum sumitur ut definitio, sic prædicatur in recto, quum ea sit omnium definitionum cõmunis conditio; ideò Auerroes ibi nomine rationis intelligit definitionem, nec dici potest ipsum accipere definitionem pro causa, quia inquit medium esse definitionem maioris extremi potestate, quod non rectè diceretur, si definitionem pro causa acciperet, medium enim

praua interpretatio uerborũ Aris.

est maioris extremi causa actu, non potestate; sed Auerroes ultimum demonstrationis finem respexit, qui est eductio definitionis, ideò quũ demonstratio sit potestate definitio affectionis demonstratæ, idque habeat merito medii, dixit medium esse potestate definitionem maioris extremi; unde responsionem sumere possumus ad argumentum Balduini, dicebat enim, officium medij in demonstratione est ut sit causa, non ut sit definitio, imò si contingat ut sit definitio, sumitur definitio illa ut causa, non ut definitio. Nos autem ad hoc dicimus duos esse demonstrationis fines, unum proximum, alterum remotiorem, sed principaliorẽ; proximus finis est parere scientiam propter quid est; quẽ quidem demonstratio præstat prout est demonstratio, & quatenus ipsius medium est causa; remotior autem, & præcipuus est scientia quid est, quem demonstratio pręstat non ut est demõstratio, sed ut potestate definitio, seu ut in definitionem conuersa; hic autem ultimus, ac præstantissimus finis est, quia scientiam propter quid est quærimus, ut habeamus sciẽtiam quid est, & demonstrationem quęrimus, ut habeamus definitionem. Quemadmodum igitur proximum demonstrationis finem respicientes quærere possumus utrius extremi causa mediũ sit, ita ultimum quoque, ac præstantissimũ eius finem spectando possumus etiam quærere vtrius extremi sit definitio; non enim è demonstratione definitio alterius extremi educitur, nisi merito termini medii, qui illius extremi & causa est, & definitio; quę omnia ita clara sunt apud Aristotelem, & apud Auerroem, ut nulla egeant declaratione, in sequentibus tamen cuncta fient manifestiora. Balduinus igitur falsum sumit, quando dicit medium potissimæ demõstrationis non semper esse definitionem; falsum etiam est quòd non sumatur ut definitio, nam habita quidem proximi finis ratione sumitur solùm ut causa, sed habita ratione ultimi finis sumitur ut definitio. Alij quoque duo Aristotelis loci, quos memorauimus, illam Balduini interpretationem non recipiunt, nempe contextus 95. & 97. secundi libri posteriorum, ibi nanque Aristoteles ostendere uolens unius effectus unam esse causam, quę potissimę demonstrationis medium esse possit, hac utitur ratione, quia medium est ratio primi extremi, at (quæso) si ratio ibi non significaret definitionem, sed causam, qualisnam esset ea probatio Aristotelis? nonne ridicula? Idem enim sumeret ad sui ipsius probationem; ita Auerroes ibi Aristotelem intelligit, & probationem illam ita declarat, ut nos diximus, & inquit rationem significare definitionem: sed Aristoteles ipse dicta sua interpretatur, dicit enim in illo 97. contextu { medium est ratio primi extremi, quocirca omnes scientię per definitionẽ fiunt } ex eo enim quòd medium est ratio primi extremi,

Solutio 3. argu. Balduini.

demonstrationes duo sunt fines.

mi, non colligeret omnes scientias per definitionem fieri, nisi nomine rationis definitionem intelligeret, nec dici potest nomen definitionis ibi nil aliud significare, quàm causam, quia consequens illud vanum esset, cur enim ex dictis colligat omnes scientias per causam fieri, quum id iam notissimum sit etiam in principio primi libri? ibi enim dixit scire esse rem per causam cognoscere, hancque esse communem omnium hominum tam scientium, quàm non scientium existimationem. Quòd igitur apud Aristotelem medium sit semper definitio maioris extremi, eaque sit Auerrois opinio manifestum est. Vnde sequitur rectam esse nostram, & aliorum quæstionem de ueritate dicti Aristotelis, an medium sit definitio maioris, an minoris extremi. (Solutio 4 argu. Balduini.) Malè etiam accepit significationem huius uocis, Medium, dum dixit tunc esse uerè medium, quando est natura prius maiore, & posterius minore, non enim in eo sensu dicitur medium, nec vsquàm apud Aristot. hoc inueniemus; B sed dicitur medium quia est causa inhærentiæ maioris extremi in minore, vt significat Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum dum nomen medij confundit cum nomine causę. & dicit medium esse causã, & causam esse medium; potest autem esse huiusmodi causa, etiam si sit natura prius vtroque extremo, quandoque enim est simul causa vtriusque, & est causa inhærentię maioris extremi in minore. (Alius error Balduini.) In eo quoque falsus est Balduinus quòd dixit medium nunquàm esse definitionem maioris, sed, quando est definitio, esse definitionem minoris; iam enim ostendimus Aristotelem dicere medium semper esse definitionem maioris; sed postea demonstrabimus, quòd eadem ratione, qua uir hic negauit medium unquàm esse definitionem maioris, negare etiam debuit esse unquàm definitionem minoris, æquè enim vtrunque eadem ratione ostenditur, sed ipse ignorauit quomodo mediũ dicatur definitio, & cur aliquando sit unica dictio, aliquando autem oratio, quæ omnia nos in sequentibus diligentissimè declarare nitemur. C

Caput Decimum, in quo uera sententia, quæ Auerrois est, exponitur.

Mihi uidetur hac in re ab Auerrois sententia recedendum non esse, ea namque & Aristoteli, & rationi est magnopere consentanea. Hanc profert Auerroes multis in locis, sed potissimũ in duobus, in commentario vndecimo primi lib. Posteriorum, & in sua quæstione duodecima, vbi aliorum Arabum opiniones confutat, & ita clarè loquitur, ut mirandum sit quomodo in eius sententia percipienda potuerit aliquis hallucinari. Sententia Auerrois est quòd in

A omni potissima demonstratione medium sit causa, & definitio maioris extremi, sed non in omni potissima demonstratione sit causa, seu definitio minoris; imò rarò, & in paucis id contingat, ita ut maxima pars demonstrationum potissimarum habeant medium causam maioris extremi tantùm; paucæ uerò causam utriusque, sed nulla minoris tantùm, talem enim syllogysmum non uult esse appellandum demonstrationem. Quoniam igitur in disciplinis præcepta tradenda sunt uniuersalia, & quæ perpetuam habeant ueritatem, nil aliud putat Auerroes ad propositam quæstionem esse respondendum, quàm medium in omni demonstratione potissima esse ex necessitate causam, ac definitionem maioris extremi: de minore autem extremo nulla est facienda mentio, quia quod rarò est, ex accidenti est, & in disciplinis considerari non debet; demonstratio enim solam maioris extremi scientiam tanquàm finem respicit, non minoris; ideò necessarium, ac essentiale demonstrationi est vt eius medium sit causa maioris; accidentale verò ut sit causa minoris. Semper igitur medium est causa maioris, quòd si contingat aliquando ut sit causa etiam minoris, illud est extra consilium demonstrationis, ideò Auerroes id ex accidenti esse dicit, (Quomodo sit p accidẽs causa minoris.) quod intelligendum est respectu demonstrationis potissimæ, quum id in ea rarò contingat; sed non respectu illius causæ, quę est terminus medius; non enim ex accidenti aliqua causa est causa minoris, sed quando id contingat, illa est per se causa tum minoris, tum maioris. Hæc est Auerrois sententia de medio uerissima, & ab Aristotele ipso prolata, quòd cum ex iis, quæ diximus, colligi potest, tum in sequentibus clariùs demonstrabitur.

Caput Vndecimum, de duobus generibus accidentium, quæ sub demonstrationem cadunt.

IN primis sciendum est duo esse genera accidentium, quæ ex suis causis demonstrantur, alia nanque internam causam habent, alia externam; (accidẽtiũ alia internã causam habent, alia externã.) internam uoco illam, quæ in eodem, in quo accidens, subiecto inhæret, sicuti sphærica figura est causa accretionis luminis in luna, & anima est causa multorum motuum in animali. Externam uerò eam dico, quæ loco disiuncta est a subiecto accidentis, vt interpositio terræ est causa eclipsis lunæ; & calor ambientis est causa putredinis. Horum accidentium illud solet esse discrimen, quòd accidentia, quæ ab externis causis in subiecto producuntur, causas quidem suas perpetuò comitantur, & cum eis reciprocantur, at non perpetuo comitantur proprium subiectum, non n. semper est in luna eclipsis, neque semper est putredo in quouis corpore ad putrescendum idoneo;

nco; de his loquebatur Aristoteles in contelibr. 2. xtu 65. primi libri Posteriorum quando dicebat ea sub scientiam, ac demonstrationem cadere, quia licet respectu subiecti non semper sint, semper tamen sunt respectu causæ, quam semper comitantur, qua de re alio in loco diffusius locuti sumus. In paucis tamen contingit vt, quamuis ab externis causis pendeant, a subiecto nunquàm disiungantur, ut motus, quo superius aer, & totum elementum ignis a cœlo in orbem feruntur, nam propter agentis, ac patientis æternitatem, & ipsorum situs, atq; respectus immutabilitatem ille motus perpetuò in illis elementis perdurat; æternum enim apud Aristotelem cœlum est, & motu æterno circunlatū, & ipsę quoque elementorum uniuersitates æternæ sunt, & in locis propriis perpetuò quiescūt. Illa vero accidentia, quę causam internam habent, perpetua sunt in subiectis suis, & cum eis reciprocantur, ut cum homine risibilitas; cuius rei ea est causa, quòd hęc omnia accidentia formam subiecti insequuntur, quoniam igitur perpetuò inest in re forma, & natura propria, posita autem causa effectum quoque poni necesse est, ideo necessaria, ac perpetua subiectis suis sunt huiusmodi accidentia, & subiecto posito accidens quoque poni necesse est. Quòd si aliquis obijciat casum foliorum de arboribus, qui non semper arboribus inest, causam tamen internam habet, quæ est humoris congelatio in ipsis arboribus; dicendum est casum foliorum externam potius causam habere, quàm internā, quia consequitur quidem congelationem humoris, sed hæc congelatio ab externa causa producitur, nempe a frigore aeris ambientis; ast illa accidentia uerè ab interna causa pendere dicuntur, quorum causa dum in priorem causam resoluitur, in formam, & naturam propriā subiecti resoluitur, non in aliquam externam causam; propterea omnium talium accidentium prima causa est ipsa proprij subiecti natura.

(Margin: dep top. nec. ca. 25.)

D E F

Caput Duodecimum, quid dicendum sit de illis accidentibus, quæ ab externis causis pendent.

HAec quum ita sint, in utroque demonstrationum genere consyderemus quem respectum terminus medius habeat ad extremos, & priùs quidem ut causa, deinde etiam ut definitio. Quod igitur ad eas demonstrationes attinet, quarum medium est causa externa, certum est illud semper causam esse affectionis, nunquàm subiecti; semper enim est accidens aliquod, nec unquā forma subiecti esse potest, quum distinctum lo co, & externum sit. In his igitur demonstrationibus sententia Egidii uera est dum dicit medium solius maioris causam semper esse,

(Margin: In quibus op. nio Egi dii uera sit.)

quia semper est accidens aliquod externum, ex quo proposita affectio demonstratur. Falsa est autem penitus in his sententia Thomæ, & Scoti, quum in his medium nunquàm sit forma subiecti, ut consyderantibus manifestū est. De hac demonstratione per causam externam facta plura dicēda essent, multas enim in se haber difficultates, quas soluere facile nō est, sed quia has omnes aliàs expendimus in libro nostro de propositionibus necessariis, ideo iis omissis in præsentia satis sit si illud certum, atq; compertum habeamus potissimam esse eam demonstrationem, qua eclipsis in luna ostenditur per interiectionem terræ, quando enim accidens ab una certa causa pendet, non potest me liùs demonstrari, quàm per illam causam; et nulla est alia causa eclipsis, quàm interpositio terræ, ideò potissima est eiusmodi demonstratio; satis facit etiam omnibus simul quęstionibus de eclipsi factis, & est eius definitio potestate, ut supra demonstrauimus; ergo quum ex ea totum fructum percipiamus, quem ex vlla potissima demonstratione percipere uel desyderare possumus, potissimam eam demonstrationem esse coguntur omnes, uelint nolint con fiteri; in propositionibus enim, & earum conditionibus nullum potest habere defectum, quum in ipsius fine, seu effectu nullus defectus notari queat; siquidem præstantissima scientia a præstantissima demonstratione, & ex præstantissimis propositionibus constante fiat necesse est. Illæ igitur demonstrationes, quæ per externas causas fiunt, medium habent causam maioris extremi tantùm, minoris nunquàm, sunt tamen potissimæ demonstrationes.

(Margin: In quibus fal sa semp sit opin. Scoti, & Thom.)

Caput Decimumtertium, de ijs accidentibus, quæ ab interna causa pendent, & eorum demonstratione.

DE accidentibus, quæ causam internam habent, alia ratio est, hæc enim omnia propriam sui subiecti naturam, & formam consequuntur, non ita tamen ut omnia per formam subiecti demōstrari queant, hoc enim Ioannem Scotū, & alios multos decepit, qui propterea putarunt mediū demonstrationis semper esse definitionem subiecti; sed accidentia omnia a forma proprii subiecti ordine quodā prodeunt, aliquod. n. accidens a forma statim producitur, & eā immediatè consequitur, deinde illud idem alterius accidentis causa est, & hoc iterum alterius, proinde accidentium omnium prima radix, & prima causa est forma subiecti, sed non est omnium immediata, & proxima causa; ideò quum unumquodque per suam proximam causam, non per remotam, demonstrandum sit, multa accidentia ex aliis accidentibus prioribus sunt demonstranda, non per formā subiecti,

(Margin: accidentia a forma proprii subiecti emanāt ordine quodā.)

cti,hæc enim esset ipsorum causa remota; sed A illa accidentia,quæ statim.& sine ulla causa media producuntur a forma, per formam demonstranda sunt, hæc tamen sunt pauca, ideò paucæ sunt (ut ait Auerroes) illæ demonstrationes, in quibus medium sit causa utriusque extremi simul, hæ nanque sunt illæ, quarum medium est forma subiecti;in aliis uerò, in quibus medinm est alterum accidens,quod est proxima causa accidentis quæsiti,medium est causa maioris tantùm,non minoris. Exemplum autem huiusce rei ex Aristotele desumere possumus,qui in primo libro Posteriorum dicit rotūditatem lunæ esse causam cur lumen in luna paulatim augeatur,& quilibet sanæ mentis uidere potest nullam esse aliam huius accidentis causam,quia nisi rotunda esset superficies lunę, sed plana,tota simul illuminaretur, non paulatim,& ita lunam nunquàm uideremus, nisi plenam,quod est manifestè falsum; sphęrica tamē B figura non est forma lunę, sed est accidens, est .n. qualitas quartæ speciei, & quoniam omne accidens causam aliquam habet, à qua producitur,si huius figurę causam inquiramus,ea erit absq; dubio ipsa lunæ natura, quam talis figura consequitur,itaque figura sphærica demonstrabitur per naturam lunæ,si nota fuerit, & huius demonstrationis medium erit causa utriusq; extremi simul; deinde per sphęricam figuram incrementum luminis lunæ demonstrabitur, & huius demonstrationis medium erit causa maioris extremi tantùm, quia est alterum accidens eiusdem subiecti; & utraque demonstratio erit potissima, quia utraq; erit ex causa proxima accidentis propositi,& utraq; scientiam præstantissimam pariet,scilicet quòd res sit,& quamobrem sit,& quid sit,utraq;enim in definitionem solo situ differentem conuertetur,nihil igitur iis deerit quominus sint potissimę,& primi gradus demonstrationes. Si quis C autem proteruus uelit per formam subiecti omnia accidentia demonstrare, is in hoc ipso exēplo suę sententiæ uanitatem, & falsitatem inspicere potest, nam si quęratur cur luna paulatim,& per incrementa lumen recipiat, & ipse respondeat,quia est corpus naturæ quintæ, uel aliud eiusmodi, quo natura lunę significetur, non satisfaciet quæstioni, ut quilibet rationis cōpos animaduertere potest,afferet enim causam remotam,quæ non declarat propter quid est. Quod autem in hoc exemplo conspicimus, in aliis multis euenire dicendum est, ueluti si fingamus subiectum aliquod esse A. cuius forma, ac definitio sit B, à qua plura accidentia proueniant,ordine tamen quodam, ut statim à B. producatur accidens C. & à C. aliud producatur nocatum D.& à D. prodeat E. erit quidem B. causa prima,& radix, à qua omnia illa accidentia oriuntur, attamen non est omnium proxima causa,sed solius primi accidentis C. aliorum autem causa remota: horum igitur trium accidentium C.D.E. tres extruentur demonstrationes;una,qua demonstrabitur C. de A. per medium B. quod est forma subiecti, proinde est causa utriusque simul extremi; alia, qua demonstrabitur D. de A. per medium C. & alia demū, qua demonstrabitur E. de A. per medium. D. in quibus duabus demonstrationibus mediū erit causa maioris extremi tantùm,nō minoris; erūt tamen hæ omnes demonstrationes potissimæ, quum per earum quanlibet accidens de subiecto proprio per causam suam proximam demōstretur; quòd si tria illa accidentia demonstrarentur omnia per B. medium,sola prima demōstratio esset potissima, reliquæ uerò non declararent nisi quòd est,quia fierent ex causa remota. Sed posset aliquis contra nos ita argumentari, Dubiū. accidens proprium inest in subiecto quatenus ipsum,at illa dictio,quatenus,significat secundum propriam illius subiecti naturam, quę est forma eius, ergo omne accidēs propriū inest per formam subiecti, proinde per hanc omnia sunt demonstranda. Ad hoc dicendum est Solutio conditionem,quatenus ipsum,non denotare causam inhærentię, sed solam determinationē subiecti primi,aliud .n. est dicere subiectum primum,aliud est dicere causam proximam: formam igitur esse causam aliquorum accidentiū per alia accidentia media, facit quidem ne sit eorum proxima causa,sed non tollit quin constituat proprium, ac primum subiectum illorū omnium, quum accidentia media sint quidem mediæ causæ,sed non sint media subiecta.

Caput decimumquartum, dictæ sententiæ comprobatio.

HVius sententię ueritatem possumus in scientiis mathematicis intueri, ubi non omnia theoremata ex definitionibus,& ex primis earum scientiarum principiis demonstrantur, sed aliqua tantùm pauca, quæ postea ut propositiones ad aliorum theorematum demonstrationem sumuntur, & ita accidens demonstratum sumitur ut medium ad aliud accidens demonstrandum, & illud ad aliud, & ita deinceps eodem penitus modo,quem declarauimus. Significauit etiam hanc sententiam Aristoteles in undecimo contextu primi libri de Anima dicens cognitionem quid est utilem esse ad cognoscendas causas eorum, quę substantiis accidunt; loquitur autem de definitione subiecti, ut legentibus eum locum manifestum est, & iis uerbis significat definitionem subiecti esse quidem primam causam, à qua accidentia omnia deriuantur, non esse tamen proximam singulorum causam, per quam singula sint demonstranda; non enim dicit definitionem ipsam esse causam accidentium omnium, sed dicit conferre

declaratio contextus xi. primi lib. de aía.

ferre ad cognoscendas accidentinm causas; definitionem igitur ab accidentium causis secernit, &, quum dicat, in plurali numero { causas } indicat eas multas esse multorum accidentium, quum tamen unius subiecti definitio una sit, non plures; quòd si una esset omnium accidentium proxima causa ipsa definitio subiecti, non rectè loqueretur Aristoteles dicens hanc definitionem esse utilem ad cognoscēdas accidentium causas. Non possumus itaque locum illum aliter interpretari, quàm sic, cognoscere definitionem subiecti confert ad cognoscendas causas accidentium illius subiecti, quum ipsa sit prima omnium radix, ab ea nanque aliqua accidentia producuntur, & ab his alia, & ab his rursus alia, quare accidentium causę plures sunt, non est una omnium proxima causa, quandoquidem aliqua accidentia aliquorum causę sunt, omnia tamen a forma pendent, qua ignorata omnia illa ignorari necesse est. Ex his autem patet quàm uanum sit argumentum, quod ex eo loco aliqui sumunt ad probandum quòd definitio subiecti in omni potissima demonstratione medium esse debeat, & per eam accidentia omnia sint demonstranda; hoc enim non dicit Aristoteles, sed potiùs contrarium asserit, ut ostendimus; idque exempla, quibus ibi philosophus utitur, declarant, dicit enim { ut cognoscere quid rectum, & quid linea, utile est ad cognoscendum quot rectis anguli trianguli ęquales sint } at certum est definitionem lineæ, uel lineę rectę non esse medium, per quod demonstretur tres angulos trianguli duobus rectis æquales esse; quare patet deriuationem tantum omnium accidentium a definitione subiecti, sed non eorum omnium demonstrationem ex illa tanquàm ex uno medio significare Aristotelem uoluisse. Hanc eandem sententiam colligit ex uerbis Aristotelis, ac declarat Auerroes in 31. particula quarti libri Physicorum, quum enim dicat ibi Aristoteles bonæ definitionis munus esse ut causam declaret omnium rei definitæ accidentium, Auerroes hoc dictum interpretans inquit illud quidem uerum esse, sed non reciprocari; omnis enim bona definitio debet causam tradere omnium accidentium rei definitę; sed non omne id, per quod traditur causa accidentium, est definitio illius subiecti; omnem enim definitionem subiecti ad accidentia aliqua demonstranda ut medium sumi necesse est, sed non ad omnia; quum plura dentur accidentia, quæ non per eam, sed per alia accidentia demonstrantur; hoc autem passim apud Auerroem legimus, nam in commentario quinquagesimosexto primi libri posteriorum dicit propositionem maiorem cuiuscunque potissimæ demonstrationis esse per se secūdo modo, quia semper id, quod in maiore subijcitur, sumitur in definitione prędicati, quum

Auerr. 4. Phy. 31.

Auerr. 1. post. 56.

D ipsius causa sit; deinde minorem propositionem consyderans inquit, si medium demonstrationis non modò sit causa maioris extremi, sed etiam minoris, tunc minor propositio erit per se primo modo, quia id, quod in minore prædicabitur, erit definitio, uel pars definitionis subiecti, quòd si medium non sit causa minoris, sed maioris tantùm, tunc minor propositio erit per se secundo modo, non primò, quia eius prędicatum non erit de definitione subiecti, quare necesse erit ut è conuerso subiectum sit de definitione prædicati, proinde medium erit aliud accidens eiusdem subiecti, quod statim declarat Auerroes subiungens magnā partem demonstrationum celebratarum fieri ex accidentibus essentialibus; hoc idem legimus in commentatio centesimoseptuagesimonono eiusdem libri, ubi dicit accidentia propria subiecti scientiæ demonstrari per media, quę uel accipiuntur in definitione illius subiecti, uel in E suis definitionibus subiectum illud accipiunt, & hęc media dicit esse alia accidentia subiectū ipsum consequentia; in plurimis igitur demonstrationibus mediū est accidens aliquod, quod ut alterius accidentis causa sumitur, in paucis uerò medium est forma subiecti, quare mediū demonstrationis ut plurimum est causa maioris tantùm, rarò autem est causa utriusque extremi simul. Vera igitur sententia hæc est, mediū demonstrationis potissimæ est causa maioris extremi, hæc enim est ipsius demonstrationis penitus necessaria conditio, quum eius finis sit maioris extremi cognitio per suam causam; quòd autem medium sit causa minoris extremi tantùm, id nulla ratione admittendum est, quoniam ea non esset potissima demonstratio, per quam maioris extremi, quod quęritur, causa non adduceretur; quòd uerò medium sit causa utriusque extremi simul, contingit quidem, sed ex accidenti respectu ipsius demonstrationis, F tum quia rarò euenit, tum etiam quia demonstratio nullo pacto id respicit, quum tota ad maioris extremi scientiam tradendam dirigatur, id enim solum respicit ut medium sit causa affectionis quæsitæ, ut autem sit, causa etiam subiecti, uel non sit, id ad ipsam demonstrationem non pertinet, quum demonstratio id non consyderet; ideò Aristoteles in secundo libro posteriorum Analyticorum semper dixit medium esse causam, & definitionem maioris extremi, minoris nunquàm dixit, quoniam ea, quę ex accidenti sunt, in disciplinis consyderari non debent. Hęc est etiam sententia clara Auerrois in commentario undecimo primi libri posteriorum, & in sua Quęstione duodecima, ut ibi legere possumus.

Minor propositio aliquando est per se primo modo, aliquando primo secūdo.

Auerr. 1. post. 179.

Caput

Caput Decimumquintum, impugnatio erroris quorundam, qui malè intelligunt uerba Auerrois quando dicit ex accidenti medium esse causam utriusque extremi simul.

SEd quum Auerroes in dictis locis dicat id, quod nos quoque diximus, ex accidenti esse ut medium demonstrationis sit simul causa utriusque extremi, non est recipienda nonnullorum, quos supra nominauimus, interpretatio, dum dicunt per accidens contingere ut medium sit causa utriusque simul extremi, quoniam una causa non potest per se plurium effectuum causa esse, sed unius tantùm est causa per se, ideò accidens est ipsi medio ut, quum sit causa subiecti, sit etiam causa affectionis, quo fit ut talis demonstratio pariat scientiam eius, quod ex accidenti est, quia demonstrat affectionem per causam alienam, non per causam propriam, siquidem per accidens scire aliquam rem dicimur, quando eam per alterius rei causam cognoscimus.

Balduini sentẽ. t. 4

Sed hęc interpretatio neque uerbis Auerrois congruit, neque uera est, Auerroes enim demonstrationem illam, in qua medium sit utriusq; extremi causa, potissimam uocat, quum dicat per accidens euenire in quibusdam potissimis demonstrationibus ut medium sit causa utriusque extremi simul; at quomodo potissimam uocare potest eam demonstrationem, quę eius, quod ex accidenti est, scientiam parit? quomodo demonstratio dici potest ea, quæ rem demonstrat non per suam causam, sed per alienam? certè tantum abest ut hæc sit potissima demonstratio, ut ne demonstratio quidem dicenda sit, nisi sophistica, qualem sæpenumerò reiicit Aristoteles in posterioribus Analyticis; non est igitur sententia Auerrois ea, quam ipsi putant.

Impugnatio.

Est etiam ipsa per se penitus falsa, quia nullo pacto admittendum est fundamentum illud, quod constituunt, causam unam per se plurium effectuum esse non posse, sed unius tantùm effectus esse causam per se, non enim est par ratio causę ad effectum, & effectus ad causam, unius quidem effectus una tantùm esse potest proxima, & ęquata causa, ut Aristoteles docet in secundo libro Posteriorum, sed una causa potest simul pluriũ effectuũ esse proxima causa, & in eodem genere causæ, quandoquidem una & eadem forma causa est plurium accidentium in eodem composito; & quamuis plura sint accidentia, quę non ęqualiter a forma fluunt, sed ordine quodam, ut antea declarauimus, aliqua tamen sunt, quæ ęquè sine medio eandem formam consequuntur, & unum ab alio non pendet, sed omnia statim a forma, ut Solis naturam consequuntur hęc omnia, maxima lux, propria figura, & tãtus in orbem motus, seu ad tantum motum inclina-

Eadem forma põt plurium accidẽtiũ esse proxima cã.

A tio, nec tamen lux a figura pendet, nec figura a luce, nec motus ab his, neque hæ a motu, sed hæc omnia immediatè a natura solis emanant tanquàm à causa, & in eodem genere causæ. Verùm, ut accidentia prætereamus, certum est eandem causam, quæ subiecti causa est ut forma, causam esse accidentium ut effectricem, quare saltem in diuersis causarũ generibus negare non possumus eandem causam posse esse causam per se plurium effectuum, compositi quidem formalem, accidentium autem effectricem; idque Aristoteles apertè pronunciauit in trigesimasexta particula secundi libri de Anima dicens animam esse causam tum ut formã, tum ut effectricem, tum ut finem; neque intelligit respectu eiusdem effectus, quia fieri non potest ut eadem causa respectu eiusdem effectus sit causa secundum plura causarum genera, ideò anima est causa uiuentis corporis ut forma, accidentium autem, & operationum

B eius est causa ut effectrix; propterea si per formam sui subiecti accidens aliquod demonstretur, per propriam causam dicitur demonstrari, imò ita per propriam, ut per aliam demonstrari neque debeat, neque possit; non igitur per alienam causam demonstratur, quia licèt ea alterius quoque rei causa sit, tamen non ut alterius rei causa, sed ut causa eius accidentis in demonstratione sumitur, itaque ut propria, nõ ut aliena. Possumus autem aduersus hunc errorem ita argumentari, si forma subiecti est causa affectionis ex accidenti, ergo affectio absque illa forma esse potest, quod enim ex accidenti est, potest non esse, multa igitur accidentia, quę alicuius subiecti, ut hominis, propria sunt, absque homine esse possunt, & ita non sunt propria, quia nec omni, nec soli competunt, quod sensui aduersatur, cernimus enim ea illius subiecti propria esse. Præterea omne accidens habet aliquam causam, quæ

C sit eius causa per se, igitur uel in infinitum procedemus, si dicamus cuiusque accidentis causam per se esse aliud accidens, vel ad aliquod accidens perueniemus, quod a nullo accidente producitur, huius itaque causa per se vel forma subiecti erit, vel nulla, quod dicendum non est. Illud quoque absurdum hanc sententiam sequetur quòd aliquid erit demonstrabile, cuius nulla erit demonstratio, nam omne proprium accidens demonstrabile est, quia certam causam habet, quum autem non sit progrediendum in infinitum, sed deueniendum sit ad aliquod accidens, quod a nullo amplius accidente ut a causa pendeat, hoc per formam demonstrari non poterit, si forma est eius causa ex accidenti, causa nanque accidentalis nullam scientiam parit, nulla igitur illius accidentis demonstratio erit; quare dogma hoc absurdissimum est. Vera igitur interpretatio uerborum Auerrois, quæ

Vera sententia.

quę & ipsis uerbis, & ueritati maximè congruit, hęc est, accidens est demonstrationi ut medium, quod ut causa maioris extremi accipitur sit etiam causa minoris, quia demonstratio hoc neque requirebat, neque respiciebat; sed non dicit Auerroes ex accidenti esse respectu illius causę ut sit causa utriusque, nam illi eidē causę competit per se ut sit causa & huius, & illius; & neutrius est causa ex accidenti; illud igitur, quod Auerroes dicit ex accidenti esse, respectu demonstrationis intelligendum est, non respectu illius causę, quę medium est, ut illi perperam acceperunt; naturam enim demonstrationis nihil aliud postulat, nisi ut medium sit causa maioris extremi, si uerò tale medium adducatur, quod sit etiam causa minoris, per se quidem competit illi medio ut sit causa utriusque; sed ipsi demonstrationi ex accidenti contingit ut tale medium habeat, quod non modò maioris, sed minoris quoque extremi causa sit; sed hæc illi distinguere nescientes aberrauerunt.

Caput Decimumsextum, in quo obiectiones quædam proponuntur aduersus eam demonstrationem, cuius medium est alterum accidens.

Caeterum aduersus ea, quę diximus, dubitare quispiam posset, quia illa demonstratio, qua accidens ex altero accidente demonstratur, non uidetur esse potissima demonstratio, siquidem sententia

1. obiectio. Aristotelis est omnis demonstratio potissima habeat propositiones immediatas, atque indemonstrabiles; at hęc demonstratio minorem propositionem mediatam, ac demonstrabilem habet, in ea nanque prædicatur accidens proprium de subiecto, ut in illa demonstratione, qua ostenditur incrementum luminis in luna per sphæricam figuram, minor propositio est hęc, luna est sphærica, eaq; medium habet, quo demōstrari potest, quoniam omne accidēs per causam mediam inest in subiecto, & iam diximus sphæricam figuram de luna posse demonstrari per ipsam naturam lunæ mediam; talis ergo demonstratio quum minorem propositionē habeat mediatam, non potest uocari potissima.

2 obiectio. Præterea omnis demonstratio, quę medium habeat aliquod accidens, pendet necessariò ab illa demonstratione, quæ medium habet causam utriusque extremi, nempè ipsam illius subiecti formam, siue naturam, hæc autem a nulla alia pendet, ergo hæc sola est potissima, non illa; nam illa non est dicenda potissima, qua datur alia potior, potior autem ea est, quæ a nulla pendet, quàm quę pendet ex alia; quod autem illa ab hac pendeat manifestum est, in ea nanque demonstratione,

D qua ostenditur incrementum luminis lunę per figuram sphæricam, minor illa, luna est sphærica, nisi prius altera demonstratione ostensa fuerit, non cognoscitur, quicquid enim causam habet, per quam demonstrari potest, non scitur nisi per eam demonstretur, ut ait Aristotel. in secundo capite primi libri Posteriorum; quum igitur ex natura lunæ sit prius demonstranda illa minor, clarum est eam demonstrationem, qua luminis incrementum ostenditur per sphæricam figuram, pendere ab illa demonstratione, qua lunam sphæricam esse per ipsam lunæ naturam demonstratur, siquidem hæc illius minorem demonstrat. Sic etiam illa a nobis ficta demonstratio, qua probatur D. inesse in A. per medium C. pendet ab illa, qua ostenditur C. inesse in A. per medium B. illa enim minorem propositionem habet hanc, A. est C. quæ prius per B. medium debuit esse demonstrata.

E Illa igitur demonstratio, cuius medium solius maioris extremi causa est, non potest dici potissima, sed illa sola potissima est, cuius medium est causa utriusque extremi, hæc enim utranque propositionem habet immediatam, & ab alia demonstratione non pendet.

Caput Decimumseptimum in quo dictæ obiectiones soluuntur, & ostenditur non esse necessariam potissimæ demonstrationis conditionem ut minor propositio sit immediata.

Ut hæ difficultates soluantur quædam maximè digna cognitu annotanda sunt, & primùm quidem quòd hęc appellatio, potissima demonstratio, etsi reprehendenda non est, apud Aristotelem tamen non reperitur, de hac enim demonstratione loquens solet eam appellare ἀπόδειξιν τοῦ διότι, uel etiam simpliciter loquendo, & absque ulla additione ἀπόδειξιν, tali nanque appellatione id, quod in unoquoque genere summum, ac pręcipuum est, significare solemus, quemadmodum quando nomine Poetę Homerum intelligimus; ideoque Auerroes hanc solet uocare demonstrationem simpliciter. Sed quia non datur apud Aristotelem demonstratio pręstantior, quàm ea, quę declarat propterquid est, ideò nunc omnes consueuerunt eam potissimam demonstrationem appellare, & Gręci eam uocant τὴν κυρίως ἀπόδειξιν, quasi principem, seu propriè dictam demonstrationem, ut dubitandum minimè sit hanc non aliam esse, quàm eam, quę ab Aristotele τοῦ διότι dicitur, ipse nanque (uti diximus) nullam hac potiorem, aut præstantiorem cognouit. Huius autem rei ea est ratio, quia demonstratio

appellatio potissimæ apud Aristo. nō reperitur.

F

monstratio instrumentum est, ob id iudicanda, & appellanda est a fine, cuius gratia construitur, finis autem est scientia perfecta accidentis, non scientia subiecti, siquidem hæc per demonstrationem non quæritur; accidentis autem perfecta cognitio tunc habetur, quando cognoscitur propterquid est, propterquid autẽ cognoscere est per causam proximam cognoscere, a qua res habet vt sit, quæ quidem causa unius rei una est, non plures, ut Aristotel. docet in secundo libro Posteriorum. Hæc omnia per se manifesta sunt, quoniam apud Aristotelem clarè leguntur, quòd enim cognitio propterquid est per causam rei proximam acquiratur, testatur Aristoteles in cap. decimo primi libri Posteriorum; quòd autem cognitio propterquid est sit perfectissima cognitio, ab ipso fusè declaratur in principio secundi libri, & deinceps longo processu ad contextum usque quadragesimumseptimum, ibi nanque docet quatuor esse ad summum ea, quæ quæri, ac sciri B possunt; qua igitur in re hæc omnia cognoscuntur, perfectissima eius rei scientia habetur, & nil in ea cognoscendum manet, porrò duę quæstiones imperfectæ in duabus perfectioribus includuntur, qui enim nouit propterquid res sit, nouit etiam quid sit; & qui nouit quid sit, esse quoque eam noscat necesse est; atqui docet ibi Aristoteles quòd cognoscere propterquid est, & cognoscere quid est, idem cognoscere est, quum per eandem causam, & per idẽ medium hæc ambo innotescant; ex his itaque colligimus quod ea demonstratio, quæ declarat propterquid est, declarat etiã quid est, proinde omnibus simul quęstionibus satisfacit; ergo ille, qui nouit de aliqua re ppterquid est, omnia de illa re nouit, quæ cognosci possunt; quare negari non potest omnem demonstrationem propterquid esse potissimam demonstrationẽ, & perfectissimam rei scientiam tradere, & in definitionem conuerti. Verùm quia demon- C stratio perfectissimam scientiam non tradit nisi quia ex perfectissimis principiis, & omnes conditiones habentibus constat, necesse est propositiones omnis demonstrationis declarantis propter quid est omnes habere conditiones, quas Aristoteles assignauit, nam vna deficiente non demonstratur nisi quòd est; ut alias in libro Nostro de speciebus demonstrationis declarauimus. Quòd si præter illas conditiones, quas attulit Aristoteles, quispiam nouam aliquam conditionem in medium adduceret, qua demonstratio nobilior, ac præstantior efficeretur, quidnam de illa noua conditione dicendum esset? mihi quidem dicendum uidetur eam conditionem addere quidẽ demonstrationi aliquid nobilitatis, ac dignitatis, tamen non ita ut id, quod additur, aliquid conferat ad præstantiorem scientiam efficiendam; quod ego puto tali exemplo posse

Oĩs demõstratio declarans ppq̃d e potissima demonstratio.

A optimè declarari, officium clauis est aperire, & claudere, hanc operã vt clauis præstare queat, necessarium est ut ferrea sit, ferrum enim durissimum est omnium metallorum, & ad hoc munus aptissimum; q̃ si duę proponantur claues ferreæ æquales, ac similes in reliquis, sed altera inaurata esset, altera minimè, illa quidem, quæ esset aurata, alteri nobilitate præstaret, attamen ad proprium munus exercendum aptior dici non posset, altera .n. æquè apta esset, licèt non aurata, sed ferrea solùm; inauratio igitur nobilitatem quidem claui largitur, non est tamen conditio necessaria ad operationem clauis, sed satis est si sit ferrea, hęc enim est conditio necessaria ut clauis optima sit, & maximè omniũ ad suum munus idonea. Discrimen hoc in conditionibus potissimæ demonstrationis inspicere possumus, illæ nanque omnes conditiones, quarum Aristoteles meminit in secundo capite primi libri posteriorum, sunt necessarię ut demonstratio scientiam præstantissimam efficere possit; quòd enim propositiones sint veræ, & notiores conclusione, id in omni demonstratione, cuiuscunque gradus ea sit, requiritur, quia sine his inutilis est omnis demonstratio, & nullam cognitionem parit; q̃ autem propositiones sint causæ rei, quæ demonstratur, & immediatę causæ, idest q̃ medius terminus sit proxima causa maioris extremi, hæ sunt conditiones necessariæ ut demonstratio scientiam pręstantissimam efficere queat, quoniam altera conditione sublata non declarat ampliùs propter quid, sed solùm quòd est, ut Aristoteles ipse in capite decimo primi libri posteriorũ ostendit; quare duę illæ priores sunt necessariæ conditiones omnis demonstrationis, hæ autẽ duæ posteriores sunt necessariæ conditiones demõstrationis propter quid est, quemadmodum in libro nostro de speciebus demonstrationis declarauimus. Ex his colligimus non esse demonstrationis propterquid conditionẽ necessariam ut minor propositio sit immediata, sed solù ut maior, propositiones enim non alia ratione dicuntur causę conclusionis, nisi quia medius terminus est causa maioris extremi, quod in conclusione prædicatur; nec alia ratione propositiones dicuntur immediatę, nisi quia medius terminus est immediata, & proxima causa maioris extremi, sic enim Aristoteles in capite decimo primi posteriorum se ipse interpretatur, & omnia exempla, quibus eo in loco utitur, hoc manifestè demonstrant; nam demonstratio, vt diximus, solam respicit maioris extremi cognitionem, ideò vult proximam illius causam adducere, per hanc enim solam ostenditur propterquid est; quoniam igitur maior propositio ex medio, & maiore extremo constatur; immediatam eam esse necesse est, quia si fuerit mediata, non est accepta proxima causa, inter hanc enim, & effectum

Non est necessarium ut in omni demonstratione pp quod minor sit immediata.

nulla alia causa media accipi potest; itaque ad demonstrandum propter quid est necessarium omnino est maiorem propositionem esse immediatam; minorem non item, constat enim minor ex medio, & minore extremo, at in demonstratione non sumitur medium propter minus extremum, sed propter affectionem, ideò an medium sit proximum etiam minori, ita vt nil aliud medium inter illa cadat, an nõ sit, id ad demonstrationis scopum, & naturam nihil pertinet; semper enim affectio demõstrãda est per causam sibi proximam, hęc autem non semper potest etiam subiecto proxima esse, per hoc tamen non stat quin illa demonstratio sit propter quid, quum rem demonstret per causam, propter quam est; q si contingat ut medium vtrique extremo proximum sit, nempe quando est forma subiecti, tunc non solùm maior propositio, sed minor quoque est immediata, hęc tamen non est conditio necessaria, & cõferens ad præstantiorem scientiam efficiẽdam, sed est tanquàm inauratio clauis, demonstrationem enim nobiliorem reddit, sed præstantiorẽ scientiam non parit, quàm sit scientia propter quid est, quam omnis demõstratio parit, dummodò maiorem saltem propositionem habeat immediatam; hoc enim nisi habeat, est demonstratio a causa remota, quæ non declarat nisi quòd est, ideo Aristoteles in hac demonstratione non consyderauit causam esse remotam a subiecto, sed solùm ab affectione, quia etiam causam proximam intellexit solùm respectu affectionis, cuius scientia quæritur. Possumus autem hæc omnia in constituto a nobis exemplo declarare, demonstratur C. de A. per medium B. deinde D. de A per medium C. postea E. de A. per medium D. in prima quidẽ demonstratione medium est causa utriusq; extremi, quare utraque propositio est immediata, quia inter A, & B. quæ est propositio minor; nullum medium cadit, similiter inter B. & C. quæ est propositio maior; in duabus autem reliquis demonstrationibus medium est accidens, & causa maioris extremi tantùm, non minoris; & sola propositio maior est immediata, uidelicet illa, C. est D. & illa altera, D. est E. sed utraq; minor est mediata, quia inter C. & A datur media causa, quæ est B. & inter D, & A. duę causæ intercidunt B. & C. hæ tamẽ omnes æquè dicuntur demonstrationes propter quid, & potissimæ, nam si potissimam demõstrationem intelligamus habita omnium conditionum numeratione, etiam illarum, quę maiorẽ quidẽ nobilitatem faciunt, sed ad perfectiorẽ finẽ cõparandum nihil conferunt, sola prima est potissima demonstratio, sed dum ita potissimę appellationem accipimus, in magnas difficultates incidimus, quoniam multę adduci possunt conditiones, quę ad finem quidem demonstrationis nihil conferunt, nobiliorem tamẽ reddere pos-sunt ipsam demonstrationem, homo .n. est nobilior lapide, & propria hominis affectio propria lapidis affectione nobilior est, præstantior itaque demonstratio de homine fiet, quàm de lapide, sed utraq; tamen æquè declarabit propter quid est; at uerò si demõstratio de lapide ob eã rationem non est potissima, ob eandem neque demonstratio de homine potest uocari potissima, quia dantur res homine nobiliores; tãdem igitur ad hoc deueniemus ut illa tantũ dicatur potissima demonstratio, qua in Deo aliquid inesse ostendatur. At si potissimam demonstrationem appellemus habita solius finis, & conditionum, quę ad finem conferunt, ratione, ut appellare debemus, quia tota instrumenti natura in fine constituta est, omnis demonstratio, cuius medium sit proxima causa maioris extremi, est potissima demonstratio, quod ualidissimo argumento ostendere possumus, non minùs enim per medium C. demonstratur propterquid inest D. in A. quàm per medium B. demonstretur cur in A insit C. & non minus per illam demonstrationem, quàm per hanc, omnibus quęstionibus satisfit, & non minus illa, quàm hęc, uertitur in definitionem solo situ a demonstratione differentem; sic etiam illa, quæ demonstratur E. de A. per medium D. illa nanque tria accidentia C. D. E. ęquè demonstrantur per causas suas proximas, nec potest meliùs demonstrari E quã per medium D. nec melius potest demonstrari D. quàm per medium C. hęc enim est illius proxima causa, qua posita ponitur, & qua ablata aufertur. Hæc fuit Auerrois sententia, qui in commentarijs 11. 56. 179. primi libri posteriorum demonstrationem simpliciter dictam partitur in duas, in eam, cuius medium est causa utriusque extremi, & cuius propositio minor immediata est, & per se primo modo; & eã, cuius medium est accidens (ut ipse dicit) essentiale, & cuius minor propositio est per se secundo modo, proinde mediata, ac demonstrabilis, quare non minùs hanc, quàm illam, uocat demonstrationem simpliciter dictam; existimauit igitur Auerroes non esse conditionem necessariam potissimæ demonstrationis ut habeat minorem immediatam, id enim raro contingit, nempe tunc solùm, quando medium est causa utriusque extremi simul. Hoc idem Mathematicę quoque disciplinæ testantur, nam si totam Euclidis Geometriam legamus, fortasse non inueniemus nisi unam, aut alteram demonstrationem, quę constet ex primis eius scientię principijs, & minorem habeat immediatam; reliquæ omnes sunt ex propositionibus p ædemonstratis, & minorem habent mediatam, sed nunquam maiorem; attamen dicere omnes solent usum potissimæ demonstrationis in mathematicis frequẽtissimum esse, quod dictum minimè verum est, si ea sola est potissima demonstratio, quæ habet utranque propositionẽ imme-

Auerr. pot simã in de mõstrationem in duas diuidit.

immediatam, quia vt una hirundo non facit uer, ita una demonstratio, uel duæ, uel etiam tres non possunt scientiis mathematicis hanc nominationem tribuere ut ipsarum demonstrationes dicantur esse potissimę. Dicimus igitur necessariam esse potissimæ demonstrationis cōditionē ut propositio maior sit immediata; sed non esse necessarium ut sit immediata minor, quum etiam ex minore mediata fiat potissima demonstratio, quę hac ratione erit ignobilior, atque imperfectior demonstratio, & ab illa pendens, sed tamen non imperfectiorem scientiā pariens, sicuti clauis non aurata ignobilior est claue inaurata, attamen non minus ad claudēdum, & aperiendum idonea; eam enim nulla ad vtilitatem pertinens conditio deficit, sed ea tantummodò, quę solam nobilitatem præbet, sicuti declarauimus.

Caput Decimumoctauum, solutio obiectionis acceptæ ex uerbis Aristotelis in secundo capite primi libri Posteriorum.

B

Sed ad plenam ueritatis intelligentiam soluenda est dubitatio, quæ aduersus hæc ex verbis Aristotelis oritur in secundo capite primi libri Posteriorum, ibi nanque ex definitione demonstrationis colligens Aristoteles omnes principiorum conditiones dicit inter cæteras principia esse debere prima, & immediata, & intelligit utranque propositionem, quia dicit demonstrationem in numero singulari, ex primis autem, & immediatis in plurali; vult itaque minorem quoque esse immediatam. Auerroes autem ibi dicit veram, & propriè dictam demonstrationem esse illam, quæ fit ex principijs primis, & immediatis, quam ipse vocat demonstrationem simplicem; illam verò, cuius propositiones alijs demonstrationibus fuerint demonstratæ, quam vocat demonstrationem compositam, non esse demonstrationem nisi æquiuocè; hanc autem demonstrationis diuisionem in simplicem, & compositam legere possumus apud Auerroem etiam in commentario 173. eiusdem libri; videtur igitur significare Auerroes non esse potissimam demonstrationem nisi illam, quām vocat simplicem, quæ utranque propositionem immediatam habet. Solutio huius difficultatis in duobus dictis consistit, quæ pugnare inter se uidentur, nec tamen pugnant, alterū est, Aristoteles eo in loco significat utranque demonstrationis propositionem esse immediatā, tam maiorem, quàm minorem; alterū est, Quāuis Aristoteles ibi de demonstratione loqnatur tanquam vtranque propositionem immediatā habente, tamen eam demonstrationem, quę minorem habet mediatam, non excludit. Ratio prioris dicti est quoniam Aristoteles de alijs demonstrationum principijs ibi non loquitur, quā

demonstratio alia est simplex, alia cōposita.

C

Nota quō intelligēdum sit demonstrationem cōstare ex immediatis.

A

de primis, & horum tantum conditiones inquirit, quare demonstrationum propositiones, quæ per alias demonstrationes prædemonstratæ fuerunt, sub eam consyderationem, & conditionū declarationem non cadunt, hæ nanque in conclusionibus ipsius scientię potiùs, quàm in principijs numerandæ sunt. Dicit igitur Aristoteles principia demonstrationis esse immediata, tam maiorem, quàm minorem propositionem respiciens, quia minorem mediatam inter principia non collocaret; ideò rectè ibi dicit Auerroes Aristot. intelligere demonstrationem simplicem, quæ ex primis scientię principijs conflata est, in omni enim scientia necessarium est omnes minores propositiones mediatas resolui in unam minorem primam, & immediatam, quæ est definitio subiecti, & primū totius scientiæ principium, vt in exemplo à nobis posito minor illa A. D. resoluitur in hanc priorem A. C. & hęc in hanc A. B. quæ penitus prima, & immediata est; omnia nanque accidentia de ipso scientiæ subiecto demonstrantur ex multis medijs ordinatè dispositis, ut ait Auerroes in 179. commentario primi libri Posteriorum; quanuis enim sint eiusdem subiecti affectiones, earum tamen diuersæ sunt causæ, quę tamen omnes resoluuntur in unam primam omnium causam, quæ est definitio subiecti illius, ut antea demōstrauimus. Alterius autem dicti ueritas per hęc, quę modò diximus, non labefactatur, quia dummodò maior propositio sit verè immediata, quod in demonstratione potissima prorsus necessarium est, satis est si minor sit immediata uel actu, uel uirtute, hoc est demonstrata, ac scita ex primis, & immediatis principijs, quum enim non sit necessaria conditio potissimæ demonstrationis ut minorē habeat immediatam, satis est si uel actu immediatam habeat, vel saltem ex immediatis demonstratam, & cognitam; quia quum minor est mediata, non potest in demonstratione sumi nisi sit cognita, cognita autem esse non potest nisi demonstrata; ideò quando sumitur, potest dici immediata, quia virtute quadam continet, & in se inclusam habet uim principiorum immediatorum, ex quibus demonstrata fuit; ideoque talis demonstratio iure uocatur composita, quia pluribus quodammodo demonstrationibus constat. Possunt igitur principia demonstrationis dici immediata, quum semper maior propositio sit uerè immediata, minor verò aut similiter immediata, aut pendens ex alia minore immediata, & per illam cognita, & eam quodam modo in se continens. Aristoteles itaque eo in loco principiorum, quæ prima sunt, conditiones consyderat, quas dum singulis demonstrationibus aptamus, satis est si maior sit penitus immediata, minor vero uel immediata, uel pendens ex alia minore immediata.

Hoc

testimo nũ Ari ftot. I. Top.ca. I. Hoc pronuntiauit apertè Aristoteles in principio primi libri Topicorum, quando dixit ꝙ demonstratio est syllogismus constans ex ueris, & primis, aut ex talibus, quæ per aliqua uera, & prima eius, quæ circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt; quę posteriora uerba de sola minore sunt intelligenda, non de maiore, quia si maior per alias priores propositiones demonstrata esset, ea non posset uocari simpliciter demonstratio, sed esset demonstratio à causa remota. Aristoteles igitur ibi optimè interpretatus est sententiam suam in illo secundo capite primi libri posteriorum, quando dixit principia demonstrationis esse immediata. Similiter in primo Posteriorum capite decimo separans demonstrationem, quòd à demonstratione propter quid, eam demonstrationem dicit esse ex immediatis, quæ solam maiorem habeat immediatam, & demonstrationem dicit in singulari numero, immediata uerò in plurali, in exemplis tamen demonstrationum, quibus ibi utitur, manifestũ est solam maiorem esse immediatam; respexit enim Aristoteles id, quod in demonstratione prorsus necessarium est, nempe ut medium, & maius extremum proxima inuicem sint, & talẽ demonstrationem dixit constare ex immediatis. Eodem loquendi modo usus est Auerroes in commentario 169. eiusdem libri dicens illam demonstrationem esse ex immediatis, in qua nullum medium cadat inter medium terminum, & maiorem extremitatem, de minore nihil dixit, quare solam maiorem propositionẽ putauit esse ex necessitate immediatam, & nihilominus demonstrationem appellari ex immediatis constantem in plurali numero. Sed difficultatem facere uidentur uerba Auerrois in commentario 10. eius libri, quando inquit demonstrationem simplicem esse demonstrationem per prius dictam, demonstrationem autem compositam esse per posterius, & æquiuocè dictam demonstrationem; quũ tamen in commentariis 11. 56. & 179. eiusdem libri cõtrarium pronuntiauerit asserens demonstrationem illam, cuius medium sit alterum accidens, esse primariam, & simpliciter dictam demonstrationem, ea autem est demonstratio composita, quia minorem habet mediatam. Ego pro Auerrois defensione dicendum puto uel ipsum negasse demõstrationem compositam esse demonstrationem per modum quendam loquendi, & solùm per comparationem cum demonstratione simplici; uel in illo Decimo commentario demonstrationem compositam intellexisse illam, quæ etiam præcipuam propositionem, nempe maiorem mediatam habeat; sed non illam, in qua sola minor sit mediata, hanc enim non uocaret Auerroes æquiuocè dictam demõstrationem, quum aliis in locis dixerit eam esse demonstrationem simpliciter dictam. Quòd autem ea, quam diximus, mens Aristotelis fuerit, possumus argumento ualidissimo comprobare, nam Aristoteles postquàm docuit omnes conditiones principiorũ demõstrationis potissimæ, docere etiam uoluit quot modis per defectum alicuius conditionis fiat secundi gradus demonstratio, & duos tantùm modos tetigit, unum quando non a causa ad effectum, sed ab effectu ad causam progredimur; alterum quando a causa quidem, non tamen immediata, & proxima, sed remota, in qua demonstratione maior propositio est mediata; de illa uerò demonstratione, in qua minor sola sit mediata, ne uerbum quidem fecit; atqui si hęc non est potissima, ac primi gradus demonstratio, mancus fuisset Aristoteles, qui non omnes demonstrationum defectus tetigisset; censuit igitur tali defectu demonstrationem à primo gradu non extrahi, sed esse adhuc demonstrationem propter quid, omnis enim demonstratio propter quid est demonstratio primi gradus. Illud uerò non est a nobis silentio prætereundum, non idem dicendum esse de demonstratione quatenus demonstratio est, ac de tota aliqua scientia, quę est multarum demõstrationum congeries, singulæ nanque demonstrationi non est necessarium ut minorẽ habeat immediatam; at scientiæ toti necessarium est ut habeat unam primã minorem immediatã, quæ sit omnium demonstrationum principium, & in quam alię omnes minores propositiones resoluantur; totam sciẽtiam respexit Aristoteles in contextu 11. primi libri de Anima quando dixit definitionem esse omnis demonstrationi principium; necnon in primo libro posteriorum quando in speciebus principii immediati numerauit definitionem subiecti; sed quando loquitur de conditionibus demonstrationis quatenus demonstratio est, non censet minorem semper debere esse immediatam, ut in locis supra memoratis manifestum est; quod uidens Auerroes sępe dixit id in potissima demonstratione rarum esse, & ex accidenti, dicentes enim minorem propositionem esse immediatam, & medium esse causam minoris extremi in demonstratione potissima, idem dicimus.

[Left margin: testimo nũ Ari ftot. I. post. ca. 10. — Auerr. — Cõtradi ctio in dictis Auerr. — Solutio]

[Right margin: argumẽ tum ex Arist. ef ficacissi mum. — nota diferimẽ inter demõstrationem unã, & scientiã totam.]

Caput XIX. de Alpharabii, & Auicennæ sententiis, & ipsarum confutatione.

Propterea reiecit Auerroes sententiam Alpharabii, & sententiam Auicennæ, nam Alpharabius dixit tres esse species demonstrationis potissimę, unã, in qua medium est causa maioris extremi tantùm; aliã, in qua minoris tantùm; & aliam, in qua utriusque. Auerroes autem ab Aristotelis dogmate non recedens eam solam conditionem ut potissimæ demonstrationi necessariam recepit, ꝙ mediũ sit causa maioris extremi; ob id speciẽ illam, in qua mediũ non est causa maioris, sed mino-

[Right margin: Alpharabii sẽtentia. — Confutatio ex Auerr.]

minoris tantùm, penitus refutauit, nec censuit esse appellandam demonstrationem; in tertia uerò specie dixit per accidens contingere ut medium sit causa minoris, proinde hanc non esse statuendam diuersam demonstrationis speciem, quandoquidem differentia accidentalis speciem non constituit.

Auicen. sentētia

Auicenna uerò inter species demōstrationis potissimæ illam posuit, in qua medium non est causa maioris extremi, sed est causa inhęrentiæ maioris extremi in minore, cuius demonstrationis exēplum tale est, omne animal est corpus, omnis homo est animal, ergo omnis homo est corpus; medium enim animal non modò non est causa corporis, sed potiùs est effectus ipsius, est tamen causa hominis, & est causa ut corpus in homine insit, in hac igitur demōstratione maius extremum est causa medii, & medium est causa tum minoris, tum inhærentię maioris in minore; ideò credēdum est hanc esse illam demonstrationis speciem, quam Alpharabius dixit habere medium causam minoris extremi tantùm, non maioris.

Confutatio Auerr.

Confutat hanc sententiam Auerroes cum in commentario vndecimo primi libri Posteriorū, tum fusiùs in Quęstione sua duodecima, quę de medio demonstrationis inscribitur; sed ea confutatio à multis perperàm intelligitur,

Multorū error ī intelligenda confutatione Auer.

putant enim Auerroem concedere in ea demonstratione mediū esse causam inhærentiæ maioris extremi in minore, & non esse causam maioris separatim accepti, at negare eam esse potissimam demonstrationem hoc argumento ductum, quòd in demonstratione potissima hæc utraque conditio ex necessitate postulatur, vt mediū sit causa inhærentiæ maioris extremi in minore, & sit etiam causa maioris separatim sumpti. Verùm hæc non est Auerrois argumētatio aduersus Auicennam, ut patet cuique benè consyderanti eius uerba in illa quæstione duodecima; atque adeò si id Auerroes dixisset, reprehensione dignus fuisset,

non pōt mediū esse cā inhærētię quia fit causa maioris simpliciter.

C sicut illi reprehendendi sunt, qui eo argumento contra Auicennam utuntur, non enim rectè sumunt demonstrationem eas duas conditiones postulare; unam ut medium sit causa maioris extremi, alterā ut sit causa inhęrentiæ maioris in minore, propterea quòd hæ non duæ cōditiones sunt, sed una, quia accidentis esse est inesse, maius autem extremum accidens est, quare eadem ei causa est ut simpliciter sit, & ut in subiecto insit; quo fit ut altera conditio ab altera disiungi nequeat, & fieri nunquàm possit ut medium sit causa inhærentię, simpliciter autem existentiæ causa non sit; idque ut in accidentibus, ita in aliis omnibus rebus, quę alicui inesse dicantur, uerum est; cuius rationem mox cum Auerroe consyderabimus. Nullo igitur pacto illud Auicennæ dictum admittere debemus, quòd mediū non sit causa maioris, sit tamen causa ut maius insit in minore; quoniam si non est cau-

A sa maioris seorsum accepti, inhærentię quoque causa esse non potest; quemadmodum si est causa inhærentiæ, maioris quoque causam esse necesse est.

aliquorum responsio pro Auicenna.

Aliqui tamen fuerunt, qui Auicennæ sententiam ita intellexere, medium non est causa maioris separatim accepti, hoc est non est causa essendi, sed est causa inhærentiæ maioris in minore, idest causa inferendi; quam ego nō puto Auicennæ mentem fuisse,

Impugnatio.

quia nimis manifestum, & nimis magnum errorem Auicenna commisisset, qui nullo discrimine demonstrationem à syllogismo separasset, & omnem syllogismum dixisset esse demonstrationem, in omni enim bono syllogismo, etiam in eo, qui ex falsis propositionibus constet, medius terminus causa est illationis conclusionis, omnis itaque syllogismus esset demonstratio. Quare ne tantum absurdum Auicennę attribuamus uidetur omnino dicendum esse Auicēnam causam essendi, non causam inferendi intellexisse; at

B causam essendi in duo genera diuisisse, ut alia sit simpliciter causa essendi, alia uerò inessendi, siue inhærendi in alio; nam in illa sua demonstratione corporis de homine per medium animal, corpus dicebat esse causam animalis medii termini tanquàm causam essendi simpliciter, animal uerò uicissim causam esse inexistentiæ corporis in homine.

uerus sēsus Auerr. in cōfutando Auicen.

Nos igitur dicimus Auerroem in confutando Auicennæ dogmate non modò non concedere quòd animal sit causa inhærentię corporis in homine, sed illud efficaciter negare, atque impugnare, & in hac impugnatione totam eius disputationem aduersus Auicennam esse constitutam, omnino enim negat animal esse causam cur homo sit corpus. Sed ut Auerrois speculatio, quæ doctissima, ac profundissima est, intelligatur, sciendum est prædicata essentialia, quæ constituunt primum modum dicendi per se, nullam extra se causam habere, proinde per causam demonstrari non

Oē prædicatū essentiale inest immediatè.

C posse; quodlibet enim ipsorum per se ipsum inest, non per aliud, ideò etiam si inter speciē, & genus remotum multa genera media, ac multæ mediæ differentiæ interponantur, ut inter hominem, & corpus, attamen per nullam externam causam inest in homine corpus, sed per seipsum, idest per ipsam corporis naturam, quam homo essentialiter continet; ita uiuens inest homini per seipsum, idest per ipsam uiuentis naturam, quæ in homine inest; sic animal inest homini per ipsam animalis rationem, per animā sentientem, quam homo habet; vt optimè declarat Auer. in comment. 95. primi libri posterior. hæ igitur omnes propositiones sunt immediatę, & indemonstrabiles, homo est corpus, homo est uiuens, homo est animal, & aliæ omnes eiusmodi;

hæc propositio, hō est uiuens, nō pōt demōstrari.

nam si hęc propositio, homo est uiuens, per aliquod medium demonstrari posset, illud esset uel intermedium genus, ut animal, uel ipsa uiuentis natura, quę in altrice anima consi-

consistit; sed neutrum horum dici potest; non ipsa natura uiuentis, quia sic uiuens per seipsū demonstraretur, natura enim uiuentis est eius quidditas (ut ita loquamur) & eius definitio essentialis, quæ idem est ac definitum; propterea nihil potest demonstrari per naturam suam propriam, & per suam definitionem, quam uocant quidditatiuam, quia id facere est petere illud idem, quod est demonstrandum; contra quàm in accidentibus eueniat, causam enim extra se habent, ex qua possunt demonstrari, quę est quidem ipsorum definitio, non tamen essentialis, sed causalis; hæc autem apud Aristotelem legere possumus in particulis quadragesimasecunda quadragesimatertia secundi libri Posteriorum; nulla igitur res demonstrari potest per suam essentialem definitionem, ut si quis ostenderet animal in homine inesse per definitionem animalis, & eclipsim inesse lunæ per priuationem luminis, quæ est eius definitio essentialis, sic enim petitio principii committitur, ut dictum est. Adde quòd id fieri non posset, nisi in propositione maiore prædicaretur res definita de sua essentiali definitione, maior enim esset hæc, substantia animata sensibilis est animal, quæ est prædicatio contra naturam, & absurda. Sed neque genus propinquum potest esse medium, per quod demonstremus genus remotum in specie inesse, ut putauit Auicenna, tanquàm per causam illius inhærentię, animal enim neque est causa uiuentis, neque est causa cur uiuens insit in homine; quemadmodum enim uiuens est uiuens per propriam naturam, non per animal, quum possit esse uiuens sine animali; ita per propriam uiuentis naturam uiuens inest in homine, non per animal medium; eadem enim est causa ut uiuens sit uiuens, & ut insit homini, quæ est ipsa forma uiuentis corporis. Fatetur tamen Auerroes animal esse causam accidentalem ut homo sit uiuens, idque decepit Auicennam, ut crederet esse causam per se; species enim quælibet accidit generi suo, quum sine illa genus esse possit, qua de re plura diximus in libro nostro de propositionum necessitate, igitur animal uiuenti accidit, quum detur uiuens, quod non est animal; contra uerò genus non accidit speciei, sed est ei necessarium, & essentiale, quia non potest esse animal nisi sit uiuens, & animal ex necessitate habet in se naturam uiuentis ut partem suam essentialem; propter illam igitur animal uidetur esse causa ut homo sit uiuens, homo enim in sua substantia habet animalis naturam, & hęc in sua substantia habet naturam uiuentis; ideò animal, quum in homine insit, uidetur esse causa ut homo sit uiuens, non est tamen causa per se, non enim quatenus est animal, sed quatenus uiuentis naturam in se continet, hæc enim est uera causa, & causa per se ut homo sit uiuens, sed quia uiuenti accidit es-

Animal non est causa ut uiuēs in homine insit, nisi ut causa p accidens.

D se animali, ideò animal est causa per accidens ut homo sit uiuens. Sententia igitur Auerrois est quòd causa per se, quæ est æquata ipsi rei, non potest esse causa inhęrentiæ illius rei in alia, quin sit etiam causa eiusdem separatim acceptæ, & è conuerso, hæc enim duo disiungi à se mutuò nequeunt; causa uerò per accidens potest esse causa ut aliquid alicui inhæreat, licet non sit causa illius separatim accepti; sicuti animal est per accidens causa ut homo sit corporis, sed corporis seorsum accepti causa nō est. Ideò allucinantur illi, qui putant Auerroem concedere animal esse causam per se cur homo sit corpus, quum id ab Auerroe apertè negetur, & improbetur, & sit etiā manifestè falsum, si quis enim quærat, propterquid homo est corpus, nō est conueniens responsio, quia est animal, animal igitur illius inhęrentię causa non est, nisi accidentalis, ut diximus; ideò illa non est de- E monstratio, per causam enim accidentalem sciētia non acquiritur; sed dicit Auerroes eum esse syllogismum quendam ueridicum, qui inter demonstrationes collocari non meretur.

Caput XX. de definitione substantiæ, & quomodo contingat aliquando medium esse definitionem subiecti.

HActenus medium demonstrationis ut causam respectu extremorum consyderauimus, declarandum remanet quomodo respectu eorundem sit definitio, & priùs quidem respectu subiecti, dein de respectu affectionis; utrunque autem facilè intelligetur, si quomodo tum substantia, tum accidens definiatur paucis uerbis exposuerimus. Substantiæ quidem definitio ex genere, ac differentia, uel differentiis constat, ultima tamē differentia, quæ propriam rei naturam signifi- F cat, præcipua pars definitionis est, ita ut ab Aristotele in 43 particula septimi libri Metaphysicæ uocari potuerit tota rei definitio, dicit enim ibi Aristoteles ultimam differētiam esse totam naturam, totamque substantiā rei, & ipsam rei definitionem, quia uult genera, ac differentias remotiores esse potiùs conditiones necessarias, sine quibus quidditas illa esse non potest, quā ipsius quidditatis partes; per hoc autem soluit illam dubitationem quomodo definitio dicatur una, quum ex pluribus partibus constet, dicit enim unam esse quoniam ultima differentia una est, hęc enim est tota rei quidditas, & ipsius definitio. Hæc autem ultima differentia est propria rei forma, & ipsius propria, & æquata causa, qua posita res ponitur, & qua ablata aufertur, ipsaque est simul essentia, seu quidditas rei, & causa rei, contra quàm in accidentibus contingat, quorum essentia non est ipsorum causa, sed potiùs ab externa causa pendet; forma uerò substantiæ est talis forma, quę

ab

ab externa causa non pendet, & est simul essentia rei, & causa, propter quam res est, si quis enim quærat propter quam causam homo sit, nullam aliam respondere debemus, quàm propriam hominis formam. His omnibus illud uoluimus declarare, ultimam differentiam uel esse totam substantiæ compositæ definitionem, uel saltem præcipuam eius definitionis partē, quo fit ut, quum liceat quandoque parti præcipuæ, ac nobiliori nomē totius imponere, liceat etiam propriam substantiæ compositæ formam appellare definitionem; ideò si quandoque in demonstratione medium sit forma subiecti, dicere possumus medium esse definitionem subiecti, licèt aliæ definitionis partes in demonstratione non exprimantur; imò hæ reuera nunquàm exprimendę essent, ut si demonstrandum sit hominem esse risibilem, medium sumendū est potius rationale, quàm animal rationale, quæ esset integra definitio, nam absque dubio animal in ea demonstratione superfluit, & B æquæ poni, ac prætermitti potest, quandoquidē demonstrantis consilium in ipso demonstrandi actu non est hominem subiectum definire, sed causam adducere cur homo sit risibilis; atqui risibilitatis causa, non est animal, sed rationale solum, causę nanque rerum sunt simplices, & in substantia corporea causa propriorum accidentium est sola ipsius substantię forma, sola igitur medium demonstrationis esse debet, ut rationale ad demonstrandum hominem esse risibilem; animal uerò siue sumatur, siue non sumatur, nihil affert momenti. Intégram igitur subiecti definitionem in demonstratione sumere, licèt magnus error non sit, attamen non omnino reprehensione uacat, siquidem philosophis uitanda semper est uerborum superfluitas, presertim quando errandi occasio aliis præbetur, quod hac in re euenit, complures enim putant totam definitionem subiecti esse accidentis causam; proinde causam integram non C adduci, nisi tota definitio subiecti accipiatur; quam deceptionem uitare debemus, quum id facilè, ac nullo negotio præstare possimus. Huiusce rei exemplum habemus in prima demonstratione primi libri Elementorum Euclidis; ubi non tota definitio circuli pro medio demonstrationis accipitur, sed solùm postrema illa pars, quæ dicitur lineas omnes à centro ad peripheriam ductas æquales esse, hec enim sola sufficientem reddit rationem cur constituti trianguli latera sint æqualia; reliquę uerò eius definitionis partes ad eam demonstrationem non pertinent, neque ei prosunt, iure itaque omittuntur, siquidem scopus non est circulum definire, sed propositi problematis demonstrationem adducere. Medium igitur demonstrationis tunc dicitur esse definitio subiecti, quando est ultima differentia, & propria eius subiecti forma, quæ potest definitio appellari uel

Melius ē medīū demonstrationis sumere solam differentiā ultimā subiecti quā totam definitionem.

A quia reuera est tota rei definitio, uel saltem quia est definitionis præcipua pars. Quia igitur ratione medium potissimæ demonstrationis est quandoque causa subiecti, eandem ratione tūc dicitur definitio subiecti, quia nulla subiecti causa medium demonstrationis esse potest, nisi propria eius forma, ut nomine formę intelligamus tum illam, quę est altera pars compositi, tum etiam ipsam rei essentiam, quando res ex materia, & forma non constat, utraque enim potest definitio illius subiecti appellari ea ratione, quam prædiximus.

Caput uigesimumprimum de definitione accidentis, & quomodo medium demonstrationis sit semper definitio maioris extremi.

Definitio autem accidentis quænā sit, & ex quibus partibus constet alibi declarauimus, eam enim constitutam esse diximus ex genere tanquàm forma, & ex subiecto proprio tanquàm ex propria materia, quę differentię officio fungitur, & demum ex causa inhęrentiæ illius formæ in hac materia; quæ causa est eius definitionis pręcipua pars, quandoquidem genus illud formæ locum obtinens non est forma propria, sed communis; subiectum uerò, quum sit materia, principem locum tenere non potest; sed ipsa causa est illius rei propria, & propter eam res est, ea enim posita res ponitur, & ea ablata res aufertur, & ab ea pendet reliqua definitio, non hæc ab illa, priuatio enim luminis lunę pendet ab obiectione terrę, non pendet obiectio terrę a priuatione luminis lunæ. Hæc igitur causa, quāuis externa sit, in definitione accidentis principem locum tenet, saltem apud logicum de scientia demonstratiua differentē, quæ ex causæ cognitione acquiritur; propterea Aristoteles in secundo libro Posteriorum dicit per eandem causam satisfieri quæstioni propterquid est, & quęstioni quid est, dicit enim, ꝑpterquid est eclipsis? propter obiectionem terræ; quid est eclipsis? obiectio terrę; quæ dicitur definitio causalis, hanc enim ipse Aristoteles uocat definitionem, licèt non sit integra definitio, sed sola causa; & quando triplicem docet esse definitionem, unam, quæ est principium demonstrationis; aliam, quæ est demonstrationis conclusio; & aliam, quę est integra demonstratio solo situ terminorum differens, sub primo mēbro eam accidentis definitionem locat, quę dicitur causalis, & est medium demonstrationis; quanuis igitur ea definitio sit pars perfectæ definitionis, tamen Aristoteles eam uocat definitionem, dum dicit aliquam definitionem esse demonstrationis principium, id est medium; & hęc est Auerrois sententia in 64. Commentario primi libri Posteriorum. Patet igitur quomodo sit intelligendum ꝙ medium demonstrationis sit

lib. 4. de meth. c. 14. 15.

q̄uō medium sit semper definitio affectionis

sit semper definitio affectionis, est enim non D definitio integra, & perfecta, sed præcipua eius definitionis pars uocata ab Aristotele definitio, nempè definitio causalis; nulla enim alia accidentis definitio medium in demonstratione esse potest; definitio quidem perfecta non potest esse medium demonstrationis, quum sit demōstratio tota, est enim medium simul cum cōclusione; illa uerò accidentis definitio, quæ sine causa sumitur, & essentialis, siue quidditatiua dicitur, non potest esse medium, quia est cōclusio demonstrationis, ut censuit Aristoteles; ideò illi, qui de medio demonstrationis, loquentes, & rem hanc non cōsyderantes putauerunt medium esse definitionem accidentis essentialē, & hanc solam respexerunt, toto cœlo a ueritate aberrarunt, quandoquidem hæc definitio non est causa rei, sed est res ipsa, cuius causa quæritur, quare eiusmodi demonstratio non esset per causam rei, imò neque omnino demonstratiō, E quia idem per seipsum demonstraretur, vt si quis per mediam priuationem luminis demonstraret eclipsim; Hoc si Thomas cognouisset, non dixisset affectionem demonstrari per suam definitionem, & eam definitionem demonstrari per definitionem subiecti; ita enim loquens essentialem accidentis definitionem respexisse uidetur, sed hæc nunquàm in demonstratione medium esse potest. Quoniam igitur medium non est definitio essentialis, quum hęc sit potiùs demonstrationis conclusio, neque definitio perfecta, quum hæc sit tota ipsa demonstratio, non demonstrationis pars; relinquitur ut sit illa definitio, quæ causalis dicitur, & est demōstrationis principium; ideò quum in omni potissima demonstratione medium sit proxima, & æquata causa affectionis quæsitæ, est etiam semper definitio eiusdem, non quidem essentialis definitio, neque definitio perfecta, sed causalis, quæ dicitur ab Aristotele definitio, quia est F definitionis perfectæ præcipua pars, quemadmodum declarauimus. Hoc uno modo, non alio, intelligere debemus medium potissimæ demonstrationis semper esse definitionem maioris extremi.

error dicentiū mediū esse definitionē essentialem.

Caput XXII. Quomodo intelligendum sit dictum illud Auerrois quòd medium uel est maioris extremi definitio, uel differentia.

Illud verò hac in re subiicere non possum, me maximè dubium esse, an dictum Auerrois probem, quod apud eum legimus in Commentario 95. secundi libri Posteriorum, & cuius sæpe mentionem facit Balduinus in sua Quæstione, dicit eo in loco Auerr. medium demonstrationis semper esse causam maioris extremi, idque altero duorum modorum, est enim aut definitio, aut differentia; quod dictum mihi non leuem dubitationem facit, quia significare videtur medium esse quandoque integram definitionem, quandoq; definitionis partem, quæ est differentia; quem sensum Balduinus, & alii acceperunt; falsus tamen est, nec potest Auerroes excusari, si ita sensit; integra enim definitio affectionis nūquàm potest esse medium, quum sit potius tota demōstratio, vt prediximus; sed medium est semper definitionis pars, & differentia, nunquàm definitio, dum sumitur definitio ut integra, & ut distincta contra definitionis partem, quæ differentia nuncupatur. Imò si benè rem hanc perpendamus, nunquàm medium propriè loquendo est differentia respectu maioris extremi; vt ipsa uocis significatio declarat, differentia .n. dicitur, qua res definita differt ab aliis, sed quod qui dem munere medium demonstrationis in definitione accidentis non fungitur, non enim ad rem ab aliis distinguendam sumitur causa in ea definitione, siquidem accidens per propriū subiectum satis ab aliis rebus omnibus separatur, quod exemplo definitionis eclipsis facilè declarari potest, per hanc enim definitionem, priuatio luminis lunæ, essentia eclipsis significatur, quæ est priuatio quędam luminis; sed quoniam priuatio luminis de alijs pluribus dici potest, quæ non sunt eclipsis, ideò adiecto subiecto luna ita ad propriam eclipsis naturam significandam restringitur priuatio luminis, vt eam solam significet, & hanc luminis priuationem ab aliis omnibus separet, ut ex ipsa reciprocatione manifestum fit, omnis enim eclipsis est priuatio luminis lunæ, & omnis priuatio luminis lunæ est eclipsis; igitur pro separanda eclipsi ab aliqua alia re non est opus alia differentia, quia nihil superuacaneum in definitione accipiendum est. Cur igitur ipsa causa tanquàm tertia particula illi definitioni apponitur, nempe obiectio terræ? apponitur hæc non ut differentia, sed ut causa, propterquam res est, imò ut causa illius definitionis vocatę quidditatiuę, ea enim definitio causam habet, per quam demonstrari potest, quia illa forma inest in illa materia per externam causam; pro huius autem rei declaratione, & confirmatione legere debemus Aristotelem in 42. & 43. particulis secundi libri Posteriorum, vbi dicit definitiones accidentium habere externam causam, ideò esse demonstrabiles, & eas postea in particula 46. uocat conclusiones demonstrationum; pertinent etiam ad huiusce rei intelligentiam uerba Auerrois pulcherrima, & doctissima in calce sexti Commentarii libri secundi Posteriorum, quorum sententia hęc est, quanuis Aristoteles dixerit idem esse quęrere propterquid est, & quærere quid est, tamē aliud tenera est id, quod respondetur ad quęstionem quid est; aliud est id, quod respondetur ad quęstionem propter quid est; quod .n. respondetur ad quæstionem quid est, non est nisi

Dubia aduersus dictū Auerrois.

nunquā mediū est differentia propriè loquendo

quęrere pp quid & quærere qd, partim idem ē, partim nō idē.

nisi forma,& propria rei essentia; quod autem quęritur, per quæstionem propterquid est, est causa externa,finis,uel efficiens; attamen in ser monibus sapientum (idq; respexit Aristoteles) eandem causam quærimus per quæstionē quid est,ac per quęstionem propterquid est,quando enim essentia habet extra se causam,a qua pendet,uir sapiens dum quærit quid ea res sit,non solam essentiam quęrit, sed essentiam simul cū causa essentiæ,ut si quærat, quid est eclipsis?& respondeatur, priuatio luminis lunæ, non satis fit quæstioni uiri sapientis,is enim adhuc quæret,cur luna priuatur lumine? quęstio enim quid est a uiro sapiente facta causam præcipuè respicit,& ei magis satisfit si respondeatur definitio causalis sola, eclipsis est obiectio terrę, quàm si respondeatur sola essentialis; attamen maximè propria, atque conueniens responsio est definitio integra; eclipsis est priuatio luminis lunæ propter obiectionem terræ; idcirco dicere possumus definitionem causalem, quę est B medium demonstrationis,significare quid est, & non significare quid est, quatenus enim per externam causam traditur,eatenus non significat quid est,sed potiùs propterquid est,idq; respexit Arist. in contextu 45. secundi libri Posteriorum,quando distinguens definitionem perfectam,quę causam rei continet, à definitione essentiali,seu nominali,quę sine causa traditur, dixit definitionem illam esse orationem significantem propterquid est, & esse orationem demonstrantem, significat enim essentiam simul cum causa essentiæ, quum altera definitio nominalis significet solùm quid est, sed ipsum nō demonstret,quia ipsius causam non afferti quatenus uerò causa illa externa in definitione accipitur propter essentiæ cognitionem, eatenus dicitur satisfacere quæstioni quid est,& dicitur definitio causalis,quę est perfectio, & complementum integræ definitionis; hoc respexit Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum,quando dixit unam, & eandem causam quęri per quęstionem quid est,& per quæstionem propterquid est,quum utrique simul quæstioni eadem causa satisfaciat. Causa igitur in C definitione accidentis non ut pars essentiæ sumitur,sed ut causa ipsius essentię, proinde propriè loquendo neque generis, neq; differentiæ locum in ea definitione obtinet, sed solùm causæ. Hæc dicere uoluimus, ut ostenderemus in utraque parte dicti Auerrois difficultates inesse, medium enim potissimæ demonstrationis nunquàm est perfecta definitio, nunquàm est differentia,quia ut causa, non ut differentia tū in demonstratione,tum in definitione sumitur.

Causa in definitione accidentis pōt aliquo

Quod uerò dicere solemus, definitionem ex genere tantùm, ac differentiis constare, id, si propriè loqui uelimus, non est uerum nisi de definitione essentiali tam substantiarum,quàm accidentium. Potest tamen per quandam si-

A militudinem causa illa uocari differentia in definitione accidentis, quoniam est præcipua definitionis pars, & rei propria, & ęquata; & est causa,qua posita res ponitur, & qua ablata aufertur,ideò ultimæ differentię similis est, nam in definitione substantię ultima differentia est eiusmodi,ut forma hominis est causa eius propria, & ęquata,qua est homo, & est pręcipua pars definitionis hominis, in eo tantùm discrepant, quòd in definitione substantiæ ultima differentia est causa interna, quæ rem ab aliis separat, quod in definitione accidentis causa externa non præstat. Possumus autem dictum illud Auerrois ad bonum sensum trahere,licèt nemini cognitum, eamque puto ipsius Auerrois mentem fuisse,ut ex eius uerbis in commentariis 40. 41. & 47. secundi libri Posteriorum colligi potest; dicimus enim ipsum in memorato loco non rem, sed solam uocem respexisse; nam si rem ipsam spectemus, difficultatibus urgemur, quas memorauimus,& credimus dictum Auerrois ita intellectum, ut alii intelligunt, defendi non posse, medium enim quantumnis prolixa oratione proferatur, nunquàm totam accidentis definitionem significat,sed solam externam causam, quæ est definitionis perfectæ tertia pars; at si uocem solam attendamus, discrimen illud, quod Auertoes respexit, in medio uidemus; interdum enim unica dictione exprimitur, interdum oratione pluribus dictionibus constante; quando igitur est simplex aliqua dictio, ut quum risibile per rationale demonstramus, eam habita uocis ratione non possumus appellare definitionem, quia definitio est oratio, non dictio una; ideò per similitudinem Auerroes eam uocauit differentiam,quia dictio una, quæ propriam rei causam significat,instar differentię esse uidetur; orationi uerò potest attribui nomen definitionis, etiam si non tota definitio,sed pars definitionis extiterit, ideò quando medium est oratio, ut quando eclipsim demonstramus per interpositionem terræ, & casum foliorum per congelationem humoris in contactu foliorum cum ramis, tunc definitio appellari potest. Attamen si rem ipsam respiciamus, nullum est discrimen, siue enim per dictionem unam, siue per orationem, & eam quidem prolixam, exprimatur medium, causam unam significat, quæ est tertia pars definitionis, nunquàm definitio eius integra; illud quidem uerum est, non posse medium definitionem illam causalem constituere, quando est dictio una, non enim dicere licet, risibilitas est rationalitas, quemadmodum dicere possumus, eclipsis est interpositio terrę; tamen uerum semper est id, quod Aristoteles dicit, medium demonstrationis esse definitionem maioris extremi, quoniam semper est præcipua pars, & com-

Bb ple-

modo uocari differentia,& aliquo modo non pt.

quō dictū Auerrois defendi possit.

Solutio primi ac secūdi argumēti Balduini

Mediū est semper ratio primi extremi, plementum eius definitionis; hoc enim significauit Aristoteles per eam dictionem, ratio, quādo dixit medium esse rationem primi extremi, nam ratio significat causam satisfacientem quæstioni quid est, tanquàm illam, quam præcipuè uir sapiens quærit, dum quærit quid res aliqua sit. Quomodo igitur mediū dicatur semper esse definitio maioris extremi, & quomodo quandoque etiam minoris, satis puto fuisse declaratum, neutrius enim extremi est integra definitio, sed pars præcipua definitionis, quæ proinde potest appellari definitio.

Caput XXIII. in quo omnia aliorum argumenta soluuntur.

Cognita rei ueritate facile est omnia aliorum argumenta soluere, ad primum enim Scoti, quod erat, omnia propria accidentia a forma subiecti fluunt, ergo per formam omnia sunt demonstranda, negamus, & antecedens, & consequentiam; antecedens quidem, quoniam non omnia accidētia a principiis internis subiecti pendent, sed aliqua ab externis causis, ut antea diximus; consequentiam uerò, quia dato quòd accidentia à forma subiecti fluant, non tamen omnia immediatè ex ea fluunt, sed ordine quodam, quemadmodum declarauimus, igitur non sequitur omnia per formam subiecti esse demonstranda. (Ad primū Scoti.)

Ad 2. Secundum argumentum nihil roboris habet, dicebat enim, illa demonstratio, cuius principia ab aliis principiis pendent, non est potissima, at illa, cuius medium est definitio affectionis, habet principia pendentia ex aliis principiis, habet enim mediū definitionem affectionis, quæ pendet a definitione subiecti, & per eam demōstrari potest, ergo non est potissima demonstratio. Videtur in hoc argumento Scotus definitionem essentialem accidentis respexisse, quando enim accidens a principiis sui subiecti fluit, F eius quoque definitionem essentialem ab eisdē fluere necesse est, siquidem hęc definitio idem est, ac res definita, de tali igitur definitione totum argumentum concedere possumus, dicimus enim hanc nunquàm demonstrationis medium esse posse, quia sic demonstraretur idem per se ipsum; uerùm si de causali definitione loquatur, decipitur Scotus tum in maiore propositione, tū in minore, quia utraq; est negāda; maior quidem falsa est, quoniam illa demōstratio, quæ solam maiorem habet immediatam, minorem habet pendentem ex prioribus principiis, quia mediū est alterum accidens pendēs a causa priore, est tamen potissima demonstratio, ut supra ostendimus; & hæc sententia ex Aristotele colligitur in postremis uerbis contextus 41. secundi libri Poster. ubi postquā de potissima demonstratione locutus erat, & eius exempla tulerat, & ostenderat quomodo ea definitionem largiatur, subiungit, si medium eius demonstrationis ex alio priore medio pendeat, per illud esse demonstrandum, & ita aliam esse eius demonstrationem; per hoc tamen non stat quin illa sit potissima demonstratio, ut indicat ibi Aristoteles. Minor quoque argumenti Scoti falsa est, quia quando medium est definitio utriusq; simul extremi, est certè definitio affectionis, ea tamen non dicitur pendere a definitione subiecti, quum sit ipsamet definitio subiecti; ꝗ igitur omnis definitio affectionis demonstrari possit per definitionem subiecti falsum est uniuersè prolatum, quia aliquando contingit definitionē causalem affectionis esse simul definitionē subiecti essentialē. In eodem errore etiam Thomas fuit, dum dixit accidens demōstrari quidem per suam definitionē, sed eā per aliam priorē definitionē, quæ subiecti est, esse demonstrandam; uidetur.n. essentialem accidētis definitionē respexisse, qui communis omniū latinorū error fuit, quia hæc est conclusio solū E demonstrationis, nunquàm mediū; de causali autem definitione falsum dixit, quoniam hæc non semper ex definitione subiecti demonstrari potest, quū aliquando sit ipsa definitio subiecti, aliquando etiā sit causa externa, quæ a definitione illius subiecti non pendet. (Error Thomę)

Ad 3. Ad tertium argumentum pro eadē opinione a sectatoribus Thomę adductum dicimus esse quidem petitionem principii, si medium sit essentialis definitio accidentis, hæc.n. idem est ac definitum, quare de hac argumentū illud maximam habet efficacitatem; sed nullam habet de causali definitione, medium.n. est definitio causali, in ipso tamen demōstrandi actu non sumitur ut definitio, sed ut causa; quamuis.n. ultimus demonstrantis finis sit definitio accidentis, ad eam tamē indagandā hac methodo utimur, in primis definitionem eius essentialē proponimus, quæ est conclusio ipsa, cuius causam quærimus, postea dum causam adducimus, in ea causę allatione dicimur demonstrare, non definire, nisi potestate; atqui causa, quatenus causa est, ex necessitate ab effectu diuersa est, idem esse non potest, siquidem nihil sui ipsius causa esse dicitur, demum factam demonstrationem conuertimus in definitionem, in qua animus noster quiescit, & ea tota idem esse dicitur ac res ipsa definita, eclipsis enim non est idem ac obiectio terræ, sed est idem ac priuatio luminis lunæ propter obiectionem terre. In ipso igitur demonstrandi actu nulla fit petitio principii, quia medium est causa affectionis, & ut eius causa sumitur, nondum ut definitio, quare neq; idem est, neq; sumitur ut idem. (Nota qua methodo utamur in demōstrando)

Ad primū Egidii. Ad primum argumentum Egidii, quod testimonio Aristotelis nititur in secundo libro Posteriorum, dicimus eo argumento id solum probari, quòd in omni demonstratione potissima medium est ex necessitate

defi-

definitio affectionis, quam conditionem vt demonstrationi penitus necessariam Aristoteles respexit; sed ob id non ostenditur nunquàm medium esse definitionem subiecti, quòd enim Aristoteles huius nullam fecerit mentionem, id non fuit quia nunquàm contingat, sed quia per accidens demonstrationi contingit. Alterum verò argumentum fortasse aduersus eos ualidum est, qui integram subiecti definitionem vt medium demonstrationis assumunt, vt animal rationale in demonstratione risibilitatis in homine, idem est enim animal rationale, atque homo ipse, ideò in propositione maiore uidetur petitio principii committi; at certè contra nos ea ratio nihil probat, dicimus enim vltimam solam differentiam subiecti sumendam esse, quia ea sola proprii accidentis causa est; hęc autem non ut subiecti forma, neque vt eius essentia, imò neque ut eius causa in demonstratione sumitur, sed ut quoddam illi subiecto inexistens, quod propositi accidentis causa est; quòd si etiam in ipso demonstrandi actu eam esse subiecti formã cognoscamus, nihil absurdi sequitur, non enim idem est forma, & id, cuius est forma, neque ea sumitur ut forma, neque quia sit forma, sed solum quia est causa maioris extremi; major autem propositio naturaliter notior est conclusione, quia major est connexio illius accidentis cum forma sui subiecti, a qua vt a proxima causa producitur, quàm cum subiecto, in quo per illam formam inest, proinde maior immediata, & indemonstrabilis est, conclusio uerò demonstrabilis; quare maior propositio naturaliter prior, ac notior est conclusione. Sed reuera etiam si integra subiecti definitio pro medio sumatur, hoc enim parui momenti esse diximus, adhuc ob eandem rationem non sequitur committi in propositione maiore petitionem principii, quia non sumitur ut definitio illius subiecti, sed vt quoddam de illo uerè prædicatum, quod illius affectionis causa est. Ad argumentum illorum posteriorum, qui putant medium semper esse causam, ac definitionem utriusque extremi, quando inquiunt Aristotelem dicentem, scire est causam cognoscere, propter quam res est, intelligere causam formalem, nos hoc negamus, nam si de causa subiecti loqueremur, uera utique esset tota eorum consyderatio, nulla enim alia est substantię compositæ causa æquata, & propter quam ipsa sit, quàm propria forma, sed quum Aristoteles causam ibi sumat respectu affectionis demonstrandæ, non respectu subiecti, alia ratio est, causa enim propter quam ipsum accidens esse dicitur, non semper est ipsa subiecti forma, imò rarò, frequentissimè uerò est alterum accidens, quod respectu accidentis demonstrati potest esse etiam causa materialis, uel finalis, uel effectrix, ut docuit Aristoteles in secundo libro posteriorum, qua de re nos postea locuturi sumus, sic igitur medium non est definitio, neque causa utriusque extremi.

ad secundum.

ad arg. Tomitani.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

DE MEDIO DEMONSTRATIONIS

Liber Secundus.

Caput Primum de uariis, ac repugnantibus tum Aristotelis, tum Auerrois dictis de medio cuiusnam generis causa sit.

POSTEAQVAM ostensum est medium demonstrationis esse causam, ac definitionem maioris extremi, declarandum superest in quonam genere causæ medium causa sit, an ut forma, an ut materia, an ut finis, an ut efficiens, an pluribus, an etiam omnibus his modis causa esse possit. Res hęc difficillima explicatu est, quia nullus unquàm præter Aristotelem rem hanc profundè, ac diligenter contemplatus est. Aristoteles autem ita obscurè eam tractauit, ut nemo hactenus eius mentē plenè fuerit assecutus; proximè tamen omnium ad eam accessisse uidetur Auerroes, ut postea ostendemus. Totius huius difficultatis causa fuit apparens quędam inconstantia, atque repugnantia in ipsis tum Aristotelis, tum Auerrois dictis, nam Aristoteles in secūdo Posteriorum libro longo sermone docuit medium demonstrationis esse quod quid est, seu definitionem, quare significare uisus est semper esse causam formalem, nam quod quid est, ac definitio est forma ipsa rei, attamen postea in eodem libro in capite de causis enumerauit omnia quatuor genera causarum, & eorum unumquodque in demonstratione medium esse posse asseuerauit. Auerroes autem in commentario 68. primi libri apertè dicit medium demonstrationis semper esse causam internam, scilicet materiam, & formam; & in commentariis 34. 35. eiusdem libri causas externas, finem, & efficientem ma-

A nifestè excludit, inquit enim eas unquàm ingredi definitionem, proinde neq; demonstrationem, quia demonstratio debet potestate esse definitio. Contrariam sententiā profert Auerroes in secundo libro Posteriorum commentario sexto, & clariùs in 42. ubi materiam, & formam a medio demonstrationis penitus excludit, & uult mediū semper esse causam effectricem, uel finalem; auget etiam huiusce rei difficultatem dum dicit medium in omnibus esse causam finalem, effectricem uero in quibusdā, quum enim non omnes effectus habeant causam finalem, falsum uidetur id, quod Auerroes asserit, in omnibus medium esse causam finalē, nam eclipsis non habet causam finalem, & alia compluta accidentia.

Nō oēs effectus habent causam finalē.

Caput Secundum Quid alii posteriores hac de re dixerint.

B POsteriores uerò quid hac in re dicant, ac sentiant haud planè possum intelligere; si quid enim pronuntiarunt, illud ita rude, & crassa Minerua prolatum fuit, ut non modò propositum nodum non explicarint, sed etiam maiorem in ipsa re difficultatem relinquerint; imò non obscurè significauerint se ea, quæ dixerunt, non intellexisse. Plurimos enim in hanc sententiam conuenisse uideo, quòd medium in potissima demonstratione sit sola causa formalis, alię uerò tres causæ sint medium in demonstratione propterquid, non in potissima; nam demonstrationem propter quid distinctam esse statuunt à demōstratione potis-

potissima; propterea solius potissimę demõstrationis propriam esse dicunt ut terminos cõuertibiles, seu reciprocabiles habeat, quia sola causa formalis cum effectu reciprocatur, alię minimè, ideò demonstratio propterquid apud eos non habet terminos conuertibiles; ad hunc sensum trahunt uerba Auerrois in cõment. 34. 35. primi lib. posteriorum, & ea, quę ab Aristot. dicuntur in secundo libro Posteriorum in capite de causis, quum enim in contextu 48. eius libri proponat quatuor esse genera causarum, quæ omnia demonstrationis medium esse possunt, tamen postea de tribus tantùm causis id declarat, scilicet materia, efficiente, & fine, de forma verò nihil dicit, quia ab initio libri usq; ad eum locum locutus erat de medio, quod est forma, & quidditas, ideò solùm relinquebatur declarãdum quomodo alię tres causæ medium esse possint; propterea dicunt Aristotelem ab initio eius secundi libri usque ad context. 47. locutũ esse de demonstratione potissima, cuius mediũ est forma; in illo autem 48. aggredi tractationẽ de demonstratione propter quid, in qua locũ habent tres reliquę causæ, de quibus in eo capite loquitur. Hæc sunt, quę ex aliorum dictis hac de re colligere potui.

Caput Tertium, dictæ posteriorum sententiæ impugnatio.

Sed hæc dicentes in multas, & magnas difficultates incidunt, primùm enim demonstrationem propterquid a potissima distinguunt, decipiuntur, nec intelligunt Aristotelem, qui in secundo posteriorum libro potissimam iudicat eam demonstrationem, quæ declaret propter quid est, ostendit enim quòd declarando propterquid est declarat etiam necessario quid est, & uertitur in definitionem, quæ est ultimus demõstrantium finis. Præterea docet in eodem libro Aristoteles unam unius rei causam esse, non plures, quæ tradat cognitionem propterquid est, eamque uult cum suo effectu reciprocari, ut posita ponat, & ablata auferat effectum; itaque fieri non potest ut idem effectus per causam formalem potissimè demõstretur, per aliam uerò causam demonstretur propterquid tantum, sic enim fieret ut unius rei plures essent causæ satisfacientes quęstioni propterquid est, quod & Aristoteli aduersatur, & rationi, quandoquidem qui plures causas asserit separatim acceptas satisfacere quæstioni propterquid de eadem re factæ, is pugnantia dicit, & proprium ipse dogma euertit, quia si plures eiusdem effectus tales causę ponantur, sequitur nullam esse causam, propter quam res sit, proinde earum nullam esse talem causam, quæ declarare possit propterquid res sit, sint enim A. & B. causæ eiusdem effectus C. ut earum utralibet separatim accepta declaret propterquid est C. sequetur neutram declarare, propterquid est, nam si posito A. ponitur ex necessitate C. & est causa A propter quam C. est, erit igitur C. sine B. quare non essentialiter pẽdet à B. quare B. non est causa, propter quam sit C. similiter aurem si B. ponitur esse causa, propter quam est C. & posito B. ponitur ex necessitate C. erit ergo C. sine A. proinde ab A. essentialiter nõ pendet; dũ itaque ponimus duas causas separatim acceptas satisfacere quęstioni pro pterquid de eadem re factę, dicimus neutram huic quęstioni satisfacere; una igitur unius rei causa est, quæ declaret propterquid ea res est, hanc enim prærogatiuam pluribus causis dare est nulli dare. Verùm de hac re plura diximus in libro nostro de speciebus demonstrationis, ubi hunc errorem efficaciter improbauimus.

Dicere plures causas declarare pp qd de eadẽ re, est dicere nullam.

Sed quidnam illi ad Auerroem dicent? quum enim hac in re se Auerroem sequi profiteantur debent ipsius uerba interpretari; Auerr. in 39. & 41. commentariis secundi libri Posterio. declarans ea, quę ab Aristotele de potissima demõstratione dicuntur, inquit eius medium semper esse causam effectricem, uel finalem, nunquàm formam, sed formam in conclusione potiùs demonstrationis, quàm in medio contineri; quomodo igitur potissima demonstratio semper habet medium causam formalem? dicere non possunt ibi de potissima demonstratione sermonẽ non esse, quoniam apud eos ab initio eius libri usque ad contex. 47. de sola potissima demonstratione Aristoteles loquitur, cuius sententiam in memoratis locis Auerr. interpretatur. Præterea dum dicunt Aristot. in ea parte de sola potissima demonstratione loqui, nõn de demõstratione propterquid, aduersantur Auerroi, quẽ hoc modo tueri uolunt, nam Auerroes in comment. 39. & 40. eius libri confundit demonstrationem simpliciter dictam cum demonstratione, quam uocat causæ tantũ, & de utraq; simul Aristotelem loqui asserit, quia utraq; dat nobis præstantissimam definitionem. Ipsa quoq; per se horum sententia difficultatem potiùs auget, quàm soluat, dicunt enim medium demonstrationis potissimę esse causam formalem, sed quomodo illud sit ipsi neque declarant, neque, ut opinor, intelligunt, an enim subiecti formam esse dicunt, aut accidentis; si subiecti, non benè loquuntur, quoniam in primo libro ostendimus cum Auerroe paucas admodũ esse potissimas demonstrationes, in quibus medium sit forma subiecti, & in iis quoque paucis id accidentarium, non essentiale demõstrationi esse; quod quum ita sit, in pręsenti quæstione mediũ non ad subiectũ, sed ad affectionẽ referendũ est, ut consyderemus qualis causa sit respectu accidentis, non respectu subiecti, cuius non est causa, nisi rarò, & ex accidenti. Respectu autem affectionis quomodo medium possit esse formalis causa, prout forma ab aliis

Forma accidentis non est mediũ, sed conclusio.

Mediũ non potest esse cã formalis.

rribus causis distinguitut, nō uideo, forma nāq; accidētis est eius propria natura, & essētia, quæ si in ipsius accidentis demōstratione ut cā sumatur, idem per seipsum demonstrabitur, idem notum simul, & ignotum erit. Constat etiam apud Aristot. in 42. & 43. particulis 2. libri Posteriorū medium demonstrationis debere esse causā externam, non internā, hanc .n. eo in loco rōnem affert cur substantia demonstrari non possit, & solius accidentis demonstratio sit, quoniā substantia causam suæ essentiæ extra se non habet, accidens autem habet essentiam pendentem ab externa causa, ex qua demonstrari potest; sed causa externa non potest esse forma accidētis, sed erit ex necessitare vel materia, uel finis, uel efficiēs, nisi dicamus aliquā ex his causis p similitudinem appellari formā, sed tunc cā formalis ab alijs distinguenda non erit, quod isti faciūt, dum dicunt potissimam demonstrationem fieri per solam causam formalem, nō per alias, demonstrationem autem propterquid fieri per alia tria genera causarum, non per formalē causam. Manifestū est igitur eos, qui hæc dicunt, qd nomine formę significare uelint non intelligere; quare difficultas nobis integra manet, quam fortasse nos primi diluemus, & ita planam rem hanc reddemus, ut nullus dubitationi locus relinquēdus sit; hoc autem præstabimus interpretando Arist. sed præsertim caput de causis in 2. libro posteriorum a nemine hactenus benè intellectum declarando.

Caput Quartum de ordine seruato ab Aristotele in declarando quòd medium demonstrationis sit causa, & de connexione capitis de causis cum præcedentibus.

ARistoteles igitur in declarādo ꝙ medium sit causa hunc ordinē seruauit, primo loco in principio primi libri posteriorū dixit scire esse causam rei cognoscere, propterquam res est; in qua definitione nil aliud nomine causæ intellexit, quàm proximam, & ęquatam rei causam, quā in singulari numero protulit, quia hæc unius rei una ē, non plures, ut ipse postea ostendit in calce 2. libri; præter hanc .n. cæteræ omnes, quas ea res habet, sunt causę remotæ, quarum nulla pōt uocari causa, propter quam res est; ideò etiam cū articulo dixit τὴν αἰτίαν ad significandam unā quādam certam causam dimissis aliis, nā articulus apud Græcos emphasin habet, ut aliàs diximus; sic etiam in context. 99. eiusdem libri loquēs de causa remota fatetur quidem eam esse αἴτιον, sed negat esse τὸ αἴτιον, sola nanque causa proxima, & propter quam res est, τὸ αἴτιον, appellari meretur. De hac igitur causa ita per excellentiā uocata loquitur Aristot. in toto primo posteriorum libro, necnon in secundo usque ad 47. cōtextum, in qua tota parte uoluit nobis ante oculos ponere totum fructum, quē ex huiuscemo-

D di causæ cognitione, proinde ex potissima demonstratione percepturi sumus, in primo .n. libro declarauit quomodo ex tali causa ducamur in cognitionem propterquid est, deinde in 2. libro ostendit quomodo per eandem causam satisfiat etiam quæstioni quid est, quæ ē cognitio præstantissima, & ultimus demōstrationis finis. Sed quodnam genus causæ illud sit, cui hęc prerogatiua tribuatur, ut dicatur τὸ αἴτιον, & causa propter quam res est, nihil dixit in 1. lib. Aristo. neque in secundo usque ad illam 47. particulā, quia usque ad eum locum semper accepit nomen causæ generaliter, & nullam unquàm mētionem facere uoluit materiæ, formæ, finis, & efficientis; propterea methodum Arist. peruertūt, & summa reprehensione digni sunt multi, qui interpretantes initium secundi capitis primi libri Posterio. quærere, ac declarare uolūt quodnam genus causę Aristot. in ea definitione significauerit, ipse nanque eo in loco non uult id es-
E se inuestigandum, sed illud solum nos intelligere vult, quòd quęcunque, & in quocunque causæ genere sit causa illa, propterquam res est, ex ea sola perfectam eius rei scientiam consequi possumus; particularem autem de singulis causarum generibus tractationem ad contex. 48. secundi lib. & alios sequentes remisit, cognouit .n. eam quoq; ad doctrinæ complementum necessariam fuisse, & sine illa artem hanc demonstrandi mancam, & imperfectam fore; quū .n. quatuor sint genera causarum, non satis fuerat cognoscere ꝙ perfecta rei scientia acquiritur p cognitionem solius ęquatę causæ, quę unius rei una est, nisi etiam docuisset an unius tantum generis causæ, an plurium, an etiam omniū illud priuilegium esset. Quoniam igitur ad eius disciplinę perfectionem necessarium Aristoteli fuit in Posterioribus Analyticis, & uniuersalem, & particularem causarum tractationem facere, conueniens doctrinæ ordo postulauit ut ab uni-
F uersalibus ad particularia progrederetur, quod ipsius præceptum fuit in pluribus locis, quemadmodum nos aliàs in libris nostris de Methodis declarauimus; ideo priùs in toto primo lib. & in secundo vsque ad 47. context. voluit nomē causæ latè sumere absque ulla causarum partitione, deinde in 48. cœpit nomen illud commune in species, siue in significata diuidere; propterea non est ignoranda uera continuatio, & connexio illius tractationis cum præcedentibus; non .n. dicendum est, ut aliqui dicunt, postquàm Aristot. de causa sola formali usq; ad 47. contextum locutus est, incipit in 48. agere de aliis tribus causis, & ostendere quomodo illæ quoque demonstrationem ingrediantur; quoniam uerba Aristotelis in principio illius 48. contex. hanc interpretationem non recipiunt, inquit .n. § Quoniam autem scire putamus quādo sciamus causam, causę uerò quatuor sunt § quibus uerbis repetit definitionem ipsius scire

cōnexio capitis de causis in 2. li. post.

tra-

tradità in secũdo capite primi libri, in qua nominauerat causam,& statim oomen illud causę in quatuor genera diuidit; quare nō a causa formali ad alias tres transitum ibi facit Arist. sed a causa latè accepta ad singulas quatuor causas sigillatim cōsyderãdas,ut quemadmodũ docuerat mediũ demonstrationis potissimæ causã esse debere, ita etiam doceret cuiusnam generis causa sit; quare quum ibi primùm faciat diuisionem causarum, non potest ante illum locũ de ullo causæ genere particulatim sermonem fecisse,sed solùm de causa latè accepta,igitur nō de causa formali antea locutus erat, sed de causa generaliter sumpta. Sed ipsa Aristot. in eo capite tractatio illorũ errorem declarat, dicunt enim ipsum ante illum contextum qua dragesimumoctauum de sola egisse causa formali,de qua post eum locũ nihil ampliùs dicit, sed in toto illo capite de aliis tantũ tribus causis sermonẽ facit; at hoc falsum esse uerba ipsa Arist. ostendunt; dicant enim (quæso) de qua nam forma egerat in præcedentibus capitibus Aristoteles? non de forma propriè accepta,quæ dicitur altera pars compositi,hanc enim formã nunquã demonstrationis mediũ esse demõstra uimus,oam idẽ per seipsum demonstraretur, & fieret petitio principii,non igitur de hac forma egerat Aristot.sed de forma accepta pro definitiooe,& pro eo,quod dicitur quid est, hoc etenim omnes contentur, docuerat enim mediũ esse quod quid est,ac definitionem maioris extremi. Si hęc est forma,de qua ante 48.contextum egerat Arist.ergo non minùs in eo contextu, & aliis sequentibus agit de forma, nã in eo capite de causis dũ loquitur de causa materiali, & docet eam esse posse demõstrationis mediũ, subiungit illud idem medium esse quod quid est, ac definitionem,ut patet legẽtibus 49. contextum,qui est de causa materiali; & Auerr. eo in loco dicit quòd licèt Arist. loquatur de medio,quod est causa materialis, illa tamen uidetur dici posse etiam causa formalis. Similiter in contextu 51. loquens Aristot.de causa effectrice,& ostendens quomodo ea sit demonstrationis mediũ, idque exemplo declarãs, subiungit illud idẽ medium esse definitionem maioris extremi. Igitur si definitio (ut omnes concedunt) in eo libro dicitur forma,nam instar formæ est, non minùs in eo capite agitur de causa formali,quod illi negant,quàm in præcedentibus, in quibus solis de formali causa actum esse dicũt; quo fit ut in illo capite de causis Aristot. adhuc loquatur de medio potissimę demonstrationis, non de alia secundi gradus demonstratione, siquidem solius potissimæ demonstrationis medium est definitio maioris extremi, quam isti formalẽ causam esse dicunt. Nos igitur dicimus Aristotelem post uniuersalem tractationem de causa illa, quæ satisfacit quæstioni ꝓpterquid, ibi transire ad tractationẽ particularem, distin- A guit enim quatuor genera causarum, & docet ea omnia in demonstratione potissima locum habere posse, non quidem ita, ut dicat quancunque causam in demonstratione potissima medium esse posse, iam enim ostendimus unã esse talem unius rei causam, cæteras uerò esse causas remotas; sed quia causa illa proxima, quæ unius rei una est, potest esse tum forma, tum materia, tum efficiens, tum finis; non quidẽ respectu eiusdem effectus, sed respectu diuersorum, alicuius enim rei adæquata causa est sola causa finalis, non alia, ideò eius potissima demonstratio nulla alia erit, quàm per causam finalem; alicuius autem est sola causa effectrix, non alia, ideò eius demonstratio erit per causam effectricem, non per aliam. Hoc igitur declarare est Aristotelis consilium in eo loco.

Caput Quintum, Quot sint ad summum genera causarum, quæ in demonstratione potissima medium esse contingat.

B

CAeterum ut rẽ hanc perfectè declaremus, priùs ipsa rei ueritas explananda nobis est, postea uerò eadem in uerbis Aristotelis consyderanda erit. Dictum a nobis est aliàs duo accidentium genera sub demonstrationem cadere, alia nanque ab interna, alia ab externa causa producuntur, iuternã, & externam intelligo loco, & subiecto; ut accideotia, quæ io ipso subiecto, in quo inhęrent, proximam suam causam insitam habent, internam causam habere dicantur; quæ uerò pendẽt a causa extra suum subiectum posita, ea dicantur habere causam externam, ut eclipsis, quę fit a terrę interpositione; aliud certè accidentis, siue aliud causæ genus præter hæc duo non datur, quum enim accideus omne in subiecto hæreat, necesse est ipsius caosam uel in eodẽ subiecto inesse, uel extra illud esse positam. Quum C igitur causæ externę duæ sint, efficiens, & finis, sequitur tria esse ad summum genera causarũ, quę media demonstrationum esse posint, efficiens, & finis, & causa interna, hęc autẽ duplex quidem esse potest, diximus enim accidentia ab interna causa pendentia alia demonstrari per definitionem subiecti, alia per alia accidentia eiusdem subiecti; tamen idem est causæ modus, quo accideus ab alio accidente, & quo a forma, sen natura subiecti producitur, utraque enim potest uocari causa effectrix per emanationem; efficiens enim duplex est, aliud cũ uera actione efficit, & est propriè dictum efficiẽs, semperque externum est, quooiam idem in seipsum agere ooo potest; aliud uerò, quod minus propriè dicitur efficiens, per emanatiooem potiùs efficit, quàm per ueram actiooem, quũ semper absque ulla parientis resistẽtia efficiat, ideò eius actio est immaneos, noo transiens ad aliud; ita forma est causa effectrix accidentium omnium

Accidentia alia ab interna causa, alia ab exter na.

Tria tãtũ causarũ genera possunt esse me diũ demõstrationis.

Efficiẽs duplex est, unũ cũ actione, alterum per emanationem.

omnium sui subiecti, emanant enim omnia ab ea; ita etiam accidens causa est effectrix alterius accidentis in eodem subiecto, ut in igne summus calor à forma ignis pendet tanquam ab agente per emanationem; summa autem raritas, & summa leuitas pendent, ac producuntur similiter a summo calore ut ab agente per emanationem. Sed non modò formę, & accidétibus, at materiæ quoque conuenit appellatio efficientis per emanationem, quoniam etiam a natura materiæ plura accidentia in rebus emanant, ueluti trina dimensio, & patiẽdi potestas; quæ potẽtia passiua a nostris uocatur, hęc enim accidentia naturam materię consequuntur, & ab ea emanant; ideò si materiam dicamus esse eorum causam effectricem per emanationem, nil absurdi dicimus, neque hac ratione causarum genera confundimus, ac commiscemus, quandoquidem causa effectrix, quę ab Aristot. ut ab aliis tribus distincta inter causas nominatur, est illa, quæ cum uera actione efficit, non hęc, quæ per solam emanationem; Veruntamen etiam si efficiens per emanationem ad genus causę efficientes redigi dixerimus, nullum sequitur inconueniens, neque genera causarum propterea commiscentur, alia nanque, & alia ratione idem dicitur esse forma, & efficiens per emanationem; siue materia, & efficiens per emanationem; siue accidés, & efficiens per emanationem; forma enim ignis respectu ignis nõ est efficiens, sed est causa formalis, at respectu accidentium ignis non est forma, sed efficiens per emanationem; summus calor respectu ignis subiecti non est causa, sed accidens; at respectu summæ raritatis, ac leuitatis non est accidens, sed est causa effectrix per emanationem; sic etiam materia est quidem materia respectu totius compositi, cuius pars est, sed respectu accidentium, quæ ab ea prodeunt, non est causa materialis, sed est efficiens per emanationem. Quòd si quis dicat materiam respectu aliquorum accidentium habere locum subiecti, ut respectu dimensionum, ideoque esse potiùs eorum materiam externam, quę subiicitur, & recipit, quàm causam effectricem; ut admittamus talem materiam externam reduci ad genus cau sæ materialis, tamen dicimus eam simul esse etiam causam effectricem per emanationé, quę reducitur ad genus causæ efficientis, alia tamé, & alia ratione, materia enim accidentis dicitur quatenus ei subest, & ipsum recipit, efficiens uero quatenus ab ea accidens producitur, & emanat per quandam necessariam deriuationem. Semper igitur causarum genera distinguuntur, & nunquàm confunduntur, quia nunquàm cõtingit ut idem respectu eiusdem, & eadem ratione acceptum dicatur simul materia, & efficiens, seu forma, & efficiens. Quoniam igitur causa accidentis interna esse non potest, nisi, forma, uel materia, vel accidés alterũ in eodé subiecto inhærens, manifestum est hæc omnia ad unum causę genus reduci, quod dicitur efficiens per emanationem; neque est ꝙ decipiamur dicentes hanc esse causam formalem, illam uerò materialem, hoc etenim uerum est respectu subiecti, at non respectu accidentis; nos auté non subiecti, sed accidentis causam consyderamus, & dicimus illam, quæ est forma subiecti, & illã, quæ est materia subiecti, accidentium causam non esse, nisi ut effectricem; interna igitur accidentis causa non est nisi effectrix per emanationem, siue ea sit forma, siue materia, siue etiam accidens eiusdem subiecti. Hæc quum ita sese habeant, ex tribus causarum generibus demonstratio potissima construi potest, aut. u. ex causa interna, quæ dicitur efficiens per emanationé, aut per effectricem externam, aut per finalem. Per causam autem formalem accidentis ꝓpriè sumptam, & ab his tribus, quas modò nominauimus, distinctam demonstratio fieri nequit, p talem. n. formam idem per seipsum demonstraretur, & fieret petitio principii, ut sepe diximus; sed per causam formalem pro definitione acceptam datur demonstratio; imò omnis potissima demonstratio est hoc modo per causam formalem, idest per causam, propterquam res est, & per quam definitur, & quæ officio formę fungitur; officium. n. formæ est rem constituere, ita ut propter eam res sit, & ea posita res ponatur, & ablata auferatur, & in rei definitione principẽ locum teneat; cuiusmodi est quælibet accidẽtis causa proxima, & adæquata, siue ea fuerit effectrix per emanationem, siue effectrix externa, siue finalis; quanuis. n. propriè loquendo nõ sit forma, quia non est pars rei, sed est extra ipsam accidentis essentiam, & potiùs essentiæ causa, quàm essentię pars; attamen per similitudinẽ, ut diximus, uocatur forma, quia formæ officio fungitur, & in definitione accidentis principẽ locum tenet; unde manifestum est formã, quæ potissimæ demonstrationis medium est, non esse propriè dictam formam, nec quartum causæ genus ab aliis tribus distinctum, sed esse quoddam commune omnes, quas memorauimus, causas complectens, quando sunt proximæ, & æquatæ; ita ut omnis potissima demonstratio per quanlibet causam facta dicatur etiã facta per causam formalem, quatenus ea est de finitio, hoc est præcipua pars definitionis accidentis, quod demonstratur.

etiã materia ꝑ uocari efficiẽs per emanationẽ

Cã accidentis interna triplex.

quomedium sit cã formalis.

Caput sextum, Declaratio sententiæ Aristo. de causa formali, & materiali, quomodo utraque demonstrationis medium esse posit.

HAec sententia absque ullo dubio Aristotelis fuit, qui in secundo Posteriorum libro usque ad context. 47. locutus est de hac causa formali latè sumpta ut alias causas complectitur, deinde in 48. cœ-

De causa formali.

48. cœpit eam diuidere in diuersa genera causarum, & ostendere ꝙ hæc causa, quæ est forma & definitio, potest esse tum materia, tũ efficiẽs, tum finis; dicit quidem in eo contextu quatuor esse causas, formam, quam uocat quod quid est, materiam, efficientem, & finem, & harũ quanlibet potissimę demonstrationis medium esse posse; attamen postea singulam exemplis declarãs nil ampliùs de forma separatim dicit, sed triũ tantùm causarum exempla adducit, materię, efficientis, & finis, quia cẽsuit per singulã harum demonstrare esse demonstrare per formã, hoc enim apertè protulit in contextu 49. loquens de causa materiali, & in 51. loquens de effectrice, etenim utrobique de utraque dicit eam esse etiam quod quid est, ac definitionem maioris extremi, nam in contextu 48. faciens causarum diuisionem causam formalem non alio nomine appellauerat, quàm quod quid est, quare manifestè dicit causam materialem esse causã formalem, & causam effectricem esse causam formalem, vtraque enim est forma, quando est definitio. Ab ipso quoque eius secundi libri initio usque ad contextum 47. possumus consyderare quam formam acceperit Aristot. nam usus est exemplis eclipsis, & tonitrus, quæ ambo accidentia fiunt a causa effectrice externa, eclipsis quidem a terræ interpositu, tonitrus uerò ab extinctione ignis, & utranque causam dixit esse quodquid est, ac definitionẽ maioris extremi; in tota igitur illa parte accepit causam formalẽ ut genus aliarum causarum quando sunt propriæ, & adęquatę, & in definitione accipiuntur. Neque nobis difficultatem facere debet diuisio illa quadrimembris, quam facit Aristot. in contextu illo 48. dicens quatuor esse causarum genera, & ea omnia in demonstrationibus media esse posse; non enim eius consilium est ostendere ꝙ omnes causæ propriè acceptæ possint esse demonstrationis medium, constat. n. neque formam, neque materiam propriè acceptas posse unquàm medium esse demonstrationis; sed solum ostendere uult in quonam sensu siue proprio, siue improprio contingat ut hoc dogma tueri possimus, omnia quatuor genera causarum in demonstrationibus medium esse posse; ideò docet tum finalem causam, tum effectricem propriè sumptam demonstrationis medium esse posse, non ꝙ omne efficiens possit esse medium, sed ꝙ potest aliquando medium esse efficiens propriè dictum, formam uerò, & materiam docet non posse nisi impropriè sumptas medium esse demonstrationis, formam quidẽ prout sumitur pro omni causa adæquata, quæcunque illa sit, & ut est genus omnium causarum, quæ demonstrationis potissimæ medium esse possunt; materiam verò quomodo acceperit Aristoteles nemo adhuc animaduertit, ne ipsi quidem Themistius, & Auerroes, qui alioquin oculatissimi eorum librorum interpretes

Nec forma, nec materia propriè sumptæ possunt esse medium.

De causa materiali quomodo sit medium nemo cognouit.

A extitere, propterea ignorari ab omnibus puto quænam sit illa causa materialis, quam asserit Aristoteles in potissima demonstratione mediũ esse posse; nos autem eã ita declarare nitemur, ut non desperemus uiros omnes eruditos esse iudicaturos nos primùm hac in re mentem Aristotelis, & ueritatem fuisse assecutos. Illud ante omnia est animaduertendũ, quod etiam ante admonuimus, non esse eo in loco Aristotelis consilium ostendere quod omnes quatuor causæ propriè acceptæ possint esse demonstrationis medium, hoc enim sicuti de forma (quẽadmodum diximus) ita de materia minimè uerum esset; quum. n. causas ibi consyderet non subiecti, sed affectionum, & accidentium, hæc ueram materiam, ex qua constent, non habent, quoniam uera materia non est nisi substantiarum; propterea illi, qui eo in loco ueram materiam intelligunt, quæ substantię materia dicitur, decipiuntur, & longè absunt a mente Aristotelis, B non enim uideo quomodo ostendere possint per hanc subiecti materiam accidentia eiusdem subiecti demonstrari; ꝙ si id euenire posse admittamus, ea certè materialis causa nõ accidentis erit, sed subiecti, cuius non est demonstratio. Est igitur ipsa per se res consyderãda, ut ex natura rei ueritatem eliciamus, & eam mox cum uerbis Aristotelis conferamus. Accidens, quod demonstrari dicitur, nullam aliam habet materiam, quàm subiectum, in quo inhæret, ut eclipsis habet materiam ipsum lunæ corpus, risibilitas materiam habet hominẽ ipsum, in quo inest; non enim materia illa, quę hominis materia, & pars est, sed homo ipse totus est materia risibilitatis, & aliorum propriorum hominis accidentium, non quidem materia, ex qua constent, sed materia, in qua sunt; quoniã igitur nullam materiam affectiones habent, nisi subiectum, in quo sunt, consyderandum est quomodo per talem materiam demonstrari ac- C cidens possit, hoc enim durum primo aspectu, & difficile intellectu est, quoniam subiectum accidentis locum quidem in demonstratione habet, tamen non medii termini, sed minoris extremi, de ipso nanque demõstratur affectio, sed non ex ipso; quomodo igitur materia accidentis medium demonstrationis esse potest? Nos igitur dicimus ꝙ etsi subiectum ipsum accidentis in demonstratione ut medium nunquàm sumitur, tamen dicitur accidens ex necessitate materiæ productum, quando in eo subiecto, in quo inest, ipsius quoque causa, à qua per emanationem fluit, insita est, quæ quidem uel est ipsa forma, seu natura subiecti, vel est aliquod accidens eam consequens, omnium enim accidentium propriorum, quæ non ab externa causa producantur, prima radix est forma, & natura sui subiecti; est quidem aliquorum accidentium causa materia ipsa subiecti, sed ea non sunt eius propria (omnia enim, quę

Propria sentẽtia de causa materiali.

pro-

propria sunt, propriam formam consequuntur) D sed alicui superiori generi primo competunt, vt dimensiones, & potestas patiendi non sunt alicuius corporis naturalis propria accidentia, sed omnium, hoc est generis, quod omnia amplectatur, quod quum ex materia, & forma non constet, quia si esset compositum non esset summum genus, ideò eius natura simplex est, & cõsistit in natura materiæ, ut ait Auerroes in commentario 11. libri 3. Metaphysicæ, & in Epitome Metaphysicæ tractatu 2. in capite 13. a materia igitur tanquàm à propria illius essentia, & natura propriæ illius cõmunis affectiones fluere dicuntur eo modo, quo accidentia hominis a propria hominis forma; sed de hac re copiosè locuti sumus in tractatione, quam publicè fecimus de prima materia, dum primum physicorũ librum in hoc gymnasio interpretaremur, ostendimus enim corpora habere dimensiones propter materiam, sed singula proprios quantitatis E limites habere a forma, quicquid enim propriũ est, a forma tribuuntur. Hæc autem omnia accidentia, quæ ab eiusmodi causa interna fluunt, in suo subiecto semper inhærent, nec possunt, ullo unquam tempore non inesse, quum enim propria causa posita effectus ex necessitate ponatur, & causa illa in eo subiecto insita perpetuò sit, & ab eo diuelli nunquàm possit, essentia .n. rei, & quicquid essentiam in ea re consequitur, a re separari nequit; ideò hæc accidentia perpetuò insunt suo subiecto, & eo posito ex necessitate ponuntur, semper enim homo est risibilis, semper ignis est calidissimus, & leuissimus; quo fit vt ex necessitate materiæ producta dicãtur, quia si homo est, necessario risibilis est; si ignis est, necessario calidissimus est, atq; leuissimus; hæc materiæ necessitas est illa causa materialis, de qua in eo capite loquitur Aristoteles, qui nõ uult medium demonstrationis esse ipsam accidentis materiam, nempe subiectum eius totũ, F hoc enim est minus extremum in demonstratione, sed uult medium esse aliquid illi subiecto insitum, & ab eo inseparabile, a quo per necessariam emanationem ille effectus producatur; hæc enim materialis causa dicitur, quia ex ipsa natura subiecti, quod accidentis materia est, desumitur; quoniam enim subiectum ipsum talem causam, quam insitam habet, nobis ad demonstrandum præbet, demõstratio dicitur medium sumere ex materiæ subiectæ necessitate; quare causa hæc materialis est illa, quã nos antea effectricem per emanationem vocauimus. Accidentia uerò, quę ab externis causis producuntur, non dicuntur fieri ex necessitate materiæ, eclipsis.n. non habet a subiecta luna existẽdi necessitatem, quandoquidem posita luna nõ necessario ponitur eclipsis, ideò eius causa non est necessitas ipsi iniuncta a materia, sed est effectrix externa; propterea non est rationi absonum si dicamus demonstrationem illam, qua ostenditur hominem esse risibilem per rationale medium, esse per causam materialem in eo sensu, in quo Aristoteles ibi causam materialẽ intelligit; est enim causa interna effectrix per necessariam emanationem, ipsa nanq; essentia hominis, qui risibilitatis est subiecta materia, huic accidenti iniungit existendi necessitatẽ, homine enim existente est ex necessitate risibilitas. Ex his patet sufficientissima, quam Aristoteles facit, diuisio causarum, quę in demonstrationibus locum habere possunt, tria enim causarum genera dicit esse demonstrationum media, necessitatem materię, effectricem, & finalem; quippe eam, quam nos supra fecimus, diuisionem significans, accidens enim vel internam causam habet, quæ dicitur effectrix per emanationem, ab Aristotele autem vocatur materiæ necessitas, vel externam, quæ vel efficiens est, uel finis; aliud causę genus in demonstratio ne sumi posse non uideo, nec alium modum, quo medium demonstrationis potissimę possit esse ipsius affectionis causa materialis, forma verò ratione medium demonstrationis esse dicitur, quatenus quælibet ex dictis causis, dũ in definitione rei sumitur, forma appellari potest, vt antea dictum est.

sufficiẽs causarũ diuisio ab Arist. facta p demonstratione.

Caput Septimũ, confirmatio eorum, quæ de causa materiali dicta sunt, ex consyderatione uerborum Aristotelis in capite de causis.

Hanc fuisse Aristotelis sententiam facilè ostendere possumus ipsius dicta consyderando, & expendendo. Primùm notare debemus ipsum in eo contextu 48. & alijs pluribus sequentibus, in quibus de causis sermonem facit, nunquàm nominare materiam, sed eam his uerbis circũscribere, ʒ quo existente, necesse est hoc esse ʒ siue his ʒ ex necessitate ʒ nomen enim materiæ nunquàm in ea parte expressum legimus; sed ea uerba interpretibus omnibus maximam difficultatem fecerunt, quia materia posita non ponitur ex necessitate id, cuius est materia, ligno enim posito non ex necessitate ponitur arca, & ære posito statua non ex necessitate ponitur; quod dubium soluens Albertus dixit ex materia ut est potestate ens non sequi ex necessitate id, cuius est materia; attamen ex materia proxima, & propria, & cui ab agente imposita sit causandi necessitas, id, cuius est materia, colligi necessariò. Sed per hoc dubitatio non tollitur, quia natura rei in forma consistit, non in materia, ideò neque remota, neque proxima materia posita ponitur necessariò id, cuius est materia, quando forma nondum adest; q si forma quoque adsit, ponitur quidem res illa ex necessitate, non tamen ex necessitate materiæ, sed propter formam; quod autem dixit causandi necessitatem ipsi materiæ ab agente imponi, significat

dubium de sẽsu uerborũ Arist.

Expositio Alberti.

Confutatio.

gnificat ex agentis potius necessitate, quàm ex necessitate materiæ illum effectum produci; sic autem omnis effectus ex necessitate causæ fieri dicitur, vt eclipsis ex necessitate causę effectricis externę, nam obiectio terrę necessitatem ipsi lunæ imponit recipiendi eclipsim, luna igitur posita cum illa necessitate ei ab agente externo iniuncta necessarium est eclipsim fieri; attamen huiusmodi effectum non dicit Aristoteles productum esse ex necessitate materiæ.

Expositio Auerrois, & Grecorum. Auerroes, & Græci, ut hanc difficultatem vitarent, dixerunt Aristotelem intelligere hanc necessitatem non a materia ad id, cuius est materia, sed a posteriori, ab eo, cuius est materia, ad materiam ipsam; lapidibus enim positis non necessariò domus ponitur, sed posita domo ponuntur ex necessitate lapides, & posita statua ponitur ex necessitate æs; sententiam hanc plurimi secuti sunt, falsa tamen est, & repugnat verbis, ac sententię Aristotelis eo in loco, qui declarate constituit quomodo omnia causarum genera potissimam demonstrationem ingrediantur tanquàm termini medii, hæc autem a causa ad effectum progreditur, non ab effectu ad causam, & exemplum demonstrationis factæ a causa materiali, quo ibi vtitur Aristoteles, est demonstratio a causa, non ab effectu, ut mox declarabimus; necesse est igitur, si ex causa materiali fit potissima demonstratio, ut adsit necessitas a materia ad id, cuius est materia, quandoquidem conuersa necessitas ad propositum minimè pertinet; ipsa autē Aristotelis uerba hoc apertè declarant, nam in calce illius 48. contextus incipiēs in singulo genere causæ id, quod dixerat, consyderare, & primum in causa materiali, hanc causam in medio termino collocat, non in maiore extremo, & primo loco materiam ualdè impropriè sumit, quæ in demonstratione locum habet non quatenus est demōstratio, sed quatenus est syllogismus, dicit enim medium, ex quo duæ propositiones sunt, materiam syllogismi esse, qua posita necesse est conclusionem sequi, accipit igitur necessitatem, quæ est a materia ad id, cuius est materia, non è conuerso; ibiq; inspicere possumus Aristotelem non sumere materiam propriè, sed quemadmodum diximus, uel declarare in quonam sensum uerum sit demonstrationem fieri ex causa materiali siue propriè, siue impropriè sumpta; etenim improprius quammaximè is modus est, a quo ibi exorditur, quod enim medium sit materia syllogismi, & eo posito cōclusio ex necessitate ponatur, ea non solius demonstrationis, sed cuiusque benè formati syllogismi conditio est; & est causa materialis non rei, sed potiùs secundę notionis, & illationis, eiusque consyderatio ad priores potius Analyticos, quàm ad posteriores pertinere uidebatur; eam tamen Aristoteles omittere noluit, ne aliquem modum, quo possimus dicere me- A dium demonstrationis esse materiam, intactū relinqueret. Idcirco statim in contextu sequente 49. alterum modum attulit magis proprium, & ad demonstrationem magis pertinentem, & demonstrationem quandam Geometricam nobis proponit ex causa materiali factā, quę est demonstratio 31. tertii libri Elementorum Euclidis, qua ostenditur omnem angulum in semicirculo rectum esse, uocatur autem a Geometris angulus in semicirculo ille, qui sit a duabus rectis lineis ductis a duabus diametri extremitatibus, & in ipsa semicirculi peripheria se in eodem puncto tangentibus, ille enim angulus in eo linearum concursu factus dicitur angulus in semicirculo; hunc probat Euclides rectum semper esse, nam protracta extra peripheriam altera duarum linearum probat alteram esse illi perpendicularem, quia duos vtrinque angulos inuicem æquales efficit, proinde rectos, ut patet ex definitione anguli recti, quę est, quando recta linea in alteram rectam lineā cadens duos utrinque angulos inuicem ęquales effecerit, rectus est uterque æqualium angulorum, & linea illa cadens alteri, in quam cadit, perpendicularis uocatur; hęc definitio in ea demonstratione est medius terminus, minus extremum est angulus in semicirculo, maius autem extremum rectus, quare medium est definitio maioris extremi; Aristoteles autem eo in loco uidetur ad eius theorematis demōstrationem aliud medium sumere, dicit enim ostendi angulo in semicirculo rectum esse propterea quòd est dimidium duorum rectorum; idem tamen medium est, & idem sensus per alia uerba significatus, angulum enim illum esse alteri angulo æqualem, quū ambo simul sumpti duobus rectis æquales sint, est esse dimidium duorū rectorum, quod ipsemet Aristoteles ibidem fatetur dicens medium illud esse idem, quod definitio anguli recti, quia idem significat, ac illa definitio, quo fit ut causa illa media sit etiam quodquid est, ac definitio maioris extremi.

Declaratio exempli Aristo. in cō tex. 49. 2 li. poster.

Manifestum igitur est Arist. ibi loqui de demonstratione propter quid, quę ex causa demōstrat effectum, id enim in principio quoque illius contextus apertè professus erat dicens § propter quid est rectus qui in semicirculo? § deinde aliis uerbis eandem quæstionem proponens ait § aut quo existente rectus est? § ut eundem loquendi modum seruaret, quem in contextu pręcedente seruauerat in significanda causa materiali, dixerat enim § quo existente necesse est hoc esse § significat igitur necessitatem effectus propter causam materialem, proinde processum necessarium a causa materiali ad effectum, non è conuerso, quærit enim medium, quod sit causa materialis, propter quam necesse sit angulum in semicirculo rectum esse. Non est igitur consona uerbis Aristotelis interpretatio Auerrois dicentis Aristotelem intelligere

Confutatio.

gere necessitatem ab eo, cuius est materia, ad ipsam materiam, non a materia ad id, cuius est materia; quum manifestum sit Aristotelem loqui de demonstratione propterquid, nō de ea, quæ est ab effectu. Sed neque latini Aristotelem intellexerunt, quamuis enim dixerint Aristotelem significasse necessitatem a materia ad id, cuius est materia, tamen quàm materiam intellexerit ignorarunt, ideò declarare hanc necessitatem nequiuerunt, nam certum est materiam non habere necessitatem nisi ratione formæ acquirendæ, si enim sit recipienda talis forma, necesse est talem ei parare materiam, sed hæc est potiùs necessitas a posteriori ad prius, quàm a priori ad posterius; ast Aristotel. intelligit a priori ad posterius, si materia est, necesse est id esse, cuius est materia; quid igitur nomine materiæ significauerit Aristoteles ipsi non cognouerunt; ideò exemplum quoque ab Aristotele adductum a nemine intelligi potuit nemo enim potuit declarare quomodo ea de- E monstratio Geometrica ex causa materiali sit, cum quòd mathematici in suis demōstrationibus hac causa non utuntur, sed sola formali; tū etiam ꝙ mathematicam materiam sumendo, quam intellectilem materiam uocant, non apparet quomodo medium illius demonstrationis sit causa materialis, siue enim maiore extremo, siue cum minore ipsum conferamus, dimidium enim duorum rectorum non est materia anguli in semicirculo existentis, sed est ipsemet angulus in semicirculo existens; non est etiam materia anguli recti, quia etsi dimidium significat partem, & pars locum obtinet materiæ, tamen non est materia nisi eius, cuius est pars, & cuius est dimidium, esset igitur materia duorū rectorum, sed non unius recti, quemadmodum unius recti materia esset dimidium unius recti, sed dimidium duorum rectorū respectu vnius recti materia nullo pacto est, sed est ipsemet unius rectus; quomodo igitur medium illud est F materia? Auerroes hoc consyderans dixit medium illud esse potiùs causam formalem, quàm materialem, quod uerba quoque Aristotelis in eodem contextu a nobis ante consyderata significare uisa sunt. Verumenim uerò non in eo errauit Auerroes, ꝙ dixerit medium illud esse causam formalem est enim reuera forma, quia est definitio, ut ipse Aristotel. ibi asseruit; sed in eo est deceptus, quod non cognouit, quomodo non solùm sit causa formalis, sed etiam materialis, quod omnino confiteri cogimur; quum enim Aristoteles ibi ex professo eam demonstrationem adduxerit ut factam ex causa materiali, quomodo Aristo. defendimus, si eam esse materialem causam cum Auerroe inficiemur? latini quidam hanc difficultatem uidentes ausi sunt exemplum Aristotelis uitiare, ut facerent medium esse causam materialē anguli recti, etenim non dimidiū duorum re-

Expositio latinorum. Confutatio.

Aliorū errores in declarando exēplo pdicto.

D ctorum, sed dimidium unius recti medium esse in ea demonstratione dixerunt, ut per duos acutos angulos, qui sint duo dimidia unius recti, demonstretur totum angulum esse rectum, sic enim per materiam demonstratio esset; attamen hoc non est exemplum Aristotelis, ut legentibus patet; neque talis demonstratio apud Euclidem usquàm reperitur. Nos igitur dicimus demonstrationem illam uocari ab Aristotele per causam materialem in hoc tantum sensu, quòd a natura illius anguli, qui in semicirculo est, ex necessitate emanat ut sit rectus, quemadmodum a natura hominis emanat risibilitas absque pendentia ab ulla externa causa; subiectum enim respectu accidentis dicitur materia, & quodcunque naturam subiecti necessariò consequitur, id ex subiectę materiæ necessitate emanare dicitur, quod non solum in rebus naturalibus, sed etiam in mathematicis locum habet, hæ nanque etsi materiam propriè sumptam non consyderant, habent tamen aliquo modo materiam per similitudinem, quemadmodum enim ignis subiectus dicitur materia summi caloris, ita etiam angulus rectitudini subiectus potest eius accidentis materia uocari. Possumus autem in eo exemplo magnū Aristotelis artificium animaduertere, nam definitionem anguli recti, quæ in ea Euclidis demonstratione medius terminus est, ipse mutauit in illa uerba idem significantia ❲ dimidium duorum rectorum ❳ ut dicendo dimidium speciem, & apparentiam quandam faceret causæ materialis, pars enim habet locum materię, quū tamen reipsa medium illud neque respectu maioris extremi, neque respectu minoris materiā significet, ut antea demonstrauimus; poterat .n. vti multis aliis mathematicis demōstrationibus, in quibus accidens, quod demonstratur, dicitur ex necessitate subiectum consequi; sed quia ipse consueuit arcana philosophiæ, & res magni momenti obscurè pronuntiare, ne à uulgaribus, & ignauis hominibus intelligerentur, ideò eo quoque in loco ut animos ignorantiū hominū a uero sensu illius materiæ, quā ipse intelligebat, auerteret, & ad alius apparentis materię cōsyderationē traheret, uti uoluit ea uoce ❲ dimidium ❳ ut uidentes non uiderent, & audientes non intelligerent; medium enim illud non ea ratione est materia, seu a materia iniuncta necessitas, quia dicatur dimidiū, sed quia naturam anguli in semicirculo existentis consequitur ex necessitate ut sit rectus. Quòd autē nullam aliam materiam intelligat ibi Aristoteles, nisi eam, quam diximus, magna confirmatio ex ipsius uerbis sumitur in eodem capite in contextu 33. a quo loco fateor me hac in re fuisse illuminatum, postquàm .n. declarauerat quomodo per singulum causæ genus fiat demonstratio propterquid, docet in eo contextu contingere interdum ut idem effectus simul ex dua-

Expositio propria.

artificiū Aristo. in eo loco exēplo.

duabus causis pendeat, nempe ex fine, & ex necessitate materiæ, quod exemplo lucernę declarat, siquis.n. quærat propter quid per lucernam lumen egrediatur, potest responderi causa materialis, potest etiam respōderi causa finalis, materialis quidem, si dicamus uitrum habere patuos, & insensiles poros, partes autem luminis tenuissimas esse, & illis poris minores, propterea ex necessitate id, quod subtilius est, transire per foramina ampliora; finalis uerò, si dicamus, ne homo offendat, & cadat; consyderemus igitur causam illam materialem, causa quæritur nō luminis, sed transitus, seu transmissionis luminis per uitrum lucernæ, uitrum igitur est subiectū huius transmissionis, siquidem in eo fit trāsmissio, quare uitrum est ipsius materia, attamen in ea demonstratione medius terminus nō est ipsum uitrum, hoc.n. est potiùs minus extremū, sed medium est accidens quoddam uitri naturā consequens, scilicet porositas, porositatem autē ex necessitate consequitur transitus rerum subtiliorum, ac tenuiorum; hæc autem causa ibi satis pingui Minerua ab Aristotele profertur, fuit .n. quorundam antiquorum sententia quòd uitrum sit perforatum, quam Arist. nō probauit, sed uoluit rationem transmissionis luminis esse ipsam transparentiam uitri, non porositatem, ea.n. est diaphani corporis natura, ut lumen in se recipiat, atq; trāsmittat; sed eo in loco de hac re disputare non uult; nam quæcunque illius transitus causa afferatur, ea nō est nisi materialis, est.n. conditio aliqua naturam uitri consequens, quæ facit ut ex necessitate lumen per uitrum transeat, ideò exempli gratia accepit sententiam illorum, qui putabant uitrum, & oē corpus diaphanum esse perforatum, ideoq; lumen transmittere. In ea igitur demonstratione subiectū est uitrum, seu quęcunq; alia sit materia trāsparens, ex qua constet lucerna; maius extremū est transmissio luminis; mediū porositas illius materiæ; & talem demonstrationem uult Arist. esse per causam materialem, tamen porositas non est materia respectu maioris extremi, trāsmissionis luminis, neq; respectu uitri, quùm potiùs sit accidens ipsius; ergo dicere cogimur eā ideo dici per causam materialem, quoniam accidens illud, quod demōstratur, producitur ex necessitate a propriis illius materię conditionibus per simplicem emanationem, quare causa transmissionis siue sit porositas, siue transparētia, est effectrix per emanationem, eamq; Aristoteles uocat materię necessitatem, quia ex illius subiectę materię natura desumitur, & ipsi insita, atque interna est, ipsa tamen causa secundum se accidens est, non materia, quemadmodum diximus. Illud quoq; in eo exemplo animaduertere debemus Aristotelem non ipsi materię necessitatem tribuere ex ipsius effectus positione, sed contra ipsi effectui ex positione materiæ, quare necessitatem significauit a causa

D ad effectum, non ab effectu ad causam, ut Græci, & Auerroes existimarūt in declaratione 48. contex. Ex iis quoq;, quę dicuntur ab Aristotele in contextu sequente 34. possumus eadem sententiam mirificè comprobare; inquit ibi Arist. effectus naturales alios esse propter finem, alios esse ex necessitate, sed duplicem esse necessitatem, alteram quidem secundùm naturam, & cū interna subiecti propensione, alterā uerò præter naturam, & uiolentam; & utranq; exemplo motus lapidis declarat dicens lapidem ex necessitate, tum sursum, tum deorsum ferri, nō tamen secundùm eandem necessitatem, deorsum .n. fertur naturali necessitate, quæ est materiæ necessitas, naturalis.n. conditio lapidis est grauitas, a qua deorsum fertur ex necessitate, quā uocat Arist. materiæ necessitatem; idem lapis projectus ascendit ex necessitate, quum resistere nequeat uiolentiæ projicientis, hæc tamen non est materię necessitas, sed imposita est a motore externo contra illius materiæ naturam; sumpta

E igitur necessitate naturali si demonstremus cur lapis deorsū feratur, erit lapis minus extremū, deorsum ferri erit maius extremum, & grauitas medius terminus; quam demonstrationem dicit Arist. esse ex causa materiali, seu ex materiæ necessitate, nec tamen lapidem statuere possumus medium terminum, sed grauitatem, quæ uel forma lapidis est, uel accidens a forma fluēs, & est illius motus causa effectrix per emanationem, non causa materialis propriè dicta; sed ea demonstratio eatenus dicitur facta per causam materialem, quatenus medium est causa interna, & illi subiecto insita, quum subiectū materia accidentis esse dicatur; effectus uerò ab externo agente producti possunt quidem dici ex necessitate producti, non tamen ex necessitate subiectæ materiæ, sed potius ex agentis externi necessitate. In hoc quoque exemplo animad-

F uertere possumus Aristotelem tribuere necessitatem effectui propter causam materialem, hoc est propter conditionem ex internis subiecti deductam, sed nōn materię propter effectū, dicit enim descensum lapidis esse necessarium propter lapidis naturam, non dicit necessariam ideo esse illam naturam quia lapis descendat, de ea nanque demonstratione loquitur, quę est a priori, non de ea, quę a posteriori. Quę igitur sit apud Aristotelem eo in loco demonstratio a causa materiali, & quæ materię necessitas manifestum est, sic enim facilè intelligimus quomodo a materia ad id, cuius est materia, necessarius progressus, & necessaria illatio fiat, quandoquidem non est propriè dicta materia, sed causa effectrix per necessariam emanationem; quod quidem de materia propriè accepta ostendere possemus, ea enim posita non ex necessitate ponitur id, cuius est materia.

Declaratio contex. 34. in 2. lib. post.

Necessitas duplex.

102

Caput Octauum solutio dubitationis, quæ ex proximè dictis exoritur.

Dubiũ. VErum ambigere aliquis posset de iis, quæ modò diximus ex illó 53. contextu secundi libri Posteriorum, ibi enim Aristoteles dicit posse eundem effectum esse propter finẽ, & ex necessitate materiæ, atqui non de alia causa loquitur, quàm de illa, quæ satisfacit quæstioni propterquid est, nam de remotioribus causis, quę non declarant nisi ꝙ est, non opus erat Aristoteli id annotare, quum manifestum sit, unam, & eandem rẽ habere posse non modò duo, sed etiam omnia quatuor genera causarum; ergo fateri uidetur Aristoteles unam, & eandem rem ex duabus diuersis causis posse demonstrari demonstratione propterquid; quomodo igitur uerũ est id, quod nos antea diximus, unius rei unam esse causã, quæ satisfaciat quęstioni propterquid est, non plures? imò Arist. ipse hoc docet longo sermone in calce secundi lib. Posterio. & illud idem significauit etiam in memorato capite de causis in eodem libro, in illo nanq; conte. 53. non subiunxisset contingere posse ut eadẽ res a duabus simul causis pendeat, nisi priùs in tractatione de generibus causarum intellexisset nõ omnes simul, sed unam uni rei competere, nempe alium effectum esse propter finem, alium ex necessitate materiæ, & alium propter causam efficientem.

Solutio Ad hoc dicimus firmum, & illęsũ manere dogma illud Aristot. ꝙ unius rei una sit ęquata causa satisfaciens quæstioni ꝑpterquid, quia si essent plures, nulla esset causa, ut antea dicebamus; quod autem Arist. dixit de quibusdam effectibus, qui fiunt & ex necessitate materiæ, & propter aliquem finem, id in rebus naturalibus euenit, & plura eiusmodi exempla è libris Arist. de partibus animalium desumere possumus; in animalibus nanque multa fiunt ex materiæ necessitate, quæ postea ad aliquem finem, & usum prouida natura cõuertit, ut in sepia emissio atramẽti fit ex necessitate materię, illi nanq; necessarium est tale excrementũ generare, & genitum emittere, quod simili ratione de omnibus animantium excrementis dicẽdum est; eorum tamen plurima ad aliquem vsũ a natura uertuntur, ne prorsus inutilia sint, eiicit enim sepia atramentum, ut se abscondat, & tueatur a pisce inimico persequente; boues quoque, & alia eiusmodi animalia habent cornua ex necessitate materię, quia eorum temperatura est ualdè terrestris, quare plurimũ in eis gignitur excrementi terrei, quod eiicere necessarium est, idque uertitur a natura in defensionem animalis, boues enim cornubus se defendunt. Sed in his omnibus illud animaduertere debemus, ꝙ altera duarũ causarũ præcipua est; altera secundaria, ubi.n. propter materiam necessariũ est ita esse, id absque dubio attribuen- D dum est ipsi necessitati materię tanquàm causę præcipuæ; quòd autem natura illud in aliquẽ usum conuertat, id secundarium est, quoniam etiã sine hoc usu illud necessariò eueniret propter materiam, quod significauit Aristoteles in iis libris de partibus animalium, quando dixit naturam abuti excrementis propter aliquem finem, & potissimè propter animalium defensionem, abuti enim dicere maluit, quàm uti, indicans secundarium esse illę usum, quum primaria causa sit necessitas materię.

Finis, & necessitas materię nõ possunt esse causę vnius rei æqualiter

Quòd si necessarium omnino aliquid sit propter certũ finẽ, natura id propter finem præcipuè fecit, & materiã parauit propter finem, eamque ad illum direxit, quam eo fine non constituto non parasset, ideò ibi causa præcipua est finis, nõ materiæ necessitas, licèt ex materiæ necessitate aliquando res producta esse uideatur, quod in omnibus instrumentalibus animantium partibus inspicere possumus, crura nãque, & pedes a natura dã- E tur animalibus propter ambulationem, quem finem respiciens coacta fuit ex tali certa materia, ex talibus, tantisque partibus ea instrumenta fabricare, & his quidem materiæ conditionibus positis necessarium est animali posse ambulare, talia enim crura, & tales pedes quum sint, ambulare animal potest; attamen dicẽdum potiùs est talem esse illam materiam propter eum finem, quàm ipsum esse propter materiæ necessitatem, quia finis ibi est causa præcipua, sine qua nulla illius materiæ statuẽdæ necessitas extitisset; ambulatio autem propter uitæ conseruationem tanquàm propter finem animalibus data est; si quis igitur causam quærat cur animalibus datus sit motus, non debemus respondere illã, quã modò memorauimus, materię necessitatẽ; sed propter uitæ conseruationẽ, siquidẽ materia illa propter ambulationẽ data est, ambulatio uerò propter conseruationem uitæ, sine quo postremo fine ambulatio necessaria non F fuisset, quemadmodum stirpibus necessaria nõ fuit; & amota ambulatione non fuisset animali necessaria materia illa, neq; illud instrumentũ totũ. In excremẽtis autẽ contrariũ euenit, hęc enim etiã absque ulla utilitate, & absque ullo ꝓposito fine sunt per se necessaria ex materiæ necessitate, ergo nõ sunt propter finẽ, etiã si a natura ad aliquem finẽ dirigantur, taliũ igitur pręcipua causa est materiæ necessitas, quia tali existẽte animali non potest tale excrementũ non generari; ideò uidemus cornua ceruorum nullam aliam causam habere, quàm materię necessitatem, quum ad ipsius animalis tutelã minimè cõferant, sed potiùs oneri, & impedimento sint; quum.n. plurimum in eo animali sit terrei excrementi, non potuit natura commodius illud emittere, quàm per cornua, & quia ceruis aliud remediũ pro sua defensione largita erat, nempe magnam cursus uelocitatem, plura autem uni, ac eidem animali arma præbere noluit, sed

singula

singula singulis, ideò cornua ceruis ad pugnã, ac defensionem idonea non dedit, proindeq; una ipsorum causa manet ipsa materiæ necessitas. Illud præterea est hac in re consyderatione dignum, quòd licèt multa & ex necessitate materię, & propter aliquem finem fiant, alia tamé ratione a materia, alia à fine pendent, quo fit ut dicere possimus eandem rem non eodé modo acceptam fieri propter utranque causam, dum enim boum cornua respicimus tanquàm terreũ excrementum, nullam aliam causam habent, nisi materię necessitatem; dum uerò in cornubus figuram, & acumen spectamus, has cõditiones molita est natura propter finem; illam enim excrementiciam materiam tali elaboratione ad aliquam utilitatem dirigere uoluit; ita generatio, & emissio atramenti simpliciter sumpta in sepia est propter materiæ necessitatem; modus autem emissionis & tempus etiam, quo emittitur, respicit finem, quòd enim uiso animali inimico sepia tunc potiùs, quàm alio tempore atramentum emittit, id non ex materiæ necessitate, sed propter finem fit; ut in omnibus talibus inspicere liceat ipsam quidem rem esse propter materiæ necessitatem, figurã uero, uel qualitatem, uel aliquod aliud accidens, uel modũ a natura adiectum esse propter utilitatem, & propter finem; proinde duas quidem esse einsdem rei causas, sed alio, & alio modo acceptæ, quod in ipso quoque exemplo Aristotelis ostendere possumus, nam si uitrum, uel aliud simile corpus secundum se consyderemus, nulla alia causa est transmissionis luminis, quàm eius corporis natura, uel accidens aliquod a natura fluẽs, quæ dicitur materiæ necessitas; quòd si non uitrum secundùm se, & ut nitrum, sed ut ab artifice ad talem figuram redactum, & ut lucernam consyderemus, causa cur per lucernam egredi lumen uelimus, est ne offendamus; itaque dum corpus illud ut naturale spectamus, causa transmissionis luminis una est materiæ necessitas; dum autem illud idem ut arte elaboratum sumimus, causa illius transmissionis est ipse finis. Nõ igitur sibi ipse aduersatur Aristoteles, una .n. est unius rei æquata causa; quòd si aliqua sunt, quę & ex necessitate materiæ, & propter finem fiant, ea alio, & alio modo consyderata ab hac, & ab illa causa pendere dicuntur; & nunquàm etiam ab utraque æquè pendent, sed altera sem per primaria est, altera secundaria, quo fit ut nõ utralibet posita ęquè effectus ille ponatur, sed sola principali, ut emissio atramenti in sepia etiam sine ulla utilitate est necessaria ꝓpter materiam; sed sublata materię necessitate non est ampliùs necessaria propter finẽ; natura .n. aliud remedium pro illius animalis defensione potèrat excogitare, eo autẽ animali tali constituto, proinde constituta necessitate materiæ est necessaria, illa emissio etiam propter finem, quia aliud defensionis genus animal illud non habet; est igitur propter finem dum necessitatis materię consyderatio adhibetur; sed ex necessitate materiæ etiam nulla adhibita consyderatione finis.

Idem effectus a fine, & a materię necessitate pendere potest diuersis rationib.

Cap. IX. in quo uaria, & pugnantia Auerrois dicta conciliantur, et ad uerum sensum trahuntur.

Quæ igitur sit Aristotelis sentẽtia manifestum est, uoluit enim mediũ potissimæ demonstrationis semper esse causam formalem, hoc est definitionem maioris extremi, quam diximus esse definitionem non essentialem, sed causalẽ; hãc autem causam dixit esse aliquando causam materialem, seu materiæ necessitatem, quam nos internam causam esse diximus, & effectricem per emanationem appellauimus; aliquando autem finalẽ, & aliquando effectricem externam, quę propriè efficiens causa nuncupatur. Ad hãc B sententiam facilè redigere possumus uerba Auerrois in uariis locis, & ea, quanuis pugnare inter se uideantur, conciliare; quòd enim in cõmentariis 34. 35. & 68. primi libri dicat solas causas internas materiam, & formã esse mediũ demonstrationis, id parui momenti est, quoniã in iis locis Auerroes Aristotelem interpretatur, qui in tota illa parte loquitur de demonstratione facta per causam internã, cuius frequentissimus est usus, ut nos eadem præcepta etiam demonstrationi factæ per externam causam, quæ rarior est, accommodemus quantum accõmodari possunt, quod a nobis abundè aliàs declaratum fuit in libro nostro de propositionibus necessariis, Auerroes igitur ibi pro occasione optimè loquitur, præsertim quum in eisdem locis non omnino externas causas excludat, sed apertè dicat eas quoque in demonstratione potissima locum habere, rariùs tamen, nempe tũc solũ, quando cũ effectu reciprocãtur, & in eius C definitione sumuntur; sed huiusce rei distinctio rẽ declarationẽ ad secundũ librũ iãnàm ad ꝓprium locũ remittit. Quod autem dicit Auerr. in cõmentariis sexto, 39. & 42. secundi libri, mediũ semper esse causam externã, effectricẽ, uel finalẽ, nunquã internam, scilicet formã, uel materiam, id facilè possumus interpretari, materiam enim, & formam propriè sumptas respexit, quas ostendimus nunquàm demonstrationis mediũ esse posse, uidelicet materiam, uel formam ipsius affectionis, hæ nanque conclusionem demonstrationis constituunt, & forma de materia demonstrari dicitur, quare neutra in medio collocari potest, quum sint duæ demonstrationis extremitates; Auerroes igitur causas accipiens, ut debet, respectu affectionis, non respectu subiecti, iure negat materiam accidentis, vel eius formam unquàm in demonstratione medium esse posse, relinquitur igitur vt medium sit semper causa externa aut effectrix.

Verba Auerr. in cõm. 34. 35. 68. primi lib. post.

lib. 2. & 14. & aliis sequentibus.

dicta Auerrois in cõm. 6. 39. 42 secundi lib. post.

quõ medium sit semper causa externa finis, uel efficiẽs.

ctrix,aut finalis,ut ait Auerr.qui nomine causæ effectricis cõplectitur tum effectricẽ externam, quę propriè effectrix dicitur,tum etiam effectricem internam,quæ dicitur effectrix per emanationem,quam Aristot. uocauit materię necessitatem,licèt in hoc,mentem Aristot.ignorauerit Auerroes; sed obijceret aliquis, quomodo potest Auerroes nomine causæ efficientis complecti efficientem per emanationem, quũ hæc sit interna,ipse uerò intelligat externã, quum dicat medium semper esse causam externam?

Cã pôt uel interna, uel externa appellari duobus modis. Ad hoc responsio ex ipsis Auerrois uerbis desumitur,causa nanq; interna,uel externa duobus modis appellari potest,aut.n.ita dicitur ratione loci,& subiecti,aut ratione ipsius essentię accidentis,essentiam quidem accidentis spectando omnes dictę causæ dicuntur externæ,quia extra eius essentiam sunt,quod ibi respicit Auerr. ut ipsius uerba testantur,etiam si sit alterum subiecti accidẽs,uel forma, quæ sit causa effectrix per emanationem,talis.n.causa est quidẽ interna ratione loci,& subiecti, quia in eodẽ subiecto est, sed externa ratione essentiæ ipsius effectus; hoc igitur modo medium est semper causa externa,ut etiam asserit Aristot.in contextib. 42.43.secundi libri posterio.quia interna causa respectu essentię esse non potest, nisi idẽ ex seipso demonstretur,ut antea diximus. Cęterũ

difficultas i verbis Auer. in cõ.42. difficultatem magnam faciunt uerba Auerrois in illo 42.comment. secundi libri, quando dicit medium esse in quibusdam causam effectricẽ, sed finalem in omnibus;quum.n.non omnis effectus habeat causam finalem,ut eclipsis lunę, & risibilitas hominis, falsum uidetur ꝙ mediũ in omnibus sit causa finalis;pręterea sibi ipsi aduersari uidetur Auerroes in iis uerbis, quoniã in una demonstratione medium una causa est, non plures, igitur si in omnibus demonstrationibus medium est causa finalis, in nulla erit cã efficiens; quomodo igitur dicit efficiens in quibusdam?

Solutio Hanc difficultatem non modò nullus soluit, sed ne summis quidem labris aliquis attingere ausus est, Ego puto sententiam Auerrois hanc esse, quum omnis effectus habeat causam effectricem, & non omnis habeat causam finalem,non tamen in omnibus mediũ sumitur causa effectrix, sed solum in quibusdã; at in omnibus sumitur causa finalis, uidelicet in omnibus habentibus causam finalẽ; non.n. potest intelligere Auerroes in omnibus, idest demonstrationibus, sic.n.sola causa finalis medium demonstrationis esset,sed in omnibus effectibus,ut eorum uerborum sententia hęc sit, in omnibus habentibus finem finis est mediũ demonstrationis;sed non in omnibus habentibus causam effectricem sumitur medium causa effectrix, quia ubi res habet causam effectricẽ sine causa finali(quòd potissimum in iis contingit,quæ ab efficiente per emanationem producuntur,)sed quandoque etiam in iis, quę ab efficiente externo) tunc mediũ est certè causa ipsa effectrix; ast ubi res habet tum effectricem,tum finalem causam,medium sumitur causa finalis, non causa effectrix; quia ut plurimum cõtingit ut efficiens per se sumptum non sit causa ꝑpria rei,& adæquata,sed ampla,& communis, & remota,quæ ablata quidem aufert effectũ, sed posita non ponit; etenim hunc effectum non producit,nisi a proprio fine moueatur,& restringatur, & contrahatur ad hunc efficiendũ; si quis enim quęrat,cur in forum uadis?& ille respondeat,quia sum animatus,vel,quia habeo pedes; causam quidem effectricem responderet, sed tamen quæstioni non satisfaceret, quoniã anima, ac pedibus positis non ponitur necessariò illa in forum profectio;nam prius quoq; animã, ac pedes habebat,non tamen in forum proficiscebatur; restringitur igitur causa illa effectrix ab hoc proposito fine,ut a desyderio uidendi amicum,uel accipiendi pecunias, uel alia eiusmodi causa,solus igitur finis satisfacit quæstioni propter quid,& est demonstrationis mediũ in iis,quæ causam finalem habent; Alia quoq; est ratio cur non omne habens causam effectricem per ipsam demonstretur, quam intelligemus, si cognouerimus quomodo ex causa finali demonstratio construatur,quod fortasse pauci cognouerunt.

Caput X. quomodo ex causa finali, & quomodo ex efficiente demonstratio construatur.

Non erit autem ab re si particulas 51. & 52. secundi libri Posteriorum diligenter explanemus, ibi nanque Arist. optimè declarat quomodo ex causa finali demonstratio formetur,sed ita breuiter,& obscurè, ut neque locus ille, neque res ipsa ab ullo his temporibus intelligatur. Arist. igitur in eo conte.51.proponit declarandũ quomodo ex causa finali demonstratio fiat, sed quã magnam affinitatem, & magnum connexum inter se habent causa finalis, & causa effectrix, neque potest ex causa finali demonstratio fieri, nisi etiam causa effectrix in eadem demonstratione exprimatur; ideò priùs format in eodem contextu demonstrationem ex causa efficiente, ut postea ex eisdem terminis factam a causa finali demonstrationem magis intelligamus, & respectum efficientis ad effectum, & effectus ad finem clariùs inspiciamus. Sumit itaque hos tres terminos,deambulare post cœnam, cibos ad os ventriculi non ascendere,& sanitatem, quorum inter se respectus,& ordo talis est, ut primus sit causa effectrix secundi, & secundus causa effectrix tertii,& tertius causa finalis secũdi,nam deambulatio a cœna facit ut cibi ad os ventriculi non ascendant, hoc autem efficit sanitatem, sed sanitas est causa finalis cur deambulans uelit cibos non ascendere; Aristoteles au-

declaratio contex 51 52 in 2 lib. post.

autem deambulationẽ uocat C. facitq; minorẽ extremitatem; deinde cibos non ascendere uocat B. medium terminum; sanitatem deniq; uocat A. maius extremum, & demonstrat A. inesse in C. per medium B. quæ est demonstratio per causam efficiẽtẽ, nam causa effectrix ut deambulãs a cœna sanus sit, est quoniam cibi ad os uentriculi nõn ascendunt, sed ad fundũ uentriculi descendunt, ubi fit bona digestio, quam consequitur sanitas; sanitas igitur, quę est causa finalis cur cibi ascendere prohibeantur, demõstratur ex eo φ cibi non ascendunt, tanquàm ex causa efficiente, quia finis, & efficiens sunt sibi inuicem causę, ut in 2. libr. Physicorũ legimus; subiungit autem Arist. φ ea demonstratio, qua finis tanquàm effectus demonstratur ex causa efficiente, est demonstratio exhibens definitionem, quia medius terminus, quum sit proxima causa maioris extremi, ut ponitur esse, est eius definitio, sanitas.n. per eam causam definietur, non quidem uniuersè accepta sanitas, sed ea, quæ cum bona ciborum coctione coniũcta est, ut interpretes eius loci animaduerterunt. Hac facta demonstratione docet Arist. posse de eodẽ C. etiam B. demonstrari per medium A. & ita demonstrationem fieri ex causa finali, causa.n. cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere est ut sanus sit, hanc autem demonstrationis formationem dicit apparere per transpositionem τῶν λόγων, λόγον, autem paulò ante appellauerat medium terminum respectu maioris extremi, hoc est causam eius, ac definitionẽ simul, propterea τῶν λόγων dicit in numero plurali, quia conuersa propositione maiore, & sumpto A. ut fine, non amplius ut effectu, etiam A. est causa, & ratio ipsius B. sicuti in priore demõstratione per effectricem causam facta B. erat causa, & ratio ipsius A. ꝑpterea B. & A. rationes dicuntur, quia sibi mutuò sunt causę, & rationes, dum alio, & alio modo accipiuntur, & quæ in altera demõstratione est propositio minor, ea est conclusio in altera, inquit. n. Arist. per causam finalem demonstrari propterquid B. ipsi C. inest, hæc autem erat minor demonstrationis factæ per causam effectricem. Postea uerò harum duarum demonstrationũ discrimẽ subiungit dicens in ea demonstratione, in qua medium est causa efficiens, medium esse generatione primum, & maius extremum esse generatione postremum, quia medium est causa efficiens, & maius extremum est effectus, prius autẽ, & posterius fieri sumit Aristoteles aut tẽpore, aut saltem natura; sic.n. etiam in demonstratione per causam finalem facta dicit minus extremum esse generatione primũ medium uerò, idest causam finalẽ, esse generatione ultimũ, ideò remanet ut maius extremum sit generatione mediũ, quod nobis relinquit Aristot. colligendum. Hoc in demonstratione facta per causam effectricem quomodo se habeat facilè

A est consyderare, nam generatio causæ efficientis secundum naturam prior generatione effectus, sæpe uerò etiam tempore prior, ideò rectè dicit Aristoteles medium fieri prius, quàm maius extremũ, cum minore autem extremo comparationẽ non facit, quia de illo certam regulã afferre non potuit, si nanque illud exemplum, quo ibi utitur spectemus, minus extremum est generatione prius medio termino, sicuti medius terminus maiore extremo, nã prior naturaliter est deambulatio a cœna, quàm cibos nõ ascendere, postrema autem omniũ sanitas, quæ est maius extremum; sed non in omnibus demonstrationibus per causam effectricem factis id possumus asseuerare, quoniam causa effectus sæpe a subiecto ipsius effectus seiuncta, & remota est, & respectu ipsius non modò potest esse posterior, uerùm etiam prior, non.n. requiritur ut sit causa minoris extremi, sicut requiritur ut sit causa maioris; propterea nullã uoluit

B Aristoteles facere comparationẽ medii cũ minore extremo. De causa uerò finali alia ratio est, ut optimè in eo cõmentario 52. annotauit Auerroes, sententia nanque Aristotelis uera est in finibus tantũ secundariis, in aliis locum non habet, quã quidem rẽ non parũ difficilem, & a nemine declaratã, simulque Aristot. & Auerrois uerba ut omnes intelligant, sciendũ est φ prius natura duobus modis dicitur, uel.n. prius natura intelligimus secundũ ordinẽ naturæ generãtis, quemadmodum dicimus elementa in homine priora esse humoribus, & humores mẽbris, de quo generationis ordine hic loquitur Aristoteles; uel prius natura intelligimus secũdũ ordinẽ scopi, & intentionis naturæ, qui modus priori contrarius est, nam in homine priora natura sunt mẽbra humoribus, & humores elementis, quia natura primariò statuit mẽbra facere, deinde humores propter illa, & elementa propter humores, ut ait Aristot. in primo ca-

C pite secundi libri de partibus animalium, ubi prius natura hoc modo accipit, ipsumque ordini generationis opponit; patet igitur idẽ eodem prius, & posterius natura esse posse, dum prius natura his duobus contrariis modis sumitur; efficiens.n. dũ sumitur ut causa, est prior natura ipso fine sumpto ut effectu, accipiendo prius natura secundũ ordinem generationis; at dum ipsum eundem effectum non ut effectum sumimus, sed ut causam finalem respectu illius eiusdem efficientis, est natura prior ipsó efficiente, sumendo prius natura secundum ordinem intentionis; propterea Aristoteles in secundo libro Physicorum dicebat finem, & efficientem esse sibi inuicem causas, quod quidem esse non posset, nisi utraque esset diuersis modis prior altera secundum naturã, causa enim quatenus est causa est natura prior effectu: sic etiam materia ad formam se habet, materia nanque est natura prior secundum ordi-

Prius natura dicitur duobus modis.

Efficiẽs respectu finis & prius, & posterius natura dici potest.

materia respectu formæ, & prior est, & posterior natura.

ordinem generationis, forma uerò est natura prior secundùm ordinem intentionis naturę, quia materia est propter formam tanquàm propter finem, ut Aristoteles docet in 2. libro physicorũ, & in primo de partibus animalium. Sed quoniam id, quod Aristoteles dixit tum in 2. libro Physicorum, tũ in proposito nobis loco secundi posteriorum, finem, & efficientem sibi inuicem causas esse, uerum non est nisi de efficiente secundario, & de fine secundario, ideò ad eius, quod proposuimus, plenam intelligentiam discrimen hoc intelligere necessum est;

efficiẽs aliud est primarium, aliud secundariũ

de efficiente manifesta res est, nam primarium efficiens illud est, quod a nullo priore agente mouetur, uel regitur, qualẽ esse in animalibus animam asserit Aristoteles in 8. libro Physicor, uel saltem quod non consyderatur ut pendens ab agente priore, dum.n. nullum consyderatur agens prius, id certè in ea consyderatione locũ habet agentis primarij; secundarium uerò est, quod non efficit nisi ut instrumentum primarii

E

agentis, uel saltem nisi a primario agente regatur, ut si dicamus animam mouere manum hominis, manum mouere baculum, & baculum mouere lapidẽ, anima est efficiens primarium, manus uerò, & baculus sunt efficientia secundaria.

Finis primarius, & secũdarius.

Finis autem & primarius, & secundarius dici potest tum ordine generationis, tum ordine intentionis; ordine quidem intentionis ille finis, qui postremum acquiritur, primarius est; idem tamen est secundarius ordine generationis, quia postremo loco generatur. Quoniam autem Aristoteles in eo 52. contextu secundi libri Posterio. de generationis tantum ordine loquitur inter causam effectricem, & causam finalẽ, scire debemus, ꝙ efficiens primariũ duobus modis efficere dicitur, aliquando .n. efficit aliquid propter alium finẽ, aliquando autẽ efficit aliquid non propter aliud, sed ipsum propter se; quando.n. aliquod est per se bonum, & per se expetibile, id, quod sine medio ipsum efficit, ac producit, dicitur illud efficere propter

F

ipsum, non propter aliud; ueluti anima quãdo plena habitibus eos contemplatur, causa est effectrix contemplationis, non tamen propter alium finem, quia ipsam per se contemplationẽ quærit, quæ finis est; quandoque autẽ contingit ut causa effectrix aliquem effectum producat non propter ipsum, sed ut aliud inde consequatur, ut quando anima mouet manum ut capiat cibum, facit.n. motum manus non propter ipsum, sed propter sumptionem cibi, ideò effectus ille, qui ordine generationis prior est, locũ finis non habet, ut motio manus, sed finis dicitur is, qui postremũ generatur, ut sũptio cibi; hæc.n. quum sit finis primarius, est tamen secundarius ordine generationis, quia prius ab anima mouetur manus, deinde sumitur cibus; hic igitur tria sunt ordine generationis ita disposita, ut primariũ agens primum omnium sit, secũ-

D

dum locum obtineat effectus prior, tertiũ uerò alter effectus posterior; primum est cã effectrix aliorum duorum, sed secundi proxima, tertij uerò remota; secundum est tertii causa effectrix proxima, non est tamen effectrix primaria, sed secundaria, & instrumentalis, quia à primo tanquàm à primario efficiente pendet, & regitur; tertium verò est causa finali secundi tantum, nõ primi, sumptio.n. cibi non est causa animæ, sed motionis manus ut causa finalis; propterea cauendum est ne pingui minerua accipientes dictum illud Arist. finis, & efficiens sunt sibi inuicem causæ, in errorem labamur, non.n. finis dicitur causa efficientis quia moueat illud ad agẽdum, sed est causa illius effectus, qui ab efficiente producitur ꝑ illum finem; qui idẽ effectus est causa efficiens secundaria, & instrumentalis respectu eiusdẽ finis, nam motio manus est causa effectrix proxima sumptionis cibi, & sumptio cibi est causa finalis motionis manus, sed non

Finis est causa efficiẽtis secundarii, sed non primarii.

E

animæ, licèt moueat animam ut experibilis; sic etiã deambulatio a cœna est causa efficiens ne ascendant cibi ad os uentriculi, & hæc est causa effectrix sanitatis, sanitas autem est eius causa finalis; ꝙ autem uideatur eadem sanitas etiã deambulationis esse causa finalis, illud euenit quoniam deambulatio, licèt ab Arist. sumatur ut cã effectrix primaria, habet tamen aliud efficiens prius, quod Aristot. consyderare non opus fuit, nempe animam. Illud igitur perpetuò uerũ est, efficiens primarium, quod a fine mouetur ad efficiendum, non posse dici effectum respectu illius finis, sed efficiẽs secundarium, quod ab eo fine non mouetur ad efficiendum, est effectus respectu illius finis, cuius uicissim est causa efficiens proxima; causa igitur finalis mouet primarium agens, & non est illius causa; secundaria uerò agentia non mouet, & eorum est causa finalis; unde patet differentia inter finem, & causam finalem, finis.n. dicitur respectu agentis pri-

Nota discrimen inter finem, & causam finalẽ.

F

marii, quia mouet illud experibilis, at nõ est eius causa finalis; agentium autem secundariorum non est finis, quia non mouet illa, sed est causa finalis cuius gratia facta uel mota sunt ab agente primario, ideo respectu horum est simul causa, & effectus; at respectu primarii est quidem effectus, sed non est causa. Ex his colligimus uera simul esse hæc duo, omne efficiens agit propter finem, & non omnis effectus habet causã finalem; nam omne efficiens aliquid efficit propter finem, uel.n. finis est ille met effectus, si propter se ipsum producatur, uel aliud aliquid, si efficiatur propter aliud; ideo rectè dicit Auerr. omne efficiens habere finem, & omnem finẽ habere efficiens; sed quãuis omne efficiens habeat finem, non tamen omnis effectus habet causam finalem; ille.n. qui alterius gratia efficitur, causam finalem habet, sed non ille, qui propter se, ut de contemplatione diximus, causam .n. effectricem habet animam, causam finalem

Omne efficiẽs habet finem, & omnis finis habet efficiens.

nul-

nullã, si ipsa per se expetitur, ut posuimus; nisi A dicamus ipsam sui causam finalem esse, quia ad sui effectionẽ animã mouet, sed hæc nõ est satis propria locutio; hoc autem in omnibus effectibus locum habet, qui per se boni, & per se expetibiles sunt, cuiusmodi uidetur esse sanitas, hi .n. quatenus tales sunt, habent quidem causam effectricem, sed finalem non habent. Manifestũ igitur omnibus esse potest demonstrationem a causa finali non habere locum ubi effectus non propter aliud, sed propter se producitur, est.n. simul effectus, & finis, quare ex alio fine demõstrari non potest, ut si contemplatio propter se effici dicatur ab anima, non potest ex finali causa demonstrari, quia alicuius finis gratia nõ fit. In illis igitur tantummodò huiusmodi demonstratio datur, quæ alterius gratia fiunt, dicimus autem [fiunt] ad significandum causam finalem non eorum esse, quæ faciunt, sed eorũ, quę fiunt proinde eorum, quæ causam effectricem priorẽ B habent, a qua propter aliũ finẽ fiunt. Propterea Auer. rectè dicit in illo 52. cõm. Arist. ibi loqui de finibus secundariis, iis uidelicet, qui ab efficiente per alium effectum medium producuntur, proinde non primum, sed secundum locũ ordine generationis obtinent a primo efficiente; per talem.n. finem demonstratur effectus ille medius, & in illa demonstratione primum efficiens sumitur ut minus extremum; finis autem, qui generatione tertius est, medium est demonstrationis; effectus demum, qui generatione est medius, est in demonstratione maius extremũ; significat autem Aristot. ex causa finali tunc demonstrationẽ fieri, quando quæstio proponitur cur tale efficiens talẽ effectum producat, ideò primum efficiens tenet locum subiecti, & ad talem quęstionem nulla causa præter finalem responderi potest, nam de proximo efficiente est quæstio cur effectum illum efficiat, nullum autem est interpositum aliud efficiens medium, si C quidem illud esse proximum efficiens cõstituitur, quare ipsa per se quæstio illa declarat non quæri aliam causam, quàm finalẽ; ut quãdo quæritur cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere, si causam effectricem spectemus, ea propositio immediata, & indemonstrabilis est; sed habita finalis causæ ratione est mediata, quia causa hæc nõ est media ordine generationis inter efficiens, & effectum, sed utrisque posterior, prior tamẽ effectu naturaliter quatenus est eius causa finalis; proinde a priori ea demõstratio est, non a posteriori; ideò clara est ratio cur finis uocari soleat causa causarum, quando .n. cognoscitur proxima causa effectrix alicuius effectus, non manet alia causa quærenda, quàm finalis, quę rationem reddit cur illa causa illũ effectum efficiat; rectè igitur dixit Arist. in demonstratione a causa finali minus extremũ esse generatione primum, tale nanq; est ipsum efficiens primarium; medium uerò esse generatio-

In quibus locũ habeat demonstratio a causa finali.

Rõ cur finis dicatur cã causarũ

ne ultimũ, talis.n. est ipsa causa finalis, quo fit ut maius extremum sit generatione mediũ; causa .n. quæritur cur hoc efficiens hunc effectũ producat, causa autem est quia a tali fine mouetur. Colligere ex dictis possumus rationẽ eius, quod quærebatur, cur multa causam effectricẽ habentia ex ea demonstrari nequeant, ratio.n. est quoniam uel causa effectrix amplior est effectu, vel, si amplior non sit, quęstio tamen talis proponitur, ut causa effectrix tanquàm nota sumatur, & subiectũ quęstionis statuatur, quo fit ut effectrix causa responderi non possit, sed omnes intelligant causæ tantùm finalis eam quæstionẽ esse; non omnia igitur habentia causam effectricem ex ea demonstrari possunt. At quando id, cuius causa quæritur, causam finalem habet, ad quæstionem propter quid est omnino causam finalem respondere oportet, ideò Auer. dixit in omnibus habentibus causam finalem hanc esse debere demonstrationis medium. Idcircò uerissimum est illud Arist. dogma, unius rei unam esse causam, quanuis enim res una plures causas habeat, tamen una est, quæ satisfacere possit quæstioni propterquid, quia dum quærendi modũ consyderamus, una quæstio unam causam respicit, nõ plures, ideò si alia aliqua causa affertur, illi quæstioni non satisfit, quod in ipso Aristot. exemplo ostendere possumus, si quis.n. quærat propter quid deambulans a cœna sanus fit, causam finalẽ non quærit, quia iam in quęstione finem ipsum proponit de primo efficiente prędicatũ, non quidem tanquàm de efficiente, sed tãquàm de subiecto, neq; ut finem, sed ut effectũ, quare causam tantum effectricem proximã ea quæstio respicit, ut mediam ordine generationis inter subiectũ quæstionis, & prędicatum, ea autem est quia cibi ad os uentriculi non ascendunt: quòd si quæratur cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere, finis quæritur, nõ efficiens, quoniam efficiens notum iam in quæstione proponitur & ut subiectũ, & ut efficiens; at propterquid non ascendentibus cibis fiat sanitas quæri non potest, quia nulla remanet causa, dũ ponimus illam esse huius proximã effectricẽ causam, hanc uerò ultimum finem. Vna igitur quæstione una causa quęritur; & sęper ipsa quęstio, si benè perpendatur, declarat quonam genus causæ quæratur, vt quæstiones omnes consyderantibus manifestum esse potest.

Rõ cur multa habẽtia causam effectricem nõ possunt per eam demonstrari.

una quęstio unã tantum causam respicit non plures.

Caput XI. Quòd in omni demonstratione potissima, proinde & in definitione perfecta, quæ ex ea educitur, omnia causarum genera, quæ res illa habet, contineantur.

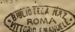
Hanc, quam exposuimus, de causis sẽtentiam & Arist. esse, & ueram illud certè maximè comprobat, quòd per eam omnes dubitationes, etiam quę difficillimæ sunt, & solui non posse uidentur, facilè sol-

ſoluuntur, ut in ea animus tandem omni amota hæſitatione conquieſcat; nam prẹter moltas difficultates a nobis in præcedenti tractatione facilè ſublatas, alia eſt magni momenti, quā paruo negotio diſſoluere poſſumus; moltorum .n. animos hæc dubitatio torſit, quum ſcientia rei perſecta ea ſit, quando omnes eius caoſæ noſcūtur, quomodo potiſſima demonſtratio perfectā rei ſcientiam tradere poſſit, ſi eius medium ſemper una cauſa eſt, nunquàm plures, quū tamen accidens ſẹpe omnia genera cauſarum habeat, ſemper autem plura; quo.n. modo unum cauſæ genus aliis præteritis, quas eas res habet, poteſt plenam eius ſcientiam tradere? quanuis.n. proxima rei cauſa remotas omnes in ſe incluſas habeat eiuſdem generis cauſas, tamen alias aliorū generū certè non continet. Nos igitur dicimus omne accidens, uel omnia habere quatuor genera cauſarum, uel ſaltem tria; materiā, formā, & efficientem; ſi cauſam finalem præter ſe non habeat, finalem.n. ſiue efficiente habere nullo modo poteſt; quod igitur ad materiam, & formā attinet, hæ in omni potiſſima demonſtratione inueniantur neceſſe eſt, materia nanq; accidentis eſt ſubiectum proprium; quod locum habet minoris extremi; forma uerò eſt propria eſſentia, quæ per genus coarctatum ſignificatur; & eſt in demonſtratione maius extremū, quare forma, & materia accidentis in concluſione demonſtrationis continentur, ut ſic Auerroes in comment. 39. 42. ſecundi lib. Poſterio. cauſa uerò effectrix eſt mediū demonſtrationis, ubi nulla eſt cauſa finalis; aſt ubi res cauſam finalē habet, hæc eſt demonſtrationis mediū, effectrix uerò in minore extremo comprehenditur; quod quidem ſimul & ſubiectam materiam, & effectricem cauſam accidentis ſignificat, licet unā clariùs, & alteram obſcuriùs; unam expreſsè, alteram implicitè; quando.n. quæritur cur deambulans a cœna faciat cibos ad os uentriculi nō aſcendere, in ſubiecto huius quæſtionis clarior apparet cauſa effectrix, quàm materia, deambulatio.n. eſt cauſa effectrix ut cibi non aſcendāt, ſimul tamen ſubiecta materia ſignificatur, ſcilicet homo ipſe, in quo hęc omnia cōſyderantur: contra uerò quando Ariſt. in libris de partibus animalium quærit cur animalia hac, aut illa inſtrumentali parte ſint prędita, ut oculis, uel pedibus, exprimit in ea quæſtione ſubiectam materiam, animal ipſum, in quo hæc organa inſūt, innuit tamen etiam cauſam effectricem, quā notam eſſe conſtituit, eſt.n. natura ipſa, quæ ea omnia propter aliquem finem animalibus dedit, quam cauſam nemo quærit, quum omnibus nota ſit; quærere igitur cur homo habeat manus eſt quærere cur natura homini manus largita ſit; & quærere cur domus habeat fundamenta eſt quærere cur artifex domui fundamenta ſuppoſuerit, quare in omni demonſtratione facta ex cauſa finali minus extremū continet cauſam effectricem accidentis uel expreſsè, uel implicitè, eamq; notam, & ſuppoſitam eſſe neceſſe eſt; quia ſi hæc ignota eſſet, priùs quærendū eſſet quænā ſit cauſa effectrix, quàm quæreretur propter quem finem hæc illum effectum producat. Omnia igitur cauſarum genera, quæ propoſitū accidens habet, in demonſtrationis continētur, proinde & in definitione accidentis perfecta, ſiquidem totam demonſtrationem tandem in hanc definitionem uertimus. Hæc ſunt, quæ ad propoſitæ difficultatis enodationem, & ad ſententię Ariſtot. declarationem excogitare, atque inuenire potuimus; aliorum officiū erit ea, quæ prętermiſſa a nobis fuerint, addere, & quæ errata, corrigere, lectorum autem, & labores noſtros æqui bonique conſulere, ſiquidem pro ueritate, & pro ſtudioſorum utilitate libenter laborauimus.

Forma, & materia accidētis in concluſione cō tinētur.

in omni demonſtratione a cā finali ponitur efficiens in minore extremo.

F I N I S.

Venetiis, apud Georgium Angelerium, Sumptibus Pauli Meieti Bibliopolæ Patauini, M. D. LXXXVI.

